

KRAKOWSKA AKADEMIA
im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Wydział Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych

NAUKI PRAWNE

mgr Piotr Fik

Postępowanie nakazowe i upominawcze w prawie polskim
w świetle podstaw wydania nakazu zapłaty

Rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem
dr hab. Andrzeja Olasia

Kraków 2023

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	5
Wstęp	8
Rozdział 1. Nakaz zapłaty jako orzeczenie sądowe	15
1.1. Uwagi ogólne	15
1.1.1. Etymologia pojęcia orzeczenie	16
1.1.2. Ogólne znaczenie orzeczeń w postępowaniu cywilnym.....	18
1.1.3. Orzeczenie sądowe jako czynność procesowa.....	20
1.2. Rodzaje orzeczeń sądowych.....	22
1.3. Ogólna charakterystyka wyroków i postanowień	25
1.3.1. Uwagi wstępne.....	25
1.3.2. Wyroki	25
1.3.3. Postanowienia	27
1.4. Nakaz zapłaty jako specyficzne orzeczenie merytoryczne	28
1.4.1. Nakaz zapłaty i jego pozycja w systemie orzeczeń	28
1.4.2. Istota i charakter prawny nakazu zapłaty	34
1.4.3. Forma i treść nakazów zapłaty oraz doręczanie nakazów zapłaty	58
1.5. Podsumowanie	81
Rozdział 2. Charakter i miejsce postępowania nakazowego oraz postępowania upominawczego w systemie postępowania cywilnego	83
2.1. Uwagi ogólne	83
2.1.1. Geneza i ogólny zarys historii regulacji postępowania nakazowego oraz upominawczego.....	83
2.1.2. Rys historyczny postępowania nakazowego i postępowania upominawczego na ziemiach polskich.....	85
2.2. Charakterystyka postępowania nakazowego.....	87
2.2.1. Charakter prawny postępowania nakazowego w Polsce od 1930 r. do czasów obecnych	87
2.2.2. Cechy postępowania nakazowego w obowiązującej regulacji	96
2.3. Charakterystyka postępowania upominawczego	115
2.3.1. Charakter prawny postępowania upominawczego w Polsce od 1930 r. do czasów obecnych	115
2.3.2. Cechy postępowania upominawczego w obowiązującej regulacji	121
2.4. Zakres przedmiotowy postępowania nakazowego i postępowania upominawczego.....	134

2.4.1. Uwagi ogólne	134
2.4.2. Dochodzenie roszczenia pieniężnego albo innych rzeczy zamiennych jako warunek wydania nakazu zapłaty	135
2.5. Podsumowanie	137
Rozdział 3. Charakterystyka podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym	139
3.1. Uwagi ogólne	139
3.1.1. Kognicja sądu w postępowaniu nakazowym	140
3.1.2. Fakty uzasadniające dochodzone roszczenie w postępowaniu nakazowym.....	143
3.2. Dokument jako podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym	146
3.2.1. Ogólna charakterystyka dokumentu.....	146
3.2.2. Charakterystyka dokumentu urzędowego	152
3.2.3. Dokumenty mające moc dokumentów urzędowych	162
3.3. Zaakceptowany przez dłużnika rachunek.....	168
3.3.1. Charakterystyka rachunku.....	168
3.3.2. Pojęcie akceptacji rachunku przez dłużnika	169
3.4. Wezwanie dłużnika do zapłaty i pisemne oświadczenie dłużnika o uznaniu długu	177
3.4.1. Charakterystyka wezwania dłużnika do zapłaty	177
3.4.2. Charakterystyka pisemnego oświadczenia dłużnika o uznaniu długu	180
3.5. Weksel lub czek	183
3.5.1. Charakterystyka weksla	184
3.5.2. Charakterystyka czeku	192
3.6. Charakterystyka dokumentów wskazanych w art. 485 § 2 ¹ k.p.c.	193
3.7. Podsumowanie	199
Rozdział 4. Charakterystyka podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym	203
4.1. Uwagi ogólne	203
4.1.1. Charakter podstaw wydania upominawczego nakazu zapłaty	203
4.1.2. Kognicja sądu w postępowaniu upominawczym	208
4.2. Oczywista bezzasadność roszczenia	212
4.3. Wątpliwość w zakresie twierdzeń co do faktów	217
4.4. Zależność zaspokojenia roszczenia od świadczenia wzajemnego	222
4.5. Podsumowanie	223
Rozdział 5. Postępowanie nakazowe i upominawcze – perspektywa przyszłości.....	226

5.1. Uwagi ogólne	226
5.2. Dywersyfikacja, czy unifikacja postępowania nakazowego i upominawczego	227
5.2.1. Charakterystyka aksjologii postępowania nakazowego i upominawczego	227
5.2.2. W kierunku jednolitości, czy odrębności postępowania nakazowego i upominawczego?	229
5.3. Postępowanie nakazowe i upominawcze w świetle nowych technologii	238
5.3.1. Uwagi ogólne	238
5.3.2. Etapy wdrażania nowych technologii w wymiarze sprawiedliwości.....	242
5.3.3. Automatyzacja oraz sztuczna inteligencja w postępowaniu nakazowym i upominawczym – możliwe kierunki rozwoju.....	257
5.4. Podsumowanie	266
Zakończenie	270
Bibliografia	279

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

a.ZPO - austriacki Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1.08.1895 r., Gesetz vom 1. August 1895 über das gerichtliche Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (RGBl. Nr 113/1895, ze zm., Zivilprozessordnung).

d.k.p.c. - rozporządzenie Prezydenta RP z mocą ustawy z dnia 29.11.1930 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 1932 r. r Nr 112, poz. 934, ze zm.).

k.c. - ustawa z dnia 23.04.1964 r. - Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1610, ze zm.).

konstytucja - Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483).

EKPC - Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm.).

k.p.a. - ustawa z dnia z 14.06.1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 775, ze zm.).

k.p.c. - ustawa z dnia 17.11.1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1550, ze zm.).

n.ZPO - niemiecki Kodeks postępowania cywilnego z dnia 30.01.1877 r., w brzmieniu ogłoszonym 5.12.2005 r. (BGBl.I S. 3202, ze zm., Zivilprozessordnung).

pr. czek. - ustawa z dnia 28.04.1936 r. - Prawo czekowe (Dz.U. Nr 37, poz. 283, ze zm.).

pr. weksl. - ustawa z dnia 28.04.1936 r. - Prawo wekslowe (Dz.U. Nr 37, poz. 282, ze zm.).

p.u.s.p. - ustawa z dnia 27.07.2001 r. - Prawo u ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 217, ze zm.).

reg. sąd. - rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.06.2019 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 2514, ze zm.).

rozporządzenie nr 1896/2006 - rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12.12.2006 r. ustanawiającego postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (Dz.Urz. UE L 399, ze zm.).

u.k.s.c. - ustawa z dnia 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1144, ze zm.).

u.p.n.o. - ustawa z dnia 8.03.2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1790, ze zm.).

ustawa covidowa - ustawa z dnia 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz.1327, ze zm.).

ustawa wprowadzająca k.p.c. z 1930 r. - rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 29.11.1930 r. - Przepisy wprowadzające Kodeks Postępowania Cywilnego (Dz.U. Nr 83, poz. 652).

zm.kpc.2019 - ustawa z dnia 4.07.2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469).

zm.kpc.2020 - ustawa z dnia 13.02.2020 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 288).

zm.kpc.2021 - ustawa z dnia 11.08.2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1655).

zm.kpc.2023 - ustawa z dnia 9.03.2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023 poz. 614).

2. Czasopisma i publikatory

Biul. SN - Biuletyn Sądu Najwyższego

Dz.U. - Dziennik Ustaw

Dz.Urz. UE - Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej

GSP - Gdańskie Studia Prawnicze

GSW - Gazeta Sądowa Warszawska

MoP - Monitor Prawniczy

NP - Nowe Prawo

NPC - Nowy Proces Cywilny

OSN - Orzecznictwo Sądu Najwyższego

OSNC - Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna

OSNCK - Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Izba Karna

OSNCPO - Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna oraz Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

OSNPO - Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych

OSPO - Orzecznictwo Sądów Polskich

OTK - Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego

Pal. - Palestra

PiP - Państwo i Prawo

PPC - Polski Proces Cywilny

PPH - Przegląd Prawa Handlowego

PS - Przegląd Sądowy

RPEiS - Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny

Zb.Orz. SN - Zbiór Orzecznictwa Sądu Najwyższego

ZNUJ - Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

3. Inne

ETPCz - Europejski Trybunał Praw Człowieka

Legalis - system informacji prawnej C.H. Beck

Lex - system informacji prawnej Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

NSA - Naczelny Sąd Administracyjny

SA - Sąd Apelacyjny

SN - Sąd Najwyższy

TK - Trybunał Konstytucyjny

TSUE - Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Wstęp

Przedmiotem niniejszej rozprawy doktorskiej jest postępowanie nakazowe i upominawcze w prawie polskim w świetle podstaw wydania nakazu zapłaty. Jedną z zasadniczych hipotez badawczych rozprawy jest twierdzenie, że to właśnie wyeksponowane w samym tytule dysertacji podstawy wydania nakazu zapłaty stanowią rzeczywiste, merytoryczne kryterium normatywnego wyodrębnienia obu wyżej wymienionych postępowań jako dwóch samodzielnych rodzajów postępowania typu nakazowego i upominawczego (*ex parte*), opartego na konstrukcji odwrócenia sporu. Twierdzą ponadto, że zdecydowana odmienność podstaw wydania nakazu zapłaty w obu postępowaniach wyznacza zarazem nieprzekraczalne granice ich możliwej (*scil.* uzasadnionej merytorycznie) integracji wynikającej z zewnętrznego podobieństwa konstrukcji oraz struktury dynamicznej tych procedur. Weryfikacja zasadności tych dwóch hipotez stanowiła będzie przedmiot szczegółowego badania uwzględniającego poza samymi podstawami wydania nakazu zapłaty również analizę struktury dynamicznej obu postępowań oraz nakazów zapłaty wydawanych w ich toku. Tak zarysowany profil badawczy pracy czyni zasadnym uwzględnienie w tytule dysertacji obu elementów: postępowania nakazowego i upominawczego jako takiego oraz podstaw wydania nakazu zapłaty w obu postępowaniach. Pominięcie jednego z tych komponentów czyniłoby ów tytuł nie w pełni adekwatnym do zakresu prowadzonych rozważań.

W ramach niniejszego opracowania analizie poddane zostaną wybrane zagadnienia dotyczące postępowań odrębnych uznanych za uproszczone i przyspieszone¹, w których wydawany jest nakaz zapłaty tj. w szczególności postępowanie nakazowe i upominawcze. Analiza innych postępowań odrębnych (w szczególności elektronicznego postępowania upominawczego) zostanie ze względu na ramy niniejszego opracowania przedstawiona tylko w wybranym, uznanym za niezbędny zakresie.

W literaturze brakuje aktualnej pozycji poruszającej kompleksowo problematykę podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym z uwzględnieniem charakteru prawnego orzeczenia merytorycznego zapadającego w wyżej wymienionych postępowaniach odrębnych (w szczególności w oparciu o aktualny stan prawny

¹ Zob. A. Paterek von Sperling, *Posługiwanie się formularzami z postępowaniu uproszczonym*, Przegląd Sądowy nr 11-12/2002, s. 104, S. Rejman, *Dochodzenie roszczeń pracowniczych w postępowaniu upominawczym*, Nowe Prawo nr 5/1970, s. 739, M. Manowska, *Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym*, Warszawa 2002, S. Cieślak, *Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego*, Warszawa 2004.

oraz z uwzględnieniem proponowanych w tym zakresie *de lege ferenda* zmian) oraz charakterystyki obu wskazanych postępowań. W piśmiennictwie opisane zostały postępowania odrębne m.in.: postępowanie nakazowe, postępowanie upominawcze, elektroniczne postępowanie upominawcze i europejskie postępowanie nakazowe². Nadto, w literaturze szczegółowo została omówiona problematyka orzeczeń merytorycznych - wyroków i postanowień (w tym również podstaw ich wydania)³. Same podstawy nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym (ze szczególnym uwzględnieniem zakresu kognicji organu procesowego we wskazanych postępowaniach odrębnych) jako orzeczenia merytoryczne wydawanego w postępowaniach odrębnych (których charakter definiowany jest niejako przez przyjęty w danym postępowaniu odrębnym model i katalog podstaw wydania nakazu zapłaty) nie spotkały się jednak z szerszym omówieniem ze strony doktryny. Zarówno w literaturze międzywojennej⁴ jak i piśmiennictwie współczesnym⁵,

² Zob. m.in.: M. Manowska, *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2012; Taż, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, Warszawa 2001, Taż, *Postępowanie nakazowe po nowelizacji ustawy z dnia 24 maja 2000 r. kodeksu postępowania cywilnego (wybrane zagadnienia)*, Przegląd Sądowy, nr 9/2000, S. Cieślak, *Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego*, Warszawa 2004, J. Świerta, *Postępowanie nakazowe*, Kraków 1998, B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania odrębne. Komentarz*, Warszawa 2007, J. Szunk, J. Familie, *Postępowanie nakazowe według k.p.c.*, Warszawa 1933, J. Widło, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2010, D. Mróz-Szarmach, *Postępowanie nakazowe* [w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania odrębne. System Postępowania Cywilnego. Tom 6*, Warszawa 2022, A. Kościółek, *Postępowanie upominawcze* [w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania...*, Warszawa 2022, S. Cieślak, *Postępowanie nakazowe* [w:] S. Cieślak (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji Część 4. Postępowania odrębne. Postępowania przyspieszone*, Warszawa 2023, s. 303-580, A. Olaś, *Postępowanie upominawcze* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 589-734, M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie sprawy w procesie cywilnym w ramach konstrukcji odwrócenia sporu*, Warszawa 2019, Legalis/el.2023 – w której Autor porusza kwestię postępowań odrębnych (w tym nakazowego oraz upominawczego), lecz w ograniczonym i syntetycznym zakresie odnosi się do podstaw wydania nakazu zapłaty, skupiając się zgodnie z tematyką opracowania na konstrukcji odwrócenia sporu (franc. *l'inversion du contentieux*) i omawiając elementy postępowań odrębnych opartych w jego ocenie na tej konstrukcji.

³ Zob. m.in.: J. Klich-Rump, *Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia sądowego w procesie cywilnym*, Warszawa 1977, K. Piasecki, *Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 1981, Tenże, *Wyroki sądów pierwszej instancji, sądów apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych handlowych i gospodarczych*, Warszawa 2007, E. Gapska, *Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010, A. Laskowska-Hulisz, *Zakres orzekania sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2018.

⁴ Zob. m.in.: M. Allerhand, *Nakaz zapłaty przeciw zmarłemu*, Polski proces cywilny, nr 20-21/1937, Tenże, *Zarzut potrącenia w postępowaniu nakazowym (na marginesie dekretu o usprawnieniu sądownictwa)*, Polski Proces Cywilny, nr 1-2/1939, A. Arnold, *O nakazie zapłaty jako tytule zabezpieczenia*, Głos Adwokatów, nr 3/1935, J. Balken – Neuman, *Potrącenie w postępowaniu nakazowym*, Nowa Palestra, nr 1-2/1939, A. W. Bartz, *Materialna prawomocność nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, Przegląd Sądowy, nr 9/1935, S. Kastenblatt, *Nakaz w postępowaniu nakazowym jako tytuł zabezpieczenia*, Głos Adwokatów, nr 1-2/1935, S. Krzemicki, *Kilka uwag w kwestii doręczania nakazów zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, Palestra, nr 3/1939, H. Wahrman, *Zarzuty przeciwko wekslowemu nakazowi zapłaty w postępowaniu nakazowym*, Warszawa 1937, *passim*.

⁵ Zob. m.in.: A. Arkuszewska, *Charakter sprzeciwu od nakazu zapłaty – postępowanie upominawcze, europejskie postępowanie nakazowe, elektroniczne postępowanie upominawcze*, Monitor Prawniczy, nr 17/2011, S. Cieślak, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Monitor Prawniczy, nr 7/2010, S. Dalka, *Postępowanie nakazowe i upominawcze w świetle nowelizacji KPC*, Rejent, nr 7-8/1997, B. Draniewicz, *Faktura bez podpisu jako podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym – Glosa II CSK 131/05*, Monitor Prawniczy, nr 6/2009, Ł. Goździaszek, *Oplaty w postępowaniu nakazowym, upominawczym i uproszczonym*, Monitor Prawniczy,

ewentualne próby analizy problemu ograniczają się do przyczynkarskich, bądź problemowych i przez to raczej fragmentarycznych opracowań.

Zagadnienia takie, jak miejsce nakazu zapłaty w systemie orzeczeń, jego prawny charakter, a w końcu (a może przede wszystkim) podstawy jego wydania (bądź *au rebours* - odmowy wydania) mają nie tylko znaczenie teoretyczne, ale także istotny walor praktyczny. O powyższym świadczy dobitnie znacząca skala wykorzystania obu postępowań, manifestowana olbrzymią liczbą wydawanych w nich nakazów zapłaty⁶. Powyższe zdaje się jasno wskazywać na potrzebę szczegółowego rozważenia wskazanej problematyki oraz podjęcia próby monograficznego opracowania, przy uwzględnieniu aktualnego stanu prawnego, poglądów judykatury oraz stanu nauki postępowania cywilnego, a także analizy postulatów *de lege ferenda* również w kontekście dokonywanych nowelizacji k.p.c. w tym istotnej dla unormowania postępowania nakazowego i upominawczego ustawy z dnia 4.07.2019 r.⁷ oraz uchwalonych po niej dalszych nowelach.

Niniejsze opracowanie podzielone zostało na pięć rozdziałów. Pierwszy z nich obejmuje rozważania ogólne dotyczące definicji orzeczenia sądowego w odniesieniu do obowiązujących przepisów prawa, rodzaje tych orzeczeń oraz zwięzłą charakterystykę każdego z nich, a w szczególności charakterystykę nakazu zapłaty jako merytorycznego orzeczenia sądu. W rozdziale drugim analizie poddany zostanie charakter poszczególnych postępowań odrębnych warunkujących wydanie nakazu zapłaty (w szczególności pod kątem fakultatywności oraz obligatoryjności danego postępowania odrębnego, a także w zakresie ekskluzywności każdego z postępowań), który to charakter nierozzerwalnie łączy się z kwestią podstaw wydania nakazu zapłaty w danym postępowaniu odrębnym oraz ma kluczowy związek tak z modelem danego postępowania jak i przyjętym katalogiem podstaw (o pozytywnym, bądź negatywnym charakterze) wydania nakazu zapłaty. Trzeci rozdział obejmuje szczegółową analizę poszczególnych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na gruncie obowiązujących przepisów prawa (odnosząc się również w niezbędnym zakresie tak do rozwiązań historycznych jak i aspektów prawnoporównawczych), a także wskazując

nr 2/2009, M. Gutowski, *Potrącenie w postępowaniu nakazowym – relacja między prawem materialnym, a procesowym*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 9/2004, A. Harast, *Elektroniczne postępowanie upominawcze (sądowe) w wybranych państwach Unii Europejskiej*, Monitor Prawniczy, nr 20/2009, W. Klawonn, *Nakaz zapłaty jako tytuł zabezpieczenia*, Przegląd Prawa Egzekucyjnego, nr 4-6/2006, D. Kotłowski, O. Piaskowska, K. Sadowski, *Skierowanie sprawy z postępowania nakazowego do postępowania upominawczego*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 2/2010, M. Manowska, *Dokumenty w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, Prawo Spółek, nr 5/1997, J. Pisuliński, *Europejski nakaz zapłaty*, Europejski Przegląd Sądowy, nr1/2008, *passim*.

⁶ Zob. w tym zakresie statystyki przytaczane w rozdziale 5, pkt 5.2.2.

⁷ Ustawa z dnia 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469), zwana dalej zm.kpc.2019.

proponowane zmiany (postulaty *de lege ferenda* – uwzględniające zmiany w k.p.c. z 4.07.2019 r. i następujące po niej nowelizacje o charakterze nie tak kompleksowym, lecz równie znaczącym). Czwarty rozdział obejmuje szczegółową analizę i ocenę poszczególnych podstaw wydania (a więc jednocześnie negatywnych podstaw stanowiących przeszkodę do wydania) nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym na gruncie obowiązujących przepisów prawa, zaś w następstwie dokonanej oceny regulacji zawiera propozycje ewentualnych zmian w przedmiotowym zakresie. Piąty rozdział obejmuje ocenę regulacji stanowiących przedmiot analizy niniejszego opracowania. Punktem odniesienia w ramach dokonywanej oceny są funkcje jakie stawiano oraz stawia się postępowaniu nakazowemu i upominawczemu, w szczególności w kontekście realizacji postulatu szybkości postępowania. Powyższe będzie prowadziło do oceny obowiązującej regulacji z punktu widzenia potrzeby jednoczesnego funkcjonowania wskazanych postępowań przyspieszonych oraz innych szczególnych procedur w systemie postępowań odrębnych. Jedynie w niezbędnym zakresie zasygnalizowane zostaną projektowane rozwiązania w zakresie notarialnych nakazów zapłaty mające na celu próbę odciążenia wymiaru sprawiedliwości. W rozdziale tym zawarte zostaną również rozważania na temat kierunków rozwoju i przyszłości postępowania nakazowego i postępowania upominawczego – w szczególności informatyzacji oraz automatyzacji wskazanych postępowań odrębnych z ewentualnym uwzględnieniem wykorzystania sztucznej inteligencji. Powyższe winno prowadzić do oceny czy obecne przepisy normujące podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym oraz postępowaniu upominawczym są regulacjami o charakterze neutralnym technologicznie umożliwiającym ich stosowanie w przyszłości z wykorzystaniem nowych technologii. Ocena możliwości zastosowania sztucznej inteligencji w przedmiotowych postępowaniach wymagać będzie uwzględnienia prawnokonstytucyjnego oraz prawnomiędzynarodowego kontekstu związanego z obowiązującymi w tym zakresie standardami prawa do sądu, poszanowania godności ludzkiej oraz innymi relewantnymi wartościami chronionymi przez normy rangi ponadustawowej.

Przedmiot oraz założenia rozprawy doktorskiej określiły przyjęty na jej potrzeby dobór prawniczych metod badawczych. W konsekwencji doprowadziły one do równoczesnego posłużenia się kilkoma wzajemnie uzupełniającymi się metodami. Podstawową metodą badawczą użytą w rozprawie jest metoda dogmatycznoprawna. W konsekwencji prowadzone badania w głównej mierze zostały oparte na analizie logiczno-językowej obowiązujących przepisów, przy zastosowaniu innych klasycznych reguł wykładni (teleologicznej, systemowej

i historycznoprawnej, a także prokonstytucyjnej i prokonwencyjnej)⁸, jak również przy uwzględnieniu teorii argumentacji⁹, w tym powszechnie przyjętych toposów argumentacyjnych). Badania przy pomocy metody dogmatycznoprawnej dodatkowo uzupełniono podejściem historycznym (analizą historyczną) oraz w koniecznym i niezbędnym zakresie analizą prawnoporównawczą. Uwzględniając praktyczne cele niniejszej rozprawy, a w szczególności omówienie problemów natury praktycznej przytoczono wybór istotnego dla prowadzonych rozważań orzecznictwa sądów krajowych (w szczególności orzeczenia Sądu Najwyższego i szeregu sądów powszechnych – w tym Sądów Apelacyjnych) oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, poddając bliższej analizie uzasadnienia niektórych orzeczeń.

Czas stał się dziś jedną z najbardziej cenionych wartości, zaś tendencja do uproszczenia i przyspieszenia czynności nie omija wymiaru sprawiedliwości – w tym procesu cywilnego. Środkiem prowadzącym do przyspieszenia rozpatrzenia spraw cywilnych jest usprawnienie przebiegu postępowania¹⁰. Szybkość postępowania znalazła się wśród głównych postulatów postępowania cywilnego¹¹ i jest jedną z najczęstszych idei wskazywanych w kolejnych zmianach k.p.c. przygotowywanych przez ustawodawcę. W poszukiwaniach rozwiązań przyspieszających i dążących do usprawnienia postępowania cywilnego należy pamiętać o poglądzie wybitnego włoskiego procesualisty F. Carneluttiego, który wskazywał, że twierdzenie o wymiarze sprawiedliwości, który jest szybki i pewny jest absurdalne, gdyż wymiar sprawiedliwości może być albo szybki, albo pewny¹². Ze względu na zmieniające się otoczenie i realia społeczno-gospodarcze, a także możliwość wykorzystania nowych technologii w wymiarze sprawiedliwości pogląd nie tyle traci na aktualności, co nie może być wyłącznym drogowskazem dla rozwoju polskiego postępowania cywilnego. Nie wydaje się być bowiem trafna generalizacja, że szybkość postępowania w sposób konieczny musi oznaczać brak pewności (zachowania gwarancji procesowych), czy też merytoryczną mierność dokonywanych rozstrzygnięć. Prawdą jest natomiast, że nadmierna koncentracja na szybkości postępowania jako swoistej *idée fixe*, uzasadniającej poświęcenie innych wartości procesowych jest zagrożeniem dla pewności oraz jakości wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych. Reasumując, realizacja postulatu szybkości postępowania jak nigdy stała się aktualna,

⁸ Zob. M. Florczak-Wątor, A. Grabowski (red.), *Argumenty i rozumowania prawnicze w konstytucyjnym państwie prawa. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 90 i nast., M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady - reguły – wskazówki*, Warszawa 2017, s. 43 i nast., L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010, s. 125 i nast.

⁹ Zob. J. Stelmach, B. Brożek, *Metody prawnicze*, Kraków 2004, s. 34 i nast.

¹⁰ S. Cieślak, *Postępowania*, Warszawa 2004, s. 1.

¹¹ J. Świerta, *Postępowanie nakazowe*, Kraków 1998, s. 9.

¹² F. Carnelutti, *Sistema di diritto processuale civile. T.I.*, Padwa 1936, s. 71.

lecz wymaga poszukiwania i zastosowania rozwiązań zapewniających zachowanie jakości i pewności wymiaru sprawiedliwości.

Niniejsza praca ma za zadanie omówienie charakteru nakazu zapłaty jako postaci orzeczenia merytorycznego oraz analizę obowiązujących uregulowań dotyczących podstaw wydania (bądź braku podstaw do wydania) nakazu zapłaty w przypadku rozpoznania sprawy w różnych postępowaniach odrębnych ze szczególnym uwzględnieniem ich charakterystyki. Już na wstępie należy wskazać, że niniejsza rozprawa skupiać będzie się w szczególności na omówieniu podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (podstaw o charakterze pozytywnym) oraz postępowaniu upominawczym (podstaw o charakterze negatywnym) i ich wpływu na modele wskazanych postępowań odrębnych, a więc w wąskim i ograniczonym ujęciu. Wpływ na zakres niniejszego opracowania ma zakres pojęciowy i rozumienie podstaw wydania nakazu zapłaty (który to zakres definiowany jest przez znaczenie pojęcia podstawy albo braku podstawy do wydania nakazu zapłaty w rozumieniu art. 480¹ § 2 k.p.c.¹³). Analiza literatury prowadzi do stwierdzenia, że niejednokrotnie pojęcie podstawy wymiennie używane jest z pojęciem przesłanki, co prowadzi do pewnego rodzaju chaosu terminologicznego (wynikającego jak się wydaje z zamiennego użycia słów przesłanka i podstawa, co nie wydaje się zasadne w kontekście podstaw wydania nakazu zapłaty)¹⁴. Na potrzeby niniejszego opracowania pojęcie przesłanki zostanie zastrzeżone dla najbardziej klasycznej jej definicji i zakresu w procesualistyce cywilnej tzn. przesłanek postępowania cywilnego, a więc przesłanek procesowych i przesłanek merytorycznych (których to omówienie nastąpi tylko w niezbędnym zakresie). Nie będą również stanowiły szerokiego spektrum rozważań (a jedynie niezbędne) wymogi formalne i fiskalne pozwu (których spełnienie w szerokim rozumieniu może stanowić „podstawę”, czy jak wskazują niektórzy z przedstawicieli doktryny „przesłankę” do pozytywnego

¹³ Dominującym poglądem w tym zakresie jest stanowisko, że pojęcie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym obejmuje, zakres przedmiotowy tego postępowania (art. 480¹ § 1 k.p.c.) oraz podstawy o charakterze pozytywnym - postępowanie nakazowe (art. 485 k.p.c.) i negatywnym - postępowanie upominawcze (art. 499 k.p.c.) – tak m.in. P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1–505*³⁹. Tom I, Warszawa 2019 – uwagi do art. 480¹ k.p.c., Legalis/el.2023, G. Kamieński [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 480¹ k.p.c., Legalis/el.2023, A. Jaworski [w:] P. Ryłski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 480¹ k.p.c., Legalis/el.2023, K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 480¹ k.p.c., Lex/el.2023. W nieco odmiennym i szerszym aspekcie pojęcie podstawy wydania nakazu zapłaty definiuje A. Marciniak [w:] A. Marciniak (red.) *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 425–729*, – uwagi do art. 480¹ k.p.c., Legalis/el.2023, który wskazuje, że brak podstaw do wydania nakazu zapłaty to np. brak legitymacji procesowej do wytoczenia powództwa.

¹⁴ Zob. T. Zembruski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367–505(39)*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 480¹ k.p.c., Lex/el.2023, A. Jaworski [w:] P. Ryłski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 480¹ k.p.c., Legalis/el.2023.

rozstrzygnięcia tj. wydania nakazu zapłaty we właściwym postępowaniu odrębnym, lecz w zasadzie stanowiłyby rozważania o przepisach ogólnych o procesie). Zakres tematyczny opracowania i jego szczegółowe omówienie zostanie, zaś ograniczone do scharakteryzowania postępowania nakazowego i upominawczego przez pryzmat podstaw (pozytywnych i negatywnych) wydania nakazu zapłaty w tych postępowaniach odrębnych o charakterze przyspieszonym, a więc kwintesencji odrębności wskazanych postępowań, determinujących cechy, merytorycznych orzeczeń wydawanych w ich ramach.

Wynikiem podjętych rozważań powinna być ocena obecnie obowiązujących regulacji oraz zasadności ich zmian (w szczególności w zakresie podstaw wydania nakazu zapłaty – w rozumieniu wskazanym powyżej), a także odpowiedź na pytanie dotyczące potrzeby utrzymywania podziału nakazów zapłaty na nakazy o charakterze upominawczym (wydawanych w postępowaniu upominawczym, elektronicznym postępowaniu upominawczym i postępowaniu w sprawie europejskiego nakazu zapłaty nazwanego niefortunnie przez polskiego prawodawcę europejskim postępowaniem nakazowym, a nie zgodnie z jego rzeczywistym charakterem prawnym europejskim postępowaniem upominawczym¹⁵) oraz nakazów typu nakazowego, wydawanych obecnie wyłącznie w ramach postępowania nakazowego (a więc ocena potrzeby równoczesnego funkcjonowania tych dwóch postępowań odrębnych).

Jak już powyżej zasygnalizowano, analiza dokonana w niniejszym opracowaniu ma na celu również wskazanie kierunków rozwoju regulacji dotyczących nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym – także w zakresie informatyzacji oraz automatyzacji wymiaru sprawiedliwości i postępowania cywilnego w Polsce, z uwzględnieniem możliwości rozwoju i udziału sztucznej inteligencji we wskazanych postępowaniach odrębnych, co wymusza ocenę obowiązujących regulacji pod kątem ich neutralności technologicznej. Przedmiotowe rozważania winny doprowadzić do oceny obowiązujących regulacji w zakresie realizacji podstawowego postulatu – zapewnienia szybkości postępowania, przy jednoczesnym zachowaniu zasad postępowania cywilnego oraz zachowania prawa do rzetelnego i sprawiedliwego procesu z uwzględnieniem związanych z tym gwarancji procesowych.

¹⁵ Szerzej na ten temat zob. A. Harast, *Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty*, Warszawa 2013, s. 77, A. Olaś, *Umorzenie postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty na żądanie powoda a przerwa przedawnienia wywołana wniesieniem pozwu w tym postępowaniu – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ, nr 1/2017, s. 5.

Rozdział 1. Nakaz zapłaty jako orzeczenie sądowe

1.1. Uwagi ogólne

Pełne zrozumienie istoty nakazu zapłaty jako rodzaju orzeczenia merytorycznego wydanego w oparciu o skonkretyzowane podstawy nie będzie możliwe bez wstępnego i ogólnego wywodu dotyczącego samej definicji orzeczenia sądowego oraz określenia jego rodzajów w postępowaniu cywilnym. Wykonywanie przez sąd czynności decyzyjnych jest realizacją i końcowym efektem jego działalności, a zarazem powinno być ich celem, zaś działania te zmierzają w głównej mierze do osiągnięcia założonego skutku w postaci wiążącego i skutecznego ustalenia (w tym ustalenia o charakterze zasądającym) lub ukształtowania sytuacji prawnej stron szukających ochrony cywilno-prawnej na drodze sądowej¹⁶. Orzeczenia sądowe są wyrazem decyzji sądu w odniesieniu do przedmiotu ich rozstrzygnięcia. Doniosłość i ciężar tychże rozstrzygnięć odpowiada wadze funkcji, której wykonaniu one służą. Merytoryczne rozstrzygnięcie jako czynność procesowa podobnie jak orzeczenia o charakterze niemerytorycznym (formalnym / procesowym / proceduralnym), podlega regulacjom prawa procesowego i zasadom ogólnym dotyczącym czynności procesowych sądu¹⁷.

Pośród czynności procesowych sądu o charakterze decyzyjnym najistotniejsze są właśnie te, którymi sąd dokonuje merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, *ergo* ustosunkowuje się do żądania pozwu. W procesie czyni to za pomocą wyroków i nakazów zapłaty¹⁸. Zasadniczo merytorycznym orzeczeniem sąd dokonuje właściwej konkretyzacji obowiązującej normy prawnej, która reguluje stosunek prawny zachodzący w danym i konkretnym wypadku pomiędzy stronami. Właściwą czynność orzekania należy odróżnić od samego pojęcia orzeczenia (który jest wymiernym efektem orzekania jako czynności procesowej¹⁹).

¹⁶ E. Gapska, *Czynności decyzyjne...*, Warszawa 2010, s. 15.

¹⁷ W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2004, s. 255.

¹⁸ T. Misuk-Jodłowska [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2005, s. 448.

¹⁹ Szczegółowe wywody na temat czynności procesowych poczynili m.in.: E. Waśkowski, *Istota czynności procesowych*, *Polski Proces Cywilny*, nr 24/1937, s. 758 i nast., Z. Świeboda, *Czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1990, F.Ks. Fierich, *Notatki z wykładu procedury cywilnej. Dział II. Część ogólna*, Kraków 1911, E. Waśkowski, *Podręcznik procesu cywilnego*, Wilno 1932, W. Miszewski, *Proces cywilny w zarysie. Część pierwsza*, Warszawa–Łódź 1946, M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947, W. Siedlecki, *Zasady wyrokowania*, Warszawa 1957, W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1974, M. Jędrzejewska, *Wpływ czynności procesowych na bieg przedawnienia*, Warszawa 1985, J. Mokry, *Czynności procesowe podmiotów dochodzących ochrony praw w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 1993, K. Piasecki, *Postępowanie sporne rozpoznawcze w sprawach cywilnych*, Warszawa 2010, E. Rudkowska-Ząbczyk [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2011, A. Kościółek, *Elektroniczne czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, *passim*.

Niektórzy autorzy posługują się przedmiotowymi terminami zamiennie²⁰, co uznać należy za błąd, a co najmniej pojęciową nieściśłość, prowadzącą w konsekwencji do niedopuszczalnej niespójności terminologicznej. Wskazać należy, że orzekanie polegające na wydaniu orzeczenia merytorycznego bezpośrednio łączy się też w doktrynie z głównym celem procesu cywilnego wyraźnie wskazując, że samo orzeczenie merytoryczne jest właściwym celem tegoż procesu²¹.

1.1.1. Etymologia pojęcia orzeczenie

Orzeczenie sądowe (jako finalny efekt działania sądu mający na celu rozstrzygnięcie określonej kwestii) i definiowane poprzez pojęcie *sententia* swój początek znajduje w rzymskim prawie prywatnym²². W języku polskim pojęcie orzeczenia pojawiło się relatywnie późno. Od przełomu XIV i XV wieku funkcjonowały różne sformułowania określające merytoryczne orzeczenie sądu np. ortel, osąd (lub osądzenie), rozsąd, wyrzeknienie (czasami wyrzeczenie) oraz wyrok, zaś w pismach urzędowych (np. dokumentach królewskich) używano sformułowania sentencja (wywodzącej się z łacińskiego pojęcia *sententia*²³). Termin – orzeczenie - po raz pierwszy użyty został w drugiej połowie XIX wieku, lecz trudno przypisywać wskazanemu pojęciu znaczenie rozumiane w dzisiejszej terminologii prawniczej. Poprzez wieki swobodnie i wymiennie używano pojęć sentencja, wyrok oraz orzeczenie. W dzisiejszej terminologii prawniczej każdy z tych terminów prezentuje i zawiera własną wartość znaczeniową i semantyczną²⁴. Pojęcie orzeczenie to termin najszerszy, (zawierający w swym zakresie postanowienia, wyroki i nakazy zapłaty jako różne postacie orzeczeń), zaś pojęcie – sentencja – odnosi się obecnie w języku prawnym do fragmentu

²⁰ Zob. m.in. K. Korzan, *Orzeczenia konstytucyjne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972, *passim*.

²¹ A. Laskowska-Hulisz, *Zakres orzekania...*, Warszawa 2018, Lex/el.2023, zob. K. Piasecki, *Wyrok pierwszej...*, Warszawa 1981, s. 29 i nast., T. Ereciński, K. Weitz, *Prawda i równość stron w postępowaniu cywilnym a orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego* [w:] T. Ereciński, K. Weitz (red.), *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego*, Warszawa 2010, Lex/el.2023, S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008, s. 40-63.

²² W końcowym okresie pryncypatu wykształciło się pojęcie *sententia definitiva*, tj. merytorycznej decyzji sądu rozstrzygającej proces oraz określenie *interlocutiones* (inaczej: *sententia interlocutoria*), a w okresie poklasycznym także *articulus* i *praeiudiciu*. Wskazać należy, że proces legisakcyjny, jak i ukształtowane po nim postępowanie formularne nie określały wyraźnie formy wyroku i jego treści. Celem szczegółowej analizy poszczególnych rodzajów orzeczeń wydawanych na gruncie prawa rzymskiego zob. m.in.: W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Berier, *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2018, M. Kuryłowicz, A. Wiliński, *Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu*, Warszawa 2016, K. Kolańczyk, *Prawo rzymskie*, Warszawa 2001, *passim*.

²³ M. Kuryłowicz, *Słownik terminów, zwrotów i sentencji prawniczych łacińskich oraz pochodzenia łacińskiego*, Warszawa 2022, Rozdział I., Lex/el.2023.

²⁴ E. Gapska, *Wady orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009, Rozdział 1.1.1., Lex/el.2023.

składowego orzeczenia obejmującego w swym zakresie określenie czasu, miejsca i podmiotów biorących udział w sprawie (tzw. komparycja lub *rubrum*) oraz istotną treść orzeczenia (tzw. tenor, wyrzeczenie lub formuła), w której sąd ustosunkowuje się do przedmiotu procesu bądź określonej kwestii procesowej – wpływającej na cały tok postępowania, np. konieczność niemerytorycznego zakończenia postępowania przez odrzucenie pozwu albo umorzenie postępowania bądź mającej znaczenie czysto wypadkowe, np. zwolnienie strony od kosztów sądowych, skazanie świadka na grzywnę albo odroczenie rozprawy (art. 325 k.p.c.).

Terminem - orzeczenie – polski ustawodawca posługuje się m.in. w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.04.1997 r.²⁵, a także w k.p.c. W żadnym z polskich aktów normatywnych nie znajdziemy jednak konkretnej definicji pojęcia orzeczenie. Konstytucja RP używa terminu "orzeczenie" np. w art. 78, który w swej treści określa przysługujące każdej ze stron prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w I instancji. Wskazać należy, że w art. 46, art. 48 ust. 2 i art. 62 ust. 2 Konstytucji mowa jest o prawomocnym orzeczeniu sądu (jako jedynej dopuszczalnej formie ustanawiania przewidzianych w danych przepisach ograniczeń). Przepisy Konstytucji stanowią o orzeczeniach sądu i czynnościach orzekania (art. 55 ust. 5, art. 58 ust. 2, 79 ust. 1, art. 180 ust. 2, art. 183 ust. 1, art. 184, art. 188, 198 ust. 3), o prawomocnym orzeczeniu sądu, jako środka ustanowienia przewidzianych w Konstytucji ograniczeń (art. 46, art. 48 ust. 2, art. 62 ust. 2), a także odwołują się do wyroków, jako jednej z postaci orzeczeń (art. 41 ust. 2, art. 42 ust. 3, art. 45 ust. 2, art. 174) oraz postanowień (art. 41 ust. 3 konstytucji)²⁶, jednakże nie znajdujemy w treści ustawy zasadniczej innych form orzeczenia jak np. nakazów zapłaty. Szczegółowe uregulowanie zagadnienia postaci (formy) orzeczeń należy do ustawodawcy zwykłego i dokonuje on tego autonomicznie w każdej procedurze, w tym w ramach procedury cywilnej. Stosownie bowiem do art. 176 ust. 2 konstytucji, postępowanie przed sądami (podobnie jak ustrój i właściwość sądów) należą do materii ustawowych.

Do określonej w Konstytucji siatki pojęciowej ustawodawca nawiązuje w k.p.c., jednakże i tym razem ustawodawca nie zdefiniował jednoznacznie pojęcia orzeczenia. W części pierwszej określającej postępowanie rozpoznawcze, księga pierwsza dotycząca procesu, w tytule VI, wprowadził dział IV - „Orzeczenia” dzieląc je na: wyroki, nakazy zapłaty

²⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483), zwana dalej konstytucją.

²⁶ K. Sokólska, *Natychmiastowa wykonalność orzeczeń co do istoty sprawy w procesie cywilnym*, Warszawa 2023, Rozdział I.2., Lex/el.2023.

i postanowienia²⁷ i określając przepisy dotyczące m.in. zasad orzekania²⁸. Kodeks postępowania cywilnego stanowi ponadto o uchwałach (art. 390 k.p.c., art. 398¹⁷ k.p.c.), zaś ta postać orzeczeń zastrzeżona jest do wyłącznej kompetencji Sądu Najwyższego. Są one podejmowane, gdy Sąd Najwyższy rozstrzyga zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości²⁹. Orzeczeniem sądowym jest, nadto wpis w księdze wieczystej, który jest aktem jurysdykcyjnym (procesową czynnością decyzyjną sądu), a równocześnie stanowi także czynność techniczną³⁰. Innymi słowy, wpis jest określonym zapisem w księdze wieczystej, nadto jest też orzeczeniem merytorycznym rozstrzygającym pozytywnie o istocie sprawy³¹.

W k.p.c. pojęcia „postać” i „forma” orzeczenia występują jako synonimy (np. art. 351 § 3 k.p.c., zgodnie, z którym orzeczenie uzupełniające wyrok zapada w postaci wyroku, art. 516 k.p.c., który stanowi, że orzeczenia sądu w postępowaniu nieprocesowym zapadają w formie postanowień, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej). W doktrynie proponuje się, aby terminu „postać” konsekwentnie używać dla określenia rodzaju orzeczenia, a terminu „forma”³² dla oznaczenia składników (elementów) budowy danego rodzaju rozstrzygnięcia³³. Wskazać należy, że w k.p.c. ustawodawca posługuje się nie tylko pojęciem „orzeczenia”, ale także czasownika – „orzekać” odnoszącego się do czynności orzekania (np. art. 48 § 3, 109, 130³, art. 338 § 1, art. 347, art. 349 § 1, art. 382, art. 386 § 1 k.p.c.) oraz używa sformułowania – orzekanie - np. w art. 158 § 4 k.p.c.

1.1.2. Ogólne znaczenie orzeczeń w postępowaniu cywilnym

Sądowy proces decyzyjny jest nierozzerwalnie połączony z działaniami wpływającymi na siebie, a dokonywanymi wzajemnie tak przez sąd jak i strony w toku rozpoznania sprawy

²⁷ Zob. E. Gapska, *Konstytucyjne elementy orzeczenia sądu cywilnego*, Rejent nr 7-8/2007, s. 59 i nast., B. Bładowski, *Wydanie wyroku w procesie cywilnym*, Nowe Prawo, nr 11–12/1983, *passim*.

²⁸ Szczegółowa i pełna analiza zasad orzekania nie jest możliwa, ze względu na ramy niniejszego opracowania i zostanie przedstawiona jedynie w niezbędnym zakresie. Celem dokładnej analizy zob. m.in.: A. Laskowska-Hulisz, *Zakres...*, Warszawa 2018, E. Gapska, *Czynności...*, Warszawa 2010, *passim*, K. Piasecki, *Wyrok...*, Warszawa 1981, Tenże, *Wyroki...*, Warszawa 2007, *passim*.

²⁹ Zob. art. 1 pkt 1a, 86 i 87 ustawy z dnia 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 1093, ze zm.).

³⁰ Sposób dokonania i formę wpisu w księdze wieczystej reguluje szczegółowo wydane na podstawie ustawy z dnia 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U.2023.146), rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17.09.2001 r. w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych i zbiorów dokumentów (Dz. U. Nr 102, poz. 1122 z późn. zm.).

³¹ E. Gapska, *Czynności...*, Warszawa 2010, s. 64-65.

³² Na takie rozróżnienie zwracał uwagę W. Broniewicz, twierdząc, że przez formę orzeczenia należy rozumieć tylko sam zewnętrzny kształt czynności, a więc jej budowę i sposób podjęcia, zob. W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2006, s. 207.

³³ E. Gapska, *Czynności...*, Warszawa 2010, s. 55.

cywilnej³⁴, a w konsekwencji determinujących poprawność czynności odnoszących się do kwestii orzekania.

Znaczenie orzeczenia sądowego wynika przede wszystkim z jego miejsca w kształtowaniu i realizacji prawa do sądu, zagwarantowanego m.in. w Konstytucji RP (w szczególności w art. 45), ale także w art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r.³⁵, art. 14 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych³⁶, art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej³⁷.

Istotą każdego postępowania sądowego rozpoznawczego jest więc rozpoznanie określonej sprawy znajdującej w konsekwencji tegoż postępowania wyraz w orzeczeniu sądu, zaś ten jest zobowiązany do wymierzenia (sprawowania) sprawiedliwości wobec podmiotu, który jej poszukuje na drodze sądowej. W. Siedlecki określał proces jako akt prawny złożony z czynności procesowych wszystkich podmiotów współdziałających w tym akcie, którego skutkiem jest skonkretyzowanie i zrealizowanie obowiązującej normy prawnej w zakresie stosunków cywilnoprawnych zgodnie z rzeczywistym stanem sprawy i z interesem społecznym, a wynikiem i jego zwieńczeniem modelowo jest wyrok³⁸.

Jak wskazuje E. Gapska, każde postępowanie sądowe sprowadza się w swej istocie do rozpatrzenia danej sprawy, a nie jedynie próby jej rozpatrywania oraz odnosząc się do istoty orzeczenia w systemie prawa procesowego precyzuje jego rolę poprzez wskazanie, że normy prawa procesowego, celem wykreowania przestrzeni niezbędnej do wypełnienia wszystkich gwarancji wynikających z prawa do sprawiedliwego procesu, wprowadzają do postępowania cywilnego instytucjonalne rozwiązania nadające przejawom tego prawa określoną formę, zaś sam model tworzenia decyzji sądowych (w postaci prawomocnych orzeczeń odpowiadających odpowiednim kryteriom) nie ma na celu wyłącznie ujednoczenia działalności organów władzy sądowniczej, lecz jest w przede wszystkim przejawem zasady pewności

³⁴ Definicja legalna „sprawy cywilnej” została określona w art. 1 k.p.c., w którym to sprawa cywilna oznacza sprawę ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy, jak również w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz w innych, do których przepisy k.p.c. stosuje się z mocy ustaw szczególnych. Celem szerszych rozważań dot. pojęcia tak sprawy jak i sprawy cywilnej zarówno w oparciu o kryterium materialnoprawne jak i kryterium formalne zob. m.in.: M. Waligórski, *O zawisłości prawnej*, Warszawa 1937, *passim*, W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008, *passim*, W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie...*, Warszawa 2004, *passim*, H. Pietrkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2021, *passim*, M. Muliński [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz. Art. 1-424*¹², Warszawa 2020 – uwagi do art. 1 k.p.c., Legalis/el.2023.

³⁵ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.), zwana dalej EKPC.

³⁶ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19.12.1966 r., (Dz.U. 1977 Nr 38 poz. 167).

³⁷ Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, Dz.Ur.UE 2016 C 202/02.

³⁸ W. Siedlecki, *Nieważność procesu cywilnego*, Warszawa 1965, s. 9-57.

i równości wobec prawa³⁹. Emanacją ochrony praw danego podmiotu szukającego tejże ochrony na drodze sądowej winno być merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy, czyli wspomniane orzeczenie sądowe, które zostało wydane w wyniku czynności składających się na sprawiedliwe (tj. spełniające szereg kryteriów kształtujących sprawiedliwość proceduralną / formalną jako esencję rzetelnego procesu cywilnego) postępowanie sądowe.

1.1.3. Orzeczenie sądowe jako czynność procesowa

Jak wskazywał W. Broniewicz postępowanie cywilne jako całość składa się z elementów, które określił zdarzeniami postępowania, zaś najistotniejsze ze zdarzeń to czynności postępowania, czyli czynności postępowania inicjujące postępowanie lub dokonane w jego toku. Autor ten wskazywał, że czynności postępowania dzielą się na czynności procesowe (czyli czynności organów procesowych i uczestników postępowania) i czynności egzekucyjne (czynności organów egzekucyjnych).

Pomimo swojego elementarnego charakteru jako jednego z podstawowych elementów siatki pojęciowej używanej w k.p.c. oraz węzłowego znaczenia dla nauki postępowania cywilnego, sens pojęcia czynności procesowych jest jedną z najbardziej spornych kwestii w nauce postępowania cywilnego, a formułowane propozycje definicyjne cechuje duża różnorodność⁴⁰. Ramy niniejszej monografii nie uzasadniają podejmowania szczegółowej analizy podobieństw i różnic pomiędzy poszczególnymi koncepcjami. W niniejszej monografii przytoczone zostaną dwa ujęcia, które można uznać za względnie reprezentatywne, a zarazem na potrzeby niniejszych rozważań satysfakcjonujące. W myśl definicji J. Mokrego, który w swej pracy rozwinął twórczo wcześniejsze koncepcje E. Waśkowskiego, M. Waligórskiego i W. Berutowicza przez czynności procesowe należy rozumieć uświadomione i celowe zachowania się podmiotów postępowania cywilnego, podejmowane na podstawie przewidzianych przez obowiązującą ustawę procesową uprawnień lub w wypełnieniu obowiązków procesowych, w formie procesowej i dla wywołania określonych skutków prawnych przewidzianych ustawą⁴¹. Według F. Zedlera czynności

³⁹ E. Gapska, *Wady ...*, Warszawa 2010, Rozdział 1., Lex/el.2023.

⁴⁰ Tak m.in. W. Siedlecki, *Czynności procesowe*, Państwo i Prawo, nr 11/1951, s. 696, M. Jędrzejewska, *Wpływ czynności procesowych na bieg przedawnienia*, Warszawa 1984, s. 15, Z. Świeboda, *Czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1990, s. 7, P. Rylski, *Działanie sądu z urzędu a podstawa faktyczna wyroku cywilnego*, Warszawa 2009, s. 28.

⁴¹ Zob. J. Mokry, *Czynności procesowe podmiotów dochodzących ochrony praw w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 1993, s. 55.

procesowe to czynności konwencjonalne dokonywane przez podmioty tego postępowania, które wywierają skutki w postępowaniu cywilnym⁴².

Czynności procesowe dzielą się na czynności organów procesowych oraz czynności uczestników postępowania⁴³. Wśród wszystkich czynności procesowych dokonywanych w toku postępowania cywilnego szczególne znaczenie mają czynności procesowe podejmowane przez organy procesowe⁴⁴. Czynności procesowe mają różny charakter i mogą przyjmować różnorodne formy procesowe, zaś zgodnie z zasadą formalizmu postępowania czynności postępowania muszą być dokonane w przepisanej przez prawo formie⁴⁵.

Czynności organów procesowych mają różny charakter⁴⁶ – w szczególności zabiegów procesowych (np. doręczenia), czynności badawczych (np. przeprowadzenie dowodów) i czynności decyzyjnych (w skład których wchodzi zarządzenia i orzeczenia)⁴⁷. Wszystkie jednak czynności procesowe (czynności procesowe organu procesowego wraz z czynnościami procesowymi stron i innych uczestników dochodzących ochrony praw w postępowaniu), zmierzają do jednego wspólnego celu, jakim jest wydanie rozstrzygnięcia, czyli modelowo, co do zasady - wyroku w sprawie⁴⁸.

Przeciwstawiając czynności procesowe sądu czynnościom procesowym stron i innych uczestników postępowania wskazać, należy, że o ile te ostatnie cechują się fakultatywnością, odwołałością, prekluzyjnością oraz brakiem samodzielnej skuteczności, czynności procesowe sądu - w tym czynności decyzyjne, a więc orzeczenia – mają co do zasady charakter obligatoryjny, nieodwołałny (cechę odwołałości zastępuje niejako zaskarżalność orzeczeń sądowych), nieprekluzyjny i samoistny (wywołujący bezpośrednie skutki w procesie).

⁴² Zob. F. Zedler, *Czynności egzekucyjne a czynności procesowe (wybrane zagadnienia)* [w:] J. Jagiela, R. Kulski (red.), *Symbolae Andreae Marciniak dedicatae. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Marciniakowi*, Warszawa 2022, s. 136-139. Podobny pogląd wyrazili Z. Radwański i K. Mularski, uznając, że czynności procesowe to czynności konwencjonalne dokonywane przez podmioty procesowe w sposób określony prawem procesowym, co zwykle się oznaczać przez wskazanie na ich „formalny” charakter, które wywierają skutki prawne w sferze stosunków procesowych, zob. Z. Radwański, K. Mularski, [w:] Z. Radwański (red.), *System prawa prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna. Tom 2*, Warszawa 2019, s. 52.

⁴³ W. Broniewicz, *Postępowanie...*, Warszawa 2008, s. 80-84.

⁴⁴ P. Ryłski, *Działanie sądu z urzędu a podstawa faktyczna wyroku cywilnego*, Warszawa 2009, Rozdział I.2., Lex/el.2023.

⁴⁵ W. Broniewicz, *Postępowanie...*, Warszawa 2008, s. 81.

⁴⁶ Zaznaczyć, należy, że w doktrynie czynności procesowe organu procesowego nie mają jednolitego charakteru i można wyróżnić wiele ich rodzajów, zob. W. Siedlecki, *Rola sądu w postępowaniu cywilnym (rozpoznawczym)*, Państwo i Prawo, nr 12/1966, s. 858, P. Ryłski, *Działanie...*, Warszawa 2009, Rozdział I.2., Lex/el.2023.

⁴⁷ W. Broniewicz, *Postępowanie...*, Warszawa 2008, s. 81.

⁴⁸ W. Siedlecki, *Zasady wyrokowania w procesie cywilnym*, Warszawa 1957, s. 5.

1.2. Rodzaje orzeczeń sądowych

Jak już wskazano wcześniej pośród czynności organów procesowych najdonioślejsze znaczenie mają czynności o charakterze decyzyjnym. Na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto podział czynności decyzyjnych organów procesowych na zarządzenia i orzeczenia⁴⁹.

W tym miejscu warto wspomnieć o poglądzie reprezentowanym przez M. Waligórskiego, który wszystkie oświadczenia organów procesowych definiował jako zarządzenia, wyróżniając wśród nich jako odmianę orzeczenia dzielące się na wyroki i postanowienia⁵⁰. W chwili obecnej podział aktów decyzyjnych w polskim procesie cywilnym na orzeczenia i zarządzenia jest ugruntowany i znajduje swoje odzwierciedlenie w systematyce k.p.c.⁵¹. Odnosząc się do kwestii zarządzeń na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto, że zarządzenia są czynnościami instrukcyjnymi organu procesowego⁵² mającymi zapewnić jego sprawny przebieg, zaś mogą być wydawane jedynie przez jednoosobowe organy (tj. przewodniczącego, prezesa sądu, przewodniczącego wydziału, wiceprezesa lub wyznaczonego sędziego), nie zaś przez sąd⁵³. Zarządzenie nie jest orzeczeniem i stanowi najprostszą formę decyzji procesowej w postępowaniu cywilnym i służy do kierowania postępowaniem, zapewniając jego sprawny technicznie przebieg⁵⁴.

Wartym wskazania jest rozróżnienie wprowadzone w doktrynie postępowania cywilnego wskazujące na różnicę pomiędzy postacią, a formą orzeczenia⁵⁵. Definicje te, tak w mowie potocznej, jak i w regulacjach zawartych w k.p.c. (m.in. w art. 351 § 3, art. 516, art. 766 k.p.c.), wydają się być synonimami, jednakże właściwe i celowe wydaje się konsekwentne używanie terminu – postać – w stosunku do rodzaju orzeczenia

⁴⁹ Podział czynności decyzyjnych organów procesowych na zarządzenia i orzeczenia jest podziałem szeroko akceptowanym w doktrynie; zob. m.in. W. Broniewicz, *Postępowanie ...*, Warszawa 2008, s. 81-82, E. Gapska, *Wady ...*, Rozdział 1.1.2., Warszawa 2009, Lex/el.2023, Taż, *Czynności...*, s. 51-68, Warszawa 2010, J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, Warszawa 2005, s. 448-449, A. Góra-Błaszczkowska, *Postanowienia sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2002, *passim*.

⁵⁰ M. Waligórski, *Polskie ...*, Warszawa 1947, *passim*.

⁵¹ K. Sokólska, *Natychmiastowa...*, Warszawa 2023, Rozdział I.2., Lex/el.2023.

⁵² J.J. Litauer, *Komentarz do procedury cywilnej*, Warszawa 1933, s. 224.

⁵³ Szerzej zob. F. Zedler, *Zmiana rozumienia terminu „zarządzenie” występującego w Kodeksie postępowania cywilnego*, Polski Proces Cywilny, nr 3/2020, s. 600-601, E. Gapska, *Czynności...*, Warszawa 2010, s. 65-69, Wskazać należy, że pomimo założenia przyjętego przez Autora na potrzeby niniejszego postępowania przedmiotowa kwestia jest sporna, lecz ramy niniejszego opracowania nie pozwalają na jej szerokie omówienie. Przeciwny pogląd reprezentował m.in. K. Piasecki, *Postępowanie rozpoznawcze przed sądem pierwszej instancji* [w:] Z. Resich (red.) *System prawa procesowego cywilnego*, t. II, Wrocław 1987, s. 269, W. Broniewicz, *W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym*, Nowe Prawo, nr 7-8/1972, s. 1136, S. Lizer, *W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym*, Nowe Prawo, nr 7-8/1973, s. 1093 i nast., Tenże, *Zarządzenia według kodeksu postępowania cywilnego*, Nowe Prawo, nr 6/1969, s. 968 i nast.

⁵⁴ F. Zedler, *Zmiana...*, Polski Proces Cywilny, nr 3/2020, s. 600-601.

⁵⁵ J. Jankowski, *Wadliwa postać orzeczenia sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Palestra, nr 12/1987, s. 15, W. Broniewicz, *Postępowanie...*, Warszawa 2008, s. 234.

(np. wyrok lub nakaz zapłaty) oraz terminu – forma - dla oznaczenia składowych (elementów) struktury danego rodzaju orzeczenia⁵⁶.

Doktryna postępowania cywilnego dokonuje podziału orzeczeń wg kryterium postaci aktów decyzyjnych (orzeczeń). Dział IV Tytułu VI Księgi pierwszej Części pierwszej k.p.c. nosi tytuł „Orzeczenia” i składa się z czterech rozdziałów: „Wyroki”, „Nakazy zapłaty”, „Postanowienia sądu”, „Prawomocność orzeczeń”. Zgodnie z przyjętą w kodeksie systematyką można wskazać, że do wskazanej grupy orzeczeń ustawodawca zaliczył trzy postacie procesowych czynności decyzyjnych: wyroki, nakazy zapłaty i postanowienia⁵⁷. Powyższe kryterium podziału będzie miało kluczowe znaczenie dla dalszych rozważań niniejszego opracowania w szczególności do określenia miejsca i charakteru orzeczenia - nakazu zapłaty – w systemie orzeczeń przyjętym w k.p.c.

Jednym z przyjętych w doktrynie podziałów orzeczeń jest podział orzeczeń ze względu na przedmiot rozstrzygnięcia, czyli podział orzeczeń na rozstrzygające (merytoryczne) i nie rozstrzygające istoty sprawy (niemerytoryczne)⁵⁸. Rozstrzygnięcie merytoryczne jest wypowiedzią sądu co do istoty sprawy⁵⁹, poprzez które sąd konkretyzuje uprawnienia i obowiązki stron postępowania albo odmawia takiej konkretyzacji, stwierdzając brak podstaw do tego⁶⁰. W cywilnym postępowaniu procesowym wyrok i nakaz zapłaty stanowią orzeczenia rozstrzygające co do istoty sprawy⁶¹, zaś postanowienia wydawane w tym trybie postępowania rozpoznawczego nigdy nie mają merytorycznego charakteru (dotyczą wyłącznie kwestii procesowych i związane są ze wszczęciem, przebiegiem lub zakończeniem postępowania sądowego, rozstrzygając o wszelkich kwestiach wпадkowych w toku postępowania, a niezwiązanych z jego *meritum*)⁶². Z dychotomicznym podziałem orzeczeń na merytoryczne i niemerytoryczne wiąże się przypisanie waloru powagi rzeczy osądzonej (art. 366 w zw. z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.) wyłącznie prawomocnym orzeczeniom merytorycznym.

⁵⁶ E. Gapska, *Czynności...*, Warszawa 2010, s. 55 i nast., Taż, E. Gapska, *Wady...*, Warszawa 2009, Rozdział 1., Lex/el.2023.

⁵⁷ E. Gapska jako dodatkową grupę orzeczeń przyjętych w podziale wg kryterium postaci aktów decyzyjnych jakimi są orzeczenia wskazuje wpisy w księdze wieczystej, zob. E. Gapska, *Czynności...*, Warszawa 2010, s. 64, jednakże wydaje się, że ze względu na ramy niniejszego opracowania należy ograniczyć się do orzeczeń zapadających w procesie, gdyż rozszerzenie omówienia wymagałoby szczegółowej analizy orzeczeń zapadających w postępowaniu nieprocesowym.

⁵⁸ E. Gapska, *Czynności...*, Warszawa 2010, s. 55, K. Sokólska, *Natychmiastowa...*, Warszawa 2023, Rozdział I.2.1, Lex/el.2023.

⁵⁹ A. Miączyński, *Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, Zeszyty Naukowe UJ, nr 67/1974, s. 60, Tenże, *Faktyczne i prawne istnienie orzeczenia w sądowym postępowaniu cywilnym*, Zeszyty Naukowe UJ, nr 55/1972, s. 103.

⁶⁰ F. Zedler, *Zmiana...*, Polski Proces Cywilny, nr 3/2020, s. 600.

⁶¹ T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 283.

⁶² E. Gapska, *Czynności...*, Warszawa 2010, s. 62.

Orzeczenia niemerytoryczne po uzyskaniu prawomocności formalnej art. 363 k.p.c.) nie korzystają z powagi rzeczy osądzonej, gdyż nie prowadzą do osądzenia sprawy, rozumianego jako jej merytoryczne rozstrzygnięcie.

Kolejny podział orzeczeń to podział orzeczeń na kończące postępowanie w sprawie oraz orzeczenia nie kończące postępowania. Orzeczenia merytoryczne z reguły kończą postępowanie w danej instancji, z wyjątkiem wyroków wstępnych i częściowych. Orzeczenia niemerytoryczne mogą być wydawane w postępowaniu rozpoznawczym w postaci postanowień mogą mieć charakter kończący albo niekończący postępowania w sprawie⁶³. Orzeczeniami kończącymi postępowanie w sprawie są postanowienia, których uprawomocnienie się nie pozwala na dalsze rozpoznawanie istoty sprawy, w tym jej merytoryczne rozstrzygnięcie, przez sąd danej instancji⁶⁴.

Wskazać należy, że oprócz wskazanych powyżej, istnieje jeszcze szereg innych podziałów orzeczeń według rozmaitych kryteriów. Szczególnym zakresem zainteresowania w ramach niniejszego opracowania będą jednak wyłącznie orzeczenia merytoryczne. Klasycznym przykładem rozstrzygnięć merytorycznych jest wyrok, lecz pamiętać należy w tej grupie także o nakazach zapłaty, postanowieniach orzekających co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym oraz o wpisach w księdze wieczystej. Natomiast wszystkie orzeczenia niemerytoryczne, a więc zarówno te kończące postępowanie w sprawie, jak i incydentalne, są wydawane w postępowaniu cywilnym w postaci postanowień⁶⁵. Odnosząc się zasadniczo do orzeczeń merytorycznych W. Broniewicz, jako najważniejszy jego zdaniem podział orzeczeń ze względu na kryterium stosunku orzeczenia do żądania wskazuje podział na orzeczenia uwzględniające żądanie (pozytywne) oraz orzeczenia oddalające żądanie (negatywne)⁶⁶. Kolejne podziały orzeczeń to podział orzeczeń ze względu na skutki prawne (orzeczenia deklaratoryjne oraz orzeczenia konstytutywne), kryterium rodzaju poszukiwanej ochrony prawnej (orzeczenia zasądzające, orzeczenia ustalające, orzeczenia kształtujące), podział według kryterium zachowania się pozwanego (orzeczenia zaoczne, kontradiktoryjne, z uznania), podział ze względu na zakres rozstrzygnięcia (orzeczenia całościowe, częściowe, wstępne, końcowe, łączne, uzupełniające)⁶⁷.

⁶³ K. Sokólska, *Natychmiastowa...*, Warszawa 2023, Rozdział I.2.1., Lex/el.2023.

⁶⁴ R. Obrębski, *Postanowienia kończące postępowanie w sprawach cywilnych*, Przegląd Sądowy, nr 11-12/ 1999, s. 138 i nast.

⁶⁵ E. Gapska, *Wady...*, Warszawa 2009, Rozdział 1.2.4.1.1., Lex/el.2023.

⁶⁶ W. Broniewicz, *Warunki uwzględnienia powództwa*, Państwo i Prawo nr 3/2003, s. 32.

⁶⁷ Szerzej zob. E. Gapska, *Czynności...*, Warszawa 2010, s. 61 i nast., K. Sokólska, *Natychmiastowa...*, Warszawa 2023, Rozdział I.2.2., Lex/el.2023.

Pomimo prezentowania wielu poglądów na temat kryteriów umożliwiających podział orzeczeń według różnorodnych systematyk naczelnym podziałem mającym znaczenie dla określenia miejsca nakazu zapłaty w systematyce orzeczeń zapadających w procesie cywilnym jest zaprezentowany wyżej podział według systematyki Działu IV Tytułu VI Księgi pierwszej Części pierwszej k.p.c. Tworzy on bowiem swoistą hierarchię orzeczeń, która w konsekwencji w sposób jasny określa charakter i wagę konkretnego rodzaju orzeczenia.

1.3. Ogólna charakterystyka wyroków i postanowień

1.3.1. Uwagi wstępne

Jak już wskazano w cywilnym postępowaniu procesowym wyrok i nakaz zapłaty stanowią orzeczenia rozstrzygające co do istoty sprawy, zaś postanowienia wydawane w tym trybie postępowania rozpoznawczego nie mają merytorycznego charakteru⁶⁸. Z art. 354 k.p.c. wynika dyrektywa, w świetle której sąd wydaje postanowienie, jeżeli k.p.c. nie przewiduje wydania wyroku lub nakazu zapłaty, a więc sąd podejmuje decyzję w postaci postanowienia, gdy brak podstaw do wydania wyroku lub nakazu zapłaty⁶⁹. Na potrzeby dalszych rozważań odnoszących się do nakazu zapłaty jako orzeczenia sądu, niezbędne jest zasygnalizowanie (jedynie w niezbędnym i ograniczonym ramami opracowania) kwestii dotyczących charakterystyki dwóch orzeczeń: wyroku i postanowienia, co umożliwi dalszą analizę charakteru i istoty nakazu zapłaty.

1.3.2. Wyroki

Wyrok jest wzorcową i modelową postacią merytorycznego rozstrzygnięcia w procesie cywilnym i zawiera stanowcze rozstrzygnięcie o istocie sprawy. Analiza systematyki Działu IV Tytułu VI Księgi pierwszej Części pierwszej k.p.c. prowadzi do przekonania, że ustawodawca ustanowił szczególną hierarchię orzeczeń stawiając wyrok na jej szczycie jako wzorcowe i modelowe rozstrzygnięcie merytoryczne (tj. orzekające stanowczo co do istoty sprawy). Zgodnie z treścią art. 353² i art. 361 k.p.c. przepisy o wyrokach stosuje się odpowiednio do nakazów zapłaty oraz postanowień. Tym samym regulacje odnoszące się do pozostałych postaci orzeczeń jako *lex specialis* w stosunku do przepisów o wyrokach precyzują

⁶⁸ T. Wiśniewski, *Przebieg...*, Warszawa 2013, s. 283.

⁶⁹ K. Sokólska, *Natychmiastowa...*, Warszawa 2023, Rozdział I.2.2., Lex/el.2023.

ich różnice i odrębności względem wyroków oraz nadają właściwy charakter prawnym pozostałym orzeczeniom tj. nakazom zapłaty i postanowieniom⁷⁰. Zgodnie z definicją przyjętą przez K. Piaseckiego: "wyrok sądowy w sprawie cywilnej jest wyposażonym w przymus państwowy aktem jurysdykcyjnym organu władzy państwowej o swoistej funkcji i kompetencji (sądu), będącym wynikiem osądzenia dokonanego na podstawie poznanych w ustalonych formach faktów i zastosowania prawa materialnego do określonego przez powoda przedmiotu procesu (sporu), poddanego rozpoznaniu i rozstrzygnięciu w określonych formach cywilnoprosesowych"⁷¹. Wyrok konkretyzujący abstrakcyjną i generalną normę prawa materialnego, jest dla stron postępowania źródłem praw i obowiązków. To sprawia, że wyrok stanowi w swej istocie przejaw władczej roli sądu, który rozstrzyga w imieniu państwa i jego imperium. W związku z powyższym wyrok jako jedyne orzeczenie w procesie posiada uroczystą, solenną formę i wydawany jest w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej⁷². Jak wskazano wcześniej k.p.c. w odniesieniu do zakresu rozstrzygnięcia zawartego w wyroku, wyszczególnia wyroki częściowe (art. 317 § 1 i 2 k.p.c.), wstępne (art. 318 § 1 k.p.c.), końcowe, łączne i uzupełniające (art. 351 § 3 k.p.c.). Nadto, doktryna z uwagi na zachowanie się pozwanego dzieli wyroki na zaoczne (art. 339 k.p.c. i nast.), wyroki kontradyktoryjne oraz wyroki z uznania (art. 213 § 2 k.p.c.)⁷³. Wyroki sądu pierwszej instancji (za wyjątkiem zaocznego dla którego właściwym środkiem zaskarżenia jest sprzeciw zgodnie z art. 344 k.p.c.) - podlegają zaskarżeniu apelacją (art. 367 k.p.c.). Wskazać należy, że wyroki wydawane są, co do zasady tylko na posiedzeniu jawnym (art. 148 § 1 k.p.c.) po przeprowadzeniu rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.), a więc *a contrario* nie mogą być wydane na posiedzeniu niejawnym, chyba, że przepis szczególny stanowi inaczej.

Wyrok jest orzeczeniem merytorycznym, czyli rozstrzygnięciem co do istoty sporu (*ergo* głównego przedmiotu procesu). Jak wskazano wcześniej kreuje on swoistą normę prawną „w konkretnym przypadku”, która dla stron stanowi źródło praw i obowiązków, a niekiedy oddziałuje *extra partes* a nawet *erga omnes* (art. 365 § 1 *in fine* k.p.c.). Wskazać należy, że rodzaj wyroku tj.: całościowy, wstępny, częściowy, uzupełniający, końcowy albo tzw. łączny – nie ma w ogóle znaczenia dla oceny jego mocy jako merytorycznego orzeczenia wydanego w imieniu RP. Taki sam przymiot mają inne orzeczenia sądowe,

⁷⁰ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 2., Legalis/el.2023.

⁷¹ K. Piasecki, *Wyrok...*, Warszawa 1981, s. 28.

⁷² Szerzej zob. K. Korzan, *Orzeczenia...*, Warszawa 1972, *passim*.

⁷³ E. Gapska, *Czynności...*, Warszawa 2010, s. 87-92.

a zwłaszcza postanowienia co do istoty sprawy wydawane w postępowaniu nieprocesowym (art. 518 k.p.c.) oraz nakazy zapłaty (art. 353¹ k.p.c.)⁷⁴.

1.3.3. Postanowienia

Postanowienie (obok wyroku i nakazu zapłaty) jest trzecią postacią orzeczenia sądowego (odnosząc się do Działu IV Tytułu VI Księgi pierwszej Części pierwszej k.p.c. - tj. postępowania rozpoznawczego - nie omawiając wspomnianych uchwał oraz wpisów do księgi wieczystej, a także innych orzeczeń zapadających w postępowaniu nieprocesowym). Postanowienie jako orzeczenie cechuje się formą mniej solenną niż wyrok i jest przeznaczone do rozstrzygnięcia kwestii formalnych (procesowych / proceduralnych) dotyczących samego postępowania, w tym także wszelkich zagadnień wпадkowych, pojawiających się w toku postępowania sądowego⁷⁵. Regulacje dotyczące wyroków zgodnie z treścią art. 361 k.p.c. stosuje się odpowiednio do wszystkich czynności sądu związanych z wydawaniem i formułowaniem (procesem wydania czynności decyzyjnej i jej końcowym efektem) orzeczenia jakim jest postanowienie (lecz poza kwestiami, w których k.p.c. wyraźnie stanowi inaczej oraz w których odmienności wynikają z istoty tych orzeczeń)⁷⁶.

Kodeks postępowania cywilnego nie zawiera konkretnej definicji postanowienia, lecz posługuje się negatywnym odesłaniem, stanowiącym, że jeżeli k.p.c. nie przewiduje wydania wyroku lub nakazu zapłaty, sąd wydaje postanowienie (art. 354 k.p.c.)⁷⁷. Postanowienia mogą zapaść po przeprowadzeniu rozprawy, w jej toku lub mogą zostać wydane na posiedzeniu niejawnym. Generalna zasada stanowi, że jeżeli przepis szczególny nie przewiduje inaczej, sąd orzekający rozpoznaje sprawę na rozprawie (art. 148 § 1 k.p.c.). Od 7.11.2019 r. na mocy zm.kpc.2019 sąd może jednak wydać każde postanowienie na posiedzeniu niejawnym jeżeli przepis szczególny nie wymaga w tym celu przeprowadzenia rozprawy (art. 148 § 3 k.p.c.). W pewnym uproszczeniu można powiedzieć, że cel procesu to rozstrzygnięcie sporu w drodze wyroku, zaś rolą postanowień jest umożliwienie realizacji tegoż skutku⁷⁸. Postanowienia wydawane w procesie cywilnym, dzielimy ze względu na skutki dla toku postępowania na postanowienia kończące postępowanie w sprawie oraz postanowienia

⁷⁴ A. Góra-Błaszczkowska [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Część II, Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016, Rozdział 3., Lex/el.2023.

⁷⁵ A. Góra-Błaszczkowska, *Postanowienia...*, Warszawa 2002, *passim*.

⁷⁶ E. Gapska, *Czynności...*, Warszawa 2010, s. 62-64.

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ A. Góra-Błaszczkowska [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016, Rozdział 4., Lex/el.2023.

niekończące postępowania w sprawie⁷⁹. Zdaniem W. Broniewicza postanowieniami kończącymi postępowanie w sprawie są te postanowienia sądu, które zamykają drogę do wydania orzeczenia w postaci wyroku w danej instancji (ewentualnie uniemożliwiające jego uprawomocnienie się)⁸⁰.

1.4. Nakaz zapłaty jako specyficzne orzeczenie merytoryczne

W pierwszej kolejności dokonując charakterystyki nakazu zapłaty jako specyficznego orzeczenia w polskim postępowaniu cywilnym należy dokonać umiejscowienia tegoż orzeczenia w całym systemie orzeczeń. Dalszym rozważaniom podlegać będzie cel i funkcja tegoż orzeczenia, w konsekwencji podjęta zostanie próba określenia charakteru nakazu zapłaty przy uwzględnieniu jego formy i treści.

1.4.1. Nakaz zapłaty i jego pozycja w systemie orzeczeń

Dział IV - VI tytułu księgi pierwszej części pierwszej k.p.c. został nazwany „Orzeczenia” i składa się z czterech rozdziałów, kolejno oznaczonych i nazwanych: „1. Wyroki”, „1a. Nakazy zapłaty”, „2. Postanowienia sądu”, „3. Prawomocność orzeczeń”. Rozdział ten został wprowadzony do k.p.c. na podstawie art. 1 pkt 15 ustawy z dnia 24.05.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji⁸¹. Już na podstawie przyjętej systematyki i umiejscowienia nakazu zapłaty pośród orzeczeń merytorycznych można uznać, że nakaz zapłaty stanowi jedną z postaci orzeczeń i jest to postać odrębna od wyroków oraz postanowień. Ustawodawca wprowadzając do k.p.c. rozdział 1a – nakazy zapłaty - jak wskazywano w uzasadnieniu do projektu ustawy nowelizującej – zmierzał do "podniesienia świadomości faktu, że nakazy zapłaty są orzeczeniami sądowymi"⁸². Wydaje się, że potrzeba taka wynikała z faktu, że przez długie lata (od 1955 do 1990 roku) wydawanie nakazów zapłaty należało do

⁷⁹ Tamże.

⁸⁰ W. Broniewicz, *Postępowanie...*, Warszawa 2008, s. 249 - 250.

⁸¹ Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.

⁸² Zob. ust. 20 uzasadnienia rządowego projektu ustawy z dnia 24.05.2000 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, druk sejmowy nr III.1202, s. 6.

kompetencji organu pozasądowego – państwowych biur notarialnych⁸³. W tym miejscu należy przypomnieć, że na podstawie art. 1 ust. 1 pkt 1 dekretu z dnia 18.02.1955 r. o przekazaniu państwowym biurom notarialnym niektórych dotychczasowych czynności sądowych⁸⁴ przekazano państwowym biurom notarialnym (funkcjonującym ówczesnie w siedzibach sądów powiatowych i ich wydziałów zamiejscowych) wydawanie nakazów zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym. Uchwalony w 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego w zasadzie utrzymał tę procedurę⁸⁵. Wskazać należy, że rozwiązanie takie, co do zasady aprobowano w doktrynie, uznając zarazem, że pomimo kompetencji orzeczniczych państwowych biur notarialnych postępowania nakazowe i upominawcze toczą się w całości na jednolitej drodze sądowej⁸⁶. Sytuacja zmieniła się wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 24.05.1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych⁸⁷ oraz ustawy z dnia 13.07.1990 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego⁸⁸. Wydawanie nakazów zapłaty powróciło wówczas do kompetencji sądów powszechnych⁸⁹, zaś w nowelizacji k.p.c. z 2000 r. dodano art. 353¹-353² k.p.c. Jak już wspomniano znamienne jest, że w uzasadnieniu projektu wskazanej ustawy stwierdzono, że nakaz zapłaty jest orzeczeniem sądu i dlatego należy regulację w tym zakresie umiejscowić w rozdziale o orzeczeniach.

Zgodnie z art. 353¹ k.p.c., jeżeli przepis szczególny tak stanowi, sąd rozstrzyga sprawę, wydając nakaz zapłaty. Nadto, art. 353² k.p.c. stanowi, że do nakazów zapłaty stosuje się odpowiednio przepisy o wyrokach, jeżeli kodeks nie stanowi inaczej. Nakazy zapłaty to orzeczenia sądowe o charakterze jednokierunkowym, a więc uwzględniające powództwo o zasądzenie świadczenia⁹⁰ (rozważania w tym zakresie w dalszej części opracowania - również w odniesieniu do charakteru prawnego nakazu zapłaty), wydawane w przypadkach przewidzianych w przepisach szczególnych. *De lege lata*, nakaz zapłaty może być wydany w postępowaniu nakazowym i upominawczym (art. 480¹ § 1, art. 485 § 1, art. 499 § 1 k.p.c.) oraz elektronicznym postępowaniu upominawczym (art. 505²⁸ w zw. z art. 480¹ k.p.c.), a także w europejskim postępowaniu nakazowym (art. 505¹⁵ k.p.c.).

⁸³ J. Sadowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 353¹ k.p.c., Lex/el.2023.

⁸⁴ Dz. U. Nr 9, poz. 56.

⁸⁵ S. Rejman, *Postępowanie w sprawach o roszczenia pracowników oraz postępowanie nakazowe i upominawcze*, Centralne Zaoczne Studia Nowego Prawa Procesowego, Skrypt 57, Katowice 1965/66, s. 32 i nast.

⁸⁶ B. Karolczyk [w:] T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System...*, Warszawa 2016, Rozdział 3.7.1., Lex/el. 2023, S. Rejman, *Postępowanie...*, Katowice 1965/1966. s. 32.

⁸⁷ Dz. U. Nr 33, poz. 175 ze zm.

⁸⁸ Dz. U. Nr 55, poz. 318.

⁸⁹ B. Karolczyk [w:] T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System...*, Warszawa 2016, Rozdział 3.7., Lex/el. 2023.

⁹⁰ Tenże [w:] T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System...*, Warszawa 2016, Rozdział 3.7.3., Lex/el. 2023.

Wskazać należy, że przepisy o wyrokach stosuje się odpowiednio do nakazów zapłaty oraz postanowień (odpowiednio art. 353² oraz art. 361 k.p.c.). Wobec tak przyjętej systematyki i klasyfikacji orzeczeń regulacja dotycząca wyroku nadaje mu charakter modelowego orzeczenia, którego unormowanie jest najpełniejsze, zaś przepisy dotyczące pozostałych postaci orzeczeń mają na celu określanie ich różnic względem wyroków, a także nadawaniu określonego charakteru prawnemu nakazom zapłaty i postanowieniom⁹¹.

Odpowiednie stosowanie do nakazów zapłaty przepisów o wyrokach oznacza możliwość stosowania ich do nakazów zapłaty wprost, z modyfikacjami (stosowanie odpowiednio regulacji) albo niemożność zastosowania niektórych przepisów o wyrokach do nakazów zapłaty z uwagi na ich bezprzedmiotowość albo całkowitą sprzeczność z przepisami dotyczącymi nakazów zapłaty⁹². Jak słusznie wskazuje, A. Stempniak z samej regulacji art. 353² k.p.c. należy wnosić, że między nakazami zapłaty, a wyrokami występują bliskie związki funkcjonalne. Te dwie postaci orzeczeń mimo różnic w zasadzie wykazują jednak znaczny stopień podobieństwa, zaś zarówno wyroki, jak i nakazy zapłaty regulowane są przy pomocy tych samych unormowań. Nadto jak słusznie wskazuje A. Stempniak zastosowana w art. 353² k.p.c. technika legislacyjna odwołująca się do odpowiedniego stosowania innych przepisów pozwala uniknąć zbędnych powtórzeń unormowań o wyrokach w odniesieniu do nakazów zapłaty, w szczególności ze względu na fakt, że regulacje dotyczące wyroków stanowiące model wzorcowy dla nakazów zostały ujęte już wcześniej (tj. w art. 316 - 353 k.p.c.)⁹³. Regulacje dotyczące pozostałych postaci orzeczeń mają na celu określenie ich różnic względem wyroków oraz nadaniu danego i celowego charakteru prawnego innym niż wyrok orzeczeniom tj. nakazom zapłaty i postanowieniom.

Regulacja nakazu zapłaty przebiega niejako dwupłaszczyznowo tj. w pierwszej kolejności postać orzeczenia jest regulowana przez przepisy odnoszące się do niej wprost (np. regulacje wskazane w artykułach dotyczących właściwych postępowań odrębnych), a w dalszej kolejności odpowiednio stosuje się przepisy o wyrokach⁹⁴. Do nakazów zapłaty nie stosuje się natomiast przepisów o postanowieniach. Jak słusznie wskazuje M. Kostwiński, nie można przy tym mylić kwestii właściwego zastosowania przepisów o postanowieniach do nakazów zapłaty oraz sytuacji, w której w nakazie zapłaty zawarte jest określone

⁹¹ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 2., Legalis/el.2023.

⁹² A. Góra-Błaszczkowska [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 353² k.p.c., Legalis/el.2023.

⁹³ A. Stempniak [w:] A. Marcianiak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 205¹–424¹²*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 353² k.p.c., Legalis/el. 2023.

⁹⁴ A. Bieliński [w:] M. Rzewuski (red.), *Rozstrzygnięcia sądowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021, Rozdział IV.2., Lex/el.2023.

postanowienie, np. o kosztach postępowania. Pomimo tego, że w takim wypadku problematyka postaci obu orzeczeń jest ze sobą związana, to nie sposób jednak twierdzić, że do nakazu zapłaty znajdują zastosowanie przepisy o postanowieniach⁹⁵.

Umożliwienie odpowiedniego stosowania względem nakazów zapłaty przepisów o wyrokach oznacza, że ustawodawca chce w podobny, a czasami taki sam sposób rozstrzygnąć pewne kwestie związane z wydawaniem nakazów zapłaty i wyroków. Odpowiednie stosowanie do nakazów zapłaty przepisów o wyrokach daje możliwość stosowania ich do nakazów zapłaty nieomal wprost (co umożliwia w pewnych przypadkach podstawienie w stosowanym wprost przepisie słów „nakaz zapłaty” w miejsce słowa „wyrok”), z dalej idącymi modyfikacjami albo niemożność zastosowania niektórych przepisów o wyrokach do nakazów zapłaty z uwagi na ich bezprzedmiotowość albo całkowitą sprzeczność z przepisami dotyczącymi nakazów zapłaty, bądź też procedurą ich wydania⁹⁶. Należy przyjąć, że w przypadku zastosowania wprost przepisów o wyrokach do nakazów zapłaty oznacza to użycie zwrotu „nakaz zapłaty” zamiast słowa „wyrok” w treści dekodowanej z przepisu normy prawnej, ewentualnie należy zastąpić zwrot odnoszący się do wyrokowania sformułowaniem dotyczącym wydania nakazu zapłaty⁹⁷. Do nakazów zapłaty wprost znajdują zastosowanie m.in. następujące regulacje odnoszące się do: zastrzeżenia o spełnieniu świadczenia w walucie obcej (art. 319¹ k.p.c.), związania sądu żądaniem powoda (art. 321 § 1 k.p.c.), podpisania sentencji wyroku (art. 324 § 3 k.p.c.), wymogów sentencji wyroku (art. 325 k.p.c.), cofnięcia pozwu przed uprawomocnieniem się wyroku, uchylecia wyroku i umorzenia postępowania (art. 332 § 2 k.p.c.)⁹⁸. Wobec tego uznać należy, że sąd pozostaje związany nakazem zapłaty od chwili jego podpisania, a w przypadku cofnięcia powództwa przed uprawomocnieniem się nakazu zapłaty i przed jego zaskarżeniem z jednoczesnym zrzeczeniem się dochodzonego roszczenia (a za zgodą pozwanego również bez takiego zrzeczenia się), sąd pierwszej instancji uchyla nakaz zapłaty i postępowanie w sprawie umarza, jeżeli uzna cofnięcie takie za dopuszczalne⁹⁹.

⁹⁵ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 2., Legalis/el.2023.

⁹⁶ A. Góra-Błaszczkowska [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 353² k.p.c., Legalis/el.2023. Warto wskazać, że np. przepisy o ogłoszeniu wyroku nie dają się zastosować do nakazów zapłaty, z tego względu, że nakaz zapłaty nigdy nie będzie wydany na posiedzeniu jawnym po przeprowadzeniu rozprawy.

⁹⁷ Zob. J. Nowacki, „*Odpowiednie*” stosowanie przepisów prawa, *Państwo i Prawo*, nr 3/1964, s. 367–376, W. Patryas, *Przepisy o odpowiednim stosowaniu przepisów*, *Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*, nr 3/2022, s. 17-19.

⁹⁸ A. Stempniak [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks ...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 353² k.p.c., Legalis/el. 2023.

⁹⁹ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 2., Legalis/el.2023, zob. G. Borkowski, *Cofnięcie pozwu w postępowaniach nakazowym i upominawczym*, *Przegląd Sądowy*, nr 11-12/2009, s. 135–139, chociaż Autor uznaje, że w tym wypadku dochodzi do odpowiedniego stosowania przepisu. W zakresie kwestii konieczności wyrażenia zgody przez pozwanego na cofnięcie pozwu bez zrzeczenia się roszczenia po wydaniu

Jak wskazuje M. Kostwiński instytucja sprostowania, uzupełnienia i wykładni nakazów zapłaty znajduje zastosowanie w sposób tożsamy dla wyroków¹⁰⁰. Odmienny pogląd zaprezentował A. Stempniak, który twierdzi, że w takim wypadku dochodzi do stosowania przepisów z modyfikacjami¹⁰¹. Prezentowany jest również pogląd pośredni, zgodnie z którym przepisy o sprostowaniu stosuje się wprost, zaś o uzupełnieniu wyroku odpowiednio¹⁰². Według M. Manowskiej wymaga to odpowiedniego zastosowania art. 351 k.p.c., ponieważ uzupełnienie orzeczenia następuje co do zasady w wyroku. Ze względu na charakter nakazu zasada ta nie może znaleźć do niego zastosowania. Uzupełnienie nakazu następuje więc przez wydanie na posiedzeniu niejawnym tzw. „nakazu uzupełniającego”, wobec którego pozwanemu przysługuje środek zaskarżenia tak jak wobec "zwykłego" nakazu¹⁰³.

Pogląd pośredni jest szeroko (choć niejednolicie jak wskazano) reprezentowanym w doktrynie i zasługuje na aprobatę¹⁰⁴. W szczególności za akceptacją tegoż poglądu przemawia obowiązek uwzględnienia odrębności postępowań odrębnych np. postępowania nakazowego w kontekście wydania nakazu zapłaty na posiedzeniu niejawnym oraz charakteru niedewolutywnego środka zaskarżenia jakim są np. zarzuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. W związku z tym art. 351 k.p.c. może być stosowany np. w postępowaniu nakazowym tylko z odpowiednimi modyfikacjami uwzględniającymi specyfikę oraz charakter postępowań odrębnych właściwych do wydania nakazu zapłaty. Należy pamiętać, że odpowiednie stosowanie przepisów o wyrokach musi być zawsze poprzedzone konkretną i właściwą diagnozą prawną polegającą na konieczności uwzględnienia szczególnych

nakazu zapłaty ma gruncie dawniejszego stanu prawnego zob., A. Thon, *Postępowanie upominawcze według Kpc.*, Polski Proces Cywilny, nr 9/1935, s. 262–263.

¹⁰⁰ Tamże.

¹⁰¹ A. Stempniak [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks ...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 353² k.p.c., Legalis/el. 2023, taki pogląd prezentuje również I. Gil, *Charakter prawny nakazów zapłaty*, [w:] Ł. Błaszczak (red.), *Wokół problematyki orzeczeń*, Toruń 2007, s. 32, O. Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2020 - uwagi do art. 353² k.p.c., Lex/el.2023, P. Telenga [w:] A. Jakubecki, (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-729*, Warszawa 2019 - uwagi do art. 353² k.p.c., Lex/el.2023, T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016 - uwagi do art. 353² k.p.c., Lex/el.2023.

¹⁰² B. Karolczyk [w:] T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System...*, Warszawa 2016, Rozdział 3.7.2., Lex/el.2023, M. Manowska, *Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym jako merytoryczne orzeczenie sądu. Wybrane zagadnienia* [w:] P. Grzegorzczak (red.), K. Knoppek (red.), M. Walasik (red.) *Proces cywilny. Nauka, kodyfikacja, praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, Warszawa 2012, s. 221, A. Góra-Błaszczkowska, *Orzeczenia w procesie cywilnym. Art. 316–366 KPC*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 353² k.p.c., Legalis/el.2023.

¹⁰³ M. Manowska, *Nakaz...* [w:] P. Grzegorzczak (red.), K. Knoppek (red.), M. Walasik (red.) *Proces...*, Warszawa 2012, s. 222.

¹⁰⁴ Pogląd taki aprobują m.in.: J. Sadowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks ...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 353¹ k.p.c., Lex/el.2023, M. Rzewuski (red.), *Rozstrzygnięcia...*, Warszawa 2021, Rozdział IV.2., Lex/el.2023, B. Karolczyk [w:] T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System...*, Warszawa 2016, Rozdział 3.7.2., Lex/el. 2023.

właściwości nakazów zapłaty oraz respektowania charakteru i specyfiki tych postępowań odrębnych, w których są one wydawane¹⁰⁵.

Z zakresu odpowiedniego stosowania do nakazów zapłaty przepisów o wyrokach będą wyłączone wskazane regulacje dotyczące: możliwości otwarcia rozprawy (art. 316 § 2 k.p.c.), wydania wyroku częściowego i wstępnego (art. 317 i 318 k.p.c.), ograniczenia odpowiedzialności pozwanego (art. 319 k.p.c.), rozłożenia świadczenia na raty i oznaczenia terminu spełnienia świadczenia (art. 320 k.p.c.), zasądzenia odpowiedniej sumy według oceny sądu (art. 322 k.p.c.), zmiany składu sędziowskiego (art. 323 k.p.c.), narady sędziów (art. 324 § 1 i 2 k.p.c.), ogłoszenia wyroku (art. 326 k.p.c.), uzasadnienia wyroku (art. 327¹–331 k.p.c.), natychmiastowej wykonalności wyroku (art. 333–338 k.p.c.), wyroku zaocznego (art. 339–349 k.p.c.) Nie są one możliwe do zastosowania, albowiem nie przystają one do nakazów zapłaty, co wynika bądź z ich bezprzedmiotowości, bądź z ich całkowitej sprzeczności z istotą orzeczenia jakim jest nakaz zapłaty¹⁰⁶. Na marginesie wskazać należy, że do nakazów zapłaty nie będą miały również zastosowania przepisy o środkach zaskarżenia wyroków (tj. przepisy o apelacji), gdyż dla zaskarżenia nakazów zapłaty przewidziano inne środki zaskarżenia tj. zarzuty lub sprzeciw, lecz kwestia ta dotyczy zakresu środków zaskarżenia, nie zaś omawianych przepisów o wyrokach (art. 316-353 k.p.c.)¹⁰⁷.

Jak słusznie wskazuje M. Kostwiński zaznaczyć należy, że niestosowanie do nakazów zapłaty przepisów o postanowieniach nie prowadzi do pozbawienia nakazów zapłaty jakiegokolwiek zależności od postanowień. To z art. 354 k.p.c. wynika bowiem domniemanie załatwiania wszelkich kwestii, dla których nie jest zastrzeżone wydanie wyroku, bądź nakazu zapłaty, za pomocą postanowień jako właściwego orzeczenia. Jeśli przy rozpoznaniu sprawy w postępowaniach odrębnych, w których sąd może wydać nakaz zapłaty zetknie się on z koniecznością wydania rozstrzygnięcia w kwestii proceduralnej dla którego postać nakazu zapłaty nie jest właściwa, zmuszony jest wydać w danym przedmiocie postanowienie (art. 354 k.p.c.). Tak też np. sprostowanie nakazu zapłaty (art. 350 § 1 w zw. z art. 353² k.p.c.) oraz jego wykładnia (art. 352 w zw. z art. 353² k.p.c.) są dokonywane mocą i na podstawie postanowienia¹⁰⁸. Sam zaś nakaz zapłaty jako orzeczenie kończące postępowanie w pierwszej instancji, stosownie do wyrażonej w art. 108 § 1 k.p.c. zasady koncentracji i unifikacji

¹⁰⁵ A. Stempniak [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks ...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 353² k.p.c., Legalis/el. 2023.

¹⁰⁶ A. Bieliński [w:] M. Rzewuski (red.), *Rozstrzygnięcia...*, Warszawa 2021, Rozdział IV.2., Lex/el.2023.

¹⁰⁷ Tamże.

¹⁰⁸ B. Karolczyk [w:] T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System...*, Warszawa 2016, Rozdział 3.7.2., Lex/el.2023.

orzekania o kosztach procesu¹⁰⁹, powinien, co do zasady zawierać w sobie postanowienie o kosztach procesu. Rozstrzygnięcia o kosztach procesu nakaz zapłaty nie powinien zawierać wówczas, gdy strona reprezentowana przez fachowego pełnomocnika nie zgłosiłaby żądania zwrotu kosztów procesu przed wydaniem nakazu zapłaty¹¹⁰. W takim bowiem wypadku roszczenie powoda o zwrot kosztów procesu wygasa (art. 109 § 1 k.p.c. stosowany *mutatis mutandis*).

1.4.2. Istota i charakter prawny nakazu zapłaty

Rodzaj ochrony prawnej, której żąda powód skutkuje podziałem orzeczeń merytorycznych na zasądzające, ustalające i kształtujące¹¹¹. Spójny w tym zakresie jest ugruntowany w doktrynie podział powództw na powództwa: o świadczenie, którego przedmiotem jest żądanie zasądzenia od pozwanego określonego świadczenia, o ustalenie prawa lub stosunku prawnego (art. 189 k.p.c.), którego przedmiotem jest żądanie ustalenia w sposób wiążący istnienia lub nieistnienia prawa lub stosunku prawnego oraz o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego, którego przedmiotem jest żądanie rozwiązania, nawiązania lub zmiany wiążącego strony stosunku prawnego lub prawa¹¹². Wyrok może mieć charakter zasądzający, ustalający lub kształtujący. Nakaz zapłaty jest zawsze orzeczeniem zasądzającym, czyli uwzględniającymi powództwo o świadczenie (zasądzenie roszczenia pieniężnego albo świadczenia innych rzeczy zamiennych – w przypadku nakazu nakazowego oraz nakazu upominawczego wydanego w postępowaniu upominawczym oraz zasądzenie roszczenia pieniężnego w przypadku nakazu upominawczego wydanego w elektronicznym postępowaniu upominawczym oraz w europejskim postępowaniu nakazowym), wydawanymi w przypadkach przewidzianych przepisami szczególnymi. Nakaz zapłaty może być wydany w postępowaniu nakazowym i upominawczym (art. 480¹ § 1, art. 485 § 1, art. 499 § 1 k.p.c.), elektronicznym postępowaniu upominawczym (art. 505²⁸ w zw. z art. 480¹ k.p.c.) oraz europejskim postępowaniu nakazowym (art. 505¹⁵ k.p.c. w zw. z art. 12 rozporządzenia nr 1896/2006¹¹³).

¹⁰⁹ Na temat tych zasad zamiast wielu zob. A. Mendrek, *Orzekanie o kosztach procesu cywilnego*, Sopot 2015, s. 274 i nast.

¹¹⁰ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 2., Legalis/el.2023.

¹¹¹ T. Wiśniewski, *Przebieg...*, Warszawa 2013, s. 284.

¹¹² W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie...*, Warszawa 2004, s. 144-149, K. Sokólska, *Natychniastowa...*, Warszawa 2023, Rozdział I.2.2.3., Lex/el.2023.

¹¹³ Rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12.12.2006 r. o postępowaniu w sprawie europejskiego nakazu zapłaty, (Dz. Urz. UE L 399, ze zm.), s.1., zwane dalej rozporządzeniem 1896/2006.

Obok wyroków nakaz zapłaty jest drugą kategorią orzeczeń wydawanych przez sądy w celu merytorycznego rozstrzygnięcia o żądaniu pozwu. Jak już wskazywano wcześniej, wątpliwości w tym zakresie rozstrzygnęła ostatecznie nowelizacja k.p.c. ustawą z dnia 24.05.2000 r., mocą której dodano art. 353¹ k.p.c. Przepis ten precyzuje charakter prawny nakazów zapłaty, wskazując, że są to rozstrzygnięcia o charakterze merytorycznym przewidziane w przepisach szczególnych. W ten sposób ustawodawca jasno wytyczył stosunek między orzekaniem na podstawie art. 316 i n. k.p.c., a przypadkami szczególnymi, gdy wydaje się nakaz zapłaty¹¹⁴.

Wskazać należy, że zgodnie z treścią art. 480⁴ § 2 k.p.c. czynności w sprawie (w postępowaniu upominawczym i postępowaniu nakazowym), z wyłączeniem prowadzenia rozprawy i wydania wyroku, może wykonywać referendarz sądowy. Nakaz zapłaty wydaje się na posiedzeniu niejawnym (zarówno w postępowaniu nakazowym, jak i w postępowaniu upominawczym, zgodnie z art. 480⁴ § 1 k.p.c.). Na podstawie art. 480⁴ § 2 k.p.c. referendarz sądowy uzyskał kompetencję do wydania merytorycznego orzeczenia, jakim jest nakaz zapłaty nie tylko w postępowaniu upominawczym (zob. uprzednio art. 497¹ § 3 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w okresie 8.09.2016 r. - 7.11.2019 r.), ale również w postępowaniu nakazowym. Przez czynności w sprawie należy rozumieć nie tylko wydanie nakazu zapłaty, lecz także wszelkie czynności procesowe związane z wydaniem nakazu zapłaty dokonywane przed lub po jego wydaniu, a więc m. in. czynności związane z uzupełnianiem braków formalnych pozwu i doręczaniem nakazu zapłaty, postanowienie o odrzuceniu środka zaskarżenia oraz postanowienie o uchyleniu nakazu zapłaty¹¹⁵. Referendarz sądowy nie jest natomiast uprawniony do rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia w postępowaniu upominawczym i postępowaniu nakazowym¹¹⁶ oraz nie jest uprawniony do podejmowania czynności w fazie następującej po skutecznym zaskarżeniu nakazu zapłaty (zarówno w postępowaniu upominawczym jak i w postępowaniu nakazowym), a więc przeprowadzenia rozprawy i rozstrzygnięcia sprawy w formie wyroku¹¹⁷.

¹¹⁴ M. Rzewuski (red.), *Rozstrzygnięcia...*, Warszawa 2021, Rozdział IV.1., Lex/el.2023.

¹¹⁵ K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 480⁴ k.p.c., Lex/el.2023.

¹¹⁶ Zob. uchwała SN z 8.12.2005 r., sygn. akt III CZP 108/05, OSNC 2006/11, poz. 181, większość doktryny stoi na takim stanowisku i słusznie wskazuje, że rozpoznanie wniosku o udzielenie zabezpieczenia nie może być uznane za czynność dokonywaną w postępowaniu upominawczym, czy też postępowaniu nakazowym, gdyż jest to czynność dokonywana w postępowaniu zabezpieczającym na potrzeby postępowania upominawczego, czy też nakazowego i nie mieści się w uprawnieniu wynikającym z art. 480⁴ k.p.c., zob. A. Olaś, *Postępowanie upominawcze* [w:] S. Cieślak (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji Część 4. Postępowania odrębne. Postępowania przyspieszone*, Warszawa 2023, s. 633 i wskazana tam literatura.

¹¹⁷ T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367–505(39)*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 480⁴ k.p.c., Lex/el.2023.

Prowadzenie rozprawy oraz wydanie wyroku (zarówno na posiedzeniu jawnym jak i posiedzeniu niejawnym, w tym bez przeprowadzenia rozprawy), jako akty stanowiące esencję sprawowania wymiaru sprawiedliwości zastrzeżone są w postępowaniu cywilnym do wyłącznej kompetencji sądu.

Fundamentalna różnica pomiędzy wyrokiem, a nakazem zapłaty wiąże się z materiałem procesowym na jakim oparte są te orzeczenia, co wynika z charakteru postępowań, w których są one wydawane. Nakaz zapłaty inaczej niż wyrok jest z zasady (i to bezwyjątkowej) wydawany na podstawie niepełnego materiału procesowego, gdyż pochodzącego wyłącznie od jednej strony procesu (powoda), co wynika z niekontradykcyjnego charakteru (*ex parte*) postępowań w przedmiocie wydania nakazu zapłaty. Sąd zawsze wydaje nakaz zapłaty wyłącznie w oparciu o stanowisko powoda i przedstawiony przez niego materiał procesowy, nie znając na tym etapie stanowiska pozwanego oraz materiału procesowego, który ten by zaprezentował w kontradykcyjnej procedurze¹¹⁸. Tymczasem wyrok z zasady wydawany jest po przeprowadzeniu kontradykcyjnego postępowania, opartego na regule *audiatur et altera pars* – jedynie wyjątkowo sąd może orzekać (fakultatywny wyrok zaoczny) lub orzeka (obligatoryjny wyrok zaoczny) na materiale procesowym pochodzącym wyłącznie od powoda, wówczas gdy pozwany nie podejmie obrony, zachowa się w sposób całkowicie pasywny, pomimo doręczenia mu odpisu pozwu wraz z wezwaniem do wniesienia odpowiedzi na pozew, umożliwiającą przedstawienie stanowiska w sprawie oraz materiału procesowego uzasadniającego to stanowisko (ze szczególnym uwzględnieniem zarzutów formalnych i merytorycznych oraz innych środków obrony pozwanego w procesie, a także dowodów zmierzających do wykazania ich podstawy faktycznej). Charakter nakazów zapłaty determinowany jest przez samą konstrukcję postępowań odrębnych, w których jest wydawany tj. przeprowadzanych na posiedzeniu niejawnym, opartych na konstrukcji odwrócenia sporu, postępowań *ex parte* o charakterze sumarycznym (art. 480⁴ § 1 k.p.c.)¹¹⁹.

Sumaryczny charakter nakazu zapłaty, wynika z takiegoż charakteru postępowań, w których nakaz ten jest wydawany. Abstrahując bowiem od tego, że nakaz zapłaty wydawany jest w oparciu o materiał procesowy pochodzący wyłącznie od powoda, to również zakres merytorycznego rozpoznania sprawy poprzedzający jego wydanie jest istotnie ograniczony, w stosunku do postępowania „zwykłego” opartego na zasadzie kontradykcyjności, które poprzedza wydanie wyroku. W postępowaniach prowadzących do wydania nakazu

¹¹⁸ D. Mróz-Szarmach, *Postępowanie nakazowe* [w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania odrębne. System Postępowania Cywilnego. Tom 6*, Warszawa 2022, s. 708-709.

¹¹⁹ A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System ...*, Warszawa 2023, s. 600-604.

zapłaty sąd nie przeprowadza bowiem w ogóle postępowania dowodowego¹²⁰, konstruując podstawę faktyczną rozstrzygnięcia o żądaniu pozwu w oparciu o ocenę *prima facie* wiarygodności twierdzeń pozwu (tak postępowanie upominawcze, elektroniczne postępowanie upominawcze¹²¹ i europejskie postępowanie nakazowe¹²²),¹²³ bądź też na ocenie zasadności żądania w świetle przedstawionych przez powoda kwalifikowanych dokumentów o podwyższonej wiarygodności (postępowanie nakazowe – czyli na postępowaniu opartym na modelu *evidence, par preuve*)¹²⁴.

Nakaz zapłaty nie jest w pełni jednorodnym (homogenicznym prawnie) orzeczeniem. Jego charakter i skutki wydania różnią się w zależności od tego, w jakim postępowaniu nakaz zapłaty został wydany¹²⁵. Nakaz zapłaty może być jedynie orzeczeniem uwzględniającym żądanie powoda, a zatem orzeczeniem pozytywnym (jednostronnym, jednokierunkowym)¹²⁶. Jak słusznie wskazuje M. Kostwiński celem wydania nakazu zapłaty jest wyeliminowanie konieczności rozpoznawania spraw bezspornych. W dążeniu do zrealizowania tak założonego celu oraz aby nakaz zapłaty mógł pełnić swoją funkcję, niezbędnym jest, by uwzględniał roszczenie powoda. W przeciwnym razie nie mogłoby dojść do przeniesienia na pozwanego ciężaru decyzyjnego o wdaniu się w spór oraz nie byłoby możliwości wykluczenia od dalszego rozpoznania spraw bezspornych¹²⁷. Nakaz zapłaty jest postacią merytorycznego orzeczenia sądowego, które odnosi się do żądania zgłoszonego w pozwie. Nakazem zapłaty sąd może orzec o obowiązku zaspokojenia całego roszczenia, *ergo* nie może zatem wydać nakazu zapłaty tylko co do części roszczenia, przekazując pozostałą jego część do rozpoznania w postępowaniu zwykłym, ani uwzględnić

¹²⁰ A. Kościółek, *Postępowanie upominawcze* [w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania...*, Warszawa 2022, s. 810-811.

¹²¹ A. Olaś, *Elektroniczne postępowanie upominawcze* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 758-759.

¹²² K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 505¹⁷ k.p.c., Lex/el.2023.

¹²³ A. Olaś, *Postępowanie upominawcze* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 600-604.

¹²⁴ S. Cieślak, *Postępowanie nakazowe* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 392, 415-416.

¹²⁵ M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-477*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 353¹ k.p.c., Lex/el.2023.

¹²⁶ B. Karolczyk [w:] T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System...*, Warszawa 2016, Rozdział 3, Lex/el.2023, S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 62, A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 657.

¹²⁷ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 2, Legalis/el.2023.

tylko części roszczenia, a w pozostałym zakresie powództwa oddalić¹²⁸ albo oddalić powództwa w całości i orzec w tym zakresie nakazem zapłaty¹²⁹.

Obowiązek zaspokojenia roszczenia w całości, o którym mowa w art. 480² § 1 k.p.c., odnosi się do wszystkich roszczeń objętych nakazem, nadto zaspokojone muszą być również koszty postępowania. Jest to pogląd dominujący, jednak nie jest on jednolity i pojawiały się w doktrynie głosy odmienne. Należy wskazać, że w tym zakresie pojawiło się dyskusyjne zagadnienie dotyczące możliwości wydawania tzw. częściowych nakazów zapłaty. W przypadku kumulacji przedmiotowej roszczeń na podstawie art. 191 k.p.c. (zawarte w jednym pozwie żądanie wydania kilku nakazów zapłaty) oraz żądania wydania nakazu zapłaty co do części roszczenia, a co do pozostałej części orzeczenie wyrokiem. H. Pietrkowski wyszedł od brzmienia nieobowiązującego już art. 502 § 1 k.p.c. (obecnie art. 480² § 1 k.p.c.) stanowiącego o zaspokojeniu roszczenia w całości i postawił tezę, że ustawodawca przez taki zabieg miał na celu wyłączenie możliwość wydania nakazu zapłaty nie tylko odnośnie do części dochodzonego roszczenia, lecz także odnośnie do jednego lub kilku dochodzonych roszczeń¹³⁰. M. Manowska wskazała, że nie jest wykluczone, aby w przypadku przedmiotowej kumulacji roszczeń nakaz zapłaty mógł być wydany jedynie w odniesieniu do tego z roszczeń, co do którego zachodzą pozytywne przesłanki w tym względzie, a nawet co do części jednego roszczenia. W pozostałej części roszczenie, po wyłączeniu go do osobnego postępowania, powinno być skierowane do postępowania

¹²⁸ M. Rzewuski (red.), *Rozstrzygnięcia...*, Warszawa 2021, Rozdział IV.1., Lex/el.2023, zob. H. Fruchs, *Czy w postępowaniu nakazowym w razie uwzględnienia tylko części żądań można wydać częściowy nakaz zapłaty, czy też należy w tym przypadku całe postępowanie skierować na drogę zwykłego procesu?*, Nowy Proces Cywilny, nr 17/1933, *passim*.

¹²⁹ Z uwagi na podkreślaną w literaturze jednostronność (jednokierunkowość) nakazu zapłaty - zob. m.in. I. Gil, *Charakter prawny nakazów zapłaty* [w:] Ł. Błaszczak red., *Wokół problematyki orzeczeń*, Toruń 2007, s. 39. Jednostronność nakazu zapłaty wyklucza możliwość oddalenia powództwa w tej formie, a więc orzeczenie to co do zasady nie podlega zaskarżeniu przez powoda, z zastrzeżeniem jednak możliwości zaskarżenia zażaleniem postanowienia o kosztach zwartego w nakazie zapłaty przez tegoż powoda. W kwestii zaskarżenia orzeczenia o kosztach procesu w nakazie zapłaty zob. M. Szwanefeld, *Rozstrzygnięcie o kosztach w nakazie zapłaty*, *Przegląd Sądowy*, nr 1/2003, s. 108 i nast. Wskazać należy, że przyznanie powodowi legitymacji do wniesienia sprzeciwu/zarzutów od nakazu zapłaty byłoby bezprzedmiotowe, zaś pogląd o braku legitymacji powoda do wniesienia środka zaskarżenia od nakazu zapłaty należy uznać za utrwalony w doktrynie, zob. m.in. I. Gil, *Charakter...* [w:] Ł. Błaszczak red., *Wokół...*, Toruń 2007, s. 39.

¹³⁰ H. Pietrkowski, *Metodyka ...*, Warszawa 2021, Rozdział XXVIII.5.1, Lex/el.2023. Podobny pogląd reprezentował S. Dalka [w:] W. Berutowicz (red. n.), Z. Resich (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II, Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji*, Warszawa 1987, s. 579-580. Autor wskazywał, że mimo obowiązywania zasady fakultatywności, powód nie może w jednym pozwie żądać rozpoznania sprawy w jednej części swojego żądania w postępowaniu nakazowym (lub upominawczym), a co do reszty – w zwykłym postępowaniu rozpoznawczym w procesie. Nadto, zaznaczył przy tym, że nie wyklucza to możliwości rozdrobnienia w pierwszej fazie (tj. wydania pozytywnego dla powoda rozstrzygnięcia, jeżeli spełnione są ku temu przesłanki) roszczeń, z których część może być dochodzona w jednym z omawianych postępowań odrębnych; możliwa jest również kumulacja roszczeń, jeżeli wszystkie zgłoszone roszczenia nadają się do rozpoznania w tym samym postępowaniu.

zwykłego bądź właściwego postępowania odrębnego¹³¹. Powołała się przy tym na uzasadnienie uchwały SN z 28.07.1993 r., w której przyjęto, że odmowa wydania nakazu zapłaty co do roszczenia głównego nie jest uzasadniona wtedy, gdy roszczenie to jest w całości udowodnione dołączonymi do pozwu dokumentami, a jedynie roszczenie o odsetki nie spełnia tego wymagania¹³². Stanowisko to jak słusznie wskazuje B. Karolczyk jest nietrafne, gdyż roszczenie o zapłatę należności głównej jest odrębne od roszczenia o zapłatę odsetek, tak jak są to odrębne wierzytelności na gruncie prawa materialnego. Nietrafione jest zatem, zdaniem tegoż autora, „traktowanie takiej sytuacji uprawnionego w kategoriach, części jednego roszczenia”¹³³. Autor szeroko analizuje możliwość i dopuszczalność wydania częściowego nakazu zapłaty (w kontekście poglądu za dopuszczalnością wydania częściowego nakazu zapłaty szeroko przytaczając stanowisko M. Manowskiej), wskazując, że względu na charakter roszczeń, dla jakich może być wydany nakaz zapłaty, ich rozszczępienie nie wydaje się zasadne. Merytoryczne rozstrzygnięcie powinno być kompleksowe i jednolite, nadto mogą ujawnić się problemy natury praktycznej np. w zakresie gromadzenia materiału dowodowego, a także w kontekście jednolitości ostatecznego rozstrzygnięcia merytorycznego (dla części roszczenia byłby to nakaz zapłaty, a dla części wyrok). Nie należy nadto zapominać, że sąd nie może nakazem zapłaty powództwa oddalić. Wynika to z samej natury tego orzeczenia oraz zasadniczo obowiązku przeprowadzenia rozprawy przed oddaleniem powództwa (art. 148 § 1 i art. 316 § 1 k.p.c.)¹³⁴. Jak słusznie wskazała A. Górna sąd, wydając nakaz zapłaty, nie może wyjść poza żądanie zgłoszone w pozwie, ponieważ dołączone do pozwu dokumenty określają podstawę faktyczną zgłoszonych przez powoda roszczeń. Z tegoż właśnie powodu sąd nie może uwzględnić tylko części zgłoszonych roszczeń, a w pozostałym zakresie powództwa oddalić. Takie bowiem rozstrzygnięcie wymaga przeprowadzenia rozprawy, której nie przewiduje postępowanie nakazowe (w pierwszej jego fazie)¹³⁵.

Pogląd odmienny (tj. wprost i przeciwko dopuszczalności wydania nakazu zapłaty, co do części dochodzonych roszczeń) zaprezentowali S. Rejman¹³⁶, T. Ereciński¹³⁷, J. Świerta¹³⁸, a także A. Góra-Błaszczkowska wskazując, że nakazie zapłaty sąd może tylko

¹³¹ M. Manowska, *Postępowania...*, Warszawa 2012, s. 164, Taż, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 138-139, Taż, *Postępowanie nakazowe i upominawcze. Wydanie nakazu zapłaty. Tryb zaskarżenia. Rozpoznanie zarzutów i sprzeciwu*, Warszawa 2001, s. 59-60.

¹³² Uchwała SN z 28.07.1993 r., sygn. akt III CZP 99/93, OSNC 1994/3, poz. 54.

¹³³ B. Karolczyk [w:] T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System...*, Warszawa 2016, Rozdział 3, Lex/el.2023.

¹³⁴ Tamże.

¹³⁵ A. Górna [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Meritum. Postępowanie cywilne*, Warszawa 2017, s. 685.

¹³⁶ S. Rejman, *Postępowanie...*, Katowice 1965, s. 36.

¹³⁷ T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 - uwagi do art. 353¹ k.p.c., Lex/el.2023.

¹³⁸ J. Świerta, *Postępowanie...*, Kraków 1999, s. 42.

i wyłącznie uwzględnić całość żądania powoda, zaś nie może wydać nakazu tylko co do części roszczeń, dochodzonych pozwem, a co do pozostałych roszczeń powództwa oddalić. Nadto, sąd nie może także wydać nakazu co do części dochodzonego pozwem roszczenia, a część sprawy w zakresie nieobjętej nakazem zapłaty rozpatrywać w innym (np. zwykłym) postępowaniu. Obowiązek zaspokojenia roszczenia w całości, o którym mowa w art. 480² § 1 k.p.c., odnosi się do wszystkich roszczeń objętych nakazem, a nadto zaspokojone muszą być również koszty postępowania¹³⁹. Z tym poglądem należy się zgodzić. W przypadku uwzględnienia powództwa w niepełnym zakresie (co w nakazie zapłaty może nastąpić tylko i wyłącznie w skutek przeoczenia przez sąd części żądania lub jednego z żądań pozwu), powód może żądać uzupełnienia nakazu zapłaty (na podstawie art. 351 § 1 k.p.c. w zw. z art. 353² k.p.c.), jednakże nie może być mowy o częściowym uwzględnieniu żądań powoda.

Od powyższych założeń istotny wyjątek wprowadziły przepisy o postępowaniu w sprawie europejskiego nakazu zapłaty zgodnie z przepisami rozporządzenia (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12.12.2006 r.¹⁴⁰ ustanawiającego postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty. Polski ustawodawca dokonując implementacji rozporządzenia nr 1896/2006 do k.p.c. przyjął, że z perspektywy prawa polskiego omawiane rozporządzenie zawiera przepisy przynależne przede wszystkim do rozpoznawczej fazy procesowego trybu postępowania cywilnego i uznał, że przepisy krajowe wykonujące rozporządzenie powinny zostać wprowadzone do k.p.c. w postaci nowego postępowania odrębnego określonego jako europejskie postępowanie nakazowe¹⁴¹. Wskazać należy, że zgodnie z brzmieniem art. 505¹⁸ § 1 k.p.c., jeżeli europejski nakaz zapłaty, może zostać wydany tylko co do części roszczenia i powód wyraża na to zgodę, sprawę co do pozostałej części roszczenia sąd rozpoznaje we właściwym trybie. W przypadkach wskazanych w ustawie sąd rozpoznaje sprawę według przepisów o postępowaniach odrębnych, z wyłączeniem przepisów o postępowaniu nakazowym i upominawczym. Zgodnie z art. 10 ust. 2 rozporządzenia nr 1896/2006 w wypadku, gdy przesłanki wydania europejskiego nakazu zapłaty nie są spełnione co do całości roszczenia i powód akceptuje propozycję sądu wydania europejskiego nakazu w części, organ procesowy wydaje orzeczenie merytoryczne w tym tylko zakresie. Nie wpływa to jednak na fakt, że w europejskim nakazie zapłaty wskazuje się, że pozwany ma zapłacić określoną kwotę, bądź wnieść sprzeciw -

¹³⁹ A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 353¹ k.p.c., Legalis/el.2023.

¹⁴⁰ Rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12.12.2006 r. o postępowaniu w sprawie europejskiego nakazu zapłaty, (Dz. Urz. UE L 399, ze zm.), s. 1.

¹⁴¹ A. Harast-Sidowska [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I B. Komentarz. Art. 425–729*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 505¹⁵ k.p.c., Legalis/el.2023.

art. 12 ust. 3 rozporządzenia nr 1896/2006. Europejski nakaz zapłaty, nawet wtedy gdy odnosi się jedynie do części roszczenia, to nie zawiera żadnego rozstrzygnięcia negatywnego o żądaniu pozwu. W związku z powyższym należy stwierdzić, że również w europejskim nakazie zapłaty zawsze rozstrzyga się pozytywnie o żądaniu pozwu. Orzeczenie to nie przełamuje zatem konstrukcji jednokierunkowości nakazu zapłaty.

Powyższa regulacja wskazuje, że ustawodawca przewidział możliwość wydania nakazu zapłaty w zakresie części roszczenia wyłącznie w europejskim postępowaniu nakazowym. Jest to regulacja szczególna dotycząca wyłącznie tego postępowania i brak jest analogicznych przepisów w postępowaniu nakazowym i upominawczym, co wydaje się zabiegiem celowym, a więc *a contrario*, potwierdza słuszność poglądu o niemożliwości wydania częściowego nakazu zapłaty (tj. orzekającego o części żądania) w pozostałych postępowaniach typu upominawczego oraz w postępowaniu nakazowym.

Nakaz zapłaty to nic innego, jak polecenie zapłaty określonej kwoty, które w realiach procesowych może być kierowane wyłącznie wobec pozwanego. Akceptacja przeciwnego poglądu prowadziłyby do oczywistej sprzeczności pomiędzy nazwą orzeczenia i jego treścią (co jest niemożliwe do zaakceptowania, bo sprzecznym z założeniem racjonalności ustawodawcy oraz kolidującym z zasadami logiki). Reasumując, wyjątek w europejskim postępowaniu nakazowym w istocie potwierdza sformułowaną na wstępie regułę ogólną, o niedopuszczalności „rozszczenia” przedmiotu postępowań w sprawie wydania nakazu zapłaty, jeżeli przepisy szczególne wyraźnie tego nie dopuszczają, normując zarazem procesowe skutki takiego rozszczenia.

Nakaz zapłaty jest orzeczeniem uwzględniającym żądania pozwu, a więc należy uznać, że jest orzeczeniem co do istoty sprawy. W konsekwencji nakazem zapłaty rozstrzyga się o istnieniu wszystkich przesłanek postępowania cywilnego tj. procesowych (formalnych) - *implicite* oraz merytorycznych (materialnych) - *explicite*¹⁴². Wydanie nakazu zapłaty opiera się zatem na uznaniu, że zarówno po stronie powoda, jak i po stronie pozwanego zachodzi legitymacja procesowa, powód posiada interes prawny w uzyskaniu orzeczenia żądanej treści, roszczenie ma charakter zupełny, powództwo nie jest w żadnej mierze sprzeczne ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa oraz zasadami współzycia społecznego (art. 5 k.c.), a także że nie strona nie zrzekła się roszczenia. Nadto, nakaz zapłaty stanowi orzeczenie co do istoty z tego względu, że rozstrzyga o tym, iż powodowi należy się określone

¹⁴² W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie....*, Warszawa 2004, s. 72-73.

świadczenie, a zatem stwierdza istnienie normy indywidualno-konkretnej przytoczonej w pozwie¹⁴³.

Nakaz zapłaty jest szczególnym orzeczeniem, które ze względu na treść zalicza się do rozstrzygnięć merytorycznych, czyli co do istoty sprawy. Nakaz zapłaty jako rozstrzygnięcie merytoryczne ma charakter warunkowy¹⁴⁴, uzależniony od pozwanego, tzn. od tego, czy pozwany wniesie, czy też nie, zarzuty lub sprzeciw (w zależności od postępowania odrębnego, w którym wydano nakaz zapłaty). Jak wskazuje M. Manowska warunkowość przejawia się w tym, że rozstrzygnięcie zawarte w nakazie uzyska walor prawomocności, pod warunkiem, że nie zostanie zakwestionowane (skutecznie zaskarżone) przez pozwanego w określonym terminie¹⁴⁵. Jak wskazuje A. Jakubecki posługiwanie się w stosunku do nakazów zapłaty pojęciem - orzeczenie warunkowe – „może być nieco mylące”¹⁴⁶. Jak słusznie wskazuje jednak B. Karolczyk jest to termin ugruntowany w polskiej literaturze i powszechnie stosowany. Ponadto ze względu na odmienną naturę prawa materialnego od prawa procesowego znaczenie słowa "warunkowy" na gruncie procesowym nie powinno być utożsamiane z jego znaczeniem na gruncie materialnoprawnym. Oczywiście jest, że nie chodzi o warunek w rozumieniu art. 89 k.c.¹⁴⁷. Bez wątplenia nie może być mowy tutaj o pojęciu warunku w rozumieniu materialnoprawnym. Nadto, to od decyzji pozwanego zależy więc dalszy tok postępowania.

Jak wskazuje M. Rzewuski wydaje się, że przyjętą konstrukcją nakazu zapłaty być może lepiej oddaje określenie „tymczasowy”¹⁴⁸, albowiem jest to w istocie orzeczenie o charakterze tymczasowym (prowizorycznym bądź niedefinitywnym), jego zaś charakter prawny ulegnie utrwaleniu (petryfikacji) o tyle, o ile z inicjatywy pozwanego nie zajdą przewidziane przez prawo okoliczności¹⁴⁹. W odniesieniu do nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym wskazuje się, że orzeczenie to charakteryzuje prowizoryczność, albowiem orzeczenie to ma charakter tymczasowy i warunkowy. Wskazuje się wręcz niekiedy, że upominawczy nakaz zapłaty może być traktowany nawet jako sądowe wezwanie do zapłaty i jest często określanej

¹⁴³ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 5.I., Lex/el.2023.

¹⁴⁴ W zakresie cechy warunkowości nakazu zapłaty por. M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001 s. 134, Taż, *Postępowanie nakazowe i upominawcze. Wydanie nakazu zapłaty...*, Warszawa 2001, s. 56.

¹⁴⁵ Tamże.

¹⁴⁶ A. Jakubecki [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2013 – uwagi do art. 353¹ k.p.c., Lex/el.2023.

¹⁴⁷ B. Karolczyk [w:] T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System...*, Warszawa 2016, Rozdział 3, Lex/el. 2023. Autor przywołuje liczną literaturę m.in. S. Dalka [w:] W. Berutowicz (red. n.), Z. Resich (red.) *System...*, t. II, Warszawa 1987, s. 581, M. Manowska, *Postępowanie nakazowe...*, Warszawa 2001 s. 134

¹⁴⁸ Określeniem „tymczasowy” cechującym orzeczenie merytoryczne w postaci nakazu zapłaty posługiwano się już w doktrynie międzywojennej, por. A. Thon, *Postępowanie ...*, Polski Proces Cywilny, nr 5-9/1935, s. 164.

¹⁴⁹ M. Rzewuski (red.), *Rozstrzygnięcia...*, Warszawa 2021, Rozdział IV.1., Lex/el.2023.

jako propozycja rozstrzygnięcia¹⁵⁰. Byt prawny upominawczego nakazu zapłaty zależy bowiem od postawy pozwanego, który przez samo prawidłowe wniesienie sprzeciwu (anulacyjnego środka zaskarżenia) może pozbawić go mocy prawnej¹⁵¹. Po utracie mocy, uchyleniu albo w przypadku braku podstaw do wydania nakazu zapłaty sąd rozpoznaje sprawę według przepisów ogólnych lub w postępowaniu odrębnym właściwym dla danej sprawy, chyba że przepis szczególny przewiduje inny skutek, w szczególności umorzenie postępowania (art. 480¹ § 2 k.p.c.). Wskazać należy, że w przypadku nakazu zapłaty wydanego w elektronicznym postępowaniu upominawczym, wobec skutecznego wniesienia sprzeciwu, sąd umarza postępowania w zakresie, w jakim nakaz zapłaty utracił moc (art. 505³⁶ k.p.c.), zaś w europejskim postępowaniu nakazowym w przypadku skutecznego wniesienia sprzeciwu europejski nakaz zapłaty traci moc, a sąd rozpoznaje sprawę we właściwym trybie. W przypadkach wskazanych w ustawie sąd rozpoznaje sprawę według przepisów o postępowaniach odrębnych, z wyłączeniem przepisów o postępowaniu nakazowym i upominawczym (art. 505¹⁹ § 1 k.p.c.).

Nakaz zapłaty należy zaliczyć do grupy orzeczeń deklaracyjnych i zasądzających, ponieważ rola tego orzeczenia ogranicza się do autorytatywnego potwierdzenia majątkowych stosunków prawnych, wywołanych działaniem pewnych zdarzeń prawnych określonych w Kodeksie postępowania cywilnego. Nakaz zapłaty stwarza nadto domniemanie zgodności z prawdą twierdzeń oraz żądań powoda, co do dochodzonego przez niego pozwem roszczenia oraz faktów z tym związanych. Jest to jednak domniemanie wzruszalne, ponieważ pozwany po doręczeniu mu nakazu zapłaty może go zakwestionować, wnosząc odpowiedni dla danego nakazu środek zaskarżenia (sprzeciw albo zarzuty)¹⁵².

Jak wskazuje M. Kostwiński orzeczeniami kończącymi postępowanie w sprawie są te, które mogą skutkować zakończeniem danego postępowania, lecz nie muszą być ostatnią czynnością danego postępowania. Cechę taką mają nakazy zapłaty, albowiem są orzeczeniami merytorycznymi, które zawsze są orzeczeniami kończącymi postępowanie w sprawie. Wniosek taki jest również o tyle uzasadniony, że orzeczenie zapadające w ramach konstrukcji odwrócenia sporu¹⁵³ powinno albo zostać zaskarżone przez pozwanego, albo wobec braku

¹⁵⁰ S. Cieślak, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Monitor Prawniczy, nr 7/2010, s. 365, A. Kościółek, *Sprzeciw w elektronicznym postępowaniu upominawczym – uwagi na tle obowiązujących oraz projektowanych rozwiązań legislacyjnych*, Monitor Prawniczy, nr 13/2013, s. 677.

¹⁵¹ A. Olaś, *Postępowanie upominawcze* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 604, 656.

¹⁵² S. Dalka [w:] W. Berutowicz (red. n.), Z. Resich (red.), *System...*, Warszawa 1987, s. 581-582.

¹⁵³ Autor w opracowaniu analizuje szeroko kwestię merytorycznego rozpoznania sprawy w procesie cywilnym w ramach tzw. konstrukcji odwrócenia sporu uzasadniając, również że w jego ocenie postępowania odrębne takie jak np. postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze, są postępowaniami opartymi na tejże konstrukcji.

wniesienia środka zaskarżenia, podlegać wykonaniu. Niepodjęcie przez stronę pozwaną obrony w konsekwencji sprawia, że nie ma dalszej potrzeby procedowania w sprawie. W takim przypadku nakaz zapłaty może być ostatnią czynnością decyzyjną podejmowaną w sprawie i kończy postępowanie¹⁵⁴.

Jak wskazano wcześniej charakter prawny i skutki wydania nakazu zapłaty są zdywersyfikowane w zależności od tego, w jakim postępowaniu odrębnym nakaz zapłaty został wydany (nakazowy nakaz zapłaty, czy też upominawczy nakaz zapłaty). W literaturze prawomocność, skuteczność i wykonalność definiuje się jako skutki osądzenia sprawy (orzeczenia), bądź cechy (właściwości, atrybuty) orzeczenia¹⁵⁵, a więc również nakazu zapłaty. Pojęcie wykonalności orzeczenia jest pojęciem spornym i szeroko omówionym w doktrynie, jednakże za dominujące w literaturze można uznać stanowisko, zgodnie z którym wykonalność to zdatność orzeczenia do wykonania w drodze egzekucji sądowej, a skuteczność to wszystkie inne skutki, jakie wywołuje orzeczenie sądowe, poza wykonalnością i prawomocnością¹⁵⁶. Na gruncie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego wyróżnia się prawomocność formalną (art. 363 k.p.c.) i prawomocność materialną orzeczenia (art. 365 i 366 k.p.c.)¹⁵⁷. Prawomocność formalna określana jest w doktrynie jako niezaskarżalność orzeczenia w drodze środka odwoławczego lub innego środka zaskarżenia w toku instancji lub niemożność zmiany orzeczenia, wynikająca z jego niezaskarżalności w drodze zwyczajnych i szczególnych środków zaskarżenia¹⁵⁸. W świetle art. 365 i 366 k.p.c. prawomocność materialna oddziałuje na dwóch płaszczyznach – jako moc wiążąca orzeczenia oraz jako powaga rzeczy osądzonej¹⁵⁹.

Zgodnie z brzmieniem art. 492 § 1 k.p.c. nakaz zapłaty (wydany w postępowaniu nakazowym) z chwilą wydania stanowi tytuł zabezpieczenia, wykonalny bez nadawania mu klauzuli wykonalności. Kwota zasądzona nakazem wraz z wymagalnymi odsetkami stanowi sumę, której złożenie przez dłużnika na rachunek depozytowy Ministra Finansów w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, zwany dalej - rachunkiem depozytowym Ministra Finansów, wystarczy do zabezpieczenia. Jeżeli nakaz zobowiązuje do wydania rzeczy zamiennych, do zabezpieczenia wystarczy złożenie sumy równej wartości przedmiotu sporu.

¹⁵⁴ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 5.I., Legalis/el.2023.

¹⁵⁵ K. Korzan, *Orzeczenia konstytucyjne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972, s. 105.

¹⁵⁶ K. Sokólska, *Natychniastowa...*, Warszawa 2023, Rozdział I.3.1., Lex/el.2023.

¹⁵⁷ A. Olaś, *Res iudicata pro veritate habetur? Rzecz o erozji stabilności prawomocnych orzeczeń: apologia powagi rzeczy osądzonej a poszukiwanie trzeciej drogi* [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan (red.), *Ius Est a Iustitia Appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017, s. 396–421.

¹⁵⁸ Tamże.

¹⁵⁹ P. Grzegorzczak, *Przedmiotowy zakres prawomocności materialnej wyroku w procesie częściowym* [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 1, Warszawa 2011, s. 203–204.

Wskazać zatem należy, że nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym różni się od wyroku tym, że wierzytelność powoda uzyskuje możliwość zabezpieczenia już z mocy samego prawa z momentem wydania nakazu zapłaty¹⁶⁰. Przyjęte w art. 492 § 1 k.p.c. rozwiązanie wynika z faktu, że nakaz zapłaty został wydany na podstawie jednego z wymienionych w art. 485 k.p.c. dokumentów o wysokim stopniu pewności i został pod względem merytorycznym pozytywnie oceniony przez sąd, który uznał, że zachodzą podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

Z punktu widzenia możliwości uzyskania tymczasowej ochrony prawnej w formie zabezpieczenia roszczenia, nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym spełnia taką samą rolę jak postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia wydane w postępowaniu zabezpieczającym¹⁶¹. Nakazowy nakaz zapłaty jest tytułem zabezpieczenia wydanym na podstawie przepisu ustawy, a więc w postępowaniu tym ewentualny wniosek powoda o zabezpieczenie powództwa zawarty w pozwie należy uznać za bezprzedmiotowy. Nadto, sytuacja powoda (wierzyciela) wnoszącego o dokonanie zabezpieczenia na podstawie nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym jest korzystniejsza niż sytuacja wierzyciela, który składa wniosek o wydanie postanowienia o zabezpieczeniu na zasadach ogólnych (art. 730 i n. k.p.c.), gdyż nie musi on wykazywać przesłanek określonych w art. 730¹ k.p.c. (sąd nie będzie badał tych przesłanek na etapie wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym), ani też występować o nadanie nieprawomocnemu nakazowi zapłaty klauzuli wykonalności (zgodnie z art. 492 § 1 k.p.c.)¹⁶².

W ramach analizy różnic pomiędzy nakazem zapłaty wydanym w postępowaniu nakazowym a postanowieniem o udzieleniu zabezpieczenia wskazać należy także na problem doręczenia orzeczenia, który nie jest problemem czysto teoretycznym, ale przede wszystkim praktycznym. Zgodnie z art. 480² § 3 k.p.c. nakaz zapłaty doręcza się stronom. Pozwanemu nakaz zapłaty doręcza się z odpisem pozwu, z odpisami załączników do pozwu oraz pouczeniem o terminie i sposobie zaskarżenia nakazu oraz skutkach jego niezaskarżenia, natomiast zgodnie z art. 740 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia wydane na posiedzeniu niejawnym,

¹⁶⁰ Analogiczny przymiot przyznano wyrokowi sądu pierwszej instancji uwzględniającemu powództwo o świadczenie pieniężne, bądź świadczenie rzeczy zamiennych wydanemu w postępowaniu w sprawach gospodarczych, przywróconym na mocy zm.kpc.2019. Zgodnie bowiem z art. 458¹³ k.p.c., do wyroku sądu pierwszej instancji zasądzającego świadczenie w pieniądzu lub rzeczach zamiennych przepisy art. 492 § 1 i 2 k.p.c. stosuje się odpowiednio.

¹⁶¹ K. Sokólska, *Natychnmiastowa...*, Warszawa 2023, Rozdział III.3.8.1., Lex/el.2023.

¹⁶² R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 492 k.p.c., Legalis/el.2023.

doręcza się wyłącznie uprawnionemu, zaś obowiązany doręcza je organ egzekucyjny. Uznać należy, że sąd winien po pierwsze doręczyć nakazowy nakaz zapłaty powodowi, umożliwiając tym samym uprawnionemu zrealizowanie zabezpieczenia na jego postawie, a dopiero po otrzymaniu dowodu tego doręczenia powinien on doręczyć go pozwanemu. Równoczesne doręczenie uznać należy za błędne, gdyż w praktyce doprowadziłoby ono do sytuacji, w której obowiązany wcześniej niż uprawniony dowiaduje się o wydanym nakazie zapłaty i mogłoby prowadzić to do uniemożliwienia realizacji celu jakim jest zabezpieczenie roszczenia¹⁶³. Pogląd jak się wydaje przeciwstawny zaprezentował A. Marciniak stwierdzając, że art. 740 § 1 k.p.c. w ogóle nie ma zastosowania do nakazu zapłaty¹⁶⁴. Wobec istoty nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i celu jakiemu ma przyświecać instytucja nakazu zapłaty jako tytułu zabezpieczającego pogląd ten w punktu widzenia praktyki nie może być uznany za trafny.

W ramach analizy nakazu zapłaty jako tytułu zabezpieczenia wskazać należy również, że w odróżnieniu od postanowienia o zabezpieczeniu (wydanego w postępowaniu zabezpieczającym) nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym stanowiący tytuł zabezpieczenia nie wskazuje samego sposobu zabezpieczenia. Sposób ten musi wskazać powód, wnosząc o dokonanie zabezpieczenia. Dokonuje on tego poprzez wybór jednego ze sposobów wymienionych w art. 747 k.p.c. (zabezpieczenie roszczeń pieniężnych) albo w art. 755 k.p.c. (zabezpieczenie roszczeń niepieniężnych), jeżeli mogą one znaleźć zastosowanie do wykonania zabezpieczenia na podstawie nakazu zapłaty¹⁶⁵. Należy zaznaczyć, że nie wszystkie sposoby zabezpieczenia wymienione w art. 747 i 755 k.p.c. będą aktualne do wykonania zabezpieczenia na podstawie nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym. Dotyczy to sytuacji zabezpieczenia przez ustanowienie zakazu zbywania lub obciążania nieruchomości, dla której nie jest prowadzona księga wieczysta, ustanowienia zakazu zbywania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, ustanowienie zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem. Takie sposoby zabezpieczenia może orzec tylko sąd w postępowaniu zabezpieczającym (art. 730 i n. k.p.c.).

Wybrany przez powoda sposób zabezpieczenia co do zasady nie może prowadzić do zaspokojenia roszczenia (art. 731 k.p.c.) z wyjątkiem przypadków zabezpieczenia roszczeń

¹⁶³ H. Pietrkowski, *Metodyka...*, Warszawa 2021, Rozdział XX.4.3., Lex/el.2023. Z poglądem takim zgodzili się m.in. R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 492 k.p.c., Legalis/el.2023 oraz M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 5, Legalis/el.2023.

¹⁶⁴ A. Marciniak [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz do art. 425–729*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 492 k.p.c., Legalis/el.2023.

¹⁶⁵ A. Arkuszewska [w:] P. Ryłski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 492 k.p.c., Legalis/el.2023.

pieniężnych objętych regulacjami szczególnymi (zob. art. 753 i 753¹ k.p.c.) oraz zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych, gdzie zgodnie z regulacją art. 755 § 2¹ k.p.c. przepisu art. 731 k.p.c. nie stosuje się, jeżeli zabezpieczenie jest konieczne dla odwrócenia grożącej szkody lub innych niekorzystnych dla uprawnionego skutków. Wskazać należy, że stosowanie egzekucyjnych sposobów zabezpieczenia nakazu zapłaty jest niedopuszczalne, jeżeli obowiązyany złożył na rachunek depozytowy Ministra Finansów kwotę zasądzoną nakazem wraz z wymagalnymi odsetkami (względnie sumę równą wartości przedmiotu sporu jeśli nakaz zobowiązuje do wydania rzeczy zamiennych). Owa swoista forma zaoferowania przez obowiązanego zabezpieczenia w formie złożenia określonej kwoty do depozytu, wystarcza do zabezpieczenia roszczenia zasądzonego nakazem zapłaty¹⁶⁶.

Nie budzi wątpliwości, że wskazany przez uprawnionego sposób zabezpieczenia nie jest wiążący dla sądu, który na wniosek pozwanego może ograniczyć zabezpieczenie według swego uznania (art. 492 § 2 zdanie drugie k.p.c.). Nadto, odpowiednie zastosowanie art. 742 k.p.c. oznacza, że złożenie przez pozwanego dłużnika do depozytu sądowego kwoty wystarczającej do zabezpieczenia roszczenia powoduje uchylenie przez sąd na wniosek dłużnika innych zabezpieczeń dokonanych na podstawie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Zgodnie z art. 492 § 2 w zw. z art. 749 k.p.c. na podstawie nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym nie można zabezpieczyć roszczeń pieniężnych przeciwko Skarbowi Państwa¹⁶⁷.

Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym wydany na podstawie weksła lub czeku staje się natychmiast wykonalny po upływie terminu do zaspokojenia roszczenia (art. 492 § 3 k.p.c.). Taki nakaz zapłaty jest orzeczeniem podlegającym natychmiastowemu wykonaniu z mocy prawa, a nadto w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c. jest tytułem egzekucyjnym, który to tytuł po zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności może stanowić podstawę egzekucji sądowej (stanowi tytuł wykonawczy). Wskazać należy, że jest to jeszcze dalej idące niż przewidziane w art. 492 § 1 k.p.c. wzmocnienie pozycji powoda, na rzecz którego wydano nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym. Rozwiązanie to jest motywowane szczególnym znaczeniem prawnym i mocą dowodową weksła lub czeku, a więc dokumentów ucieleśniających określoną wierzytelność¹⁶⁸. Z drugiej jednak strony prowadzenie egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego, jakim jest nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym wydanym na podstawie weksła lub czeku, wymaga uprzedniego uzyskania przez

¹⁶⁶ Tamże.

¹⁶⁷ K. Sokólska, *Natychmiastowa...*, Warszawa 2023, Rozdział III.3.8.1., Lex/el.2023.

¹⁶⁸ Tamże, Rozdział III.3.2., Lex/el.2023.

wierzyciela klauzuli wykonalności, co obliguje uprawnionego do złożenia właściwego wniosku¹⁶⁹. Tymczasem, jak już uprzednio wskazano, zgodnie z art. 492 § 1 k.p.c., nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym z chwilą wydania stanowi tytuł zabezpieczenia, wykonalny bez nadawania mu klauzuli wykonalności. Wobec powyższego uprawniony (powód) ma dwie możliwości realizacji swoich interesów. Może skorzystać z trybu zabezpieczeniowego lub prowadzić egzekucję zmierzającą do uzyskania zaspokojenia roszczenia jeszcze przed uprawomocnieniem się nakazu zapłaty, a więc uzyskaniem definitywnej ochrony prawnej. Wskazane dwie formy nie wykluczają się, a możliwość egzekwowania świadczenia nie pozbawia interesu prawnego uprawnionego w zabezpieczeniu swojego roszczenia. W praktyce czynnik czasu ma w egzekwowaniu świadczeń pieniężnych decydujące znaczenie. Uprawniony powód może więc wystąpić o zabezpieczenie swoich roszczeń już po doręczeniu mu odpisu nakazu zapłaty¹⁷⁰.

Wskazać należy, że nawet skuteczne wniesienie zarzutów od nakazu zapłaty nie ma żadnego wpływu na wykonalność nakazu zapłaty. Na wniosek pozwanego sąd może wstrzymać jego wykonanie (art. 492 § 3 k.p.c.). Wstrzymanie wykonalności nakazu zapłaty z weksła lub czeku na wniosek pozwanego podlega każdorazowo ocenie sądu i tylko w sytuacjach usprawiedliwionych charakterem zgłoszonych zarzutów (co podlega szczegółowej analizie przez sąd) zasadne jest uwzględnienie wniosku pozwanego w tym przedmiocie¹⁷¹. Regulacja przewidziana w art. 492 § 3 k.p.c., umożliwia pozwanemu (obowiązanemu), składającemu zarzuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (wydanego na podstawie weksła) doprowadzić przy pomocy wniosku o wstrzymanie wykonania orzeczenia do odwrócenia skutków prawnych niewykonania świadczenia we wskazanym w nakazie terminie. Nadto, nakłada na pozwanego obowiązek wskazania i uzasadnienia w treści zarzutów od nakazu zapłaty takich zarzutów (w rozumieniu środków obrony pozwanego w procesie, opartych na twierdzeniach niesprzecznych z twierdzeniami powoda, które uzasadniają skutek skierowany przeciwko powództwu), które będą umożliwiały stwierdzenie, że nakaz został wydany niezasadnie i będzie uchylony albo takich, z których w sposób jednoznaczny będzie wynikało, że na skutek wykonania nakazu zapłaty pozwanego mogłaby zostać wyrządzona

¹⁶⁹ M. Rzewuski (red.), *Rozstrzygnięcia...*, Warszawa 2021, Rozdział IV.4., Lex/el.2023.

¹⁷⁰ Por. wyrok SA w Łodzi z 14.12.2016 r., sygn. akt I ACa 767/16, Legalis/el.2023.

¹⁷¹ K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 492 k.p.c., Lex/el.2023, por. P. Ryłski, *Czy wyłączną przesłanką wstrzymania natychmiastowej wykonalności nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksła, warrantu, rewersu lub czeku jest groźba poniesienia przez pozwanego niepowetowanej szkody?*, Polski Proces Cywilny nr 4/2011, s. 115-122.

niewpewetowana szkoda. W takich przypadkach możliwe jest skuteczne ubieganie się o wstrzymanie wykonania nakazu¹⁷².

Wskazać również należy, że regulacja w art. 492 § 3 k.p.c. nie zawiera żadnych merytorycznych przesłanek wstrzymania wykonalności nakazu zapłaty z weksła. Pewne podobieństwo przedmiotowej instytucji do instytucji zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności wyroku zaocznego uzasadnia stosowanie w tym zakresie w drodze analogii przesłanek z art. 346 § 1 k.p.c.¹⁷³.

Na postanowienie sądu w przedmiocie wstrzymania wykonania nakazu zapłaty przysługuje zażalenie. Stanowisko takie zajął Sąd Najwyższy w dwóch istotnych uchwałach¹⁷⁴. Pogląd ten należy uznać za uzasadniony, gdyż zgodnie z art. 394^{1a} § 1 pkt 3 k.p.c. zażalenie przysługuje na postanowienie sądu pierwszej instancji, którego przedmiotem jest rygor natychmiastowej wykonalności. Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym wydany na podstawie weksła i czeku jest co prawda natychmiast wykonalny z mocy prawa, ale pamiętać trzeba, że na podstawie art. 492 § 3 k.p.c. sąd może wstrzymać jego wykonanie albo oddalić wniosek pozwanego o wstrzymanie jego wykonania. Tym samym decyzja procesowa sądu w tym zakresie ingeruje w sam rygor natychmiastowej wykonalności, a także może być przez strony kwestionowana. Wstrzymanie wykonalności nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksła bądź czeku nie pozbawia go mocy tytułu zabezpieczającego¹⁷⁵.

Wyłączenia podmiotowe skutkują tym, że nakaz zapłaty nie jest wyposażony w cechę natychmiastowej wykonalności. W świetle art. 492 § 3 zdanie trzecie k.p.c. przepisy o ograniczeniu wykonalności w sprawach przeciwko Skarbowi Państwa stosuje się odpowiednio. Wyłączenie podmiotowe wiąże się z założeniem, że Skarb Państwa jest zawsze wypłacalny, a w związku z tym nie zachodzi obawa, że świadczenie nie zostanie wyegzekwowane¹⁷⁶. Odpowiednie stosowanie do nakazów zapłaty przepisów o ograniczeniu wykonalności w sprawach przeciwko Skarbowi Państwa (art. 492 § 3 k.p.c.) oznacza, że nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym wydany przeciwko Skarbowi Państwa nie jest natychmiast wykonalny, z wyjątkiem spraw o należności pracownika z zakresu prawa pracy - w zakresie orzeczenia zasądzającego należność pracownika w sprawach z zakresu prawa pracy

¹⁷² Postanowienie SA w Krakowie z 4.09.2012 r., sygn. akt I ACz 756/12, Lex/el.2023.

¹⁷³ Postanowienie SA w Krakowie z 5.09.2012 r., sygn. akt I ACz 1249/12, Lex/el.2023.

¹⁷⁴ Uchwała SN z 24.09.2003 r., sygn. akt. III CZP 58/03, OSNC 2004/11, poz. 173/Legalis/el.2023 oraz uchwała SN z 28.10.1993 r., sygn. akt III CZP 147/93, OSNCP 1994/5, poz. 104, Legalis/el.2023.

¹⁷⁵ M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478-1217*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 492 k.p.c., Lex/el.2023.

¹⁷⁶ K. Sokólska, *Natychmiastowa...*, Warszawa 2023, Rozdział III.3.5., Lex/el.2023. Autorka krytycznie odnosi się do uprzywilejowanej pozycji Skarbu Państwa w tym zakresie i postuluje *de lege ferenda*, aby obecną regulację art. 335 k.p.c. zmienić, rezygnując z wyłączenia podmiotowego zawartego w art. 335 § 2 k.p.c.

od pozwanego Skarbu Państwa, w części nieprzekraczającej pełnego jednomiesięcznego wynagrodzenia pracownika (art. 335 § 2 i art. 477² k.p.c.)¹⁷⁷. W sprawach przeciwko Skarbowi Państwa wnioski o nadanie klauzuli wykonalności złożony po upływie terminu do zaspokojenia roszczenia, ale przed uprawomocnieniem się nakazu zapłaty, powinien ulec oddaleniu, z wyjątkiem uregulowanym w art. 477² § 1 k.p.c. Dotyczy to tych spraw z zakresu prawa pracy, w których zdolność sądowa przysługuje wyjątkowo pozwanemu Skarbowi Państwa, a nie państwowej jednostce organizacyjnej. Zatem zasądzając należność pracownika w sprawach z zakresu prawa pracy od Skarbu Państwa, sąd powinien nadać orzeczeniu rygor natychmiastowej wykonalności obligatoryjnie z urzędu, w zakresie nieprzekraczającym pełnego miesięcznego wynagrodzenia pracownika¹⁷⁸.

Za szkodę wyrządzoną wykonaniem nieprawomocnego nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym i zaopatrzonego w klauzulę wykonalności, a następnie uchylonego, wierzyciel nie ponosi odpowiedzialności na podstawie art. 415 k.c., chyba że złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji i jego popieranie było zachowaniem zawinionym¹⁷⁹. Wskazać należy, że w k.p.c. instytucja wniosku restytucyjnego, czyli wniosku o zwrot spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia albo o przywrócenie poprzedniego stanu została odniesiona do wyroków nieprawomocnych, którym sąd nadał rygor natychmiastowej wykonalności (art. 338 k.p.c.), następnie uchylonych lub zmienionych oraz prawomocnych, uchylonych lub zmienionych z uwzględnieniem skargi o wznowienie postępowania (art. 415 k.p.c.). Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, przeciwko któremu nie wniesiono skutecznie zarzutów, ma skutki prawomocnego wyroku (art. 480² § 4 k.p.c.), ale wyrokiem nie jest. Stosowanie ogólnych przepisów o procesie w innym postępowaniu odrębnym dopuszczalne jest wtedy, kiedy dana materia nie podlega szczególnej regulacji.

Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym z chwilą wydania stanowi, jak wynika z art. 492 § 1 k.p.c., tytuł zabezpieczenia, wykonalny bez nadawania mu klauzuli wykonalności, a więc do jego wykonania mają zastosowanie regulacje o postępowaniu zabezpieczającym, które nie przewidują wniosku restytucyjnego¹⁸⁰. Jednakże zaznaczyć należy, że przyznają one zobowiązanemu z nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym ewentualne roszczenie odszkodowawcze (art. 746 k.p.c.)¹⁸¹. Zatem skoro ustawodawca przewidział inną drogę

¹⁷⁷ A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 492 k.p.c., Legalis/el.2023, pogląd ten akceptuje również R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 492 k.p.c., Legalis/el.2023.

¹⁷⁸ K. Sokólska, *Natychmiastowa...*, Warszawa 2023, Rozdział IV.6.2., Lex/el.2023.

¹⁷⁹ Uchwała SN z 7.10.2009 r., sygn. akt III CZP 68/09, OSNC 2010/4, poz. 52, Lex/el.2023.

¹⁸⁰ K. Sokólska, *Natychmiastowa...*, Warszawa 2023, Rozdział VI.1, Lex/el.2023.

¹⁸¹ A. Jakubecki, *Restitutio in integrum w sądowym postępowaniu cywilnym*, Lublin 2020, s. 53,

dochodzenia roszczeń wynikających z wykonania zabezpieczenia, zastosowanie poprzez analogię art. 338 k.p.c. nie znajduje uzasadnienia¹⁸².

Upominawczy nakaz zapłaty (w postępowaniu upominawczym albo elektronicznym upominawczym) nie stanowi ani tytułu zabezpieczenia, ani też – w braku prawomocności - tytułu egzekucyjnego. Jest to konsekwencja okoliczności, że taki nakaz zapłaty wydawany jest wyłącznie na podstawie twierdzeń powoda, w związku z czym prawa dłużnika muszą być w pełni zachowane. Brak jest tym samym podstaw do uprzywilejowania powoda przez przyznanie mu tymczasowej ochrony prawnej właściwej dla postępowania nakazowego, wynikającej z wysokiego stopnia wiarygodności jego roszczenia wynikającego z kwalifikowanych dokumentów¹⁸³. Tego rodzaju pozbawionego szczególnego uzasadnienia uprzywilejowanie prowadziłoby do naruszenia zasady równouprawnienia (równości) stron procesu, będącej jedną z naczelných zasad procesowych zakotwiczonych konstytucyjnie (art. 32 ust. 1 konstytucji).

Skuteczność i wykonalność nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym jest uzależniona od prawidłowego zaskarżenia przez pozwanego. W zasadzie to właśnie pozwany decyduje o tym, czy dane orzeczenie wywoła skutki prawne, czy też nakaz prawny utraci moc wskutek wniesienia przez niego sprzeciwu¹⁸⁴. Prawidłowość taka zachodzi nie tylko w odniesieniu do nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym, ale również nakazu zapłaty wydanego w elektronicznym postępowaniu upominawczym oraz europejskiego nakazu zapłaty. Zgodnie z art. 480³ k.p.c. w piśmie zawierającym środek zaskarżenia od nakazu zapłaty (tj. środek właściwy ze względu na zaskarżany nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym – zarzuty, zaś w postępowaniu upominawczym – sprzeciw) pozwany powinien wskazać, czy zaskarża nakaz w całości czy w części oraz przedstawić zarzuty, które pod rygorem ich utraty należy zgłosić przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy. Zgodnie z art. 505 § 2 k.p.c. nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym traci moc w części zaskarżonej sprzeciwem. Sprzeciw jednego tylko ze współpozwaných o to samo roszczenie oraz co do jednego lub niektórych uwzględnionych roszczeń powoduje utratę mocy nakazu jedynie co do nich.

¹⁸² Wyrok SN z 10.6.2005 r., sygn. akt II CK 712/04, Legalis/el.2023.

¹⁸³ S. Rejman, *Dochodzenie ...*, Nowe Prawo, nr 5/1970, s. 47.

¹⁸⁴ M. Waligórski wskazywał, że w sytuacji zaskarżenia nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym w jego ocenie dochodzi do ubezskutezczenia ważnej czynności procesowej przez wyrażenie woli przez podmiot, który czynności tej nie dokonał, por. M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Dynamika procesu (postępowanie)*, Warszawa 1948, s. 617.

W elektronicznym postępowaniu upominawczym na podstawie art. 505³⁶ k.p.c. w przypadku wniesienia sprzeciwu sąd umarza postępowanie w zakresie, w którym nakaz zapłaty utracił moc. Zmiana brzmienia art. 505³⁶ k.p.c. nastąpiła na mocy zm.kpc.2019 i stanowi realizację założenia, według którego elektroniczne postępowanie upominawcze winno stać się alternatywą dla zwykłego procesu, a nie jego elementem składowym. Zdecydowano o zmianie modelu elektronicznego postępowania upominawczego, które w przeciwieństwie do postępowania upominawczego (które było i w dalszym ciągu pozostaje wstępnym etapem merytorycznego rozpoznania spraw objętych zakresem przedmiotowym tej procedury w postępowaniu cywilnym – model kontynuacji) - zrywa z zasadą kontynuacji postępowania po przekazaniu sprawy w związku z brakiem podstaw do wydania nakazu zapłaty, uchylenia go z urzędu lub utraty mocy wskutek wniesienia sprzeciwu na rzecz zasady dyskontynuacji¹⁸⁵. W związku z tym, jeśli pozwany skutecznie wniósł sprzeciw od nakazu zapłaty, sąd umarza elektroniczne postępowanie upominawcze. W wyniku zm.kpc.2019 art. 505³⁶ k.p.c. nie przewiduje już utraty mocy nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym w całości jako skutku skutecznego zaskarżenia nakazu. Możliwość zaskarżenia nakazu zapłaty w części wynika z art. 505 § 2 k.p.c. w związku z art. 505²⁸ § 1 k.p.c. Jeśli pozwany wniósł sprzeciw, na podstawie którego zaskarża nakaz zapłaty jedynie w części, nakaz ten traci moc w części zaskarżonej sprzeciwem¹⁸⁶. Sąd umarza postępowanie w zakresie, w którym nakaz zapłaty utracił moc¹⁸⁷.

Z inną sytuacją mamy do czynienia w przypadku europejskiego postępowania nakazowego. Poprzez wniesienie sprzeciwu od europejskiego nakazu zapłaty przez pozwanego, nie można zaskarżyć jedynie części orzeczenia. Rozporządzenie nie umożliwia wniesienia sprzeciwu tylko co do niektórych roszczeń objętych europejskim nakazem zapłaty. Formularz F, stanowiący urzędowy wzór sprzeciwu od nakazu zapłaty (art. 16 ust. 1 rozporządzenia nr 1896/2006)¹⁸⁸ nie zawiera bowiem właściwej rubryki, w której pozwany wnoszący sprzeciw mógłby określić zakres wnoszonego środka zaskarżenia. Sprzeciw może jednak zostać złożony nie tylko na formularzu przesłanym pozwanemu przez sąd wydania, ale również na zwykłym arkuszu papieru podpisanym przez pozwanego. Jak wskazują zatem słusznie A. Harast-Sidowska i M. Kaczyński argument oparty na oficjalnym wzorcu formularza

¹⁸⁵ A. Olaś, *Elektroniczne...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 754-755.

¹⁸⁶ Tenże, *Elektroniczne postępowanie upominawcze po zmianach na mocy nowelizacji z 4.7.2019 r.* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk (red.), *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2020, Rozdział XIX § 4.IV, Legalis/el.2023.

¹⁸⁷ R. Kulski [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 505³⁶ k.p.c., Legalis/el.2023.

¹⁸⁸ Zob. załącznik VI do rozporządzenia nr 1896/2006.

sprzeciwu nie może samodzielnie przesądzić o przyjęciu niedopuszczalności zaskarżania nakazu w części¹⁸⁹. Decydujące w tym względzie jest to, że formularz G służący do stwierdzenia wykonalności europejskiego nakazu zapłaty (art. 18 ust. 1 rozporządzenia nr 1896/2006)¹⁹⁰ nie pozwala sądowi określić w jakim zakresie europejski nakaz zapłaty ma podlegać wykonaniu. Powinność posługiwania się przez sąd formularzem G uniemożliwia mu więc stwierdzenie, że europejski nakaz zapłaty podlega wykonaniu tylko w stosunku do części roszczenia¹⁹¹. Przesądzające w tym zakresie stało się brzmienie art. 505¹⁹ § 1 i 4 k.p.c., zgodnie z treścią tego przepisu w razie wniesienia sprzeciwu od europejski nakaz zapłaty traci moc (a więc *lege non distinguente*, traci moc w całości).

M. Kostwiński definiuje cechy nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym poprzez charakter samego postępowania odrębnego w jakim dochodzi do wydania nakazu zapłaty i wskazuje, że jak wynika z samej nazwy postępowań o charakterze upominawczym, dochodzi w nich do swego rodzaju upomnienia pozwanego, by spełnił świadczenie, którego domaga się powód (nakaz jako swoiste sądowe wezwanie do zapłaty). W przeciwnym razie dojdzie do przymuszenia pozwanego do spełnienia jego obowiązku na drodze egzekucji sądowej. Przeciwstawienie się roszczeniom powoda poprzez skuteczne wniesienie sprzeciwu otwiera natomiast drogę postępowaniu spornemu i realizuje cel samego udzielonego upomnienia, w konsekwencji motywując pozwanego do podjęcia właściwej obrony (tj. zastosowania właściwych środków obrony pozwanego)¹⁹². Upomnieniu nie przypisuje się dodatkowych cech do czasu, aż nie upłynie bezskutecznie termin do zajęcia stanowiska przez pozwanego (tj. upłynie termin do skutecznego wniesienia sprzeciwu). Dopiero wtedy upomnienie może wywoływać dalsze skutki, o których pozwany powinien zostać pouczony (na etapie doręczenia mu nakazu zapłaty) i na które wyraża swoją zgodę (faktycznie dorozumianą – brak wniesienia sprzeciwu jako *sui generis* surogat milczącego uznania powództwa)¹⁹³.

Nie budzi wątpliwości, że upominawczy nakaz zapłaty, a więc wydany w postępowaniu o upominawczym charakterze (również elektronicznym upominawczym oraz europejskim postępowaniu nakazowym) nie jest i nie może stać się tytułem zabezpieczenia, a także nie może być natychmiast wykonalny. W przypadku nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym

¹⁸⁹ A. Harast-Sidowska, M. Kaczyński [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 505¹⁹ k.p.c., Legalis/el.2023.

¹⁹⁰ Zob. załącznik VII do rozporządzenia nr 1896/2006.

¹⁹¹ J. Pisuliński, *Europejski...*, Europejski Przegląd Sądowy nr 1/2008, s.11.

¹⁹² M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 5.II.2., Legalis/el.2023.

¹⁹³ Tamże.

(również elektronicznym upominawczym oraz europejskim postępowaniu nakazowym) nie jest to możliwe ze względu na jego mocno prowizoryczny charakter (jak już wskazywano m.in. ze względu na anulacyjny skutek sprzeciwu) zaś na późniejszym etapie postępowania działanie takie byłoby zaś bezprzedmiotowe¹⁹⁴.

Na tle nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym pojawia się kwestia, czy istnieje możliwość zabezpieczenia roszczenia w toku postępowania upominawczego (a także elektronicznego upominawczego i europejskiego postępowania nakazowego). Zgodnie z art. 730 § 1 k.p.c. w każdej sprawie cywilnej podlegającej rozpoznaniu przez sąd można żądać udzielenia zabezpieczenia, zaś na podstawie art. 730 § 2 k.p.c. zabezpieczenie może być udzielone tak przed wszczęciem postępowania, jak i w jego toku. Wobec tego, żaden z przepisów k.p.c. nie wyłącza możliwości udzielenia zabezpieczenia w sprawie rozpoznawanej w postępowaniu upominawczym¹⁹⁵, a także elektronicznym upominawczym¹⁹⁶ i europejskim postępowaniu nakazowym). Jak się wydaje, udzielenie zabezpieczenia nie może być także wyłączone ze względów celowościowych, zaś w każdym wypadku uprawdopodobnienia roszczenia i istnienia interesu prawnego po stronie uprawnionego (art. 730¹ § 1 k.p.c.) zasadnym jest udzielenie zabezpieczenia. W postępowaniu upominawczym i europejskim postępowaniu nakazowym jest o tyle racjonalne, że wobec skutecznego wniesienia przez pozwanego sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym i europejskim postępowaniu nakazowym postępowanie toczy się dalej (zasada kontynuacji). Wobec tego udzielenie przez sąd zabezpieczenia, a następnie jego wykonanie może być konieczne dla ochrony interesów uprawnionego.

Jak słusznie wskazuje M. Kostwiński wątpliwości w zakresie możliwości udzielenia zabezpieczenia pojawiają się natomiast na gruncie elektronicznego postępowania upominawczego. Wątpliwości te dotyczą tak kwestii właściwości sądu, jak i technicznej możliwości złożenia wniosku o udzielenie zabezpieczenia¹⁹⁷, ale także celowości udzielenia zabezpieczenia w elektronicznym postępowaniu upominawczym i losów tegoż postanowienia w świetle art. 505³⁶ w zw. z art. 744 § 1 k.p.c., a zatem w kontekście przyjętego na mocy zm.kpc.2019. modelu dyskontynuacji tego postępowania. Na podstawie art. 734 k.p.c. do udzielenia zabezpieczenia właściwy jest sąd, do którego właściwości należy rozpoznanie

¹⁹⁴ Tamże.

¹⁹⁵ A. Thon, *Postępowanie...*, Polski Proces Cywilny, nr 5-9/1935, s. 263, por. S. Dalka, *Ochrona...*, Gdańsk 1977, s. 246.

¹⁹⁶ Ł. Goździaszek, *Udzielenie zabezpieczenia w elektronicznym postępowaniu upominawczym*, Polski Proces Cywilny, nr 2/2016, Lex/el.2023.

¹⁹⁷ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 5.II.2., Legalis/el.2023.

sprawy w pierwszej instancji. Jeżeli nie można ustalić takiego sądu, właściwy jest sąd, w którego okręgu ma być wykonane postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, a z braku tej podstawy lub w przypadku, w którym postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia miałyby być wykonane w okręgach różnych sądów – sąd rejonowy dla m.st. Warszawy. Nadto, wniosek o udzielenie zabezpieczenia zgłoszony w toku postępowania rozpoznaje sąd tej instancji, w której toczy się postępowanie. Nie budzi wątpliwości sytuacja, w której wniosek o udzielenie zabezpieczenia byłby złożony przed wszczęciem postępowania upominawczego (w tym elektronicznego postępowania upominawczego), gdyż w takim wypadku wniosek ten rozpoznałby sąd, który według przepisów art. 16 i nast. oraz art. 27 i nast. k.p.c. byłby właściwy do rozpoznania sprawy. Nie ma również problemu interpretacyjnego, gdy powód chciałby złożyć wniosek o zabezpieczenie wraz z wszczęciem postępowania (upominawczego i elektronicznego postępowania upominawczego) lub w jego toku. W kontekście elektronicznego postępowania upominawczego wskazać należy, że w przepis art. 734 k.p.c. stanowi o sądzie właściwym do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji. Wyłącznie właściwym do rozpoznania sprawy w tym postępowaniu jest Sąd Rejonowy Lublin-Zachód (zgodnie z art. 17 pkt 4 k.p.c. oraz art. 20 pkt 7 p.u.s.p.¹⁹⁸ w zw. z § 1 rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29.11.2012 r. w sprawie przekazania rozpoznawania spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym)¹⁹⁹.

Wskazać należy, że ze względów celowościowych (przede wszystkim praktycznych) wniosek o zabezpieczenie powinien zostać rozpoznany jeszcze przed doręczeniem pozwanemu nakazu zapłaty. Celem zabezpieczenia roszczenia pieniężnego jest co do zasady umożliwienie przyszłego wykonania mającego zapasć w sprawie orzeczenia, które w chwili udzielania zabezpieczenia jest zagrożone. W związku z tym celowe staje się szybsze działanie sądu rozpoznającego wniosek o udzielenie zabezpieczenia. Wątpliwości budzi celowość udzielenia zabezpieczenia w elektronicznym postępowaniu upominawczym i los tegoż postanowienia (o udzieleniu zabezpieczenia) w świetle art. 505³⁶ w zw. z art. 744 § 1 k.p.c. Wskazać należy, że co do zasady wniosek o udzielenie zabezpieczenia jest rozpoznawany na posiedzeniu niejawnym (art. 735 § 1 k.p.c.). Postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia nie doręcza się obowiązanemu (art. 740 § 1 k.p.c.), który to odpis postanowienia otrzymuje dopiero w czasie przystąpienia do wykonania zabezpieczenia. W odniesieniu do udzielenia zabezpieczenia

¹⁹⁸ Ustawa z dnia 27.07.2001 r. Prawo u ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 217), zwana dalej p.u.s.p.

¹⁹⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29.11.2012 r. w sprawie przekazania rozpoznawania spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym, (Dz.U. z 2012 r. poz. 1348).

w elektronicznym postępowaniu upominawczym (co jak wskazano nie jest formalnie niedopuszczalne w świetle obowiązujących przepisów k.p.c.) wydaje się, że wniosek powoda o udzielenie zabezpieczenia winien być rozpoznany w pierwszej kolejności i doręczony powodowi przed doręczeniem pozwanemu nakazu zapłaty. Istotne jest, by zapewnić realną możliwość wykonania zabezpieczenia (zachowanie celu tegoż postępowania) jeszcze przed powiadomieniem pozwanego – obowiązanej o wytoczonym przeciwko niemu powództwie²⁰⁰.

Wątpliwości w kontekście celowości udzielania zabezpieczenia mogą pojawiać się na kanwie art. 505³⁶ k.p.c., który stanowi, że w przypadku skutecznego wniesienia sprzeciwu sąd umarza postępowanie w zakresie, w którym nakaz zapłaty utracił moc. Zgodnie z art. 744 § 1 k.p.c. w razie prawomocnego zwrotu albo odrzucenia pozwu lub wniosku, oddalenia powództwa lub wniosku albo umorzenia postępowania, zabezpieczenie upada. W art. 505³⁷ § 2 k.p.c. ustawodawca powiązał ponowne wytoczenie powództwa o to samo roszczenie ze skutkami prawnymi umorzenia elektronicznego postępowania upominawczego, w którym to roszczenie było uprzednio dochodzone (a nastąpiło umorzenie ze względu na skutecznie wniesienie sprzeciwu). Ostateczny charakter (tj. prawomocne postanowienie sądu) umorzenia elektronicznego postępowania upominawczego w wyniku wniesionego sprzeciwu przemawia za tym, że przedmiotowe umorzenie nie jest ani warunkowe, ani zawieszające.

Wskazać należy na marginesie, że pomimo możliwości zachowania pewnych skutków wytoczenia powództwa w umorzonym elektronicznym postępowaniu upominawczym przez ponowne wytoczenie powództwa o to samo roszczenie pomiędzy tymi samymi stronami w przewidzianym terminie, w innym niż elektroniczne postępowanie upominawcze postępowaniu, proces wszczęty w sytuacji, o której mowa w art. 505³⁷ § 2 k.p.c., nie jest linearną kontynuacją uprzednio umorzonego elektronicznego postępowania upominawczego. Postępowania takie jest nowym procesem, w którym z mocy szczególnego przepisu ustawy obowiązują skutki procesowe powództwa wytoczonego we wcześniejszym elektronicznym postępowaniu upominawczym²⁰¹. Wobec powyższego w przypadku skutecznego wniesienia sprzeciwu sąd umarza postępowanie w zakresie, w którym nakaz zapłaty utracił moc. Postanowienie o umorzeniu elektronicznego postępowania upominawczego kończy postępowanie w sprawie i dlatego przysługuje na nie zażalenie na podstawie art. 394 § 1 k.p.c. W przypadku skutecznego wniesienia przez pozwanego sprzeciwu od nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym (w tym zaskarżenia nakazu co do całości) sąd

²⁰⁰ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 5.II.2., Legalis/el.2023.

²⁰¹ P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks ...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 505³⁷ k.p.c., Legalis/el.2023.

umarza postępowanie w zakresie, w którym nakaz zapłaty utracił moc, tj. co do całego postępowania. Prawomocne postanowienie w przedmiotowym zakresie spowoduje zgodnie z art. 744 § 1 k.p.c. upadek zabezpieczenia. Tak krótki czas bytu postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia (tj. od wydania przez sąd postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia do prawomocnego umorzenia elektronicznego postępowania upominawczego ze względu na skuteczność wniesionego sprzeciwu) może poddawać w wątpliwość zasadność i celowość udzielania zabezpieczenia w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Z drugiej strony nie budzi wątpliwości dopuszczalność udzielenia takiego zabezpieczenia w świetle przepisów k.p.c., zaś celem zabezpieczenia roszczenia pieniężnego jest co do zasady umożliwienie przyszłego wykonania mającego zapasć w sprawie orzeczenia, które w chwili udzielania zabezpieczenia jest zagrożone.

W kontekście zabezpieczenia interesów powoda można uznać, że na etapie elektronicznego postępowania upominawczego jego interes jest chroniony, albowiem może on zabezpieczyć swoje roszczenie (cel postępowania jest spełniony w szczególności w przypadku niewniesienia przez pozwanego sprzeciwu od nakazu zapłaty, co doprowadzi do jego uprawomocnienia się i możliwości egzekwowania roszczenia na drodze postępowania egzekucyjnego). Problematyczna wydaje się jednak ocena udzielonego zabezpieczenia (w kontekście jego celowości) w sytuacji skutecznego wniesienia przez pozwanego sprzeciwu od nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym, co do całości nakazu i prawomocnego umorzenia tegoż postępowania na mocy art. 505³⁶ k.p.c. Zgodnie z art. 505³⁷ § 2 k.p.c. jeżeli w terminie trzech miesięcy od dnia wydania postanowienia o umorzeniu elektronicznego postępowania upominawczego powód wniesie pozew przeciwko pozwanemu o to samo roszczenie w postępowaniu innym niż elektroniczne postępowanie upominawcze, skutki prawne, które ustawa wiąże z wytoczeniem powództwa, następują z dniem wniesienia pozwu w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Nadto, na żądanie stron sąd, rozpoznając sprawę, uwzględni koszty poniesione przez strony w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Jednakże pamiętać należy, że prawomocne postanowienie w zakresie umorzenia prowadzonego wcześniej elektronicznego postępowania upominawczego spowoduje zgodnie z art. 744 § 1 k.p.c. upadek udzielonego przez e-sąd zabezpieczenia. Pomimo relatywnie krótkiego jak się wydaje bytu udzielonego przez e-sąd zabezpieczenia opowiedzieć, należy się za dopuszczalnością udzielania zabezpieczenia w elektronicznym postępowaniu upominawczym (przede wszystkim ze względu na potrzebę zabezpieczenia interesów powoda). Wydaje się, że za racjonalnością takiego poglądu przemawiać będzie argument, że w pewnych sytuacjach udzielenie takiego zabezpieczenia i jego wykonanie, może

wręcz skłonić obowiązanego do rezygnacji z zaskarżenia nakazu zapłaty sprzeciwem oraz zmobilizować do dobrowolnego spełnienia niespornego świadczenia. *De lege ferenda*, w wypadku utrzymania w polskim systemie prawa procesowego cywilnego elektronicznego postępowania upominawczego opartego na modelu dyskontynuacji celowe byłoby wyraźne zastrzeżenie w art. 744 k.p.c., że w wypadku udzielenia zabezpieczenia roszczeniu dochodzonemu w elektronicznym postępowaniu upominawczym, w razie skutecznego wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty, zabezpieczenie upada w razie bezskutecznego upływu statuowanego w art. 505³⁷ § 1 k.p.c. terminu do wytoczenia powództwa o to roszczenie w innym niż elektroniczne postępowanie upominawcze postępowaniu.

1.4.3. Forma i treść nakazów zapłaty oraz doręczanie nakazów zapłaty

Wydaje się, że na początku niniejszych rozważań trzeba odnieść się do formy nakazu zapłaty (tak w postępowaniu nakazowym jak i postępowaniu upominawczym), a więc do zewnętrznej (fizycznej) postaci, w jakiej wyrażona zostaje decyzyjna czynność procesowa organu procesowego tj. merytoryczne rozstrzygnięcie. Wskazać należy, że na podstawie art. 353² k.p.c. do nakazów zapłaty (nakazowych i upominawczych) stosuje się odpowiednio przepisy o wyrokach. W związku z tym z treści art. 324 § 1–3 w zw. z art. 353² k.p.c. należy uznać, że również nakaz zapłaty wydawany w postępowaniu nakazowym i postępowaniu upominawczym powinien przybrać formę pisemną. Regulacja art. 324 § 1–3 k.p.c. stanowi o spisaniu i podpisywaniu sentencji wyroku.

Zgodnie z art. 480² § 3 k.p.c. nakaz zapłaty (upominawczy i nakazowy) doręcza się stronom. Pozwanemu nakaz zapłaty doręcza się z odpisem pozwu, z odpisami załączników do pozwu oraz pouczeniem o terminie i sposobie zaskarżenia nakazu oraz skutkach jego niezaskarżenia. Taka regulacja zdaje się przesądzać, że musi istnieć materialny substrat nakazu zapłaty w celu jego doręczenia. Należy jednak pamiętać, że zgodnie z art. 324 § 4 k.p.c. w postępowaniu wszczętym za pośrednictwem systemu teleinformatycznego wyrok może być utrwalony w systemie teleinformatycznym i opatrzony kwalifikowanym podpisem elektronicznym. W takim wypadku zamiast odpisu orzeczenia doręczeniu podlega jego surogat w postaci dokumentu uzyskanego z systemu teleinformatycznego, który musi mieć cechy umożliwiające weryfikację istnienia i treści orzeczenia w tym systemie (art. 140 § 2 i 3 k.p.c.). Zgodnie z art. 353² k.p.c. regulacją tą trzeba odpowiednio stosować do nakazów zapłaty. W związku z tym nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym i postępowaniu

upominawczym potencjalnie może mieć formę elektroniczną²⁰². Elektroniczna forma orzeczenia sądowego ma charakter fakultatywny, zaś ostateczna decyzja w kwestii sposobu utrwalenia orzeczenia należy do organu procesowego kompetentnego do jego wydania - sądu, przewodniczącego lub referendarza sądowego. Ewentualna dopuszczalność podjęcia decyzji w kwestii utrwalenia orzeczenia w systemie teleinformatycznym została uzależniona jedynie od wszczęcia postępowania za pośrednictwem takiego systemu²⁰³.

Jak już wskazano art. 480² § 3 k.p.c. wskazuje, że nakaz zapłaty (upominawczy i nakazowy) doręcza się stronom. Zasadniczo zgodnie z art. 131 § 1 k.p.c. sąd dokonuje doręczeń przez operatora pocztowego w rozumieniu ustawy z dnia 23.11.2012 r. - Prawo pocztowe²⁰⁴, osoby zatrudnione w sądzie, lub sądową służbę doręczeniową. Sąd może również dokonywać doręczeń za pośrednictwem komornika w sposób określony w ustawie z dnia 22.03.2018 r. o komornikach sądowych²⁰⁵. Zgodnie z art. 139¹ § 1 k.p.c. dodanym na mocy zm.kpc.2019 w brzmieniu po nowelizacji zm.kpc.2023 (obowiązującej od 1.07.2023 r.) jeżeli pozwany będący osobą fizyczną, pomimo powtórzenia zawiadomienia zgodnie z art. 139 § 1 zdanie drugie k.p.c., nie odebrał wysłanego pod wskazany adres pozwu, innego pisma procesowego lub orzeczenia wywołującego potrzebę podjęcia obrony jego praw, a w sprawie nie doręczono mu wcześniej żadnego pisma w sposób przewidziany w artykułach poprzedzających ani nie ma zastosowania art. 139 § 2 lub inny przepis szczególnie przewidujący skutek doręczenia, przewodniczący zawiadamia o tym powoda, przesyłając mu odpis pisma sądowego dla pozwanego i zobowiązując do doręczenia tego odpisu pisma pozwanemu za pośrednictwem komornika²⁰⁶. Zgodnie z art. 139¹ § 2 k.p.c. art. 139¹ § 1 k.p.c. nie stosuje się, jeżeli pomimo nieodebrania przez adresata korespondencji aktualność wskazanego w pozwie adresu pozwanego nie budzi wątpliwości. Nadto, zgodnie z art. 139¹ § 3 k.p.c. powód w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia mu zobowiązania, o którym mowa w art. 139¹ § 1 k.p.c., składa do akt potwierdzenie doręczenia korespondencji pozwanemu za pośrednictwem komornika albo zwraca korespondencję wraz z dowodem na piśmie, że pozwany zamieszkuje pod adresem wskazanym w pozwie. Po bezskutecznym upływie terminu stosuje się przepis art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. a więc sąd może zawiesić postępowanie

²⁰² S. Cieślak [w:] E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, Sopot 2016, s. 426-427, Tenże [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, Warszawa 2015, s. 23.

²⁰³ A. Kościółek, *Elektroniczne czynności procesowe w świetle nowelizacji z 10.7.2015 r.*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 1/2017, Legalis/el.2023.

²⁰⁴ Ustawa z dnia 23.11.2012 r. Prawo pocztowe (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 1640).

²⁰⁵ Ustawa z dnia 22.03.2018 r. o komornikach sądowych (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 1691).

²⁰⁶ Zob. I. Wolwiak, *Usprawnienie czynności doręczenia pozwu*, Monitor Prawniczy, nr 6/2023, s. 345-351.

z urzędu. Warto wskazać, że zm.kpc.2023 usuwa wątpliwości w zakresie doręczenia przez komornika w trybie art. 139¹ § 1 k.p.c. tj. zakresu doręczenia jasno wskazując, że zakresem tym objęty jest nie tylko pozew oraz inne pismo procesowe, którego wniesienie wymaga podjęcia obrony praw przez pozwanego, ale również orzeczenie sądowe rodzące taką potrzebę, w tym *lege non distinguente*, nakaz zapłaty zasądzający świadczenie od pozwanego na rzecz powoda²⁰⁷.

Wskazać należy na wątpliwość czy jest dopuszczalne wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, jeżeli powód wniósłby pozew za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe (przy założeniu jego stworzenia i udostępnienia użytkownikom - co wciąż nie nastąpiło) tj. na podstawie art. 125 § 2¹ k.p.c. Jak słusznie wskazuje M. Kostwiński wydaje się, że nie ma przeszkód do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, jeżeli powód nie musi załączać do pozwu oryginałów dokumentów, które to dokumenty mają uzasadniać jego roszczenie. W rezultacie nie ma możliwości wydania nakazu zapłaty (nie może być mowy nawet o wszczęciu postępowania nakazowego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego), tylko wtedy, gdy podstawą wydania nakazu zapłaty miałyby być jeden z papierów wartościowych np. weksel²⁰⁸. Kwestia ta zasługuje na ten moment jedynie na sygnalizację, albowiem zostanie omówiona w dalszej części opracowania w części dotyczącej podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

W tym miejscu należy również wskazać, że na podstawie art. 505³⁰ § 2 k.p.c. nakaz zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym może przybierać jedynie formę elektroniczną. Dzieje się tak, bowiem czynności sądu i referendarza sądowego są utrwalane

²⁰⁷ Na tle art. 139¹ § 1 k.p.c. sprzed zm.kpc.2023 (a więc przed dniem 1.07.2023 r.) w literaturze wyrażano wątpliwości, czy wobec ówczesnego brzmienia art. 139¹ k.p.c., odnoszącego się wyłącznie do doręczenia pozwu lub innego pisma procesowego wymagającego podjęcia obrony pozwanego, przepis ten mógł znajdować zastosowanie w postępowaniu nakazowym i upominawczym, w którym pozew podlegał doręczeniu wraz z nakazem zapłaty, a więc orzeczeniem sądowym. Jak wskazywano przepis ten wykładany literalnie nie dotyczył doręczania orzeczeń sądowych, co prowadziło do wniosku o braku możliwości doręczenia nakazu zapłaty w jego trybie, tak Ł. Zamojski, *Doręczenie pozwanemu pierwszego pisma procesowego wywołującego potrzebę obrony na podstawie art. 139[1] KPC*, Monitor Prawa Handlowego, nr 3/2019, s. 15. A Olaś wskazał, że pomimo niedoskonałości redakcyjnej regulacji zawartej w art. 139¹ k.p.c., w celu zapewnienia elementarnej spójności systemu prawa oraz realizacji celu przepisu w ówczesnym brzmieniu należało przyjąć, że przewidziany w nim tryb doręczeń dotyczył również doręczenia pozwanemu nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym i nakazowym wraz z odpisem pozwu. Jak wskazał za stanowiskiem tym przemawiał również fakt, że zastosowanie art. 139¹ k.p.c. zostało wyłączone przez ustawodawcę wyłącznie w elektronicznym postępowaniu upominawczym, a więc *a contrario* przepis ten podlegał zastosowaniu w „tradycyjnych” postępowaniach *ex parte* w postaci postępowania nakazowego i postępowania upominawczego; szerzej zob. A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 683-687, tak też m.in. M. Manowska, [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 480² k.p.c., Lex/el.2023, B. Wołodkiewicz, *Funkcja ochronna doręczenia na podstawie art. 139(1) k.p.c.* [w:] M. Dziurda, T. Zembruski (red.) *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, Warszawa 2021, s. 213 i nast.

²⁰⁸ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 6.I., Legalis/el.2023.

wyłącznie w systemie teleinformatycznym oraz opatrywane kwalifikowanym podpisem elektronicznym, zaś papierowy substrat nakazu zapłaty w postaci wydruku z systemu teleinformatycznego ma jedynie charakter pomocniczy, służący m.in. doręczeniu treści orzeczenia pozwanemu. Szczegółowy sposób prowadzenia i udostępniania akt sprawy w systemie teleinformatycznym w elektronicznym postępowaniu upominawczym został określony w § 293–296 reg. sąd.²⁰⁹. Zgodnie z § 293 ust. 1 reg. sąd. w elektronicznym postępowaniu upominawczym akta sprawy są prowadzone w systemie teleinformatycznym, zaś § 293 ust. 2 i 3 stanowią, że pisma procesowe w postaci papierowej (składane przez pozwanego) są przekształcane na formę elektroniczną (poprzez ich zeskanowanie), a następnie są one włączane do akt. Po przekształceniu na postać elektroniczną pisma w postaci papierowej są przechowywane w pomocniczym zbiorze dokumentów, zaś zbiór ten jest udostępniany na zasadach analogicznych do zasad udostępniania akt sądowych. Zgodnie z § 294 ust. 1 reg. sąd. akta udostępniane są stronom i ich przedstawicielom za pośrednictwem kont w systemie teleinformatycznym²¹⁰.

Istnieje możliwość wydania i doręczenia przez sąd europejskiego nakazu zapłaty zgodnie z rozporządzeniem nr 1896/2006, którego art. 13 lit d) stanowi, że europejski nakaz zapłaty może zostać doręczony pozwanemu zgodnie z prawem krajowym państwa, w którym ma to nastąpić, w tym poprzez doręczenie drogą elektroniczną, taką jak faks lub poczta elektroniczna, za podpisaniem i zwróconym przez pozwanego poświadczeniem odbioru zawierającym datę odbioru. Nadto art. 14 lit. f) umożliwia doręczenie drogą elektroniczną, za automatycznym potwierdzeniem dostarczenia, pod warunkiem że pozwany uprzednio wyraźnie zgodził się na taki sposób doręczania. Komisja Europejska zainicjowała i współfinansowała projekt pilotażowy e-CODEX²¹¹ w zakresie postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty, który wdrażany był w dziewięciu państwach (Austria, Estonia, Francja, Niemcy, Grecja, Włochy, Polska i Holandia). Stworzona dla tego celu platforma elektroniczna pozwala na komunikację między powodami a właściwymi sądami w państwach członkowskich tak w celu złożenia pozwu, jak również zwrotnego odesłania przez sąd

²⁰⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18.06.2019 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 2514, ze zm.), zwane dalej reg. sąd.

²¹⁰R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 505³⁰ k.p.c., Legalis/el.2023.

²¹¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/850 z dnia 30.05.2022 r. w sprawie informatycznego systemu transgranicznej elektronicznej wymiany danych w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych i współpracy wymiarów sprawiedliwości w sprawach karnych (system e-CODEX), (Dz. Urz. UE, L 150/1), <http://www.e-codex.eu/home.html>. Rola platformy e-CODEX wzrastała stopniowo od 2013 roku, kiedy została wtedy po raz pierwszy użyta w postępowaniach w sprawie europejskiego nakazu zapłaty w sprawach cywilnych, o którym mowa w rozporządzeniu nr 1896/2006. Pilotażowe wdrożenia przeprowadzono we Włoszech, Niemczech i Austrii.

wezwania do poprawienia pozwu, propozycji jego zmiany czy finalnie europejskiego nakazu zapłaty²¹².Warto wskazać w tym miejscu na zmianę wynikającą z noweli zm.kpc.2023, która w art. 7 stanowi, że w ustawie z dnia 27.07.2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych²¹³ dodaje się art. 20 ust. 9a p.u.s.p.²¹⁴, zgodnie z którym Minister Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Sądownictwa, w drodze rozporządzeń wyznaczy jeden sąd rejonowy i jeden sąd okręgowy właściwe do rozpoznawania spraw w europejskim postępowaniu nakazowym oraz w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń wszczętych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego te postępowania.

Omawiając elektroniczną formę nakazu zapłaty nie sposób nie odnieść się do kwestii związanych z działaniami ustawodawcy – również w kwestii doręczeń w związku z pandemią wirusa SARS-CoV-2 i choroby COVID-19. Kwestia doręczeń nakazu zapłaty została uregulowana w art. 480² § 3 k.p.c., lecz ramy niniejszego opracowania nie pozwalają na szczegółową analizę przedmiotowej kwestii – w szczególności w zakresie tzw. tradycyjnego doręczenia nakazu zapłaty. Zgodnie z art. 480² § 3 k.p.c., nakaz zapłaty doręcza się pozwanemu wraz z odpisem pozwu, odpisami załączników do pozwu oraz pouczeniem o terminie i sposobie zaskarżenia nakazu oraz skutkach jego niezaskarżenia. Nadto, zgodnie art. 357 § 2 k.p.c., w razie zawarcia w nakazie zapłaty postanowienia o kosztach, doręczeniu towarzyszyć powinno pouczenie o dopuszczalności, warunkach, terminie i sposobie złożenia wniosku o doręczenie uzasadnienia tego postanowienia i wniesienia środka zaskarżenia. Doręczenie pozwanemu nakazu zapłaty wraz z odpisem pozwu otwiera bieg terminu do wniesienia środka zaskarżenia (sprzeciwu albo zarzutów – bez konieczności składania wniosku o sporządzenie uzasadnienia, które w tym przypadku jest niedopuszczalne, za wyjątkiem omawianej wcześniej sytuacji chęci zaskarżenia postanowienia w zakresie kosztów procesu), ale również skutkuje powstaniem stanu sprawy w toku, zaś skutkiem braku dołączenia do nakazu zapłaty odpisu pozwu jest całkowita bezskuteczność doręczenia, której konsekwencją jest wstrzymanie rozpoczęcia biegu terminu do zaskarżenia nakazu zapłaty.

Należy wspomnieć o szczególnej regulacji jaką jest tzw. ustawa covidowa, czyli ustawa z dnia 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych

²¹² L. Łuczak-Noworolnik, A.F. Żurawski, *Formularze dotyczące postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty. Komentarz instruktażowy*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 12 rozporządzenia, Lex/el.2023.

²¹³ Dz.U. z 2023 r. poz. 217.

²¹⁴ Art. 20 pkt 9a dodany zm.kpc.2023, czyli ustawą z dnia 9.03.2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 614), który wchodzi w życie 1.01.2024 r.

nimi sytuacji kryzysowych²¹⁵. Przepis art. 15zsz⁹ ust. 2 ustawy covidowej stanowi, że Sąd (obligatoryjnie) doręcza adwokatowi, radcy prawnemu, rzecznikowi patentowemu lub Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej pisma sądowe poprzez umieszczenie ich treści w systemie teleinformatycznym służącym udostępnianiu tych pism (czyli przez tzw. Portal Informacyjny), lecz nie dotyczy to pism, które podlegają doręczeniu wraz z odpisami pism procesowych stron lub innymi dokumentami nie pochodzącymi od sądu. Zgodnie z art. 15zsz⁹ ust. 1 ustawy covidowej doręczenia takie następują w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania ostatniego z nich. Zgodnie z art. 15zsz⁹ ust. 3-5 ustawy covidowej datą doręczenia jest data zapoznania się przez odbiorcę z pismem umieszczonym w portalu informacyjnym. W przypadku braku zapoznania się pismo uznaje się za doręczone po upływie 14 dni od dnia umieszczenia pisma w portalu informacyjnym. Doręczenie pisma za pośrednictwem portalu informacyjnego wywołuje skutki procesowe określone w Kodeksie postępowania cywilnego właściwe dla doręczenia pisma sądowego, zaś przewodniczący zarządza odstępnie od doręczenia pisma za pośrednictwem portalu informacyjnego, jeżeli doręczenie jest niemożliwe ze względu na charakter pisma. Przedmiotowa regulacja mająca zapobiegać szerzeniu się skutków pandemii ma szczególne znaczenie do formy nakazu zapłaty i jego doręczenia zgodnie z art. 480² § 3 k.p.c., który stanowi, że nakaz zapłaty doręcza się stronom. Pozwanemu nakaz zapłaty doręcza się z odpisem pozwu, z odpisami załączników do pozwu oraz pouczeniem o terminie i sposobie zaskarżenia nakazu oraz skutkach jego niezaskarżenia. O ile nie budzi wątpliwości obowiązek fizycznego, tradycyjnego doręczenia nakazu zapłaty pozwanemu albowiem doręcza się go z odpisem pozwu, z odpisami załączników i pouczeniem, a więc nie dotyczy to pism, które podlegają doręczeniu wraz z odpisami pism procesowych stron lub innymi dokumentami nie pochodzącymi od sądu zgodnie z art. 15zsz⁹ ust. 2 ustawy covidowej, o tyle wątpliwość mogła budzić możliwość doręczania nakazu zapłaty (upominawczego oraz nakazowego), powodowi zastępowanemu przez profesjonalnego pełnomocnika (na podstawie art. 480² § 3 k.p.c.) przez portal informacyjny.

²¹⁵ Ustawa z dnia 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1327, ze zm.), zwana dalej ustawą covidową. Wskazać należy, że zgodnie z § 1 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 14.06.2023 r. w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz. U. 2023 poz. 1118) - z dniem 1.07.2023 r. odwołuje się na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stan zagrożenia epidemicznego w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2.

Wskazać należy na pewną niespójność terminologiczną, albowiem art. 480² § 3 k.p.c. stanowi o doręczeniu nakazu zapłaty, zaś wskazana regulacja ustawy covidowej posługuje się pojęciem umieszczenia w portalu informacyjnym. W ustawowym sformułowaniu „umieszczenie treści pisma w portalu informacyjnym” mieści się definicja doręczenia dokonywanego na podstawie art. 15zsz⁹ ust. 2 ustawy covidowej, które to odbywa się przez udostępnienie pełnomocnikowi treści tej czynności do wglądu w module „moje doręczenia”, a nie przez tradycyjne i bezpośrednie doręczenie pisma sądowego (tj. z pieczęcią sądu i z właściwym własnoręcznym podpisem)²¹⁶. Należy wskazać, że § 68 ust. 1 i 2 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej²¹⁷, definiuje dokumenty sądowe łącznie obejmując tym pojęciem zarówno orzeczenia, uzasadnienia, wezwania, zawiadomienia itd.. Wobec powyższego uznać należy, że umieszczanie pism w portalu informacyjnym dotyczy wszystkich wezwań, zawiadomień jak i orzeczeń (a więc również nakazów zapłaty). Wskazać należy, że część dotychczas (tradycyjnie) doręczanych pism musiała być opatrzona podpisem i pieczęcią, natomiast część pism nie musiała spełniać tegoż obowiązku i mogła być doręczana bez podpisu i bez pieczęci. Zgodnie z § 21 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19.06.2019 r. bez podpisu mogą być wysyłane jedynie pisma wskazane w załączniku nr 3 do tegoż zarządzenia. Są to: wezwania, zawiadomienia, zarządzenia o zwrocie pisma w tym również pozwu i wniosku, nakazy zapłaty wydane w postępowaniu upominawczym na podstawie przepisów k.p.c. oraz postanowienia niezaskarżalne środkiem odwoławczym (od których środek odwoławczy w ogóle nie przysługuje i nie przysługiwał - nie dotyczy postanowień od których środek taki przysługiwał, ale na skutek jego rozpoznania nie przysługuje już wobec wyczerpania trybu odwoławczego). Takie pisma sądowe mogą być umieszczane w celu doręczenia w portalu informacyjnym, a więc nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym na podstawie ustawy covidowej może być umieszczony w portalu w celu doręczenia dla powoda reprezentowanego przez fachowego pełnomocnika np. adwokata albo radcę prawnego²¹⁸.

²¹⁶ G. Karaś, A. Zalesińska [w:] J. Gołaczyński (red.), *Postępowanie cywilne w czasie pandemii. E-doręczenia, rozprawa zdalna, posiedzenia niejawne, składanie pism procesowych*, Warszawa 2022, Rozdział 1.4, Legalis/el.2023.

²¹⁷ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej, (Dz.Urz. Ministra Sprawiedliwości z 2019 r. poz. 138, ze zm).

²¹⁸ M. Biała, *Zmiany w doręczeniach przez portal informacyjny w związku z nowelizacją tzw. instrukcji kancelaryjnej*, Lex/el.2023.

Należy jednoznacznie wskazać (wbrew obserwowanej wadliwej niejednokrotnie praktyki), że przez portal informacyjny nie podlegają doręczeniu nakazy zapłaty stanowiące tytuł zabezpieczenia (art. 492 k.p.c. w zw. z art. 15zsz⁹ ust. 5 ustawy covidowej). W rezultacie winny być one doręczane w tradycyjny sposób. Wydaje się przy tym, że postępująca informatyzacja wymiaru sprawiedliwości jak i postępowania cywilnego (spowodowana również pandemią) będzie skutkować wypieraniem papierowej formy akt, czy też orzeczeń jak nakaz zapłaty.

Wskazać w tym miejscu należy na kolejną nowelizację k.p.c. tj. ustawę z dnia 7.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw²¹⁹. Nowelizacja dodaje m.in. art. 9 § 1¹ k.p.c. stanowiący, że przeglądanie akt sprawy oraz udostępnianie stronom i uczestnikom postępowania odpisów, kopii lub wyciągów z akt sprawy może się odbywać za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe, zwanego dalej „systemem teleinformatycznym” albo systemu teleinformatycznego, o którym mowa w art. 53e § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, zwanego dalej „portalem informacyjnym”. Nadto, dodaje art. 131^{1a} k.p.c., który w § 1 stanowi, że w razie niemożności doręczenia za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, sąd doręcza adwokatowi, radcy prawnemu, rzecznikowi patentowemu, prokuratorowi, organowi emerytalnemu określone przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych oraz Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej pisma sądowe, wyłącznie poprzez umieszczenie ich treści w portalu informacyjnym w sposób umożliwiający uzyskanie przez odbiorcę dokumentu potwierdzającego doręczenie, lecz nie dotyczy to pism, które podlegają doręczeniu wraz z odpisami pism procesowych stron lub innymi dokumentami nie pochodzącymi od sądu, chyba że sąd dysponuje ich kopią utrwaloną w postaci elektronicznej. Nowa regulacja art. 131^{1a} § 2 k.p.c. stanowi, że w przypadku, o którym mowa w § 1, pismo uznaje się za doręczone w chwili wskazanej w dokumencie potwierdzającym doręczenie. W przypadku braku dokumentu potwierdzającego doręczenie, doręczenie uznaje się za skuteczne po upływie 14 dni od dnia umieszczenia treści pisma w portalu informacyjnym w sposób, o którym mowa w art. 131^{1a} § 1 zdanie pierwsze k.p.c., zaś godnie z dodanym

²¹⁹ Ustawa z dnia 7.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 1860). Nowelizacja k.p.c. we wskazanym w opracowaniu zakresie zgodnie z art. 40 ustawy nowelizującej, co do zasady wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia tj. 28.09.2023 r., z wyjątkami określonymi w art. 40 ustawy nowelizującej. Dodane ustawą z dnia 7.07.2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 1860) art. 9 § 1¹ k.p.c. i art. 131^{1a} k.p.c. wchodzi w życie 14.03.2024 r.

art. 131^{1a} § 3 k.p.c. przewodniczący zarządza odstąpienie od doręczenia pisma za pośrednictwem portalu informacyjnego, jeżeli dokonanie doręczenia w taki sposób jest niemożliwe ze względu na charakter pisma, w szczególności jeżeli zachodzi potrzeba wydania stronie uwierzytelnionego odpisu orzeczenia lub tytułu wykonawczego. Zgodnie z art. 28 pkt 2 i 3 ustawy z dnia 7.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw uchyla się art. 15zsz¹, art. 15 zsz² oraz art. 15zsz⁹ ustawy covidowej.

Przechodząc do analizy samej struktury nakazu zapłaty (nakazowego i upominawczego, w tym elektronicznego upominawczego) oraz jego treści (które pozostają ściśle związane z formą orzeczenia), wskazać należy, że unormowanie tej kwestii zostało niejako uwspólnione dla obu analizowanych postępowań. W ramach nowelizacji zm.kpc.2019 ustawodawca wprowadził w art. 480² § 1 k.p.c. regulację określającą treść nakazu zapłaty wydawanego w postępowaniu nakazowym i upominawczym. Dotychczas kwestia ta była regulowana odrębnie w art. 491 § 1 dla nakazu zapłaty wydawanego w postępowaniu nakazowym i art. 502 § 1 k.p.c. dla nakazu zapłaty wydawanego w postępowaniu upominawczym.

Zgodnie z obowiązującym od dnia 24.09.2021 r.²²⁰ art. 480² § 1 k.p.c. w nakazie zapłaty sąd nakazuje pozwanemu, aby w terminie oznaczonym w nakazie zaspokoił roszczenie w całości wraz z kosztami albo wniósł środek zaskarżenia. Wskazana regulacja ogranicza się jedynie do tenoru sentencji nakazu zapłaty (nakazowego i upominawczego), nie regulując komparycji orzeczenia. W związku z tym należy w pozostałym zakresie stosować odpowiednio przepisy o wyrokach, tj. regulację art. 325 zw. z art. 353² k.p.c.

Pod wieloma względami nakaz zapłaty odpowiada funkcji, jaką pełni wyrok sądowy. Przesądził o tym wyraźnie ustawodawca, stanowiąc w art. 353² k.p.c., że do nakazów zapłaty stosuje się odpowiednio przepisy o wyrokach, jeżeli kodeks nie stanowi inaczej. Wskazać należy np. na wyrok SA w Warszawie z 23.03.2010 r., w którym przyjęto, że „prawomocny nakaz zapłaty stanowi merytoryczne rozstrzygnięcie zapadające w procesie (art. 353¹ §1 k.p.c.), do którego w zakresie przesłanek rozstrzygnięcia sprawy, i prawomocności tego orzeczenia trzeba przyjąć te same założenia, które przyjmowane są w wyrokach (art. 353² k.p.c.). Nakaz zapłaty, przeciwko któremu nie wniesiono skutecznie zarzutów, ma bowiem skutki prawomocnego wyroku (art. 494 § 2 k.p.c. – obecnie art.480² § 4 k.p.c.)”²²¹.

²²⁰ Art. 480² § 1 w brzmieniu ustawy z dnia 11.08.2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, (Dz.U. z 2021 r. poz. 1655), która weszła w życie 24.09.2021 r., zwanej dalej zm.kpc.2021.

²²¹ Wyrok SA w Warszawie z 23.03.2010 r., sygn. akt VI ACa 1071/09, Lex/el.2023.

Jak już wskazano wcześniej nakazy zapłaty jest specyficznym orzeczeniem sądowym uwzględniającym powództwo o zasądzenie świadczenia, wydawanymi w przypadkach przewidzianych w przepisach. Mogą być wydane w postępowaniu nakazowym i upominawczym (art. 480¹ § 1, art. 485 § 1, art. 499 § 1 k.p.c.), elektronicznym postępowaniu upominawczym (art. 505²⁸ w zw. z art. 480¹ k.p.c.) oraz europejskim postępowaniu nakazowym (art. 505¹⁵ k.p.c.).

Podobnie jak w wypadku innych orzeczeń, zgodnie z art. 325 w zw. z art. 353² k.p.c., sentencja nakazu zapłaty musi składać się z części wstępnej (komparycji) oraz tenoru (rubrum / rozstrzygnięcia / wyrzeczenia). Regulacja art. 480² § 1 k.p.c. określająca treść nakazu zapłaty *de facto* ogranicza się do tenoru sentencji nakazu zapłaty, nie odnosi się zaś do komparycji orzeczenia. Wobec tego jak wskazano wcześniej w tym zakresie (w zakresie komparycji) należy stosować odpowiednio przepisy o wyrokach tj. art. 325 w zw. z art. 353² k.p.c. Jak trafnie wskazuje M. Kostwiński komparycja, czyli część wstępna nakazu zapłaty musi zawierać wymienienie sądu, sędziego (bądź referendarza sądowego), datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania orzeczenia, wymienienie stron i oznaczenie przedmiotu sprawy. Warto wskazać, że w praktyce w nakazach zapłaty nie wskazuje się protokolanta, albowiem sprawa jest rozpoznawana we wstępnej fazie procesu na posiedzeniu niejawnym. W nakazie zapłaty konieczne jest również wskazanie sygnatury akt sprawy, w której nakaz zapłaty został wydany, zaś wymóg taki wynika z § 6 reg. sąd. Orzeczenie powinno zawierać również jego nazwę (w tym przypadku – nakaz zapłaty – ze wskazaniem właściwego postępowania tj. w postępowaniu upominawczym, elektronicznym upominawczym, postępowaniu w sprawie europejskiego nakazu zapłaty²²² albo postępowaniu nakazowym), na potrzeby identyfikacyjne, ale również dla określenia charakteru prawnego wydanego nakazu zapłaty. W nakazie zapłaty trzeba wskazać, w jakim postępowaniu odrębnym został wydany, z tego względu, iż kwestia ta ma kluczowe znaczenie dla skutków prawnych nakazu zapłaty, chociażby w kontekście art. 492 § 1 k.p.c., który stanowi, że nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym stanowi tytuł zabezpieczenia wykonalny bez nadawania mu klauzuli wykonalności (zaś nakaz zapłaty w postępowaniach typu upominawczego waloru takiego już nie posiada), a także w kontekście jego zaskarżalności.

Jak już wskazano, do nakazów zapłaty stosuje się odpowiednio przepisy o wyrokach (art. 353² k.p.c.) w zakresie nie uregulowanym w innych przepisach, które to wyroki stanowią podstawową postać orzeczeń merytorycznych w procesie. Nakazom zapłaty nie nadaje się

²²² Wzór wg formularza E stanowiącego załącznik do rozporządzenia nr 1896/2006.

jednak solennej formy, zastrzeżonej dla wyroku – tj. nie zawierają one wzmianki o wydaniu "w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej" i nie podlegają opatrzeniu godłem państwowym²²³. Zgodnie z art. 174 Konstytucji RP w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej wydawane są jedynie wyroki, zaś zgodnie z art. 42 § 1 p.u.s.p. wyroki są wydawane w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej, które to stwierdzenie, poprzedzone wizerunkiem orła określonym dla godła Rzeczypospolitej Polskiej, należy zamieścić we wstępie wyroku (zgodnie z § 94 ust. 1 reg. sąd.). O wskazanym obowiązku w treści orzeczenia milczą przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, wobec powyższego nie może być mowy o odpowiednim zastosowaniu przepisów o wyrokach względem nakazów zapłaty na podstawie art. 353² k.p.c.

Treść tenoru nakazu zapłaty została natomiast wyraźnie unormowana i w art. 480² § 1 i 2 k.p.c. i jest przez tę regulację determinowana. Zgodnie z art. 480² § 1 k.p.c. w nakazie zapłaty nakazuje się pozwanemu, żeby w terminie oznaczonym w nakazie zaspokoił roszczenie w całości wraz z kosztami albo wniósł środek zaskarżenia. Przepis ten zawiera kompleksową regulację nakazu zapłaty jako orzeczenia sądu, kończącego postępowanie nakazowe (w pierwszej fazie jako postępowanie dwuetapowe) lub postępowanie upominawcze (w całości jako postępowanie jednoetapowe) i ma on zastosowanie wprost do obu rodzajów postępowań odrębnych. W nakazie zapłaty sąd nakazuje pozwanemu, aby w terminie oznaczonym w nakazie (określonym zgodnie z art. 480² § 2 k.p.c.) zaspokoił roszczenie w całości wraz z kosztami albo wniósł środek zaskarżenia. Jak już szeroko wskazywano we wcześniejszej części pracy nakaz zapłaty jako orzeczenie kończące merytorycznie postępowanie nakazowe albo postępowanie upominawcze ma charakter jednostronny (jednokierunkowy) i warunkowy. Jednostronność nakazu polega na tym, że rozstrzygnięcie sprawy może mieć tylko jedną treść, a mianowicie uwzględniającą powództwo w całości tj. w nakazie zapłaty sąd "nakazuje" zapłatę całej kwoty objętej powództwem albo świadczenie innych rzeczy zamiennych.

Jednostronność (czy jak się również określa jednokierunkowość) nakazu zapłaty związana jest również z tym, że orzeczenie to musi być w całości zgodne z żądaniem pozwu. Jak się wskazuje w literaturze art. 480² § 1 k.p.c. stanowiąc o zaspokojeniu roszczenia w całości, nie różnicuje w żadnej mierze kwestii roszczenia głównego oraz roszczenia ubocznego. Wobec tego nie ma podstaw do tego, aby w sposób odmienny traktować roszczenie główne oraz roszczenie odsetkowe, zaś brak orzeczenia o odsetkach zgodnie z żądaniem powoda prowadziłyby do sytuacji niezafatwienia części sprawy (nierozpoznania powództwa w przedmiotowym zakresie), a przeciwko orzeczeniu o odsetkach powód nie mógłby wnieść

²²³ Kwestia ta została omówiona i rozstrzygnięta już w literaturze międzywojennej – tak m.in. T. Zarzycki, *Na marginesie postępowania nakazowego*, *Gazeta Sądowa Warszawska*, nr 16/1933, s. 246.

środka zaskarżenia (sprzeciwu albo zarzutów od nakazu zapłaty). W tej sytuacji powodowi przysługuje jedynie wniosek o wydanie uzupełniającego nakazu ewentualnie możliwość wytoczenia powtórnie powództwa o same odsetki²²⁴.

W doktrynie zaproponowano, aby w nakazach zapłaty wskazywano hasłowo, z jakiego tytułu sąd uwzględnił powództwo, np. z tytułu umowy pożyczki²²⁵, gdyż zaletą związłego określenia w treści nakazu zapłaty podstawy uwzględnienia powództwa byłoby ułatwienie w określeniu zakresu powagi rzeczy osądzonej i mocy wiążącej nakazu zapłaty. Jak słusznie wskazuje A. Jaworski oraz P. Feliga obecne przepisy nie dają podstaw do umieszczenia w treści nakazu takiej wzmianki i nie nakładają na sąd obowiązku określenia podstawy uwzględnionego roszczenia w nakazach zapłaty²²⁶. Należy stwierdzić, że propozycja wprowadzenia regulacji nakładającej obowiązek określenia w nakazie zapłaty związłe podstawy (źródła) roszczenia poprzez czynienie wzmianki w treści nakazu może być poważnie rozważona jako postulat *de lege ferenda*, który miałby nie tylko znaczenie o charakterze teoretyczno-doktrynalnym, ale przede wszystkim praktycznym. Rację mają wskazani powyżej autorzy, stwierdzając, że nałożenie na sąd (referendarza sądowego) powinności związłego określenia podstawy zasądzanego roszczenia w sentencji nakazu zapłaty i traktowanie owej wzmianki, jako integralnego elementu rozstrzygnięcia, byłoby niezwykle przydatne w przypadku konieczności badania przez organy procesowe w innym postępowaniu zakresu rozstrzygnięcia w nakazie zapłaty dla potrzeb ustalenia bezwzględnych przesłanek procesowych w postaci stany stanu sprawy w toku oraz powagi rzeczy osądzonej (zob. art. 199 § 1 pkt 2 w zw. z art. 202 k.p.c. oraz art. 379 pkt 3 k.p.c. w zw. z art. 378 § 1 *in fine* k.p.c.). Z tych samych względów, realizacja powyższego postulatu byłaby również przydatna w kontekście ustalania zakresu mocy wiążącej prawomocnego nakazu zapłaty (art. 365 § 1 k.p.c.), w kontekście jego prejudycjalnego znaczenia dla rozstrzygnięcia innej sprawy pomiędzy tymi samymi stronami o roszczenie pozostające w ścisłym związku z przedmiotem postępowania zakończonym prawomocnym nakazem zapłaty²²⁷.

Nakaz zapłaty w części rozstrzygającej sprawę *in merito* nie podlega uzasadnieniu, zaś uzasadnieniu może podlegać rozstrzygnięcie o kosztach procesu zawarte w nakazie zapłaty

²²⁴ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 6.I., Legalis/el.2023.

²²⁵ Przedmiotową kwestię podnoszono już w literaturze międzywojennej – A. Thon, *System postępowania upominawczego według k.p.c. w zarysie*, Warszawa 1935, s. 22, jak i aktualnej m.in. B. Karolczyk [w:] T. Erciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System...*, Warszawa 2016, Rozdział 7.2, Lex/el. 2023.

²²⁶ A. Jaworski [w:] P. Ryłski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 480² k.p.c., Legalis/el.2023, P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...* Tom I, Warszawa 2019 – uwagi do art. 480² k.p.c., Legalis/el.2023.

²²⁷ Na temat prejudycjalności w postępowaniu cywilnym zob. J. Rodziewicz, *Prejudycjalność w postępowaniu cywilnym*, Gdańsk 2000, *passim*.

(postanowienie o kosztach procesu w nakazie zapłaty zawarte w jego tenorze). Zasądzenie kosztów procesu nastąpi z urzędu tylko jeżeli powód nie jest reprezentowany przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego albo Prokuratorię Generalną RP, zaś w sytuacji, gdy jest zastępowany przez zawodowego pełnomocnika, sąd rozstrzyga o obowiązku zwrotu kosztów procesu wyłącznie na zgłoszone przez niego żądanie zgodnie z treścią art. 109 § 1 k.p.c. Rozstrzygnięcie o kosztach procesu następuje na wniosek powoda złożony najpóźniej przed wydaniem nakazu zapłaty²²⁸. Literalna wykładnia art. 480² § 1 k.p.c. prowadzi do przekonania, że koszty nie muszą być uwzględnione w całości, tak jak roszczenie. Taka interpretacja przedmiotowej regulacji wydaje uzasadniona, gdyż rozstrzygnięcie o kosztach zawarte jest w odrębnym postanowieniu podlegającym samoistnemu zaskarżeniu. Jak wskazano każda ze stron postępowania może żądać uzasadnienia postanowienia o kosztach procesu, zaś rozstrzygnięcie sądu w tym przedmiocie podlega zaskarżeniu zażaleniem do innego składu sądu I instancji zgodnie z art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c., zaś orzeczenie wydane przez referendarza sądowego – skargą na orzeczenie referendarza zgodnie z art. 398²² § 1 k.p.c. Jednakże orzeczenie w przedmiocie kosztów postępowania traci moc wraz z nakazem zapłaty w przypadku zaskarżenia nakazu zapłaty sprzeciwem w całości w przypadku nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym (w przypadku skutecznego wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym następuje druga faza postępowania nakazowego zgodnie z art. 493 k.p.c.). W takiej sytuacji procesowej niedopuszczalne jest zaskarżenie postanowienia o kosztach procesu innym środkiem zaskarżenia. W wypadku wniesienia zażalenia na postanowienie o kosztach zawarte w nakazie zapłaty równocześnie wraz z wniesieniem zarzutów bądź sprzeciwu, zażalenie to powinno zostać odrzucone jako niedopuszczalne. W wypadku sekwencyjnego wniesienia zażalenia, a następnie zarzutów lub sprzeciwu, postępowanie wywołane wniesieniem zażalenia podlega umorzeniu ze względu na zbędność rozstrzygnięcia (art. 355 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.)²²⁹.

Zgodnie z treścią art. 480² § 1 k.p.c. w nakazie zapłaty sąd nakazuje pozwanemu, aby w terminie oznaczonym w nakazie zaspokoił roszczenie w całości wraz z kosztami albo wniósł środek zaskarżenia. Omawiany termin do zaspokojenia roszczenia albo wniesienia środka zaskarżenia umiejscowiono w jednej regulacji tj. w art. 480² § 2 k.p.c.

Niezwykle istotną zmianą stanu prawnego regulacji obowiązującej przed 7.11.2019 r. było uchylenie art. 492¹ § 1 k.p.c. (postępowanie nakazowe) oraz analogicznej regulacji w postępowaniu upominawczym tj. art. 502 § 2 k.p.c. w zw. z art. 499 § 1 pkt 4 k.p.c.

²²⁸ M. Szwanefeld, *Rozstrzygnięcie...*, Przegląd Sądowy, nr 1/2003, s. 108.

²²⁹ Szerzej zob. A. Olaś, *Umorzenie procesu cywilnego*, Warszawa 2016, *passim*, Legalis/el.2023.

(niedopuszczalność wydania nakazu zapłaty jeżeli miejsce pobytu pozwanego nie jest znane albo gdyby doręczenie mu nakazu nie mogło nastąpić w kraju) oraz art. 502¹ § 1 k.p.c. (podstawa do uchylecia nakazu zapłaty z urzędu jeżeli po jego wydaniu ujawnią się okoliczności wskazane w art. 499 § 1 pkt 4 k.p.c., uniemożliwiające doręczenie nakazu zapłaty). Na etapie ówczesnej nowelizacji w uzasadnieniu do zm.kpc.2019²³⁰ wskazano, że takie okoliczności jak nieznajomość miejsca pobytu pozwanego lub niemożność doręczenia pozwanemu odpisu nakazu zapłaty w kraju są okolicznościami które „komplikuja normalny tok postępowania”, a jako że utrudnienia takie nie powinny uzasadniać rezygnacji z istotnej korzyści jaką jest szybkie i tanie rozstrzygnięcie sporu poprzez wydanie nakazu zapłaty celowym jest przywrócenie w tym zakresie zastosowania instytucji funkcjonujących w zwykłym postępowaniu procesowym i pozwalających zarówno stronom, jak i sądowi przezwyciężyć powyższe trudności. Realizacją tych założeń poza uchYLENIEM ww. przepisów było wprowadzenie art. 480² § 2 k.p.c., normującego w sposób szczególny terminy dla pozwanego mającego zagraniczny domicyl. Jak wskazywano w literaturze była to trafna zmiana, albowiem uzasadniała ją rozwinięta pomoc prawna w sprawach transgranicznych, możliwość doręczania pism sądowych do innych państw członkowskich Unii Europejskiej na zasadach określonych w rozporządzeniu nr 1393/2007²³¹, jak również gwarancji w zakresie możliwości dokonywania czynności procesowych poza granicami kraju wynikających z regulacji art. 165 § 2 k.p.c.²³²

Podkreślenia wymaga fakt, że na mocy zm.kpc.2019 wprowadzono art. 480² k.p.c., w którym przewidziane zostały trzy różne terminy do wnoszenia środków zaskarżenia w postępowaniach nakazowym i upominawczym, tj. dwutygodniowy, miesięczny i nie krótszy niż trzy miesiące. W ówczesnym brzmieniu art. 480² § 2 k.p.c. (tj. do 24.09.2021 r.) termin do wniesienia środka zaskarżenia uzależniony był od miejsca, gdzie pozwany miał siedzibę lub miejsce zamieszkania, a w przypadku gdy doręczenie miało nastąpić poza terytorium Unii Europejskiej, od miejsca, w którym miał zostać doręczony nakaz zapłaty pozwanemu.

²³⁰ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy VIII kadencji Nr 3137, s. 122.

²³¹ Rozporządzenie nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13.11.2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych (doręczanie dokumentów) oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1348/2000 z dnia 13.11.2007 r. (Dz.Urz.U.E.L Nr 324, s. 79). Z dniem 1.07.2022 r. rozporządzenie to zostało zastąpione przez Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1784 z dnia 25.11.2020 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych lub handlowych (doręczanie dokumentów), (wersja przekształcona), (Dz. U. UE. L. z 2020 r. Nr 405, s. 40).

²³² Zob. R. Flejszar, *Postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze po nowelizacji z 4.7.2019 r. – wybrane zagadnienia* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska (red.), R. Flejszar (red.), M. Malczyk (red.), *Nowelizacja...*, Warszawa 2020, Rozdział XV. § 4., Legalis/el.2023.

Powstała zatem pewnego rodzaju niespójność polegająca na tym, że w pewnych przypadkach ustawodawca posługiwał się pojęciem siedziby i zamieszkania, a w ostatnim miejscu doręczenia (doręczenie poza terytorium UE). Niespójność ta została wyeliminowana przez nowe brzmienie projektowanego art. 480² § 2 k.p.c., gdzie jednolicie posłużono się pojęciem miejsca, gdzie pozwanemu ma zostać doręczony nakaz zapłaty (a więc zrezygnowano również z budzących w praktyce – także w innych krajach, w tym krajach członkowskich UE – wątpliwych i niespójnych językowo określeń jak np. miejsce zameldowania, miejsce zamieszkania czy też miejsce stałego, bądź zwykłego pobytu)²³³.

Jak już wskazano wcześniej, ustawą z dnia 11.08.2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw zmieniono również brzmienie art. 480² § 2 k.p.c. poprzez wskazanie, że termin, o którym mowa w art. 480² § 1 k.p.c. (tj. do zaspokojenia roszczenie w całości wraz z kosztami albo wniesienia właściwego środka zaskarżenia), wynosi dwa tygodnie od dnia doręczenia nakazu w przypadku nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym, gdy doręczenie nakazu pozwanemu ma mieć miejsce w kraju, ewentualnie miesiąc od dnia doręczenia nakazu w przypadku nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym, gdy doręczenie nakazu pozwanemu ma mieć miejsce poza granicami kraju na terytorium Unii Europejskiej. Termin ten może wynosić również miesiąc od dnia doręczenia nakazu w przypadku nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym, gdy doręczenie nakazu pozwanemu ma mieć miejsce na terytorium Unii Europejskiej albo trzy miesiące od dnia doręczenia nakazu, w przypadku gdy doręczenie nakazu ma mieć miejsce poza terytorium Unii Europejskiej. W zakresie przepisów intertemporalnych jak wskazano w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 11.08.2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw - w sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej, w których przed dniem wejścia w życie nowelizacji został wydany nakaz zapłaty, stosuje się art. 480² § 1 i 2 ustawy zmienianej, a więc momentem decydującym o zastosowaniu właściwych przepisów jest moment wydania nakazu zapłaty²³⁴.

Przedmiotowa nowelizacja art. 480² § 2 k.p.c. wydawać by się mogła nowelizacją mającą charakter porządkujący, w pewien sposób nawet techniczny, lecz ma ona niebagatelne znaczenie nie ze względu na umiejscowienie wszystkich terminów określanych w nakazie zapłaty do zaspokojenia roszczenia albo wniesienia środka zaskarżenia, lecz ze względu na

²³³ B. Trocha. *Pozywanie podmiotów zagranicznych w postępowaniu nakazowym, upominawczym i elektronicznym upominawczym*, Polski Proces Cywilny, nr 2/2022, s. 300 i nast.

²³⁴ Tamże.

poczynioną dywersyfikację i rozdział – nie tylko jak dotychczas ze względu na miejsce doręczenia nakazu zapłaty pozwanemu, lecz przede wszystkim na przełamanie jednolitości dotychczasowego (ugruntowanego już) dwutygodniowego terminu dla wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym – w sytuacji miejsca doręczenia w kraju tj. na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. W uzasadnieniu uregulowania projektowanej ustawy nowelizującej wskazano argumenty za przeprowadzoną zmianą w postaci bardziej czytelnego sformułowania § 1 oraz § 2 w art. 480² k.p.c., wydłużenia terminu (w sytuacji gdy doręczenie pozwanemu nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym ma nastąpić na terenie Rzeczypospolitej Polskiej) do wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty do miesiąca, w tym dla pozwanego zobowiązanego z weksła, którym jest konsument.

Nadto, nowelizacja wprowadziła również sztywny termin trzech miesięcy w art. 480² § 2 pkt 4 k.p.c. (stanowiący procesowy termin ustawowy niepodlegający przedłużeniu), w miejsce otwartego terminu określonego wcześniej jako „nie krótszy niż trzy miesiące” (który budził wątpliwości w literaturze²³⁵), na wniesienie środka zaskarżenia od dnia doręczenia nakazu zapłaty, gdy doręczenie ma nastąpić poza terenem Unii Europejskiej. Jak wskazano w uzasadnieniu ustawy nowelizującej zmiana miała na celu uproszczenie stosowania art. 480² § 2 k.p.c., a także efekt w postaci ujednolicenia stosowania prawa w skali całego kraju. Jednocześnie w ocenie ustawodawcy termin trzech miesięcy na wniesienie zarzutów od nakazu zapłaty w pełni gwarantuje zabezpieczenie praw pozwanych, mających adres do doręczeń poza terytorium Unii Europejskiej, zaś pozwany, który zamierza wnieść środek zaskarżenia, powinien bez większych trudności dochować wskazanego terminu.

Wskazana dywersyfikacja terminów zależna jest od dwóch zmiennych tj. miejsca doręczenia nakazu zapłaty pozwanemu oraz rodzaju wydanego nakazu zapłaty tj. nakazowego albo upominawczego. Termin dwóch tygodni od dnia doręczenia nakazu w przypadku nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym, gdy doręczenie nakazu pozwanemu ma mieć miejsce w kraju (a więc na terenie RP) nie jest rozwiązaniem nowym, jednakże termin ten

²³⁵ Zob. R. Flejszar, *Postępowanie...*[w:] K. Flaga-Gieruszyńska (red.), R. Flejszar (red.), M. Malczyk (red.), *Nowelizacja...*, Warszawa 2020, Rozdział XV.§4., Legalis/el.2023, gdzie autor wskazuje na pojawiającą się wątpliwość w zakresie zróżnicowania sytuacji procesowej podmiotów w zależności od ich miejsca zamieszkania albo siedziby, jako zbyt daleko idące oraz nie zasadne określanie sztywnej dolnej (w brzmieniu do 24.09.2021 r.) granicy 3 miesięcy dla pozwanego mającego miejsce zamieszkania lub siedzibę poza terytorium UE. Jak słusznie zauważył autor w praktyce, np. Nowej Zelandii czy Kanady taki termin nie powinien budzić wątpliwości, lecz np. do Serbii, Ukrainy czy innych państw europejskich, lecz nie wchodzących w skład Unii Europejskiej wydawał się on w jego ocenie zbyt długi.

nie dotyczy nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym, nawet wtedy, gdy doręczenie ma nastąpić w kraju.

Regulacja art. 480² § 2 pkt 3 k.p.c. wskazuje, że termin wynosi miesiąc od dnia doręczenia nakazu w przypadku nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym, gdy doręczenie nakazu pozwanemu ma mieć miejsce na terytorium Unii Europejskiej, zaś art. 480² § 2 pkt 2 k.p.c. wskazuje, że termin wynosi miesiąc od dnia doręczenia nakazu w przypadku nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu upominawczym, gdy doręczenie nakazu pozwanemu ma mieć miejsce poza granicami kraju na terytorium Unii Europejskiej. Jak wskazuje się w uzasadnieniu ustawy nowelizującej wydłużenie terminu do wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym dla wszystkich pozwanych może przyczynić się do szybszego rozpoznawania spraw (nie powodując w ocenie projektodawców konieczności zmiany nakazu zapłaty oraz korygowania dotychczas podejmowanych czynności w sprawie w sytuacji, w której w toku postępowania okazałoby się, że z uwagi na status pozwanego, należało zastosować inny z terminów przewidziany w art. 480² § 2 k.p.c.). Nadto, rozwiązanie to ma również w ocenie autorów ustawy dać pozwanemu (w tym konsumentowi), czas na dokładną analizę pozwu i załączników, który to pozwany będzie miał również możliwość zapoznania się z pouczeniami doręczanymi przez sąd wraz z odpisem nakazu zapłaty i w konsekwencji prawidłowego sporządzenia zarzutów od nakazu zapłaty. W ocenie autorów ustawy argumentem za wprowadzeniem omawianej regulacji jest również fakt, że okres miesiąca na zaskarżenie nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym, zamiast dwóch tygodni, umożliwi wszystkim pozwany lepsze przygotowanie zarzutów od nakazu zapłaty pod względem formalnym i merytorycznym, zaś wydłużenie terminu na wniesienie zarzutów od nakazu zapłaty sprawi, że pozwany będzie miał również czas na zgromadzenie środków na opłatę sądową od zarzutów do nakazu zapłaty. Miesiąc to również czas, gdy w przypadku braku takich środków, pozwany (w tym konsument np. w przypadku nakazów zapłaty wydawanych na podstawie weksła) będzie mógł zgromadzić dokumenty uzasadniające ewentualny wniosek o zwolnienie go od ponoszenia kosztów sądowych²³⁶.

Podsumowując wydłużenie terminu do miesiąca (na zaspokojenie roszczenia albo wniesienie zarzutów) w odniesieniu do nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym ustawodawca uzasadnił brakiem ryzyka (w jego ocenie) nadmiernego wydłużenia ich rozpoznawania i braku istotnego wpływu na średnią długość rozpoznawania spraw przez sądy

²³⁶ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 11.08.2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy IX kadencji Nr 1222, s. 8-10.

w postępowaniu cywilnym. Nadto, zmiana w ocenie ustawodawcy może przynieść pozytywny skutek i wręcz przyczynić się do ich szybszego rozpoznania, w przypadku gdy pozwany skorzysta z przysługującego mu prawa do wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty w terminie miesiąca (z uwagi na oczekiwaną w ocenie ustawodawcy poprawę ich sporządzenia pod względem formalnym). W ocenie ustawodawcy można założyć, że sąd zapozna się z większością argumentów stron już po analizie dwóch pierwszych pism procesowych w sprawie, tj. pozwu oraz zarzutów od nakazu zapłaty, co ułatwi i przyspieszy procedowanie w dalszym toku sprawy, a więc będzie przyczyniać się do realizacji postulatu szybkości postępowania²³⁷.

Już pobieżna analiza omawianej regulacji wskazuje, na pewnego rodzaju wątpliwość, co do trafności sformułowań i przyjętego sposobu legislacyjnego pod kątem językowym. W art. 480² § 2 k.p.c. ustawodawca uzależnił długość terminu od miejsca doręczenia nakazu zapłaty pozwanemu definiując je zakresowo: w kraju, poza granicami kraju na terytorium Unii Europejskiej, na terytorium Unii Europejskiej, poza terytorium Unii Europejskiej. Dla nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym ustawodawca przewidział terminy: dwóch tygodni (doręczenie w kraju - art. 480² § 2 pkt 1 k.p.c.), miesiąca (doręczenie poza granicami kraju na terytorium Unii Europejskiej - art. 480² § 2 pkt 2 k.p.c.) oraz trzech miesięcy (doręczenie poza terytorium Unii Europejskiej art. 480² § 2 pkt 4 k.p.c.).

Dla nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym wskazał dwa terminy: miesiąca (doręczenie na terytorium Unii Europejskiej - art. 480² § 2 pkt 3 k.p.c.) oraz trzech miesięcy (doręczenie poza terytorium Unii Europejskiej art. 480² § 2 pkt 4 k.p.c.). Jak dowiedzieć można się z uzasadnienia projektu ustawy termin miesięczny (doręczenie na terytorium Unii Europejskiej - art. 480² § 2 pkt 3 k.p.c.) dotyczy nakazów zapłaty doręczanych pozwanemu na terenie kraju (RP) oraz poza granicami kraju na terytorium RP, jednakże sformułowanie tegoż przepisu jest nietrafione i może wprowadzać w błąd, a także nie znajduje uzasadnienia posłużenie się dla określenia miejsca dla nakazów upominawczych pojęciami w kraju i poza granicami kraju na terenie Unii Europejskiej, a dla nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym jedynie – na terenie Unii Europejskiej. Zamiast tego należało zastosować ujednoczenie i posłużyć się sformułowaniem na terenie kraju oraz poza jego granicami na terenie Unii Europejskiej.

Istotniejszym jednakże problemem jest dywersyfikacja i nieuzasadnione rozróżnienie terminów do zaspokojenia roszczenia albo wniesienia środka zaskarżenia. Samo wydłużenie

²³⁷ Tamże.

terminu dla nakazów zapłaty w postępowaniu nakazowym (doręczanych na terenie Unii Europejskiej, a więc w RP oraz poza jej granicami na terenie innych państw członkowskich) należy ocenić pozytywnie. Budzi jednakże wątpliwość pozostawienie przez ustawodawcę terminu dwutygodniowego dla upominawczych nakazów zapłaty doręczanych na terenie kraju. Argumentacja przytoczona za zasadnością wydłużenia tegoż terminu dla nakazowych nakazów zapłaty mogłaby być uznana (jedynie w części) za słuszną, lecz wątpliwość budzi całkowite pominięcie w tym zakresie postępowania upominawczego i wydawanych w nim nakazów zapłaty. W pierwszej kolejności wskazać należy na zaburzenie terminów do wniesienia środków zaskarżenia. Wskazać należy za niezasadniony i nietrafiony przyjęcie terminu dwóch tygodni dla nakazu upominawczego oraz miesiąca dla nakazu nakazowego doręczanych w kraju. Za całkowicie błędną należy uznać argumentację, że to nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym zasługuje na dłuższy termin do wniesienia środków zaskarżenia, albowiem pozwany w sposób lepszy i trafniejszy przygotowuje zarzuty. Taka argumentacja prowadzi do przekonania, że stopień skomplikowania spraw, w których wydawany jest nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym jest większy niż spraw w postępowaniu upominawczym. Jest to zaś twierdzenie nieuprawnione. Nadto wątpliwości budzi fakt, że strona pozwana w postępowaniu upominawczym ma w zasadzie o połowę mniej czasu na przygotowanie się do obrony, zebranie dowodów i postawienie zarzutów – tj. sformułowania sprzeciwu, który będzie stanowił podstawę obrony pozwanego w procesie.

Regulacja art. 480³ § 2 k.p.c. stanowi, że w piśmie zawierającym środek zaskarżenia od nakazu zapłaty (tj. sprzeciw albo zarzuty) pozwany powinien wskazać, czy zaskarża nakaz w całości czy w części oraz przedstawić zarzuty, które pod rygorem ich utraty należy zgłosić przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy. Również art. 203¹ § 3 k.p.c. zgodnie z którym, pozwany może podnieść zarzut potrącenia nie później niż przy wdaniu się w spór co do istoty sprawy albo w terminie dwóch tygodni od dnia, gdy jego wierzytelność stała się wymagalna, znajdzie zastosowanie w obu postępowaniach, w efekcie czego przyjąć trzeba, iż na pozwanym spoczywa procesowy ciężar zgłoszenia zarzutu potrącenia w zarzutach od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, a w postępowaniu upominawczym w sprzeciwie od nakazu zapłaty, pod rygorem utraty prawa do korzystania z tego merytorycznego środka obrony pozwanego w procesie²³⁸. Wskazane regulacje nie różnicują zatem pozycji procesowej pozwanego (w tym jego obowiązków i sankcji związanych z ich niedopełnieniem) w zależności od stosowanego postępowania odrębnego i wydanego w nim nakazu zapłaty, lecz pozycję

²³⁸ Zob. A. Olaś, *Zarzut potrącenia w procesie cywilnym*, Warszawa 2021, Rozdział IV § 3.II.5., Legalis/el.2023.

tą różnicuje już wskazany art. 480² k.p.c. dla nakazów doręczanych w kraju określając różne terminy w zależności od charakteru nakazu zapłaty. Z takim rozróżnieniem nie sposób się zgodzić, z powodu jawnego pokrzywdzenia pozwanych w postępowaniu upominawczym. Podstawy wydania nakazu zapłaty zarówno w postępowaniu nakazowym jak i upominawczym zostaną szczegółowo omówione w dalszej części pracy, lecz już na tym etapie wskazać należy, że przedmiotowa regulacja jest niezrozumiała w kontekście tzw. stopnia „pewności” dokumentów na podstawie, których wydawany jest nakaz zapłaty. Podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym może stanowić dokument wskazany w przepisach. Podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym w odniesieniu do nakazowego są o wiele bardziej uproszczone, lecz z praktyki wskazać należy, że nie przesądza to jednoznacznie stopnia skomplikowania sprawy. W praktyce sprawa, w której wydano nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym niejednokrotnie jest sprawą o wiele bardziej skomplikowaną, niż sprawa w której wydano nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym. Znamienne jest w tym kontekście zresztą, że w okresie międzywojennym termin na wniesienie sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym (dwa tygodnie od doręczenia odpisu nakazu zapłaty pozwanemu) był, co do zasady dwukrotnie dłuższy, aniżeli termin do złożenia zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (tydzień od doręczenia odpisu nakazowego nakazu zapłaty pozwanemu, a nawet tylko trzy dni w przypadku nakazu zapłaty w związku z roszczeniem z weksla lub czeku)²³⁹.

Wydłużenie terminu do złożenia zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym do miesiąca, budzi również wątpliwości przy pozostawieniu innych (niejednokrotnie nie pozwalających na rzetelną obronę) terminów do wniesienia zwykłych środków zaskarżenia np. sprzeciw od wyroku zaocznego – dwa tygodnie (art. 344 § 1 k.p.c.), apelacja – dwa tygodnie (art. 369 § 1 k.p.c.) albo trzy tygodnie (art. 369 § 1¹ k.p.c.), zażalenie – tydzień (art. 394 § 2 k.p.c.). Wobec wydłużenia terminu do wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty doręczanego na terenie UE (RP i inne kraje członkowskie) do miesiąca należy postulować wydłużenie terminów do wniesienia środków zaskarżenia, co najmniej do miesiąca - nie tylko w przypadku nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, ale również np. apelacji ²⁴⁰. Warto byłoby również rozważyć wydłużenie terminu określonego

²³⁹ Zob. na ten temat uwagi w rozdziale II, pkt 2.2.1. i 2.3.1.

²⁴⁰ Zakres niniejszego opracowania nie pozwala na szeroką analizę przedmiotowej kwestii (również w kontekście prawnoporównawczym), lecz w postępowaniach w których wydawany jest nakaz zapłaty termin do wniesienia środka zaskarżenia (w przypadku doręczania nakazu zapłaty na terenie kraju, w którym toczy się postępowanie) jest terminem dwutygodniowym i jest to tendencja dominująca na terenie UE. Z drugiej strony za swoisty wzorzec normatywny można by uznać rozporządzenie nr 1896/2006 ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego

w art. 205¹ § 1 zdanie pierwsze k.p.c., stanowiącego, że przewodniczący zarządza doręczenie pozwu pozwanemu i wzywa go do złożenia odpowiedzi na pozew w wyznaczonym terminie nie krótszym niż dwa tygodnie.. Termin ten również powinien ulec wydłużeniu i wynosić, co najmniej miesiąc. *De lege lata*, przejawem systemowej niespójności, a wręcz paradoksem jest fakt, iż w skomplikowanej pod względem faktycznym i prawnym sprawie gospodarczej o bardzo wysokiej wartości przedmiotu sporu przewodniczący może zobowiązać pozwanego do wniesienia odpowiedzi na pozew w terminie dwóch tygodni, podczas gdy w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń, w których dominują sprawy drobne i proste, termin na wniesienie odpowiedzi na pozew wynosi 30 dni od dnia doręczenia pozwanemu odpisu pozwu (*scil.* formularza pozwu i formularza odpowiedzi - por. art. 5 ust. 3 Rozporządzenia (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11.07.2007 r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń)²⁴¹.

Nie należy zapominać ponadto, że środek odwoławczy w postaci zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, czy też sprzeciwu w postępowaniu upominawczym pełnią również rolę odpowiedzi na pozew ze wszystkimi jego konsekwencjami. Słuszne jest przy tym spostrzeżenie projektodawcy, który wskazał, że długość terminu na złożenie środka zaskarżenia czy dokonanie innej czynności procesowej nie ma istotnego wpływu na średnią długość rozpoznawania spraw przez sądy w postępowaniu cywilnym. Spostrzeżenie to powinno być jednak źródłem logicznej konstatacji, że skoro wydłużenie terminu na wniesienie wskazanych powyżej środków zaskarżenia oraz odpowiedzi na pozew do jednego miesiąca nie spowoduje znaczącego przedłużenia postępowania, a równocześnie spowoduje wzmocnienie zasady równouprawnienia stron, przez umożliwienie pozwanemu rzetelnego przygotowania obrony w procesie, przyczyniając się tym samym do poprawy standardu realizacji prawa do sądu, to nie ma istotnych powodów by utrzymywać obowiązujące dotychczas krótsze terminy, mogące godzić w prawo pozwanego do obrony, bez wymiernych korzyści dla sprawności postępowania. Wobec powyższego należy postulować wydłużenie terminu do złożenia zarzutów, sprzeciwu, odpowiedzi na pozew do miesiąca, co przyczyni się do wzmocnienia równości procesowej stron oraz ogólnej poprawy standardu prawa do sądu realizowanego w polskim prawie procesowym cywilnym.

Wydłużenie terminu do miesiąca dla nakazów zapłaty w postępowaniu nakazowym doręczanych na terenie RP, jest w zasadzie legislacyjnym wydłużeniem czasu trwania

nakazu zapłaty, w którym w art. 16 ust. 2 termin na wysłanie sprzeciwu niezależnie od miejsca doręczenia europejskiego nakazu zapłaty (będącego pomimo nazwy nakazem zapłaty „typu upominawczego”) wynosi 30 dni.
²⁴¹ Dz. U. UE. L. z 2007 r. Nr 199, s. 1 z późn. zm.

postępowania i zaburza nieco jedną z cech postępowania nakazowego, które zaliczane do postępowań przyspieszonych cechować miała właśnie szybkość (nie wspominając już o ogólnym postulatcie szybkości postępowania i regulacji, których wprowadzenie miało uzasadniać dążenie do realizacji tegoż postulatu). Jednakże oceniając europejską tendencję²⁴² – w której termin do wniesienia środków zaskarżenia jest terminem dłuższym niż dwa tygodnie, wskazać należy, że wydłużenie terminu do miesiąca w przypadku nakazów zapłaty w postępowaniu nakazowym jest kierunkiem prawidłowym, przy jednoczesnym nieuzasadnionym utrzymaniu terminu dwutygodniowego dla nakazów zapłaty w postępowaniu upominawczym doręczanych w kraju (nie mówiąc już o terminie do wniesienia apelacji). Pewność i rzetelność postępowania cywilnego, która jest realizowana również przez umożliwienie stronie należytego przygotowania środka odwoławczego (poprzez odpowiedni czas na jego sporządzenie) uzasadnia wydłużenie tych terminów, z jednoczesnym wskazaniem, że dodatkowe dwa tygodnie w przypadku nakazów zapłaty doręczanych w kraju nie przyczyni się do zmniejszenia szybkości postępowania w sytuacji, gdy znaczący wpływ na czas trwania postępowania sądowego w RP, nie stanowią błędne, czy niewłaściwe regulacje procesowe, lecz np. niewystarczająca ilość osób pracujących w sądach (w tym zwłaszcza personelu pomocniczego w postaci pracowników sekretariatów, protokolantów i asystentów sędziów) do obsługi wzrastającej ilości spraw, wadliwe rozwiązania ustrojowo-organizacyjne, zła organizacja pracy w sądach, czy też działania podyktowane kwestiami o charakterze statystycznym.

Ostatnią zmianą w zakresie wskazania w nakazie zapłaty terminu do zaspokojenia roszczenia albo wniesienia środka zaskarżenia jest termin wynikający z art. 480² § 2 pkt 4 k.p.c. Termin ten wynosi trzy miesiące od dnia doręczenia nakazu (tak nakazowego jak i upominawczego), w przypadku gdy doręczenie nakazu ma mieć miejsce poza terytorium Unii Europejskiej. Jak wskazano w uzasadnieniu do projektu ustawy nowelizującej wprowadzenie sztywnego terminu trzech miesięcy w art. 480² § 2 pkt 4 k.p.c., w miejsce funkcjonującego wcześniej (przed 24.09.2021 r.) otwartego terminu określonego jako „nie krótszy niż trzy miesiące”, na wniesienie środka zaskarżenia od dnia doręczenia nakazu zapłaty, gdy doręczenie ma nastąpić poza terenem Unii Europejskiej ma na celu w ocenie autorów ustawy nowelizującej uproszczenie stosowania art. 480² § 2 k.p.c. i ujednolicenie stosowania prawa w skali kraju, albowiem nie pozostawia ono luzu decyzyjnego wpływającego na rozbieżności, czy wręcz

²⁴² Jak już wskazano wcześniej doskonałym przykładem europejskiej regulacji w tym zakresie jest rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 i art. 16 ust. 2 stanowiący, że sprzeciw (od nakazu zapłaty wydanego w europejskim postępowaniu nakazowym) musi zostać wysłany w terminie 30 dni od doręczenia nakazu pozwanemu.

dowolność w stosowaniu (np. 3 miesiące albo 6 miesięcy - każdy z zaproponowanych terminów jest nie krótszy niż trzy miesiące). Zgodzić należy się z argumentem, że termin trzech miesięcy na wniesienie środka odwoławczego (zarzutów albo sprzeciwu) od nakazu zapłaty w pełni gwarantuje zabezpieczenie praw pozwanych, mających adres do doręczeń poza terytorium Unii Europejskiej, zaś pozwany, który zamierza wnieść środek zaskarżenia, powinien bez większych trudności dochować terminu trzymiesięcznego od daty doręczenia nakazu zapłaty. Jednakże nie należy zapominać, że art. 165 § 2 k.p.c. nie zrównuje pozycji procesowej stron mających miejsce doręczenia w kraju i na terenie UE, ze stroną dla której miejsce doręczenia jest poza UE. Pozwany pomimo trzymiesięcznego terminu do wniesienia środka zaskarżenia winien do zachowania terminu wniesienia środka zaskarżenia uwzględnić treść art. 165 § 2 k.p.c., który stanowi, że oddanie pisma procesowego w formie przesyłki poleconej w polskiej placówce pocztowej operatora pocztowego w rozumieniu ustawy z dnia 23.11.2012 r. - Prawo pocztowe lub w placówce podmiotu zajmującego się doręczaniem korespondencji na terenie Unii Europejskiej jest równoznaczne z wniesieniem go do sądu. Zwrócić należy uwagę, że nie przewidziano tutaj możliwości oddania pisma procesowego w formie przesyłki poleconej poza terenem UE i jednoczesnego zachowanie przywileju skutku wniesienia do sądu²⁴³.

Warto wskazać, że w wyniku zm.kpc.2021 dodano art. 480² § 2¹ oraz 2² k.p.c.²⁴⁴, który stanowi, że jeżeli po wydaniu nakazu zapłaty okaże się, że doręczenie nakazu zapłaty ma nastąpić w miejscu, które zgodnie z art. 480² § 2 k.p.c. uzasadnia oznaczenie innego terminu, niż termin oznaczony w wydanym nakazie, sąd z urzędu wydaje postanowienie, którym zmienia nakaz w stosownym zakresie. Nadto, o zmianie nakazu zapłaty na podstawie art. 480² § 2¹ k.p.c. umieszcza się wzmiankę na oryginale nakazu, a na żądanie stron także na wydanych im wypisach. Dalsze odpisy i wypisy powinny być zredagowane w brzmieniu uwzględniającym postanowienie o zmianie nakazu. Brzmienie art. 480² § 2¹ i 2² k.p.c. należy odczytywać jako próbę wyjścia przez ustawodawcę naprzeciw potencjalnym problemom, jakie mogą wyniknąć dla sądu w razie powzięcia przezeń informacji, że oparcie się na miejscu pierwotnie wskazanym jako właściwe do doręczenia nakazu było błędne, w związku z czym termin zakreślony pozwanemu w nakazie zapłaty na jego zaskarżenie jest nieprawidłowy²⁴⁵.

²⁴³ Zob. P. Fik, *Termin w nakazach zapłaty do zaspokojenia roszczenia w całości albo wniesienia środka zaskarżenia (art. 480² § 2 k.p.c.)*, *Palestra*, nr 10/2022, s. 70-82.

²⁴⁴ Art. 480² § 2¹ i 2² dodany ustawą z dnia 11.08.2021 r. (Dz.U. z 2021 r. poz. 1655), która weszła w życie 24.09.2021 r.

²⁴⁵ B. Trocha, *Pozywanie...*, *Polski Proces Cywilny*, nr 2/2022, s. 300-317, Lex/el.2023.

1.5. Podsumowanie

Uwagi zawarte w tym rozdziale, stanowiące niejako wstęp do dalszych rozważań w ramach niniejszego opracowania, a w szczególności analizy głównej tematyki pracy tj. podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym można podsumować wnioskami obejmującymi kwestię nakazu zapłaty jako merytorycznego orzeczenia posiadającego właściwą pozycję w systemie orzeczeń przewidzianym w polskim kodeksie postępowania cywilnego. Bez wątplenia tuż obok wyroków nakaz zapłaty jest drugą podstawową kategorią orzeczeń wydawanych przez sądy w celu merytorycznego rozstrzygnięcia o żądaniu pozwu. Konkludując powyższe rozważania stwierdzić należy, że nakazem zapłaty sąd nakazuje pozwanemu zaspokojenie roszczenia (tj. roszczenia pieniężnego albo świadczenia innych rzeczy zamiennych, a w innych przypadkach - jeżeli przepis szczególny tak stanowi zgodnie z art. 480¹ § 1 k.p.c. o czym szczegółowo w dalszej części pracy) w oznaczonym w nakazie zapłaty terminie albo zakwestionowanie nakazu tj. wniesienie środka zaskarżenia.

Nakazem zapłaty sąd orzeka o obowiązku zaspokojenia całego roszczenia, *ergo* nie może zatem wydać nakazu zapłaty tylko co do części roszczenia, przekazując pozostałą jego część do rozpoznania w postępowaniu zwykłym albo uwzględnić części roszczenia, a w pozostałym zakresie powództwa oddalić. Nakaz zapłaty jako orzeczenie ma jednakże charakter warunkowy (tymczasowy / prowizoryczny), zaś jego dalszy byt prawny i ewentualne uzyskanie cechy prawomocności, który to przymiot zrównuje status nakazu zapłaty z prawomocnym wyrokiem uzależniony jest od braku skutecznego zaskarżenia przez pozwanego.

Umieszczenie nakazu zapłaty jako orzeczenia merytorycznego w systemie orzeczeń w polskim kodeksie postępowania cywilnego należy ocenić jako prawidłowe i nie budzące na chwilę obecną zasadniczych wątpliwości. Szczegółowe kwestie dotyczące charakteru prawnego nakazu zapłaty, a w szczególności jego formy i treści budzą już jednak pewne zastrzeżenia. W szczególności odnieść należy się do kwestii treści nakazu zapłaty w zakresie sposobu oznaczenia terminu do jego zaskarżenia w art. 480² § 2 k.p.c. Sprzeciw budzi wyraźny brak równości stron postępowania w zależności od stosowanych postępowań odrębnych i wydawanych w nich nakazowych nakazów zapłaty oraz upominawczych nakazów zapłaty. Jak wskazano wcześniej nie można jednoznacznie pozytywnie ocenić wydłużenia terminu do miesiąca dla nakazów zapłaty w postępowaniu nakazowym doręczanych w kraju (i przyjętej za tym rozwiązaniem argumentacji), w sytuacji pozostawienia dwutygodniowego terminu dla

nakazów zapłaty w postępowaniu upominawczym doręczanych na terenie RP. Należy opowiedzieć się za wydłużeniem i ujednoczeniem terminów zaspokojenia roszczenia albo wniesienia środka zaskarżenia dla nakazów zapłaty tak nakazowych jak i upominawczych doręczanych na terenie RP. Termin ten winien wynosić miesiąc. Rozwiązanie takie powinno być zarazem sygnałem i impulsem do rozważania wydłużenia terminów do wniesienia środków odwoławczych tj. zażalenia i apelacji, a nawet minimalnego terminu na złożenie obligatoryjnej odpowiedzi na pozew, gwoli zapewnienia koherencji z regulacją art. 5 ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 861/2007. Byłoby to nie tylko przejawem realizacji tendencji europejskich, ale przede wszystkim wyrównaniem szans stron na realizację zasady rzetelnego procesu, przy jednoczesnym braku zagrożenia jego przewlekłością (która stanowi obecnie kolosalny problem w Polsce).

Rozdział 2. Charakter i miejsce postępowania nakazowego oraz postępowania upominawczego w systemie postępowania cywilnego

2.1. Uwagi ogólne

Przed przejściem do analizy podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym oraz postępowaniu upominawczym należy w syntetyczny sposób dokonać typizacji tychże postępowań odrębnych poprzez zwięzłe przedstawienie ich rozwoju w zarysie historycznym, ocenę umiejscowienia tych procedur w systemie postępowania cywilnego oraz analizę ich charakteru prawnego. Mając na względzie zakres niniejszego opracowania oraz konkretyzację tematyki (tj. omówienie i ocenę podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym) należy dokonać pewnej selekcji omawianej materii poprzez dokonanie analizy historycznoprawnej (ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju wskazanych regulacji na ziemiach polskich), ocenę umiejscowienia postępowania nakazowego oraz upominawczego w systemie postępowania cywilnego oraz wskazanie jaki jest ich charakter prawny jednakże wyłącznie w zakresie niezbędnym do analizy podstaw wydania nakazu zapłaty. Każdy ze wskazanych tematów mógłby stanowić samodzielną podstawę monograficznego opracowania, tym niemniej ze względu na ramy niniejszego opracowania omówienie wskazanej problematyki nastąpi jedynie w przegładowy i zwięzły sposób - niezbędny z punktu widzenia oceny podstaw wydania nakazowego i upominawczego nakazu zapłaty.

2.1.1. Geneza i ogólny zarys historii regulacji postępowania nakazowego oraz upominawczego

Ciągła potrzeba uproszczenia oraz przyspieszenia postępowania zauważalna była już w starożytności, kiedy to przewlekłość ówczesnego procesu opartego na zasadach rzymskiego procesu formułkowego doprowadziła do wykształcenia się i rozwoju tzw. procesu sumarycznego (*summaria cognitio*)²⁴⁶. W średniowieczu proces sumaryczny rozwinął się obok procesu zwykłego (*processus ordinarius*) i był charakterystyczny dla postępowań przed sądami świeckimi, zaś jego celem była likwidacja wyczerpującego i przewlekłego rozprawiania stron. Były to procesy ustne, oparte na zasadzie bezpośredniości i miały zakończyć się na pierwszym

²⁴⁶ W. Litewski, *Rzymski proces cywilny*, Kraków 1988, s. 102, S. Cieślak, *Postępowanie...*[w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 305.

posiedzeniu. Sąd w zasadzie wydawał orzeczenie na podstawie pobieżnego badania zasadności roszczenia, a niejednokrotnie nawet bez badania zasadności²⁴⁷. W tym zakresie wskazać można m.in. procesy egzekucyjne znane prawodawstwu miast włoskich już w XI w. (początkowo w Toskanii i Lombardii), a następnie prawu francuskiemu, hiszpańskiemu i niemieckiemu²⁴⁸. Z czasem wykształciło się tzw. postępowanie mandatowe, które było rodzajem postępowania uproszczonego i przyspieszonego. Charakteryzowało się tym, że sąd na wniosek powoda mógł wydać warunkowy nakaz zapłaty, który stawał się tytułem egzekucyjnym, jeżeli pozwany w ustalonym w nakazie terminie nie zażądał przeprowadzenia zwykłego postępowania, a więc była to konstrukcja zbliżona do tej występującej dziś w Polsce w ramach postępowania nakazowego i upominawczego²⁴⁹.

Jak się wskazuje w literaturze to w procesach egzekucyjnych można upatrywać źródeł dzisiejszych postępowań dokumentowych tj. niemieckiego procesu dokumentowego i wekslowego (*der Urkunden und Wechselprozess*)²⁵⁰, austriackiego postępowania w sprawach wekslowych (*das Verfahren in Wechselstreitigkeiten*) i polskiego postępowania nakazowego²⁵¹. Warto wspomnieć, że rozwiązania przewidziane w XIX-wiecznym austriackim postępowaniu w sprawach wekslowych w istotnym zakresie przypominają ukształtowanie instytucji procesowych znanych dzisiejszemu polskiemu postępowaniu nakazowemu.

Na gruncie postępowania sumarycznego i mandatowego doszło do wykształcenia dwóch typów postępowań przyspieszonych, które były stosowane w sprawach drobnych i nie budzących wątpliwości, o charakterze majątkowym – chodzi o tzw. typ francuski oraz typ niemiecki²⁵². Typ francuski oparty był na procesie sumarycznym, zaś zastosowane w nim uproszczenia miały wyłącznie naturę formalną i polegały głównie na skróceniu terminów, złagodzeniu formalności procesowych (głównie w zakresie postępowania dowodowego). Wyrok przy takich uregulowaniach wydany po merytorycznym (jednakże skróconym) rozpoznaniu sprawy nie różnił się od rozstrzygnięcia w postępowaniu zwykłym²⁵³. Typ niemiecki oparty był w głównej mierze na postępowaniu mandatowym (*der Mandatprozess*), oprócz niego wykształciły się m.in. postępowanie egzekucyjne

²⁴⁷ J. Świerta, *Postępowanie...*, Kraków 1998, s. 10., zob. J. Bekerman, *Postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze*, Gazeta Sądowa Warszawska nr 5/1933, s. 65 oraz wskazywany R. Canstein, *Lehrbuch der Geschichte und Theorie des oesterreichischen Civilprozessrechtes*, Berlin 1880, t. 1, s. 53.

²⁴⁸ S.U. Tjarks, *Das „Venezianische“ Stadtrecht Paduas von 1420*, Berlin 2013, s. 191.

²⁴⁹ W. Berutowicz, *Postępowanie...*, s. 65 i nast.

²⁵⁰ J. Bekerman, *Postępowanie...*, Gazeta Warszawska Sądowa, nr 5/1933, s. 65–67.

²⁵¹ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział III § 1, Legalis/el.2023.

²⁵² S. Dalka, *Ochrona sądowa roszczeń majątkowych w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, Zeszyty Naukowe WPiA. Prawo, Gdańsk 1977, s. 21-23.

²⁵³ J. Świerta, *Postępowanie...*, Kraków 1998, s. 11.

(*der Executivprocess*) i aresztowe (*der Arrestprocess*)²⁵⁴. Obok uproszczeń o charakterze formalnym stosowano również ograniczenia materiału dowodowego, zaś orzeczenie miało jedynie charakter prowizoryczny i mogło być obalone w ramach zwykłego postępowania²⁵⁵.

W późniejszym czasie, tj. w XIX w. będącym okresem wielkich kodyfikacji w obszarze prawa procesowego cywilnego w prawie wykształciły się znane do dzisiaj: proces dokumentowy i wekslowy (*der Urkunden und Wechselprozess*) oraz postępowanie upominawcze (*das Mahnverfahren*)²⁵⁶. W Austrii funkcjonowało dawniej postępowanie mandatowe, które było podstawą do dzisiejszej regulacji postępowania upominawczego (*das Mahnverfahren*) oraz postępowania w sprawach wekslowych (*das Verfahren in Wechselstreitigkeiten*)²⁵⁷, również na Węgrzech wyróżniano postępowanie nakazowe i upominawcze²⁵⁸.

2.1.2. Rys historyczny postępowania nakazowego i postępowania upominawczego na ziemiach polskich

Pierwsza próba zebrania i spisania norm procesowych obowiązujących w Koronie Królestwa Polskiego w jednym akcie prawnym miała miejsce dopiero w XIV wieku w statutach Kazimierza Wielkiego. Próbę ujednoczenia i skodyfikowania prawa procesowego dla całej Polski podjęto w 1523 roku za panowania Zygmunta I Starego, zaś wybrana przez sejm komisja opracowała projekt uchwalony pod nazwą *Formula processus*. Zbiór ten był, aż do czasu rozbiorów jedynym urzędowym zbiorem prawa procesowego w Polsce. Po utracie przez Polskę niepodległości państwa zaborcze wprowadzały na obszarach zajętych własne porządki prawne²⁵⁹. Jak wskazywano wcześniej w zaborach niemieckim i austriackim funkcjonowało postępowanie odrębne dla spraw z weksli i dokumentów oraz dla drobnych spraw o charakterze pieniężnym, które to wykształciły się z postępowania mandatowego. Funkcjonowało nadto,

²⁵⁴ H.K. Briegleb, *Einleitung in die Theorie der summarischen Prozesse*, Lipsk 1859, s. 303.

²⁵⁵ S. Dalka, *Ochrona...*, Gdańsk 1977, s. 22.

²⁵⁶ A. Perez-Ragone, *Europäisches Mahnverfahren*, Kolonia 2004, s. 66–98, H. Helmreich, *Erscheinungsformen des Mahnverfahrens im deutschsprachigen Rechtskreis unter besonderer Berücksichtigung des Mahnverfahrens in der Zivilprozeßordnung und seiner Vorgängermodelle*, Kolonia/Berlin/Bonn/Monachium 1995, Ch. Hertel, *Der Urkundenprozeß*, Berlin 1992, s. 100-123.

²⁵⁷ R. Canstein, [w:] F. Leske, W. Loeweneld (red.), *Die Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr*, Berlin 1905, s. 304–306, A. Bloch, M. Ehrenreich, M. Heller, O. Rastner, *Das zivilgerichtliche Verfahren in und außer Streitsachen*, Wiedeń 1912, s. 452–454.

²⁵⁸ E. Waśkowski, *Podręcznik...*, Wilno 1932, *passim*.

²⁵⁹ J. Świerta, *Postępowanie...*, Kraków 1998, s. 12.

postępowanie upominawcze²⁶⁰. Wprowadzona w 1876 roku dla byłego Królestwa Polskiego, czyli tzw. Kongresówki rosyjska ustawa postępowania cywilnego z 20.11.1864 r. tylko częściowo nawiązywała do francuskiej procedury cywilnej. Nie zawierała ona przy tym wielu istotnych rozwiązań znanych w niemieckim czy austriackim ustawodawstwie). Nowelizacje z 1891 roku oraz 1912 roku unormowały uproszczone postępowanie w sprawie żądań bezspornych i pretensji wekslowych, jednakże postępowanie to miało fakultatywny charakter i jak wskazywano w doktrynie podchodzono do niego z dużą dozą nieufności. Nadto, prawo rosyjskie nie знаło modelu postępowania upominawczego²⁶¹.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku podjęto zadanie opracowania jednolitej dla wszystkich dzielnic Polski procedury cywilnej. Potrzebom tym odpowiadało Rozporządzenie Prezydenta RP z mocą ustawy z dnia 29.11.1930 r. Kodeks postępowania cywilnego, lecz pamiętać należy, że Kodeks postępowania cywilnego z 1930 r. wszedł w życie (1.01.1933 r.) już w tekście jednolitym określonym w obwieszczeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 1.12.1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Kodeksu Postępowania Cywilnego²⁶². W pierwotnej wersji ustawy postępowanie nakazowe uregulowano w art. 465 i nast. d.k.p.c. z 1930 r., postępowanie upominawcze było zaś normowane przepisami art. 476 i nast. d.k.p.c. z 1930 r. W tekście jednolitym zmieniona została numeracja przepisów i postępowanie nakazowe uregulowane zostało w art. 458-468 d.k.p.c., zaś postępowanie upominawcze w art. 469-478 d.k.p.c. Wzorem dla tych postępowań była przede wszystkim procedura austriacka, chociaż jak wskazywano w doktrynie postępowanie upominawcze modelowane było na regulacjach niemieckich.

Obydwa postępowania nie odbiegały od podstawowych założeń tzw. typu niemieckiego, nie oznacza to jednak, że nie występowały różnice z normami obowiązującymi w dawnych zaborach austriackim i niemieckim. Postępowanie nakazowe z art. 458 i nast. d.k.p.c. z 1930 r. oraz postępowanie upominawcze normowane w art. 469 i nast. d.k.p.c. z 1930 r. wzorowane były na regulacji austriackiej i niemieckiej dotyczącej procesu mandatowego (*der Mandatprozess*), procesu dokumentowego i wekslowego (*der Urkunden und Wechselprozess*) oraz postępowania upominawczego (*das Mahnverfahren*)²⁶³.

²⁶⁰ Ustawa z dnia 27.04.1873 r. o postępowaniu upominawczym – *Gesetz vom 27. April 1873 über das Mahnverfahren*, RGBl 67/1873.

²⁶¹ S. Dalka, *Ochrona...*, Gdańsk 1977, s. 54-55.

²⁶² Dz.U. z 1932 r. Nr 112, poz. 934 ze zm., zwany dalej d.k.p.c.

²⁶³ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział III § 1.1.2., Legalis/el.2023, zob. S. Gołąb, *Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie, uzasadnienie, zdania odrębne*, Kraków 1930, s. 91-92., H. Mądrzak, *Postępowanie nakazowe i upominawcze po noweli z 24.5.2000 r. (wybrane zagadnienia)*, Monitor Prawniczy, nr 12/2000, Legalis/el.2023.

Kodeks postępowania cywilnego z 1930 r. obowiązywał do 31.12.1964 r., przy zachowaniu w większości pierwotnych regulacji i założeń postępowania nakazowego i upominawczego pomimo istotnej nowelizacji ustawy z dnia 20.07.1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych²⁶⁴. W celu odciążenia sądów, czynności wydawania nakazów zapłaty powierzono państwowym biurom notarialnym²⁶⁵. Kolejne zmiany w ukształtowaniu postępowania nakazowego i upominawczego w prawie polskim następowały już po wejściu w życie k.p.c. z 17.11.1964 r.²⁶⁶, który wszedł w życie 1.01.1965 r. Istotne zmiany w postępowaniu nakazowym i upominawczym nastąpiły 1.10.1990 r. w ramach reformy Kodeksu postępowania cywilnego²⁶⁷. W ramach tej nowelizacji postępowanie nakazowe oraz postępowanie upominawcze zostały ponownie przekazane do kompetencji sądownictwa powszechnego i tak jest do chwili obecnej.

2.2. Charakterystyka postępowania nakazowego

2.2.1. Charakter prawny postępowania nakazowego w Polsce od 1930 r. do czasów obecnych

Postępowanie nakazowe wraz z postępowaniem upominawczym to dwa najstarsze rodzaje postępowań odrębnych o charakterze przyspieszonym i uproszczonym znane polskiemu postępowaniu cywilnemu. Jak wskazuje M. Kostwiński wspólnym mianownikiem (cechą) dla postępowania nakazowego oraz postępowania upominawczego jest tzw. konstrukcja odwrócenia sporu (franc. *l'inversion du contentieux*), która polega na rozpoznaniu sprawy w początkowym stadium, którego zwieńczeniem jest wydanie jednokierunkowych orzeczeń w postaci nakazów uwzględniających roszczenia powoda (strony czynnej) bez wiedzy i faktycznego udziału strony pozwanej (biernej), z jednoczesnym przerzuceniem na stronę bierną decyzji o zainicjowaniu kontrydiktoryjnej fazy postępowania (w postaci złożenia właściwego środka zaskarżenia)²⁶⁸.

²⁶⁴ Dz.U. Nr 38, poz. 349 ze zm. wraz z ogłoszonym tekstem jednolitym tj. Dz.U. z 1950 r. Nr 43, poz. 394 ze zm.

²⁶⁵ Na podstawie art. 1 ust. 1 pkt 1 dekretu z dnia 18.02.1955 r. o przekazaniu państwowym biurom notarialnym niektórych dotychczasowych czynności sądowych (Dz.U. Nr 9, poz. 56).

²⁶⁶ Dz.U. 1964 Nr 43, poz. 296.

²⁶⁷ Ustawa z dnia 13.07.1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 55, poz. 318).

²⁶⁸ Szerzej w zakresie pojęcia odwrócenia sporu ukształtowanego w nauce francuskiej i belgijskiej oraz postępowań opartych na tej konstrukcji zob. M. Kostwiński, *Merytoryczne..., passim*, Warszawa 2019, Legalis/el. 2023.

Jak wskazano wcześniej w pierwotnej wersji ustawy postępowanie nakazowe uregulowano w art. 465 i nast. d.k.p.c. z 1930 r., zaś w tekście jednolitym zmieniona została numeracja przepisów i postępowanie nakazowe uregulowane było w art. 458-468 d.k.p.c. W piśmiennictwie zaś pojawiały się głosy krytyczne co do przyjęcia nazwy - postępowanie nakazowe, albowiem twierdzono, że ustanowienie pojęcia - postępowanie nakazowe będzie mylące, gdyż zarówno w tym postępowaniu, jak i postępowaniu upominawczym wydawane są nakazy zapłaty, które mają różny charakter prawny i skutki prawne. Wobec powyższego wskazywano na potrzebę stworzenia nazwy zbliżonej do nazwy niemieckiej tj. postępowania dokumentowego i wekslowego (*der Urkunden und Wechselprozess*) lepiej oddającej charakter tej procedury oraz wydawanego w niej orzeczenia²⁶⁹. Ostatecznie jednak przyjęto nazwę postępowanie nakazowe utrzymaną do dnia dzisiejszego.

Postępowanie nakazowe jako postępowanie odrębne w d.k.p.c. miało fakultatywny charakter i służyło dochodzeniu roszczeń pieniężnych oraz roszczeń o świadczenie innych rzeczy zamiennych. Stosownie bowiem do przepisu art. 458 i art. 459 § 1 d.k.p.c. nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym wydawany był na żądanie powoda (w sytuacji gdy ten dochodził zapłaty wierzytelności pieniężnej lub uiszczenia innych rzeczy zamiennych)²⁷⁰, a żądanie było uzasadnione dokumentem urzędowym, dokumentem prywatnym z podpisami uwierzytelnionymi przez sąd lub notariusza w Polsce, bądź wekslem lub czekiem (spełniającym wszelkie warunki ważności i nienasuającym podejrzenia co do jego prawdziwości). Zgodnie z art. 458 i art. 459 § 1 d.k.p.c. nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym wydawany był na żądanie powoda (przesądzało to o fakultatywnym charakterze omawianego postępowania odrębnego), gdy dochodził on zapłaty wierzytelności pieniężnej lub uiszczenia innych rzeczy zamiennych. Jak wskazywano „innego rodzaju roszczeń w postępowaniu nakazowym dochodzić nie wolno”²⁷¹.

Właściwość rzeczowa w postępowaniu nakazowym należała do sądów grodzkich, jak i sądów okręgowych²⁷². Zgodnie z przepisem art. 10 d.k.p.c. do właściwości sądów grodzkich należały sprawy majątkowe o wartości przedmiotu sporu nie przekraczającej tysiąca złotych. W tym zakresie sąd grodzki mógł więc rozpoznać sprawę i wydać nakaz w postępowaniu nakazowym, zaś sprawy w postępowaniu nakazowym przekraczające wartość przedmiotu sporu w kwocie tysiąca złotych były rozpoznawane przez sądy okręgowe.

²⁶⁹ J. Bekermann, *Postępowanie...*, Gazeta Sądowa Warszawska 1933, nr 5, s. 66.

²⁷⁰ Por. M. Allerhand, *Wszczęcie postępowania nakazowego bez odpowiedniego wniosku powoda*, Polski Proces Cywilny, nr 14-15/1936, s. 427-432.

²⁷¹ Z. Wusatowski, *Postępowanie nakazowe*, Miejsce Piastowe 1931, s. 5.

²⁷² S. Kruszelnicki, *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem, cz. I*, Warszawa-Poznań 1938, s. 600.

Żądanie powoda musiało być uzasadnione dokumentem urzędowym, dokumentem prywatnym z podpisami uwierzytelnionymi przez sąd lub notariusza w Polsce, bądź wekslem lub czekiem (spełniającym wszystkie warunki ważności i nienasuającym żadnych podejrzeń co do jego prawdziwości). Na podstawie art. 459 § 2 d.k.p.c. do pozwu niezbędne było dołączenia weksla lub czeku oraz wszystkich dokumentów potrzebnych do uzasadnienia roszczenia. Nadto jeżeli powodem była osoba, która nie była uprawniona bezpośrednio z weksla lub czeku - nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym mógł być wydany tylko wówczas, gdy przejście praw na osobę trzecią zostało udowodnione dokumentem urzędowym lub dokumentem prywatnym z podpisami uwierzytelnionymi przez sąd lub notariusza. Warunek wydania nakazowego nakazu zapłaty stanowiło nadto to, by z dokumentu, weksla lub czeku nie wynikało, że przeciwko roszczeniu mógłby zostać podniesiony zarzut przedawnienia (art. 460 d.k.p.c.)²⁷³. Regulacja art. 467 d.k.p.c. stanowiła, że powód, wnosząc pozew, nie mógł dołączyć do pozwu jedynie odpisów dokumentów uzasadniających jego żądanie, lecz obligatoryjnie musiał dołączyć ich oryginały²⁷⁴.

Zgodnie z art. 461 d.k.p.c. w przypadku braku możliwości wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym pozew podlegał odrzuceniu, ale tylko w przypadku gdy nie nadawał się do rozpoznania w tym samym sądzie w postępowaniu zwykłym. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że pozew niepodlegający rozpoznaniu w postępowaniu nakazowym nie mógł być rozpoznany przez sąd w postępowaniu upominawczym, gdyż nie tylko postępowanie nakazowe miało charakter fakultatywny, lecz zgodnie z art. 469 d.k.p.c. charakter taki miało również postępowanie upominawcze. Wymagany był bowiem wniosek powoda w pozwie o rozpoznanie sprawy w postępowaniu upominawczym – co przesądzało o fakultatywności wskazanego postępowania odrębnego. W sytuacji, gdy pozew podlegał rozpoznaniu w tym samym sądzie w postępowaniu zwykłym zgodnie z art. 468 d.k.p.c. sąd wydawał postanowienie o odmowie wydania nakazu zapłaty, które jednocześnie było równoznaczne ze skierowaniem sprawy do rozpoznania w postępowanie zwykłym. Postanowienie to było zaskarżalne²⁷⁵.

Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym wydawany był przez sąd w składzie jednoosobowym, bez przeprowadzania rozprawy oraz bez wzywania pozwanego,

²⁷³ Z. Wusatowski, *Postępowanie...*, Miejsce Piastowe 1931, s. 6-12.

²⁷⁴ zob. M. Allerhand, *Kodeks postępowania cywilnego*, Lwów 1932, *passim*, S. Gołąb, Z. Wusatowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie sporne*, Kraków 1933, *passim*.

²⁷⁵ A. Macholz, *Postępowanie nakazowe w sprawach wekslowych i czekowych według Kodeksu Postępowania Cywilnego z tekstem, tabelami kosztów sądowych i wzorami pism procesowych*, Poznań 1933, s. 16-17.

któremu doręczano pozew razem z nakazem zapłaty oraz odpisami dokumentów stanowiącymi podstawę jego wydania (z art. 462 § 1 d.k.p.c.).

W przedwojennym k.p.c. unormowano również samą treść nakazu zapłaty. Zgodnie z art. 462 § 1 d.k.p.c. sąd orzekał w nakazie, że pozwany ma w ciągu tygodnia, a w przypadku roszczeń z weksla lub czeku w ciągu trzech dni od dnia doręczenia zaspokoić roszczenie w całości wraz z kosztami, albo wnieść w tym terminie zarzuty.

Zgodnie z art. 463 § 1 d.k.p.c. nakaz zapłaty od chwili wydania stanowił tytuł zabezpieczenia (zaś w przypadku nakazów postępowaniu nakazowym wydawanych na podstawie weksla lub czeku orzeczenie stawało się natychmiast wykonalne z upływem terminu dla pozwanego do zaspokojenia roszczenia), jednakże sąd na wniosek pozwanego mógł ograniczyć zabezpieczenie według swojego uznania, a w przypadku wniesienia zarzutów, sąd mógł wstrzymać wykonanie nakazu zapłaty. Prawomocny nakaz zapłaty zgodnie z art. 463 § 3 d.k.p.c. miał zaś skutki prawomocnego wyroku.

Odnosnie środków zaskarżenia w postępowaniu nakazowym, pozwanemu przysługiwały zarzuty, zaś każda ze stron mogła wnieść zażalenie na orzeczenie o kosztach (art. 467 d.k.p.c.). Nadto, zgodnie z art. 468 d.k.p.c. powód był legitymowany do wniesienia zażalenia na odmowę wydania nakazu zapłaty, zaś w sytuacji uwzględnienia zażalenia powoda sąd drugiej instancji mógł orzekać wyłącznie kasatoryjnie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji. Wskazać także należy, że pozwany nie mógł w postępowaniu nakazowym wnieść pozwu wzajemnego (zgodnie z art. 467 d.k.p.c. powództwo wzajemne było niedopuszczalne), zaś zarzut potrącenia był dopuszczalny, o ile pozwany mógł uzasadnić swoje roszczenie dokumentem²⁷⁶. W konsekwencji skutecznego wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym – zgodnie z art. 465 d.k.p.c. sąd po przeprowadzeniu rozprawy orzekał wyrokiem o utrzymaniu nakazu w mocy, bądź o jego uchyleniu w całości lub w części i oddaleniu powództwa w tym zakresie²⁷⁷.

Jak już wskazano uprzednio, kodeks postępowania cywilnego z 1930 r. obowiązywał do 31.12.1964 r., zaś postępowanie nakazowe i upominawcze zachowało w zasadniczym kształcie swoje pierwotne ramy mimo nowelizacji ustawy. Z uwagi na rosnący wpływ spraw

²⁷⁶ Kwestia na gruncie d.k.p.c. ulegała zmianie, zaś art. 467 d.k.p.c. zmieniony dekretem z dnia 21.11.1938 r. (Dz.U. Nr 89, poz. 609), który wszedł w życie 28.11.1938 r., stanowił, że w postępowaniu nakazowym niedopuszczalne jest przeciwstawienie roszczenia do potrącenia, chyba że roszczenie jest uzasadnione dokumentem, zob. M. Allerhand, *Zarzut potrącenia w postępowaniu nakazowym (Na marginesie orzeczeń Sądu Najwyższego)*, Polski Proces Cywilny, nr 24/1936, s. 754 i nast., Tenże, *Zarzut potrącenia w postępowaniu nakazowym (Na marginesie dekretu o usprawnieniu sądownictwa)*, Polski Proces Cywilny, nr 1-2/1939, s. 25 i nast., M. Kostwiński, *Zarzut potrącenia w postępowaniu nakazowym*, Transformacje Prawa Prywatnego, nr 1/2020, s. 33-34, A. Olaś, *Zarzut...*, Warszawa 2021, Rozdział III § 2.III.2., Legalis/el.2023.

²⁷⁷ M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 2-6.

i konieczność odciążenia sądów, podejmowanie niektórych czynności w postępowaniu nakazowym w 1955 r.²⁷⁸ przekazano do kompetencji państwowych biur notarialnych. Wskazane biura dokonywały jedynie czynności należących do tzw. pierwszej fazy postępowania nakazowego (a więc do wydania merytorycznego orzeczenia – nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym), zaś kolejna tzw. druga faza (po skutecznym zaskarżeniu nakazu zarzutami) toczyła się już przed sądem²⁷⁹.

Zmiany w uregulowaniach postępowania nakazowego oraz postępowania upominawczego następowały po wejściu w życie k.p.c. z 17.11.1964 r. (który wszedł w życie 1.01.1965 r.). Po wejściu w życie k.p.c. z 1964 r. zgodnie art. 480 k.p.c. postępowanie nakazowe nadal należało do zakresu działalności państwowych biur notarialnych (a jedynie w drodze wyjątku określone czynności w tych postępowaniach podejmował sąd). Wskazać należy, że właściwość miejscowa państwowych biur notarialnych była powiązana z właściwością sądu, gdyż na podstawie art. 481 § 1 k.p.c. do czynności w postępowaniu nakazowym właściwe było biuro w siedzibie sądu, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, zaś zgodnie z art. 484 k.p.c. sądowa kontrola nad czynnościami państwowych biur notarialnych była sprawowana przez sąd przełożony nad sądem, który byłby właściwy rzeczowo i miejscowo do rozpoznania sprawy.

Na gruncie obowiązującego k.p.c. charakter postępowania nakazowego pozostał niezmienny i postępowanie to w dalszym ciągu było postępowaniem o charakterze fakultatywnym. Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym był wydawany w przypadku dochodzenia przez powoda roszczenia pieniężnego lub świadczenia innych rzeczy zamiennych, zaś okoliczności uzasadniające żądanie powoda musiały być udowodnione za pomocą dokumentów urzędowych lub prywatnych z podpisami urzędowo poświadczonymi. Nadto, roszczenie mogło wynikać z weksla lub czeku należycie wypełnionego, którego prawdziwość nie mogła budzić żadnych wątpliwości. Zgodnie z art. 485 i 486 k.p.c. dokumenty uzasadniające żądanie pozwu (stanowiące podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym) musiały być złożone w oryginale. Warto wskazać, że zgodnie art. 487 k.p.c. w postępowaniu nakazowym nie mogły być dochodzone roszczenia przedawnione, zaś gdy nie było podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, państwowe biuro notarialne było zobligowane do wydania postanowienia o odmowie wydania nakazu zapłaty

²⁷⁸ Na mocy dekretu z dnia 18.02.1955 r. o przekazaniu państwowym biur notarialnym niektórych dotychczasowych czynności sądowych (Dz.U. Nr 9, poz. 56), zobacz szczegółowe rozważania m.in. E. Wengerek, *Czynności państwowych biur notarialnych w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, Nowe Prawo, nr 3/1957, s. 75 i nast., J. Cagara, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, Nowe Prawo, nr 1/1971, s. 87 i nast.

²⁷⁹ S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 9.

Postanowienie to zgodnie z art. 489 § 1 i 3 k.p.c. było zaskarżalne zażaleniem. W przypadku uprawomocnienia się postanowienia o odmowie wydania nakazu zapłaty na podstawie art. 489 § 3 k.p.c., powód w ciągu miesiąca mógł żądać skierowania sprawy do postępowania zwykłego. Niezgłoszenie tego żądania nie stanowiło przeszkody do dochodzenia roszczenia w kolejnym procesie, ale poprzedni pozew nie wywoływał skutków wytoczenia powództwa. Możliwe było zarówno wytoczenie powództwa w zwykłym procesie, jak i ponowne skierowanie pozwu do państwowego biura notarialnego²⁸⁰.

Treść nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym określona została w art. 491 § 1 k.p.c. i przewidywała jednolity, jednotygodniowy termin (bez rozróżnienia na nakaz wydany na podstawie weksła lub czeku oraz na podstawie innych dokumentów przewidzianych w ustawie), w którym to pozwany miał zaspokoić roszczenie powoda wraz z kosztami, bądź też wnieść zarzuty.

Zgodnie z art. 491 § 2 k.p.c. nakaz zapłaty wydawany na podstawie weksła lub czeku mógł być wydawany w formie skróconej na odpisie tych dokumentów.

Zgodnie z art. 492 § 1 k.p.c. nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym od chwili wydania stanowił tytuł zabezpieczenia, zaś jeśli był wydany na podstawie weksła lub czeku - stawał się natychmiast wykonalny z upływem terminu udzielonego do zaspokojenia roszczenia.

Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym podlegał doręczeniu pozwanemu wraz z odpisem pozwu i załączników, zaś w celu zaskarżenia pozwany musiał wnieść zarzuty. Powództwo wzajemne było niedopuszczalne jak również niedopuszczalne było zgłaszanie przez pozwanego zarzutu potrącenia, którego podstawa faktyczna nie była udowodniona dokumentem.

W razie braku skutecznego wniesienia zarzutów przez pozwanego, nakaz zapłaty wywierał skutki równe prawomocnemu wyrokowi zgodnie z art. 494 § 2 k.p.c., zaś w przypadku skutecznego wniesienia zarzutów sąd po rozpoznaniu sprawy w pierwszej instancji rozstrzygał wyrokiem o tym, czy nakaz zapłaty pozostawał utrzymany w mocy, uchylony w całości lub części i w tym zakresie powództwo oddalał, bądź pozew odrzucał lub umarzał postępowanie²⁸¹.

Znaczące zmiany w postępowaniu nakazowym nastąpiły na podstawie istotnej reformy Kodeksu postępowania cywilnego 1.10.1990 r.²⁸² W wyniku tej nowelizacji postępowanie

²⁸⁰ Tenże, *Postępowanie...*[w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 310.

²⁸¹ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział III § 1.I.2., Legalis/el.2023.

²⁸² Na mocy ustawy z dnia 13.07.1990 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 55, poz. 318).

nakazowe ponownie zostało przekazane do kompetencji sądownictwa powszechnego (tendencję do ograniczenia kompetencji państwowych biur notarialnych zauważyć można już od lat 80-tych – już w 1985 roku dokonano ograniczenia udziału biur notarialnych w postępowaniu nakazowym²⁸³, aż do całkowitego pozbawienia ich uprawnień względem postępowania nakazowego). Dalsze przekształcenia postępowania nakazowego nastąpiły od 1.07.1996 r. w wyniku kolejnej znaczącej reformy k.p.c.²⁸⁴. W szczególności w postępowaniu nakazowym zrezygnowano z jego fakultatywnego charakteru na rzecz obligatoryjności. Zgodnie bowiem z art. 485 k.p.c., uznano że sąd powinien wydać nakaz zapłaty obligatoryjnie, gdy powód dochodził roszczenia nadającego się do załatwienia w tym postępowaniu odrębnym²⁸⁵. Istotną zmianą w postępowaniu nakazowym była również rezygnacja z konieczności złożenia wniosku powoda o skierowanie sprawy do rozpoznania w trybie zwykłym procesowym (w przypadku braku podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym). Przekazanie to następowało z urzędu zgodnie z art. 485 § 2 (i art. 498 § 2 k.p.c. w przypadku postępowania upominawczego). Nadto, w przypadku dochodzenia roszczeń z weksla lub czeku - nie istniała już konieczność dołączania do pozwu dalszych dokumentów uzasadniających roszczenie (zgodnie ze znowelizowanym ówczesnie art. 486 § 1 k.p.c.) oraz dopuszczono wytoczenie powództwa wzajemnego²⁸⁶.

Zasadnicza przebudowa postępowania nakazowego nastąpiła od 1.07.2000 roku²⁸⁷. W pierwszej kolejności wskazać należy, że przywrócono fakultatywny charakter postępowania nakazowego. Przesądził o tym obowiązek zamieszenia w pozwie wniosku o wydanie nakazu zapłaty (art. 484¹ § 2 k.p.c.). Skreślono art. 480, 482 i 483 k.p.c.²⁸⁸ i tym samym usunięto regulację wspólną dla postępowania nakazowego i upominawczego. Przeniesiono część dotychczasowych unormowań do regulacji poświęconym każdemu postępowaniu odrębnemu. Istotnym zmianom uległy podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, w którym to postępowaniu zrezygnowano z możliwości wydania nakazu zapłaty w przypadku

²⁸³ Ustawa z dnia 18.04.1985 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 20, poz. 86).

²⁸⁴ Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 1.03.1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189 ze zm.).

²⁸⁵ Zob. S. Dalka, *Postępowanie...*, Rejent, nr 7-8/1997, s. 144, R. Obrębski, *Właściwość miejscowa sądu w postępowaniu nakazowym (de lege lata i de lege ferenda)*, Rej. 2000, Nr 2, s. 58–59.

²⁸⁶ J. Świerta, *Postępowanie...*, Kraków 1998, s. 15.

²⁸⁷ Na mocy ustawy z dnia 24.05.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.).

²⁸⁸ Art. 480, 482 i 483 k.p.c. skreślone ustawą z dnia 24.05.2000 r. (Dz.U. Nr 48, poz. 554), która weszła w życie 1.07.2000 r.

udowodnienia roszczenia nie tylko dowodem urzędowym ale i prywatnym. Zgodnie z art. 485 § 1 i 3 k.p.c. obok dokumentów urzędowych sprecyzowane zostały rodzaje dokumentów prywatnych, które mogą być podstawą wydania nakazu zapłaty. Wskazać należy także, że na podstawie tej nowelizacji wprowadzono w art. 486 k.p.c. istotne *novum* polegające na możliwości przekazania sprawy do rozpoznania z postępowania nakazowego do postępowania upominawczego. Nadto, skreślono art. 487 k.p.c. – tj. zrezygnowano z ograniczenia dochodzenia w postępowaniu nakazowym roszczeń przedawnionych. Miało to ścisły związek z modelowym odejściem od uwzględniania przez sąd zarzutu przedawnienia z urzędu. Istotną zmianą było również wydłużenie zgodnie z art. 491 § 1 k.p.c. terminu do zaskarżenia nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym z jednego do dwóch tygodni. Za znaczące trzeba uznać wreszcie uregulowanie w art. 492 § 1–3 k.p.c. kwestii dotyczących nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym jako tytułu zabezpieczenia oraz natychmiastowej wykonalności nakazu wydanego na podstawie weksla lub czeku.

Sumując, nowelizacja k.p.c. 24.05.2000 r., stanowiła w dużej mierze powrót do konstrukcyjnego modelu postępowania nakazowego przyjętego w d.k.p.c., zaś genezy obecnej regulacji należy poszukiwać w postępowaniach o charakterze dokumentowym i wekslowym (niemieckiej i austriackiej procedury uproszczonej)²⁸⁹. Celem nowelizacji z 2000 roku i istotnej przebudowy modelu postępowania nakazowego było usprawnienie postępowania cywilnego poprzez wprowadzenie kompleksowych rozwiązań dotyczących postępowania nakazowego, upominawczego oraz wprowadzonego tamtą nowelizacją postępowania uproszczonego. Pomimo przyświecającego każdej ze wskazanych nowelizacji celu trudno uznać, iż został on w pełni zrealizowany – szczególnie w kontekście dalszych zmian dokonywanych w k.p.c., nieustannemu wzrostowi wpływu spraw do sądu, a w konsekwencji dalszemu sukcesywnemu wydłużaniu się czasu trwania postępowań sądowych.

Model postępowania nakazowego w obowiązującym kształcie uformowały również nowelizacje kodeksu postępowania cywilnego przyjęte od 2000 roku do chwili obecnej. Wskazać należy, że nowelizacją z 4.07.2019 r. dokonano swoistej przebudowy regulacji dotyczącej postępowania nakazowego oraz postępowania upominawczego. Ustawodawca we wskazanej nowelizacji dokonał ujednolicenia i usystematyzowania przepisów regulujących wskazane postępowania odrębne. Zgodnie z przyjętą i obowiązującą regulacją w rozdziale 1 działu V „Postępowanie nakazowe i upominawcze” umieszczone zostały przepisy wspólne dla wskazanych postępowań odrębnych, zaś do treści dodanych

²⁸⁹ S. Cieślak, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 316.

art. 480¹–480⁴ k.p.c. przeniesiono dotychczasowe przepisy normujące analogiczne instytucje odrębnie w odniesieniu do każdego z tych postępowań tj. postępowania nakazowego i postępowania upominawczego, które to regulacje stanowiły właściwie swe powielenie. Regulacja k.p.c. w rozdziale 2 „Postępowanie nakazowe” oraz w rozdziale 3 „Postępowanie upominawcze” zawiera wyłącznie regulacje charakterystyczne dla każdego z powyższych postępowań odrębnych i świadczące, a wręcz przesądzające o jego odrębności. Wskazać należy, że wyodrębnienie regulacji wspólnych dla postępowania nakazowego i postępowania upominawczego nie jest zabiegiem nowym. Swoista regulacja ogólna (choć w innym zakresie) obowiązywała do 1.07.2000 r. w rozdziale 1 działu V k.p.c. Przepisy art. 480, 482 i 483 zostały z dniem 1.07.2000 r. uchylone przez art. 1 ustawy z 24.05.2000 r. Jak wskazywano intencją ustawodawcy było uogólnienie regulacji przez zastąpienie przepisów o jednakowej lub bardzo zbliżonej treści w regulacji postępowania nakazowego i upominawczego jednym przepisem wspólnym, nadto wyjaśniono, że zmiany w postępowaniu nakazowym i postępowaniu upominawczym są nakierowane głównie na usunięcie niewielkich dostrzeżonych niedociągnięć bądź na dostosowanie regulacji tych postępowań odrębnych do innych zmian wprowadzanych reformą²⁹⁰. Wyodrębnienie przepisów ogólnych (a nie jak zakładano na wstępie projektu nowelizacji przepisów wspólnych, co byłoby błędem albowiem przyjęte sformułowania wpisują się w utrwalony podział regulacji procesowych na ogólne i szczególne) nie wpływa w istotny sposób na konstrukcję obu postępowań, a jedynie w niektórych przypadkach uwidacznia mankamenty regulacji, które są uzupełniane właściwymi szczególnymi przepisami dotyczącymi poszczególnych postępowań odrębnych²⁹¹.

Niezwykle istotną zmianą wynikającą z nowelizacji zm.kpc.2019 było dopuszczenie referendarzy sądowych do wydawania nakazów zapłaty oraz postanowień, także w postępowaniu nakazowym. Zgodnie z art. 480⁴ § 2 k.p.c. czynności w sprawie, z wyłączeniem prowadzenia rozprawy i wydania wyroku, może wykonywać referendarz sądowy. Nakaz zapłaty wydaje się na posiedzeniu niejawnym przed doręczeniem pozwu – zarówno w postępowaniu nakazowym, jak i w postępowaniu upominawczym, zgodnie z art. 480⁴ § 1 k.p.c. Należy zauważyć, że podejmowanie takich czynności w sprawie, jak prowadzenie rozprawy i wydanie wyroku (które są zastrzeżone dla sądu) jest możliwe

²⁹⁰ Uzasadnienie zm.kpc.2019, Druk sejmowy VIII kadencji Nr 3137, s. 122-123, zwane dalej uzasadnienie zm.kpc.2019.

²⁹¹ T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom. II. Artykuły 367–505(39)*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 480¹ k.p.c., Lex/el.2023.

wyłącznie w drugim etapie postępowania nakazowego. Zgodnie bowiem z powszechnie akceptowanym stanowiskiem postępowanie upominawcze jest jednoetapowe, a w konsekwencji wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty wydanego w tym postępowaniu nakaz zapłaty traci moc (w całości albo w części – w zależności od tego, w jakim zakresie został on zaskarżony)²⁹².

2.2.2. Cechy postępowania nakazowego w obowiązującej regulacji

Znaczące dla określenia obowiązującego charakteru postępowania nakazowego są zmiany wprowadzone ustawą z dnia 24.05.2000 r.²⁹³ oraz w wyniku bardzo obszernej i znaczącej nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z dnia 4.07.2019 r. (zm.kpc.2019), która w zasadniczej części weszła w życie z dniem 7.11.2019 r.²⁹⁴, a wreszcie także następujących po niej nowelizacji²⁹⁵. W ramach niniejszego opracowania zasadna jest ocena regulacji (tak wspólnych z postępowaniem upominawczym jak i odrębnych cechujących wyłączenie postępowanie nakazowe) prowadząca do określenia charakteru prawnego postępowania nakazowego – warunkowanego przez jego cechy, która to specyfika będzie umożliwiała omówienie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (i upominawczym) oraz ukaże obraz przyjętej filozofii podstaw wydania nakazu zapłaty.

Ramy niniejszego opracowania uniemożliwiają komentaryczne omówienie wszystkich regulacji dotyczących postępowań odrębnych tj. postępowania nakazowego i postępowania upominawczego, ograniczając ich ocenę do tych aspektów, które definiują postępowanie nakazowe i upominawcze, względem przyjętych przez ustawodawcę podstaw wydania nakazu zapłaty we wskazanych postępowaniach odrębnych. Jak słusznie wskazuje M. Kostwiński problematyka stypizowania postępowań odrębnych (jak wskazuje Autor opartych na konstrukcji odwrócenia sporu – a więc również postępowania nakazowego i upominawczego) polega na określeniu kryteriów, które pozwalają wyszczególnić różnice pomiędzy poszczególnymi postępowaniami odrębnymi, a zarazem umożliwić ich przyporządkowanie do właściwych grup w ramach zbioru postępowań, bez zbędnego

²⁹² R. Flejszar, *Postępowanie...*[w:] K. Flaga-Gieruszyńska (red.), R. Flejszar (red.), M. Malczyk (red.), *Nowelizacja...*, Warszawa 2020, Rozdział XV § 3., Legalis/el.2023.

²⁹³ Ustawa z dnia 24.5.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.).

²⁹⁴ Ustawa z dnia 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469) – zm.kpc.2019.

²⁹⁵ Ustawa z dnia 11.08.2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2021.1655 z dnia 2021.09.09) – zm.kpc.2021 oraz ustawy z dnia 9.03.2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023 poz. 614) – zm.kpc.2023.

powielania cech wspólnych (jednakże z uwzględnieniem w niezbędnym zakresie funkcjonujących obecnie wspólnych regulacji dla postępowania nakazowego i upominawczego).

Kryteria podziału postępowań odrębnych, nie mające jednakże charakteru wyczerpującego, oddają zasadnicze różnice zachodzące pomiędzy poszczególnymi postępowaniami odrębnymi tj. postępowaniem nakazowym i upominawczym, a w konsekwencji stanowią asumpt do oceny podstaw wydania nakazu zapłaty we wskazanych postępowaniach. Podział kryteriów oceny omawianych postępowań odrębnych skupia się na trzech płaszczyznach: tj. oceny według kryterium podziału na postępowanie upominawcze i postępowanie dokumentowe, kryterium fakultatywności i obligatoryjności oraz w końcu kryterium jedno oraz dwustopniowości (faz) danego postępowania (które to kryterium nierozzerwalnie łączy się z charakterem prawnym środka zaskarżenia od nakazu zapłaty w danym postępowaniu odrębnym)²⁹⁶.

Postępowanie nakazowe należy do właściwości sądów rejonowych lub okręgowych, a określenie właściwości rzeczowej następuje zgodnie z art. 16 i 17 k.p.c. Jest ono postępowaniem odrębnym o charakterze fakultatywnym, co stanowi o jego naturze prawnej. Z tego też względu bywa ono niekiedy określane jako postępowanie wnioskowe²⁹⁷. Rozpoznanie sprawy cywilnej w postępowaniu nakazowym i wydanie nakazu zapłaty jest bowiem uzależnione od wniosku powoda zgłoszonego w pozwie zgodnie z art. 485 § 2 k.p.c., tj. jak się niekiedy określa zależne od złożenia tzw. pozwu nakazowego²⁹⁸. Wskazać należy, że decyzja i przyjęcie takiej regulacji postępowania nakazowego było przedmiotem swoistej fluktuacji, albowiem funkcjonował już przejściowo stan prawny, w którym postępowanie nakazowe było postępowaniem obligatoryjnym (miało to miejsce w okresie od 1.07.1996 r. do 1.07.2000 r.)²⁹⁹.

²⁹⁶ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział III § 1.II., Legalis/el.2023.

²⁹⁷ Zob. m.in. H. Mądrzak, *Postępowanie nakazowe i upominawcze po noweli z 24.5.2000 r. (wybrane zagadnienia)*, Monitor Prawniczy, nr 12/2000, *passim*, Legalis/el.2023, M. Machnij, *Znowelizowane postępowanie nakazowe*, Monitor Prawniczy, nr 7-8/2001, s. 383 i nast., S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 23, R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczykowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I B. Komentarz. Art. 425–729*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023.

²⁹⁸ Takiego sformułowania używa T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023, lecz wydaje się, że rozróżnienie takie nie jest trafne na gruncie polskiej regulacji, albowiem nie jest to szczególny rodzaj pozwu – odróżniający się od przepisów ogólnych o pozwie. Przyjęcie takiego określenia powodowałoby potrzebę definiowania nowych rodzajów pozwu jak np. pozew w sprawie gospodarczej, pozew upominawczy, pozew rozwodowy itd.

²⁹⁹ Dotyczy to ustawy z dnia 1.03.1996 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189). Na temat licznych, kontrowersyjnych rozwiązań – w tym wprowadzenia obligatoryjnego charakteru postępowania nakazowego i działania sądu z urzędu, powstała olbrzymia literatura, zob. S. Dmowski, *Postępowanie nakazowe i upominawcze – wybrane zagadnienia prawne wylaniające się na tle nowelizacji KPC dokonanej ustawą z 1.3.1996 r.*, Monitor Prawniczy, nr 2/1997, s. 49–55, H. Pietrkowski, *Postępowanie*

Jedną z najbardziej kontrowersyjnych kwestii w związku z nowelizacją k.p.c. z 1.03.1996 r. w zakresie przepisów o postępowaniu nakazowym, było określenie charakteru tegoż postępowania i przesądzenie czy postępowanie to, pomimo wprowadzonych ówczesnie licznych zmian zachowało nadal swój ugruntowany dotychczas, fakultatywny charakter, czy też dyspozycyjność stron w tym zakresie została uchylona i sąd zobowiązany był wydać z urzędu nakaz zapłaty ilekroć uznawał, że dochodzone roszczenie o charakterze pieniężnym lub o świadczenia innych rzeczy zamiennych jest wystarczająco udowodnione dołączonymi do pozwu dokumentami urzędowymi lub prywatnymi³⁰⁰. W doktrynie przeważał pogląd, że niezależnie od treści znowelizowanego ówczesnie przepisu istota zmiany polegała na pozbawieniu postępowania nakazowego fakultatywnego charakteru³⁰¹. Po nowelizacji k.p.c. z 24.05.2000 r. spór ten został jednoznacznie rozstrzygnięty przez ustawodawcę, zaś dotychczasowa polemika utraciła normatywny grunt. Nowelizacja przywróciła bowiem w sposób czytelny fakultatywny charakter postępowania nakazowego (ówczesny art. 484¹ § 2 k.p.c.). Zmianę tę i dokonany na jej mocy powrót do ugruntowanego w polskiej tradycji prawnej, fakultatywnego charakteru postępowania nakazowego, oceniono pozytywnie wskazując, że to wyłącznie do powoda powinna należeć decyzja, czy będzie swych roszczeń dochodził w postępowaniu nakazowym - czy też w zwykłym postępowaniu, bądź też - w razie spełnienia właściwych przesłanek (podstaw) - np. w postępowaniu upominawczym nie mającym charakteru fakultatywnego, lecz obligatoryjny, (o czym w dalszej części opracowania) i czy powód jest przekonany o ich bezspornym charakterze, warunkującym określone rygory dowodowe. Wskazywano, że powód powinien dać temu jednoznaczny wyraz w postaci zawartego w pozwie wniosku o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i nie ma przekonujących racji, dla których sąd miałby z urzędu działać i wyręczać w tym względzie inicjatywę powoda³⁰².

nakazowe w świetle noweli do Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 1 marca 1996 r., Przegląd Sądowy, nr 10/1996, s. 35 i nast., M. Manowska, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego, a postępowanie nakazowe*, Prawo Spółek, nr 6/1998, s. 30-41, R. Sadlik, *Dochodzenie roszczeń z weksla w postępowaniu nakazowym*, Radca Prawny, nr 1-2/1999, s. 28-30.

³⁰⁰ Polemikę podjęli m.in. E. Marszałkowska-Krześ i S. Krześ, *Nakaz zapłaty z urzędu w postępowaniu cywilnym*, Prawo Spółek nr 10/1998, s. 48, oraz M. Manowska, *Postępowanie nakazowe jeszcze raz*, Prawo Spółek, nr 10/1998, s. 50.

³⁰¹ Szeroką argumentację za taką wykładnią wskazywał m.in. S. Dmowski, *Postępowanie*, Monitor Prawniczy, nr 2/1997, s. 50 i nast.

³⁰² H. Mądrzak, *Postępowanie...*, Monitor Prawniczy, nr 12/2000, *passim*, *Legalis/el.2023*. Prezentowano pewne obawy, że powrót do zasady wszczynania postępowania nakazowego na wniosek powoda (przywrócenie fakultatywnego charakteru postępowania nakazowego) niewątpliwie może poważnie ograniczyć praktyczne znaczenie tegoż postępowania, pozbawiając sądy (z uwagi na brak stosownego wniosku powoda) możliwości jego wydania w sytuacjach ewidentnie kwalifikujących się do takiego załatwienia – tak M. Machnij, *Znowelizowane...*, Monitor Prawniczy, nr 7-8/2001, s. 383 i nast., lecz jak pokazała historia i praktyka do chwili obecnej obawy te

Reasumując, postępowanie nakazowe – podobnie jak europejskie postępowanie nakazowe, europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń oraz elektroniczne postępowanie upominawcze ma obecnie charakter fakultatywny. Warto wskazać, że zgodnie z poglądem reprezentowanym w orzecznictwie ewentualne wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym bez wniosku powoda nie skutkuje jednak nieważnością postępowania na podstawie art. 379 pkt 5 k.p.c., jeżeli pozwany wniósł zarzuty od tego nakazu. W takiej sytuacji, w razie wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty, sąd powinien (wydając odpowiednie postanowienie) rozpoznawać dalej sprawę z pominięciem przepisów o postępowaniu nakazowym, zaś pominięcie wywołuje skutek od chwili wydania postanowienia w tym przedmiocie i nie obejmuje tych przepisów postępowania nakazowego, których stosowanie wynika z wcześniejszego wydania nakazu zapłaty i wniesienia zarzutów. Rozpoznanie w takiej sytuacji procesowej sprawy według przepisów dotyczących postępowania nakazowego może natomiast skutkować uchybieniami procesowymi, które mogą mieć wpływ na wynik sprawy, a w konsekwencji stanowić podstawę zarzutów apelacyjnych, a także skargi kasacyjnej³⁰³.

Pamiętać należy, że wybór postępowania nakazowego jest wyłącznym prawem powoda³⁰⁴, może on według swego uznania, wytoczyć powództwo zarówno w postępowaniu zwykłym (przy obligatoryjnym zastosowaniu postępowania upominawczego, jeżeli zostaną spełnione ku temu podstawy), jak i przewidzianym dla postępowania nakazowego, jeżeli istnieją formalne podstawy do wszczęcia takiego postępowania. Zasadność wyboru oceni sąd orzekający w sprawie, zaś obrona pozwanego może polegać wówczas na wniesieniu zarzutów. Pozwany nie może zapobiec rozpoznaniu sprawy w postępowaniu nakazowym³⁰⁵.

Regulacja art. 484¹ k.p.c. nie precyzuje wyraźnie w jaki sposób powód w pozwie winien zgłosić wniosek o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Zgodnie z literaturą właściwym jest przyjęcie, że w pozwie powód powinien objawić w sposób klarowny i nie budzący wątpliwości wolę uzyskania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Jak wskazuje M. Kostwiński powód może zamieścić w pozwie takie żądanie, jak np. „wnoszę o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym”, „wnoszę o rozpoznanie sprawy

okazały się nieuzasadnione, albowiem fakultatywny charakter postępowania nakazowego nie doprowadził do marginalizacji jego znaczenia.

³⁰³ Zob. wyrok SN z 22.01.2015 r., sygn. akt III CSK 153/14, Biuletyn Sądu Najwyższego 2015, nr 3, poz. 11.

³⁰⁴ Por. R. Niczyporuk, *Wniosek o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniach nakazowym i upominawczym jako przejaw zasady dyspozytywności w postępowaniu cywilnym*, Radca Prawny, nr 4/1998, *passim*.

³⁰⁵ Postanowienie SA w Białymstoku z dnia 28.02.1995 r., sygn. akt I ACz 57/95, OSA 1995, Nr 7–8, poz. 51.

w postępowaniu nakazowym”, „wnoszę o załatwienie sprawy w postępowaniu nakazowym” bądź „zgłaszam wniosek określony w art. 484¹ k.p.c.”³⁰⁶.

Pozew powinien odpowiadać wymaganiom pisma procesowego zgodnie z art. 125 k.p.c. i nast. oraz warunkom pozwu określonych w art. 187 k.p.c., a nadto zawierać odpowiednie żądanie nawiązujące do treści art. 484¹ k.p.c. Jak się wskazuje w doktrynie powód może złożyć wniosek o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym w treści samego pozwu, jak i w załączniku do pozwu stanowiącym jego integralną część³⁰⁷. Powód wyraża w ten sposób wolę skorzystania z postępowania nakazowego, którego regulacja i cel zakłada liczne udogodnienia oraz wzmocnienie roli strony czynnej (powodowej), a nadto charakteryzuje się szczególnym rygoryzmem dowodowym. W praktyce najczęściej spotykane jest precyzowanie żądania o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym w petitum pozwu, jak również właściwe tytułowanie pisma np. „pozew o zapłatę w postępowaniu nakazowym”, aby wyeliminować swoiste ryzyko niedostrzeżenia przez sąd wniosku sformułowanego w treści pozwu (choć jak wydaje się są to przypadki jednostkowe).

W wyniku zm.kpc.2023 dodano art. 128¹ k.p.c.³⁰⁸, stanowiący, że pismo wnoszone przez stronę zastępowaną przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej powinno zawierać wyraźnie wyodrębnione oświadczenia, twierdzenia oraz wnioski, w tym wnioski dowodowe. Nadto, jeżeli pismo zawiera uzasadnienie, wnioski dowodowe, zgłoszone tylko w tym uzasadnieniu, nie wywołują skutków, jakie ustawa wiąże ze zgłoszeniem ich przez stronę. Pozew wnoszony przez stronę zastępowaną przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej musi według wskazanej regulacji zawierać w *petitum*

³⁰⁶ M. Kostwiński [w:] T. Zembrzuski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian. Tom I i II*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023.

³⁰⁷ Tak m.in. T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023, R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023, D. Zawistowski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2013 - uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023, K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022 - uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023, T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021- uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023, A. Arkuszewska [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023, A. Guzińska/G. Kamiński [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023, A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023, K. Flaga-Gieruszyńska [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023, S. Jaworski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023, J. Sadowski [w:] T. Szancilo (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023, Ł. Goździaszek [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023.

³⁰⁸ Art. 128¹ k.p.c. dodany ustawą z dnia 9.03.2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 614), która weszła w życie 1.07.2023r.

żądanie nawiązujące do treści art. 484¹ k.p.c. Jednakże jak się wydaje w związku z treścią art. 128¹ zdanie drugie k.p.c. wniosek ten złożony wadliwie, czyli tylko w uzasadnieniu pozwu, nie będzie mógł być uznany za niebyły (potraktowany przez organ procesowy *per non est*). Wniosek taki wynika z literalnej wykładni omawianej regulacji która stanowi, że jeżeli pismo zawiera uzasadnienie, wnioski dowodowe, zgłoszone tylko w tym uzasadnieniu, nie wywołują skutków, jakie ustawa wiąże ze zgłoszeniem ich przez stronę. *A contrario*, należy, więc uznać, że konsekwencja w postaci braku wywołania skutków, jakie ustawa wiąże ze zgłoszeniem ich przez stronę dotyczy wyłącznie wniosków dowodowych, a nie np. żądania wynikającego z art. art. 484¹ k.p.c.

Na gruncie regulacji art. 484¹ k.p.c. powstała wątpliwość o charakterze praktycznym, a mianowicie kwestia czy powód, który nie zawarł w pozwie żądania o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, może następnie skutecznie w kolejnym piśmie procesowym złożyć wniosek o rozpoznanie sprawy we wskazanym postępowaniu nakazowym i w konsekwencji skutecznie żądać wydania nakazowego nakazu zapłaty. Jak słusznie wskazuje M. Kostwiński powód nie może już po wniesieniu pozwu skutecznie zgłosić wniosku o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym tj. złożyć dodatkowego pisma procesowego i uzupełnić żądanie w przedmiotowym zakresie³⁰⁹. Pogląd ten jednakże dotyczy skutecznego wniesienia pozwu. W razie wezwania do uzupełnienia braku na podstawie art. 130 § 1 k.p.c. albo zwrotu pozwu w trybie art. 130^{1a} § 2 k.p.c., z możliwością konwalidacji, zasadne jest przyjęcie, że pozw może być uzupełniony o wniosek o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym w piśmie uzupełniającym te braki, gdyż pismo to (o uzupełnieniu braków formalnych pozwu) traktuje się jako integralny element samego pozwu, który do momentu usunięcia braków nie wywołuje żadnych skutków jakie ustawa wiąże z jego wniesieniem (poza samym skutkiem procesowym w postaci zainicjowania kontroli formalnej i fiskalnej oraz kontroli w zakresie przesłanek procesowych). Jednakże uzupełnienie to w może nastąpić w przypadku uzupełnienia innych braków formalnych (lecz nie w wyniku wezwania organu procesowego do uzupełniania braku w postaci wniosku z art. 484¹ k.p.c., a z samej inicjatywy powoda, który uzupełniając inny brak w związku z wezwaniem do uzupełnienia składa takie oświadczenie). Uzupełnienie braku oświadczenia powoda w pozwie wynikające z art. 484¹ k.p.c. nie mogłoby być uzupełnione np. w trybie art. 130 k.p.c. w sytuacji w której, jedynym brakiem byłby brak oświadczenia powoda w pozwie o żądaniu rozpoznania sprawy w postępowaniu nakazowym i wydania nakazowego nakazu zapłaty³¹⁰. W takiej sytuacji brak

³⁰⁹ M. Kostwiński [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023.

³¹⁰ A. Arkuszewska [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023.

oświadczenia powoda z art. 484¹ k.p.c. należy traktować jako rezygnację z woli rozpoznania sprawy w postępowaniu nakazowym, które jest postępowaniem odrębnym o charakterze fakultatywnym.

Ze sformułowania art. 484¹ k.p.c. wynika, że żądanie wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym może być zawarte w odrębnym piśmie stanowiącym załącznik do pozwu, jednakże musi to być integralna część pozwu i w takiej sytuacji mamy spełniony warunek wynikający z przedmiotowej regulacji. W doktrynie wyraźnie podkreślono rangę żądania o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym zawartej przez powoda w pozwie wskazując, że wniosek o wydanie nakazu zapłaty jest jednym z elementów składających się na prawidłową formę pozwu w postępowaniu nakazowym. Jest to jeden z najważniejszych elementów pozwu, gdyż decyduje o istocie czynności procesowej dokonanej za jego pomocą, zaś brak wniosku sprawia, że wniesiony pozew nie rozpoczyna postępowania nakazowego. Znaczenie wniosku z art. 484¹ k.p.c. dla oceny pozwu w postępowaniu nakazowym można porównać do roli zamieszczenia w skardze kasacyjnej właściwych podstaw i stosownego wniosku³¹¹. Za tak ścisłą wykładnią uniemożliwiającą złożenie przez powoda wniosku o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym w kolejnym piśmie procesowym (nie stanowiącym integralnego elementu pozwu) przemawia sama treść omawianej regulacji stanowiąca wprost, że nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym wydaje się na wniosek powoda zgłoszony w pozwie. Ustawodawca jak się wydaje celowo posługuje się pojęciem „pозew”, a więc jasno określa i zawęża (również językowo) w jakim piśmie procesowym powód wniosek taki może złożyć. Pozew niezawierający w swej treści żądania wydania nakazowego nakazu zapłaty (w sprawie kwalifikującej się do rozpoznania w tymże postępowaniu odrębnym) jest traktowany jako jednoznaczny wyraz rezygnacji z woli wszczęcia i rozpoznania sprawy w tym postępowaniu nakazowym, zaś regulacja art. 130 k.p.c. nie znajduje w tym wypadku zastosowania³¹².

Pamiętać należy również art. 19 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych³¹³, który stanowi, że czwartą część opłaty pobiera się od pozwu spełniającego przesłanki do rozpoznania w postępowaniu nakazowym. Jak się wskazuje mechanizm preferencyjny służy zachęceniu powoda do korzystania z postępowania przyspieszonego w sytuacji, w której zachodzą okoliczności uzasadniające

³¹¹ S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 23.

³¹² T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 - uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023.

³¹³ Ustawa z dnia 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1134, ze zm.), zwana dalej u.k.s.c.

wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym³¹⁴. Trudno wyobrazić sobie sytuację w której powód składa pozew nie zawierający oświadczenia wynikającego z art. 484¹ k.p.c., lecz uiszcza opłatę od pozwu w wysokości 1/4 opłaty właściwej i sąd na tej podstawie wzywałby go do złożenia oświadczenia, czy ma procedować sprawę w postępowaniu nakazowym, czy np. upominawczym. To powód składając pozew już na tym etapie ma zdecydować, że żąda wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Tak jak już wskazano, oświadczenie w tym przedmiocie nie wymaga żadnej szczególnej formuły ustawowej, jednakże winno być wyraźne, a nie li tylko dokonywane *per facta concludentia*.

Wskazać należy, że sąd nie bada z urzędu podstaw do zastosowania przepisów o postępowaniu nakazowym. Kwalifikowanie danej sprawy z perspektywy jej przynależności do tego postępowania jest następstwem żądania powoda złożonego na podstawie art. 484¹ k.p.c. i jest wiążące w tym znaczeniu, że determinuje rejestrację sprawy w repertorium „Nc” lub „GNc”³¹⁵, a nadto wiąże się z koniecznością dokonania oceny, czy pozew odpowiada wymaganiom przewidzianym dla pozwu w postępowaniu nakazowym (we wszystkich jego aspektach formalnych i dowodowych)³¹⁶. Czynności podejmowane przez przewodniczącego w wypadku stwierdzenia przez sąd braku podstaw do wydania nakazu zapłaty polegają na sprawdzeniu, czy pozew jest należycie opłacony, aby mógł zostać rozpoznany w postępowaniu upominawczym bądź w postępowaniu zwykłym, i na ewentualnym wezwaniu powoda do uzupełnienia brakującej opłaty. Pamiętać należy, że zasadność dokonanego wyboru wymaga zatem rozważenia i uwzględnienia przesłanek zawartych w art. 485 k.p.c., która to ocena nie podlega weryfikacji w drodze zaskarżenia³¹⁷, zaś zarządzenie przewodniczącego (wydziału) o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu nakazowym nie jest wiążące dla sądu³¹⁸.

Kwestia fakultatywnego charakteru postępowania nakazowego w obowiązującej regulacji jest przesądzona i nie budzi wątpliwości, jednakże utrzymanie tegoż stanu (względem zmiany na obligatoryjność) jest kwestią złożoną i warunkowaną przez kilka czynników takich jak np. względy historyczne (utrwalona tradycja prawna), wzajemne relacje pomiędzy postępowaniami odrębnymi, podstawy (w szczególności dowodowe) uzasadniające

³¹⁴ Zob. uchwała SN z 7.12.2007 r., sygn. akt III CZP 118/07, OSNC 2008/12, poz. 135; wyrok SN z 10.05.2012 r., sygn. akt IV CSK 503/11, Lex/el.2023.

³¹⁵ Zob. zarządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej z dnia 19.06.2019 r. (Dz.Urz.MS z 2019 r. poz. 138, ze zm.)

³¹⁶ H. Pietrkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2021, Lex/el.2023., T. Zembrzuski, *Brak podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym a nadanie sprawie biegu* [w:] *Honeste procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, A. Laskowska-Hulisz (red.), J. May (red.), M. Mrówczyński (red.), Warszawa 2017, s. 544.

³¹⁷ Uchwała SN z 12.02.2009 r., sygn. akt III CZP 143/08, OSNC 2009/12, poz. 164.

³¹⁸ Uchwała SN z 19.04.2007 r., sygn. akt III CZP 11/07, OSNC 2008/2, poz. 23.

wydanie właściwego nakazu zapłaty jak i sam charakter i skutki prawne nakazu zapłaty wydanego w wyniku rozpoznania sprawy w danym postępowaniu odrębnym. Wydaje się, że na tle obowiązującej regulacji k.p.c. określenie fakultatywnego charakteru postępowania nakazowego jest zasadne, jednakże próbę definitywnego rozstrzygnięcia tej kwestii można podjąć dopiero po omówieniu podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym oraz potrzeby jednoczesnego funkcjonowania omawianych postępowań odrębnych, a także ewentualnej przyszłości tychże postępowań i zapadających w nich merytorycznych orzeczeń – nakazów zapłaty w kontekście wykorzystania nowych technologii i sztucznej inteligencji w wymiarze sprawiedliwości.

W celu oceny postępowania nakazowego w kontekście jego tzw. ekskluzywności (wyłącznie) należy zbadać jakie relacje zachodzą między poszczególnymi postępowaniami odrębnymi, a w szczególności pomiędzy postępowaniem nakazowym i postępowaniem upominawczym ale również postępowaniem nakazowym i innymi postępowaniami odrębnymi.

W pierwszej kolejności należy się odnieść do relacji zachodzącej pomiędzy postępowaniem nakazowym i postępowaniem upominawczym. W świetle art. 13 § 1 i art. 201 § 1 k.p.c. sąd oraz przewodniczący mają obowiązek zbadać, czy sprawa podlega rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym, a w sytuacji postępowania nakazowego jako postępowania fakultatywnego także ocenić przesłanki jego zastosowania. Rozpoznanie sprawy w postępowaniu nakazowym wymaga łącznego stosowania przepisów normujących dane postępowanie odrębne, przepisów ogólnych dotyczących postępowania nakazowego i postępowania upominawczego, a także w zakresie nieuregulowanym również ogólnych przepisów o procesie. Powiązania między wskazanymi postępowaniami odrębnymi ukształtowano według zasady wyłączności postępowania nakazowego, jeżeli powód złożył wniosek o wydanie nakazu zapłaty w tym postępowaniu. Wskazane rozwiązanie nie jest przy tym efektem wyraźnej regulacji ustawowej, lecz wynika z istoty wskazanych postępowań odrębnych wynikającej z charakteru załatwianych w nich spraw³¹⁹.

Postępowanie nakazowe ma pierwszeństwo zastosowania przed postępowaniem upominawczym i jest uregulowane na zasadzie wyłączności względem postępowania upominawczego. Wynika to z podobnego charakteru obu postępowań, ich funkcji, a także paralelnego zakresu zastosowania, gdzie postępowanie nakazowe jest postępowaniem fakultatywnym, a więc jak wskazano wcześniej, rozpoznanie w nim sprawy jest warunkowane

³¹⁹ S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013, Rozdział III.3.8., Lex/el.2023.

zgłoszeniem stosownego żądania przez powoda w pozwie zgodnie z art. 484¹ k.p.c. Jednoznacznie (również w kontekście zasady dyspozytywności, czy też dyspozycyjności³²⁰ – przynajmniej formalnej) należy dać pierwszeństwo woli powoda i rozpoznać sprawę w postępowaniu nakazowym (jeżeli oczywiście zachodzą ku temu podstawy). Nadto, podstawą wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym jest szczególna sytuacja dowodowa (szczególnie dowodowe podstawy wydania nakazowego nakazu zapłaty). Wymogi stawiane powodowi w tym postępowaniu są więc wyższe, zaś konsekwencje wynikające z rozpoznawania sprawy w postępowaniu nakazowym są znaczenie dalej idące niż w wypadku jej załatwienia w postępowaniu upominawczym (szczególnie w kontekście charakteru prawnego i skutków nakazowego oraz upominawczego nakazu zapłaty)³²¹. W sytuacji, gdy dołączone do pozwu dokumenty nie są wystarczające do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, sąd musi z urzędu ocenić możliwość wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym (ze względu na jego obligatoryjny charakter), a więc zachodzi możliwość następczego zastosowania przepisów regulujących postępowanie upominawcze. Podsumowując należy jednoznacznie stwierdzić, że postępowanie nakazowe nie może „krzyżować się” (jak określa się literaturze wspólne i jednoczesne rozpoznanie sprawy z zastosowaniem przepisów dotyczących właściwych postępowań odrębnych przy użyciu różnych określeń takich jak np. pozostawać w zbiegu, łączyć się, nakładać się itd.) z postępowaniem upominawczym.

Postępowanie nakazowe nie może łączyć się także z europejskim postępowaniem nakazowym i europejskim postępowaniem w sprawie drobnych roszczeń – albowiem zostało to wyraźnie wyłączone przez ustawodawcę (art. 505¹⁵ § 2 k.p.c., art. 505¹⁸ § 1 k.p.c., art. 505¹⁹ § 1 k.p.c., art. 505²¹ § 2 k.p.c. i art. 505²⁷ § 2 k.p.c.).

Nie jest możliwe również jednoczesne stosowanie przepisów dotyczących postępowania nakazowego i elektronicznego postępowania upominawczego (art. 505²⁹ § 1 k.p.c.).

Nie jest możliwe wreszcie łączenie postępowania nakazowego z postępowaniami odrębnymi w sprawach: małżeńskich, ze stosunków między rodzicami a dziećmi, z zakresu ubezpieczeń społecznych, w sprawach o ochronę naruszonego posiadania oraz w sprawach regulacyjnych, albowiem wynika to z charakteru roszczeń rozpoznawanych w tych sprawach³²².

³²⁰ Zob. R. Flejszar, *Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym*, Warszawa 2016, *passim*.

³²¹ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział III § 3.II.1., Legalis/el.2023.

³²² A. Jaworski [w:] P. Rylski, *Kodeks*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 480¹ k.p.c., Legalis/el.2023.

Postępowanie nakazowe może być natomiast stosowane w sprawach, które podlegają rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych. Zgodnie z art. 458¹ § 2 k.p.c. w sprawach rozpoznawanych w postępowaniu w sprawach gospodarczych, przepisy o innych postępowaniach odrębnych stosuje się w zakresie, w którym nie są sprzeczne z przepisami niniejszego działu, nie dotyczy to jednak spraw gospodarczych rozpoznawanych w takich postępowaniach odrębnych jak: europejskie postępowanie nakazowe, europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń oraz elektroniczne postępowanie upominawcze. Regulacja art. 458¹ § 2 k.p.c. stanowi więc normę kolizyjną, która przyznaje regulacji o postępowaniu w sprawach gospodarczych pierwszeństwo przed przepisami dotyczącymi postępowania nakazowego (i upominawczego).

Sprawa podlegająca rozpoznaniu w postępowaniu nakazowym może też być jednocześnie sprawą rozpoznawaną w postępowaniu uproszczonym (jeżeli spełnia kryteria określone w art. 505¹ k.p.c.) i w takiej sytuacji należy stosować równolegle przepisy o postępowaniu nakazowym i uproszczonym.

W literaturze sporna jest dopuszczalność stosowania przepisów o postępowaniu nakazowym (upominawczym) z postępowaniem odrębnym z zakresu prawa pracy³²³. Należy wskazać na możliwość jednoczesnego stosowania przepisów dotyczących postępowania nakazowego (albo upominawczego) z przepisami z postępowania odrębnego z zakresu prawa pracy. W pierwszej kolejności przemawia za tym brak wyraźnego wyłączenia tych przepisów, uregulowany np. w przypadku europejskich postępowań w sprawach transgranicznych oraz okoliczność, że postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy większość spraw dotyczy roszczeń pieniężnych, co oznacza, że spełniają one podstawowy warunek, umożliwiający rozpoznanie w postępowaniu nakazowym (albo upominawczym). Możliwość krzyżowania się omawianych regulacji postępowań odrębnych i wydania nakazu zapłaty w (postępowaniu nakazowym albo postępowaniu upominawczym) wzmacnia pozycję pracownika i skraca czas rozpoznania sprawy. Należy zauważyć, że ze względu na określoną charakterystykę podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym określonych w art. 485 k.p.c. postępowanie nakazowe

³²³ Zob. S. Cieślak, *Powiązania...*, Warszawa 2013, Rozdział III.3.3., Lex/el.2023, T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023, R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023 – Autorzy opowiedzieli się za możliwością krzyżowania postępowania nakazowego albo upominawczego z przepisami odrębnymi w sprawach z zakresu prawa pracy, pogląd przeciwny wyrazili: M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 17-19, Taż, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-477*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023 oraz (na gruncie stanu prawnego obowiązującego przed 1.07.2000 r.) A. Wach, *Niedopuszczalność dochodzenia roszczeń ze stosunku pracy w postępowaniach: nakazowym i upominawczym*, Praca i Zabezpieczenie Społeczne, nr 2/1988, s. 44.

będzie krzyżowało się z postępowaniem odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy jedynie wyjątkowo. Ze względu na wyjątkowe uregulowanie przedmiotu postępowania nakazowego (jak również sprawy cywilnej w nim załatwianej) w postępowaniu nakazowym nie można domagać się ustalenia istnienia jakiegokolwiek stosunku prawnego, w tym także stosunku pracy³²⁴.

Z dniem 1.07.2020 r. weszła w życie zm.kpc.2020³²⁵ ustanawiając nowe postępowanie odrębne dla rozpoznawania spraw z zakresu prawa własności intelektualnej. Sądowe postępowanie odrębne w sprawach z zakresu własności intelektualnej zostało zaś uregulowane w Dziale IVg Tytułu VIII Księgi Pierwszej Części Pierwszej k.p.c. w art. 479⁸⁹ – 479¹²⁹ k.p.c. Niektóre sprawy podlegające rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach własności intelektualnej mogą być dochodzone w zwykłym postępowaniu nakazowym i dotyczy to spraw z zakresu własności intelektualnej, w których dochodzone są roszczenia pieniężne lub roszczenia o wydanie innych rzeczy zamiennych (art. 479⁸⁹ § 1 i 2 k.p.c. oraz 480¹ § 1 k.p.c.). Zgodnie z art. 479⁹¹ k.p.c. w sprawach rozpoznawanych według przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach własności intelektualnej przepisy o innych postępowaniach odrębnych stosuje się w zakresie, w którym nie są one sprzeczne z przepisami dotyczącymi postępowania w sprawach własności intelektualnej. Zastosowano, więc normę kolizyjną na podstawie, której możliwe jest nakładanie się (krzyżowanie się) postępowania w sprawach własności intelektualnej na postępowanie nakazowe, przy czym ustawodawca przyjął w tym wypadku zasadę kumulacji z jednoczesnym ustaleniem pierwszeństwa przepisów normujących postępowanie w sprawach własności intelektualnej³²⁶. Postępowanie w sprawach własności intelektualnej jest postępowaniem odrębnym o charakterze obligatoryjnym, ukształtowanym na zasadzie jego nadrzędności w stosunku do innych postępowań odrębnych. Wskazać należy, że z uwagi na specyfikę spraw załatwianych w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej z reguły brak będzie podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, co nie oznacza, że sytuacja taka jest niemożliwa.

³²⁴ S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 21-22.

³²⁵ Ustawa z dnia 13.02.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 288).

³²⁶ S. Cieślak, *Zagadnienia ogólne dotyczące postępowań odrębnych w procesie cywilnym* [w:] S. Cieślak (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji. Część 3. Postępowania odrębne w szczególnych kategoriach spraw*, Warszawa 2023, s. 131.

Nowelizacją k.p.c. z dnia 9.03.2023 r.³²⁷ wprowadzono w Dziale IIb Tytułu VIII Księgi Pierwszej Części Pierwszej k.p.c. postępowanie odrębne o charakterze obligatoryjnym regulowane art. 458¹⁴ – 458¹⁶ k.p.c. – postępowanie z udziałem konsumentów. Zgodnie z art. 458¹⁴ § 1 k.p.c. przepisy dotyczące postępowania z udziałem konsumentów stosuje się w sprawach o roszczenia konsumenta przeciwko przedsiębiorcy oraz o roszczenia przedsiębiorcy przeciwko konsumentowi, o ile konsument ten jest stroną postępowania³²⁸. Dla zakwalifikowania sprawy jako nadającej się do rozpoznania w postępowaniu odrębnym z udziałem konsumentów istotne są dwa kryteria: przedmiotowe, nawiązujące do pojęcia roszczenia oraz podmiotowe, odnoszące się do statusu stron – konsumenta i przedsiębiorcy. Jeżeli konkretnej sprawie można przypisać te cechy łącznie, podlega ona rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu z udziałem konsumentów³²⁹. Zgodnie z art. 458¹⁴ § 2 k.p.c., w sprawach rozpoznawanych według przepisów postępowania z udziałem konsumentów przepisy o innych postępowaniach odrębnych stosuje się w zakresie, w którym nie są sprzeczne z przepisami niniejszego działu. Zastosowano, więc normę kolizyjną na podstawie, której możliwe jest nakładanie się (krzyżowanie się) postępowania z udziałem konsumentów na postępowanie nakazowe. Ustawodawca przyjął w tym wypadku zasadę kumulacji z jednoczesnym ustaleniem pierwszeństwa przepisów normujących postępowanie z udziałem konsumentów.

Postępowanie nakazowe jest postępowaniem o charakterze dokumentowym³³⁰. Analiza regulacji art. 485 § 1–3 k.p.c. prowadzi do stwierdzenia, że możliwość wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym jest warunkowana udowodnieniem przez powoda zasadności roszczenia za pomocą wyraźnie wskazanych dokumentów, które to dokumenty winny zostać załączone do pozwu. Już powyższe stanowi dostateczne uzasadnienie do zakwalifikowania postępowania nakazowego do grupy postępowań dokumentowych (modelu *evidence, par preuve*)³³¹ i jest przeznaczone do szybkiej realizacji roszczeń opartych

³²⁷ Ustawa z dnia 9.03.2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023 poz. 614), zm.kpc.2023, która weszła w życie 1.07.2023 r.

³²⁸ Szerzej na temat postępowania z udziałem konsumentów zob. M. Strus-Wołos, *Postępowanie odrębne z udziałem konsumentów – czy potrzebne jest procesowe wzmocnienie ochrony konsumenta?*, Polski Proces Cywilny, nr 2/2023, s. 285-300.

³²⁹ M. Łochowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1–458¹⁶. Tom I.*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 458¹⁴ k.p.c., Legalis/el.2023.

³³⁰ Tak m.in. J. Świerta, *Postępowanie...*, Kraków 1998, s. 17, S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 25 i nast., M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 8, Taż, *Postępowania...*, Warszawa 2012, Rozdział VI.1., Lex/el.2023, S. Dalka, *Ochrona...*, Gdańsk 1977, s. 187, T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, M. Kostwiński [w:] T. Zembrzuski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

³³¹ S. Cieślak, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 339.

na dokumentach o dużym (wysokim) stopniu pewności i wiarygodności. Postępowanie nakazowe jest postępowaniem przyspieszonym, sumarycznym, opartym na tzw. konstrukcji odwrócenia sporu (franc. *l'inversion du contentieux*)³³². Przed wydaniem nakazu zapłaty sąd (referendarz sądowy) nie bada materialnoprawnej podstawy żądania pozwu w takim zakresie i na takich zasadach, jak w zwykłym trybie procesowym i zakłada się, że wydany w uproszczony sposób nakazowy nakaz zapłaty z dużym prawdopodobieństwem realizuje faktycznie istniejące roszczenie materialnoprawne powoda. Sprawa zostaje merytorycznie rozpoznana już w pierwszej fazie postępowania nakazowego, w oparciu o twierdzenia powoda i załączone do pozwu przewidziane przepisami dokumenty bez udziału pozwanego (*ex parte*). Przejście do ewentualnego dalszego etapu (drugiej fazy postępowania nakazowego) jest uzależnione od aktywności pozwanego i wdania się w spór przez zaskarżenie wydanego nakazu zapłaty w drodze zarzutów.

Kwestia dokumentowego charakteru postępowania nakazowego odbija się w samym charakterze prawnym nakazowego nakazu zapłaty i uwidacznia w jego drugiej fazie. Zgodnie z art. 493 § 4 k.p.c. jeżeli zachodzą podstawy do odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania, sąd z urzędu postanowieniem uchyla nakaz zapłaty i wydaje odpowiednie rozstrzygnięcie, zaś w innym przypadku sąd wydaje wyrok, którym w całości lub części utrzymuje nakaz zapłaty w mocy albo go uchyla i orzeka o żądaniu pozwu. Orzeczenie sądu kończące postępowanie w drugiej fazie postępowania nakazowego musi zatem obejmować swoją treścią rozstrzygnięcie o losach nakazu zapłaty³³³. Wobec przyjętego charakteru postępowania nakazowego sąd przesądza o tym, czy orzeczenie zasądzające roszczenie, którego zasadność była weryfikowana w ramach ustalonych charakterystyką dokumentów załączonych do pozwu może się ostać w obrocie, po przeprowadzeniu dalszego postępowania dowodowego, w którym dopuszczalne jest stosowanie dostępnych stronom dowodów i po dokonanej subsumpcji stanu faktycznego pod przepis prawa materialnego. Dokumentowa charakterystyka postępowania nakazowego ma zatem niebagatelny wpływ na dalszy przebieg postępowania i konkretne określenie ram podmiotowych oraz przedmiotowych, a w konsekwencji także cechuje i wpływa na sposób orzekania w konkretnej sprawie³³⁴.

³³² M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, *passim*, Legalis/el.2023.

³³³ J. Misztal-Konecka, *Zarzuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym* [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Środki zaskarżenia. Tom 5. System Postępowania Cywilnego*, Warszawa 2023, s. 346-349.

³³⁴ Tamże, Rozdział III § 3.II.3., Legalis/el.2023.

Postępowanie nakazowe jest postępowaniem o szczególnym charakterze albowiem w jego strukturze dynamicznej można wyodrębnić dwie fazy (etapy) postępowania, co sprawia że charakteryzuje się je właśnie jako postępowanie dwufazowe (dwuetapowe)³³⁵. Najprostsze zdefiniowanie dwóch faz to określenie, że pierwsza faza postępowania nakazowego swój początek znajduje w momencie wytoczenia powództwa, zaś jej koniec następuje (co do zasady) w chwili uprawomocnienia się nakazowego nakazu zapłaty. Ograniczeniem postępowania nakazowego tylko do jednej fazy mamy do czynienia w następujących sytuacjach procesowych: gdy pierwsze stadium uległo zakończeniu w drodze zwrotu pozwu, gdy stwierdzono brak podstaw do wydania nakazu zapłaty, gdy nakaz zapłaty został wydany, a następnie z urzędu go uchylono, gdy nakaz zapłaty został wydany i doręczony, ale nie wniesiono prawidłowo zarzutów³³⁶. Szczególnie pamiętać należy, że faza ta może znaleźć swój finał w wydaniu innego rozstrzygnięcia niż merytoryczne orzeczenie – tj. nakazowego nakazu zapłaty, tj. np. w skierowaniu sprawy do rozpoznania z wyłączeniem przepisów o postępowaniu nakazowym. Druga faza postępowania nakazowego rozpoczyna się po skutecznym wniesieniu zarzutów od nakazu zapłaty³³⁷, zaś jej zwieńczenie to wydanie orzeczenia, o którym mowa w art. 493 § 4 k.p.c., które to orzeczenie decyduje o dalszych losach nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym oraz samego powództwa.

Pierwszy etap (faza) postępowania nakazowego może zakończyć się na kilka sposobów. Pierwszy z nich to możliwość odrzucenia pozwu postanowieniem w przypadku stwierdzenia jego niedopuszczalności albo zwrócenie nieprawidłowo sporządzonego pozwu zarządzeniem przewodniczącego. Druga możliwość (najbardziej oczekiwana z punktu widzenia celowości funkcjonowania regulacji postępowania odrębnego – postępowania nakazowego) to wydanie przez sąd bądź referendarza sądowego nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (ewentualnie zarządzenie o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu upominawczym – ze względu na brak podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i wydanie upominawczego nakazu zapłaty). Trzecia możliwość to regulacja art. 480¹ § 2 k.p.c. w przypadku braku podstaw do wydania nakazu zapłaty sąd rozpoznaje sprawę według przepisów ogólnych lub w postępowaniu odrębnym właściwym dla danej sprawy, chyba że przepis szczególny przewiduje inny skutek, w szczególności umorzenie postępowania. Konsekwencją stwierdzenia braku podstaw do wydania nakazu zapłaty jest zarządzenie

³³⁵ Zob. m.in. J. Świerta, *Postępowanie...*, Kraków 1998, s. 77 i nast., S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 12, M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 47, R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 493 k.p.c., Legalis/el.2023.

³³⁶ S. Cieślak, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 496.

³³⁷ Tamże, s. 496 i nast.

wymiany przez strony pism przygotowawczych, a następnie skierowanie sprawy na posiedzenie przygotowawcze (art. 205⁴ k.p.c.) lub na rozprawę, ewentualnie rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym zgodnie z art. 148¹ k.p.c.³³⁸. Czwartą możliwością jest zastosowanie art. 480² § 5 k.p.c., który stanowi, że jeżeli po wydaniu nakazu zapłaty okaże się, że pozwany w chwili wniesienia pozwu nie miał zdolności sądowej, zdolności procesowej albo organu powołanego do jego reprezentowania, a braki te nie zostały usunięte w wyznaczonym terminie zgodnie z przepisami kodeksu, sąd z urzędu uchyla nakaz zapłaty i wydaje odpowiednie postanowienie. Z sytuacją taką możemy mieć do czynienia w pierwszej fazie postępowania nakazowego (tj. jeszcze przed skutecznym złożeniem zarzutów nakazu zapłaty przez pozwanego)³³⁹. Piątą możliwością to zaistnienie podstaw do umorzenia postępowania³⁴⁰ np. wynikającej z art. 355 k.p.c., jeżeli powód ze skutkiem prawnym cofnął pozew, jeszcze przed wydaniem przez organ procesowy nakazu zapłaty. Możemy mieć również do czynienia z sytuacją w której już po wydaniu nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, a przed wniesieniem przez pozwanego zarzutów od nakazu zapłaty powód ze skutkiem prawnym cofnął pozew. W przypadku sąd uchylił wydany nakazowy nakaz zapłaty i umorzył postępowanie w sprawie, jeżeli uzna takie cofnięcie za dopuszczalne (art. 332 § 2 w zw. z art. 353² k.p.c.).

Wskazać należy, że kognicja organu procesowego (sądu lub referendarza sądowego) na pierwszym etapie postępowania nakazowego ogranicza się jedynie do zbadania bezwzględnych przesłanek procesowych, nadto zastosowania przepisów o postępowaniu nakazowym oraz stwierdzenia podstaw do wydania nakazowego nakazu zapłaty (jednakże bez weryfikowania materialnoprawnej podstawy żądania pozwu)³⁴¹.

Granica dwóch faz postępowania nakazowego to skuteczne wniesienie środka zaskarżenia w postaci zarzutów, która rozpoczyna drugi etap postępowania nakazowego. Regulacja dotycząca środka zaskarżenia od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym znajduje się w przepisach ogólnych (wspólnych) dla postępowania nakazowego i upominawczego tj. w art. 480³ § 1-3 k.p.c. oraz regulacji dotyczącej postępowania nakazowego tj. art. 493 k.p.c. W drugim etapie postępowania nakazowego znaczenie zyskuje kwestia weryfikacji zasadności roszczenia powoda w granicach podmiotowych

³³⁸ T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 -- uwagi do art. 480¹ k.p.c., Lex/el.2023.

³³⁹ J. Misztal-Konecka, *Zarzuty...* [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Środki...*, Warszawa 2023, s. 346-348.

³⁴⁰ A. Olaś, *Umorzenie...*, Rozdział IV., *passim*, Legalis/el. 2023.

³⁴¹ Analiza w tym zakresie nastąpi w dalszej części opracowania dotyczącej podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, zob. również M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział III § 2.II.2., Legalis/el.2023.

i przedmiotowych wyznaczonych w pierwszej fazie postępowania nakazowego. Zgodnie z treścią art. 493 § 3 k.p.c. w postępowaniu po wniesieniu zarzutów nie stosuje się przepisów art. 194-196 k.p.c. oraz art. 198 k.p.c. (przekształcenia podmiotowe), powództwo wzajemne jest niedopuszczalne oraz nie można występować z nowymi roszczeniami zamiast lub obok dotychczasowych (jednakże w przypadku zmiany okoliczności powód może żądać zamiast pierwotnego przedmiotu sporu jego równowartości lub innego przedmiotu, a w sprawach o świadczenie powtarzające się może nadto rozszerzyć powództwo o świadczenia za kolejne okresy). Druga faza postępowania nakazowego toczy się przy tym w granicach wyznaczonych przez zakres zaskarżenia oraz zakres rozstrzygnięcia w nakazie zapłaty³⁴².

Obie fazy postępowania nakazowego, w tym także etap wywołany wniesieniem środka zaskarżenia, mają charakter postępowania pierwszoinstancyjnego, co wyłącza stosowanie art. 378 § 2 k.p.c.³⁴³ Zarzuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym są suspensywnym (wstrzymującym uprawomocnienie się orzeczenia) i niedewolutywnym (nieprzenoszącym rozpoznania do sądu wyższego rzędu) szczególnym środkiem zaskarżenia, pełniącym jednocześnie rolę odpowiedzi na pozew³⁴⁴. W doktrynie podkreśla się opozycyjny charakter zarzutów od nakazu zapłaty³⁴⁵, gdyż podstawą opozycji jest brak udziału pozwanego w postępowaniu poprzedzającym wydanie nakazu zapłaty i spowodowana tym niemożność zajęcia stanowiska odnośnie zgłoszonego roszczenia i z tego powodu zezwala się pozwanemu na zakwestionowanie takiego orzeczenia (nakazu zapłaty) przez wniesienie środka zaskarżenia zawierającego zarzuty (sprzeciw w przypadku postępowania upominawczego) przeciwko żądaniu, by sąd, który wydał nakaz zapłaty, mógł ponownie rozpoznać sprawę merytorycznie, znając już stanowisko skarżącego³⁴⁶.

Zarzuty od nakazu zapłaty powinny być zawarte w piśmie³⁴⁷, które musi spełniać ogólne formalne wymagania pism procesowych (art. 126 k.p.c. i n.), wskazywać przedmiot zaskarżenia oraz jego zakres, zawierać przedstawienie zarzutów, które pod rygorem ich utraty należy zgłosić przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy (art. 480³ § 2 k.p.c.), a także fakty, z których pozwany wywodzi żądania i dowody na wykazanie każdego z nich³⁴⁸.

³⁴² J. Misztal-Konecka, *Zarzuty...* [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Środki...*, Warszawa 2023, s. 341-342.

³⁴³ Zob. uchwała SN z 20.05.1966 r., sygn. akt III CZP 24/66, OSNP 1966/11, poz. 186.

³⁴⁴ Tak wskazuje T. Zembrzusi [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 493 k.p.c., Lex/el.2023.

³⁴⁵ S. Dalka, *Ochrona...*, Gdańsk 1977, s. 269-271.

³⁴⁶ H. Pietrkowski [w:] T. Erciński (red.), J. Gudowski (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Środki zaskarżenia*, Warszawa 2013, Dział V, Rozdział 3.1., Lex/el.2023.

³⁴⁷ Do wniesienia zarzutów przewidziana jest wyłącznie forma pisemna i nie stosuje się przepisu art. 466 k.p.c., umożliwiającego wniesienie przez pracownika środków zaskarżenia ustnie do protokołu sądowego, zob. S. Cieślak, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 507-508.

³⁴⁸ M. Kostwiński [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 493 k.p.c., Lex/el.2023.

Wniesienie zarzutów jest połączone z obowiązkiem fiskalnym uiszczenia 3/4 opłaty należnej w sprawie (zgodnie z art. 19 ust. 4 u.k.s.c.) jednakże w przypadku gdy nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym został wydany przeciwko konsumentowi, od pozwanego konsumenta pobiera się opłatę nie większą niż 750 złotych. Przyjęcie takiej konstrukcji ma na celu zniechęcenie pozwanego do wnoszenia środka zaskarżenia, jeżeli nakaz zapłaty odpowiada rzeczywistemu stanowi faktycznemu i prawnemu³⁴⁹ (z zastrzeżeniem preferencji dla konsumenta chronionego opłatą maksymalną ustaloną na stosunkowo nie wysokim poziomie).

Powstała wątpliwość czy w sprawie, która jednocześnie kwalifikuje się do postępowania nakazowego oraz do postępowania gospodarczego, skarżący powinien (przy uwzględnieniu normy zawartej w art. 458¹ § 2 k.p.c.) w zarzutach (również w sprzeciwie od upominawczego nakazu zapłaty w przypadku rozpoznania sprawy w postępowaniu upominawczym) powołać wszystkie twierdzenia i dowody pod rygorem ich pominięcia zgodnie z regułami wynikającymi z art. 458⁵ k.p.c. Regulacja ta odnosi się do obowiązku pozwanego powołania przytoczeń w odpowiedzi na pozew, co rodzi wątpliwość czy odnosi się do środka zaskarżenia wnoszonego od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (art. 480³ § 2 k.p.c. w zw. z art. 493 § 2 k.p.c.).

Jak wskazuje T. Zembrzuski, należy przyjąć, że zarzuty (sprzeciw) od strony konstrukcyjnej pełnią rolę odpowiedzi na pozew i wobec powyższego zachowana jest symetria sytuacji procesowej powoda i pozwanego w postępowaniu w sprawach gospodarczych odnośnie do przyjęcia momentu prekluzyjnego w pierwszym piśmie wnoszonym w sprawie³⁵⁰. Należy również pamiętać o regulacji art. 458¹ § 2 k.p.c., który stanowi, że sprawach gospodarczych rozpoznawanych według przepisów o wskazanym postępowaniu odrębnym przepisy o innych postępowaniach odrębnych stosuje się w zakresie, w którym nie są sprzeczne z przepisami regulującymi postępowanie gospodarcze, co daje pierwszeństwo w stosowaniu przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Pogląd odmienny (a wręcz przeciwny) wyrazili A. Olaś³⁵¹ oraz S. Cieślak³⁵² wskazując, że surowe rygory procesowe powinny być wyraźnie uregulowane w przepisie, zaś przenoszenie wymagań odnoszących się do odpowiedzi na pozew do zarzutów od nakazu zapłaty nie wydaje się uzasadnione. Za takim ujęciem

³⁴⁹ K. Knoppek, *Model postępowania upominawczego de lege ferenda*, Przegąd Sądowy, nr 6/1993, s. 69.

³⁵⁰ T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 493 k.p.c., Lex/el.2023.

³⁵¹ A. Olaś, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu nakazowym i upominawczym po zmianach wprowadzonych na mocy nowelizacji KPC z 4.7.2019 r.*, Monitor Prawniczy, nr 4/2021, s. 179-187, Legalis/el.2023, Tenże, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 620-624.

³⁵² S. Cieślak, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 537-538.

w szczególności przemawia także analiza historyczno-porównawcza przepisu art. 493 k.p.c., gdzie w brzmieniu sprzed zm.kpc.2019, rygor w postaci pominięcia spóźnionych twierdzeń i dowodów był w nim wyraźnie przewidziany, wobec czego jego usunięcie musi być interpretowane jako złagodzenie formalizmu procesowego w odniesieniu do czynności procesowej polegającej na zaskarżeniu nakazu zapłaty³⁵³. Nie można też tracić z pola widzenia, że obecnie w braku przepisu stanowiącego odpowiednik ówczesnego art. 479^{14a} k.p.c.³⁵⁴ w dawnym postępowaniu w sprawach gospodarczych przyjęcie, iż pozwany zobowiązany jest do zgłoszenia wszelkich twierdzeń i dowodów w środku zaskarżenia od nakazu zapłaty, wymagałoby zastosowania *analogii legis*. Mając zaś na uwadze powiązanie ciężaru przewidzianego w art. 458¹ § 1 k.p.c. z dolegliwą dla strony sankcją pominięcia twierdzeń i dowodów niezgłoszonych w tym piśmie, ze względów gwarancyjnych dopuszczalność takiej analogii wydaje się być wysoce wątpliwa. Jak słusznie wskazuje A. Olaś, którego pogląd należy podzielić, w razie zbiegu postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem nakazowym lub upominawczym, jedynym racjonalnym wyjściem ze swoistego patu prawnego, wynikającego z niekompatybilności zasadniczych reguł koncentracji materiału procesowego w postępowaniu gospodarczym z postępowaniami przyspieszonymi tj. postępowaniem nakazowym i postępowaniem upominawczym, będzie zastosowanie art. 458⁵ § 3 k.p.c., pozwalającego przewodniczącemu na ustalenie reguł koncentracyjnych w sposób dostosowany *a casu ad casum*, do konkretnej sprawy³⁵⁵.

Konstrukcja oraz dokumentowy charakter postępowania nakazowego (wynikający z podstaw wydania nakazowego nakazu zapłaty), którego drugi etap sprowadza się do weryfikacji zasadności powództwa przez pryzmat zarzutów wniesionych przez pozwanego i oceny ich zasadności, wpływa na kształt orzeczenia kończącego drugi etap postępowania nakazowego, w którym to sąd rozstrzyga o bycie prawnym zaskarżonego orzeczenia³⁵⁶, zaś orzekając merytorycznie, sąd wydaje wyrok, w którym w całości lub w części utrzymuje nakaz zapłaty w mocy, ewentualnie uchyla go i orzeka o żądaniu pozwu oddalając powództwo albo zasądzając w określonym zakresie dochodzone roszczenie³⁵⁷. Możliwe rodzaje orzeczeń,

³⁵³ T. Szczurowski, *Prekluzja twierdzeń i dowodów w nowym postępowaniu gospodarczym* [w:] M. Dziurda (red.), T. Zembruski (red.), *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, Warszawa 2021, s. 82.

³⁵⁴ Uchylonego na mocy ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 16.09.2011 r., (Dz.U. Nr 233, poz. 1381), który przestał obowiązywać z dniem 3.05.2012 r.

³⁵⁵ A. Olaś, *Koncentracja...*, Monitor Prawniczy, nr 4/2021, s. 186, M. Sieńko, *Nowe modele koncentracji materiału procesowego* [w:] P. Rylski (red.) *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, Warszawa 2020, s. 22 i nast.

³⁵⁶ J. Misztal-Konecka, *Zarzuty...* [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Środki...*, Warszawa 2023, s. 346.

³⁵⁷ M. Kostwiński [w:] T. Zembruski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 493 k.p.c., Lex/el.2023.

którymi orzeknie sąd po skutecznym wniesieniu zarzutów od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym to: wyrok w którym sąd w całości utrzymuje nakaz zapłaty w mocy, wyrok w którym sąd w części utrzymuje nakaz zapłaty w mocy a w części powództwo oddala, wyrok w którym sąd uchyla nakaz zapłaty i orzeka o żądaniu pozwu, postanowienie o uchyleniu nakazu wraz z dodatkowym rozstrzygnięciem, które może polegać na odrzuceniu pozwu, postanowienie o uchyleniu nakazu wraz z dodatkowym rozstrzygnięciem, które może polegać na umorzeniu postępowania³⁵⁸.

Charakter postępowania nakazowego, które to postępowanie odrębne jest postępowaniem fakultatywnym, dokumentowym oraz dwufazowym determinowany jest przyjętym modelem znajdującym swe historyczne, funkcjonalne, celowościowe podstawy w określeniu podstaw (dowodowych) do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, co wpływa na omawiane cechy, które przesadzają o specyfice tegoż postępowania odrębnego i jego miejscu w całym systemie polskiego postępowania cywilnego.

2.3. Charakterystyka postępowania upominawczego

2.3.1. Charakter prawny postępowania upominawczego w Polsce od 1930 r. do czasów obecnych

Jak wskazywano wcześniej postępowanie upominawcze wraz z postępowaniem nakazowym to dwa najstarsze rodzaje postępowań odrębnych o charakterze przyspieszonym i uproszczonym znane polskiemu postępowaniu cywilnemu. W pierwotnym projekcie k.p.c. z 1930 r. postępowanie upominawcze uregulowane było w art. 476-485, aby ostatecznie w wersji z 1932 r. regulacja obejmowała art. 469-478 d.k.p.c.

Według pierwotnych założeń postępowanie upominawcze miało być określane postępowaniem skróconym co miało być nawiązaniem do tradycyjnej nazwy procesu sumarycznego odznaczającego się przyspieszonym charakterem. Jednakże nazwa ta uległa zmianie na postępowanie upominawcze stanowiące kopię (dosłowne spolszczenie) z języka

³⁵⁸ Zob. A. Arkuszewska [w:] P. Rylski, *Kodeks....*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 493 k.p.c., Legalis/el.2023.

niemieckiego³⁵⁹ (*das Mahnverfahren*), zaś sam model postępowania upominawczego był wzorowany na rozwiązaniach niemieckich i austriackich³⁶⁰.

Tak jak postępowanie nakazowe, postępowanie upominawcze w d.k.p.c. było postępowaniem o charakterze fakultatywnym. Zgodnie bowiem z art. 469 d.k.p.c. nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym mógł być wydany wyłącznie na żądanie powoda zgłoszone w pozwie, w którym powód dochodził w sądzie grodzkim od swego dłużnika osobistego sumy pieniężnej do wysokości dziesięciu tysięcy złotych. Model rozpoznania sprawy w postępowaniu upominawczym przypominał model postępowania nakazowego, albowiem zgodnie z art. 470 § 1 d.k.p.c. sąd wydawał nakaz zapłaty bez przeprowadzania rozprawy i bez wzywania pozwanego, któremu pozew doręczano wraz z nakazem. Zgodnie natomiast z art. 470 § 2 d.k.p.c. sąd orzekał w upominawczym nakazie zapłaty, że pozwany ma w terminie dwóch tygodni zaspokoić roszczenie w całości wraz z kosztami, albo wnieść w tym terminie sprzeciw (termin był inny niż w postępowaniu nakazowym, gdzie zgodnie z art. 462 § 1 d.k.p.c. sąd orzekał w nakazie, że pozwany ma w ciągu tygodnia, a w przypadku roszczeń z weksła lub czeku w ciągu trzech dni od dnia doręczenia zaspokoić roszczenie w całości wraz z kosztami, albo wnieść w tym terminie zarzuty).

Zgodnie z art. 471 § 1 d.k.p.c. sprzeciw mógł być wniesiony w dowolnej formie i pod jakąkolwiek nazwą - zarówno na piśmie, jak i ustnie do protokołu, a także nie musiał zawierać przytoczenia żadnych podstaw, faktów i dowodów, zaś obowiązek pouczenia pozwanego w tym zakresie wynikał z art. 471 § 2 d.k.p.c., który stanowił, że osnowa przepisu 471 § 1 d.k.p.c. powinna być podana pozwanemu wraz z nakazem.

Istotna różnica pomiędzy postępowaniem nakazowym i postępowaniem upominawczym dotyczyła skutków upominawczego nakazu zapłaty względem nakazu wydanego w postępowaniu nakazowym. Zgodnie z art. 477 d.k.p.c. prawomocny nakaz zapłaty wydany w postępowaniu upominawczym miał skutki prawomocnego wyroku, lecz w przeciwieństwie do nakazowego nakazu zapłaty nie stanowił tytułu zabezpieczenia, ani nie zyskiwał samoistnie przymiotu natychmiastowej wykonalności.

Inny był też charakter prawny środka zaskarżenia i jego skutek, albowiem zgodnie z art. 473 § 1 d.k.p.c. w przypadku skutecznego zaskarżenia nakazu zapłaty orzeczenie traciło

³⁵⁹ A. Thon, *Postępowanie...*, Polski Proces Cywilny, nr 5-6/1935, s. 159, J. Bekermann, *Postępowanie...*, Gazeta Sądowa Warszawska 1933, nr 5, s. 65, B. Rozensztat, *Postępowanie upominawcze*, Palestra, nr 1/1935, s. 42.

³⁶⁰ Zob. E. Waśkowski, *Podręcznik...*, Wilno 1932, s. 283, J. Bekermann, *Postępowanie ...*, Gazeta Sądowa Warszawska 1933, nr 5, s. 65, S. Gołąb, *Projekty...*, Kraków 1930, s. 91-92, M. Allerhand, *Zarzut...*, Polski Proces Cywilny, nr 1-2/1939, s. 25, J. Bibring, *Zalety i wady części cywilnej dekretu o usprawnieniu postępowania sądowego*, Głos sądownictwa, nr 1/1939, s. 45, S. Dalka, *Ochrona...*, Gdańsk 1977, s. 56.

moc (nawet wówczas gdy nakaz zapłaty był zaskarżony jedynie w części). Zgodnie z art. 473 § 2 d.k.p.c. jeżeli zaskarżone były poszczególne roszczenia objęte jednym pozwem, wówczas tylko w tym zakresie nakaz zapłaty tracił moc.

Regulacja art. 475 § 1 d.k.p.c. przewidywała przypadki, w których sąd był zobligowany do odmowy wydania upominawczego nakazu zapłaty. Niedopuszczalność wydania upominawczego nakazu zapłaty została przewidziana w razie niedopuszczalności drogi sądowej, niezdatności roszczenia do dochodzenia w postępowaniu upominawczym, oczywistej bezzasadność roszczenia wynikającej z osnowy pozwu, a także gdy jego zaspokojenie zależało od świadczenia wzajemnego oraz gdy, miejsce pobytu pozwanego nie było znane, albo gdy doręczenie nakazu zapłaty nie mogło nastąpić w kraju. Zgodnie z art. 475 § 2 d.k.p.c. każda z przeszkód wydania upominawczego nakazu zapłaty musiała być brana pod uwagę, jeżeli dotyczyłaby choćby części dochodzonego roszczenia lub chociażby jednego ze współpozwanym. Zgodnie z art. 476 d.k.p.c. sąd zawiadamiał powoda o odmowie wydania nakazu, zaś na odmowę nie przewidywano zażalenia. Powód mógł w ciągu miesiąca żądać skierowania sprawy do zwykłego postępowania, zaś w przypadku gdy nie skorzystał z tej możliwości nie tracił prawa wytoczenia ponownego powództwa.

Kodeks postępowania cywilnego z 1930 r. obowiązywał do 31 grudnia 1964 r., zaś postępowanie upominawcze zachowało w zasadniczym kształcie swoje pierwotne ramy mimo dużej nowelizacji ustawy procesowej w 1950 r., jednakże ze względu na rosnący wpływ spraw i konieczność odciążenia sądów, podejmowanie niektórych czynności w postępowaniu upominawczym w 1955 r.³⁶¹ przekazano do kompetencji państwowych biur notarialnych.

Wejście w życie w dniu 1.01.1965 r. obowiązującego do dnia dzisiejszego (pomimo wielu nowelizacji) k.p.c. nie wpłynęło w sposób zasadniczy na dotychczasowy model odrębnych postępowań uproszczonych i przyspieszonych, w tym zwłaszcza na kształt postępowania upominawczego. Postępowanie upominawcze jako postępowanie odrębne zostało uregulowane wraz z postępowaniem nakazowym w dziale V „Postępowanie nakazowe i upominawcze”, Tytułu VII, Księgi pierwszej Części pierwszej k.p.c. (w rozdziale 1 działu V zawarto przepisy ogólne wspólne dla postępowania nakazowego i upominawczego), a w dwóch kolejnych rozdziałach umieszczono przepisy szczególne decydujące o specyfice i odrębnościach wskazanych postępowań odrębnych.

³⁶¹ Na mocy dekretu z dnia 18.02.1955 r. o przekazaniu państwowym biur notarialnym niektórych dotychczasowych czynności sądowych (Dz.U. Nr 9, poz. 56), zobacz szczegółowe rozważania m.in. E. Wengerek, *Czynności...*, Nowe Prawo, nr 3/1957, s. 75 i nast., J. Cagara, *Postępowanie...*, Nowe Prawo, nr 1/1971, s. 87 i nast.

Właściwość miejscowa państwowych biur notarialnych była związana z właściwością sądu, gdyż na podstawie art. 481 § 1 k.p.c. do czynności w postępowaniu upominawczym właściwe było państwowe biuro notarialne w siedzibie sądu, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy. Zgodnie zaś z ówczesnym art. 484 k.p.c. sądowa kontrola nad działalnością państwowych biur notarialnych była sprawowana przez sąd przełożony nad sądem, który byłby właściwy rzeczowo i miejscowo do rozpoznania sprawy.

Na gruncie obowiązującego k.p.c. w pierwotnym brzmieniu postępowanie upominawcze pozostawało postępowaniem odrębnym o charakterze fakultatywnym, gdyż było wszczynane pozwem wnoszonym do państwowego biura notarialnego zawierającym wniosek o rozpoznanie w nim sprawy i wydanie nakazu zapłaty. W przypadku braku podstaw do wydania nakazu zapłat w postępowaniu upominawczym państwowe biuro notarialne zgodnie z ówczesnym brzmieniem art. 500 k.p.c. wydawało postanowienie odmowne (doręczane wyłącznie powodowi), zaś zgodnie z art. 501 k.p.c. w takiej sytuacji powód mógł w ciągu miesiąca od doręczenia mu postanowienia o odmowie wydania nakazu zapłaty żądać skierowania sprawy do rozpoznania w trybie zwykłym procesowym (skutkowało to równocześnie przekazaniem sprawy sądowi powszechnemu), lecz w przypadku nie skorzystania ze wskazanej opcji pozew pierwotnie wniesiony do państwowego biura notarialnego nie wywoływał skutków, jakie ustawa wiązała z wytoczeniem powództwa³⁶². Ustawą z dnia 24.05.1989 r.³⁶³, która weszła w życie z dniem 1.10.1989 r., postępowanie upominawcze w sprawach gospodarczych przekazane zostało do sądów rejonowych, utworzonych w miejsce dotychczasowych sądów powiatowych, zaś przekazanie pozostałych (innych niż gospodarcze) spraw cywilnych rozpoznawanych w postępowaniu upominawczym do właściwości sądów rejonowych nastąpiło na mocy ustawy z 13.07.1990 r.³⁶⁴, która weszła w życie w dniu 1.10.1990 r. Na podstawie tej ustawy dokonano także innej istotnej zmiany rozszerzając zakres spraw rozpoznawanych w postępowaniu upominawczym. Zrezygnowano bowiem z funkcjonującego uprzednio wymogu „osobistego” charakteru dochodzonych wierzytelności. Do dnia 1.10.1990 r. zarówno na mocy d.k.p.c. z 1930 r. jak i obowiązującego k.p.c. z 1964 r. nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym mógł być wydany wyłącznie przeciwko dłużnikowi osobistemu powoda.

³⁶² M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział III § 1.I.2.B., Legalis/el.2023.

³⁶³ Ustawa z dnia 24.05.1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. Nr 33, poz. 175 ze zm.).

³⁶⁴ Ustawa z dnia 13.07.1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 55, poz. 318.).

Dalsze przekształcenia postępowania upominawczego nastąpiły na mocy nowelizacji z 1.03.1996 r. ze skutkiem od 1.07.1996 r.³⁶⁵ Wprawdzie przekształcając postępowanie nakazowe w postępowanie obligatoryjne, utrzymano fakultatywny charakter postępowania upominawczego, znaczącą zmianą w postępowaniu upominawczym była jednak rezygnacja w tym postępowaniu z konieczności wniosku powoda o skierowanie sprawy do rozpoznania w trybie zwykłym procesowym w przypadku braku podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym. Zgodnie z art. 498 § 2 k.p.c., po przedmiotowej nowelizacji w powyższych sytuacjach przekazanie sprawy następowało z urzędu.

Za niezwykle istotną z punktu widzenia modelu postępowania upominawczego w Polsce, a *de facto* i *de iure* także całego systemu postępowań uproszczonych i przyspieszonych wskazać należy 1.07.2000 r. a więc dzień wejścia w życie ustawy z 24.05.2000 r.³⁶⁶ Na mocy tego aktu, przekazano do rozpoznawania w postępowaniu upominawczym wszystkie sprawy o roszczenia pieniężne, należące do właściwości rzeczowej sądów rejonowych i okręgowych bez względu na wartość przedmiotu sporu, a także zniesiono wymóg zamieszczenia w pozwie wniosku o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, co nie tylko spowodowało zmianę charakteru postępowania upominawczego czyniąc go postępowaniem odrębnym o charakterze obligatoryjnym (utrata charakteru fakultatywności na rzecz obligatoryjności charakteryzuje postępowanie upominawcze do chwili obecnej), ale przekształciło postępowanie upominawcze we wstępną, obligatoryjną fazę merytorycznego rozpoznania sprawy w postępowaniu cywilnym w trybie procesowym we wszystkich sprawach, w których dochodzone są roszczenia pieniężne bez względu na ich wysokość (za wyjątkiem spraw podlegających rozpoznaniu w innych postępowaniach odrębnych, wyprzedzających postępowanie upominawcze, w sytuacjach w których nie dochodzi do krzyżowania się i jednoczesnego stosowania przepisów regulujących postępowanie upominawcze oraz innego postępowania odrębnego)³⁶⁷.

Ograniczono nadto, dotychczasowe konstrukcyjne związki pomiędzy postępowaniem upominawczym i nakazowym (wyrażone w obowiązujących uprzednio wspólnych dla obu postępowań przepisach ogólnych zawartych w art. 480 - 483 k.p.c., a usuniętych na mocy

³⁶⁵ Ustawa z dnia 1.03.1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 43, poz. 189).

³⁶⁶ Ustawa z dnia 24.05.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz. U. Nr 48, poz. 554).

³⁶⁷ S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 53-54.

wskazanej nowelizacji z 24.05.2000 r.), przenosząc część dotychczasowych unormowań do jednostek redakcyjnych poświęconych postępowaniu nakazowemu i postępowaniu upominawczemu. W ten sposób zaznaczono odrębność każdego z postępowań odrębnych, co nastąpiło jednak za cenę powielania identycznych regulacji w przepisach poświęconych dla tych postępowań. Dodatkowo, przedmiotowa nowelizacja w sposób istotny podnosiła poziom formalizmu procesowego, co do wymogów dotyczących formy i treści sprzeciwu od nakazu zapłaty. Zgodnie z ówczesnym brzmieniem art. 503 § 1 k.p.c. wprowadzono bowiem wymóg zachowania dla sprzeciwu formy pisma procesowego, a także konieczność oznaczenia zakresu zaskarżenia oraz przedstawienia zarzutów, wszystkich okoliczności faktycznych, a także dowodów na ich potwierdzenie. Zmiany te w znaczącej mierze doprowadziły do ukształtowania obowiązującej do dzisiaj regulacji postępowania upominawczego. Część z nich w ostatnich latach została jednak wyeliminowana bądź poddana dalszym modyfikacjom.

Znaczącej zmiany w postępowaniu upominawczym – tym razem w zakresie kompetencji organów procesowych do podejmowania czynności w tym postępowaniu – dokonano z dniem 22.02.2005 r. na mocy ustawy z dnia 22.12.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych³⁶⁸. W ramach dążenia do odciążenia sędziów sądów powszechnych przez poszerzenie zakresu kompetencji referendarzy sądowych umożliwiono im m.in. wydawanie nakazów zapłaty w postępowaniu upominawczym.

Kolejny etap przeobrażeń postępowania upominawczego w Polsce nastąpił wraz z największą w ostatniej dekadzie nowelizacją Kodeksu postępowania cywilnego z 4.07.2019 r. Zmiany dokonane na mocy zm.kpc.2019 zarówno redakcyjne jak i merytoryczne - są na tyle znaczące, iż zasługują przynajmniej na miano „przebudowy” postępowania nakazowego i upominawczego, zaś aspekt redakcyjny wprowadzonych zmian dotknął na równi postępowania nakazowego jak i upominawczego. Jak już bowiem sygnalizowano, w ramach tej nowelizacji powrócono do rozwiązania redakcyjnego funkcjonującego do 30.06.2000 r. tzn. przywrócono przepisy wspólne dla postępowania nakazowego i upominawczego³⁶⁹, zamieszczając je w przepisach art. 480¹ k.p.c. do art. 480⁴ k.p.c. ulokowanych w Rozdziale 1 działu V „Postępowanie nakazowe i upominawcze”. W wyniku wskazanej nowelizacji w Rozdziale 3 ww. działu zawierającym przepisy dedykowane dla postępowania

³⁶⁸ Ustawa z dnia 22.12.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98).

³⁶⁹ Patrz rozdział 2.2.2 niniejszego opracowania.

upominawczego pozostawiono jedynie art. 499 k.p.c. i art. 505 k.p.c. Przepisy te przesądzają o odrębności wskazanego postępowania w stosunku do postępowania nakazowego.

2.3.2. Cechy postępowania upominawczego w obowiązującej regulacji

Na obecny kształt postępowania upominawczego (tak jak i na postępowania nakazowego) złożyły się również zmiany wprowadzone na mocy nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego od 2000 roku do chwili obecnej. Istotne dla określenia obowiązującego charakteru postępowania nakazowego są nie tylko zmiany wprowadzone ustawą z 24.05.2000 r.³⁷⁰, ale przede wszystkim również regulacje przyjęte w wyniku nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego (zm.kpc.2019) i obowiązujące od 7.11.2019 r.³⁷¹ oraz następujące po niej nowelizacje³⁷².

W ramach niniejszego opracowania zasadna jest analiza tych regulacji (tak wspólnych z postępowaniem nakazowym jak i odrębnych cechujących wyłącznie postępowanie upominawcze) w zakresie w jakim będzie ona prowadzić do określenia charakteru prawnego postępowania upominawczego. Charakter ten warunkowany jest przez specyficzne cechy postępowania upominawczego. Ustalenie specyfiki postępowania upominawczego umożliwi szczegółowe omówienie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym (oraz nakazowym) w ich właściwym świetle, pozwalając na zobrazowanie nie tylko modelu tego postępowania, ale stojącą za rozwiązaniami przyjętymi w Kodeksie filozofię podstaw wydania nakazu zapłaty.

Ramy niniejszego opracowania uniemożliwiają komentaryczne omówienie wszystkich regulacji dotyczących postępowań odrębnych (postępowania nakazowego i postępowania upominawczego), ograniczając ich ocenę do tych regulacji, które definiują wskazane postępowania odrębne, względem przyjętych przez ustawodawcę podstaw wydania upominawczego i nakazowego nakazu zapłaty.

³⁷⁰ Ustawa z dnia 24.05.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554).

³⁷¹ Ustawa z dnia 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469) – zm.kpc.2019.

³⁷² Np. zm.kpc.2020 - ustawa z dnia 13.02.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 288), zm.kpc.2021 - ustawa z dnia 11.08.2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021, poz. 1655), zm.kpc.2023 - ustawa z dnia 9.03.2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023, poz. 614).

Jak wskazano wcześniej pewne kryteria podziału postępowań odrębnych, oddające zasadnicze różnice zachodzące pomiędzy poszczególnymi postępowaniami odrębnymi tj. postępowaniem nakazowym i upominawczym skupiają się na trzech płaszczyznach: tj. oceny według kryterium podziału na postępowanie upominawcze i postępowanie dokumentowe (nakazowe), kryterium fakultatywności i obligatoryjności oraz w końcu kryterium jedno oraz dwustopniowości (faz) danego postępowania (które to kryterium nierozzerwalnie łączy się z charakterem prawnym środka zaskarżenia od nakazu zapłaty w danym postępowaniu odrębnym). Tak sprecyzowane kryteria będą stanowiły bazę oceny obecnej regulacji postępowania upominawczego, co da z kolei asumpt do szczegółowej oceny podstaw wydania nakazu zapłaty we wskazanym postępowaniu odrębnym. Postępowanie to, podobnie jak postępowanie nakazowe, należy do właściwości sądów rejonowych lub okręgowych, a określenie właściwości rzeczowej sądu w jego ramach następuje zgodnie z art. 16 i 17 k.p.c. Postępowanie upominawcze jest postępowaniem odrębnym o charakterze obligatoryjnym³⁷³ prowadzonym przez sąd (referendarza sądowego³⁷⁴) z urzędu, w razie spełnienia ustawowo określonych przesłanek, co stanowi o jego naturze prawnej³⁷⁵. Wskazać należy, że w każdej sprawie, która pod względem przedmiotowym należy do postępowania upominawczego zgodnie z art. 480¹ § 1 k.p.c. w zw. z art. 499 § 1 k.p.c., przewodniczący i sąd mają obowiązek zastosować przepisy o tym postępowaniu z urzędu. W konsekwencji obowiązkiem tych organów (przewodniczącego wydziału na etapie dekretacji sprawy – sądu po wyłonieniu jego składu w drodze losowania i przystąpieniu do rozpoznania sprawy) jest dokonanie oceny sprawy pod kątem występowania negatywnych podstaw (przeszkód) do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym określonych w art. 499 § 1 k.p.c. W przypadku ustalenia, że przeszkody te nie występują jak również w przypadku braku stwierdzenia innych okoliczności sprzeciwiających się wydaniu nakazu zapłaty (w szczególności nieusuniętych braków formalnych pozwu oraz przeszkód procesowych w postaci braku dodatnich lub

³⁷³ Regulacja pod względem obligatoryjności ma charakter podobny do regulacji austriackiej - § 244 ust. 1 a. ZPO, zgodnie z którym w sprawach z pozwu o zapłatę kwot nieprzekraczających 75 000 euro, sąd zobowiązany jest wydać nakaz zapłaty (bez wcześniejszej ustnej rozprawy i bez przesłuchania pozwanego), chyba że na wniosek powoda ma zostać wydany nakaz zapłaty w postępowaniu w sprawach wekslowych (§ 555–559 a.ZPO), zob. A. Perez-Ragone, *Europäisches...*, Kolonia 2004, s. 115, w przeciwieństwie do regulacji niemieckiej, gdzie postępowanie upominawcze jest procedurą fakultatywną, bowiem jej wszczęcie jest uwarunkowane złożeniem stosownego wniosku przez powoda - § 688 ust. 1 n.ZPO, zgodnie z którym nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym wydaje się na wniosek wnioskodawcy, który dochodzi roszczenia pieniężnego oznaczonego kwotowo w walucie euro.

³⁷⁴ Zob. A. Arkuszewska, *Referendarz sądowy w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2011, *passim*, Taż, *Zakres kognicji i pozycja referendarza sądowego w postępowaniu cywilnym* [w:] red. K. Markiewicz, A. Torbus, *Podmioty w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2018, *passim*.

³⁷⁵ A. Olaś [w:] P. Ryłski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 499 k.p.c., Legalis/el.2023.

ziszczenia się ujemnych bezwzględnych przesłanek procesowych) uzasadniających zakończenie postępowania w sposób inny niż merytoryczne orzeczenie, sąd (względnie referendarz sądowy) zobligowany jest wydać nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym.

Obligatoryjny charakter postępowania i stosowanie przepisów o postępowaniu upominawczym z urzędu wynika z ogólnych reguł wyrażonych w art. 13 § 1 oraz art. 201 § 1 k.p.c.³⁷⁶. Obecna treść art. 499 § 1 k.p.c., która stanowi, że „sąd wydaje nakaz zapłaty” jednoznacznie przesądza, że regulacja dotycząca postępowania upominawczego nie uzależnia wydania upominawczego nakazu zapłaty od żądania powoda (nie wymaga wniosku powoda), lecz stanowi, że nakaz taki w przypadku spełnienia się warunków ustawowych przewidzianych przez k.p.c. zostanie wydany z urzędu. Ewentualny wniosek powoda w pozwie o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym nie jest niezbędny, a jego znaczenie procesowe ogranicza się do zwrócenia sądowi uwagi na potrzebę rozważenia zasadności wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym.

Niedopuszczalny i bezskuteczny byłby natomiast wniosek powoda o wyłączenie rozpoznania sprawy należącej do przedmiotowego zakresu postępowania upominawczego, w tym postępowaniu, tj. o pominięcie rozpoznania przez sąd sprawy w oparciu o regulacje dotyczące postępowania upominawczego. W tym zakresie, rozważyć należy postulat *de lege ferenda* polegający na przekształceniu postępowania upominawczego w postępowanie odrębne oparte na modelu *opt-out*. Taki model przewidywałby możliwość rezygnacji przez powoda z rozpoznania sprawy w tym postępowaniu w drodze wyraźnego oświadczenia wyrażającego brak woli wydania przez sąd nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, co niejednokrotnie przyczyniłoby się do przyspieszenia postępowania w sytuacji, gdy powód znając postawę pozwanego zdaje sobie sprawę w z pewnością wniesienia przez niego sprzeciwu, co w zasadzie prowadzi do wydłużenia, a nie przyspieszenia postępowania³⁷⁷. Model taki wydawałby się uzasadniony zwłaszcza w przypadku automatyzacji postępowania upominawczego (oraz nakazowego) i wykorzystania sztucznej inteligencji w rozpoznaniu pozwu oraz oceny podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym albo upominawczym.

W celu oceny postępowania upominawczego w kontekście jego wyłączności należy zbadać jakie relacje zachodzą między poszczególnymi postępowaniami odrębnymi, a postępowaniem upominawczym. Relację zachodzącą pomiędzy postępowaniem nakazowym i postępowaniem upominawczym scharakteryzowano we wcześniejszym fragmencie

³⁷⁶ S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 5.

³⁷⁷ A. Olaś [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023.

niniejszego opracowania (zob. rozdział II, pkt 2.3.2.) i jest ona przesądzona tj. zachodzi brak możliwości jednoczesnego zastosowania przepisów regulujących postępowanie nakazowe oraz postępowanie upominawcze.

Z uwagi na specyficzny przedmiot i charakter spraw rozpoznawanych w postępowaniach odrębnych w sprawach: małżeńskich, pomiędzy rodzicami o dziećmi oraz o naruszenie posiadania, postępowaniem odrębnym w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz tzw. postępowaniami regulacyjnymi (m.in. postępowaniem w sprawach z zakresu regulacji: energetyki, telekomunikacji i poczty, transportu kolejowego oraz rynku wodno-kanalizacyjnego) sprawy rozpoznawane w tych postępowaniach odrębnych nigdy nie będą pozostawały w możliwości jednoczesnego zastosowania z regulacjami postępowania upominawczego³⁷⁸.

Zgodnie z regulacjami art. 505¹⁵ § 2 k.p.c. oraz art. 505²¹ § 2 k.p.c., przepisów o postępowaniu upominawczym nie stosuje się w europejskich postępowaniach transgranicznych, a więc w europejskim postępowaniu nakazowym oraz europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń albowiem postępowania te mają charakter fakultatywny (zasadniczo uregulowane są w stosowanych bezpośrednio rozporządzeniach unijnych, a jedynie uzupełniająco w odpowiednich przepisach k.p.c.) i nie zachodzi możliwość jednoczesnego stosowania przepisów o postępowaniu upominawczym oraz europejskim postępowaniu nakazowym i europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń. Nadto, zgodnie z art. 505¹⁸ § 1 k.p.c., w sprawie w której zgodnie z przepisami rozporządzenia nr 1896/2006 europejski nakaz zapłaty mógł być wydany tylko co do części roszczenia, a powód wyraził na to zgodę, rozpoznanie sprawy co do pozostałej części roszczenia odbywa się z wyłączeniem przepisów o postępowaniu upominawczym, zaś art. 505¹⁹ § 1 k.p.c. wyklucza wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, w przypadku przejścia sprawy z europejskiego postępowania nakazowego do postępowania prowadzonego we właściwym trybie według przepisów k.p.c. w konsekwencji skutecznego wniesienia sprzeciwu od europejskiego nakazu zapłaty.

Zgodnie z art. 505²⁸ § 1 k.p.c., przepisy o postępowaniu upominawczym stosuje się w elektronicznym postępowaniu upominawczym, z uwzględnieniem odrębności wynikających z przepisów o postępowaniu upominawczym. Łączne stosowanie przepisów wskazanych postępowaniach odrębnych wynika z przyczyn konstrukcyjnych i charakteru elektronicznego postępowania upominawczego. Elektroniczne postępowanie upominawcze zostało

³⁷⁸ M. Manowska, *Postępowania...*, Warszawa 2012, s. 18.

ukształtowane jako samodzielne i oddzielne postępowanie odrębne, lecz konstrukcyjnie jest w swej istocie podtypem (odmianą) postępowania upominawczego³⁷⁹. Sprawy należące do zakresu przedmiotowego elektronicznego postępowania upominawczego objęte są również zakresem postępowania upominawczego, lecz wystąpienie krzyżowania się obu postępowań prowadzące do wydania nakazu zapłaty jest niemożliwe. Zastosowanie przepisów o elektronicznym postępowaniu upominawczym mającego charakter fakultatywny wyprzedza postępowanie upominawcze, którego cechuje obligatoryjność, zaś regulacje dotyczące postępowania upominawczego znajdują zastosowanie w elektronicznym postępowaniu upominawczym, z odrębnościami wynikającymi z przepisów o elektronicznym postępowaniu upominawczym. Zgodnie przy tym z art. 505³⁶ k.p.c. w przypadku wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym sąd umarza postępowanie w zakresie, w którym nakaz zapłaty utracił moc. Nadto, art. 505³⁷ § 2 k.p.c. przewiduje, że w terminie trzech miesięcy od dnia wydania postanowienia o umorzeniu elektronicznego postępowania upominawczego powód może wnieść pozew przeciwko pozwanemu o to samo roszczenie w postępowaniu innym niż elektroniczne postępowanie upominawcze. W konsekwencji skutki prawne, które ustawa wiąże z wytoczeniem powództwa, następują z dniem wniesienia pozwu w elektronicznym postępowaniu upominawczym. We wskazanym przypadku nie ma żadnych podstaw aby ponownie wniesiony pozew nie został rozpoznany w postępowaniu upominawczym i w konsekwencji możliwe jest wydanie upominawczego nakazu zapłaty³⁸⁰.

Istnieje możliwość krzyżowania się zakresu postępowania upominawczego i postępowania uproszczonego, które to postępowania odrębne charakteryzuje obligatoryjność³⁸¹. W przypadku zakończenia rozpoznania sprawy w postępowaniu upominawczym, lecz niewiążącego się z zakończeniem postępowania w sprawie, tzn. wskutek stwierdzenia braku podstaw do wydania upominawczego nakazu zapłaty zgodnie z art. 480¹ § 2 k.p.c. w zw. z art. 499 § 1 k.p.c., skutecznego wniesienia sprzeciwu od nakazu zapłaty zgodnie z art. 480¹ § 2 k.p.c. w zw. z art. 505 § 2 k.p.c. albo uchylenia go przez sąd

³⁷⁹ D. Zawistowski, S. Sołtysik [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 - uwagi do art. 505²⁸ k.p.c., Lex/el.2023.

³⁸⁰ A. Olaś [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 505²⁸ k.p.c., Legalis/el.2023.

³⁸¹ S. Cieślak, *Powiązania...*, Warszawa 2013, Rozdział III.3.13, Lex/el.2023, Tenże, *System postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym po zmianach Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonych w życie w latach 2008 – 2010*, [w:] Aurea praxis, aurea teoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, J. Gudowski, K. Weitz (red.), Warszawa 2011, s. 101, R. Flejszar, *Postępowanie...*[w:] K. Flaga-Gieruszyńska (red.), R. Flejszar (red.), M. Malczyk (red.), *Nowelizacja...*, Warszawa 2020, Rozdział XV § 5., Legalis/el.2023.

z urzędu na podstawie art. 480² § 5 k.p.c., dalsze rozpoznanie sprawy odbywa się w całości według przepisów ustalających reguły dla postępowania uproszczonego.

Przepisy o postępowaniu upominawczym mogą być stosowane z regulacjami dotyczącymi postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy, w sytuacji w której sprawa zgodnie z art. 476 § 1 k.p.c., odpowiada definicji sprawy z zakresu prawa pracy, także zakresowo mieści się w regulacji art. 480¹ § 1 k.p.c. w zw. z art. 499 k.p.c. Do tzw. zbiegu postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy z postępowaniem upominawczym dojdzie niezależnie od żądania strony, gdyż jest to konsekwencja obligatoryjnego charakteru zarówno postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy, jak i postępowania upominawczego³⁸².

Warto też wskazać na sytuację, w której przedmiotowy zakres postępowania upominawczego krzyżuje się z przedmiotowym zakresem postępowania uproszczonego oraz postępowania odrębnego w sprawach z zakresu prawa pracy. Wszystkie trzy wskazane postępowania odrębne mają charakter obligatoryjny. Wskazany charakter daje możliwość i jednocześnie nakłada na sąd obowiązek stosowania przepisów regulujących te postępowania jednocześnie³⁸³.

Postępowanie upominawcze może krzyżować się z postępowaniem w sprawach gospodarczych (przywróconym zm.kpc.2019). Krzyżowanie się wskazanych postępowań odrębnych może nastąpić w sprawach gospodarczych w rozumieniu art. 458² § 1 k.p.c., w których to sprawach powód dochodzi roszczenia pieniężnego albo świadczenia innych rzeczy zamiennych³⁸⁴. Postępowanie upominawcze może być stosowane w sprawach, które podlegają

³⁸² S. Cieślak, *Powiązania...*, Warszawa 2013, Rozdział III.3.4, Lex/el.2023.

³⁸³ Tak m.in. K. Knoppek, *Teoretyczne założenia postępowania upominawczego*, [w:] A. Nowak (red.) *Wokół problematyki cywilnoprosesowej. Studium teoretycznoprawne. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Profesora Kazimierza Korzana*, Katowice 2001, s. 111-112, Tenże, *Postępowanie upominawcze de lege ferenda*, [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, t. 1*, Warszawa 2011, s. 383, S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 6-7, M. Mędrala, *Funkcja ochronna postępowania sądowego w sprawach z zakresu prawa pracy*, Warszawa 2011, s. 287-289, T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, A. Olaś [w:] T. Zembrzuski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023.

³⁸⁴ Tak też R. Flejszar, *Postępowania przyspieszone po zmianach wprowadzonych nowelizacją KPC z 4.7.2019 r.*, Monitor Prawniczy, nr 21/2019, Legalis/el.2023, Tenże, *Postępowanie...* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska (red.), R. Flejszar (red.), M. Malczyk (red.), *Nowelizacja...*, Warszawa 2020, Rozdział XV. § 5., Legalis/el.2023, R. Kulski, *Odrębności postępowania w sprawach gospodarczych*, Monitor Prawniczy, nr 21/2019, s. 1167, Tenże, [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 458¹ k.p.c., Legalis/el.2023, D. Chrapoński, *Odrębne postępowanie w sprawach gospodarczych – zarys regulacji*, Palestra, nr 11-12/2019, s. 121-122, P. Feliga [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 458¹ k.p.c., Legalis/el.2023, E. Marszałkowska-Krześ [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 458¹ k.p.c., Legalis/el.2023, M. Muliński [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 458¹ k.p.c., Legalis/el.2023, A. Arkuszewska [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 458¹ k.p.c., Legalis/el.2023, K. Flaga-Gieruszyńska, A. Klich [w:] K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 458¹ k.p.c., Legalis/el.2023, D. Rutkowski [w:] O. Piaskowska (red.),

rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, zaś zgodnie z art. 458¹ § 2 k.p.c. w sprawach rozpoznawanych w postępowaniu w sprawach gospodarczych, przepisy o innych postępowaniach odrębnych stosuje się w zakresie, w którym nie są sprzeczne z przepisami niniejszego działu (nie dotyczy to jednak spraw gospodarczych rozpoznawanych w takich postępowaniach odrębnych jak: europejskie postępowanie nakazowe, europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń oraz elektroniczne postępowanie upominawcze). Regulacja art. 458¹ § 2 k.p.c. stanowi więc normę kolizyjną, która przyznaje regulacji o postępowaniu w sprawach gospodarczych pierwszeństwo przed przepisami dotyczącymi postępowania upominawczego (i nakazowego).

Na mocy ustawy z 13.02.2020 r.³⁸⁵ z dniem 1.07.2020 r. wprowadzono do k.p.c. nowe postępowanie odrębne tj. postępowania w sprawach własności intelektualnej regulowane od art. 479⁸⁹ do art. 497¹²⁹ k.p.c. Zakres przedmiotowy postępowania odrębnego w sprawach własności intelektualnej, wyznaczony został w art. 478⁸⁹ k.p.c. poprzez ustawową definicję spraw własności intelektualnej i jest stosunkowo szeroki, obejmując swoim zakresem również wiele spraw o zapłatę³⁸⁶, a więc potencjalnie możliwych do rozpoznania w postępowaniu upominawczym. Postępowanie w sprawach własności intelektualnej jest postępowaniem o charakterze obligatoryjnym (ukształtowanym na zasadzie nadrzędności supremacji tegoż postępowania w stosunku do innych postępowań odrębnych, gdyż zgodnie z art. 478⁹¹ k.p.c. w sprawach rozpoznawanych według przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach własności intelektualnej przepisy o innych postępowaniach odrębnych stosuje się wyłącznie w zakresie, w którym nie są one sprzeczne z przepisami postępowania w sprawach własności intelektualnej) i nie budzi wątpliwości możliwość krzyżowania się postępowania w sprawach własności intelektualnej z postępowaniem upominawczym albo postępowaniem nakazowym³⁸⁷.

Kodeks..., Warszawa 2022 – uwagi do art. 458¹ k.p.c., Lex/el.2023, T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 458¹ k.p.c., Lex/el.2023, Manowska M. [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 458¹ k.p.c., Lex/el.2023, J. Gudowski [w:] T. Zembruski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 458¹ k.p.c., Lex/el.2023, A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 458¹ k.p.c., Lex/el.2023.

³⁸⁵ Ustawa z dnia 13.02.2020 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 288).

³⁸⁶ Zob. D. Sierżant [w:] B. Karolczyk (red.), *Postępowanie cywilne w sprawach własności intelektualnej. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 479⁸⁹ k.p.c., Lex/el.2023, E. Stefańska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 479⁸⁹ k.p.c., Lex/el.2023.

³⁸⁷ M. Dziurda, *Postępowanie w sprawach własności intelektualnej z perspektywy systemowej*, Przegląd Sądowy, nr 10/2020, s. 19, G. Kamieński [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 479⁹¹ k.p.c., Legalis/el.2023, K. Flaga-Gieruszyńska [w:] K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *Postępowanie...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 479⁹¹ k.p.c., Legalis/el.2023, B. Karolczyk [w:] B. Karolczyk (red.), *Postępowanie...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 479⁹¹ k.p.c., Lex/el.2023, A. Turczyn [w:] O. Piaskowska (red.),

Nowelizacją z dnia 9.03.2023 r. (zm.kpc.2023) dodano do k.p.c. postępowanie odrębne o charakterze obligatoryjnym regulowane art. 458¹⁴ – 458¹⁶ k.p.c. – postępowanie z udziałem konsumentów. Zgodnie z art. 458¹⁴ § 1 k.p.c. przepisy dotyczące postępowania z udziałem konsumentów stosuje się w sprawach o roszczenia konsumenta przeciwko przedsiębiorcy oraz o roszczenia przedsiębiorcy przeciwko konsumentowi, o ile konsument ten jest stroną postępowania. Dla zakwalifikowania sprawy jako nadającej się do rozpoznania w postępowaniu odrębnym z udziałem konsumentów istotne są dwa kryteria: przedmiotowe, nawiązujące do pojęcia roszczenia oraz podmiotowe, odnoszące się do statusu stron – konsumenta i przedsiębiorcy. Jeżeli konkretnej sprawie można przypisać te cechy łącznie, podlega ona rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu z udziałem konsumentów³⁸⁸. Zgodnie z art. 458¹⁴ § 2 k.p.c., w sprawach rozpoznawanych według przepisów postępowania z udziałem konsumentów przepisy o innych postępowaniach odrębnych stosuje się w zakresie, w którym nie są sprzeczne z przepisami niniejszego działu. Zastosowano, więc normę kolizyjną na podstawie, której możliwe jest nakładanie się (krzyżowanie się) postępowania z udziałem konsumentów na postępowanie upominawcze. Ustawodawca przyjął w tym wypadku zasadę kumulacji z jednoczesnym ustaleniem pierwszeństwa przepisów normujących postępowanie z udziałem konsumentów.

Postępowanie upominawcze w przeciwieństwie do wskazanego wcześniej postępowania nakazowego, mającego charakter dokumentowy jest postępowaniem odrębnym o charakterze upominawczym i nie wynika to jak mogłoby się wydawać z samej nazwy tegoż postępowania prawnego, lecz z jego modelu oraz podstaw wydania nakazu zapłaty (a właściwie braku zaistnienia podstaw czy przeciwwskazań o charakterze negatywnym do jego wydania). Upominawczy charakter tej procedury wynika z okoliczności, że w postępowaniu upominawczym (jak również w elektronicznym postępowaniu upominawczym i postępowaniu w sprawie europejskiego nakazu zapłaty, nazwanego przez polskiego prawodawcę na użytek regulacji kodeksowej myląc postępowaniem w sprawie europejskiego nakazu zapłaty) nie są przeprowadzane dowody (względnie ocenianie są one w ograniczonym stopniu – choć możliwość i zakres oceny jest kwestią sporną w doktrynie, co będzie stanowiło przedmiot rozważań w dalszej części opracowania), zaś podstawą wydania nakazu zapłaty

Kodeks..., Warszawa 2022 – uwagi do art. 479⁹¹ k.p.c., Lex/el.2023, M. Orecki [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 479⁹¹ k.p.c., Lex/el.2023, E. Stefańska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 - uwagi do art. 479⁹¹ k.p.c., Lex/el.2023.

³⁸⁸ M. Łochowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 458¹⁴ k.p.c., Legalis/el.2023.

w postępowaniach upominawczych są twierdzenia powoda – według treści pozwu, na co przede wszystkim wskazuje treść art. 499 § 1 k.p.c.

Upominawczy charakter postępowania przejawia się również w charakterze prawnym orzeczenia oraz tj. upominawczego nakazu zapłaty (np. braku przymiotu tytułu zabezpieczenia, w przeciwieństwie do nakazowego nakazu zapłaty) oraz w anulacyjnym charakterze środka zaskarżenia jakim jest sprzeciw³⁸⁹ (co jest nierozdzielnie związane z jednofazowością postępowania upominawczego)³⁹⁰.

Postępowanie upominawcze jest postępowaniem odrębnym o charakterze uproszczonym oraz przyspieszonym, albowiem zawiera uproszczone rozwiązania pozwalające na załatwienie spraw cywilnych o charakterze bezspornym oraz o nieskomplikowanym stanie faktycznym w sposób szybszy niż w zwykłym trybie procesowym³⁹¹. Postępowanie upominawcze jest postępowaniem przyspieszonym, sumarycznym, opartym na tzw. konstrukcji odwrócenia sporu (franc. *l'inversion du contentieux*)³⁹², a więc postępowaniem toczącym się *ex parte*, w którym dochodzi do wydania orzeczenia rozstrzygającego pozytywnie o roszczeniu procesowym powoda (w postaci upominawczego nakazu zapłaty), zaś to na pozwanego przenosi się ciężar podjęcia decyzji o skierowaniu sprawy do rozpoznania w ramach postępowania w formie kontradiktoryjnej, w następstwie wniesienia przez niego szczególnego środka zaskarżenia (w postępowaniu upominawczym – sprzeciwu)³⁹³.

Postępowanie upominawcze jest postępowaniem odrębnym o charakterze sumarycznym opartym na zasadzie kognicji *prima facie*. Oznacza to, że rozstrzygnięcie sprawy w tym postępowaniu przez wydanie nakazu zapłaty ma charakter doraźny, albowiem następuje w oparciu o niezupełny materiał procesowy (twierdzeń pozwu i ewentualnie dowodów dołączonych do tegoż pozwu, lecz w tym zakresie jest to kwestia sporna i będzie stanowiła przedmiot dalszych rozważań w zakresie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym), które na tym etapie postępowania nie podlegają konfrontacji z twierdzeniami strony przeciwnej ani też weryfikacji w postępowaniu dowodowym³⁹⁴. Obowiązywanie zasady kognicji *prima facie* szczególnie silnie akcentowane jest w regulacji niemieckiej (*das Prinzip*

³⁸⁹ J. Misztal-Konecka, *Sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym* [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Środki...*, Warszawa 2023, s. 364.

³⁹⁰ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział III § 1.I.2.C., Legalis/el.2023.

³⁹¹ S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 3 i nast., Tenże, *System postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym po zmianach Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzanych w życie w latach 2008–2010* [w:] K. Weitz, J. Gudowski (red.), *Aurea...*, Warszawa 2011, s. 87, A. Kościółek, *Postępowanie upominawcze* [w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania odrębne. System Postępowania Cywilnego. Tom 6*, Warszawa 2022, s. 809-810, Legalis/el.2023.

³⁹² M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, s. 71 i nast., Legalis/el.2023.

³⁹³ Tamże, s. 151 i nast.

³⁹⁴ A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 649 i nast.

der Primafacie-Cognition), gdzie podkreśla się, że w ramach oceny podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym dochodzi jedynie do pobieżnego zbadania spójności pozwu, co prowadzi do stwierdzenia jedynie rażących i rzucających się w oczy nieprawidłowości świadczących o bezzasadności żądania powoda, co skutkuje odmową wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym³⁹⁵. Ze względu na wskazaną charakterystykę postępowania upominawczego (postępowanie odrębne *ex parte* o charakterze sumarycznym) postępowanie to przewiduje istotne ograniczenia, które przejawiają się w zakresie realizacji naczelných zasad procesu w odniesieniu do zasady kontradiktoryjności (w tym zwłaszcza kontradiktoryjnej formy procesu), zasady jawności (zarówno wewnętrznej, jak i zewnętrznej) postępowania oraz zasady równości stron (w tym zwłaszcza w wymiarze dyrektywy *audiatur et altera pars*)³⁹⁶.

Postępowanie upominawcze jest postępowaniem o szczególnym charakterze albowiem w jego strukturze dynamicznej można wyodrębnić jedną fazę (etap) postępowania, co sprawia że charakteryzuje się je właśnie jako postępowanie jednofazowe (jednoetapowe)³⁹⁷. Kończy się ono z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia albo z chwilą skutecznego zaskarżenia nakazu zapłaty sprzeciwem³⁹⁸.

Nakaz zapłaty wydany w postępowaniu upominawczym traci moc w wypadku prawidłowego wniesienia sprzeciwu, tj. w sytuacji, w której sprzeciw nie jest dotknięty brakami formalnymi albo braki te zostały usunięte, został wniesiony w terminie oraz nie jest niedopuszczalny z innych przyczyn. Powyższe właściwości najlepiej oddają anulacyjny charakter sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym³⁹⁹.

³⁹⁵ Ch. Paulus, *Zivilprozessrecht...*, Berlin 2016, s. 235.

³⁹⁶ A. Olaś, *Postępowanie...*[w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 604.

³⁹⁷ Polska regulacja postępowania upominawczego przypomina regulację obowiązującą w Austrii § 244 i nast. a.ZPO – zob. M. Weber, R. Fucik, *Das österreichische und das Europäische Mahnverfahren*, Österreichische Juristen-Zeitung, nr 21/2008, s. 831, J.M. Kormann, *Das neue Europäische Mahnverfahren im Vergleich zu den Mahnverfahren in Deutschland und Osterreich*, Jena 2007, s. 91-92. Odmienne, dwustopniowy model postępowania upominawczego obowiązuje wszyskim w Niemczech, gdzie w pierwszej fazie postępowania upominawczego wydawany jest nakaz zapłaty (*der Mahnbescheid*) stanowiący rodzaj sądowego wezwania do zapłaty. Przeciwnikowi przysługuje sprzeciw od nakazu zapłaty (*der Widerspruch*), a w przypadku braku wniesienia w terminie sprzeciwu, którego wniesienie skutkuje przekazaniem sprawy do zwykłego trybu na wnioski jednej ze stron) nakaz egzekucyjny (*der Vollstreckungsbescheid*) stanowiący podstawę egzekucji, zaś w stosunku do nakazu egzekucyjnego przeciwnikowi procesowemu przysługuje zarzut (*der Einspruch*), zob. m.in. Ch. Paulus, *Zivilprozessrecht. Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europäisches Zivilprozessrecht*, Berlin 2016, s. 235 i nast., A. Baumbach, W. Lauterbach, J. Albers, P. Hartmann, *Zivilprozessordnung*, Monachium 2017, s. 2001 i nast., H.J. Musielak, W. Voit (red.), *Zivilprozessordnung*, Monachium 2016, s. 1813 i nast., H. Thomas, H. Putzo (red.), *Zivilprozessordnung*, Berlin 2022, *passim*, L. Rosenberg, K. Schwab, P. Gottwald, *Zivilprozessrecht*, Monachium 2010, s. 947, I. Saenger (red.), *Zivilprozessordnung*, Baden-Baden 2017, s. 1510 i nast.

³⁹⁸ J. Misztal-Konecka, *Sprzeciw...*[w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Środki...*, Warszawa 2023, s. 359.

³⁹⁹ Pogląd ten jest poglądem ugruntowanym i prawidłowym, tak m.in. T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 505 k.p.c., Lex/el.2023, F. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.),

W obecnym stanie prawnym nie budzi wątpliwości kwalifikacja i zdefiniowanie sprzeciwu od upominawczego nakazu zapłaty jako szczególnego („innego” w rozumieniu art. 363 § 1 k.p.c.) środka zaskarżenia, o charakterze: niedewolutywnym, anulacyjnym i opozycyjnym (restytucyjnym)⁴⁰⁰. Jest on środkiem zwyczajnym gdyż przysługuje wyłącznie od orzeczeń nieprawomocnych oraz wstrzymuje ich uprawomocnienie (suspensywność). W ramach dychotomicznego podziału zwyczajnych środków zaskarżenia, jest on jednak środkiem szczególnym (innym środkiem zaskarżenia), a nie środkiem odwoławczym, gdyż jego złożenie nie powoduje przeniesienia rozpoznania sprawy do sądu wyższego rzędu (niedewolutywność)⁴⁰¹. Ponadto jak już wskazano samo prawidłowe wniesienie sprzeciwu pozbawia nakaz zapłaty mocy prawnej (anulacyjność sprzeciwu) oraz skutkuje ponownym (pełnym i kontradiktoryjnym – na zasadach ogólnych) przeprowadzeniem postępowania w sprawie (opozycyjność i restytucyjność)⁴⁰².

Sprzeciw wnosi się w formie pisma procesowego, które musi odpowiadać wymaganiom ogólnym – zgodnie z art. 126 i nast. k.p.c., oraz wymaganiom szczególnym przewidzianym dla sprzeciwu, o których mowa w art. 480³ § 2 k.p.c. w zw. z art. 505 § 1 k.p.c. Nie podlega ono opłacie sądowej, co jest zgodne z opozycyjnym i anulacyjnym charakterem tego środka.

Regulacja dotycząca środka zaskarżenia od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym (znajdująca się w przepisach ogólnych dla postępowania nakazowego i upominawczego tj. w art. 480³ § 1-3 k.p.c. oraz regulacji dotyczącej postępowania upominawczego) tj. art. 505 k.p.c. nakłada obowiązek wskazania w sprzeciwie przedmiotu zaskarżenia oraz jego zakresu, przedstawienia zarzutów, które pod rygorem utraty należy zgłosić przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy (art. 480³ § 2 k.p.c.)⁴⁰³. Przy rozpoznaniu sprawy *ex novo* zastosowanie mają ogólne reguły koncentracji materiału procesowego (wynikające z art. 205¹² § 1 oraz 2 k.p.c. oraz ewentualnie z art. 205³ § 2 k.p.c.), zaś w związku

Kodeks..., Warszawa 2020 – uwagi do art. 505 k.p.c., Legalis/el.2023. Odmienne S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 56, który wskazał, że postępowanie upominawcze dzieli się na dwie fazy: postępowanie od chwili wytoczenia powództwa do wydania upominawczego nakazu zapłaty (lub też do wyznaczenia rozprawy w przypadku braku podstaw do wydania nakazu zapłaty – I faza) oraz postępowanie wywołane prawidłowym wniesieniem sprzeciwu (II faza). Określanie postępowania upominawczego dwufazowym było uzasadnione w okresie 1955-1990 r., kiedy to nakazy zapłaty wydawały państwowe biura notarialne, lecz aktualnie taki podział jest nieuzasadniony w świetle charakteru postępowania upominawczego, charakteru upominawczego nakazu zapłaty oraz jego skutków i anulacyjnego charakteru środka zaskarżenia jakim jest sprzeciw, zaś regulacja k.p.c. nie zawiera „postępowania po wniesieniu sprzeciwu” – w przeciwieństwie do art. 493 k.p.c. dotyczącego postępowania nakazowego, szczególnie art. 493 § 3 k.p.c.: „W postępowaniu po wniesieniu zarzutów [...]”.

⁴⁰⁰ A. Olaś [w:] T. Zembruski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 505 k.p.c., Lex/el.2023, H. Pietrkowski [w:] T. Erciński (red.), J. Gudowski (red.), *System...*, Warszawa 2013, Dział V, Rozdział 4.1., Lex/el.2023, A. Arkuszewska, *Charakter...*, Monitor Prawniczy, nr 17/2011, Legalis/el.2023.

⁴⁰¹ J. Misztal-Konecka, *Sprzeciw...* [w:] A. Góra- Błaszczkowska (red.), *Środki...*, Warszawa 2023, s. 364-365.

⁴⁰² A. Olaś [w:] P. Ryłski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 505 k.p.c., Legalis/el.2023.

⁴⁰³ J. Misztal-Konecka, *Sprzeciw...* [w:] A. Góra- Błaszczkowska (red.), *Środki...*, Warszawa 2023, s. 374-377.

ze zm.k.p.c.2019 chwila do której pozwany wnoszący sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym może zgłaszać twierdzenia i dowody skierowane przeciwko żądaniu pozwu uległ istotnemu przesunięciu⁴⁰⁴.

Tak jak w przypadku krzyżowania się regulacji dotyczącej postępowania nakazowego oraz postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych, tak w przypadku (jak już wskazano wcześniej możliwego) krzyżowania się regulacji postępowania upominawczego z postępowaniem odrębnym w sprawach gospodarczych pozostaje aktualna kwestia stosowania prekluzji wynikającej z art. 458⁵ k.p.c.⁴⁰⁵. Aktualne w tym zakresie (tj. w zakresie postępowania upominawczego) pozostają rozważania poczynione na kanwie krzyżowania się regulacji dotyczącej postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych z postępowaniem nakazowym. Surowe rygory procesowe powinny być wyraźnie uregulowane w przepisie, zaś przenoszenie wymagań odnoszących się do odpowiedzi na pozew do sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym nie wydaje się uzasadnione. W razie zbiegu postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem upominawczym zasadnym będzie zastosowanie art. 458⁵ § 3 k.p.c., pozwalającego przewodniczącemu na ustalenie reguł koncentracyjnych w sposób dostosowany *a casu ad casum*, do konkretnej sprawy (a więc tak jak w przypadku krzyżowania się postępowania w sprawach gospodarczych z postępowaniem nakazowym)⁴⁰⁶.

W piśmiennictwie przyjmuje się co do zasady, że sprzeciw od nakazu zapłaty ma charakter nieodwracalny, zaś natychmiastowy skutek anulacyjny sprzeciwu wyklucza możliwość jego cofnięcia⁴⁰⁷, zaś na gruncie procesowym nie znajduje uzasadnienia możliwość

⁴⁰⁴ T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 505 k.p.c., Lex/el.2023.

⁴⁰⁵ Zob. uwagi do Rozdziału 2.2.2. niniejszego opracowania.

⁴⁰⁶ A. Olaś, *Koncentracja...*, Monitor Prawniczy, nr 4/2021, s. 179-187. Sąd Najwyższy na tle wcześniejszego stanu prawnego wypowiedział się przeciwko prekluzji twierdzeń i dowodów niezgłoszonych przez pozwanego w sprzeciwie od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, zob. wyrok SN z 25.02.2005 r., sygn. akt II CK 434/04, OSNC 2006/2, poz. 32, wyrok SN z 23.02.2005 r., sygn. akt III CK 323/04, Lex/el.2023, wyrok SN z 3.12.2003 r., sygn. akt I CK 363/02, OSP 2004/11, poz. 42, z aprobującą glosą S. Cieślaka, OSP 2004/11, poz. 42.

⁴⁰⁷ A. Olaś [w:] T. Zembrzuski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 505 k.p.c., Lex/el.2023, R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 505 k.p.c., Lex/el.2023, A. Marcinak [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 505 k.p.c., Lex/el.2023, P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 505 k.p.c., Lex/el.2023, N. Wójcik-Krokowska, *Sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym oraz w elektronicznym postępowaniu upominawczym*, Monitor Prawniczy, nr 5/2018, Lex/el.2023, T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 505 k.p.c., Lex/el.2023, M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 505 k.p.c., Lex/el.2023, P. Telenga [w:] A. Jakubecki (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 505 k.p.c., Lex/el.2023, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 505 k.p.c., Lex/el.2023, Ł. Piebiak [w:] B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania odrębne. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 337.

cofnięcia sprzeciwu od nakazu zapłaty złożonego pod wpływem błędu, podstępny lub przymusu⁴⁰⁸.

Postępowanie po skutecznym wniesieniu sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym toczy się według przepisów o zwykłym postępowaniu procesowym albo według przepisów o właściwym dla danej sprawy postępowaniu odrębnym, przy uwzględnieniu ogólnych zasad rozkładu ciężaru dowodzenia (art. 6 k.c. i art. 232 k.p.c.)⁴⁰⁹. W takim przypadku przewodniczący zobowiązany jest zarządzić doręczenie powodowi sprzeciwu, a następnie wyznaczyć posiedzenie przygotowawcze, wydać orzeczenie na posiedzeniu niejawnym zgodnie z art. 148¹ k.p.c. bądź innym przepisem dopuszczającym taką możliwość albo wyznaczyć rozprawę.

Nadto, w postępowaniu toczącym się po skutecznym wniesieniu sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym - już na zasadach ogólnych - dopuszczalne są zarówno podmiotowe - art. 83 k.p.c. oraz art. 194–198 k.p.c., jak i przedmiotowe zmiany powództwa - art. 193 k.p.c.⁴¹⁰ Zmiany podmiotowe i przedmiotowe powództwa nie są dopuszczalne w razie dalszego rozpoznania sprawy w postępowaniu uproszczonym zgodnie z art. 505⁴ § 1 k.p.c.⁴¹¹, a także w postępowaniu w sprawach gospodarczych zgodnie z art. 458⁸ § 1-2 k.p.c.

Charakter postępowania upominawczego, które to postępowanie odrębne jest postępowaniem obligatoryjnym, upominawczym oraz jednofazowym determinowany jest przyjętym modelem znajdującym swe historyczne, funkcjonalne, celowościowe podstawy w określeniu negatywnych podstaw (i konieczności ich niewystąpienia) do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, co wpływa na omawiane cechy, które przesądzają o specyfice tegoż postępowania odrębnego i jego miejscu w całym systemie polskiego postępowania cywilnego.

⁴⁰⁸ Por. J.P. Naworski, *Sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym*, Radca Prawny, nr 3/2003, s. 68, gdzie autor jak się wydaje dopuszcza koncepcję możliwości cofnięcia sprzeciwu, gdy pozwany złożył go pod wpływem błędu, podstępny lub przymusu psychicznego.

⁴⁰⁹ J. Misztal-Konecka, *Sprzeciw...* [w:] A. Góra- Błaszczkowska (red.), *Środki...*, Warszawa 2023, s. 385-387.

⁴¹⁰ Tamże.

⁴¹¹ A. Olaś [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 505 k.p.c., Lex/el.2023.

2.4. Zakres przedmiotowy postępowania nakazowego i postępowania upominawczego

2.4.1. Uwagi ogólne

Zakres stosowania przepisów o postępowaniu nakazowym oraz postępowaniu upominawczym wyznaczany jest przez kryterium przedmiotowe⁴¹², tzn. przez rodzaj roszczeń możliwych do dochodzenia w danym postępowaniu odrębnym. Jak wskazuje M. Kostwiński przy założeniu, że przedmiotem procesu jest roszczenie procesowe, które jest rozumiane jako twierdzenie o istnieniu albo nieistnieniu normy indywidualno-konkretnej (w skład której wchodzi sprecyzowane i określone żądanie powoda oraz sprecyzowana podstawa faktyczna uzasadniająca to żądanie), należy przyjąć, iż przedmiot postępowania nakazowego i upominawczego należy ujmować wężej niż przedmiot samego procesu cywilnego, albowiem wynika to ze specyficznego charakteru normy indywidualno-konkretnej przytoczonej w powództwie⁴¹³ w postępowaniu nakazowym lub upominawczym. Takie określenie przedmiotu postępowania nakazowego i upominawczego powoduje, że powód musi posiadać ściśle sprecyzowane i określone żądanie - żądanie zapłaty określonej kwoty pieniężnej albo świadczenia innych rzeczy zamiennych, zaś powództwo wytaczane w we wskazanych postępowaniach odrębnych może być jedynie powództwem o zasądzenie⁴¹⁴.

Nie można uznać za trafny pogląd, zgodnie z którym w postępowaniu nakazowym i upominawczym można zgłosić także żądanie ukształtowania stosunku prawnego

⁴¹² Próbę zdefiniowania przedmiotu postępowania cywilnego w ogólności, a następnie przedmiotu postępowania nakazowego i upominawczego (utożsamianego z zakresem przedmiotowym tj. rodzajem roszczenia możliwego do dochodzenia w danym postępowaniu odrębnym) przeprowadził S. Dalka, *Ochrona...*, Gdańsk 1977, s. 133-205. K. Panfil wprowadza rozróżnienie na przedmiotowe podstawy wydania nakazu zapłaty, które należy odróżnić od podstaw o charakterze dowodowym, zob. K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023. Kwestia podstaw (pozytywnych i negatywnych) wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym zostanie szczegółowo omówiona w dalszej części opracowania.

⁴¹³ Zob. S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 21, który opowiada się za takim ujęciem przedmiotu postępowania nakazowego.

⁴¹⁴ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział III § 3.II.2., Legalis/el.2023, zob. również M. Kostwiński, *Czy jest potrzebny nakaz świadczenia*, Polski Proces Cywilny, nr 4/2015, s. 603-621, Lex/el.2023, w którym Autor rozważa potrzebę wprowadzenia nowego rodzaju orzeczenia tj. nakazu świadczenia wzorowanego np. na funkcjonującym we Francji nakazu świadczenia (*L'injonction de faire*), jednakże jak sam wskazuje w podsumowaniu szczegółowe rozważenie prezentowanej przez niego koncepcji wymaga dalszej pogłębionej refleksji Komisji Kodyfikacyjnej, a także umiejscowienia zagadnienia w całościowym projekcie nowego kodeksu postępowania cywilnego, albowiem wynika to z konieczności zachowanie spójności oraz kompletności nowej regulacji procesowej. W mojej ocenie wprowadzanie w chwili obecnej nakazu świadczenia prowadziłyby do zbędnego rozczłonkowania i tak już szeroko rozbudowanych postępowania odrębnych, zaś potrzebę wprowadzenia wskazanego rodzaju orzeczenia należy oceniać również przez pryzmat postępującej informatyzacji i automatyzacji postępowania nakazowego oraz upominawczego, w tym możliwości wykorzystania sztucznej inteligencji w procesie wydawania nakazów zapłaty.

(pod warunkiem, że żądanie to zostanie połączone z żądaniem zasądzenia świadczenia np. z powołaniem na art. 357¹ k.c.). Ponad wszelką wątpliwość do rozpoznania w postępowaniu nakazowym oraz postępowaniu upominawczym niezdatne jest powództwo o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa (art. 189 k.p.c.)⁴¹⁵.

W stanie prawnym obowiązującym do 7.11.2019 r., czyli do zm.kpc.2019 w postępowaniu upominawczym dochodzone mogły być wyłącznie roszczenia pieniężne⁴¹⁶ (tak stanowiła regulacja uchylonego z dniem 7.11.2019 r. na mocy zm.kpc.2019 art. 498 § 1 k.p.c.), zaś możliwość dochodzenia roszczeń pieniężnych jak i świadczenia innych rzeczy zamiennych zastrzeżona była dla postępowania nakazowego (na mocy art. 485 § 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do 7.11.2019 r.). W obowiązującym stanie prawnym od 7.11.2019 r. tj. od zm.kpc.2019, zakres przedmiotowy postępowania nakazowego i postępowania upominawczego został ujednolicony w art. 480¹ § 1 k.p.c., który stanowi, że sąd wydaje nakaz zapłaty, jeżeli powód dochodzi roszczenia pieniężnego albo świadczenia innych rzeczy zamiennych, a w innych przypadkach - jeżeli przepis szczególny tak stanowi. Odesłanie zawarte w końcowej części wskazanej regulacji dotychczas nie doczekało się prawnej realizacji. Wobec powyższego należy uznać, że w postępowaniu upominawczym i postępowaniu nakazowym dochodzone mogą być wyłącznie roszczenia pieniężne (czyli opiewające na świadczenia wyrażone w pieniądzu) oraz świadczenie innych rzeczy zamiennych i ta regulacja definiuje przedmiotowy zakres postępowania nakazowego oraz postępowania upominawczego.

2.4.2. Dochodzenie roszczenia pieniężnego albo innych rzeczy zamiennych jako warunek wydania nakazu zapłaty

Jak się wskazuje pojęcie roszczenia pieniężnego należy definiować tak samo jak na potrzeby art. 19 § 1 k.p.c. (odnoszącego się do oznaczania wartości przedmiotu sporu). Wydaje się, że chodzi o wszelkie sprawy o zapłatę (niezależnie od tego, czy źródłem dochodzonego przez powoda roszczenia pieniężnego jest zobowiązanie mające charakter obligacyjny i pieniężny od chwili powstania np. zobowiązanie z umowy sprzedaży do zapłaty

⁴¹⁵ Zob. P. Telenga [w:] A. Jakubecki (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023, gdzie Autor opowiada się za możliwością rozpoznania powództwa o ukształtowanie stosunku prawnego połączonego z żądaniem zasądzenia świadczenia, czyli powództwa o jak się wydaje hybrydowym charakterze. Szerzej na temat tzw. powództw hybrydowych łączących w sobie cechy różnych rodzajów powództw zob. A. Jarocho, *Powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki kapitałowej*, Toruń 2010, s. 113.

⁴¹⁶ Takie rozwiązanie zawierają regulacje: austriacka w § 244 a.ZPO i niemiecka w § 688 n.ZPO.

ceny, czy też zobowiązanie, które przekształciło się w zobowiązanie pieniężne np. w wyniku obowiązku naprawienia szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym lub z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia⁴¹⁷), zaś żądanie pozwu winno obejmować określoną kwotę pieniężną w walucie polskiej lub obcej⁴¹⁸. Zakres przedmiotowy z art. 480¹ § 1 k.p.c. dotyczy roszczenia pieniężnego, bez względu na jego wysokość (*de lege lata* nie obowiązuje górna granica wysokości dochodzonego roszczenia pieniężnego, która limitowałaby przedmiotowy zakres postępowania nakazowego i upominawczego)⁴¹⁹.

Nadto, sąd może wydać nakaz zapłaty, gdy powód dochodzi świadczenia innych rzeczy zamiennych, czyli jak się przyjmuje rzeczy oznaczonych, co do gatunku (w rozumieniu np. art. 357 k.c. oraz art. 479 k.c.). Pojęcie rzeczy zamiennych (oznaczonych co do rodzaju, gatunku, jakości), odnosząc się do ich zastępowalności (czy też jej braku)⁴²⁰, stanowi zatem przeciwieństwo rzeczy oznaczonych indywidualnie (co do tożsamości)⁴²¹.

Jak słusznie wskazuje P. Telenga, termin „rzeczy zamienne” w chwili obecnej nie występuje w k.c. Kodeks ten posługuje się terminem „rzeczy oznaczone co do gatunku” – art. 357 k.c. Kryterium odróżnienia tych rzeczy od „rzeczy oznaczonych co do tożsamości” ma subiektywny charakter, albowiem opiera się na woli stron określonej w umowie lub danej praktyce ustalonej w obrocie. Przykładowo, w pozwie w postępowaniu nakazowym powód może domagać się wydania samochodu określonej marki i o określonych parametrach na podstawie przepisów o gwarancji producenta, lecz nie unikatowego egzemplarza monety

⁴¹⁷ Tak m.in. P. Telenga [w:] A. Jakubecki (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023, T. Zembrzusi [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023, P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023, F. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 498 k.p.c., Legalis/el.2023, K. Weitz [w:] T. Erciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 498 k.p.c., Lex/el.2023.

⁴¹⁸ K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023. Wątpliwości w zakresie możliwości dochodzenia w postępowaniu upominawczym roszczeń pieniężnych wyrażonych w walucie obcej istniały w okresie międzywojennym, Z. Wusatowski, *Postępowanie upominawcze*, Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny, nr 2/1933, s. 78, A. Thon, *System...*, Warszawa 1935, s. 9.

⁴¹⁹ Wskazać należy na pogląd, że nie jest dopuszczalne wydanie nakazu zapłaty w postępowaniach nakazowym oraz upominawczym przeciwko syndykowi, gdy żądanie powództwa dotyczy zobowiązań majątkowych niepieniężnych upadłego, albowiem pomimo regulacji art. 91 ust. 2 ustawy z dnia 28.02.2003 r. Prawo upadłościowe (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 1520) zobowiązania majątkowe niepieniężne upadłego zmieniają się z dniem ogłoszenia upadłości na zobowiązania pieniężne i z tym dniem stają się płatne, chociażby termin ich wykonania jeszcze nie nastąpił, lecz po ogłoszeniu upadłości wyłączną drogą dochodzenia wierzytelności powstałych przed dniem ogłoszenia upadłości jest postępowanie upadłościowe zgodnie z art. 236 i nast. Prawa upadłościowego, zob. P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023.

⁴²⁰ Zob. wyrok SN z 16.11.2012 r., sygn. akt. III CSK 24/12, Lex/el.2023.

⁴²¹ K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023, P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Legalis/el.2023, T. Zembrzusi [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023, Tenże [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023.

o wartości numizmatycznej⁴²², istotne jest, więc jak przyjmuje się na tle przepisów kodeksu cywilnego, kryterium zastępowalności rzeczy.

Pojęciem rzeczy zamiennych ustawodawca posługuje się także w art. 458¹³ k.p.c. (obowiązującym od 7.11.2019 r.). Ocena, czy sprawa kwalifikuje się do postępowania nakazowego albo upominawczego ze względu na rodzaj dochodzonego roszczenia, dokonywana jest na wstępie przez przewodniczącego, który w świetle art. 13 § 1 k.p.c. oraz art. 201 § 1 k.p.c. ma obowiązek zbadać, czy sprawa podlega rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym i w tym zakresie wydaje odpowiednie zarządzenie. Zarządzenie o rozpoznaniu sprawy w postępowaniu nakazowym albo upominawczym nie wiąże jednak sądu lub referendarza sądowego rozpoznającego sprawę⁴²³. W wypadku uznania, że sprawa nie jest zdalna do rozpoznania w postępowaniu nakazowym albo postępowaniu upominawczym ze względu na jego przedmiot organy te mogą odmówić wydania nakazu zapłaty i skierować sprawę do rozpoznania w postępowaniu zwykłym, bądź innym właściwym dla danego przypadku postępowaniu odrębnym (zwłaszcza postępowanie uproszczone).

2.5. Podsumowanie

Przemyślenia zawarte w tym rozdziale, są nierozzerwalnie połączone z dalszymi rozważaniami niniejszego opracowania, a w szczególności analizą głównej tematyki pracy tj. podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i postępowaniu upominawczym. Sposób unormowania tych podstaw pozostaje bowiem w funkcjonalnym związku z przyjętym w polskim k.p.c. modelem każdego ze wskazanych postępowań odrębnych oraz ich charakterystyką / szczegółowym ukształtowaniem.

Uwarunkowania historyczne regulacji postępowania nakazowego oraz postępowania upominawczego miały niebagatelny wpływ na obecny model tychże postępowań o charakterze przyspieszonym oraz definiowały ich rozwój. Umiejscowienie wskazanych postępowań odrębnych w systemie postępowania cywilnego i zachodzące między nimi zależności, w tym możliwość krzyżowania się regulacji dotyczących różnych postępowań odrębnych, a także zdefiniowanie postępowań w odniesieniu do szczególnych cech takich jak: fakultatywność, dokumentowy charakter i dwufazowość postępowania nakazowego oraz charakter prawny nakazowego nakazu zapłaty, a także obligatoryjność, upominawczy charakter oraz jednofazowość oraz charakter prawny postępowania upominawczego są ściśle związane

⁴²² P. Telenga [w:] A. Jakubecki (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023.

⁴²³ Zob. uchwała SN z 19.04.2007 r., sygn. akt III CZP 11/07, OSNC 2008, nr 2, poz. 23.

z podstawami wydania, bądź niewydania (pozytywnymi w przypadku postępowania nakazowego oraz negatywnymi w przypadku postępowania upominawczego) nakazu zapłaty.

Rozważania prowadzone w niniejszym rozdziale prowadzą do konkluzji, że ukształtowanie tych podstaw jest nierozzerwalnie związane z modelem danego postępowania oraz jego charakterem (co łączy się i przekłada również na charakterystykę merytorycznego orzeczenia – nakazu zapłaty wydawanego w omawianych postępowaniach odrębnych i posiadającego również szczególne cechy wynikające z przyjętego modelu danego postępowania odrębnego). Nie sposób oceniać podstaw wydania nakazu zapłaty bez wcześniejszego określenia i sprecyzowania pewnych specyficznych cech danego postępowania odrębnego (której to charakterystyki dokonano powyżej) kształtujących jego model. W rezultacie uznać należy, że poczynione dotychczas uwagi umożliwią należyte omówienie oraz ocenę regulacji podstaw wydania nakazu zapłaty oraz kognicji sądu w postępowaniu nakazowym i upominawczym.

Rozdział 3. Charakterystyka podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym

3.1. Uwagi ogólne

Jak już sygnalizowano w niniejszym opracowaniu podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (w kontekście regulacji przyjętej w art. 485 § 1 – 2¹ k.p.c.) nierozzerwalnie związane są z modelem postępowania nakazowego, a w szczególności z trzema jego cechami, definiującymi jego charakter: fakultatywnością oraz dwufazowością oraz dokumentowym charakterem. Ostatnia ze wskazanych cech łączy się z zakresem kognicji sądu (szczególnie w pierwszej fazie postępowania nakazowego), a w konsekwencji definiuje przyjęty model podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

Jak już wskazywano wcześniej, dla stwierdzenia podstaw wydania nakazowego nakazu zapłaty znaczenie ma nie tylko określenie podstawy wynikającej z przedmiotowego zakresu postępowania tj. ustalenia czy powód dochodzi roszczenia pieniężnego albo świadczenia innych rzeczy zamiennych, zgodnie z art. 480¹ § 1 k.p.c., ale istotne jest również zaistnienie pozytywnych podstaw o charakterze dowodowym wynikających z art. 485 k.p.c., które to dowody mają potwierdzać fakty uzasadniające dochodzone przez powoda roszczenie. W celu szczegółowego omówienia dowodowych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym scharakteryzować należy dwie kwestie, mianowicie kognicję (jej zakres) sądu w postępowaniu nakazowym, co umożliwi nie tylko zrozumienie modelu postępowania nakazowego i wydawanego w nim merytorycznego orzeczenia – nakazowego nakazu zapłaty, ale również zobrazuje modelowe rozwiązanie przyjętych i określonych przez ustawodawcę dowodowych podstaw umożliwiających wydanie nakazu zapłaty we wskazanym postępowaniu odrębnym (a także ewentualny ich brak oraz konsekwencje takiej sytuacji).

Zakres kognicji sądu w pierwszej fazie postępowania nakazowego ma kluczowy wpływ nie tylko na charakter orzeczenia w niej zapadającego, ale również na drugą fazę tegoż postępowania. Aby móc przy tym szczegółowo omówić i ocenić konkretne dowodowe podstawy wydania nakazowego nakazu zapłaty trzeba odnieść się do dokumentowego charakteru postępowania i samej definicji dokumentu na gruncie k.p.c.

Analizując następnie szczegółowo dowodowe podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym należy rozpatrywać je poprzez pryzmat dwóch kluczowych kwestii tj. charakterystyki i klasyfikacji środków dowodowych stanowiących dowodowe podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym oraz zakresu faktów

uzasadniających roszczenie dowodzonych za pomocą omawianych środków dowodowych. Uwzględnienie powyższych dwóch płaszczyzn, umożliwi pełniejsze zbadanie tych podstaw. Okaże się ono również przydatne dla zawartych w kolejnym rozdziale rozważań dotyczących negatywnych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym.

3.1.1. Kognicja sądu w postępowaniu nakazowym

Zarówno postępowanie nakazowe jak i postępowanie upominawcze zalicza się do tzw. odrębnych postępowań przyspieszonych, których celem jest usprawnianie postępowania sądowego oraz odciążanie wymiaru sprawiedliwości od czasochłonnego rozpoznawania spraw⁴²⁴. Już w literaturze międzywojennej na tle rozwiązań z d.k.p.c. dostrzegano cel jakiemu przyświecał model postępowania nakazowego wskazując, że konstrukcja tzw. „spiesznego traktowania sprawy” zakładała wprowadzenie rozwiązań pozwalających na znaczne uproszczenie i skrócenie postępowania sądowego, danie uprawnionemu możliwości szybkiego uzyskania orzeczenia sądowego, zaś zobowiązanemu oszczędzenie zbędnych kosztów sporu⁴²⁵,

W kontekście postępowania nakazowego wiązało się to z rozwiązaniami mającymi za cel sprawne udzielanie ochrony prawnej w sprawach, w których - jak wskazywano - roszczenie powoda co do swej wysokości może być wykazane natychmiast dokumentem, albo chodzi o szybkie rozstrzygnięcie sprawy, albo dotyczy spraw drobnych i prostych⁴²⁶. Jak wskazywał A. Macholz postępowanie nakazowe to postępowanie odrębne dla tych spraw, w których roszczenie powoda może być wykazane w sposób natychmiastowy dokumentami „publicznymi lub publicznie uwierzytelnionymi” oraz dla spraw opartych na wekslu lub czeku, zaś cechuje je: szybkość uzyskania tytułu egzekucyjnego, szybkość i łatwość uzyskania tytułu zabezpieczenia oraz taniłość⁴²⁷.

Od czasów obowiązywania d.k.p.c. z 1930 r. pomimo wielu zmian i nowelizacji nie zmienił się podstawowy element kształtujący polski model postępowania nakazowego, czyli jego dokumentowy charakter. Kluczowy wpływ ma właśnie ten element, który przesądza, że powód chcący skorzystać z rozwiązań postępowania nakazowego, w tym jego licznych zalet - w celu uzyskania nakazowego nakazu zapłaty - winien za pomocą określonych w art. 485 k.p.c. dokumentów udowodnić prawdziwość przytaczanych przez niego faktów

⁴²⁴ Zob. S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 3, K. Gonera, *Kierunki uproszczenia procedury cywilnej*, *Jurysta*, nr 1999/12, s. 24.

⁴²⁵ W. Presser, *Postępowanie nakazowe i upominawcze (podobieństwa i różnice)*, *Nowa Palestra*, nr 2/1933, s. 7.

⁴²⁶ W. Wusatowski, *Postępowanie...*, *Miejsce Piastowe* 1931, s. 5.

⁴²⁷ A. Macholz, *Postępowanie...*, *Poznań* 1933, s. 7-8.

uzasadniających dochodzone roszczenie. Takie rozwiązanie wpływa na zakres kognicji sądu (ewentualnie referendarza sądowego zgodnie z art. 480⁴ § 4 k.p.c.).

Przed wydaniem nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i doręczeniu go pozwanemu z odpisem pozwu, badaniu przez sąd podlegają jedynie bezwzględne przesłanki procesowe, tj. takie których brak sąd bierze pod rozwagę z urzędu (art. 202 k.p.c. w zw. z art. 199 § 1 k.p.c., art. 1099 § 1 k.p.c. oraz art. 1113 k.p.c.). Na tym etapie, ze względu na postępowanie *ex parte*, nie jest zaś możliwe badanie względnych przeszkód (przesłanek) procesowych, których występowanie brane jest pod rozwagę wyłącznie na zarzut pozwanego zgłoszony przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy (tj. art. 1104 § 2 k.p.c., 1105 § 6 k.p.c. w zw. z art. 1104 § 2 k.p.c. i art. 1165 § 1 k.p.c.). Stwierdzenie braku jakiegokolwiek dodatniej lub wystąpienie ujemnej bezwzględnej przesłanki procesowej co do zasady (z zastrzeżeniem konieczności uprzedniego podjęcia czynności zmierzających do konwalidacji przeszkód usuwalnych w oparciu o art. 70 § 1 k.p.c. w zw. z art. 199 § 2 k.p.c.), uzasadnia odrzucenie pozwu postanowieniem (zgodnie z regulacją art. 199 § 1 k.p.c., 1099 § 1 k.p.c. i 1113 k.p.c.), Zgodnie z art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c. na postanowienie sądu o odrzuceniu pozwu przysługuje zażalenie do sądu drugiej instancji, zaś stosownie do art. 398²² § 1 k.p.c. jeżeli pozew zostanie odrzucony przez referendarza sądowego – skarga na orzeczenie referendarza.

Następnie organ procesowy na posiedzeniu niejawnym dokonuje oceny dopuszczalności wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym - obejmującej zarówno kwestię zakresu przedmiotowego postępowania (art. 480¹ § 1 k.p.c.), jak i szczegółowych tj. dowodowych podstaw umożliwiających wydanie tegoż orzeczenia. W postępowaniu nakazowym w pierwszej jego fazie - w celu wydania merytorycznego orzeczenia – nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym – sąd (referendarz sądowy) musi przeprowadzić ocenę podstaw wydania *ergo* przeprowadzić w ograniczonym zakresie postępowanie w trakcie którego ocenia on dokumenty sprecyzowane w art. 485 § 1–2¹ k.p.c. Ocena taka następuje pod względem formalnym i merytorycznym. Sprowadza się ona do ustalenia, czy dowody z dokumentów przedstawionych przez powoda i załączonych do pozwu odpowiadają wymaganiom stawianym w artykule 485 § 1–2¹ k.p.c. Ocena ta ma następnie na celu odpowiedź na pytanie, czy fakty powołane przez powoda, a mające uzasadniać dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonymi do pozwu dowodami z dokumentów.

Zakres kognicji sądu w postępowaniu nakazowym w porównaniu do zwykłego trybu procesowego jest istotnie ograniczony, albowiem zredukowane są do niezbędnego minimum ocena materialnoprawna podstawy i zasadności roszczenia. W związku z tym sąd (referendarz sądowy) po dokonanej ocenie podstaw dokumentowych i uznaniu, że powód udowodnił

przytoczone przez siebie fakty (twierdzenia faktyczne) określonymi dokumentami wskazanymi w art. 485 § 1–2¹ k.p.c., dokonuje oceny, czy istnieje przepis prawa materialnego, którego zastosowanie w danym przypadku prowadziłyby do uwzględnienia powództwa, a także czy powództwo nie jest oczywiście bezzasadne⁴²⁸.

Sąd dokonuje oceny prawnej stanu faktycznego wynikającego z przedstawionego przez powoda materiału (faktów i ściśle określonych dowodów na ich poparcie), natomiast do wydania nakazu zapłaty wystarczające jest stwierdzenie istnienia przepisu materialnoprawnego mogącego prowadzić do uwzględnienia powództwa, zaś ocena dokumentów następuje pod względem formalnym i pod względem merytorycznym (jednakże materialnoprawna ocena zostaje zminimalizowana jedynie do niezbędnego zakresu)⁴²⁹.

We wstępnej fazie postępowania nakazowego poprzedzającej dokonanie doręczenia, sąd nie bada materialnoprawnej podstawy roszczenia w takim zakresie i na takich zasadach, jak byłoby to dokonywane po wniesieniu zarzutów, zaś ewentualne stwierdzenie braku podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, jest następstwem dokonania przez sąd oceny wykraczającej poza kwestie formalne - decyzja ta nie przybiera jednak postaci orzeczenia. Jeżeli zaś w tej fazie postępowania nakazowego fakty uzasadniające roszczenie zostaną udowodnione w granicach wyznaczonych tylko swoistością dokumentów (badanych na tym etapie przez sąd jedynie w zakresie wartości materialnej dowodów tj. do pozwu załączonych dokumentów), o których mowa w art. 485 k.p.c., sąd powinien wydać nakaz zapłaty⁴³⁰.

Ustawodawca podkreślił, że przez okoliczności uzasadniające żądanie należy rozumieć fakty (okoliczności faktyczne) tworzące podstawę roszczenia procesowego, zaś sąd nie może wydać nakazu zapłaty na innej podstawie faktycznej, niż ta określona przez powoda (na podstawie i w zakresie faktów przez niego przytoczonych w pozwie), a w szczególności na zasądzenie należności nie udowodnionej dokumentem stanowiącym podstawę żądania wydania nakazu zapłaty⁴³¹. Stanowisko to jest spójne z normą wynikającą z art. 321 § 1 k.p.c. zgodnie z zasadą *ne eat iudex ultra petita partium – non ultra petita*, która odnosi się nie tylko do orzekania ponad żądanie albo co do roszczenia nieobjętego żądaniem, ale także orzekania na innej podstawie faktycznej niż przytoczona przez strony⁴³². Na podstawie dokumentów

⁴²⁸ M. Kostwiński [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, por. S. Dalka, *Ochrona...*, Gdańsk 1977, s. 163.

⁴²⁹ T. Zembrzusi, *Brak...* [w:] A. Laskowska-Hulisz (red.), J. May (red.), M. Mrówczyński (red.), *Honeste...*, Warszawa 2017, I.2., Lex/el.2023.

⁴³⁰ H. Pietrkowski, *Metodyka...*, Warszawa 2021, Rozdział XXVIII.4.2, Lex/el.2023.

⁴³¹ Wyrok SN z 12.05.2016 r., sygn. akt I CSK 242/15, Lex/el.2023.

⁴³² A. Jakubecki [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 321 k.p.c., Lex/el.2023.

przedstawionych przez powoda sąd ma ocenić i zdecydować, czy zasadne są twierdzenia powoda o faktach, z których wywodzone jest roszczenie, a w konsekwencji, czy zasadnym jest uwzględnienie żądania powoda i wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym zgodnie z jego wnioskiem, zaś zasadność roszczenia podlega ocenie *prima facie*, a więc z ograniczeniem do dokumentów stanowiących podstawę wydania nakazowego nakazu zapłaty⁴³³.

3.1.2. Fakty uzasadniające dochodzone roszczenie w postępowaniu nakazowym

Fakty i związane z nimi dowody określane są jako "serce postępowania cywilnego"⁴³⁴, co wskazuje na wagę i znaczenie faktów oraz dowodów na ich poparcie dla całego postępowania cywilnego, a w szczególności dla rozstrzygnięcia, a więc w tym dla merytorycznego rozstrzygnięcia jakim jest nakaz zapłaty. Jest to nierozzerwalnie związane z zasadą kontradiktoryjności, która dotyczy odpowiedzialności stron za przedstawienie materiału procesowego (*niem. Prozessstoff*) czyli właśnie twierdzeń i dowodów, na podstawie których sąd ma rozstrzygnąć o przedmiocie procesu. Znajduje to swoje odzwierciedlenie m.in. w art. 6 § 2 k.p.c. (statuującym zasadę ciężaru wspierania przez stronę postępowania) stanowiącym, że strony i uczestnicy postępowania obowiązani są przytaczać wszystkie fakty i dowody bez zwłoki, aby postępowanie mogło być przeprowadzone sprawnie i szybko oraz art. 232 k.p.c. stanowiącym, że strony są obowiązane wskazywać dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne, zaś sąd może dopuścić dowód niewskazany przez stronę⁴³⁵.

Zgodnie z art. 485 § 1 k.p.c. sąd wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, jeżeli fakty uzasadniające dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonym do pozwu dowodem w postaci określonego dokumentu. Po zmianach dokonanych nowelizacją zm.kpc.2019 pojęcie „okoliczności faktycznych” zastąpiono pojęciem „faktów” i w tym zakresie zmienione zostały m.in. art. 126 § 1 pkt 5 k.p.c. (ogólne wymogi pisma procesowego), art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. (wymogi pozwu) i inne. Pojęcie okoliczności faktycznych ma długą tradycję w polskim procesie cywilnym i występowało zarówno w art. 206 § 1 pkt 2 d.k.p.c. jak i art. 210 § 1 pkt 2 d. k.p.c. W uzasadnieniu projektu zm.kpc.2019 wskazano, że nieostre

⁴³³ S. Cieślak, *Postępowanie nakazowe* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 415-416.

⁴³⁴ C.H. van Rhee, A. Uzelac [w:] C.H. van Rhee, A. Uzelac (red.), *Evidence in Contemporary Civil Procedure*, Cambridge–Antwerp–Portland 2015, s. 1.

⁴³⁵ A. Budniak-Rogała, M. Orecki [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 6 k.p.c., Lex./el.2023.

pojęcie okoliczności faktycznych należy zastąpić jednoznacznym pojęciem faktów, co będzie miało również charakter porządkujący⁴³⁶. Jak się wskazuje, ujednoczenie terminologii nowelizacją zm.kpc.2019 ma znaczenie jedynie symboliczne o charakterze wyłącznie terminologicznym⁴³⁷.

Merytoryczne rozpoznanie sprawy w postępowaniu nakazowym odbywa się na posiedzeniu niejawnym (bez konieczności przeprowadzenia rozprawy), a więc mamy do czynienia z innym niż w przypadku „klasycznego” rozpoznania sprawy na rozprawie według przepisów ogólnych o procesie momentem, w którym dochodzi do petryfikacji stanu sprawy w celu wydania nakazowego nakazu zapłaty. Odpowiednie stosowanie regulacji art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 353² k.p.c. prowadzi do przekonania, że organ procesowy w postępowaniu nakazowym za podstawę orzeczenia (nakazu zapłaty) musi brać materiał procesowy zgromadzony w momencie zakończenia posiedzenia niejawnego wyznaczonego na rozpoznanie sprawy⁴³⁸.

Na powódzie zgodnie z art. 126 § 1 pkt 5 k.p.c. ciąży obowiązek wskazania faktów, na których opiera swój wniosek lub oświadczenie, oraz wskazanie dowodów na wykazanie każdego z tych faktów, zaś zgodnie z art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. w pozwie powód musi wskazać fakty, na których opiera swoje żądanie (roszczenie), a ich ocena w postępowaniu nakazowym dokonywana jest przez organ procesowy w ograniczonym zakresie mającym na celu ocenę komplementarności przytoczonych faktów uzasadniających roszczenie wraz z przedstawionymi przez powoda dowodami w postaci określonych dokumentów (podstaw dowodowych), co prowadzi do wydania bądź niewydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

Pojęcie faktów w postępowaniu nakazowym nie różni się od ogólnego ich zakresu przewidzianego w szeregu przepisów k.p.c. i ich systemowego znaczenia, lecz pamiętać należy, że na potrzeby oceny podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym organ procesowy ocenia fakty uzasadniające dochodzone roszczenie (art. 485 § 1 k.p.c.) i ich udowodnienie właściwymi dokumentami – i te ramy pojęcia faktów i ich oceny są przedmiotem zainteresowania organu procesowego na tym etapie postępowania⁴³⁹.

⁴³⁶ Zob. uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk sejmowy VIII kadencji Nr 3137, s. 50.

⁴³⁷ A. Budniak-Rogała, M. Orecki [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 6 k.p.c., Lex/el.2023.

⁴³⁸ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 4., Legalis/el.2023.

⁴³⁹ Nie sposób uwzględnić ramy niniejszego opracowania odnieść się do wszystkich aspektów definicji „okoliczności faktycznych” oraz „faktu” w polskim postępowaniu cywilnym i omówić wszystkich regulacji z nią związanych, zob. np. J. Klich-Rump, *Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia sądowego w procesie cywilnym*, Warszawa 1977, K. Piasecki, *Wyroki sądów pierwszej instancji, sądów apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego*

Ustawodawca w art. 485 § 1 k.p.c. podkreślił, że przez okoliczności uzasadniające żądanie należy rozumieć fakty (okoliczności faktyczne) tworzące podstawę faktyczną roszczenia procesowego, zaś dla wydania nakazu zapłaty kluczowe jest, aby fakty uzasadniające toż roszczenie przytaczane przez powoda znajdowały poparcie w dokumentach stanowiących podstawę wydania nakazu zapłaty.

Jak wskazuje się w judykaturze zasady postępowania nakazowego nie pozwalają sądowi na zasądzenie należności dochodzonej w tym postępowaniu, na innej podstawie faktycznej niż określona przez powoda, a w szczególności na zasądzenie należności nie udowodnionej dokumentem stanowiącym podstawę żądania wydania nakazu zapłaty⁴⁴⁰.

Dotychczas (tj. do zm.kpc.2019) nie było wątpliwości co do tego, że przez pojęcie okoliczności uzasadniających żądanie (zmiana treści art. 485 k.p.c. nastąpiła w ten sposób, że przez określone dokumenty mają być udowodnione fakty uzasadniające dochodzone roszczenie, a nie okoliczności uzasadniające dochodzone żądanie – jak stanowiła regulacja przed 7.11.2019 r.) należało rozumieć okoliczności faktyczne tworzące podstawę roszczenia procesowego⁴⁴¹. Możliwość wydania przez sąd nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym uzależniona jest jak wskazano wcześniej od rodzaju dochodzonego roszczenia, które to roszczenie musi być wykazane (udowodnione) za pomocą dokumentów wymienionych wyczerpująco w art. 485 k.p.c. i kolokwialnie wskazując nie wchodzi w grę inne dokumenty, a tym bardziej wyłącznie twierdzenia powoda⁴⁴².

Wskazać należy, że powód nie musi udowadniać wszelkich faktów (okoliczności faktycznych) uzasadniających dochodzone roszczenie, albowiem wystarczającym jest, jeżeli wykaże fakty uzasadniające wydanie nakazowego nakazu zapłaty, a więc poprze je (udowodni) i złoży dokumenty wyznaczone specyfiką zawartą w art. 485 k.p.c.⁴⁴³.

Przyjęty model postępowania nakazowego, wpływający na zakres kognicji organu procesowego w tymże postępowaniu wyznacza zakres i definiuje pojęcie faktów uzasadniających roszczenie i nierozzerwalnie łączy je z dowodami na ich poparcie w postaci dokumentów sprecyzowanych w art. 485 k.p.c. Same bowiem fakty uzasadniające roszczenie przytoczone przez powoda w pozwie nie są wystarczającą podstawą do stwierdzenia

w sprawach cywilnych handlowych i gospodarczych, Warszawa 2007, W. Siedlecki, *Zasady orzekania w postępowaniu cywilnym*, Nowe Prawo, nr 6/1965, Tenże, *Zasady orzekania oraz zasady zaskarżania orzeczeń w postępowaniu cywilnym w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Warszawa 1982.

⁴⁴⁰ Zob. wyrok SN z 12.05.2016 r., sygn. akt I CSK 242/15, Lex/el.2023.

⁴⁴¹ M. Kostwiński [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

⁴⁴² T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

⁴⁴³ Zob. wyrok SA w Białymstoku z 24.11.2017 r., sygn. akt I ACa 514/17, Legalis/el.2023, tak m.in. M. Manowska, *Postępowania...*, Warszawa 2012, Rozdział VI.1., Lex/el.2023, Taż, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 49-50, J. Świerta, *Postępowanie...*, Kraków 1998, s. 51-52.

czy zachodzą podstawy do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Ugruntowany został pogląd, że wymóg udowodnienia przez powoda faktów uzasadniających roszczenie właściwymi dokumentami dotyczy wyłącznie roszczenia głównego (tak co do jego zasady, jak i jego wysokości), nie wymaga natomiast udowodnienia żądanie odsetek za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, ani żądanie kosztów postępowania⁴⁴⁴.

3.2. Dokument jako podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym

3.2.1. Ogólna charakterystyka dokumentu

Dokument jest jednym z najczęstszych i powszechnych środków dowodowych w postępowaniu cywilnym o niebagatelnym znaczeniu dla przebiegu postępowania, a przede wszystkim jego zamierzonego efektu w postaci merytorycznego rozstrzygnięcia. Jak się najogólniej wskazuje w literaturze dokument powstaje poprzez celowe utrwalenie w dążeniu do przekazywania sprecyzowanych informacji, za pomocą właściwych śladów⁴⁴⁵.

Problemem sprecyzowania definicji dokumentu często zajmowano się w rozważaniach przedstawicieli doktryny międzywojennej⁴⁴⁶ oraz powojennej⁴⁴⁷. W przedwojennej literaturze uznawano, że dokumentami mogą być wszelakie przedmioty ruchome zawierające jakąś treść (dokumenty *sensu largo*), zaś w literaturze powojennej dominujący stał się pogląd,

⁴⁴⁴ Uchwała SN - Izba Cywilna z 28.07.1993 r., sygn. akt III CZP 99/93, Legalis/el.2023, tak m.in. R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el.2023, A. Arkuszewska [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el.2023, M. Marciniak [w:] M. Marciniak, *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el.2023, K. Flaga-Gieruszyńska [w:] K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *Postępowanie...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el.2023, J. Sadowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el.2023, P. Telenga [w:] A. Jakubecki, (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, D. Zawistowski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2013 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

⁴⁴⁵ B. Kaczmarek-Templin [w:] Ł. Błaszczak (red.), *Dowody w postępowaniu cywilnym. System Postępowania Cywilnego. Tom 2*, Warszawa 2021, Rozdział 10.1.1., Legalis/el.2023.

⁴⁴⁶ Zob. m.in. M. Allerhand, *Kodeks...*, Lwów 1932, s. 283, M. Richter, *Kodeks postępowania cywilnego. Z przepisami wprowadzającymi oraz pokrewnymi ustawami i rozporządzeniami*, Przemysł-Warszawa 1933, s. 196, E. Waśkowski, *Podręcznik...*, Wilno 1932, s. 225, J.J. Litauer, *Dowód z dokumentów w polskiej procedurze cywilnej*, Polski Proces Cywilny, nr 1-2/1936, s. 2, S. Kruszelnicki, *Kodeks*, Warszawa-Poznań 1938, s. 334, J. Mieser, *Dowód na piśmie wedle nowego prawa materialnego i formalnego*, Nowa Palestra, nr 3/1934.

⁴⁴⁷ Zob. m.in. M. Waligórski, *Polskie...*, Warszawa 1948, s. 403 i nast., J. Knap, *Postępowanie dowodowe*, Katowice 1965, s. 26, W. Berutowicz, *Sądowe postępowanie cywilne w zarysie*, Wrocław 1974, s. 146, W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1977, s. 267, S. Dalka, *Dowód z dokumentów w postępowaniu cywilnym*, Palestra, nr 8-9/1974, *passim*, K. Knoppek, *Dokument w procesie cywilnym*, Poznań 1993, s. 29, M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 51 i nast.

że dokument winien być sporządzony w formie pisemnej (dokumenty *sensu stricto*)⁴⁴⁸. Dokument charakteryzują dwie główne cechy: musi wyrażać określoną wiadomość (myśl), przedstawioną za pomocą zrozumiałych znaków oraz musi być ona utrwalona w sposób, który pozwoli na jego wielokrotne odtwarzanie w przyszłości⁴⁴⁹.

W wyniku nowelizacji k.c. z dnia 10.07.2015 r.⁴⁵⁰ dodany został art. 77³ k.c. zawierający definicję dokumentu. Przepis ten stanowi, że dokumentem jest nośnik informacji umożliwiający zapoznanie się z jej treścią, zaś zgodnie z treścią art. 77² k.c. dla zachowania formy dokumentowej wystarczy złożenie oświadczenia woli w postaci dokumentu, w sposób umożliwiający ustalenie osoby składającej oświadczenie. Przyjęta przez ustawodawcę definicja dokumentu oznacza odejście od tradycyjnego wymogu pisemnej formy (postaci) dokumentu i dopuszczenie innych metod gromadzenia oraz przechowywania informacji, w postaci np. coraz powszechniejszego zapisu elektronicznego.

Z punktu widzenia formy oświadczeń woli oczywiście możemy mieć do czynienia z dokonaniem czynności prawnej w formie ustnej (lecz ta forma pozostaje poza zakresem zainteresowania rozważań w zakresie podstaw wydania nakazu zapłaty tak w postępowaniu nakazowym). Ze względu na model postępowań oparty na analizie przedstawionych w pozwie faktów uzasadniających roszczenie i ewentualnych dokumentów, przedmiotem zainteresowania mogą być formy techniczne utrwalania danych tj.: pisemna, dokumentowa i elektroniczna (zgodnie z art. 73 § 1 k.c.). Poszczególne formy utrwalenia informacji mogą przybierać dalsze formy kwalifikowane przewidziane przez prawo, w tym np. formy pisemnej z datą pewną, formy pisemnej z podpisami notarialnie poświadczonymi, formy aktu notarialnego, formy elektronicznej opatrzonej kwalifikowanym podpisem elektronicznym (która to forma zyskuje na znaczeniu i będzie popularyzowana ze względu na postępującą informatyzację społeczeństwa, w tym wymiaru sprawiedliwości i samego postępowania cywilnego).

Zgodnie z treścią art. 77² k.c. dla zachowania formy dokumentowej wystarczy złożenie oświadczenia woli w postaci dokumentu, w sposób umożliwiający ustalenie osoby składającej oświadczenie, zaś jak wskazano wcześniej dokumentem w rozumieniu art. 77³ k.c. jest nośnik informacji umożliwiający zapoznanie się z jego treścią. Wskazać należy, że zgodnie

⁴⁴⁸ K. Knoppek [w:] T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System...*, Warszawa 2016, Dział I. Rozdział 2.1., Lex/el.2023, Tenże, *Dokument...*, Poznań 1993, s. 32.

⁴⁴⁹ T. Ereciński, *Z problematyki dowodu z dokumentu w sądowym postępowaniu cywilnym*, [w:] M. Jędrzejewska (red.), T. Ereciński (red.), *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, Warszawa 1985, s. 77.

⁴⁵⁰ Ustawa z dnia 10.07.2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny, ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1311), która weszła w życie 8.09.2016 r.

z art. 78 § 1 k.c. do zachowania pisemnej formy czynności prawnej wystarcza złożenie własnoręcznego podpisu na dokumencie obejmującym treść oświadczenia woli, zaś zgodnie z art. 78¹ § 1–2 k.c. do zachowania elektronicznej formy czynności prawnej wystarczającym jest złożenie oświadczenia woli w postaci elektronicznej oraz opatrzenie go kwalifikowanym podpisem elektronicznym, zaś forma elektroniczna dokumentu jest w chwili obecnej równoważna formie pisemnej. Wskazać należy, w tym zakresie na tzw. rozporządzenie UE - eIDAS ⁴⁵¹, które zobowiązuje państwa członkowskie do wprowadzenia rozwiązań zapewniających pełną zastępowalność / równoważność formy elektronicznej z kwalifikowanym (bezpiecznym) podpisem elektronicznym wobec tradycyjnej formy pisemnej. Celem rozporządzenia jest zniesienie (przynajmniej w przypadku usług publicznych), istniejących barier w transgranicznym stosowaniu środków identyfikacji elektronicznej stosowanych w państwach członkowskich w celu uwierzytelniania i zapewnienie bezpiecznej elektronicznej identyfikacji i uwierzytelniania na potrzeby dostępu do transgranicznych usług *online* oferowanych przez państwa członkowskie.

Istotna z punktu widzenia prowadzonych rozważań jest relacja definicji dokumentu w rozumieniu prawa materialnego⁴⁵² względem prawa procesowego. Przedmiotowa kwestia ma bowiem wpływ na pojęcie dokumentu i jego charakteru jako dowodu na kanwie procesowej, a co za tym idzie dla podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, które jak już wcześniej wskazywano – charakteryzowane jest jako postępowanie odrębne o charakterze dokumentowym.

Definicja dokumentu sprecyzowana w k.c. może budzić wątpliwości w zakresie kwestii, czy powinna mieć ona zastosowanie także na płaszczyźnie k.p.c. oraz w jakim zakresie⁴⁵³. Z uzasadnienia projektu nowelizacji k.c. z dnia 10.07.2015 r. wynika, że sprecyzowanie definicji w prawie materialnym skutkuje koniecznością odpowiedniego jej zastosowania

⁴⁵¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23.07.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania (Dz. Urz. UE nr L 257/73), obowiązujące od 1.07.2016 r.

⁴⁵² Szerzej zob. m.in. E. Gniewek (red.), P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2021, M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do art. 1–352*, Warszawa 2021, K. Osajda (red.), W. Borysiak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2021, K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, Warszawa 2020, M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2019, J. Ciszewski (red.), P. Nazaruk (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2022, J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, cz. 2 (art. 56–125)*, Warszawa 2021, M. Fras (red.), M. Habdas (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (art. 1–125)*, Warszawa 2018, *passim*.

⁴⁵³ Zob. K. Knoppek, *Procesowe konsekwencje wprowadzenia do prawa cywilnego legalnej definicji dokumentu oraz formy dokumentowej*, [w:] T. Ereciński (red.), J. Gudowski (red.), M. Pazdan (red.), *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017, *passim*, Tenże, Dział I. Rozdział 2.3.2. [w:] T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2016.

w prawie procesowym⁴⁵⁴, które to k.p.c. posługuje się pojęciem dokumentu, lecz nie zawiera jego definicji legalnej. Zgodnie z wytycznymi zawartymi w uzasadnieniu ustawy nowelizującej k.c. wobec definicji pojęcia „dokument”, proponowanej w przepisach k.c., należy wprowadzić rozróżnienie na dokumenty zawierające tekst i umożliwiające ustalenie ich wystawców (sporządzone za pomocą znaków alfabetu i powszechnie obowiązujących reguł językowych) – do których stosujemy art. 243¹ i nast. k.p.c., oraz inne dokumenty, a więc dowody z innych dokumentów niż wymienione w art. 243¹ k.p.c., w szczególności zawierających zapis obrazu, dźwięku albo obrazu i dźwięku, do których zastosowanie znajduje art. 308 k.p.c.⁴⁵⁵.

Dokumenty to niezwykle różnorodna (pod względem m.in. formy) grupa środków dowodowych - w szczególności jest to widoczne po wprowadzeniu definicji dokumentów w k.c., która to definicja znajduje zastosowanie na kanwie k.p.c., a więc na potrzeby procesowe. W zależności od przyjętego kryterium, można tworzyć wiele podziałów i klasyfikacji dokumentów, zaś spośród niezwykle szerokiego zakresu zbioru na który składa się termin „dokument”, polski k.p.c. dopuścił możliwość przeprowadzenia postępowania dowodowego z dokumentu zawierającego tekst i umożliwiającego ustalenie wystawcy tego dokumentu (art. 243¹ k.p.c.)⁴⁵⁶ oraz w zakresie dowodów z innych dokumentów niż wymienione w art. 243¹ k.p.c., w szczególności zawierających zapis obrazu, dźwięku albo obrazu i dźwięku zgodnie z art. 308 k.p.c. - sąd przeprowadza je, stosując odpowiednio przepisy o dowodzie z oględzin oraz o dowodzie z dokumentów. Zakresem rozważań w kontekście podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym objęte w szczególności są regulacje art. 244 k.p.c. oraz art. 245 k.p.c. w odniesieniu do dokumentowych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym określonych w art. 485 § 1 – 2¹ k.p.c.

W okresie międzywojennym i powojennym d.k.p.c. wskazywał w art. 458, że podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym stanowiły uzasadniające żądanie pozwu dokumenty publiczne (sporządzone przez władze lub urzędy polskie), bądź prywatne (na których podpisy były uwierzytelnione przez sąd lub notariusza w Polsce), zaś ówczesne art. 262-280 d.k.p.c. stanowiły regulację dotyczącą środka dowodowego w postaci dokumentu.

De lege lata, w polskim postępowaniu cywilnym, wśród dokumentów tekstowych, zasadnicze znaczenie odgrywają dwa rodzaje dokumentów, tj. dokumenty urzędowe - art. 244 § 1 k.p.c. i dokumenty prywatne - art. 245 k.p.c., z którymi ustawa wiąże określone domniemania prawne, Jest to najbardziej rozpowszechniony podział dokumentów,

⁴⁵⁴ Uzasadnienie projektu nowelizacji k.c. z dnia 10.07.2015 r., druk sejmowy VII kadencji Nr 2678.

⁴⁵⁵ B. Kaczmarek-Templin [w:] Ł. Błaszczak (red.), *Dowody...*, Warszawa 2021, Rozdział 10.1.3., Legalis/el.2023.

⁴⁵⁶ I. Wolwiak [w:] P. Ryłski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 243¹ k.p.c., Legalis/el. 2023.

zaś podstawą i źródłem tego rozróżnienia jest kryterium wystawcy, przedmiotu spraw, w jakich zostały wydane oraz ich mocy i waloru dowodowego⁴⁵⁷.

Kwestię dowodowych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym regulują art. 485 § 1 – 2¹ k.p.c. Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym zostaje wydany, jeżeli fakty uzasadniające dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonym do pozwu: dokumentem urzędowym (art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c.), zaakceptowanym przez dłużnika rachunkiem (art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c.), wezwaniem dłużnika do zapłaty i pisemnym oświadczeniem dłużnika o uznaniu długu (art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c.). Nakaz zapłaty wydaje się również przeciwko zobowiązanym z weksła, czeku, warrantu lub rewersu należycie wypełnionego i którego prawdziwość oraz treść nie nasuwają wątpliwości (art. 485 § 2 k.p.c.). Nakaz zapłaty ponadto wydawany jest na podstawie dołączonej do pozwu umowy, dowodu doręczenia dłużnikowi faktury lub rachunku, jeżeli powód dochodzi należności zapłaty świadczenia pieniężnego w rozumieniu art. 4 pkt 1a ustawy z dnia 8.03.2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych⁴⁵⁸, odsetek w transakcjach handlowych określonych w tej ustawie lub rekompensaty, o której mowa w art. 10 ust. 1 tej ustawy, oraz na podstawie dokumentów potwierdzających poniesienie kosztów odzyskiwania należności, jeżeli powód dochodzi również zwrotu kosztów, o których mowa w art. 10 ust. 2 tej ustawy. Wskazane regulacje art. 485 § 1–2¹ k.p.c. dają podstawy do stwierdzenia, że nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym wydawany jest, gdy fakty uzasadniające dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonym do pozwu dokumentem urzędowym, bądź innymi kwalifikowanymi dokumentami (o charakterze nieurzędowym). Na potrzeby dalszych rozważań należy operować podziałem na dokumenty urzędowe i prywatne oraz ewentualnie inne dokumenty o których mowa w art. 308 k.p.c., które nie znajdują się w zakresie zastosowania art. 243¹ k.p.c., Takie ujęcie znajduje na chwilę obecną swoje umocowanie w systemowych rozwiązaniach przyjętych w k.p.c., albowiem przepisy k.p.c. przewidują dychotomiczny podział dokumentów tekstowych na dokumenty urzędowe i dokumenty prywatne⁴⁵⁹, zaś posługując się podziałem i definicjami

⁴⁵⁷ Por. E. Rudkowska-Ząbczyk [w:] Ł. Błaszczak (red.), K. Markiewicz (red.), *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny z orzecnictwem. Wzory czynności sądowych i pism procesowych*, Warszawa 2014, s. 412. M. Kostwiński posługuje się rozróżnieniem dokumentów urzędowych i nieurzędowych i podział ten argumentuje w szczególności w związku z problematyką kwalifikacji dokumentów nie będących dokumentami urzędowymi, lecz posiadających moc dokumentów urzędowych – kwestia ta zostanie omówiona w dalszej części opracowania – por. M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 4.1., Legalis/el.2023.

⁴⁵⁸ Ustawa z dnia 8.03.2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 1790, ze zm.), zwana dalej u.p.n.o.

⁴⁵⁹ B. Kaczmarek-Templin [w:] Ł. Błaszczak (red.), *Dowody...*, Warszawa 2021, Rozdział 10.2.6.4., Legalis/el.2023.

dokumentu urzędowego i dokumentu prywatnego, można wyodrębnić pewne podkategorie, które również mogą łączyć cechy obydwu rodzajów, z zastrzeżeniem, że należy dążyć do zachowania przejrzystości terminologicznej wynikającej z obowiązującej regulacji k.p.c.⁴⁶⁰.

Znaczenie dowodu w postaci dokumentu (tak urzędowego jak i innych dokumentów) dla postępowania cywilnego (w tym podstaw wydania nakazu zapłaty) w szczególności w kontekście cechy niezmienności i pewności obrazuje stwierdzenie niemieckiej doktryny postępowania cywilnego wskazujące: „Kto ma dokument w ręce, czuje się szczególnie pewnie”⁴⁶¹. Prawdziwość tego stwierdzenia oddaje w pełni charakter postępowania nakazowego jako postępowania odrębnego o charakterze dokumentowym, w którym to postępowaniu dowodową podstawę wydania nakazu zapłaty stanowią określone, kwalifikowane dokumenty o wysokim stopniu pewności, które uzasadniają żądane roszczenie. Każdy z przewidzianych przez ustawodawcę w art. 485 § 1–2¹ k.p.c. dokumentów stanowiących podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym posiada szczególne cechy i charakterystykę, która wpływa na ich walor dowodowy uzasadniający wydanie wskazanego merytorycznego orzeczenia w postaci nakazowego nakazu zapłaty. Powyższe oddziałuje również na charakter prawny wydanego w oparciu o nie orzeczenia merytorycznego.

Ocena danego dokumentu mającego potwierdzać fakty uzasadniające dochodzone roszczenie w kontekście jego zdadności do spełnienia funkcji w postaci podstawy wydania nakazu zapłaty podlega ogólnym oraz szczególnym regułom postępowania dowodowego określonych w przepisach dotyczących postępowania zwykłego, zaś zakres i wynik badania przez organ procesowy każdego dokumentu zależy od jego rodzaju (tj. rodzaju dokumentu określonego w art. 485 § 1–2¹ k.p.c.) Każdy dokument mogący stanowić dowodową podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym podlega badaniu pod kątem jego poprawności formalnej, zaś merytoryczne granice oceny wyznaczone są przez dwie kwestie tj. charakter postępowania nakazowego (wyznaczający zakres merytorycznego badania dokumentu w odniesieniu do faktów uzasadniających roszczenie) oraz specyfiki i charakteru samego dokumentu (w zależności czy jest nim dokument urzędowy, czy inny kwalifikowany dokument prywatny)⁴⁶².

⁴⁶⁰ Zob. R. Schmidt, *Dokument prywatny mający moc dokumentu urzędowego jako podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym cz. I i II*, Monitor Prawniczy, nr 8-9/2010, *passim*, Legalis/el.2023.

⁴⁶¹ H. Nagel (red.), E.-M. Bajons (red.), *Beweis - Preuve - Evidence. Grundzüge des zivilprozessualen Beweisrechts in Europa*, Baden-Baden 2003, s. 120.

⁴⁶² M. Manowska, *Postępowania...*, Warszawa 2012, Rozdział VI.1, Lex/el.2023.

Jak już wskazywano wcześniej regulacja art. 485 k.p.c. określa konieczną treść dokumentów stanowiących podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, zaś wystarczające do jego wydania jest wykazanie istnienia faktów uzasadniających roszczenie w granicach wyznaczonych charakterystyką dokumentów wymienionych w art. 485 k.p.c. i w takim właśnie zakresie organ procesowy dokonuje ich oceny. Celem tej oceny jest podjęcie decyzji czy przedstawione przez powoda dokumenty mogą stanowić dowodową podstawę w postępowaniu nakazowym, a w konsekwencji czy zachodzą podstawy wydania nakazu zapłaty we wskazanym postępowaniu odrębnym. Powód musi załączyć do pozwu oryginały lub poświadczone za zgodność z oryginałem odpisy określonych w art. 485 k.p.c. dokumentów, jednakże k.p.c. w tym zakresie różnicuje sytuacje wymagające złożenia oryginału dokumentu oraz skutki ewentualnego zaniechania tegoż obowiązku. Zgodnie z art. 129 § 1-3 k.p.c., co do zasady wystarczające jest złożenie odpisu dokumentu, jeżeli jego zgodność z oryginałem poświadczona została przez notariusza albo przez występującego w sprawie pełnomocnika powoda będącego adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej. Składanie odpisów dokumentów zamiast oryginałów jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy dotyczy to dokumentów urzędowych i kwalifikowanych dokumentów prywatnych wymienionych w art. 485 § 1 k.p.c. oraz 485 § 2¹ k.p.c. Możliwość albo obowiązek złożenia oryginału (ewentualnie jego odpisu) konkretnego rodzaju dokumentu określonego w art. 485 k.p.c. zostanie szczegółowo omówiona w kontekście charakterystyki każdego z tychże dokumentów oraz ewentualnego braku podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

3.2.2. Charakterystyka dokumentu urzędowego

Zgodnie z regulacją art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. sąd wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, jeżeli fakty uzasadniające dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonym do pozwu dokumentem urzędowym. Bez wątplenia wskazać należy, że w art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. mowa o dokumencie urzędowym w rozumieniu art. 244 k.p.c., który stanowi, że jest to dokument sporządzony przez organ władzy publicznej lub inny organ państwowy w zakresie jego działania (zgodnie z art. 244 § 1 k.p.c.), a także dokument sporządzony przez inny podmiot w zakresie zleconych przez ustawę zadań z dziedziny administracji publicznej (zgodnie z art. 244 § 2 k.p.c.)⁴⁶³.

⁴⁶³ Tak m.in. wyrok SA w Katowicach z 20.12.2013 r., sygn. akt I ACa 872/13, Legalis/el.2023, wskazujący, że pojęcie dokumentu urzędowego użyte w art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. jest tożsame z pojęciem dokumentu

Katalog dokumentów urzędowych w rozumieniu art. 244 § 1 k.p.c. nie jest jednorodny, zaś o rzeczywistym znaczeniu dokumentu dla postępowania nakazowego, w którym jest on przedstawiany jako dowód, nie decyduje tylko i wyłącznie jego zewnętrzna postać, ale przede wszystkim treść i charakter zawartego w nim oświadczenia właściwego i upoważnionego do tego organu państwowego⁴⁶⁴. Treść tego oświadczenia ma stanowić potwierdzenie faktów uzasadniających dochodzone roszczenie.

Dokument urzędowy dla swojego funkcjonowania i roli z punktu widzenia podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym wymaga spełnienia wymogów odnoszących się do wystawcy dokumentu, formy tegoż dokumentu i w końcu jego zawartości.

Dokument urzędowy musi pochodzić od organów władzy publicznej i innych organów państwowych w zakresie ich działania, a także innych podmiotów w zakresie zleconych im przez ustawę zadań z dziedziny administracji publicznej oraz zostać wydany we właściwej formie. Do organów władzy publicznej ustawodawca zaliczył głównie organy państwowe, lecz w polskim porządku prawnym brak jest definicji legalnej organów władzy publicznej. W Konstytucji RP termin - organ władzy publicznej - można odnaleźć w art. 7, 163, 228, 238 i 239, zaś pod pojęciem władzy publicznej, odnajdujemy wszystkie władze w znaczeniu konstytucyjnym - władzę ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą (warto już w tym miejscu wskazać, że wyroki sądu są dokumentami urzędowymi⁴⁶⁵), zaś do organów władzy publicznej należy zaliczyć organy administracji rządowej jak i organy samorządu terytorialnego (gminy, powiatu, województwa)⁴⁶⁶.

Inne podmioty mogące być wystawcą dokumentu urzędowego w zakresie zleconych im przez ustawę zadań z dziedziny administracji publicznej to m.in. organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy z dnia 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁴⁶⁷. Są to zgodnie z art. 3 tejże ustawy osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną (a więc również fundacje i stowarzyszenia), a które to podmioty nie są jednostkami sektora finansów publicznych w rozumieniu ustawy o finansach publicznych oraz nie są

urzędowego w rozumieniu art. 244 k.p.c., czyli sporządzonego w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania. Obejmuje to swoim zakresem także dokumenty sporządzone przez organizacje zawodowe, samorządowe, spółdzielcze i inne organizacje społeczne w zakresie zleconych im przez ustawę spraw z dziedziny administracji publicznej.

⁴⁶⁴ B. Kaczmarek-Templin [w:] Ł. Błaszczak (red.), *Dowody...*, Rozdział 10.1.1., Warszawa 2021, Legalis/el. 2023.

⁴⁶⁵ Zob. wyrok SN - Izba Cywilna z 13.05.2010 r., sygn. akt. IV CSK 565/09, Legalis/el.2023.

⁴⁶⁶ B. Kaczmarek-Templin [w:] Ł. Błaszczak (red.), *Dowody...*, Rozdział 10.2.6.2., Warszawa 2021, Legalis/el. 2023.

⁴⁶⁷ Ustawa z dnia 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 571, ze zm.).

przedsiębiorstwami, instytucjami badawczymi, bankami i spółkami prawa handlowego będącymi państwowymi lub samorządowymi osobami prawnymi, ani nie działają w celu osiągnięcia zysku. Wystawcą dokumentu urzędowego mogą być również organizacje zawodowe, izby gospodarcze, organizacje pracodawców, organizacje rzemieślnicze, spółdzielnie, a także organizacje samorządowe (tzn. organizacje osób, które są połączone na zasadzie korporacyjnej w samorząd i wykonują za zgodą państwa ogół czynności z zakresu administrowania powierzonym im zakresem np. samorząd adwokacki, radcowski, notarialny, komorniczy, lekarski, aptekarski, architektów, inżynierów i szereg innych)⁴⁶⁸. Inne organizacje pozarządowe to stowarzyszenia o charakterze niezawodowym, np. Polski Związek Kynologiczny, Polski Związek Łowiecki, Związek Żołnierzy Armii Krajowej itd.⁴⁶⁹.

Ze względu na niezwykle szeroki zakres nie sposób jest wymienić wszystkich podmiotów mogących stanowić i spełniać przesłankę oraz rolę wystawcy dokumentu urzędowego. Wskazać jednak należy, że badanie przez organ procesowy uprawnienia (kompetencji) podmiotu (wystawcy) do sporządzenia (wystawienia) danego dokumentu z punktu widzenia obowiązujących przepisów prawa jest kluczowym dla ustalenia, że dany dokument spełnia pierwszy z wymogów warunkujących byt dokumentu urzędowego, a więc będzie mógł stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

Jak się wskazuje w orzecznictwie regulacja art. 244 k.p.c. określa znaczenie dokumentu urzędowego, co obliguje sąd orzekający do sprawdzenia, czy przedstawione przez podmioty w tym przepisie wymienione dokumenty mieszczą się w zakresie ich urzędowej funkcji i czy wobec tego mogą być potraktowane jako dokumenty urzędowe⁴⁷⁰, zaś powinność ta zachowuje swoją aktualność w kontekście działania organu procesowego w postępowaniu nakazowym.

Zakres przedmiotowy sporządzania dokumentów urzędowych w trybie art. 244 § 1 k.p.c. tj. przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania jest znacznie szerszy niż ten określony w art. 244 § 2 k.p.c. tj. przez inne podmioty w zakresie zleconych im przez ustawę zadań z dziedziny administracji publicznej. Istotną kwestią jest fakt, że podmioty inne niż określone w art. 244 § 1 k.p.c. mogą również sporządzać dokumenty w zakresie swojej działalności i w odpowiedniej formie, które nie będą jednak miały przymiotu dokumentów urzędowych (a więc będą dokumentami

⁴⁶⁸ A. Arkuszewska [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023.

⁴⁶⁹ K. Knoppek [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom. I. Artykuły 1 –366*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 244 k.p.c., Lex/el.2023.

⁴⁷⁰ Zob. postanowienie SN z 7.12.2000 r., sygn. akt II CKN 1322/00, Lex/el.2023.

prywatnymi). Może to wynikać z faktu, że dany podmiot nie prowadzi konkretnych, zleconych przez ustawę zadań z zakresu administracji publicznej (a mimo to wystawił dany dokument), albo wynika z faktu, że podmiot ten wystawił dokument w dziedzinie innej niż powierzona przez ustawę (choćby mieściło się to w zakresie jego działania)⁴⁷¹. Ta kwestia ma również istotne znaczenie z punktu widzenia ustalenia przez organ procesowy czy załączony do pozwu dokument stanowi dokument urzędowy w ogóle, a następnie czy potwierdza fakty uzasadniające dochodzone roszczenie *ergo* czy mamy do czynienia z podstawą dowodową z art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. umożliwiającą wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

Zgodnie z art. 1138 k.p.c. zagraniczne dokumenty urzędowe mają moc dowodową na równi z polskimi dokumentami urzędowymi, zaś dokument dotyczący przeniesienia własności nieruchomości położonej w Rzeczypospolitej Polskiej powinien być uwierzytelniony przez polskie przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny. To samo dotyczy dokumentu, którego autentyczności strona zaprzeczyła. Regulacja art. 1138 k.p.c. zrównuje zagraniczne dokumenty urzędowe z polskimi dokumentami urzędowymi w zakresie ich mocy dowodowej określonej w art. 244 § 1 k.p.c., a zrównanie to nie jest uzależnione od spełnienia żadnych innych warunków, a w szczególności od spełnienia warunku wzajemności. Ustawodawca nie wprowadził legalnej definicji zagranicznego dokumentu urzędowego i zgodnie z utrwalonym poglądem uznać należy, że zagraniczny dokument urzędowy to dokument sporządzony przez właściwy organ państwa obcego, w ramach powierzonych mu kompetencji i we właściwej formie.

Organ procesowy, aby stwierdzić, czy konkretny dokument zagraniczny jest dokumentem urzędowym w rozumieniu art. 1138 k.p.c. musi ustalić, czy prawo obowiązujące w miejscu jego sporządzenia nadaje mu taki charakter⁴⁷², albowiem o tym, czy konkretny dokument zagraniczny ma charakter dokumentu urzędowego w rozumieniu art. 1138 k.p.c., nie rozstrzygają normy prawa polskiego, lecz prawa obowiązującego na terenie, gdzie dokument ten został sporządzony⁴⁷³. Już sama ta kwestia rodzi problemy natury praktycznej, albowiem zgodnie z obowiązującą zasadą *iura novit curia* obowiązek ten spoczywa na organie procesowym. Jednakże nie sposób nie uwzględnić tutaj charakteru postępowania nakazowego (a właściwie jego pierwszej fazy), które odbywa się na posiedzeniu niejawnym bez udziału stron, a w szczególności pozwanego. Zgodnie z art. 51a § 1-3 p.u.s.p. sąd z urzędu ustala

⁴⁷¹ T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 244 k.p.c., Lex/el. 2023.

⁴⁷² Por. wyrok SN - Izba Cywilna z 31.05.2012 r., sygn. akt IV CSK 419/11, Legalis/el.2023.

⁴⁷³ G. Karaś [w:] T. Szancilo (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217. Tom II*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 1138 k.p.c., Legalis/el.2023.

i stosuje właściwe prawo obce i może zwrócić się do Ministra Sprawiedliwości o udzielenie tekstu tego prawa oraz wyjaśnienie obcej praktyki sądowej. Nadto, sąd może zwrócić się do Ministra Sprawiedliwości również o udzielenie informacji co do istnienia wzajemności w stosunkach z państwem obcym. Zgodnie z art. 51a § 3 p.u.s.p. w celu ustalenia treści prawa obcego lub obcej praktyki sądowej albo istnienia wzajemności sąd może zastosować także inne środki, w tym zasięgnąć opinii biegłych. Z punktu widzenia praktycznego oraz zachowania postulatów szybkości postępowania wątpliwym jest, aby organ procesowy oceniający spełnienie waloru dokumentu urzędowego zgodnie z art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. przez przedstawiony przez powoda urzędowy dokument zagraniczny i mający obowiązek ustalenia w tym zakresie, czy prawo obowiązujące w miejscu jego sporządzenia nadaje mu taki charakter dokonywał czynności określonych w art. 51a § 1-3 p.u.s.p. i postanowił o dopuszczeniu np. opinii biegłego w tym zakresie. Nie można tego jednak kategorycznie wykluczyć.

Warto w tym miejscu wskazać, że warunków zagranicznego dokumentu urzędowego nie spełnia np. skrypt dłużny (tzw. *an acknowledgment of indebtedness*), którego autentyczność nie została stwierdzona przez właściwy organ publiczny lub inny organ upoważniony do tego celu przez państwo jego pochodzenia, niezależnie od tego, czy w jakimś państwie członkowskim może on być podstawą egzekucji⁴⁷⁴. Jak wskazano bowiem trafnie w wyroku ETS z 17.06.1999 r., uznanie zadłużenia podlegającego wykonaniu zgodnie z przepisami prawa państwa pochodzenia, którego autentyczność nie została stwierdzona przez organ publiczny lub inny organ uprawniony przez to państwo do tego celu, nie stanowi dokumentu urzędowego w rozumieniu art. 50 Konwencji z dnia 27.09.1968 r., o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych⁴⁷⁵.

Regulacja art. 1138 k.p.c. jest jedynym przepisem rangi ustawowej, który ustanawia ogólną zasadę, że zagraniczne dokumenty urzędowe mają moc dowodową na równi z polskimi dokumentami urzędowymi, a w konsekwencji dokument taki jest dokumentem urzędowym w rozumieniu art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. i może stanowić dowodową podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Jednakże z punktu widzenia praktycznego należy również pamiętać, że zgodnie z regulacją art. 5 § 1 p.u.s.p. językiem urzędowym przed sądami w RP jest zawsze język polski, zaś w świetle art. 256 k.p.c. sąd może, ale nie musi zażądać,

⁴⁷⁴ J. Derlatka [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom V. Komentarz. Art. 1096–1217*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 1138 k.p.c., Legalis/el.2023.

⁴⁷⁵ Wyrok TSUE z 17.06.1999 r., sygn. akt C-260/97, w sprawie *Unibank A/S v. Flemming G. Christensen*, Legalis/el.2023. Obecnie art. 57 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz. Urz. UE L 012), zwane Bruksela I bis.

aby dokument w języku obcym był przetłumaczony przez tłumacza przysięgłego. W przedmiotowej kwestii prezentowane są dwa odmienne poglądy pierwszy wskazuje, że dowód z dokumentu zagranicznego sąd przeprowadzi dopiero wówczas, gdy dokument zostanie przetłumaczony na język polski przez tłumacza przysięgłego. Takie wymaganie wynika z faktu, że językiem urzędowym sądów jest język polski i dowody powinny być przeprowadzone w języku polskim, nawet w sytuacji, gdy sędzia zna język, w którym sporządzony jest dokument⁴⁷⁶. Drugi – przeciwny pogląd wskazuje, że treść art. 256 k.p.c. nie wprowadza wprost bezwzględnego obowiązku przedłożenia przetłumaczonego dokumentu przez tłumacza przysięgłego i nie kreuje takiego obowiązku, gdy sąd i strony znają język, w którym sporządzono dokument⁴⁷⁷.

Wydaje się, że na potrzeby oceny podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym opowiedzieć należy się za poglądem pierwszym tj. uznać należy, że dowód z urzędowego dokumentu zagranicznego może stanowić podstawę jego wydania, w sytuacji gdy dokument ten zostanie przetłumaczony na język polski przez tłumacza przysięgłego. Za takim poglądem przemawia charakter postępowania nakazowego, jego struktura oraz sama charakterystyka nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Nie można dopuścić do sytuacji w której polski organ procesowy uznaje, że przedstawiony w języku innym niż polski zagraniczny dokument urzędowy (bez jego tłumaczenia na język polski) może stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i doręczając nakaz zapłaty wraz z pozwem stronie pozwanej będzie wymagał, aby znała język inny niż język polski, a nadto sprecyzowała i wniosła ewentualne zarzuty od nakazu zapłaty, w sytuacji w której nie może ona zapoznać się z treścią dokumentu, ze względu na nieznaną języka, w którym został on sporządzony. Sytuacja taka jest niedopuszczalna i prowadziłyby do jawnej nierówności procesowej stron, czego zaakceptować nie można. Druga strona postępowania musi mieć bowiem zagwarantowane prawo do obrony, które zostaje zapewnione przez możliwość odniesienia się do dokumentów przetłumaczonych przez tłumacza przysięgłego.

Wskazać należy na postanowienie SN z 25.04.2014 r.⁴⁷⁸ wskazujące, że jeżeli do akt sprawy zostanie złożony dokument sporządzony w języku obcym, a od treści tego dokumentu zależy dalszy tok postępowania, to należy dokonać jego oficjalnego tłumaczenia zgodnie z art. 256 k.p.c.. Musi zatem istnieć obiektywny, niezależny od umiejętności językowych

⁴⁷⁶ Tak m.in. postanowienie SA w Rzeszowie - I Wydział Cywilny z 15.11.2013 r., sygn. akt I ACz 856/13, Legalis/el. 2023.

⁴⁷⁷ Tak m.in. wyrok SA w Gdańsku - I Wydział Cywilny z 19.05.2011 r., sygn. akt I ACa 208/11, Legalis/el.2023.

⁴⁷⁸ Postanowienie SN z 25.04.2014 r., sygn. akt II CSK 428/13, Lex/el.2023.

poszczególnych osób (organu procesowego i stron) oraz od sposobu objaśniania przez nich pojęć wyrażanych w języku obcym, punkt odniesienia, pozwalający na merytoryczną i bezstronną analizę określonych treści⁴⁷⁹. Reasumując stwierdzić wypada, że należy dokonać oficjalnego tłumaczenia takiego dokumentu, co przesądza o braku możliwości wydawania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym w oparciu o nieprzetłumaczony na język polski zagraniczny dokument urzędowy.

Dokument urzędowy musi być sporządzony w przepisanej formie, o której decyduje prawo dotyczące danego obszaru zagadnień, w którym dokumenty te się stosuje np. kodeks postępowania administracyjnego⁴⁸⁰, prawo o aktach stanu cywilnego⁴⁸¹, ustawa o dokumentach publicznych⁴⁸² itd. Jednym z przykładów takiej regulacji jest art. 107 k.p.a. określający wymogi stawiane decyzji administracyjnej. Istotną sprawą z punktu widzenia praktycznego dla oceny dokumentu urzędowego jako podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym jest kwestia podpisania dokumentu urzędowego i funkcja podpisu. Wymóg podpisu dotyczy całej kategorii dokumentów urzędowych oraz dokumentów prywatnych sporządzonych w formie pisemnej lub elektronicznej (zgodnie z art. 78 k.c. oraz art. 78¹ k.c.). K. Knoppek wskazuje na skonkretyzowane funkcje podpisu tj.: funkcję identyfikującą, która to funkcja umożliwiającą ustalenie tożsamości wystawcy konkretnego dokumentu, funkcję potwierdzającą zamiar wywołania określonych skutków prawnych (w szczególności w zakresie dokumentów zawierających oświadczenia woli), funkcję wskazującą, na to że dokument opatrzony podpisem zawiera ostateczną wersję zawartego w nim oświadczenia akceptowaną przez jego wystawcę i zakończenia treści konkretnego dokumentu poprzez jego podpisanie⁴⁸³. Warto w tym miejscu jednak wskazać, że postępująca informatyzacja wymiaru sprawiedliwości i wykorzystanie nowych technologii, stopniowo torują drogę do wykorzystania dokumentów urzędowych wygenerowanych z właściwego systemu teleinformatycznego zapewniającego autentyczność i integralność jego treści, które na mocy przepisów szczególnych nie wymagają podpisu. Przykładem mogą być np. dokumenty pobierane z Centralnej Informacji Krajowego Rejestru Sądowego. Zgodnie bowiem z art. 4 ust. 4aa ustawy z dnia 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym⁴⁸⁴ pobrane samodzielnie wydruki komputerowe aktualnych i pełnych informacji

⁴⁷⁹ A. Turczyn [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 256 k.p.c., Lex/el.2023.

⁴⁸⁰ Ustawa z dnia 14.06.1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 775, ze zm.), zwane dalej k.p.a.

⁴⁸¹ Ustawa z dnia 28.11.2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1378, ze zm.).

⁴⁸² Ustawa z dnia 22.11.2018 r. o dokumentach publicznych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1006, ze zm.).

⁴⁸³ K. Knoppek [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 244 k.p.c., Lex/el.2023.

⁴⁸⁴ Ustawa z dnia 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 685, ze zm.).

o podmiotach wpisanych do Rejestru mają moc zrównaną z mocą dokumentów wydawanych przez Centralną Informację zgodnie z art. 4 ust. 3 ustawy stanowiącym, że Centralna Informacja wydaje odpisy, wyciągi i zaświadczenia oraz udziela informacji z Rejestru, które mają moc dokumentów urzędowych, jeżeli zostały wydane w postaci papierowej lub elektronicznej.

Pamiętać należy, że dokumentem urzędowym w rozumieniu art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c., nie jest odpis dokumentu niemającego waloru dokumentu urzędowego, który został poświadczony przez pełnomocnika profesjonalnego, albowiem poświadczane mogą być odpisy zarówno dokumentów urzędowych, jak i prywatnych, lecz zgodnie z art. 129 § 3 k.p.c. jedynie zawarte w odpisie dokumentu poświadczenie zgodności z oryginałem przez występującego w sprawie pełnomocnika profesjonalnego strony ma charakter dokumentu urzędowego, co w konsekwencji nie rozciąga się na cały poświadczany dokument w sytuacji, gdy był to dokument nieodpowiadający wymogom stawianym w art. 244 § 1 k.p.c., a samo poświadczenie nie nadaje w takiej sytuacji dokumentowi waloru dokumentu urzędowego⁴⁸⁵.

Wskazać należy również, że zgodnie z art. 250 § 1 k.p.c., jeżeli dokument urzędowy znajduje się w aktach organu, o jakim mowa w art. 244 § 1 k.p.c., to wystarczy przedstawić urzędowo poświadczony przez ten organ odpis lub wyciąg z dokumentu. Jednakże forma dokumentu jako środka dowodowego, przewidziana w art. 250 § 1 k.p.c., to odpis poświadczony za zgodność przez właściwy organ określony w art. 244 § 1 k.p.c., a więc jest ona bardziej rygorystyczna niż forma określona w art. 129 § 2 k.p.c. i nie może być zastępowana przez poświadczenie dokonane przez notariusza albo występującego w sprawie pełnomocnika profesjonalnego strony⁴⁸⁶. Wskazać należy w tym miejscu na wyrok SN z 31.01.2007 roku wskazujący, że jeżeli dana strona opiera swoje roszczenie na istnieniu dokumentu urzędowego powinna wykazać jego istnienie poprzez przedstawienie tego dokumentu lub poświadczanego odpisu, uzyskanego w trybie art. 250 § 1 k.p.c.

Zagranicznym dokumentem urzędowym jest oryginał tego dokumentu jak również jego odpis lub wyciąg, uwierzytelniony przez organ, który taki dokument sporządził. Skoro powód przedstawił w trakcie postępowania tylko kserokopie dokumentów celnych uwierzytelnione przez pełnomocnika procesowego, to należy uznać, że nie udowodnił, iż przedłożone dokumenty mają charakter dokumentów urzędowych⁴⁸⁷. Powyższe wskazują, że w zakresie zainteresowania organu procesowego leży ocena czy załączony dokument urzędowy spełnia

⁴⁸⁵ Wyrok SA w Białymstoku z 30.12.2014 r., sygn. akt I ACa 638/14, Lex/el. 2023.

⁴⁸⁶ Tak słusznie M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478-1217*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

⁴⁸⁷ Wyrok SN z 31.01.2007 r., sygn. akt II CSK 379/06, Legalis/el.2023.

swoją rolę dowodową jako podstawy wydania nakazu zapłaty wynikającą z art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. w kontekście prawidłowości formy i waloru dowodowego dokumentu urzędowego ocenianej przez pryzmat cechy tegoż dokumentu tj. oryginalności, ewentualnie prawidłowości (również w kontekście zakresu) sporządzenia odpisu danego dokumentu urzędowego.

Dokumenty urzędowe korzystają z dwóch domniemań prawnych tj. domniemania autentyczności (prawdziwości) - zgodnie z art. 252 k.p.c. oraz domniemania zgodności z prawdą (rzeczywistym stanem rzeczy) treści dokumentu urzędowego – zgodnie z art. 244 § 2 k.p.c., zaś sąd w postępowaniu cywilnym związany jest tymi domniemaniami, tak długo, jak długo nie zostaną one obalone zgodnie z art. 234 k.p.c.. Przepis ten stanowi, że domniemania ustanowione przez prawo (domniemania prawne) wiążą sąd, jednakże mogą być obalone, ilekroć ustawa tego nie wyłącza, a więc w konsekwencji wskazane domniemania prawne charakteryzujące dokument urzędowy mają charakter wzruszalny (*preasumptiones iuris tantum*)⁴⁸⁸. Domniemanie zgodności z prawdą występuje jedynie przy dokumentach urzędowych o charakterze sprawozdawczym (w przeciwieństwie do dokumentów urzędowych o charakterze konstytutywnym - inaczej sprawczych, stanowiących, rozporządzających, skutkujących, działających). W dokumentach o charakterze sprawozdawczym (określanych również mianem informujących, deklaratywnych, poświadczających, zaświadczających, stwierdzających, opisowych) zawarte są oświadczenia wiedzy (np. raporty, sprawozdania, zaświadczenia, poświadczenia, protokoły, pokwitowania, decyzje administracyjne deklaratywne, notatki urzędowe), a więc zachodzi domniemanie, że dokumenty te przedstawiają stan rzeczy zgodny ze stanem rzeczywistym (prawdziwym)⁴⁸⁹.

Domniemanie zgodności treści dokumentu urzędowego z prawdą wynikające z art. 244 § 1 k.p.c. dotyczy wyłącznie dokumentów urzędowych i domniemanie to może być obalone wszelkimi środkami dowodowymi, lecz na etapie drugiej fazy postępowania nakazowego, które inicjowane jest jak już wskazywano wcześniej poprzez skuteczne wniesienie szczególnego środka zaskarżenia od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, czyli zarzutów. Wskazać należy, że z punktu widzenia oceny dowodowej podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym jaką jest dokument urzędowy, który potwierdza fakty uzasadniające dochodzone roszczenie to domniemanie zgodności treści dokumentu urzędowego z prawdą (wzmocnione domniemaniem autentyczności dokumentu) stwarza

⁴⁸⁸ J. Sadowski [w:] T. Szancilo (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 244 k.p.c., Legalis/el. 2023.

⁴⁸⁹ K. Knoppek [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 244 k.p.c., Lex/el. 2023.

organowi procesowemu wystarczającą podstawę do uznania, że zachodzą podstawy wydania takiego nakazu.

Jak już wskazywano wcześniej zgodnie z utrwalonym poglądem orzeczenie sądowe stanowi dokument urzędowy⁴⁹⁰ i dotyczy to nie tylko samej sentencji, ale również uzasadnienia orzeczenia, które musi sprostać wymaganiom stawianym przez przepisy proceduralne, musi pochodzić od właściwego organu państwowego oraz musi być wydane w sprawie podlegającej rozpoznaniu przez daną władzę sądowniczą. Zgodzić należy się z twierdzeniem M. Manowskiej, że uzasadnienia orzeczeń zawierają faktyczne ustalenia, które objęte są domniemaniem ich zgodności z rzeczywistym stanem, w granicach, w jakich stanowiły konieczną przesłankę do wydania orzeczenia określonej treści⁴⁹¹.

W praktyce stosunkowo rzadko dokumenty urzędowe stanowią podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, gdyż dokumenty te pochodzą od organów władzy publicznej i innych organów państwowych oraz innych podmiotów w zakresie zleconych im przez ustawę zadań z dziedziny administracji publicznej, a więc bardzo często nie dotyczą bezpośrednio stosunków cywilnoprawnych, lecz sfery publicznoprawnej⁴⁹². Tym niemniej jednak należy wskazać, że walor dowodowy dokumentów urzędowych (również w zakresie domniemań jakimi są objęte) sprawia, że znajdują one często pomocniczą rolę jako podstawa dowodowa potwierdzająca fakty uzasadniające dochodzone przez powoda roszczenie np. w celu stwierdzenia faktów odnoszących się do stanu cywilnego, miejsca zamieszkania, prowadzonej określonej działalności. Pozwalają one także wykazać np. następstwo prawne ogólne powoda w miejsce zmarłego⁴⁹³. Dotyczy to zarówno dokumentów urzędowych pochodzących od organów administracji publicznej, jak i dokumentów pochodzących od sądu w powiązaniu z innym dokumentem przewidzianym przez art. 485 k.p.c. Charakter dokumentów urzędowych i ich walor dowodowy daje im nie tylko mocną legitymację do pełnienia funkcji podstaw wydania takiego nakazowego nakazu zapłaty,

⁴⁹⁰ Tak m.in. R. Flejszar, *Przedsiębiorca w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym*, Warszawa 2006, s. 269 i nast. oraz wyrok SN z 13.05.2010 r., sygn. akt IV CSK 565/09, Legalis/el. 2023, zob. również M. Kostwiński, *Postępowanie nakazowe i upominawcze po nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. a postulat szybkości postępowania cywilnego oraz zasada równości* [w:] S. Cieślak (red.), *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, Łódź 2020, s. 253-254.

⁴⁹¹ M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 85-86, gdzie autorka jako trafny przykład wskazuje wyrok sądu cywilnego wraz z uzasadnieniem, zasadzający świadczenie od dłużnika na rzecz wierzyciela, który może stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym np. w procesie regresowym oraz w procesie przeciwko kolejnemu współdłużnikowi solidarnemu.

⁴⁹² R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el.2023.

⁴⁹³ S. Cieślak, *Postępowanie nakazowe* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 422-423.

ale również doskonale wpasowują się w przyjęty model polskiego postępowania nakazowego jako postępowania odrębnego.

3.2.3. Dokumenty mające moc dokumentów urzędowych

Na mocy przepisów szczególnych ustawodawca przyznaje określonym dokumentom moc dokumentów urzędowych, pomimo tego że nie spełniają wszystkich wymogów określonych w art. 244 k.p.c. Wątpliwość w doktrynie i praktyce budzi kwestia czy dokumenty mające z mocy określonych regulacji prawnych moc dokumentów urzędowych (a nie będących nimi albowiem nie spełniających wszystkich wymogów z art. 244 k.p.c.) mieszczą się w zbiorze dokumentów określonych w art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c., a więc czy mogą stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że dokumentami mającymi moc dokumentów urzędowych mogą być dokumenty powstałe zgodnie z art. 2 § 2 ustawy Prawo o notariacie⁴⁹⁴, który stanowi, że czynności notarialne dokonane przez notariusza zgodnie z prawem mają charakter dokumentu urzędowego, a więc czynność notarialna, dokonana przez notariusza w zakresie jego czynności zawodowych oraz zgodnie z prawem, nabywa charakteru dokumentu urzędowego, a więc zyskuje moc dowodową przysługującą każdemu dokumentowi urzędowemu⁴⁹⁵. Zgodnie z regulacją art. 815 § 2 k.p.c. pokwitowanie komornika wywołuje taki sam skutek jak pokwitowanie wierzyciela sporządzone w formie dokumentu urzędowego. O ile więc wystawione przez komornika pokwitowanie nie jest dokumentem urzędowym, to jednak korzysta ono nie tylko z domniemania autentyczności ale i z domniemania zgodności z prawdą. Ma ono bowiem moc dokumentu urzędowego.

W kwestii dopuszczalności uznania, że dokumenty „mające charakter dokumentu urzędowego” czy też „mające moc prawną dokumentów urzędowych”⁴⁹⁶ (więc takie którym właściwe regulacje prawne nadają taki walor, lecz w określonym zakresie, nie czyniąc ich dokumentami urzędowymi) mogą stanowić samodzielną dowodową podstawę wydania nakazu zapłaty zgodnie z art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. zaprezentowano dwa przeciwstawne poglądy.

⁴⁹⁴ Ustawa z dnia 14.02.1991 r. Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 1799, ze zm.).

⁴⁹⁵ B. Kaczmarek-Templin [w:] Ł. Błaszczak (red.), *Dowody...*, Rozdział 10.2.6.4., Warszawa 2021, Legalis/el. 2023.

⁴⁹⁶ Różne regulacje posługują się we wskazanym zakresie różnymi sformułowaniami, lecz oznaczają to samo, zaś wskazane różnice terminologiczne nie skutkują przyznawaniem omawianym dokumentom zróżnicowanej mocy dowodowej, zob. M. Manowska, *Dokument jako środek dowodowy w postępowaniu nakazowym*, Prawo Spółek, nr 4/1999, s. 13 i nast., Taż, *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, Taż [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

Pierwszy z nich oparty jest na zawężającej wykładni art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. i prowadzi do ustalenia, że skoro w art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. ustawodawca celowo wskazał na dokumenty urzędowe, to podstawą wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym może być tylko taki dokument, który spełnia warunki określone w art. 244 § 1 i 2 k.p.c. W rezultacie dokumenty mające moc dokumentów urzędowych nie mieszczą się w tym zakresie i nie mogą stanowić podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym w oparciu o art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c.⁴⁹⁷.

Drugi, przeciwstawny pogląd jak się wydaje dopuszcza możliwość wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. w oparciu o dokument o charakterze urzędowym, czy też mocy dokumentu urzędowego⁴⁹⁸.

W mojej ocenie należy zgodzić się z poglądem pierwszym tzn. stwierdzić, że podstawą wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. może być tylko i wyłącznie taki dokument, który spełnia warunki określone w art. 244 § 1 i 2 k.p.c., a więc dokument urzędowy, a nie można akceptować w tym przypadku dokumentu mającego jedynie moc czy też charakter dokumentu urzędowego.

Za takim poglądem przemawia kilka argumentów. Zgodzić należy się z twierdzeniem, że dokumenty te mają jedną z cech dokumentu urzędowego, tj. szczególną moc dowodową, ale nie pochodzą jednak od organu państwa, ani nie dotyczą działalności z dziedziny administracji publicznej, a więc są to dokumenty prywatne, wyposażone w prawne domniemanie autentyczności i zgodności z prawdą. Nadanie wymienionym dokumentom charakteru dokumentu urzędowego lub mocy dokumentu urzędowego oznacza jedynie zaopatrzenie ich w domniemania prawne właściwe dla dokumentów urzędowych, a w konsekwencji w szczególną moc dowodową⁴⁹⁹.

Kolejnym argumentem jest racjonalność ustawodawcy oraz zawężające rozumienie pojęcia dokumentu urzędowego i jego definicyjna spójność na kanwie art. 244 k.p.c. oraz art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. Uznać należy, że ustawodawca celowo rozróżnił pojęcie dokumentu urzędowego oraz dokumentów mających moc, czy też charakter dokumentów urzędowych. Jeżeli ustawodawca dopuściłby możliwość wydawania nakazów zapłaty

⁴⁹⁷ Taki pogląd zaprezentowali m.in. M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001 s. 89–93, R. Flejszar, *Przedsiębiorca...*, Warszawa 2006, s. 273 i nast., R. Schmidt, *Dokument...*, nr 8-9/2010, *Legalis/el.2023*, J. Sadowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 485 k.p.c., *Legalis/el.2023*.

⁴⁹⁸ Taki pogląd zaprezentowali m.in. M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 4.I., *Legalis/el.2023* oraz jak się wydaje aprobująco T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., *Lex/el. 2023*.

⁴⁹⁹ Zob. P. Kuliński, *Akt notarialny – szczególna postać dokumentu urzędowego jako dowód w postępowaniu cywilnym*, Rejent, nr 11/1996, s. 59.

w oparciu o kategorię dokumentów mających moc, czy też charakter dokumentów urzędowych to wyraźnie przewidziałby taką możliwość np. poprzez dodanie właściwego punktu w art. 485 § 1 i zdefiniowanie podstawy wprost tj. dokumentu mającego moc dokumentu urzędowego, a jednak nie uczynił tego.

Kolejnym argumentem przemawiającym za zawężającą wykładnią i stosowaniem art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c. jest już historyczne określenie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym względem dokumentów mających moc dokumentu urzędowego na podstawie art. 95 ust. 1 ustawy Prawo bankowe⁵⁰⁰, który przewiduje, że księgi rachunkowe banków i sporządzone na ich podstawie wyciągi oraz inne oświadczenia podpisane przez osoby upoważnione do składania oświadczeń w zakresie praw i obowiązków majątkowych banków i opatrzone pieczęcią banku, jak również sporządzone w ten sposób pokwitowania odbioru należności mają moc prawną dokumentów urzędowych w odniesieniu do praw i obowiązków wynikających z czynności bankowych oraz ustanowionych na rzecz banku zabezpieczeń i mogą stanowić podstawę do dokonania wpisów w księgach wieczystych. Pamiętać należy o obowiązującej do 7.11.2019 r. (a następnie uchylonej w wyniku zm.k.p.c.2019) treści art. 485 § 3 k.p.c., stanowiącej że sąd mógł wydać nakaz zapłaty, jeżeli bank dochodził roszczenia na podstawie wyciągu z ksiąg bankowych podpisanego przez osoby upoważnione do składania oświadczeń w zakresie praw i obowiązków majątkowych banku i opatrzonego pieczęcią banku oraz dowodu doręczenia dłużnikowi pisemnego wezwania do zapłaty. W przepisie tym wskazano zatem, że podstawą wydania nakazu może być dokument prywatny o mocy dokumentu urzędowego, którego w tym przypadku był bank, co stanowiło tzn. przywilej bankowy.

Wskazać należy, że do 7.11.2019 r., a więc do momentu uchylenia art. 485 § 3 k.p.c. ustawodawca widział potrzebę rozróżnienia podstawy z art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c., a więc dokumentu urzędowego (w rozumieniu art. 244 k.p.c.) oraz wskazania i sprecyzowania dowodowej podstawy w art. 485 § 3 k.p.c. w postaci dokumentu mającego moc dokumentu urzędowego, którego wystawcą był bank. Już to rozróżnienie wskazuje, że gdyby zamierzeniem ustawodawcy było umożliwienie szerokiego określenia dowodowej podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym w postaci dokumentu o charakterze/mocy dokumentu urzędowego, to dokonałby wyraźnego wskazania w tym zakresie albo poprzez określenie ogólnej podstawy tj. właśnie wskazania dokumentu o charakterze/mocy dokumentu urzędowego, albo dokonałby wyboru takiego dokumentu i wyraźnie by go określił (jak było

⁵⁰⁰ Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2324, ze zm.).

w przypadku art. 485 § 3 k.p.c., czyli dokumentów wynikających z tzw. przywileju bankowego).

W takim przypadku uznając za zasadne określenie takich dokumentów ustawodawca skonkretyzowałby taki dokument np. poprzez wskazanie sąd wydaje (ewentualnie może wydać) nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, jeżeli fakty uzasadniające dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonym do pozwu aktem notarialnym, a jednak tego nie uczynił. Skoro ustawodawca na kanwie obowiązującego do 7.11.2019 r stanu prawnego ujął w dwóch jednostkach redakcyjnych dokument urzędowy (art. 485 § 1 pkt 1 k.p.c.) oraz osobno wyciąg z ksiąg rachunkowych banku (ówczesny art. 485 § 3 k.p.c.) jednoznacznie uznać należy, że dał wyraz stanowisku i przekonaniu, że w zakresie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym dokument prywatny mający moc dokumentu urzędowego nie powoduje takich samych skutków, jakie wywołuje dokument urzędowy⁵⁰¹.

W wyroku z 15.03.2011 r.⁵⁰² TK uznał, że art. 95 ust. 1 prawa bankowego w zw. z art. 244 § 1 i art. 252 k.p.c., w części, w jakiej nadaje moc prawną dokumentu urzędowego księgom rachunkowym i wyciągom z ksiąg rachunkowych banku w odniesieniu do praw i obowiązków wynikających z czynności bankowych w postępowaniu cywilnym prowadzonym wobec konsumenta, jest niezgodny z Konstytucją RP. Z kolei w wyroku TK z 14.04.2015 r.⁵⁰³ uznano przepisy przyznające bankom uprawnienie do wystawiania bankowych tytułów egzekucyjnych na podstawie wyciągu z ksiąg bankowych za niezgodne z Konstytucją RP. W związku z tym zm.kpc.2019 uchylono art. 485 § 3 k.p.c.

Warto wskazać również na art. 95 ust 1a prawa bankowego wskazujący, że moc prawna tych dokumentów, o której mowa w art. 95 ust. 1 prawa bankowego (mających moc dokumentów urzędowych), nie obowiązuje w odniesieniu do dokumentów wymienionych w tym przepisie w postępowaniu cywilnym, zaś dokumenty wskazane w art. 95 ust. 1 prawa bankowego mają w postępowaniu cywilnym status „zwykłych” dokumentów prywatnych zgodnie z art. 245 k.p.c.⁵⁰⁴.

Podobną regulację spotykamy w art. 194 ust. 1 i 2 ustawy o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi⁵⁰⁵, która stanowi, że księgi rachunkowe funduszu sekurytyzacyjnego, wyciągi z tych ksiąg podpisane przez osoby

⁵⁰¹ R. Schmidt, *Dokument...*, Monitor Prawniczy, nr 8-9/2010, Legalis/el. 2023.

⁵⁰² Wyrok TK z 15.3.2011 r., sygn. akt P 7/09, Dz.U. Nr 72, poz. 388, Legalis/el. 2023.

⁵⁰³ Wyrok TK z 14.04.2015 r., sygn. akt P 45/12, Dz.U. z 2015 r. poz. 559, Legalis/el. 2023.

⁵⁰⁴ Tak m.in. wyrok SA w Łodzi z 9.06.2016 r., sygn. akt I ACa 1758/15, Lex/el. 2023.

⁵⁰⁵ Ustawa z dnia 27.05.2004 r. - o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi (tekst. jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 681, ze zm.).

upoważnione do składania oświadczeń w zakresie praw i obowiązków majątkowych funduszu oraz wszelkie wystawione w ten sposób oświadczenia zawierające zobowiązania, zwolnienie z zobowiązań, zrzeczenie się praw lub pokwitowanie odbioru należności mają moc prawną dokumentów urzędowych oraz stanowią podstawę do dokonania wpisów w księgach wieczystych i rejestrach publicznych, lecz zgodnie z art. 194 ust. 2 te same ustawy moc prawna tych dokumentów nie obowiązuje w odniesieniu do dokumentów wymienionych w tym przepisie w postępowaniu cywilnym.

Nadto pamiętać należy, że ustawodawca nie zdecydował się na wskazanie dokumentów mających moc dokumentów urzędowych, których wystawcą jest fundusz sekurytyzacyjny jako samodzielnej podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Jak się słusznie wskazuje gdyby podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym stanowił także "dokument mający moc prawną dokumentu urzędowego", to fakt ten zostałby z pewnością przez racjonalnie działającego ustawodawcę wyartykułowany w szczególności, ze względu na fakt, że zawarte w art. 485 k.p.c. wyliczenie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym ma charakter enumeratywny i zamknięty⁵⁰⁶.

Powyższe argumenty wskazują, że podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym stanowi każdy dokument urzędowy. Ponadto podstawę tę stanowiłby jedynie taki dokument prywatny mający moc dokumentu urzędowego, dla którego przewidziano by wyraźnie ten walor.

Dokument mający jedynie moc/charakter dokumentu urzędowego, a nie spełniający warunku innych podstaw dowodowych do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym tj. nie mieszczących się w dyspozycji art. 485 § 1 pkt 2,3, § 2 albo § 2¹ k.p.c. nie może stanowić podstawy wydania nakazowego nakazu zapłaty.

Powstaje pytanie czy *de lege ferenda* zasadnym byłoby wprowadzenie dodatkowej podstawy wydania nakazu zapłaty w postaci dokumentu mającego charakter dokumentu urzędowego np. aktu notarialnego. Wydaje się, że jest to zabieg zbędny szczególnie w kontekście charakteru i skutków w odniesieniu do aktu notarialnego przewidzianych przez art. 777 § 1 pkt 4 i 5 k.p.c.⁵⁰⁷ Zgodnie z art. 781 § 2 zdanie pierwsze k.p.c. tytułom egzekucyjnym pochodzącym od sądu administracyjnego oraz innym tytułom (a więc również aktom notarialnym określonym w art. 777 § 1 pkt 4 i 5 k.p.c.) klauzulę wykonalności nadaje

⁵⁰⁶ S. Domański, *Wyciąg z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego a podstawa do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym*, Polskie Prawo Handlowe, nr 11/2009, s. 44-45, zob. Tenże, *Artykuł 485 § 3 k.p.c. jako samoistna podstawa do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie wyciągu z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego*, Glosa, nr 4/2010.

⁵⁰⁷ Por. S. Cieślak, *Postępowanie nakazowe* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 424-425.

sąd rejonowy właściwości ogólnej dłużnika. Wobec powyższego, w drodze wyjątku od klasycznego dla procedury cywilnej założenia, zgodnie z którym postępowanie rozpoznawcze stanowi *prius*, a postępowanie egzekucyjne *posterius*, istnieje możliwość wszczęcia egzekucji na podstawie wskazanych dokumentów z pominięciem postępowania rozpoznawczego, a więc stanowi to rozwiązanie dalej idące w stosunku do dokumentowego postępowania przyspieszonego jaki jest postępowanie nakazowe.

Nadto, pamiętać należy, że w orzecznictwie wskazano trafnie, że art. 244 § 1 k.p.c., zgodnie z którym dokument urzędowy stanowi dowód tego, co w nim urzędowo zaświadczone, znajdzie zastosowanie do aktu notarialnego tylko w granicach, w których akt ten o czymś zaświadcza, a nadto tylko w odniesieniu do stanowiącego treść tego zaświadczenia oświadczenia wiedzy wystawcy dokumentu, nie zaś względem oświadczeń wiedzy osób stawających przed notariuszem, które to oświadczenia notariusz jedynie utrwała⁵⁰⁸. W tym kontekście należałoby ocenić jaki zakres sporządzanych aktów notarialnych mógłby rzeczywiście stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, a więc potwierdzałyby fakty uzasadniające roszczenie (a nadto stanowiłoby innej podstawy określonej art. 485 § 1 pkt 2,3, § 2 albo § 2¹ k.p.c.) i dopiero taka ocena mogłaby stanowić asumpt do dalszych rozważań w zakresie rozszerzenia podstaw wydania nakazu zapłaty.

Wydaje się, że zakres ten byłby na tyle niewielki, że nie znalazłoby to uzasadnienia do wprowadzania dodatkowej podstawy w postaci dokumentu mającego charakter dokumentu urzędowego tj. aktu notarialnego przy jednoczesnej widocznej tendencji do ograniczania tych podstaw właśnie w zakresie dokumentów mających charakter dokumentu urzędowego.

Ograniczanie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym jest przejawem dążenia do usprawnienia postępowania sądowego oraz ograniczania liczby i czasu trwania postępowań, toczących się na skutek wniesienia przez pozwanego zarzutów od nakazu zapłaty. Mnożenie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym może prowadzić nie tylko do ograniczenia pewności dokumentów stanowiących dowodowe podstawy, ale również w konsekwencji niweczyć cel jakiemu przyświeca postępowanie nakazowe, a więc realizację postulatu szybkości i sprawności postępowania.

⁵⁰⁸ Wyrok SN z 9.08.2019 r., sygn. akt II CSK 341/18, Lex/el. 2023.

3.3. Zaakceptowany przez dłużnika rachunek

3.3.1. Charakterystyka rachunku

Zgodnie z art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. sąd wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, jeżeli fakty uzasadniające dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonym do pozwu zaakceptowanym przez dłużnika rachunkiem. Hipotezą art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. objęty jest dokument stwierdzający wysokość świadczenia oraz określający stronę zobowiązaną do jego spełnienia na rzecz wystawcy. Dokument taki stanowi dla dłużnika podstawę sprawdzenia zasadności i wysokości stwierdzonego nim świadczenia, zaś jak trafnie wskazuje się w judykaturze (*vide* np. wyrok SN z 7.02.2018 r., sygn. akt V CSK 171/17⁵⁰⁹) pod pojęciem rachunku, o którym mowa w art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c., należy rozumieć każdy występujący w obrocie prawnym dokument rozliczeniowy stanowiący dowód zobowiązania np. fakturę. Wskazane orzeczenie trafnie wskazuje, że nie można na potrzeby określenia zakresu dowodowej podstawy określonej w art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. zawężająco traktować pojęcia rachunku.

Pojęcie rachunek, choć niejednokrotnie używane przez ustawodawcę, nie zostało przez niego zdefiniowane, ale występuje np. w art. 87 § 1 ordynacji podatkowej⁵¹⁰, który stanowi, że jeżeli z odrębnych przepisów nie wynika obowiązek wystawienia faktury, podatnicy prowadzący działalność gospodarczą są obowiązani, na żądanie kupującego lub usługobiorcy, wystawić rachunek potwierdzający dokonanie sprzedaży lub wykonanie usługi.

W praktyce (również z punktu widzenia dowodowej postawy do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym określonej w art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c.) najpowszechniejszym rodzajem rachunku jest faktura VAT⁵¹¹ (ewentualnie paragon wraz z fakturą – gdy nabywcą

⁵⁰⁹ Zob. wyrok SN z 7.02.2018 r., sygn. akt V CSK 171/17, Lex/el.2023.

⁵¹⁰ Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Ordynacja podatkowa (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r. poz. 2651, ze zm.).

⁵¹¹ W doktrynie i praktyce dyskutowano możliwość uznania faktury VAT jako podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, zob. szerzej J. Szuszkiewicz, *Faktury VAT jako podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym*, Monitor Prawniczy, nr 9/2013, Legalis/el.2023. Obecnie nie budzi to wątpliwości – tj. w zakresie rodzaju dokumentu jakim jest faktura VAT w odniesieniu do pojęcia rachunek w rozumieniu art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. tak. m. in.: S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 27, K. Flaga-Gieruszyńska [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, A. Arkuszewska [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, A. Marciniak [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, J. Sadowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el.2023, K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, T. Zembruski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c.,

jest osoba fizyczna nieprowadząca działalności gospodarczej – np. konsument w relacji z przedsiębiorcą), której obligatoryjne elementy zostały wskazane w art. 106e ustawy o podatku od towarów i usług⁵¹².

Przez rachunek, o którym mowa w art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c., należy rozumieć każdy występujący w obrocie prawnym dokument rozliczeniowy stanowiący dowód zobowiązania, a więc dokumentem takim będzie również nota obciążeniowa służąca do dokumentowania transakcji nieobjętych podatkiem od towarów i usług, spełniająca wymagania określone w art. 21 ust. 1 ustawy o rachunkowości⁵¹³. Jak słusznie wskazuje się w doktrynie istotą wyodrębnienia tej dowodowej podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym jest fakt, że w praktyce nie zawsze doręczenie dłużnikowi rachunku i jego zaakceptowanie może być uznane za wezwanie do zapłaty i uznanie długu tj. podstawy sprecyzowanej w art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c.⁵¹⁴. Jak się słusznie wskazuje, terminologia stosowana w regulacjach np. podatkowych nie może decydować o zakresie definicji pojęcia „rachunek” na kanwie art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c., zaś najogólniej za rachunek na potrzeby podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym uznać należy dokument o charakterze rozliczeniowym, stanowiący dowód zobowiązania, stwierdzający wartość świadczenia oraz określający stronę zobowiązaną do świadczenia i stronę na rzecz której świadczenie zostało lub ma zostać spełnione⁵¹⁵.

3.3.2. Pojęcie akceptacji rachunku przez dłużnika

Wskazać należy, że akceptacja rachunku przez dłużnika to czynność prawna – oświadczenie woli w rozumieniu k.c. i jako taka podlega wymogom prawa materialnego, co do treści i formy, a także wykładni wedle reguł określonych w art. 65 k.c. Co do zasady oświadczenie woli może być wyrażone w dowolnej formie, byleby zachowanie

Lex/el.2023, M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, M. Kostwiński [w:] T. Zembrzuski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, P. Telenga [w:] A. Jakubecki, (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, D. Zawistowski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2013 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, S. Cieślak, *Postępowanie nakazowe* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 429-430. Większe wątpliwości w odniesieniu do rachunku, a więc także w odniesieniu do faktury budzi kwestia akceptacji rachunku przez dłużnika (w zakresie formy i treści akceptacji) jako warunku koniecznego do wydania nakazu zapłaty w oparciu o wskazaną podstawę dowodową.

⁵¹² Ustawa z dnia 11.03.2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1570, ze zm.).

⁵¹³ Ustawa z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 120, ze zm.).

⁵¹⁴ M. Manowska, *Postępowanie nakazowe i upominawcze. Wydanie...*, Warszawa 2001, s. 38.

⁵¹⁵ *Taż*, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 102.

danej osoby w sposób dostateczny ujawniało tę wolę, o czym stanowi art. 60 k.c.⁵¹⁶. W kontekście obrony pozwanego istotne znaczenie mają ewentualne możliwe wady oświadczenia woli dłużnika w zakresie akceptacji rachunku. Wady te jak np. niepoczytalność w chwili akceptu, błąd, podstęp, czy też groźba będą na ogół niedostrzegalne dla sądu wydającego nakaz zapłaty, ze względu na zakres jego kognicji w pierwszej fazie postępowania nakazowego. Będą jednak możliwe do uwzględnienia w drugiej fazie postępowania nakazowego stanowiąc podstawy zarzutów od nakazowego nakazu zapłaty.

Jak już wskazano, aby rachunek mógł stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym zgodnie z art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. musi zostać zaakceptowany i to właśnie przedmiotowa kwestia może budzić pewne wątpliwości w szczególności natury praktycznej. Jak wskazano w wyroku SN z 7.02.2018 r., rachunek w rozumieniu art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. stanowi dla dłużnika podstawę sprawdzenia zasadności i wysokości stwierdzonego nim świadczenia, zaś przyjęcie dokumentu rozliczeniowego przez dłużnika nie oznacza jeszcze zaakceptowania tego rachunku przez dłużnika, co jest dalszym warunkiem prawnym do wydania na tej podstawie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Przyjęty rachunek przez potwierdzenie odbioru, np. faktury, czy noty obciążeniowej podlega sprawdzeniu przez dłużnika i może się spotkać z jego akceptacją albo odmową.

Akceptacja rachunku oznacza potwierdzenie przez dłużnika stwierdzonego nim zobowiązania, co następuje przez złożenie podpisu dłużnika na rachunku⁵¹⁷. Jednakże wskazać należy, że k.p.c. dla rachunku i jego akceptacji przez dłużnika nie wymaga formy pisemnej - *lege non distinguente nec nostrum est distinguere* - nie można wymagać takiej formy dla dokumentów stwierdzających powyższe okoliczności zgodnie z art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c.⁵¹⁸.

Wskazana regulacja jednoznacznie określa zakres podmiotowy akceptującego rachunek ograniczając go do osoby dłużnika. Wobec tego należy przyjąć, że akceptacja rachunku musi pochodzić od dłużnika lub od osoby upoważnionej do akceptowania rachunków (np. na podstawie właściwego pełnomocnictwa). Oceniając uprawnienie akceptującego rachunek na potrzeby wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, nie można domniemywać, że osoba czynna w lokalu przedsiębiorstwa - zgodnie z art. 97 k.c. - podejmująca zwyczajowe czynności polegające na bieżącej obsłudze, będzie uprawniona do akceptacji rachunku albowiem rachunek jest następczą konsekwencją zobowiązania pomiędzy

⁵¹⁶ M. Safjan [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 60 k.c., Legalis/el.2023.

⁵¹⁷ Wyrok SN z 7.02.2018 r., sygn. akt V CSK 171/17, Lex/el.2023.

⁵¹⁸ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 4.1., Legalis/el.2023.

stronami. Wobec tego możliwość jego akceptacji może mieć strona lub osoba upoważniona do jej reprezentacji (zaś upoważnienie to musi obejmować swym zakresem akceptowanie rachunków)⁵¹⁹.

Kluczową kwestią budzącą pewne rozbieżności w praktyce (w przeciwieństwie do doktryny, gdzie kwestia wydaje się być ugruntowana) jest ocena wymogu określonego w art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. tzn. zaakceptowania przez dłużnika rachunku. Wątpliwości te jawią się w zakresie formy takiej akceptacji oraz jej treści. W praktyce rozbieżności takie występują szczególnie w zakresie przedstawianych przez powoda rachunków w postaci faktury VAT, która ma udowodnić przedstawiane przez niego fakty na uzasadnienie roszczenia, która to faktura VAT może być traktowana w myśl art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. jako rachunek, który do skutecznego bycia podstawą wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym winien zostać jeszcze zaakceptowany przez dłużnika i w tym zakresie podlega badaniu przez organ procesowy. Wskazać należy, że akceptacja przez dłużnika rachunku może przybrać formę pisemną np. w wypadku podpisania faktury VAT. Nie jest to wymóg konieczny albowiem rachunek nie musi przybrać formy pisemnej, zaś w dzisiejszych czasach i realiach technologicznych jest to zjawisko częste w obrocie. Wskazać należy, że zgodnie z art. 106e ust. 1 ustawy o podatku od towarów podpis wystawcy nie stanowi warunku koniecznego dla faktury VAT, zaś art. 106n wskazanej ustawy przewiduje możliwość posługiwania się tzw. fakturą elektroniczną, która jest coraz powszechniejsza w obrocie, zaś jej doręczenie następuje np. na wskazany przez dłużnika adres e-mail albo portal stosowany w relacjach z kontrahentem. Wobec powyższego uznać należy, że dostatecznym dowodem faktu, akceptacji przez dłużnika rachunku może być pod względem formy m.in. oświadczenie w formie dokumentowej, którym może być np. treść wiadomości e-mail lub sms, na podstawie której będzie można ustalić jej autora, a więc określić czy podmiotem akceptującym rachunek jest dłużnik⁵²⁰.

W tym miejscu wskazać należy, że ocena organu procesowego będzie sprowadzała się również do analizy czy mamy do czynienia z podstawą określoną w art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. (zaakceptowanym przez dłużnika rachunkiem), czy też już z podstawą z art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. (wezwaniami dłużnika do zapłaty i pisemnym oświadczeniem dłużnika o uznaniu długu). Jak już wskazywano wyodrębnienie tej podstawy tj. art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. (zaakceptowanego przez dłużnika rachunku) wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym jest uzasadnione z uwagi na istniejące w orzecznictwie i praktyce rozbieżności,

⁵¹⁹ A. Arkuszewska [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023.

⁵²⁰ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 4.1., Legalis/el.2023.

co do charakteru i skutku doręczenia dłużnikowi dokumentów rozliczeniowych, a w szczególności wątpliwości, czy jest ono równoznaczne z wezwaniem do zapłaty (w szczególności w kontekście treści konkretnego rachunku i skutków z tym związanych)⁵²¹. Uznać należy, że wystarczającym dowodem tego, że dłużnik zaakceptował rachunek w rozumieniu art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c., może być m.in. oświadczenie sporządzone w formie dokumentowej w postaci np. treści wiadomości e-mail, bądź sms na podstawie której będzie można ustalić jej autora i zakres akceptacji.

Kolejną kwestią budzącą wątpliwości związaną również z formą jest treść (oraz jej zakres) akceptacji rachunku przez dłużnika, gdyż na przykładzie wskazanej już faktury VAT pojawia się wątpliwość czy wystarczy sama jej akceptacja poprzez podpis, czy też wymagana jest jakaś dodatkowa treść np. w postaci klauzuli akceptacyjnej. Wskazać należy na treść wyroku SN z 7.02.2018 r.⁵²², wskazującą, że samo przyjęcie dokumentu rozliczeniowego przez dłużnika nie oznacza jeszcze zaakceptowania tego rachunku przez dłużnika. Przyjęty rachunek przez potwierdzenie odbioru, np. faktury, czy noty obciążeniowej podlega sprawdzeniu przez dłużnika i może się spotkać z jego akceptacją lub odmową. Akceptacja rachunku oznacza potwierdzenie przez dłużnika stwierdzonego nim zobowiązania, co następuje przez złożenie podpisu dłużnika na rachunku. Wskazane orzeczenie nie wyjaśnia występującego w praktyce niejednokrotnie rozróżnienia na potwierdzenie odbioru faktury (i ewentualnego podpisu w tym zakresie, lecz nie koniecznie na samej fakturze) oraz jej akceptację. Potwierdzenie odbioru faktury może nastąpić poprzez jej podpisanie np. w sytuacji gdy niejednokrotnie w przypadku jej fizycznego doręczenia dłużnikowi znajduje się na niej adnotacja „podpis osoby upoważnionej do odbioru faktury VAT”, zaś w przypadku doręczenia jej elektronicznie np. poprzez e-mail potwierdzeniem może być tzw. elektroniczne potwierdzenie odbioru generowane przez system w chwili odbioru maila albo otworzenia załącznika jakim jest faktura VAT.

Nie można uznać za spełnienie wymogu art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. tj. uznanie, że dłużnik zaakceptował rachunek przez samo przedstawienie faktury oraz jego dowodu jego doręczenia np. w postaci potwierdzenia doręczenia wydanego przez operatora pocztowego np. Poczta Polska albo innego operatora np. firmę kurierską, zaś w przypadku faktury doręczanej elektronicznie np. potwierdzenia doręczenia/odbioru maila albo potwierdzenie z portalu służącego do komunikacji z kontrahentem. Samo doręczenie dłużnikowi rachunku i jego bierność tzn. brak wyraźne zgłoszonych zastrzeżeń nie stanowi akceptacji rachunku

⁵²¹ B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania...*, Warszawa 2007 – uwagi do art. 485, Legalis/el.2023.

⁵²² Wyrok SN z 7.02.2018 r., sygn. akt V CSK 171/17, Lex/el. 2023.

przez dłużnika⁵²³, albowiem przesądza o tym już sama treść art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. stanowiąca o zaakceptowanym przez dłużnika rachunku, nie zaś o doręczonym dłużnikowi rachunku. Brak podpisu dłużnika na fakturze oznacza niemożność ustalenia jej akceptacji i tym samym uniemożliwia wydanie nakazu zapłaty na podstawie art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c.

Jak się wskazuje w doktrynie i orzecznictwie zaakceptowanie będzie wiązało się ze złożeniem przez dłużnika podpisu na doręczonym mu rachunku. Przedmiotowa kwestia prowadzi do praktycznej wątpliwości czy samo podpisanie faktury (umożliwiającej ustalenie personaliów podpisującego) jest wystarczające do uznania, że dłużnik zaakceptował rachunek, nadto czy akceptacja nastąpiła w sytuacji gdy dłużnik podpisał fakturę, lecz znajdowała się tam adnotacja „podpis osoby upoważnionej do odbioru faktury VAT”, czy też wymaga się jasnej adnotacji dłużnika w postaci klauzuli akceptacyjnej np. „akceptuję fakturę VAT nie zgłaszając zastrzeżeń”. Oczywiście zakres oceny organu procesowego w przedmiotowym zakresie będzie wymagał każdorazowo uwzględnienia indywidualnych okoliczności sprawy, w tym przytoczonych faktów uzasadniających roszczenie i złożonych dokumentów, które mogą stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym zgodnie z art. 485 k.p.c. Jak już wskazano wcześniej akceptacja rachunku przez dłużnika może być wyrażona w wiadomości e-mail albo sms i wtedy ocenie będzie podlegała kwestia ustalenia tożsamości akceptanta oraz zakresu akceptacji np. w wiadomości e-mail lub sms dłużnik wskazał, że „akceptuje przesłaną fakturę nr...”, czy też wskaże, że „dziękuje za fakturę i oświadcza, że dokona jej płatności”. W takich przypadkach znaczenie będzie miała treść owej akceptacji wyrażonej przez dłużnika, która w konkretnej sprawie będzie podlegała ocenie organu procesowego.

Problem natury praktycznej i rozbieżności w sądowej praktyce pojawiają się w najbardziej klasycznym przykładzie dowodu przedstawionego przez powoda, który załącza fakturę VAT opatrzoną podpisem dłużnika. Jak już wskazano wcześniej w praktyce najczęściej występują dwa problemy, które podlegają ocenie organu procesowego: jaki podpis jest podpisem wystarczającym do uznania, że dłużnik zaakceptował rachunek oraz czy wystarczającym jest sam podpis złożony na fakturze czy też wymagana jest dodatkowa adnotacja stanowiąca klauzulę akceptacyjną.

Kwestii podpisu (w zakresie jego formy, charakteru, skuteczności, skutków itd.) poświęcono szereg opracowań tak w kontekście jego znaczenia w prawie materialnym⁵²⁴

⁵²³ S. Cieślak, *Postępowania...* Warszawa 2004, s. 27.

⁵²⁴ Zob. m.in. F. Rosengarten, *Podpis i jego znaczenie w prawie cywilnym*, Palestra, nr 1/1973, Tenże, *Parafa a podpis*, Palestra, nr 11/1973, P. Nazaruk [w:] J. Ciszewski (red.), P. Nazaruk (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022

jak i procesowym⁵²⁵. Ustawodawca nie wprowadził legalnej definicji pojęcia „podpis”, co wynika jak się wskazuje z założenia, że rozumienie tego pojęcia również w znaczeniu potocznym pozwala na dokonywanie prawidłowej wykładni norm, które się do niego odnoszą⁵²⁶. Jak wskazano w orzecznictwie nie ma żadnych uzasadnionych powodów, aby podpis w rozumieniu przepisów procesowych rozumieć inaczej niż podpis w rozumieniu przepisów prawa cywilnego materialnego⁵²⁷. Na potrzeby oceny podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym podpis winien spełniać przede wszystkim funkcję identyfikacyjną tj. umożliwiać ustalenie jego autora w sposób nie budzący wątpliwości. Wobec tego prawidłowy podpis własnoręczny powinien obejmować imię i nazwisko wystawcy bądź pierwszą literę imienia i nazwisko wystawcy albo co najmniej samo nazwisko wystawcy. Nie można za podpis uważać parafy, tzn. napisania wyłącznie inicjałów podpisującego, bądź nieczytelnego symbolu, który uniemożliwia skonkretyzowanie jego autora⁵²⁸. Podpis własnoręczny winien spełniać kilka cech tzn. powinien być kaligrafowany, czyli nakreślony ręcznie (pozwala to na ewentualne badania w zakresie jego autentyczności, co łączy się z cechą weryfikowalności) oraz oryginalny i trwały, czyli trwale związany z podpisywaną treścią (na tym samym nośniku)⁵²⁹.

Należy pamiętać, że zgodnie z art. 78¹ k.c. do zachowania elektronicznej formy czynności prawnej wystarcza złożenie oświadczenia woli w postaci elektronicznej i opatrzenie go kwalifikowanym podpisem elektronicznym, zaś oświadczenie woli złożone w formie elektronicznej jest równoważne z oświadczeniem woli złożonym w formie pisemnej. Dla zachowania formy elektronicznej konieczne jest złożenie oświadczenia woli w postaci elektronicznej i opatrzenie go kwalifikowanym podpisem elektronicznym, czyli tzw. bezpieczny podpis elektroniczny weryfikowany za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu, które to kwestie reguluje Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23.07.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku

– uwagi do art. 78 k.c., Lex/el. 2023, J. Sadowski [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021
– uwagi do art. 78 k.c., Lex/el. 2023, G. Stojek [w:] M. Fras (red.), M. Habdas (red.), *Kodeks*, Warszawa 2018
– uwagi do art. 78 k.c., Lex/el. 2023 i wskazana tam literatura.

⁵²⁵ Zob. m.in. A. Bieliński, *Charakter podpisu w polskim prawie cywilnym materialnym i procesowym*, Warszawa 2007, K. Knoppek, *Dokument...*, Poznań 1993, *passim*, Tenże [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 244 k.p.c., Lex/el.2023, Tenże [w:] T. Erciński (red.), T. Wiśniewski (red.), *System...*, Warszawa 2016, Dział I. Rozdział 2.4.2, Lex/el. 2023 i wskazana tam literatura.

⁵²⁶ B. Kaczmarek-Templin [w:] Ł. Błaszczak (red.), *Dowody...*, Rozdział 10.1.10.1., Warszawa 2021, Legalis/el. 2023.

⁵²⁷ Postanowienie SN z 17.04.1967 r., sygn. akt II PZ 22/67, Legalis/el. 2023.

⁵²⁸ K. Knoppek [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 244 k.p.c., Lex/el.2023.

⁵²⁹ J. Janowski, *Podpis elektroniczny w obrocie prawnym*, Warszawa 2007, s. 37.

wewnętrzny oraz uchylającą dyrektywę 1999/93/WE⁵³⁰ oraz ustawa z dnia 5.09.2016 r. o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej⁵³¹.

Rodzaj podpisu oraz jego znaczenie dla dokumentu (w tym możliwość ustalenia jego autora np. dłużnika) pozostaje każdorazowo w zakresie badania przez organ procesowy podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Jak już wskazano wcześniej w kontekście podstawy określonej w art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. kwestią sporną powodującą rozbieżności w praktyce sądowej jest forma i treść akceptacji przez dłużnika rachunku. W dawniejszym stanie prawnym w orzecznictwie⁵³² prezentowano pogląd, zgodnie z którym upoważnienie powoda przez pozwanego do wystawiania faktur VAT bez podpisu mogło być traktowane jako zaakceptowanie przez dłużnika rachunku, uzasadniające wydanie przez sąd nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, lecz w obecnym stanie prawnym w którym, w art. 106e ustawy o podatku od towarów i usług nie przewidziano wymogu podpisu faktury przez nabywcę, a także nie przewiduje się możliwości upoważnienia wystawcy faktury do jej wystawienia bez podpisu nabywcy, powyższy pogląd stracił na aktualności i znaczeniu praktycznym.

Na kanwie faktury VAT jako rachunku kluczowa z punktu widzenia praktycznego jest odpowiedź na pytanie czy wystarczającym do uznania, że dłużnik zaakceptował rachunek (np. fakturę VAT) jest złożenie samego podpisu przez niego, bądź osobę upoważnioną na rachunku, czy też wymagane jest dodatkowe oświadczenie w postaci jakiegokolwiek klauzuli akceptacyjnej⁵³³. Każdorazowo ocena zaakceptowanego przez dłużnika rachunku będzie dokonywana przez organ procesowy w zindywidualizowany sposób w konkretnej sprawie, lecz można wskazać ogólną tendencję i przychylić się do poglądu, że samo złożenie przez dłużnika podpisu (umożliwiającego jego identyfikację) na rachunku np. fakturze VAT będzie stanowiło jego akceptację (bez potrzeby czynienia dodatkowych adnotacji w postaci klauzul

⁵³⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23.07.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylającą dyrektywę 1999/93/WE, (Dz.Urz.UE.L 2014 Nr 257, str. 73) - eIDAS.

⁵³¹ Ustawa z dnia 5.09.2016 r. o usługach zaufania oraz identyfikacji elektronicznej (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1797, ze zm.).

⁵³² Zob. wyrok SN z 23.02.2006 r., sygn. akt II CSK 131/05, Lex/el. 2023.

⁵³³ R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023 wskazuje, że w orzecznictwie sądów występują rozbieżności odnośnie do sposobu traktowania podpisanej faktury VAT (bądź innego rachunku), gdyż w części przypadków jako wystarczającą podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym przyjmuje się samą podpisaną fakturę VAT bądź inny rachunek (nawet gdyby brak było w jej treści określenia sposobu i terminu zapłaty), zaś z drugiej strony w pozostałych przypadkach nakaz zapłaty nie zostanie wydany (nawet wówczas, gdy taka faktura zawiera określenie sposobu i terminu zapłaty) ze względu na fakt, że w jej treści brak jest dodatkowo jednoznacznego oświadczenia dłużnika o zaakceptowaniu bez zastrzeżeń wysokości zobowiązania i warunków płatności, a więc wynikających z faktury, a więc akceptacja oprócz podpisu winna jak się wydaje w ocenie części sądów zawierać klauzulę akceptacyjną, co w mojej ocenie jest poglądem błędnym.

akceptacyjnych), a więc w przypadku przedstawienia takiego dokumentu jako dowodu na poparcie faktów uzasadniających roszczenie może stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym w rozumieniu art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c.⁵³⁴. Pogląd ten znajduje również uzasadnienie w judykaturze, gdzie wskazać należy wyrok SN z 16.04.2009 r.⁵³⁵ wskazujący, że zgodnie z art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. nakaz zapłaty może być wydany między innymi wówczas, gdy okoliczności uzasadniające żądanie są udowodnione dołączonymi do pozwu zaakceptowanymi przez dłużnika rachunkami i dotyczy to także faktur wystawionych przez wierzyciela i podpisanych przez dłużnika bez zastrzeżeń oraz wyrok SN z 7.02.2018 r.⁵³⁶ stwierdzający, że akceptacja rachunku oznacza potwierdzenie przez dłużnika stwierdzonego nim zobowiązania, co następuje przez złożenie podpisu dłużnika na rachunku. Wskazać należy też na wyrok SA w Łodzi z 11.03.2013 r., który stwierdza, że w art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. mowa jest między innymi o zaakceptowanym przez dłużnika rachunku, zaś postacią rachunku jest faktura, przy czym w przypadku faktury akceptacja następuje na ogół przez jej podpisanie przez osobę upoważnioną do przyjęcia⁵³⁷.

Podsumowując zaakceptowanie rachunku przez dłużnika może nastąpić w każdy sposób wyrażający wolę jego akceptacji bez zastrzeżeń, zaś w przypadku faktury VAT akceptacja taka następuje na ogół przez jej podpisanie przez dłużnika albo osobę upoważnioną. Dłużnik ma możliwość (a przynajmniej powinien o to zadbać), aby przed podpisaniem dokładnie przeczytał treść przedłożonego mu rachunku. Z tego powodu podpis dłużnika na rachunku należy uznawać jako osobiste potwierdzenie przez dłużnika istnienia jego zobowiązania w kształcie wynikającym z tego dokumentu. Wniosek ten wynika również z faktu, że dłużnik może sprawdzić, czy treść przedłożonego mu rachunku odpowiada ustaleniom i w przypadku powzięcia w tej kwestii wątpliwości, bądź zastrzeżeń odmówić złożenia podpisu albo poczynić stosowne zastrzeżenia. Nie sposób bowiem przyjąć za standardową i normalną sytuację, w której dłużnik po zapoznaniu się z treścią rachunku i stwierdzeniem niezgodności,

⁵³⁴ Tak m.in. J. Szuszkiewicz, *Faktury...*, Monitor Prawniczy, nr 9/2013, Legalis/el.2023, S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 27, K. Flaga-Gieruszyńska [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, A. Arkuszewska [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, A. Marciniak [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, J. Sadowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el.2023, M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, M. Kostwiński [w:] T. Zembrzuski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, P. Telenga [w:] A. Jakubecki, (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

⁵³⁵ Wyrok SN z 16.04.2009 r., sygn. akt I CSK 487/08, Lex/el. 2023.

⁵³⁶ Wyrok SN z 7.02.2018 r., sygn. akt V CSK 171/17, Lex/ el. 2023.

⁵³⁷ Wyrok SA w Łodzi z 11.03.2013 r., sygn. akt I ACa 1178/12, Legalis/el. 2023.

fakturę tę akceptuje i podpisuje bez żadnych zastrzeżeń nie licząc się z konsekwencjami swego działania⁵³⁸. Nie jest wykluczone zgłoszenie zastrzeżeń, co do prawidłowości wykonania zobowiązania już po przyjęciu faktury i jej podpisaniu (a więc zaakceptowaniu w rozumieniu art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c.), jednakże wówczas zastrzeżenia te powinny zostać podniesione przez pozwanego w zarzutach od nakazu zapłaty⁵³⁹.

3.4. Wezwanie dłużnika do zapłaty i pisemne oświadczenie dłużnika o uznaniu długu

Regulacja art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. przewiduje, że sąd wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, jeżeli fakty uzasadniające dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonym do pozwu wezwaniem dłużnika do zapłaty i pisemnym oświadczeniem dłużnika o uznaniu długu, co już przesądza o obligatoryjnej kumulacji tj. łącznego przedstawienia przez powoda obu wskazanych elementów składających się na dowodową podstawę sprecyzowaną we wskazanym przepisie. W kolejnych podpunktach omówione zostaną kolejno kwestie związane z wymienionymi wyżej dokumentami, których przedstawienie wraz z pozwem otwiera drogę do uzyskania nakazowego nakazu zapłaty.

3.4.1. Charakterystyka wezwania dłużnika do zapłaty

Wezwanie dłużnika do zapłaty nie musi przybierać formy pisemnej (również z punktu widzenia prawa materialnego⁵⁴⁰), a więc wystarczającym jest, aby był to dokument⁵⁴¹ sporządzony w formie dokumentowej np. e-mail⁵⁴² oraz aby można było skonkretyzować jego wystawcę, a więc wierzyciela, który kieruje do dłużnika skonkretyzowane wezwanie do zapłaty.

⁵³⁸ J. Szuszkiewicz, *Faktury...*, Monitor Prawniczy, nr 9/2013, Legalis/el.2023.

⁵³⁹ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021– uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el. 2023.

⁵⁴⁰ A. Janiak [w:] M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 353–626*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 455 k.c., Legalis/el.2023.

⁵⁴¹ Fakt, iż wezwania do zapłaty w obrocie przybierały tradycyjnie formę pisemną (a nie np. telefonicznego ponaglenia) wynikała tylko z przyczyn dowodowych, tudzież wymogów procesowych np. w dawnym postępowaniu w sprawach gospodarczych, czy właśnie na potrzeby postępowania nakazowego, A. Jasiocki, *Postępowanie nakazowe z powództwa banku (art. 485 § 3 KPC) – do uchylecia czy zmiany (wybrane problemy)?*, Monitor Prawniczy, nr 7/2017, s. 935-944.

⁵⁴² A. Arkuszewska [w:] P. Ryłski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023. W tym zakresie występują również bardziej radykalne poglądy stwierdzające, że wezwanie dłużnika do zapłaty musi mieć formę pisemną, tak m.in. S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 28, M. Manowska, *Postępowania...*, Warszawa 2001 s. 156, jednakże jest to w mojej ocenie pogląd, który stracił na aktualności z dwóch przyczyn tj. wobec nowelizacji przepisów o formie czynności prawnych oraz samej treści art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c., który dla wezwania dłużnika do zapłaty nie zastrzega przymiotu „pisemne”, w przeciwieństwie do pisemnego oświadczenia dłużnika o uznaniu długu.

Charakter prawny wezwania do spełnienia świadczenia jest zagadnieniem spornym w szczególności na kanwie materialnoprawnej (szczególnie na gruncie art. 455 k.c.⁵⁴³ stanowiącego, że jeżeli termin spełnienia świadczenia nie jest oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione niezwłocznie po wezwaniu dłużnika do wykonania). Według pierwszego poglądu wezwanie to jednostronne oświadczenie woli o charakterze prawokształtującym, zaś według powszechniej akceptowanego drugiego poglądu jest to oświadczenie jedynie podobne do oświadczenia woli, a więc mające charakter czynności faktycznej, lecz do której można w ograniczonym zakresie stosować analogię z oświadczeń woli⁵⁴⁴. Z punktu widzenia kwestii procesowych, w szczególności w odniesieniu do podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, kwestia ta ma drugorzędne znaczenie, w przeciwieństwie do formy i treści wezwania do zapłaty, które w pierwszej fazie postępowania nakazowego podlega ocenie organu procesowego przez pryzmat art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c.

Oświadczenia wskazane w art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. tj. wezwanie dłużnika do zapłaty i pisemne oświadczenie dłużnika o uznaniu długu mogą być zawarte w jednym albo w osobnych dokumentach, jednakże pamiętać należy, że tylko drugie z nich obligatoryjnie wymaga zachowania formy pisemnej⁵⁴⁵. W obecnym stanie prawnym nie ma obligatoryjnego wymogu, aby wezwanie do zapłaty miało formę pisemną (może być zawarte w dowolnym dokumencie, a więc zachowywać formę dokumentową), a więc w konsekwencji nie jest wymagane opatrzenie wezwania do zapłaty własnoręcznym podpisem wierzyciela⁵⁴⁶. Wezwanie do

⁵⁴³ Zob. A. Doliwa [w:] M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz.*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 455 k.c., Legalis/el. 2023.

⁵⁴⁴ W. Borysiak [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 455 k.c., Legalis/el. 2023.

⁵⁴⁵ T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023. Tak też M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 100, wskazująca, że dłużnik może sporządzić osoby dokument z oświadczeniem o uznaniu długu lub uczynienie stosownej wzmianki o uznaniu długu na wezwaniu do zapłaty sporządzonym przez wierzyciela. Odmienne w tym zakresie A. Marciniak [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, wskazujący, że zarówno wezwanie dłużnika do zapłaty, jak i oświadczenie dłużnika o uznaniu długu muszą mieć formę dokumentu, zaopatrzonego podpisem wystawcy. Jest to pogląd nieprecyzyjny i niewłaściwy w mojej ocenie z powodu: nowelizacji przepisów o formie czynności prawnych i treści art. 77² k.c. stwierdzającego, że do zachowania dokumentowej formy czynności prawnej wystarcza złożenie oświadczenia woli w postaci dokumentu, w sposób umożliwiający ustalenie osoby składającej oświadczenie (a więc nie jest wymagane złożenie fizycznego albo elektronicznego podpisu), samej treści art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c., który dla wezwania dłużnika do zapłaty nie zastrzega przymiotu „pisemne”, w przeciwieństwie do wymogu pisemnego oświadczenia dłużnika o uznaniu długu, co dodatkowo znajduje uzasadnienie w kwestii faktury VAT, traktowanej jako wezwanie do zapłaty, przy spełnieniu określonych warunków, o czym niżej, lecz zgodnie z art. 106e ustawy o podatku dochodowym od towarów i usług niewymagającej podpisu wystawcy.

⁵⁴⁶ Tak m.in.: M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 4.1., Legalis/el.2023, Tenże [w:] T. Zembrzuski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, A. Arkuszewska [w:] P. Ryłski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023. Odmienne wykładnia

zapłaty powinno precyzować adresata i roszczenie, a także być opatrzone datą i umożliwiać ustalenie wystawcy, celem oceny przez organ procesowy kwestii identyfikacji wierzyciela i dłużnika, a także czy wezwanie nastąpiło już po zajściu zdarzenia będącego źródłem zobowiązania, zaś generalnie samo zobowiązanie powinno zostać sprecyzowane co do zasady i wysokości⁵⁴⁷.

Kwestie terminu spełnienia świadczenia oraz jego ewentualnego wpływu na określenie wymagalności roszczenia będą podlegały każdorazowej ocenie organu procesowego w łącznej korelacji z drugim niezbędnym dokumentem tj. pisemnym oświadczeniu dłużnika o uznaniu długu, lecz wydaje się, że powinny być one wskazane w wezwaniu do zapłaty (albowiem będą one precyzowały łącznie z pisemnym uznaniem długu przez dłużnika fakty przytoczone na poparcie roszczenia, co może decydować o wydaniu, bądź niewydaniu nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym)⁵⁴⁸.

Ze względu na duże znaczenie dla praktyki konieczne jest odniesienie się do kwestii kwalifikacji faktury VAT (a więc jak już wskazywano wcześniej rachunku powszechnie występującym w obrocie i mającego duże znaczenie w praktyce) jako wezwania do zapłaty w rozumieniu art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. W orzecznictwie ugruntowało się stanowisko, że doręczenie dłużnikowi dokumentu rozliczeniowego (faktury) jest wezwaniem go do spełnienia świadczenia pieniężnego wówczas, gdy zawarto w nim stosowną wzmiankę co do sposobu i czasu zapłaty⁵⁴⁹ oraz, że faktura, w której określony został termin jej płatności, sporządzona przez pracownika wierzyciela, do zakresu obowiązków którego należało dokonywanie takich czynności, jest wezwaniem do zapłaty w rozumieniu art. 455 k.c.⁵⁵⁰.

Zgodnie z linią orzecniczą uznać należy, że faktura VAT nie zawierająca stosownej wzmianki co do sposobu i terminu płatności, nie może pełnić funkcji wezwania do zapłaty albowiem nie może przekształcić zobowiązania pieniężnego o charakterze bezterminowym, w zobowiązanie terminowe. Faktura może być równoznaczna z wezwaniem do zapłaty wówczas, gdy zawiera stosowną wzmiankę co do sposobu i czasu zapłaty.

wskazująca, że wezwanie do zapłaty musi być własnoręcznie podpisane przez wierzyciela – a więc wykluczające np. formę elektroniczną z kwalifikowanym podpisem elektronicznym, budzi wątpliwości w kontekście regulacji dot. formy elektronicznej oraz kwestii nowych technologii, a także samej treści art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. w odniesieniu do art. 245 k.p.c.

⁵⁴⁷ M. Manowska, *Postępowanie nakazowe i upominawcze. Wydanie...*, Warszawa 2001, s. 40.

⁵⁴⁸ Tak również M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 102-103.

⁵⁴⁹ Tak m.in. uchwała SN - Izba Cywilna z 19.05.1992 r., sygn. akt III CZP 56/92, Legalis/el. 2023, wyrok SN z 16.09.2004 r., sygn. akt IV CK 659/03, Lex/el. 2023, wyrok SN z 7.07.2005 r., sygn. akt IV CK 28/05, Legalis/el. 2023.

⁵⁵⁰ Wyrok SN z 23.10.2001 r., sygn. akt I CKN 323/99, Legalis/el. 2023.

Na kanwie faktury VAT zawierającej wzmiankę co do sposobu i terminu płatności (która stanowi wezwanie do zapłaty) oraz nie zawierającej tych danych⁵⁵¹ (która stanowi rachunek, lecz już nie mieści się w zakresie desygnatu pojęcia wezwanie do zapłaty), lecz w każdym przypadku podpisanej przez dłużnika krystalizuje się rozróżnienie podstaw dowodowych wydania nakazu zapłaty określonych w art. 485 § 1 pkt 2 k.p.c. (zaakceptowany przez dłużnika rachunek) oraz art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. (wezwanie dłużnika do zapłaty i pisemne oświadczenie dłużnika o uznaniu długu) oraz zasadność takiego wyodrębnienia w kontekście określenia podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym⁵⁵².

3.4.2. Charakterystyka pisemnego oświadczenia dłużnika o uznaniu długu

Prawny charakter uznania długu, w tym jego relacja do uznania powództwa (roszczenia procesowego) w sądowym postępowaniu cywilnym, był przedmiotem wielu opracowań i dyskusji przedstawicieli doktryny i nauki prawa materialnego oraz procesowego⁵⁵³. Jak już wskazano wcześniej zgodnie z treścią art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. sąd wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, jeżeli fakty uzasadniające dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonym do pozwu wezwaniem dłużnika do zapłaty i pisemnym oświadczeniem dłużnika o uznaniu długu. Sama instytucja uznania długu (w szczególności w aspekcie materialnoprawnym) jest, zagadnieniem tak szerokim i wymagającym osobnych analiz, że wykracza poza zasięg przedmiotowego opracowania, pozostawiając jedynie możliwość omówienia niniejszej kwestii w aspekcie procesowym, w szczególności jako dowodowej podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

⁵⁵¹ W. Borysiak [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 455 k.c., Legalis/el. 2023.

⁵⁵² Wątpliwości w zakresie zasadności wyodrębnienia wskazanych dwóch podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym oraz braku pewności dokumentu wymagającego dodatkowej inicjatywy dowodowej tj. złożenia innych dokumentów potwierdzających wymagalność roszczenia podnoszono w kontekście zaakceptowanego przez dłużnika rachunku np. faktury VAT, nie zawierającej wzmianki o terminie i sposobie płatności, prezentowali M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 104, B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania...*, Warszawa 2007 – uwagi do art. 485, Legalis/el.2023, jednakże w mojej ocenie nie stanowią one znaczącego problemu w obecnym stanie prawnym, wobec treści art. 187 § 1 pkt 1¹ k.p.c. obligującego powoda do oznaczenia w pozwie daty wymagalności roszczenia w sprawach o zasądzenie roszczenia, co w zestawieniu z art. 485 § 1 pkt 2 i 3 k.p.c. każdorazowo daje organowi procesowemu możliwość oceny, czy przedstawione dowody potwierdzają fakty uzasadniające dochodzone roszczenie i mogą stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

⁵⁵³ Zob. m.in.: A. Wolter, *Uznanie roszczenia a przedawnienie i termin zawity*, Nowe Prawo, nr 11/1960, A. Szpunar, *Wpływ uznania roszczenia na bieg przedawnienia*, Nowe Prawo, nr 7-8/1973, J. Lapiere, *Uznanie powództwa i jego związek z uznaniem roszczenia uregulowanym w Kodeksie cywilnym*, Studia Prawnicze Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, nr 26-27/1970, M. Pyziak-Szafnicka, *Uznanie długu*, Łódź 1995.

W doktrynie i orzecznictwie tradycyjnie wyróżnia się uznanie długu właściwe oraz niewłaściwe. Jak się przyjmuje przez uznanie długu w rozumieniu art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. powinno się traktować zarówno właściwe uznanie długu jak i uznanie długu o charakterze niewłaściwym (jednak uznanie niewłaściwe może stanowić jedynie oświadczenie wiedzy)⁵⁵⁴.

Z punktu widzenia procesowego oświadczenie o uznaniu długu musi spełniać określone warunki, które umożliwiają jego przedstawienie przez powoda w charakterze środka dowodowego i w konsekwencji umożliwiającego wydanie na wskazanej podstawie o charakterze dowodowym nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Jak się wskazuje uznanie właściwe jest w istocie umową (nienazwaną)⁵⁵⁵, na podstawie której strony ustalają istnienie stosunku prawnego (potwierdzają jego istnienie)⁵⁵⁶ i dokonują jego stabilizacji w zakresie wątpliwości (szczególnie co do wysokości długu i terminu jego płatności)⁵⁵⁷. Uznanie niewłaściwe natomiast jest oświadczeniem wiedzy i stanowi jednostronne przyznanie faktów przez dłużnika, a także jak się wskazuje może ono zawierać także element oświadczenia woli⁵⁵⁸.

Wskazać należy, że uznanie długu (tak właściwe jak i niewłaściwe) cechuje kauzalność i ustalający charakter, co przesądza, że uznanie długu nie może być samoistną podstawą powstania stosunku obligacyjnego, a wobec tego skuteczność uznania długu jest zależna od zaistnienia ważnej podstawy prawnej⁵⁵⁹. W orzecznictwie wskazano, że uznanie niewłaściwe, którego skutkiem jest fakt przyznania dłużnika wobec wierzyciela istnienia

⁵⁵⁴ Tak m.in.: Wyrok SA w Łodzi z 15.11.2018 r., sygn. akt I AGa 241/18, Lex/el.2023 oraz A. Arkuszewska [w:] P. Ryłski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, A. Marciniak [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, J. Sadowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el.2023, D. Mróz-Szarmach [w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania...*, Warszawa 2023, s. 717, K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, T. Zembrzusi [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, Taż, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 105-115, M. Kostwiński [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, Tenże, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 4.I. - Legalis/el.2023, P. Telenga [w:] A. Jakubecki, (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, T. Ereciński [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 28.

⁵⁵⁵ S. Cieślak, *Postępowanie nakazowe* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 438-439.

⁵⁵⁶ Z. Radwański, *Zarys części ogólnej prawa cywilnego*, Warszawa 1979, s. 250, M. Rzewuski [w:] M. Załucki (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 123 k.c., Legalis/el.2023, M. Mataczyński, M. Saczywko, M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do art. 1–352.*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 123 k.c., Legalis/el.2023.

⁵⁵⁷ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, M. Pyziak – Szafnicka, *Uznanie...*, Łódź 1995, s. 142.

⁵⁵⁸ R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023.

⁵⁵⁹ zob. A. Wolter, *Uznanie...*, Nowe Prawo, nr 11/1960, s. 1414, M. Pyziak – Szafnicka, *Uznanie...*, Łódź 1995, s. 109.

skonkretyzowanego długu, może stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym albowiem regulacja art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. posługuje się jedynie ogólnym sformułowaniem, co do pisemnego oświadczenie dłużnika o uznaniu długu⁵⁶⁰.

Jak wskazuje art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. sąd wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, jeżeli fakty uzasadniające dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonym do pozwu wezwaniem dłużnika do zapłaty i pisemnym oświadczeniem dłużnika o uznaniu długu. Z punktu widzenia niniejszego opracowania kluczową kwestią jest charakterystyka podstawy dowodowej do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym jakim jaką jest pisemne oświadczenie dłużnika o uznaniu długu (a więc uznaniu o charakterze tak właściwym jak i niewłaściwym). Uznaje się, że każde oświadczenie dłużnika o uznaniu długu, jeśli jest sporządzone na piśmie (spełnia charakter pisemności) i jest podpisane przez dłużnika, jest wystarczającą podstawą wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i jest to pogląd dominujący⁵⁶¹.

Pogląd przeciwny, liberalizujący podejście do wykładni art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. zaprezentowała A. Arkuszewska wskazując, że nowelizacja przepisów o formie czynności prawnych doprowadziła do dezaktualizacji poglądu, że pisemne oświadczenie dłużnika o uznaniu długu winno przybierać formę pisemną, a więc uznanie długu przez dłużnika może przyjąć również formę elektroniczną zgodnie z treścią art. 78¹ § 2 k.c. Autorka wskazuje również, że z punktu widzenia dowodowego nie występują żadne różnice, zaś odmienności sprowadzają się jedynie do kwestii formalnych, w jej ocenie nieistotnych z perspektywy wydawania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym⁵⁶². Z poglądem tym nie sposób się zgodzić. Wskazać należy, że art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. stanowiący, że sąd wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, jeżeli fakty uzasadniające dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonym do pozwu wezwaniem dłużnika do zapłaty i pisemnym

⁵⁶⁰ Wyrok SA w Katowicach z 9.06.2005 r., sygn. akt I ACa 171/05, Lex/el.2023.

⁵⁶¹ Tak m.in. G. Kamiński [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, D. Mróz-Szarmach [w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania...*, Warszawa 2023, s. 717, A. Marciniak [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023, J. Sadowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el.2023, K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, T. Zembrzusi [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, M. Kostwiński [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, T. Erciński [w:] T. Erciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

⁵⁶² A. Arkuszewska [w:] P. Ryłski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023. Wykładnia A. Arkuszewskiej oparta jest w dużej mierze o standardy Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23.07.2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania, (Dz. Urz. UE nr L 257/73) – eIDAS, a więc zakazu dyskryminowania formy elektronicznej w państwach członkowskich oraz założenie jej pełnej ekwiwalentności z formą pisemną.

oświadczeniem dłużnika o uznaniu długu zasadnie rozróżnia dwie podstawy dowodowe (które wystąpić muszą łącznie), jednakże zastrzega walor pisemności jedynie dla oświadczenia dłużnika o uznaniu długu.

Zgodnie z art. 78 § 1 k.c. do zachowania pisemnej formy czynności prawnej wystarcza złożenie własnoręcznego podpisu na dokumencie obejmującym treść oświadczenia woli, zaś zgodnie z art. 78¹ § 2 k.c. oświadczenie woli złożone w formie elektronicznej (a więc opatrzone również kwalifikowanym podpisem elektronicznym zgodnie z art. 78¹ § 1 k.c.) jest równoważne z oświadczeniem woli złożonym w formie pisemnej. Wskazać należy, na celowe ustawowe rozróżnienie obu form (zwykłej pisemnej i elektronicznej). Dodatkowo wskazać należy na art. 245 k.p.c. stanowiący, że dokument prywatny sporządzony w formie pisemnej albo elektronicznej stanowi dowód tego, że osoba, która go podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie. Wobec powyższego nie sposób uznać rozszerzająco, że w dyspozycji art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. stanowiącego o pisemnym oświadczeniu dłużnika o uznaniu długu jako podstawie wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym mieści się również uznanie długu tj. dokumentu w formie elektronicznej.

Wobec rozwoju nowych technologii *de lege ferenda* można rozważyć zmianę w przedmiotowym zakresie i postulować zmianę treści art. 485 § 1 pkt 3 k.p.c. - tak aby sąd wydawał nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, jeżeli fakty uzasadniające dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonym do pozwu wezwaniem dłużnika do zapłaty i oświadczeniem dłużnika o uznaniu długu złożonym w formie pisemnej bądź elektronicznej. W obecnym stanie prawnym sporządzone na piśmie (z własnoręcznym podpisem dłużnika) oświadczenie o uznaniu długu stanowi niezbędny element podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, zaś organ procesowy może wydać nakaz wyłącznie w takim zakresie, w jakim dłużnik uznał dług⁵⁶³.

3.5. Weksel lub czek

Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym może zostać wydany także na podstawie dowodu w postaci weksla lub czeku, a więc na podstawie skonkretyzowanych przez prawodawcę papierów wartościowych. Zgodnie z art. 485 § 2 k.p.c. sąd wydaje również nakaz zapłaty przeciwko zobowiązanemu z weksla lub czeku należycie wypełnionego,

⁵⁶³ S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 28.

których prawdziwość i treść nie nasuwają wątpliwości, zaś w przypadku przejścia na powoda praw z weksla lub czeku, do wydania nakazu niezbędne jest również przedstawienie dokumentów uzasadniających roszczenie, o ile przejście tych praw na powoda nie wynika bezpośrednio z samego weksla lub czeku. Nadto, jeżeli dłużnikiem jest konsument, wymagane jest przedstawienie wraz z pozwem umowy, z której wynika roszczenie zabezpieczone wekslem, wraz z deklaracją wekslową i załącznikami, zaś w treści samego pozwu skierowanego przeciwko osobie fizycznej zamieszcza się oświadczenie o tym, czy roszczenie dochodzone pozwem powstało w związku z umową zawartą z konsumentem. Wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym możliwe jest jedynie w oparciu o oryginał weksla lub czeku (art. 485 § 4 k.p.c.).

3.5.1. Charakterystyka weksla

Już w okresie międzywojennym dostrzegano dowodowy walor pewności dokumentu w postaci papieru wartościowego jakim jest weksel, szczególnie w kontekście podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym⁵⁶⁴. Zauważyć należy, że regulacja art. 459-460 d.k.p.c. przewidywała możliwość wydania nakazowego nakazu zapłaty w oparciu o przedstawiony przez powoda weksel lub czek - jak wskazywano - mający wszelkie warunki ważności i nie nasuwającym podejrzenia co do jego prawdziwości (art. 459 § 1 d.k.p.c.) oraz wszystkie dokumenty potrzebne do uzasadnienia roszczenia (art. 459 § 2 d.k.p.c.).

W obecnej regulacji nakazowy nakaz zapłaty może zostać wydany na podstawie określonych papierów wartościowych tj. weksla i czeku. Jak się słusznie wskazuje włączenie weksli w poczet dokumentów, które mogą stanowić podstawę wydania nakazowego nakazu zapłaty, przyczynia się do popularyzacji weksli jako sposobu zabezpieczenia należności

⁵⁶⁴ Zob. A. Glasner, B. Thaler, *Prawo wekslowe i czekowe*. Komentarz., Kraków 1936, W. Goldman, *Środki dowodowe przeciwko osnowie wekslu*, Polski Proces Cywilny, nr 3-4/1938, J. Jodłowski, *Odpis wekslu jako podstawa nakazu zapłaty i wyroku*, Polski Proces Cywilny, nr 3-4/1937, S. Kowalski, *Prawo wekslowe i czekowe w roku 1936*, Lwów 1936, J. Lewitter, *Brak protestu wekslu, a postępowanie nakazowe*, Gazeta Sądowa Warszawska, nr 19/1933, I. Rosenbluth, *Podręcznik prawa wekslowego i czekowego*, Kraków 1938, Tenże, *Postępowanie nakazowe w sprawach wekslowych i czekowych*, Polski Proces Cywilny, nr 1-4/1938, S. Samoliński, *Czy można wydać nakaz zapłaty na podstawie wekslu, jeżeli protest, będący warunkiem odpowiedzialności pozwanego, został sporządzony za granicą?*, Polski Proces Cywilny, nr 10/1934, S. Szwerdszorf, *Praktyka nakazowa, a prawo wekslowe*, Gazeta Sądowa Warszawska, nr 1/1934., H. Wahrman, *Weksel i czek w obrocie i postępowaniu sądowym*, Warszawa 1938, F. Zadrowski, *Czy protest wekslu z powodu nie zapłacenia jest warunkiem wydania nakazu zapłaty przeciwko akceptantowi wekslu trasowanego lub wystawcy wekslu własnego?*, Nowy Proces Cywilny, nr 1/1933, Tenże, *Czy można wydać nakaz zapłaty na rzecz indosatariusza po proteście?*, Polski Proces Cywilny, nr 3/1935, *passim*.

pieniężnych w obrocie cywilnym oraz gospodarczym i świadczy o ich wysokiej pewności w kontekście waloru dowodowego⁵⁶⁵.

Weksel (niem. *Wechsel*, ang. *bill of exchange and promissory note*, franc. *La lettre de change et Billets à ordre*) jest dokumentem sporządzonym w formie przewidzianej przez prawo, zawierającym bezwarunkowe zobowiązanie do zapłaty określonej osobie sumy pieniężnej, w ustalonym terminie i miejscu przez wystawcę lub osobę przez niego wskazaną, którego egzekucja jest wyposażona w specjalny rygor⁵⁶⁶. Polska regulacja stanowiąca implementację Konwencji Genewskiej w sprawie jednolitej ustawy o wekslach trasowanych i własnych z 6.04.1937 r.⁵⁶⁷ tj. ustawa z dnia 28.04.1936 r. Prawo wekslowe⁵⁶⁸ nie podaje definicji weksla. Wymienia natomiast jego istotne cechy oraz precyzyjnie określa części składowe (treść) dokumentu, który w myśl ustawy uważa się za weksel. Funkcjonujące aktualnie definicje weksla są definicjami wypracowanymi przez doktrynę. Weksel posiada dokładnie sprecyzowaną przez prawo wekslowe formę i wyposażony jest przez prawo w tę właściwość, że umieszczenie na nim podpisu stanowi podstawę i przyczynę zobowiązania wekslowego osoby, od której podpis pochodzi⁵⁶⁹. Weksel definiowany jest jako papier wartościowy o cechach ściśle przez prawo wekslowe przepisanych, w którym inkorporowane jest abstrakcyjne zobowiązanie zapłacenia sumy pieniężnej⁵⁷⁰, a wyrażającym zobowiązanie w sposób formalny i abstrakcyjny⁵⁷¹.

Weksle należą do papierów wartościowych abstrakcyjnych, zaś brak przyczyny prawnej (*causa*) będącej podstawą wystawienia i wydania weksla lub jej nieprawidłowość nie ma wpływu na ważność zobowiązania wekslowego, które to zobowiązanie jest oderwane od gospodarczej przyczyny wystawienia i wydania weksla, a zatem jest niezależne od stosunku podstawowego jaki wiąże wystawcę weksla i odbiorcę weksla. Nieważność lub wadliwość

⁵⁶⁵ R. Sadlik, *Dochodzenie...*, Radca Prawny, nr 1-2/1999, s. 68, zob. J. Bogobowicz, *Weksle w obrocie międzynarodowym. Podstawowe wiadomości z prawa czekowego*, Warszawa 1970, W. Chojnowski, *Rodzaje weksli i ich składniki*, Warszawa 1969, T. Grabowski, *Odmowa wydania nakazu zapłaty na podstawie weksla nienależycie opłaconego*, Nowe Prawo, nr 5/1974, I. Heropolitańska, *Weksel w obrocie gospodarczym*, Warszawa 1992, R. Jurga, M. Michalski, *Dochodzenie roszczeń wekslowych na drodze przymusowej*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 12/1994, M. Kaliński, *Weksel w postępowaniu nakazowym. Glosa do wyroku SA w Gdańsku z 9.7.1996 r. (I ACr 560/96)*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 2/1998, A. Nowak, *Wierzytelności z papierów wartościowych w postępowaniu nakazowym*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 5/2002, M. Piekarski, *Dochodzenie należności z weksla*, Warszawa 1970, R. Sadlik, *Dochodzenie roszczeń z weksla in blanco*, Przegląd Sądowy, nr 9/2000, A. Szpunar, *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, Warszawa 2000, S. Włodyka, *Zagadnienia procesowe weksla. Ogólne zagadnienia postępowania nakazowego*, Prawo Papierów Wartościowych, nr 10/2001, *passim*.

⁵⁶⁶ P. Machnikowski, *Prawo wekslowe*, Warszawa 2009, Rozdział II.2., Lex/el.2023.

⁵⁶⁷ Dz.U. 1937 nr 26 poz. 175.

⁵⁶⁸ Ustawa z dnia 28.04.1936 r. Prawo wekslowe (Dz.U. Nr 37, poz. 282, ze zm.), zwana dalej pr.weksl.

⁵⁶⁹ S. Wróblewski, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936, s. 15.

⁵⁷⁰ I. Rosenbluth, *Prawo wekslowe. Komentarz*, Kraków 1936, s. 16.

⁵⁷¹ M. Honzatko, *Weksel i czek w prawie polskim*, Lwów 1938, s. 7.

stosunku podstawowego nie ma wpływu na ważność zobowiązania wekslowego, nadto nie ma na niego wpływu okoliczność, że cel, dla którego weksel został wystawiony nie został osiągnięty⁵⁷². Z szeregu teorii próbujących wyjaśnić istotę zobowiązania wekslowego należy wymienić przede wszystkim: teorię kreacyjną, teorię kontraktu, teorię emisji i teorię pozoru prawnego⁵⁷³.

W doktrynie wymienia się pięć funkcji gospodarczych weksła: kredytową, płatniczą, obiegową, gwarancyjną i refinansową⁵⁷⁴. Z praktycznego punktu widzenia w kontekście podstaw wydania nakazu zapłaty istotna jest funkcja gwarancyjna (zabezpieczająca) weksła, która polega na zabezpieczeniu przez wystawioną weksel (na ogół w chwili wystawienia – niezupełny / *in blanco* wraz z deklaracją wekslową określającą stosunek podstawowy w związku, z którym jest on wystawiany, np. zabezpieczoną przez weksel pożyczkę oraz przesłanki jego wypełnienia), innej wierzytelności o charakterze kauzalnym poprzez stworzenie dodatkowej podstawy odpowiedzialności osób podpisanych na wekslu, odpowiadającej rygorom prawa wekslowego, które wiążą się z istotnymi ułatwieniami dla wierzyciela dochodzącego swojej należności, względem reguł ogólnych. Do ułatwień tych należy w szczególności możliwość skorzystania z postępowania nakazowego jako szybszej, tańszej i dogodniejszej dla wierzyciela ścieżki dochodzenia roszczeń. W praktyce weksle są wykorzystywane jako zabezpieczenie należności pieniężnych wynikających ze stosunku pracy lub stosunków cywilnoprawnych np. umowy sprzedaży, pożyczki czy leasingu⁵⁷⁵.

Organ procesowy w postępowaniu nakazowym przed wydaniem nakazu zapłaty z weksła bada z urzędu prawidłowość wypełnienia weksła oraz dokonuje oceny jego autentyczności. W postępowaniu nakazowym sąd z urzędu powinien zatem uwzględnić formalną nieważność weksła⁵⁷⁶.

⁵⁷² M. Czarnecki, L. Bagińska [w:] M. Czarnecki, L. Bagińska, *Prawo wekslowe. Komentarz*, Warszawa 2018 – uwagi do art. 1 pr. weksl., Legalis/el.2023.

⁵⁷³ Tamże. Według teorii kreacyjnej zobowiązanie wekslowe powstaje przez samo podpisanie weksła, a więc przez jednostronne oświadczenie woli. Według teorii kontraktu (umownej) zobowiązanie wekslowe powstaje nie przez samo podpisanie weksła, lecz dopiero przez jego wręczenie w zamiarze zaciągnięcia zobowiązania wekslowego i odebranie weksła przez uprawnianego. Zobowiązanie wekslowe powstaje w wyniku umowy (kontraktu) zawartej między wystawcą weksła a remitentem. Ramy niniejszego opracowania nie pozwalają na szersze omówienie niniejszej problematyki, a jedynie sygnalizują przedmiotową kwestię.

⁵⁷⁴ Szerzej zob. R. Jastrzębski, *Funkcja wekslowa w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2003, *passim*, I. Heropolitańska, *Weksel w obrocie gospodarczym*, Warszawa 2015, Rozdział 1.1.3, Lex/el.2023.

⁵⁷⁵ M. Czarnecki, L. Bagińska [w:] M. Czarnecki, L. Bagińska, *Prawo...*, Warszawa 2018 – uwagi do art. 1 pr. weksl., Legalis/el.2023.

⁵⁷⁶ Zob. wyrok SN z 17.09.2004 r., sygn. akt V CK 60/04, OSNC 2005/7–8, poz. 144.

Weksel stanowiący podstawę wydania nakazowego nakazu zapłaty może zostać uznany za należycie wypełniony wtedy, gdy zawiera elementy wymagane przez ustawę pr. weksl. Weksel stanowiący podstawę wydania nakazu zapłaty może być wekslem trasowanym (zawierającym skierowane do trasata bezwarunkowe polecenie zapłacenia oznaczonej sumy pieniężnej) lub wekslem własnym (zawierającym pochodzące od wystawcy bezwarunkowe przyrzeczenie zapłacenia oznaczonej sumy pieniężnej)⁵⁷⁷. Weksel trasowany powinien zawierać elementy wskazane w art. 1 pr. weksl. (z zastrzeżeniem art. 2 pr. weksl. - co do ważności, terminu oraz miejsca wystawienia weksła) wskazującym, że zawiera on: nazwę "weksel" w samym tekście dokumentu, w języku, w jakim go wystawiono, polecenie bezwarunkowe zapłacenia oznaczonej sumy pieniężnej, nazwisko osoby, która ma zapłacić (trasata), oznaczenie terminu płatności, oznaczenie miejsca płatności, nazwisko osoby, na której rzecz lub na której zlecenie zapłata ma być dokonana, oznaczenie daty i miejsca wystawienia weksłu, podpis wystawcy weksłu. Weksel własny, który ma stanowić podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym musi spełniać wymogi określone w art. 101 pr. weksl. (z zastrzeżeniem art. 102 pr. weksl. - co do ważności, terminu oraz miejsca wystawienia weksła) tj. zawierać nazwę "weksel" w samym tekście dokumentu, w języku, w jakim go wystawiono, przyrzeczenie bezwarunkowe zapłacenia oznaczonej sumy pieniężnej, oznaczenie terminu płatności, oznaczenie miejsca płatności, nazwisko osoby, na której rzecz lub na której zlecenie zapłata ma być dokonana, oznaczenie daty i miejsca wystawienia weksłu, podpis wystawcy weksłu.

Warto podkreślić, że prawo wekslowe przewiduje konieczność opatrzenia weksła podpisem, lecz dla ważności weksła nie wymaga, aby podpis był czytelny⁵⁷⁸. Już na podstawie przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14.11.1924 r. o Prawie wekslowym⁵⁷⁹ w orzecznictwie międzywojennym SN utrwaliło się stanowisko, że poprzez pojęcie podpisu należy rozumieć własnoręczne umieszczenie na wekslu imienia i nazwiska lub co najmniej nazwiska podpisującego⁵⁸⁰. Wskazywano, iż podpis na wekslu nie musi być zupełny, a wystarczy jedynie to, co jest potrzebne do zindywidualizowania wystawcy⁵⁸¹. Za słuszny z punktu widzenia oceny weksła jako podstawy wydania nakazu

⁵⁷⁷ R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023.

⁵⁷⁸ Zob. m.in. uchwała SN z 30.12.1993 r., sygn. akt III CZP 146/93, OSNC 1994, nr 5, uchwała SN z 21.04.2004 r., sygn. akt III CZP 13/04, Legalis/el.2023.

⁵⁷⁹ Dz.U. RP Nr 100, poz. 926.

⁵⁸⁰ Zob. m.in.: orz. SN z 19.03.1928 r., R.w. 2483/27, OSP 1928, poz. 419, orz. SN z 22.05.1930 r., R.w. 2663/29, OSP 1930, poz. 323, orz. SN z 5.11.1930 r., III.1.R.w. 613/30, Zb.Urz. 1932/II, poz. 232.

⁵⁸¹ Zob. np. orz. SA w Poznaniu z 30.12.1930 r., II U 311/30, PPH 1932, poz. 873.

zapłaty w postępowaniu nakazowym należy uznać pogląd wskazujący, że ze względu na obiegowy charakter weksla (który co do zasady może podlegać indosowi na osoby nieznające wystawcy), w obrocie wekslowym należy stosować zasadę, że jeżeli wystawcą jest osoba fizyczna, wymaga się, aby obok podpisu nieczytelnego, napisała czytelnie swoje nazwisko, które umożliwia jej identyfikację⁵⁸².

Wskazać należy, że w postępowaniu nakazowym sąd oceniając podstawę wydania nakazu zapłaty w oparciu o weksel bada z urzędu kwestię jego ważności, zaś ocena podstawy do wydania nakazu zapłaty jest ograniczana do zbadania prawidłowości wypełnienia weksla, gdyż w postępowaniu nakazowym sąd z urzędu uwzględnia formalną nieważność weksla⁵⁸³.

Nie stanowi podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym weksel niezupełny (tzw. weksel *in blanco*), a więc taki który nie został uzupełniony, gdyż nie zawierają przewidzianych ustawą elementów określonych dla danych rodzajów papierów wartościowych, a także nie kreuje on jeszcze abstrakcyjnego zobowiązania i nie może być uznany za papier wartościowy należycie wypełniony w rozumieniu art. 485 § 2 k.p.c.⁵⁸⁴. Jak już przy tym wskazano, zgodnie z omawianą regulacją sąd wydaje nakaz zapłaty przeciwko zobowiązanemu z weksla lub czeku należycie wypełnionego, których prawdziwość i treść nie nasuwają wątpliwości. Prawdziwość i niewątpliwość treści weksla uniemożliwia wydanie nakazowego nakazu zapłaty np. wtedy, gdy sąd będzie miał uzasadnione przypuszczenia, że weksel został przerobiony, podrobiony lub gdy dokument jest nieczytelny⁵⁸⁵. Powód może domagać się wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, dowodząc faktów uzasadnianych dokumentem (np. wekslem), zaś kognicja sądu (referendarza sądowego) w tym postępowaniu odrębnym *ex parte* o sumarycznym charakterze jest ograniczona i wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego o ściśle ograniczonym zakresie. Wobec tego w przypadku powzięcia przez organ procesowy wątpliwości, co do prawdziwości lub treści weksla zachodzi negatywna podstawa dowodowa do wydania nakazowego nakazu zapłaty. Ze względu na model i charakter postępowania nakazowego w jego pierwszej fazie (postępowanie *ex parte* i przyspieszone) nie wchodzi w rachubę możliwość dopuszczenia dowodu z opinii biegłego np. ekspertyzy grafologicznej celem oceny integralności weksla, braku przeróbek,

⁵⁸² Tak m.in. M. Czarnecki, L. Bagińska [w:] M. Czarnecki, L. Bagińska, *Prawo...*, Warszawa 2018 – uwagi do art. 1 pr. weksl., Legalis/el.2023, I. Heropolitańska, *Zarzuty przeciwko nakazowi zapłaty z weksla*, Warszawa 2000, s. 49-50, Taż, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Warszawa 2011 - uwagi do art. 1 pr. weksl., Lex/el.2023.

⁵⁸³ A. Arkuszewska [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023 oraz np. wyrok SN z 17.9.2004 r., sygn. akt V CK 60/04, Legalis/el.2023.

⁵⁸⁴ Por. P. Machnikowski, *Weksel własny in blanco*, Warszawa 2002.

⁵⁸⁵ T. Zembrzusi [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

czy też podrobienia np. w zakresie podpisu⁵⁸⁶. Sąd w pierwszej fazie postępowania nakazowego jest ograniczony do samodzielnego badania dokumentu na zasadzie art. 254 k.p.c. bez udziału biegłego, a w razie jakichkolwiek wątpliwości, nie przesądzając kwestii ważności weksła, winien odmówić wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym⁵⁸⁷.

W przypadku przejścia na powoda praw z weksła, do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym niezbędne jest nadto przedstawienie dokumentów uzasadniających roszczenie, o ile przejście tych praw na powoda nie wynika bezpośrednio z samego weksła. Legitymacja powoda (a więc jednocześnie podstawa wydania nakazu zapłaty na podstawie weksła) musi wynikać bezpośrednio z dołączonego do pozwu weksła lub z dokumentów zgodnie z art. 485 § 2 zd. 2 k.p.c., czyli musi zaistnieć tzw. formalna legitymacja wekslowa⁵⁸⁸. Legitymację taką zgodnie z art. 16 pr. weksl. posiada ten, kto ma weksel i którego prawo wynika z nieprzerwanego szeregu indosów, zaś regulacja ta nie ma zastosowania do praw remitenta, który pozostaje w bezpośrednim stosunku do wystawcy weksła, jednakże remitent może przenieść swe prawa wekslowe na inną osobę przez indos. Wskazać należy, że prawa wekslowe mogą być przeniesione innym sposobem przewidzianym w prawie powszechnym np. w drodze przelewu, dziedziczenia itd., zaś brak indosu remitenta powoduje przerwę w indosach i nie daje formalnej legitymacji wekslowej posiadaczowi weksła⁵⁸⁹. Nadto, zgodnie z art. 16 pr. weksl. przekreślone indosy uważa się za nienapisane i dlatego posiadacz weksłu może przywrócić swą formalną legitymację wekslową przez przekreślenie indosów przeczących jego legitymacji wekslowej⁵⁹⁰. Formalną legitymację bierną będzie posiadała jedynie osoba zobowiązana bezpośrednio z weksła⁵⁹¹, lecz jeżeli wystawcami weksła jest kilka osób, wierzyciel może dochodzić roszczeń wekslowych przeciwko jednemu, kilku lub wszystkim dłużnikom bez potrzeby zachowania porządku,

⁵⁸⁶ Już w orzecznictwie i doktrynie międzywojennej wskazywano, że ciężar udowodnienia, że weksła nie podpisał, spoczywa na dłużniku, który w procesie zaprzecza autentyczności swego podpisu, zob. orzeczenie SN z 4.05.1928 r., sygn. akt C 474/27, OSP 1928, poz. 411, I. Rosenbluth, *Prawo...*, Kraków 1936, s. 106.

⁵⁸⁷ Zob. wyrok SN - Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych z dnia 9.03.2022 r., sygn. akt I NSNc 624/21, Legalis/el. 2023, w którym wskazano, że zgodnie z art. 485 § 2 k.p.c. przy wydaniu nakazu zapłaty „prawdziwość i treść” weksła nie mogą nasuwać wątpliwości. Kognicja sądu jest tu jednak z istoty rzeczy ograniczona do okoliczności wynikających z samego dokumentu oraz ewentualnie z wiedzy posiadanej przez sąd z urzędu. Uwzględnieniu podlegają zatem zasadniczo wady formalne oraz takie okoliczności, które mogą zostać dostrzeżone *prima facie* na podstawie samego dokumentu (np. widoczne przerobienie tekstu weksła). W takim wypadku sąd odmówi wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i kieruje sprawę do postępowania zwykłego.

⁵⁸⁸ A. Arkuszewska [w:] P. Ryłski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023.

⁵⁸⁹ R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Legalis/el. 2023.

⁵⁹⁰ Zob. postanowienie SN z 4.02.1969 r., sygn. akt I CZ 11/69, BSN 1969, Nr 2, poz. 21.

⁵⁹¹ Zob. wyrok SN z 2.02.2018 r., sygn. akt II CSK 368/17, Lex/el.2023.

w jakim się zobowiązali⁵⁹², zaś posiadacz weksła może dochodzić roszczeń przeciwko tym zobowiązanym z weksła, których sam wybierze⁵⁹³.

Zasadniczo, jeżeli podstawą wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym ma być weksel w pierwszej fazie tego postępowania w kontekście stwierdzenia podstaw wydania nakazu sąd bada wyłącznie treść i formę weksła, prawidłowość jego wypełnienia, a także ewentualną legitymację formalną posiadacza weksła, zaś w razie przejścia na powoda praw z weksła, powód obligatoryjnie powinien przedłożyć dokumenty potwierdzające to przejście zgodnie z art. 485 § 2 k.p.c.⁵⁹⁴. Wskazać należy nadto, że nieprzedstawienie weksła do zapłaty nie stanowi podstawy do odmowy wydania nakazu zapłaty i jest to pogląd prawidłowy oraz ugruntowany⁵⁹⁵.

Od 24.09.2021 r. szczególne zasady dotyczą postępowania nakazowego i badania podstaw wydania nakazu zapłaty na podstawie weksła wystawionego na zabezpieczenie roszczeń wynikających z umowy zawartej z konsumentem, albowiem w wyniku nowelizacji⁵⁹⁶ zmieniono treść art. 485 § 2 k.p.c. i dodano, że jeżeli dłużnikiem jest konsument, niezbędne jest przedstawienie wraz z pozwem umowy, z której wynika roszczenie zabezpieczone wekslem, wraz z deklaracją wekslową i załącznikami, zaś w treści pozwu skierowanego przeciwko osobie fizycznej zamieszcza się oświadczenie o tym, czy roszczenie dochodzone pozwem powstało w związku z umową zawartą z konsumentem.

Zmiana art. 485 § 2, 4 i 5 k.p.c. miała na celu dostosowanie regulacji dotyczącej postępowania nakazowego do przepisów o ochronie konsumenta i orzecznictwa TSUE dotyczącego m.in. wcześniejszego brzmienia art. 485 k.p.c. Szczególne znaczenie w tym zakresie miał wyrok TSUE z 13.09.2018 r. w sprawie sygn. akt C-176/17⁵⁹⁷, wskazujący, że art. 7 ust. 1 dyrektywy Rady WE 93/13/EWG z 5.04.1993 r.⁵⁹⁸ w sprawie nieuczciwych warunków w umowach zawieranych z konsumentami należy interpretować w ten

⁵⁹² Wyrok SN z 8.02.2018 r., sygn. akt II CSK 166/17, Legalis/el.2023.

⁵⁹³ Wyrok SN z 31.05.2019 r., sygn. akt IV CSK 133/18, Lex/el.2023.

⁵⁹⁴ Por. K. Piasecki, *Zagadnienia procesowe weksła. Ogólne zagadnienia postępowania nakazowego*, Prawo Papierów Wartościowych, nr 10/2001, s. 3-13, A. Szpunar, *Sądowe dochodzenie roszczeń z weksła*, Rejent, nr 5/1995, s. 9-27, M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 119, J. Kołacz, *Weksel „należycie wypełniony” jako podstawa wydania przez sąd nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym*, Przegląd Sądowy, nr 6/2009, s. 49-50, B. Draniewicz, *Postępowanie nakazowe na podstawie weksła własnego – wybrane uwagi*, Radca Prawny, nr 6/2007, s. 92.

⁵⁹⁵ Zob. m.in.: uchwała SN z 9.05.1936 r., CP.rez. 22/35, PN 1936, Nr 10, s. 16, postanowienie SN z 22.02.1968 r., sygn. akt I CZ 115/67, OSNCP 1968, Nr 11, poz. 194, wyrok SN z 23.11.2004 r., sygn. akt I CK 224/04, OSG 2005, Nr 3, s. 8.

⁵⁹⁶ Ustawa z dnia 11.08.2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, (Dz.U.2021.1655).

⁵⁹⁷ Wyrok TSUE z 13.09.2018 r., C-176/17, Profi Credit Polska S.A. w Bielsku-Białej przeciwko Mariuszowi Wawrzoskowi, EU:C:2018:711, Lex/el.2023.

⁵⁹⁸ Dz.Urz. UE L 95, s. 29, ze zm.

sposób, że sprzeciwia się on przepisom krajowym takim jak te będące przedmiotem postępowania głównego (a więc w kontekście art. 485 § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do 23.09.2021 r.), pozwalającym na wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie weksla własnego, który stanowi gwarancję wiarygodności powstałej z umowy kredytu konsumenckiego, w sytuacji gdy sąd rozpoznający pozew o wydanie nakazu zapłaty nie jest uprawniony do zbadania potencjalnie nieuczciwego (naruszającego interes konsumenta) charakteru warunków tej umowy, jeżeli sposób wykonania prawa do wniesienia zarzutów od takiego nakazu nie pozwala na zapewnienie przestrzegania praw, które konsument opiera na tej dyrektywie. TSUE we wskazanym orzeczeniu za regulację niewystarczająco zapewniającą konsumentowi należyłą ochronę uznał sytuację, w której sąd wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym przeciwko zobowiązanemu z weksla, lecz nie posiada dokumentu umowy, na zabezpieczenie zobowiązania której wystawiono weksel i nie jest w stanie dokonać analizy w tym zakresie ewentualnych naruszeń praw konsumenta. Nadto, TSUE wskazał, że nawet w sytuacji w której powód dołączył do pozwu przedmiotową umowę, organ procesowy upoważniony w pierwszej fazie postępowania nakazowego (tj. w trakcie oceny podstaw wydania nakazowego nakazu zapłaty na podstawie weksla) do jej zbadania, a w konsekwencji wskazana regulacja uniemożliwia ocenę przez sąd z urzędu potencjalnie nieuczciwego charakteru klauzul zawartych w takiej umowie. Jednocześnie krótki termin na wniesienie zarzutów i powinność uiszczenia od zarzutów opłaty sądowej stwarzała według TSUE ryzyko, że pozwany nie wniesie skutecznie zarzutów od nakazu zapłaty z weksla, co w ocenie Trybunału zamykało mu możliwość zbadania treści umowy⁵⁹⁹.

Wskazane w orzeczeniu TSUE wątpliwości przełożyły się w sposób istotny na możliwość wydawania nakazów zapłaty na podstawie art. 485 § 2 k.p.c. w sporze przedsiębiorcy z konsumentem, inicjując zarazem potrzebę zmian w przedmiotowej regulacji, celem zapewnienia jej zgodności z prawem unijnym⁶⁰⁰. Artykuł 485 § 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym od 24.09.2021 r. potwierdza dopuszczalność wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie weksla, który stanowi zabezpieczenie roszczenia z umowy zawartej z konsumentem, a jednocześnie wprowadził rozwiązania chroniące

⁵⁹⁹ K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

⁶⁰⁰ Zob. M. Matusiak-Frączczak, *Nakaz zapłaty przeciwko konsumentowi wyłącznie na podstawie weksla. Glosa do wyroku TS z dnia 13 września 2018 r., C-176/17*, Lex/el.2023, B. Stelmach, *Dochodzenie roszczeń z weksla przeciwko konsumentom. Uwagi na kanwie wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 13.09.2018 r., w sprawie C-176/17*, „Profii Credit Polska przeciwko Mariuszowi Wawrzoskowi”, *Przeegląd Sądowy* nr 9/2020, P. Bańczyk, *Dopuszczalność wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie weksla własnego wystawionego przez konsumenta – wykładnia i zastosowanie w praktyce sądowej wyroku Trybunału Sprawiedliwości C-176/17, Profii Credit Polska, w stanie prawnym dotychczasowym i od 7.11.2019 r.*, *Europejski Przeegląd Sądowy*, nr 1/2020.

konsumenta zgodne z prawem unijnym. Jak wskazuje obecna treść art. 485 § 2 zd. 3 i 4 k.p.c., jeżeli dłużnikiem jest konsument, niezbędne jest przedstawienie wraz z pozwem umowy, z której wynika roszczenie zabezpieczone wekslem, wraz z deklaracją wekslową i załącznikami, zaś w treści pozwu skierowanego przeciwko osobie fizycznej zamieszcza się oświadczenie o tym, czy roszczenie dochodzone pozwem powstało w związku z umową zawartą z konsumentem. Regulacja art. 485 § 2 k.p.c. posługuje się terminem „dłużnik”, a nie terminem „pozwany”, co przesądza, że swym zakresem obejmuje również sytuacje, gdy pozwanym jest strona umowy, ale także gdy stroną postępowania jest poręczyciel wekslowy⁶⁰¹. Posłużenie się terminem dłużnik odnosi się więc do przedmiotu sprawy, tj. określonej umowy i sytuacji, w której dłużnikiem jest konsument⁶⁰². Dla zastosowania art. 485 § 2 k.p.c. nie ma więc znaczenia status pozwanego, ale status podmiotu, który jest dłużnikiem roszczenia zabezpieczonego wekslem i odnosi się do dłużnika z umowy, której wykonanie zabezpieczał weksel, jak również do poręczyciela, jeśli poręczycielowi można przypisać status konsumenta. Zgodnie z aktualnym brzmieniem art. 485 § 4 k.p.c. niedołączenie oryginału weksla (lub czeku) lub niezamieszczenie w treści pozwu oświadczenia o tym, czy roszczenie dochodzone pozwem powstało w związku z umową zawartą z konsumentem stanowi brak formalny pozwu, do którego uzupełnienia zastosowanie znajdzie art. 130 k.p.c., zaś w przypadku braku jego uzupełnienia na wezwanie przewodniczącego pozwu podlega zwrotowi.

3.5.2. Charakterystyka czeku

Czek (podobnie jak scharakteryzowany wcześniej weksel) jest papierem wartościowym, z którego wynika zobowiązanie o charakterze abstrakcyjnym i musi zawierać w swej treści elementy szczegółowo określone w art. 1 ustawy z dnia 28.04.1936 r. Prawo czekowe⁶⁰³. Zgodnie z tym przepisem czek zawiera: nazwę „czek” w samym tekście dokumentu, w języku, w jakim go wystawiono, polecenie bezwarunkowe zapłacenia oznaczonej sumy pieniężnej, nazwisko osoby, która ma zapłacić (trasata), oznaczenie miejsca płatności, oznaczenie daty i miejsca wystawienia czeku, podpis wystawcy czeku. Czek jest instytucją zbliżoną do weksla

⁶⁰¹ K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

⁶⁰² A. Serzysko, *Nakaz zapłaty dla weksli konsumenckich po nowelizacji*, Warszawa 2021, Lex/el.2023.

⁶⁰³ Ustawa z dnia 28.04.1936 r. Prawo czekowe, (Dz.U. Nr 37, poz. 283, ze zm.), zwana dalej pr. czek.

trasowanego, lecz trasatem może być tylko bank. Czek może być wystawiony na okaziciela, nadto nie będzie podlegał przyjęciu przez bank i zawsze będzie płatny za okazaniem⁶⁰⁴.

Zgodnie z art. 485 § 2 k.p.c. sąd wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym przeciwko zobowiązanemu z czeku należycie wypełnionego, którego prawdziwość i treść nie nasuwają wątpliwości, zaś w przypadku przejścia na powoda praw z czeku, do wydania nakazu niezbędne jest również przedstawienie dokumentów uzasadniających roszczenie, o ile przejście tych praw na powoda nie wynika bezpośrednio z samego czeku. Zgodnie z art. 485 § 4 k.p.c. powód powinien załączyć do pozwu oryginał czeku, a jeżeli tego nie uczynił przewodniczący wezwie go do uzupełnienia braku pod rygorem zwrotu pozwu.

Dla swojej ważności i skuteczności czek musi mieć formę i treść wymaganą prawem czekowym, zaś jego prawdziwość i treść nie mogą nasuwać wątpliwości i w tym zakresie podlega badaniu jako podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Zgodnie z regulacją art. 485 § 2 k.p.c. zdanie drugie w razie przejścia na powoda praw z czeku do wydania nakazu w postępowaniu nakazowym niezbędne jest przedstawienie dokumentów do uzasadnienia roszczenia, o ile przejście tych praw na powoda nie wynika bezpośrednio z przedmiotowego czeku. Legitymację czynną do dochodzenia roszczenia wynikającego z czeku przyznano więc zarówno osobie bezpośrednio z nich uprawnionej (np. z indosu), jak również osobie, która za pomocą innych dokumentów wykaże, że przeszły na nią prawa z czeku⁶⁰⁵. Ocena przez organ procesowy czeku jako dokumentu i podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym przebiega w podobny sposób w jaki sąd dokonuje oceny w odniesieniu do innego papieru wartościowego wymienionego w art. 485 § 2 k.p.c. jakim jest weksel. W tym zatem zakresie aktualność zachowują uwagi poczynione w pkt 3.5.1. powyżej.

3.6. Charakterystyka dokumentów wskazanych w art. 485 § 2¹ k.p.c.

Poprzez regulację art. 485 § 2¹ k.p.c. ustawodawca znacznie rozszerzył katalog dokumentów (dowodowych podstaw wydania nakazu zapłaty) na podstawie których organ procesowy wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym. Zgodnie z omawianą regulacją sąd wydaje nakaz zapłaty na podstawie dołączonej do pozwu umowy, dowodu spełnienia wzajemnego świadczenia niepieniężnego, dowodu doręczenia dłużnikowi faktury lub rachunku, jeżeli powód dochodzi należności zapłaty świadczenia pieniężnego w rozumieniu

⁶⁰⁴ S. Cieślak, *Postępowania...* Warszawa 2004, s. 31.

⁶⁰⁵ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023, *Taż, Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 115-126.

art. 4 pkt 1a ustawy z dnia 8.03.2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych⁶⁰⁶, odsetek w transakcjach handlowych określonych we wskazanej ustawie lub rekompensaty, o której mowa w art. 10 ust. 1 u.p.n.o.⁶⁰⁷, a także na podstawie dokumentów potwierdzających poniesienie kosztów odzyskiwania należności, jeżeli powód dochodzi również zwrotu kosztów, o których mowa w art. 10 ust. 2 u.p.n.o.

Ustawodawca w sposób znaczący rozszerzył katalog podstaw dowodowych wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, z jednoczesnym uszczegółowieniem kwestii przedmiotowej (w zakresie dochodzonego roszczenia) jak się wydaje kierując się potrzebą zwiększenia sprawności rozliczeń w obrocie profesjonalnym (pomiędzy przedsiębiorcami) poprzez ułatwienie dochodzenia roszczeń, co ma na celu przeciwdziałanie zatorom płatniczym⁶⁰⁸.

Zgodnie z art. 1 u.p.n.o. ustawa określa szczególne uprawnienia wierzyciela i obowiązki dłużnika w związku z terminami zapłaty w transakcjach handlowych, skutki niewykonania takich obowiązków oraz postępowanie w sprawie nadmiernego opóźniania się ze spełnianiem świadczeń pieniężnych, zaś art. 2 u.p.n.o. określa podmiotowy zakres stosowania ustawy wskazując, że znajduje ona zastosowanie do transakcji handlowych, których wyłącznymi stronami są: przedsiębiorcy w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6.03.2018 r. Prawo przedsiębiorców⁶⁰⁹, podmioty prowadzące działalność, o której mowa w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 6.03.2018 r. Prawo przedsiębiorców, podmioty, o których mowa w art. 4, art. 5 ust. 1 i art. 6 ustawy z dnia 11.09. 2019 r. Prawo zamówień publicznych⁶¹⁰, osoby wykonujące wolny zawód, oddziały i przedstawicielstwa przedsiębiorców zagranicznych, przedsiębiorcy z państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej.

⁶⁰⁶ Ustawa z dnia 8.03.013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1790, ze zm.), zwana dalej u.p.n.o. Ustawa stanowi implementację do polskiego porządku prawnego postanowień dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/UE z 16.02.2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych (Dz.Urz. UE L z 2011 r. Nr 48, ze zm.), zwana dalej dyrektywą 2011/7/UE.

⁶⁰⁷ Zob. P. Fik, P. Staszczuk, *Wątpliwości dotyczące możliwości dochodzenia rekompensaty za koszty odzyskiwania należności na podstawie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, Przegląd Sądowy, nr 7-8/2015, s. 119-127, Sz. Gołębiowski, *Nowe instrumenty zwalczania opóźnień płatności w ustawie o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 1/2015, s. 38-44, J.P. Naworski, *Wykładnia art. 10 ust. 1 ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych – zagadnienia wybrane*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 3/2019, s. 5-15, P. Dolniak, *Koszty odzyskiwania należności z tytułu transakcji handlowej*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 6/2019, s. 31-37.

⁶⁰⁸ K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

⁶⁰⁹ Ustawa z dnia 6.03.2018 r. Prawo przedsiębiorców (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 221, ze zm).

⁶¹⁰ Ustawa z dnia 11.09.2019 r. Prawo zamówień publicznych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1605, ze zm).

Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie art. 485 § 2¹ k.p.c. może zostać wydany jeżeli żądanie dotyczy zapłaty świadczenia wyłącznie pieniężnego w rozumieniu art. 4 pkt 1a u.p.n.o., czyli wynagrodzenia za dostawę towaru lub wykonanie usługi w transakcji handlowej, odsetek w transakcjach handlowych określonych we wskazanej ustawie lub rekompensaty, o której mowa w art. 10 ust. 1 u.p.n.o. (który stanowi, że wierzycielowi, od dnia nabycia uprawnienia do odsetek, o których mowa w art. 7 ust. 1 u.p.n.o. lub art. 8 ust. 1 u.p.n.o., przysługuje od dłużnika, bez wezwania, rekompensata za koszty odzyskiwania należności, stanowiąca równowartość kwoty: 40 euro – gdy wartość świadczenia pieniężnego nie przekracza 5000 złotych, 70 euro – gdy wartość świadczenia pieniężnego jest wyższa niż 5000 złotych, ale niższa niż 50 000 złotych, 100 euro – gdy wartość świadczenia pieniężnego jest równa lub wyższa od 50 000 złotych) oraz jeżeli powód dochodzi również zwrotu uzasadnionych kosztów, o których mowa w art. 10 ust. 2 u.p.n.o. (czyli kosztów odzyskiwania należności przewyższających kwoty określone w art. 10 ust. 1 u.p.n.o.).

Jeżeli powód dochodzi należności zapłaty świadczenia pieniężnego w rozumieniu art. 4 pkt 1a u.p.n.o., odsetek w transakcjach handlowych określonych w u.p.n.o. lub kwoty rekompensaty, o której mowa w art. 10 ust. 1 u.p.n.o. i żąda wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie art. 485 § 2¹ k.p.c. organ procesowy oceni jako podstawę wydania nakazu zapłaty łącznie dokumenty: umowę, dowód spełnienia wzajemnego świadczenia niepieniężnego oraz dowód doręczenia dłużnikowi faktury lub rachunku. Jako dowodową podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu organ procesowy musi zbadać pod względem formalnym wymienione dokumenty, a także dokonać oceny pod kątem przedmiotowym dochodzonego roszczenie, tj. musi zbadać czy wynika ono z transakcji handlowej oraz czy na podstawie umowy łączącej strony zaktualizowały się przesłanki dochodzenia odsetek, albowiem zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 1 i 2 u.p.n.o. - w transakcjach handlowych - z wyłączeniem transakcji, w których dłużnikiem jest podmiot publiczny - wierzycielowi, bez wezwania, przysługują odsetki ustawowe za opóźnienie w transakcjach handlowych, chyba że strony uzgodniły wyższe odsetki, za okres od dnia wymagalności świadczenia pieniężnego do dnia zapłaty, jeżeli są spełnione łącznie następujące warunki: wierzyciel spełnił swoje świadczenie, wierzyciel nie otrzymał zapłaty w terminie określonym w umowie⁶¹¹.

⁶¹¹ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

Jeżeli powód dochodzi rekompensaty, o której mowa w art. 10 ust. 1 u.p.n.o. to jest to rekompensata za koszty odzyskiwania należności, stanowiąca zryczałtowaną równowartość kwoty 40, 70 albo 100 euro w zależności od wysokości świadczenia pieniężnego, zaś zgodnie z art. 10 ust. 1 a u.p.n.o. równowartość kwoty rekompensaty, o której mowa w art. 10 ust. 1 u.p.n.o. jest ustalana przy zastosowaniu średniego kursu euro ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski ostatniego dnia roboczego miesiąca poprzedzającego miesiąc, w którym świadczenie pieniężne stało się wymagalne. Powód dochodzący kwoty zryczałtowanej rekompensaty na podstawie art. 10 ust. 1 u.p.n.o. nie musi przedstawiać jakichkolwiek dodatkowych dokumentów na okoliczność istnienia i wysokości tej należności, gdyż roszczenie o zapłatę należności z tytułu stałej rekompensaty wynikającej z art. 10 ust. 1 u.p.n.o. powstaje i staje się wymagalne bez konieczności jakiegokolwiek wezwania dłużnika do jego zapłaty, zaś wymagalność wskazanego zryczałtowanego roszczenia powstaje z chwilą opóźnienia dłużnika w zapłacie (bez wymogu informowania dłużnika o opóźnieniu oraz wzywania do zapłaty)⁶¹². Regulacja art. 485 § 2¹ k.p.c. nie nakłada ciężaru przedstawienia w tym zakresie jako podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym w kontekście dochodzonej rekompensaty z art. 10 ust. 1 u.p.n.o. innych dokumentów niż umowy, dowodu spełnienia wzajemnego świadczenia niepieniężnego oraz dowodu doręczenia dłużnikowi faktury lub rachunku.

Jeżeli powód dochodzi na podstawie art. 10 ust. 2 u.p.n.o. zwrotu kosztów odzyskiwania należności poniesionych z tytułu opóźnień w zapłacie w transakcji handlowej przewyższających ryczałt (gdyż zgodnie ze wskazaną regulacją oprócz kwoty, o której mowa w art. 10 ust. 1 u.p.n.o., wierzycielowi przysługuje również zwrot, w uzasadnionej wysokości, poniesionych kosztów odzyskiwania należności przewyższających tę kwotę) o którym mowa w art. 10 ust. 1 u.p.n.o. musi on zgodnie z art. 485 § 2¹ k.p.c. przedstawić dokumenty potwierdzające poniesienie kosztów odzyskiwania należności np. w postaci dowodu poniesienia kosztów kolejnych wezwań do zapłaty, dokumentów wskazujących, na wysokość należności zatrudnionej przez wierzyciela firmy windykacyjnej bądź kancelarii prawnej⁶¹³.

Jako dowodową podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu organ procesowy musi zbadać pod względem formalnym dokumenty potwierdzające poniesienie kosztów

⁶¹² P. Dolniak, *Przeciwdziałanie nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Komentarz*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 10 u.p.n.o., Lex/el.2023, M Kutaj [w:] K. Menszig-Wiese (red.), *Ustawa o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Komentarz*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 10 u.p.n.o., Legalis/el.2023, B. Ostrzechowski, K. Riedl [w:] K. Osajda (red.), W. Borysiak (red.), *Ustawa o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Komentarz*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 10 u.p.n.o., Legalis/el.2023.

⁶¹³ M. Manowska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el.2023.

odzyskiwania należności. Na etapie pierwszej fazy postępowania nakazowego organ procesowy ograniczy swoją ocenę do analizy spełnienia podstaw z u.p.n.o. (np. czy rekompensata wynika z dochodzenia należności z transakcji handlowej) i formalnej oceny dokumentów. Nie będzie on więc badał zasadności poniesionych kosztów odzyskiwania należności przewyższających ryczałt wynikający z art. 10 ust. 1 u.p.n.o., a uzasadnionych załączonymi przez powoda dokumentami w zakresie dodatkowych kosztów dochodzenia należności. Powód, żądając zapłaty kosztów dochodzenia zwrotu należności w kwocie przekraczającej ustawowy ryczałt, będzie musiał wykazać, że koszt taki był zasadny dopiero na etapie drugiej fazy postępowania nakazowego tj. po skutecznym wniesieniu przez pozwanego zarzutów od nakazu zapłaty. Ocena badania podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie art. 485 § 2¹ k.p.c. w zakresie zwrotu kosztów o których mowa w art. 10 ust. 2 u.p.n.o. ogranicza się do formalnego zbadania przedstawionych przez powoda dokumentów potwierdzających poniesienie kosztów odzyskiwania należności, zaś kognicja sądu na tym etapie postępowania i charakter pierwszej fazy postępowania nakazowego (w tym badania podstaw wydania nakazu zapłaty) ogranicza merytoryczne badanie zasadności i celowości poniesionych kosztów i ich wysokości.

Wątpliwości może budzić sytuacja, w której powód dochodzi na podstawie art. 10 ust. 2 u.p.n.o. zwrotu kosztów odzyskiwania należności poniesionych z tytułu opóźnień w zapłacie w transakcji handlowej przewyższających ryczałt i przedstawi dokumenty potwierdzające poniesienie kosztów odzyskiwania należności np. w zakresie należności zatrudnionej przez wierzyciela firmy windykacyjnej bądź kancelarii prawnej, zaś koszty te nie będą w żaden sposób przystawały do realiów rynkowych i np. będą stanowiły wielokrotność wartości przedmiotu sporu. Jak się wskazuje w razie wszczęcia sporu odnośnie realnie poniesionych przez wierzyciela kosztów na podstawie art. 10 ust. 2 u.p.n.o., należy w sposób skrupulatny zgromadzić dowody na to, że faktycznie poniosło się określone nakłady, aby dochodzić odzyskiwanej należności⁶¹⁴.

Wskazać należy, że zgodnie z pkt 20 motywów dyrektywy 2011/7/UE oprócz roszczenia o zapłatę stałej kwoty na pokrycie kosztów odzyskiwania należności wierzyciele powinni mieć również roszczenie o zwrot pozostałych kosztów odzyskiwania należności, które ponoszą z powodu opóźnień w płatnościach dłużnika, zaś do tych kosztów zalicza się w szczególności koszty poniesione przez wierzycieli w związku ze skorzystaniem z usług prawnika lub firmy windykacyjnej. Nadto, zgodnie z art. 6 ust. 3 dyrektywy 2011/7/UE oprócz

⁶¹⁴ M. Kutaj [w:] K. Menszig-Wiese (red.), *Ustawa o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 10 u.p.n.o., Legalis/el.2023.

stałej kwoty, o której mowa w art. 6 ust. 1 dyrektywy 2011/7/UE, wierzyciel jest uprawniony do uzyskania od dłużnika rozsądnej rekompensaty za wszelkie koszty odzyskiwania należności przekraczające tę stałą kwotę, poniesione z powodu opóźnień w płatnościach dłużnika i może to obejmować koszty poniesione między innymi w związku ze skorzystaniem z usług prawnika lub firmy windykacyjnej.

Jak wskazano w uchwale SN z 12.12.2019 r.⁶¹⁵ przy jednoznacznym kwalifikowaniu kosztów wynagrodzenia dla prawnika lub firmy windykacyjnej jako podlegających pod mechanizm rozsądnej rekompensaty z art. 6 ust. 3 dyrektywy 2011/7/UE można wyprowadzić wniosek, że punktem wyjścia dla oceny „rozsądności” rekompensaty związanej z kosztami prawnika powinno być odniesienie wynagrodzenia wypłaconego przez wierzyciela do rynkowych stawek przyjmowanych przy świadczeniu usługi windykacji dla konkretnego typu wierzytelności. Odniesienia do tego kryterium oceny żądania wierzyciela leżą w domenie kompetencji orzeczniczych sądu *meriti*, zaś prawidłowość zastosowania tego kryterium w okolicznościach faktycznych konkretnej sprawy będzie weryfikowana przy ewentualnej kontroli instancyjnej. Idea rozwiązania statuowanego w art. 10 ust. 2 u.p.n.o. zakłada zatem ocenę przez sąd orzekający zgłoszonego żądania wierzyciela z perspektywy celowości ponoszenia kosztów odzyskiwania należności oraz racjonalności ustalania wysokości tychże kosztów (zasądzenie rekompensaty wyłącznie w uzasadnionej wysokości). W konsekwencji sąd może w całości oddalić zgłoszone żądania wobec stwierdzenia, że dochodzone roszczenie obejmuje w pełnym zakresie poniesione przez wierzyciela w sposób niecelowy i nieracjonalny koszty odzyskiwania należności albo dokonać zasądzenia w części adekwatnej do stwierdzonych w okolicznościach faktycznych konkretnej sprawy celowych i racjonalnych kosztów związanych z odzyskaniem przez wierzyciela należności z transakcji handlowej. Zaznaczenia również wymaga, że rekompensowanie kosztów z art. 10 ust. 2 u.p.n.o. następuje na zasadach ogólnych dotyczących roszczeń odszkodowawczych, a zatem na wierzycielu spoczywa również obowiązek wykazania szkody oraz jej wysokości, a także wywiedzenie adekwatnego związku przyczynowego między szkodą (poniesionymi kosztami odzyskiwania należności), a zwłoką pozwanego w spełnieniu świadczenia pieniężnego z transakcji handlowej.

W związku z modelem postępowania nakazowego jako postępowania przyspieszonego (sumarycznego) i charakterem pierwszej fazy tego postępowania, która zakłada rozpoznanie sprawy *ex parte* kognicja sądu ogranicza się jedynie do analizy czy zachodzą podstawy wydania

⁶¹⁵ Uchwała SN - Izba Cywilna z 12.12.2019 r., sygn. akt III CZP 48/19, Legalis/el.2023.

nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, a więc czy fakty uzasadniające dochodzone roszczenie są udowodnione dołączonym do pozwu dokumentem – w tym przypadku dokumentem potwierdzającym poniesienie kosztów odzyskiwania należności przeważających ryczałt wynikający z art. 10 ust. 1 u.p.n.o. Poza możliwością oceny organu procesowego w pierwszej fazie postępowania nakazowego pozostaje ocena racjonalności wysokości dochodzonych kwot, chyba że przedstawiony dokument i jego treść stoi w sprzeczności z faktami uzasadniającymi dochodzone roszczenie przedstawionymi w pozwie.

Badanie i dokonanie oceny przez sąd orzekający zgłoszonego żądania wierzyciela z perspektywy celowości ponoszenia kosztów odzyskiwania należności oraz racjonalności ustalania wysokości tychże kosztów następuje z uwzględnieniem oceny „rozsądnosci” owych kosztów. W tym zakresie niezbędne jest odniesienie wynagrodzenia wypłaconego przez wierzyciela do rynkowych stawek przyjmowanych przy świadczeniu usługi windykacji dla konkretnego typu wierzytelności⁶¹⁶. Nadto, ocenie podlegać powinno także to, czy dany sposób windykacji był uzasadniony w świetle okoliczności danej sprawy (np. należy ustalić czy poniesienie dalszych kosztów i ich wysokość była zasadna), a ustalenia te muszą uwzględniać postawę dłużnika np. wolę spłat, propozycje rozłożenia na raty itd. ⁶¹⁷ . Wobec powyższego wyraźnie jawi się potrzeba postępowania dowodowego (z uwzględnieniem stanowiska pozwanego przedstawionym w zarzutach od nakazowego nakazu zapłaty) szerszego niż to, które przewiduje pierwsza faza postępowania nakazowego, które mające charakter dokumentowy w istotny sposób ogranicza zakres badania podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na jego pierwszym etapie.

3.7. Podsumowanie

Analiza zawarta w niniejszym rozdziale jest nierozzerwalnie związana z dalszymi rozważaniami przedmiotowego opracowania tj. charakterystyki podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, a w dalszej kolejności oceny prawidłowości i zasadności obecnej regulacji w kontekście samej dywersyfikacji podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym, a także problematyki szerszej tj. potrzeby jednoczesnego funkcjonowania wskazanych postępowań odrębnych (postępowań o charakterze przyspieszonym) przy uwzględnieniu aksjologii postępowań odrębnych, czy też potrzeby (możliwości) połączenia obu postępowań w jedno postępowanie odrębne.

⁶¹⁶ Zob. uchwałę SN – Izba Cywilna z 12.12.2019 r., sygn. akt III CZP 48/19, Legalis/el. 2023.

⁶¹⁷ P. Dolniak, *Przeciwdziałanie...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 10 u.p.n.o., Lex/el.2023.

Rozważania prowadzone w niniejszym rozdziale prowadzą do konkluzji, że ukształtowanie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym jest nierozzerwalnie związane z modelem tego postępowania oraz z jego charakterem. W przypadku podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym kluczowe znaczenie ma dokumentowy charakter niniejszego postępowania odrębnego. Postępowanie nakazowe oparte na tym modelu jednoznacznie opiera swój cel na dążeniu do wydania orzeczenia w postaci nakazu zapłaty w oparciu (na podstawie) o dokumenty, cechujące się wysokim stopniem pewności. Poprzez takie modelowe ukształtowanie postępowania nakazowego (znajdujące swoje uzasadnienie tak ze względu na ujęcie historyczne, ale przede wszystkim celowościowe) ustawodawca określił zamknięty katalog dowodów (urzędowych i prywatnych), które w jego ocenie spełniają rolę i funkcję dowodowej podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

Zakres dokumentów stanowiących podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na przestrzeni lat ulegał zmianom i tak np. na mocy zm.kpc.2019 ustawodawca zdecydował się na usunięcie z katalogu dowodów mogących być podstawą wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym dwóch papierów wartościowych – warrantu i rewersu. W związku ze zmianami legislacyjnymi oraz społeczno-gospodarczymi zmianami przedmiotowe dokumenty utraciły swoje znaczenie w obrocie. Wydaje się, że podobny los spotka coraz rzadziej występujący w obrocie (nawet pomiędzy przedsiębiorcami) i mający coraz mniejsze znaczenie praktyczne dokument w postaci papieru wartościowego – czek, który stanowi podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Według moich obserwacji jako pełnomocnika zawodowego zajmującego się od ponad dekady obsługą prawną przedsiębiorców oraz osób nieprowadzących działalności gospodarczej, w zakresie dochodzenia wierzytelności oraz obrony przed zgłoszonymi roszczeniami w postępowaniu cywilnym w krajowym obrocie prawnym, stracił on już kompletnie na znaczeniu, a w związku z tym, winien zostać usunięty z katalogu dowodów – podstaw wydania nakazowego nakazu zapłaty, dzieląc tym samym los warrantu i rewersu.

W kontekście dowodowych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym można dostrzec pewną niekonsekwencję. Dotyczy ona ustalenia i oceny stopnia pewności danego dokumentu, który ustawodawca uznaje za dostatecznie wiarygodny, aby mógł stanowić podstawę wydania nakazowego nakazu zapłaty. W mojej ocenie nie budzi tutaj żadnych wątpliwości w tym zakresie uznanie za takie dokumenty dokumentu urzędowego, zaakceptowanego przez dłużnika rachunku, wezwania dłużnika do zapłaty i pisemnego oświadczenia dłużnika o uznaniu długu, weksła, czy też czeku (nie umniejszając wątpliwości

i kwestii praktycznych, które pojawiają się w związku z analizą z każdej z tych podstaw). Pewną wątpliwość budzi natomiast uwzględnienie przez ustawodawcę dokumentów wskazanych w art. 485 § 2¹ k.p.c., szczególnie w zakresie dokumentów potwierdzających koszty (niezależnie od ich wysokości) poniesione w związku z odzyskiwaniem należności na podstawie art. art. 10 ust. 2 u.p.n.o. Nie sposób nie odnieść wrażenia, że w tym przypadku ustawodawca niejako poluzował rygoryzm, co do stopnia pewności związany z określeniem katalogu dowodowych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, uznając, że dążenie do zapewnienia silnego dostępu do ochrony sądowej dla przedsiębiorców w postaci możliwości uzyskania nakazowego nakazu zapłaty, a także jak się wydaje dążenie do zapobiegania zatorom płatniczym i przyspieszenie obrotu gospodarczego jest celem nadrzędnym⁶¹⁸ - uzasadnia daleko idącą liberalizację wymogów (a co za tym idzie stopnia wiarygodności dowodowej dokumentów stanowiących podstawę wydania nakazu zapłaty) w tym zakresie⁶¹⁹.

Rozszerzanie podstaw wydania nakazu zapłaty na dokumenty o niższym stopniu wiarygodności nie jest w mojej ocenie tendencją oczekiwaną. Charakter, model i rola postępowania nakazowego opartego na modelu dokumentowym (modelu *evidence, par preuve*)⁶²⁰ charakteryzuje bowiem bardzo wysoki stopień pewności dowodu stanowiącego podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Ewentualne odstępstwa w tym zakresie będą prowadziły nie tylko do nieuchronnej dekompozycji samego modelu tegoż postępowania odrębnego, ale mogą przyczyniać się również do spadku efektywności tej procedury, ze względu na potrzebę prowadzenia drugiej fazy postępowania nakazowego w wyniku której nakaz zapłaty podlega uchyleniu, powództwo choćby częściowemu oddaleniu, co nie jest kierunkiem oczekiwanym m.in. ze względu na zapewnienie i realizację postulatu szybkości postępowania. Wskazać również należy, że w dalszej części opracowania zostanie

⁶¹⁸Jak wskazano uzasadnieniu Rządowego projektu ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, Druk nr 1001, s. 7-8 - w celu zapewnienia efektywnego dochodzenia kwoty tzw. stałej rekompensaty, jak również zwrotu wszelkich kosztów poniesionych w związku z dochodzeniem należności w postępowaniu cywilnym, w ustawie przewiduje się wprowadzenie odpowiedniej zmiany w Kodeksie postępowania cywilnego, rozszerzającej zakres możliwych roszczeń w postępowaniu nakazowym prowadzonym na podstawie art. 485 § 2a k.p.c., który dodano art. 485 § 2a k.p.c. w brzmieniu ustawy z dnia 8.03.2013 r. (Dz.U. z 2013 r., poz. 403), która weszła w życie 28.04.2013 r.

⁶¹⁹ Określenie dowodowej podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym sprecyzowanej w art. 485 § 2¹ k.p.c. jak się wydaje miało na celu w ocenie polskiego ustawodawcy jak najszerzą realizację postanowień dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/UE z 16.02.2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych (Dz.Urz. UE L z 2011 r. Nr 48, ze zm.), a w szczególności postanowienia 35 zobowiązującego kraje członkowskie do zapewnienia, aby procedury odzyskiwania należności w przypadku roszczeń bezspornych związanych z opóźnieniami w płatnościach w transakcjach handlowych były zakończone w krótkim okresie czasu, w tym za pomocą procedury przyspieszonej oraz niezależnie od kwoty długu.

⁶²⁰ S. Cieślak, *Postępowanie...*[w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 334 i nast.

podjęta próba oceny pod kątem neutralności technologicznej scharakteryzowanych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym w kontekście zmian technologicznych tj. informatyzacji, automatyzacji i wykorzystania sztucznej inteligencji w wymiarze sprawiedliwości, a więc również w postępowaniu cywilnym.

Rozdział 4. Charakterystyka podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym

4.1. Uwagi ogólne

Jak już sygnalizowano w niniejszym opracowaniu podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym (w kontekście regulacji przyjętej w art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c.) nierozzerwalnie związane są z modelem postępowania upominawczego (postępowania *ex parte*), a w szczególności z trzema jego cechami, które definiują jego charakter: obligatoryjnością, jednofazowością (jednostopniowością) oraz upominawczym charakterem (związanym z prowizorycznym, czy też jak się określa tymczasowym charakterem upominawczego nakazu zapłaty). Łączy się to z zakresem kognicji sądu (opartej na zasadzie *prima facie*), a w konsekwencji definiuje przyjęty model podstaw (o charakterze negatywnym) wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym.

Jak już wskazywano wcześniej, dla stwierdzenia podstaw wydania nakazowego nakazu zapłaty znaczenie ma nie tylko określenie podstawy wynikającej z przedmiotowego zakresu postępowania tj. ustalenia czy powód dochodzi roszczenia pieniężnego albo świadczenia innych rzeczy zamiennych, zgodnie z art. 480¹ § 1 k.p.c., ale istotne jest również zaistnienie negatywnych podstaw wynikających z art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c. W celu szczegółowego omówienia dowodowych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym scharakteryzować należy kognicję (jej zakres) sądu w tym postępowaniu odrębnym, co umożliwi nie tylko zrozumienie modelu postępowania upominawczego i wydawanego w nim merytorycznego orzeczenia – upominawczego nakazu zapłaty, ale również zobrazuje modelowe rozwiązanie przyjętych i określonych przez ustawodawcę podstaw o charakterze negatywnym, których zaistnienie uniemożliwia wydanie nakazu zapłaty we wskazanym postępowaniu odrębnym.

4.1.1. Charakter podstaw wydania upominawczego nakazu zapłaty

Jak już wskazywano postępowanie upominawcze oraz postępowanie nakazowe stanowią dwa najstarsze rodzaje postępowań odrębnych o charakterze przyspieszonym i uproszczonym znane polskiemu postępowaniu cywilnemu. Jednakże pomimo wielu zbieżnych cech i regulacji istnieje fundamentalna cecha odróżniająca postępowanie nakazowe

(a więc postępowanie o charakterze dokumentowym), od postępowania upominawczego, a jest nią podstawa wydania nakazu zapłaty, czyli merytorycznego orzeczenia⁶²¹.

Podstawowa różnica w kontekście podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, a postępowaniu upominawczym to modelowe ukształtowanie podstaw o charakterze pozytywnym w przypadku postępowania nakazowego i określenie zamkniętego katalogu dokumentów stanowiących podstawę wydania nakazu zapłaty, w przeciwieństwie do postępowania upominawczego. W postępowaniach typu upominawczego (w polskim postępowaniu cywilnym zaliczamy do niego postępowanie upominawcze, elektroniczne postępowanie upominawcze oraz europejskie postępowanie nakazowe) organ procesowy orzeka w zakresie zgłoszonego roszczenia zasadniczo w oparciu o twierdzenia powoda zgłoszone w pozwie⁶²². Zgodnie z art. 499 § 1 k.p.c. organ procesowy wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym w sprawach określonych w art. 480¹ § 1 k.p.c. (a więc jeżeli powód dochodzi roszczenia pieniężnego albo świadczenia innych rzeczy zamiennych, a w innych przypadkach - jeżeli przepis szczególny tak stanowi), chyba że według treści pozwu: roszczenie jest oczywiście bezzasadne, twierdzenia co do faktów budzą wątpliwość lub zaspokojenie roszczenia zależy od świadczenia wzajemnego.

Istotną kwestią z punktu widzenia podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym i ich oceny przez organ procesowy jest ich wpływ na ukształtowanie modelu postępowania upominawczego w Polsce – w szczególności jego obligatoryjny charakter (w przeciwieństwie do fakultatywnego charakteru postępowania nakazowego, co było przedmiotem omówienia we wcześniejszej części opracowania).

Kluczową kwestią w kontekście oceny przez organ procesowy podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym (a więc ustalenia czy nie zachodzą negatywne podstawy do wydania określone w art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c.) jest rozgraniczenie wstępnej i ostatecznej kwalifikacji sprawy pod kątem rozpoznania sprawy w postępowaniu upominawczym, a także oceny podstaw wydania nakazu zapłaty w tymże postępowaniu odrębnym.

Zgodnie z treścią art. 201 § 1 k.p.c. na przewodniczącego obowiązek zbadania, w jakim trybie sprawa powinna zostać rozpoznana i czy podlega rozpoznaniu w jednym z postępowań odrębnych (a więc również w postępowaniu odrębnym o charakterze obligatoryjnym – postępowaniu upominawczym) i w tym celu przewodniczący wyznacza posiedzenie niejawne w celu wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym.

⁶²¹ A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 590.

⁶²² Tamże.

Wskazać należy, że w praktyce wstępna kwalifikacja sprawy do rozpoznania w postępowaniu upominawczym następuje już na pierwszym etapie postępowania, w trakcie tzw. dekretacji pozwu i obejmujące w szczególności wpisanie sprawy do właściwego repertorium (w wypadku postępowania upominawczego „Nc” albo „GNc”) i nadanie jej właściwej sygnatury⁶²³. Zgodnie z § 80 ust. 1 pkt 1 reg. sąd. obowiązkiem przewodniczącego danego wydziału w ramach kierowania całokształtem pracy w wydziale w zakresie spraw sądowych jest w szczególności zaznajamianie się z wpływającymi pismami, których załatwienie pozostaje w jego kompetencjach i bezzwłocznie nadawanie im odpowiedniego biegu (przez wydawanie co do nich właściwych zarządzeń).

Do momentu wyznaczenia przewodniczącego składu orzekającego właściwy tryb postępowania ustala przewodniczący wydziału i bada również, czy sprawa podlega rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym (w tym postępowaniu upominawczym), a jeśli tak, to w jakim⁶²⁴. Już po wyznaczeniu przewodniczącego składu orzekającego w jego kompetencji należy badanie prawidłowości decyzji co do zastosowanego trybu postępowania oraz rozpoznania sprawy w postępowaniu zwykłym lub jednym z postępowań odrębnych, zaś ze względu na jurysdykcyjną autonomię organu procesowego (sędziego, asesora sądowego referendarza sądowego - pełniącego funkcję przewodniczącego składu orzekającego) nie jest on nigdy związany uprzednią, wstępną kwalifikacją dokonaną przez przewodniczącego wydziału⁶²⁵. W przypadku ewentualnej odmiennej oceny podstaw rozpoznania sprawy w postępowaniu upominawczym przewodniczący składu orzekającego wydaje w tym zakresie odpowiednie zarządzenie, tzn. wyznaczy posiedzenie niejawne w celu wydania nakazu zapłaty albo wyznaczy rozprawę i zarządzi doręczenie odpisu pozwu pozwanemu w celu rozpoznania sprawy w postępowaniu zwykłym lub innym właściwym postępowaniu odrębnym⁶²⁶.

Wstępna kwalifikacja sprawy do rozpoznania w postępowaniu upominawczym ogranicza się jedynie do ustalenia, czy właściwa sprawa mieści się w przedmiotowym zakresie tegoż postępowania odrębnego (i czy nie zachodzi również krzyżowanie się z innym postępowaniem odrębnym mającym np. pierwszeństwo zastosowania)⁶²⁷. Jak słusznie

⁶²³ I. Kunicki [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 201 k.p.c., Legalis/el. 2023.

⁶²⁴ T. Szanciło [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–458¹⁶. Tom I*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 201 k.p.c., Legalis/el.2023.

⁶²⁵ I. Kunicki [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 201 k.p.c., Legalis/el. 2023.

⁶²⁶ A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 651-652.

⁶²⁷ Tenże [w:] T. Zembruski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023.

wskazuje A. Olaś jest to „rezultatem koncepcyjnego rozgraniczenia zakresu przedmiotowego postępowania upominawczego, decydującego w sposób ogólny o zdatności danej sprawy do postępowania upominawczego (art. 499 § 1 *ab initio* w zw. z art. 480¹ § 1 k.p.c.), od szczegółowych podstaw wydania nakazu zapłaty ujętych od strony negatywnej (art. 499 § 1 pkt 1–3 k.p.c.), tj. wykluczających wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, pomimo iż sprawa zasadniczo należy do zakresu tego postępowania”⁶²⁸.

Podkreślić należy, że dokonanie oceny czy zachodzą podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym (a właściwie czy nie zachodzą negatywne podstawy do jego wydania) należy do organu procesowego właściwego do rozpoznania danej sprawy w postępowaniu upominawczym, a nie przewodniczącego wydziału i powinna być dokonywana w ramach tegoż postępowania odrębnego na posiedzeniu niejawnym wyznaczonym przez przewodniczącego w celu wydania nakazu zapłaty⁶²⁹. Organ procesowy dokonuje ostatecznej oceny dopuszczalności wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym tj. obejmującej kwestię zakresu przedmiotowego postępowania (art. 499 § 1 w zw. z art. 480¹ § 1 k.p.c.), jak i kwestię negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty (art. 499 § 1 pkt 1–3 k.p.c.) w ramach swej kognicji na posiedzeniu niejawnym⁶³⁰.

Wskazać należy, że w Austrii (§ 244 a.ZPO) i Niemczech (§ 693 ust. 1 n.ZPO) postępowanie upominawcze tak jak w Polsce jest postępowaniem o charakterze *ex parte*, co oznacza, iż rozpoznanie sprawy w nim do pewnego momentu odbywa się bez udziału pozwanego, a ponadto w całości i wyłącznie na posiedzeniu niejawnym (art. 480⁴ § 1 k.p.c.). Ocena co do podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym dokonywana jest na podstawie twierdzeń pozwu bez możliwości wysłuchania pozwanego.

Postępowanie upominawcze jest postępowaniem odrębnym o charakterze sumarycznym opartym na zasadzie kognicji *prima facie*, co oznacza że rozstrzygnięcie sprawy w tym postępowaniu przez wydanie nakazu następuje w oparciu o niezupełny materiał procesowy (twierdzenia pozwu i ewentualnie dowody dołączone do tegoż pozwu), które na tym etapie postępowania nie podlegają konfrontacji z twierdzeniami strony przeciwnej ani też weryfikacji w postępowaniu dowodowym⁶³¹. Obowiązywanie zasady kognicji *prima facie* szczególnie silnie akcentowane jest w regulacji niemieckiej (*das Prinzip*

⁶²⁸ Tenże, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 651.

⁶²⁹ I. Kunicki [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 201 k.p.c., Legalis/el. 2023, por. T. Zembruski, *Brak...* [w:] A. Laskowska-Hulisz (red.), J. May (red.), M. Mrówczyński (red.), *Honeste...*, Warszawa 2017, s. 550 i nast.

⁶³⁰ A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 655.

⁶³¹ Tamże, s. 601.

der Primafacie-Cognition), gdzie podkreśla się, że w ramach oceny podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym dochodzi jedynie do pobieżnego zbadania spójności pozwu, co prowadzi do stwierdzenia wyłącznie rażących i rzucających się w oczy nieprawidłowości świadczących o bezzasadności żądania powoda, skutkujących odmową wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym⁶³².

Postępowanie upominawcze to postępowanie *ex parte* o charakterze sumarycznym przewidujące istotne ograniczenia w zakresie realizacji naczelnych zasad procesu w postaci zasady kontrydiktoryjności (w tym zwłaszcza kontrydiktoryjnej formy procesu), zasady jawności (zarówno wewnętrznej, jak i zewnętrznej) postępowania oraz zasady równości stron⁶³³. Postępowanie upominawcze jest postępowaniem jednoetapowym (jednostopniowym), co oznacza, że co do zasady kończy się utratą mocy nakazu zapłaty wskutek wniesienia przez pozwanego właściwego środka zaskarżenia w postaci sprzeciwu albo uprawomocnieniem nakazu zapłaty w wyniku braku skutecznego zaskarżenia⁶³⁴.

Z perspektywy praktyki wymiaru sprawiedliwości i charakteru postępowania upominawczego jako postępowania odrębnego istotną zmianą wynikającą z nowelizacji zm.kpc.2019 było uchylenie art. 499 § 1 pkt 4 k.p.c. oraz art. 502¹ § 1 k.p.c. Według uchylonego art. 499 § 1 pkt 4 k.p.c. nakaz zapłaty nie mógł być wydany, jeżeli według treści pozwu miejsce pobytu pozwanego nie było znane albo gdyby doręczenie pozwanemu nakazu nie mogło nastąpić w kraju. Z uchylonego art. 502¹ § 1 k.p.c. wynikało, że jeżeli doręczenie nakazu zapłaty nie może nastąpić ze względu na przeszkody wskazane w art. 499 § 1 pkt 4 k.p.c., sąd z urzędu uchyla nakaz zapłaty i wydaje odpowiednie postanowienie. W doktrynie kwestionowano regulację przewidującą brak możliwości wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym oraz konieczność jego uchylenia w sytuacji, gdy orzeczenie to miałyby być doręczone stronie zamieszkałej albo mającej siedzibę za granicą⁶³⁵. Dostrzegając potrzebę zmiany w uzasadnieniu projektu zm.kpc.2019 wskazano, że zarówno nieznanostwo miejsca pobytu pozwanego, jak i niemożność doręczenia pozwanemu odpisu nakazu zapłaty w kraju (stanowiące na gruncie ówczesnego stanu prawnego podstawy odmowy wydania nakazu zapłaty albo jego uchylenia z urzędu) są okolicznościami komplikującymi normalny tok postępowania. W konsekwencji takie utrudnienia nie powinny uzasadniać *a limine* rezygnacji

⁶³² Ch. Paulus, *Zivilprozessrecht...*, Berlin 2016, s. 235.

⁶³³ A. Olaś, *Postępowanie...*[w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 604.

⁶³⁴ Tamże, s. 605.

⁶³⁵ M. Kostwiński, *Merytoryczne...* Warszawa 2019, Rozdział III § 3.III.1., Legalis/el. 2023. Autor ten słusznie ten zauważył wskazywał, że omawiane ograniczenie jest pozbawione racjonalnych podstaw, w szczególności, gdy doręczenie nakazu zapłaty miałyby nastąpić do innego państwa członkowskiego UE, w świetle istniejących gwarancji dotyczących np. transgranicznych doręczeń czy pomocy prawnej.

z istotnej korzyści jaką jest szybkie i tanie rozstrzygnięcie sporu poprzez wydanie nakazu zapłaty⁶³⁶. Wobec powyższego dopuszczono zarówno w postępowaniu nakazowym, jak i w postępowaniu upominawczym wydanie i doręczenie nakazu zapłaty stronie mającej miejsce zamieszkania albo siedzibę za granicą i wprowadzono w tym zakresie niezbędne modyfikacje w treści nakazu zapłaty, którego doręczenie następuje poza granicami Polski.

Szczegółowa treść nakazu zapłaty (zarówno wydanego w postępowaniu nakazowym, jak i w postępowaniu upominawczym) została określona w art. 480² § 1 k.p.c.⁶³⁷. Zmianę należy ocenić pozytywnie w zakresie równego traktowania podmiotów znajdujących się w podobnej sytuacji prawnej. W zakresie możliwości merytorycznego rozpoznania sprawy w postępowaniu nakazowym i upominawczym nie dyskryminuje się bowiem powodów, gdy pozwani zamieszkują lub mają siedziby poza granicami kraju⁶³⁸. Umożliwiono bowiem wierzycielom korzystanie z wygodnej dla nich instytucji nakazu zapłaty już nie tylko w stosunku do tych dłużników, którym nakaz może być doręczony w kraju, ale także w stosunku do podmiotów, wobec których doręczenie na terytorium RP nie jest możliwe, co w praktyce zazwyczaj wynika z faktu, że miejsce zamieszkania bądź siedziba takiego podmiotu znajduje się za granicą⁶³⁹. Dokonana zmiana wpłynęła bardzo istotnie na zakres postępowania upominawczego, które przestało być postępowaniem o charakterze czysto krajowym, a stało się możliwe do wdrożenia także w sprawach z elementem transgranicznym opartym na zagranicznym domicylu pozwanego⁶⁴⁰.

4.1.2. Kognicja sądu w postępowaniu upominawczym

W doktrynie istnieje rozbieżność co do tego, na jakiej podstawie organ procesowy dokonuje oceny roszczenia z punktu widzenia podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym. Istnieją w tym zakresie dwa poglądy, pierwszy zakłada, że należy kierować się wyłącznie literalną wykładnią art. 499 § 1 k.p.c., a więc ocena podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym następuje tylko i wyłącznie w oparciu o treść (twierdzenia) pozwu⁶⁴¹, zaś dowody (nawet załączone do pozwu) nie mają

⁶³⁶ Uzasadnienie projektu zm.kpc.2019, Druk sejmowy VIII kadencji Nr 3137, s. 122.

⁶³⁷ Zob. M. Kostwiński, *Postępowanie nakazowe i upominawcze po nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. a postulat szybkości postępowania cywilnego oraz zasada równości* [w:] S. Cieślak (red.), *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, Łódź 2020, s. 254-259.

⁶³⁸ Tamże, s. 256.

⁶³⁹ B. Trocha, *Pozywanie...*, Polski Proces Cywilny, nr 2/2022, s. 300 i nast.

⁶⁴⁰ A. Olaś, *Postępowanie...*, [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 680.

⁶⁴¹ Tak m.in. B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania...*, Warszawa 2007, s. 300-303, K. Flaga-Gieruszyńska [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 499 k.p.c., Legalis/el.2023,

znaczenia. Zwolennicy tegoż poglądu powołują się nie tylko na literalną treść przepisu, ale również na charakter postępowania upominawczego cechującego się tym, że weryfikacja roszczenia przeprowadzana jest tylko i wyłącznie w oparciu o twierdzenia pozwu (przy założeniu ich prawdziwości) bez jakiegokolwiek postępowania dowodowego⁶⁴².

Drugi pogląd cechuje większy liberalizm względem omawianej regulacji i zakłada, że organ procesowy dokonuje oceny podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym w oparciu o treść pozwu zgodnie z art. 499 § 1 k.p.c., jednakże ewentualne załączone do pozwu dowody (np. dokumenty) nie pozostają bez znaczenia dla tejże oceny⁶⁴³, co oczywiście nie zmienia charakteru postępowania upominawczego i nie obliguje (ani nawet nie uprawnia) organu procesowego do prowadzenia postępowania dowodowego. Jeżeli powód nie załączy do pozwu żadnych dowodów (np. dokumentów), a ograniczy się jedynie do twierdzeń w treści pozwu organ procesowy kierując się regulacją art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c. dokona oceny, czy nie zachodzi żadna z negatywnych (ujemnych) podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym. Brak dołączenia dowodów do pozwu nie będzie stanowił negatywnej podstawy do wydania upominawczego nakazu zapłaty, albowiem nie mieści się to w zamkniętym katalogu art. 499 § 1 k.p.c. i nie może stanowić przeszkody w stwierdzeniu podstaw wydania nakazu zapłaty (a więc jednoczesnego stwierdzenia braku zaistnienia negatywnej podstawy)⁶⁴⁴.

Wskazać należy, że w postępowaniu upominawczym nie przewidziano żadnej specjalnej regulacji odnoszącej się do materiału procesowego, względem przepisów ogólnych

A. Kościółek, *Postępowanie...* [w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania...*, Warszawa 2022, s. 823-824, Ł. Goździaszek [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, T. Zembrzusi [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, M. Sadowski, *Co oznacza zakaz dołączania dowodów oraz obowiązek ich wskazania w treści pozwu wniesionego w elektronicznym postępowaniu upominawczym (art. 505³² § 1 k.p.c.)*, Polski Proces Cywilny, nr 2/2011, s. 125 i nast., K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 4.II., Lex/el.2023.

⁶⁴² K. Weitz jako zwolennik pierwszego poglądu powołuje się również na dorobek międzywojenny m.in.: A. Thon, *System...*, Warszawa 1935, s. 13, L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego (część pierwsza) i przepisów wprowadzających kodeks postępowania cywilnego : wraz z ustawami i rozporządzeniami dodatkowymi, tudzież z umowami międzynarodowymi. T. 2, art. 393-507*, Kraków 1934, s. 956.

⁶⁴³ Tak m.in. A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 661 i nast., Tenże [w:] [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 55, A. Guzińska, G. Kamiński [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, A. Jaworski, A. Olaś [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 128–129, H. Pietrzkowski [w:] J. Gudowski (red.), *System...*, Warszawa 2013, s. 710, Lex/el.2023, O. Piaskowska [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, S. Dalka, *Ochrona...*, Gdańsk 1977 s. 187, J. Widło, *Elektroniczne...*, Warszawa 2010, s.79, P. Telenga [w:] A. Jakubecki, (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023.

⁶⁴⁴ M. Kostwiński, *Merytoryczne...*, Warszawa 2019, Rozdział IV § 4.II., Lex/el.2023.

o procesie⁶⁴⁵, zaś to na powódzie spoczywa ciężar przytoczenia w pozwie faktów, na których opiera swe żądanie, oraz powołania dowodów służących ich ustaleniu. Zgodnie bowiem z art. 126 § 1 pkt 5 k.p.c., każde pismo procesowe winno zawierać w przypadku, gdy jest to konieczne do rozstrzygnięcia co do wniosku lub oświadczenia - wskazanie faktów, na których strona opiera swój wniosek lub oświadczenie, oraz wskazanie dowodu na wykazanie każdego z tych faktów. Materiałem procesowym⁶⁴⁶ właściwym dla oceny merytorycznych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym jest zasadniczo sama treść pozwu, zaś model tego postępowania nie pozostawia miejsca na prowadzenie postępowania dowodowego i zakłada on sumaryczną ocenę zgłoszonego roszczenia w oparciu o twierdzenia pozwu⁶⁴⁷.

Problem z prawidłowym zastosowaniem powyższych założeń ogólnych ujawnia się w sytuacji w której powód dołącza do pozwu dowód np. dokument, który zawiera fakty wpływające na ocenę przez organ procesowy twierdzeń powoda przytoczonych w treści pozwu w zakresie stwierdzenia negatywnych podstaw do wydania upominawczego nakazu zapłaty (tj. stwierdzenia jakiegokolwiek negatywnej podstawy określonej w art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c.).

Wskazać należy, że regulacja art. 505³² § 1 k.p.c. przesądza, że w pozwie wnoszonym w elektronicznym postępowaniu upominawczym powód powinien wskazać dowody na poparcie swoich twierdzeń, zaś żadnych dowodów nie dołącza się do pozwu, co umacnia kognicję organu procesowego w tym postępowaniu do oparcia stwierdzenia podstaw wydania nakazu zapłaty wyłącznie o twierdzenia powoda zawarte w treści pozwu.

Z inną sytuacją możemy mieć do czynienia w postępowaniu upominawczym, gdzie organ procesowy w większości przypadków otrzyma pozew wraz z załącznikami w postaci dowodów np. dokumentów. Przyjmując restrykcyjny pogląd należałoby uznać, że dowód zawierający fakt prowadzący do stwierdzenia negatywnej podstawy do wydania nakazu zapłaty z art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c. na etapie postępowania upominawczego nie ma znaczenia, albowiem organ procesowy bada i kieruje się tylko i wyłącznie treścią pozwu, a tym samym nie ma on prawa nawet pobieżnie przeanalizować przedstawionych dokumentów, których treść prowadziłyby do uznania, że roszczenie jest oczywiście bezzasadne lub twierdzenia, co do faktów w pozwie w świetle załączonego dowodu budzą uzasadnione, a nawet zupełnie zasadnicze wątpliwości. Tak restrykcyjne podejście, oparte właściwie na

⁶⁴⁵ A. Olaś, *Postępowanie...*[w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 661, S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 55.

⁶⁴⁶ Zob. M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947, s. 392 według którego w postępowaniu rozpoznawczym materiałem procesowym są dowody.

⁶⁴⁷ A. Olaś [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023.

automatyzacji wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym prowadziłyby do sytuacji, w której organ procesowy wydawałby merytoryczne orzeczenie (jakim jest nakaz zapłaty) w sytuacji w której w świetle już przedstawionego przez powoda dowodu zachodzą negatywne podstawy z art. 499 § 1 k.p.c., lecz sąd zobligowany jest do wydania nakazu zapłaty ograniczając swoją ocenę do twierdzeń pozwu wyizolowanych od pozostałego dostępnego sądowi materiału procesowego. Z taką wykładnią nie sposób się zgodzić albowiem prowadzi ona do wykrzywienia podstawowych zasad jakimi kieruje się proces cywilny i byłoby sprzeczne z subiektywnym poczuciem sprawiedliwości sędziego lub referendarza sądowego oraz z istotą funkcji jurysdykcyjnej sądów powołanych do sprawowania wymiaru sprawiedliwości (w zakresie której mieści się przecież wydawanie nakazów zapłaty, jako merytorycznych orzeczeń)⁶⁴⁸.

Z powyższych względów uznać należy kategorycznie, że ocena organu procesowego, czy w danej sprawie zachodzą podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym powinna być dokonana na podstawie twierdzeń pozwu i wspomagająco na podstawie dołączonych do niego dokumentów, jeżeli powód takowe złożył. W postępowaniu upominawczym nie jest przeprowadzane postępowanie dowodowe, jednakże organ procesowy oceniając podstawy wydania nakazu zapłaty winien zbadać pozew jak i załączone do niego dokumenty (w ograniczonym zakresie właściwym dla charakteru postępowania upominawczego), które na ogół wspierają i uzupełniają twierdzenia powoda w pozwie. Oparcie się na samej treści pozwu niejednokrotnie może okazać się niewystarczające dla oceny zaistnienia negatywnej podstawy określonej w art. 499 § 1 k.p.c.⁶⁴⁹, co zostanie wskazane w dalszej części w zakresie szczegółowej analizy poszczególnych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym.

Reasumując zatem za trafne należy uznać stanowisko pośrednie, wskazujące, że postępowanie upominawcze wyklucza dowodową weryfikację twierdzeń pozwu, jednakże w sytuacji, w której twierdzenia powoda w pozwie pozostają w oczywistej sprzeczności z załączonymi przez niego do pozwu dokumentami, sytuacja ta może skutkować wątpliwościami organu procesowego, co do twierdzeń pozwu, a tym samym realizować negatywną podstawę wydania nakazu zapłaty określoną w art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c.,

⁶⁴⁸ A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 675-676.

⁶⁴⁹ A. Guzińska, G. Kamiński [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 499 k.p.c., Legalis/el.2023.

a w konsekwencji uzasadniać odmowę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym⁶⁵⁰.

W przeciwieństwie do postępowania nakazowego, w którym podstawy wydania nakazu zapłaty mają charakter katalogu dowodów, które winny być załączone do pozwu, a więc mają charakter pozytywnych (wymagających zaistnienia) podstaw wydania nakazu zapłaty, w postępowaniu upominawczym możemy scharakteryzować je jako negatywne (ujemne) podstawy (zwane również przeszkodami) do wydania nakazu zapłaty⁶⁵¹.

Niezależnie od ustawowej kolejności negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym przyjętej w art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c. (gdzie ustawa w żaden sposób nie tworzy hierarchicznej struktury tych podstaw) względy natury prakseologicznej mogłyby przemawiać za tym, aby w pierwszej kolejności organ procesowy badał negatywną podstawę wynikającą z art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c. (ocena, czy twierdzenia co do faktów budzą wątpliwość), a następnie z art. 499 § 1 pkt 1 i 3 k.p.c. (oczywista bezzasadność roszczenia oraz ocena czy zaspokojenie roszczenia zależy od świadczenia wzajemnego)⁶⁵². Omówienie w niniejszym opracowaniu negatywnych podstaw (przeszkód) do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym zostanie jednak dokonane z zachowaniem kolejności przyjętej przez ustawodawcę tj. zgodnie z kolejnością regulacji art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c.

4.2. Oczywista bezzasadność roszczenia

Zakres pojęciowy oczywistej bezzasadności roszczenia uregulowanej w art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c. jako negatywna podstawa do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym odnosi się do podstawy prawnej żądania i aktualizuje się, jeżeli już z samych twierdzeń (treści) pozwu (bez potrzeby prowadzenia postępowania dowodowego) wynika jednoznacznie i w sposób nie budzący żadnych wątpliwości, że w świetle obowiązującego prawa materialnego powodowi nie przysługuje prawo do żądania od pozwanego określonego świadczenia na podstawie przytoczonych w pozwie faktów⁶⁵³.

⁶⁵⁰ A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 675-676.

⁶⁵¹ Tenże [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023.

⁶⁵² Tak m.in. D. Zawistowski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2013 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, T. Zembrzusi [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, A. Olaś [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, Tenże, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 664.

⁶⁵³ T. Zembrzusi [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, por. wyrok SN z 14.04.2021 r., sygn. akt I NSNc 35/20, Legalis/el.2023.

W judykaturze pojęcie oczywistości nierozzerwalnie łączy się z tym, iż bezzasadność roszczenia musi być możliwa do stwierdzenia *prima facie*⁶⁵⁴, a więc chodzi o sytuację w której organ procesowy (a właściwie każdy prawnik) jest w stanie ocenić, że roszczenie jest bez żadnego wątplenia sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami prawa materialnego lub procesowego⁶⁵⁵. Stwierdzenie że zachodzi negatywna podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, gdyż roszczenie jest oczywiście bezzasadne może być spowodowana np. brakiem legitymacji procesowej czynnej lub biernej strony, brakiem interesu prawnego powoda w uzyskaniu wyroku żądanej treści, czy też pierwotnym nieistnieniem roszczenia, wygaśnięciem roszczenia ze względu na spełnienie świadczenia, zwolnienie z długu lub potrącenie, brak wymagalności roszczenia na chwilę oceny podstaw wydania nakazu zapłaty⁶⁵⁶.

W omawianym kontekście wskazać należy na wyrok SN z 14.04.2021 r., w którym stwierdzono, że oczywista bezzasadność roszczenia (art. 499 ust. 1 pkt 1 k.p.c.) ma miejsce wtedy, gdy z treści pozwu wynika wyraźnie, że powodowi nie przysługuje prawo żądania od pozwanego określonego świadczenia na podstawie przytoczonych okoliczności faktycznych, a decydują o tym przepisy prawa materialnego. Zastrzeżenie w umowie odsetek o charakterze lichwiarskim narusza art. 353¹ k.c. i w takiej sytuacji brak jest możliwości wydania nakazu zapłaty, a koniecznym jest skierowanie sprawy na rozprawę⁶⁵⁷. Na powołanie zasługuje również wyrok SN z 24.11.2021 r., w którym uznano, że brak podstaw do wydania nakazu zapłaty może być nie tylko rezultatem oceny stanu faktycznego sprawy z punktu widzenia norm prawa materialnego, ale także wynikiem niemożności zastosowania tych norm ze względu na zachodzące wątpliwości natury faktycznej (niekompletność stanu faktycznego), czy niejasność samych żądań⁶⁵⁸.

Oczywista bezzasadność roszczenia jest stanem, w którym jednolity wynik wykładni przepisów prawa wyklucza możliwość udzielenia ochrony prawnej przez uwzględnienie powództwa⁶⁵⁹. Wskazać należy, że w doktrynie austriackiej wskazuje się, że wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym nie jest możliwe, jeżeli w świetle okoliczności powołanych w uzasadnieniu pozwu żądanie powoda jest oczywiście bezzasadne,

⁶⁵⁴ Uchwała SN z 17.01.2001 r., sygn. akt III CZP 49/00, OSNC 2001/4, poz. 53.

⁶⁵⁵ J. Cagara, *Postępowanie...*, Nowe Prawo, nr 1/1971, s. 104.

⁶⁵⁶ A. Jaworski, A. Olaś [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 499 k.p.c., Legalis/el. 2023.

⁶⁵⁷ Wyrok SN z 14.04.2021 r., sygn. akt I NSNc 35/20, Legalis/el.2023.

⁶⁵⁸ Wyrok SN z 24.11.2021 r., sygn. akt I NSNc 54/21, Lex/el.2023.

⁶⁵⁹ A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 661.

w tym zwłaszcza gdy treść pozwu sama w sobie kłóci się z zasadami logiki⁶⁶⁰. Bezzasadność oznacza obiektywny brak roszczenia pod względem zarówno prawnym, jak i faktycznym lub brak legitymacji do żądania ochrony prawnej, zaś oczywistość oznacza, że brak roszczenia był od początku jednoznacznie niewątpliwy⁶⁶¹.

W polskiej doktrynie przyjmuje się, że ocenę, czy roszczenie jest oczywiście bezzasadne dokonuje się na podstawie samej treści pozwu⁶⁶². Jednakże ze względu na wcześniejsze rozważania, co do możliwości wpływu załączonych dokumentów na ocenę przez organ procesowy podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym w dalszym ciągu aktualność zachowuje przyjęcie poglądu bardziej liberalnego we wskazanym zakresie. Podejście to aktualizuje się w szczególności w zakresie roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi. Wskazać bowiem należy na zmianę w przepisach Kodeksu cywilnego o przedawnieniu roszczeń wprowadzonych z dniem 9.07.2018 r.⁶⁶³, w szczególności na regulację art. 117 § 2¹ k.c., zgodnie z którym po upływie terminu przedawnienia nie można domagać się zaspokojenia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi. Należy mieć na uwadze także regulację art. 117¹ § 1 i 2 k.c. zgodnie z którym w wyjątkowych przypadkach sąd może, po rozważeniu interesów stron, nie uwzględnić upływu terminu przedawnienia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi, jeżeli wymagają tego względy słuszności. Korzystając z tegoż uprawnienia sąd powinien rozważyć w szczególności długość terminu przedawnienia, długość okresu od upływu terminu przedawnienia do chwili dochodzenia roszczenia, charakter okoliczności, które spowodowały niedochodzenie roszczenia przez uprawnionego, w tym wpływ zachowania zobowiązanego na opóźnienie uprawnionego w dochodzeniu roszczenia.

Wobec powyższego jeżeli z treści pozwu w związku z konfrontacją z treścią norm prawnych o przedawnieniu w sposób oczywisty wynika, że roszczenie dochodzone przez powoda jest przedawnione (i wynika to np. również z treści załączonych dokumentów) organ

⁶⁶⁰ J. Kormann, *Das neue...*, Jena 2007, s. 90–92, M. Weber, R. Fucik, *Das österreichische...*, *Österreichische Juristen-Zeitung*, nr 21/2008, s. 831.

⁶⁶¹ Ł. Błaszczak, *Powództwo oczywiście bezzasadne. Art. 191(1) k.p.c.*, Warszawa 2021, Rozdział 4.2.4, Lex/el.2023.

⁶⁶² Tak m.in. B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania...*, Warszawa 2007, s. 301–302, K. Flaga-Gieruszyńska [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, A. Kościółek, *Postępowanie...* [w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania...*, Warszawa 2022, s. 823-824, A. Jaworski, A. Olaś [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el. 2023, R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 485 k.p.c., Lex/el. 2023, T. Zembrzusi [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, A. Olaś [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, K. Weitz [w:] T. Erciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023.

⁶⁶³ Ustawa z dnia 13.04.2018 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1104.)

procesowy nie powinien opierać swojego przekonania wyłącznie na samej treści pozwu, jeżeli zamierza skorzystać z art. art. 117¹ § 1 i 2 k.c. Tym samym na podstawie art. 480¹ § 2 k.p.c. przewodniczący winien skierować sprawę zarządzeniem do rozpoznania według przepisów ogólnych lub w postępowaniu odrębnym właściwym dla danej sprawy⁶⁶⁴. Sąd nie może oddalić powództwa nakazem zapłaty, a w celu merytorycznej oceny powództwa (również w kontekście art. 117¹ § 1 i 2 k.c.) winien rozpoznać sprawę w pełni (również uwzględniając postępowanie dowodowe oraz udział strony pozwanej). W tym bowiem przypadku możliwość nieuwzględnienia przez sąd upływu terminu przedawnienia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi jest w pełni zależna od obligatoryjnej weryfikacji interesów obu stron (a więc nie tylko powoda, ale również pozwanego) oraz konieczności pełnego uzasadnienia decyzji sądu względami słuszności, co w postępowaniu upominawczym ze względu na jego model i charakter jest istotnie ograniczone lub wręcz niemożliwe. Procedowanie *ex parte* na posiedzeniu niejawnym uniemożliwia poznanie stanowiska pozwanego oraz oferowanych przez niego twierdzeń (zarzutów) i dowodów, a tym samym czyni niemożliwym dokonanie kompleksowej oceny sprawy niezbędnej dla prawidłowego zastosowania powołanych wyżej przepisów.

Kolejnym problemem jest zakres pojęcia „roszczenie oczywiście bezzasadne” użytego w art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c. (a więc negatywnej podstawy do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym) oraz pojęcia „powództwo oczywiście bezzasadne” w rozumieniu art. 191¹ k.p.c. Jak się wydaje należy uznać, że wykładnia pojęcia użytego w art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c. powinna być zbieżna z wykładnią pojęcia użytego w art. 191¹ k.p.c., albowiem używając sformułowania oczywiście bezzasadność roszczenia, ustawodawca w istocie ma na myśli oczywiście bezzasadne powództwo⁶⁶⁵. Stanowisko to znajduje uzasadnienie w konwencji terminologicznej definiującej roszczenie procesowe (przedmiot procesu) jako żądanie udzielenia ochrony prawnej o określonej treści i formie (*petitum*) wraz z jego podstawą prawną (*causa petendi*), a w więc *de facto* utożsamiając to roszczenie z powództwem.

Powstaje pytanie, czy w przypadku uznania, że mówiąc o oczywiście bezzasadności dochodzonego roszczenia, ustawodawca ma na myśli oczywiście bezzasadne powództwo

⁶⁶⁴ A. Olaś, *Postępowanie...*[w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 661.

⁶⁶⁵ Tak m.in. Ł. Błaszczak, *Powództwo...*, Warszawa 2021, Rozdział 1.5., Lex/el.2023, A. Olaś, *Postępowanie...*[w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 661. Przeciwny pogląd wyraził P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 499 k.p.c., Legalis/el.2023, gdzie wskazuje, że oczywiście bezzasadności powództwa nie można utożsamiać z pojęciem oczywiście bezzasadności roszczenia i w jego ocenie oczywiście bezzasadność roszczenia ma węższe znaczenie.

w rozumieniu art. 191¹ k.p.c. dodanego na mocy nowelizacji k.p.c. z 4.07.2019 r., zasadnym jest utrzymanie wskazanej regulacji w art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c. jako negatywnej podstawy do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym. Konsekwencje procesowe wynikające z art. 191¹ k.p.c. są bowiem znacznie dalej idące, skoro zastosowanie tego przepisu może prowadzić do oddalenia powództwa na posiedzeniu niejawnym, a zatem wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie o charakterze merytorycznym - osądzającego sprawę co do istoty w sposób negatywny z punktu widzenia żądania powoda. Zgodnie z tą regulacją sąd zyskał uprawnienie do oddalenia powództwa na posiedzeniu niejawnym, jeżeli z treści pozwu i załączników oraz okoliczności dotyczących sprawy, a także faktów notoryjnych wynika oczywista bezzasadność powództwa.

Jak się jednak wydaje należy opowiedzieć się za zasadnością utrzymania obu regulacji pomimo wskazanej powyżej zbieżności zakresowej ich hipotez. Istotną kwestią analizy w tym zakresie jest rozważenie momentu w którym organ procesowy dokonuje oceny pod kątem oczywistej bezzasadności powództwa / roszczenia. Należy zwrócić również uwagę na zakres podlegający badaniu, gdzie w art. 191¹ § 1 k.p.c. wskazano - jeżeli z treści pozwu i załączników oraz okoliczności dotyczących sprawy, a także faktów, o których mowa w art. 228 k.p.c., wynika oczywista bezzasadność powództwa zastosowanie znajduje regulacja art. 191¹ § 2-4 k.p.c., w sytuacji gdy art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c. wskazuje, sąd wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym w sprawach określonych w art. 480¹ § 1 k.p.c., chyba że według treści pozwu roszczenie jest oczywiście bezzasadne.

Z treści obu regulacji jak się wydaje należałoby wnioskować, że analizy pod kątem oczywistej bezzasadności roszczenia w rozumieniu art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c. nie dokonuje się w ramach wstępnej kwalifikacji do postępowania upominawczego, lecz dopiero po jej przeprowadzeniu, w ramach właściwego rozpoznania sprawy w postępowaniu upominawczym organ procesowy analizuje na podstawie twierdzeń (treści) pozwu, czy nie zachodzi ta negatywna podstawa do wydania upominawczego nakazu zapłaty. Stwierdzenie negatywnej podstawy z art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c. skutkuje odmową wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, skierowaniem sprawy do rozpoznania sprawy na zasadach ogólnych i jak się wydaje jednocześnie powinno prowadzić do stwierdzenia podstaw do oddalenia powództwa jako powództwa oczywiście bezzasadnego na posiedzeniu niejawnym w oparciu o art. 191¹ k.p.c.⁶⁶⁶. Przy uznaniu, że organ procesowy zawsze w pierwszej kolejności dokona oceny powództwa w oparciu o art. 191¹ k.p.c. należałoby uznać, że „wychwyci” on powództwa

⁶⁶⁶ A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 668-669.

oczywiście bezzasadne ze wszystkimi tego konsekwencjami procesowymi i w takim przypadku istnienie regulacji art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c. należałoby uznać za zbędne. Jednakże jak się wydaje tak nie jest i zasadnym jest utrzymanie wskazanej regulacji, która stanowi swoisty wentyl bezpieczeństwa w zakresie orzekania w postępowaniu cywilnym. Już na etapie oceny negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty i uznania, że według treści pozwu roszczenie jest oczywiście bezzasadne w rozumieniu art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c. uniemożliwia on wydanie nakazu zapłaty i rozpoznanie sprawy w postępowaniu upominawczym. Dalsze konsekwencje wynikające z zastosowania art. 191¹ k.p.c., w tym najdalej idąca w postaci oddalenia powództwa to kwestia następcza, zaś art. 191¹ k.p.c. może być zastosowany tylko wtedy, gdy analiza treści pozwu i załączników prowadzi do jednoznacznego wniosku, że powództwo w żadnej części nie może być uwzględnione.

Wskazać należy, że przeszkodę do wydania nakazu zapłaty stanowi oczywista bezzasadność roszczenia chociażby w jakiegokolwiek części, nawet jeśli w pozostałym zakresie roszczenie jest zasadne. Jak już bowiem uprzednio wskazywano wynika to m.in. z jednokierunkowości nakazów zapłaty jako merytorycznych orzeczeń, gdyż w nakazie zapłaty sąd nakazuje pozwanemu, aby w terminie oznaczonym w nakazie zaspokoił roszczenie w całości wraz z kosztami. T. Zembruski wskazuje, że w jego ocenie konfrontacja obu norm jest chybiona, gdyż w postępowaniu upominawczym nie chodzi o definitywne przesądzenie w sposób negatywny o zasadności powództwa, lecz postępowanie to jest ukształtowane jako wstępny, obligatoryjny etap procesu cywilnego, oparty na modelu tzw. odwrócenia sporu, którego celem jest szybkie i tanie rozstrzygnięcie sprawy cywilnej⁶⁶⁷. Nadto, nie bez znaczenia pozostaje ekstraordynaryjny charakter regulacji art. 191¹ k.p.c., który winien być stosowany z dużą dozą ostrożności, zaś nawet w przypadku uznania, że zachodzi negatywna podstawa do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym zgodnie z art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c., organ procesowy nie może oddalić powództwa w tymże postępowaniu odrębnym, a także nie zwalnia go to dalszej oceny powództwa zgodnie z art. 191¹ k.p.c.

4.3. Wątpliwość w zakresie twierdzeń co do faktów

Zgodnie z treścią art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c. organ procesowy wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym w sprawach określonych w art. 480¹ § 1 k.p.c., chyba że

⁶⁶⁷ T. Zembruski, *Powództwo oczywiście bezzasadne a dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021, Rozdział VIII.§4., Legalis/el.2023.

według treści pozwu twierdzenia co do faktów budzą wątpliwość. Jak już wskazywano wcześniej po zmianach dokonanych nowelizacją zm.kpc.2019 pojęcie „okoliczności faktycznych” zastąpiono pojęciem „faktów” i w tym zakresie zmienione zostały m.in. art. 126 § 1 pkt 5 k.p.c. (ogólne wymogi pisma procesowego), art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c. (wymogi pozwu), czy też art. 485 k.p.c. (a więc fakty uzasadniające dochodzone w postępowaniu nakazowym roszczenie). Zmiana ta nie ominęła również regulacji art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c. w zakresie negatywnej podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym.

Pojęcie faktów w postępowaniu upominawczym nie różni się od ogólnego ich zakresu przewidzianego w szeregu przepisów k.p.c. i ich systemowego znaczenia. Omawiana negatywna podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym odnosi się do faktycznej podstawy żądania (twierdzeń powoda o faktach w pozwie) i wiąże się z wątpliwościami organu w zakresie spójności i zgodności twierdzeń co do faktów z rzeczywistym stanem⁶⁶⁸.

Wskazać należy, że d.k.p.c. nie zawierało wskazanej negatywnej podstawy do wydania nakazu zapłaty albowiem zgodnie z art. 475 § 1 pkt 1-4 d.k.p.c. sąd odmawiał wydania nakazu w postępowaniu upominawczym, gdy roszczenie nie nadawało się do dochodzenia w postępowaniu upominawczym lub w ogóle w drodze procesu cywilnego, jeżeli z samej osnowy pozwu wynikało, że roszczenie jest oczywiście bezzasadne, jeżeli zaspokojenie roszczenia zależne było do świadczenia wzajemnego oraz ze względu na brak znajomości miejsca pobytu pozwanego, a także niemożność doręczenia nakazu w kraju. Rozwiązanie przewidziane w d.k.p.c. było bardzo bliskie obecnemu modelowi niemieckiego postępowania upominawczego, gdzie wniosek o wydanie nakazu zapłaty nie tylko nie wymaga przedstawienia dowodów, ale nawet szczegółowego uzasadnienia żądania, zaś zgodnie z § 690 n.ZPO we wniosku wystarczającym jest sprecyzowanie roszczenie wraz z dochodzonymi odsetkami oraz oświadczenie przez powoda, że spełnienie dochodzonego świadczenia nie zależy od świadczenia wzajemnego (ewentualnie że świadczenie wzajemne zostało już spełnione)⁶⁶⁹.

Stwierdzenie negatywnej podstawy do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym może być efektem braku spójności między przedstawionymi twierdzeniami, co do faktów, a wnioskami dowodowymi (przedstawionymi dowodami), choć jak wskazuje

⁶⁶⁸ A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 669.

⁶⁶⁹ Tamże, s. 670.

T. Zembrzuski nie zmienia to założenia, że sąd na tym etapie postępowania nie dokonuje oceny dowodów⁶⁷⁰.

Istota postępowania upominawczego jako postępowania wstępnego o charakterze sumarycznym i nawiązująca genezą do niemieckiego i austriackiego *Mahnverfahren* (w których to postępowaniach odrębnymi obowiązuje zasada kognicji *prima facie*) zdaje się wskazywać jasno prymat twierdzeń pozwu w zakresie ustalania zaistnienia negatywnej podstawy do wydania nakazu zapłaty w tymże postępowaniu. Obecnie na gruncie np. niemieckiej regulacji w związku z automatyzacją postępowania upominawczego przyjęto obniżony standard analizy negatywnej podstawy do wydania nakazu zapłaty polegający na badaniu prawdopodobieństwa twierdzeń podawanych przez powoda we wniosku o wydanie nakazu zapłaty (*Plausibilitätsprüfung*) przez sądowy system komputerowy. Dodatkowo upominawczy nakaz zapłaty musi zawierać wzmiankę, że na potrzeby jego wydania sąd nie badał, czy powodowi przysługuje wskazane w nim roszczenie (§ 692 ust. 1 pkt 2 n.ZPO), zaś w ramach oceny podstaw wydania nakazu zapłaty dochodzi jedynie do pobieżnego zbadania spójności twierdzeń wniosku⁶⁷¹.

Charakteryzując każdą z negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym określonych w art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c. należy odnosić się do kognicji organu procesowego i zakresu na podstawie jakiego wydają swą decyzję procesową. Również w tym przypadku należy przy tym opowiedzieć się za poglądem pośrednim, o charakterze stosunkowo liberalnym. Organ procesowy ocenia omawianą negatywną podstawę do wydania nakazu zapłaty w oparciu o twierdzenia w treści pozwu, lecz ewentualne wnioski dowodowe (załączone dowody np. w postaci dokumentów) nie pozostają bez wpływu na tą ocenę i mogą prowadzić do uznania, że twierdzenia co do faktów budzą wątpliwość i uniemożliwiają wydanie nakazu zapłaty.

Wskazać należy, że regulacja art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c. posługując się sformułowaniem twierdzenia, co do faktów budzące wątpliwość nie wprowadza dodatkowej stopniowości w zakresie tejże negatywnej podstawy jak np. w art. 499 § 1 pkt 1 k.p.c. w postaci oczywistości bezzasadności roszczenia. Regulacja nie posługuje się stwierdzeniem np. twierdzenia co do faktów budzą oczywistą wątpliwość albo twierdzenia co do faktów budzą uzasadnioną wątpliwość. Kwestia ta prowadzi do kolejnego problemu w zakresie określenia zakresu

⁶⁷⁰ T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023.

⁶⁷¹ B. Sujewski, *Das elektronische Mahnverfahren: eine rechtsvergleichende und europarechtliche Untersuchung*, Tybinga 2008, s. 122 i nast. – szerzej omówienie kwestii informatyzacji, automatyzacji i wykorzystania sztucznej inteligencji w postępowaniu nakazowym i upominawczym w dalszej części opracowania.

stosowania omawianej negatywnej podstawy do wydania nakazu zapłaty, a więc odpowiedzi na pytanie czy każda wątpliwość w zakresie twierdzeń co do faktów stanowi negatywną podstawę do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, czy też przeciwnie - tylko istotna i szczególnie uzasadniona wątpliwość, co do twierdzeń o faktach, co dawałoby organowi procesowemu we wskazanym zakresie pewien luz decyzyjny.

W doktrynie reprezentowane są w tym zakresie dwa przeciwstawne poglądy, pierwszy z nich rygorystyczny wskazuje, że każda wątpliwość co do twierdzeń w zakresie faktów stanowi negatywną podstawę do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym⁶⁷². Przeciwny - jak się wydaje prawidłowy - pogląd zakłada, że negatywną podstawę do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym zgodnie z art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c. stanowią wyłącznie wątpliwości istotne i uzasadnione, zaś organ procesowy ma w tym zakresie swobodę w zakresie oceny oraz co do podejmowanego rozstrzygnięcia⁶⁷³.

Przyjęcie poglądu pierwszego, wysoce restrykcyjnego byłoby jak się wydaje sprzeczne z samym celem oraz modelem postępowania upominawczego albowiem większość pozwów nie kwalifikowałaby się do rozpoznania w postępowaniu upominawczym i wydania nakazu zapłaty w tymże postępowaniu odrębnym. Niewielkie zastrzeżenia czy też wątpliwości, co do twierdzeń w zakresie faktów można by bowiem powziąć w przypadku praktycznie każdego pozwu na etapie poprzedzającym przeprowadzenie postępowania dowodowego⁶⁷⁴. Rzadko jest bowiem tak, iż sędzia bądź referendarz sądowy jako osoba dojrzała, mająca większy niż minimalny zasób doświadczenia życiowego oraz obdarzona pewnym stopniem krytycyzmu co do otaczającej ją rzeczywistości, nie będzie miała żadnych wątpliwości co do przedstawianych jej twierdzeń, bez ich gruntownej weryfikacji. Jak się słusznie wskazuje, pomimo braku użycia w art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c. przymiotnika elementu dookreślającego wątpliwości skutkujące odmową wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, konstrukcyjne podobieństwo mechanizmu wydawania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym do wydania wyroku zaocznego

⁶⁷² Tak m.in. A. Guzińska, G. Kamiński [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 499 k.p.c., *Legalis/el.2023*, K. Flaga-Gieruszyńska [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 499 k.p.c., *Legalis/el.2023*, P. Telenga [w:] A. Jakubecki, (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 499 k.p.c., *Lex/el.2023*, M. Jędrzejewska [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2012 – uwagi do art. 499 k.p.c., *Lex/el.2023*.

⁶⁷³ Tak m.in. A. Kościółek, *Postępowanie...*[w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania...*, Warszawa 2022, s. 824-825, T. Zembrzusi [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 499 k.p.c., *Lex/el.2023*, A. Olaś [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 499 k.p.c., *Lex/el.2023*, K. Knoppek, *Postępowanie...*[w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea...*, Warszawa 2011, s. 386, Tenże, *Teoretyczne...*, [w:] A. Nowak (red.) *Wokół...*, Katowice 2001, s. 109-110.

⁶⁷⁴ A. Kościółek, *Postępowanie...*[w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania...*, Warszawa 2022, s. 826.

(również opartego na sumarycznej ocenie twierdzeń pozwu) przemawia za stosowaniem w regulacjach podobnego charakteru weryfikacji twierdzeń pozwu⁶⁷⁵.

Jak się wydaje za zasadne *de lege ferenda* można uznać rozważenie zmiany treści art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c. poprzez dodanie przymiotnika elementu dookreślającego wątpliwości skutkujące odmową wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym poprzez sformułowanie np. twierdzenia co do faktów budzą poważne wątpliwości, ewentualnie twierdzenia co do faktów budzą uzasadnioną wątpliwość. Takie dookreślenie prowadziłoby do wyeliminowania sytuacji, w której każda wątpliwość w ocenie organu procesowego może prowadzić do stwierdzenia zaistnienia negatywnej podstawy do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym określonej w art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c., co skutkuje jego niewydaniem.

Modelowo postępowanie upominawcze opiera się na zasadniczym założeniu prawdziwości twierdzeń w pozwie (jednakże nie można mówić tu o automatycznym uznaniu prawdziwości twierdzeń⁶⁷⁶, albowiem w przeciwnym razie dalsza ocena byłaby zbędna) o ile ocena tychże twierdzeń prowadzi do uznania ich za prawdopodobne i wiarygodne. Uznać należy, że stwierdzenie negatywnej podstawy do wydania nakazu zapłaty na podstawie art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c. powinno nastąpić wtedy, gdy twierdzenia pozwu są: nieprawdopodobne ze swej istoty lub wzajemnie sprzeczne (wykluczające się) lub niezgodne z faktami znanymi powszechnie albo znanymi organowi procesowemu urzędowo, a także z faktami, o których informacja jest powszechnie dostępna⁶⁷⁷. Nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie powinien również zostać wydany, jeżeli w oparciu o samą treść pozwu można uznać, że ściśle udowodnienie wysokości żądania przez powoda będzie niemożliwe, nader utrudnione lub oczywiście niecelowe, co będzie prowadziło do zastosowania art. 322 k.p.c.⁶⁷⁸.

Wskazać w tym zakresie należy na orzeczenie SN z 3.08.2021 r.⁶⁷⁹ wskazujące, że jeżeli w myśl art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c. według treści pozwu przytoczone okoliczności budziły wątpliwość, to stało to na przeszkodzie wydaniu nakazu, nawet jeśli wątpliwości te zostały usunięte przez referendarza sądowego w toku postępowania upominawczego, a jego ustalenia okazały się zbieżne z twierdzeniem powoda. Skoro według treści pozwu przytoczone

⁶⁷⁵ K. Knoppek, *Postępowanie...* [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea...*, Warszawa 2011, s. 386.

⁶⁷⁶ Oczekiwanie *de lege ferenda* w tym kierunku wyraziła już K. Gonera, *Kierunki...*, *Jurysta*, nr 12/1999, s. 26-27.

⁶⁷⁷ A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 677.

⁶⁷⁸ Zob. A. Olaś, *Ius moderandi w postępowaniu cywilnym po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, *Polski Proces Cywilny*, nr 1/2020, s. 81 i nast.

⁶⁷⁹ Wyrok SN z 3.08.2021 r., sygn. akt I NSNc 24/20, *Legalis/el.2023*.

okoliczności budziły wątpliwość, nakaz zapłaty nie mógł być wydany. Z poglądem takim należy się zgodzić albowiem wyznacza on prymat oceny w zakresie kognicji sądu w odniesieniu do negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym wskazujący (nawet przy przyjęciu pośredniego, liberalnego poglądu wskazywanego wcześniej), że główny ciężar oceny spoczywa na twierdzeniach pozwu, a ewentualne znaczenie załączonych dowodów np. w postaci dokumentów mają jedynie pomocnicze znaczenie.

Wobec powyższego uznać należy, że pojawienie się uzasadnionych wątpliwości co do faktów już z samej treści pozwu uniemożliwia wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym wobec zaistnienia negatywnej podstawy określonej w art. 499 § 1 pkt 2 k.p.c. Organ procesowy nie ma we wskazanym zakresie możliwości dalszej weryfikacji dowodów np. dokumentów w celu wyjaśnienia tychże wątpliwości. Z inną sytuacją spotykamy się kiedy twierdzenia co do faktów budzą wątpliwości albowiem stoją w jawnej sprzeczności np. z załączonymi do pozwu dowodami. Jak wskazano wcześniej istota wymierzania sprawiedliwości – w tym wydawania orzeczeń (*Iudicis est ius dicere!*) uprawnia do twierdzenia, że w takim przypadku organ procesowy może ocenić zaistnienie negatywnej podstawy do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym albowiem uzasadniona wątpliwość co do faktów wynika z ich jawnej sprzeczności np. treścią załączonych dowodów.

4.4. Zależność zaspokojenia roszczenia od świadczenia wzajemnego

Zgodnie z art. 499 § 1 pkt 3 k.p.c. organ procesowy wydaje nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym w sprawach określonych w art. 480¹ § 1 k.p.c., chyba że według treści pozwu zaspokojenie roszczenia zależy od świadczenia wzajemnego. Należy uznać, że omawiana negatywna podstawa do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym zachodzi w sytuacji, gdy powód nie spełnił ciężącego na nim świadczenia wcześniej, tzn. zanim swoje świadczenie spełnił pozwany, pomimo spoczywania na powodzie tego rodzaju szczególnego obowiązku. Negatywną podstawą określoną w art. 499 § 1 pkt 3 k.p.c. nie jest natomiast samo istnienie po stronie powoda obowiązku świadczenia wzajemnego⁶⁸⁰.

⁶⁸⁰ Pogląd taki był akceptowany już w literaturze międzywojennej m.in. A. Thon, *System...*, Warszawa 1935, s. 18, Z. Wusatowski, *Postępowanie...*, Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny, nr 2/1933, s. 79. Obecnie tak m.in. M. Manowska, *Postępowanie...*, Warszawa 2001, s. 129, S. Cieślak, *Postępowania...*, Warszawa 2004, s. 61, A. Kościółek, *Postępowanie...*[w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania...*, Warszawa 2022, s. 826, A. Jaworski, A. Ołaś [w:] P. Rylski, *Kodeks...*, Warszawa 2022 – uwagi do art. 499 k.p.c.,

Wskazać należy, że zgodnie z regulacją art. 488 § 1 k.c. w stosunkach zobowiązaniowych wynikających z umów wzajemnych zasadą jest, że świadczenia wynikające z takich umów powinny być spełnione jednocześnie. Zasada jednoczesności świadczeń wzajemnych konsekwentnie wynika z konstytutywnej cechy umowy wzajemnej, która wyraża się w ekwiwalentności świadczeń stron⁶⁸¹. Jedynie wyjątkowo jedna ze stron zobowiązana jest do wcześniejszego świadczenia, a obowiązek ten będzie wynikał z umowy, ustawy albo orzeczenia sądu lub decyzji innego właściwego organu. Zgodnie z art. 488 § 2 k.c., jeżeli świadczenia wzajemne powinny być spełnione jednocześnie, każda ze stron może powstrzymać się ze spełnieniem świadczenia, dopóki druga strona nie zaoferuje świadczenia wzajemnego.

Negatywna podstawa (przeszkoda) do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym określona w art. 499 § 1 pkt 3 k.p.c. zachodzi gdy organ procesowy może jednoznacznie stwierdzić, że zaspokojenie roszczenia powoda jest uzależnione od wcześniejszego spełnienia przez niego świadczenia wzajemnego, zaś świadczenie wzajemne nie zostało jeszcze spełnione. Nadto, wskazana zależność nie może mieć charakteru hipotetycznego, czy też być domniemywana albowiem nie wynika z konstrukcji ustawowej zobowiązań wzajemnych⁶⁸².

4.5. Podsumowanie

Analiza zawarta w niniejszym rozdziale jest nierozzerwalnie związana z dalszymi rozważaniami przedmiotowego opracowania tj. oceną prawidłowości i zasadności obecnej regulacji w kontekście samej dywersyfikacji podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym oraz problematyki szerszej tj. potrzeby równoczesnego funkcjonowania wskazanych postępowań odrębnych (postępowań

Legalis/el. 2023, A. Marciniak [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 499 k.p.c., Legalis/el. 2023, R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 499 k.p.c., Legalis/el. 2023, O. Piaskowska [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, T. Zembrzusi [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, A. Olaś [w:] T. Zembrzusi (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2020 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2016 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023. Przeciwny, lecz odosobniony pogląd wyraził jak się wydaje P. Telenga [w:] A. Jakubecki, (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2019 – uwagi do art. 499 k.p.c., Lex/el.2023, który wskazuje, że zaspokojenie roszczenia zależy od świadczenia wzajemnego, jeżeli z samej treści pozwu wynika, że dochodzone pozwem świadczenie jest przedmiotem zobowiązań z umów wzajemnych.

⁶⁸¹ A. Doliwa [w:] M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2023 – uwagi do art. 488 k.c., Legalis/el. 2023.

⁶⁸² A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 678-679.

o charakterze przyspieszonym i sumarycznym) przy jednoczesnym uwzględnieniu aksjologii postępowań odrębnych, czy też potrzeby (możliwości) połączenia obu postępowań w jedno postępowanie odrębne.

Rozważania prowadzone w niniejszym rozdziale prowadzą do konkluzji, że ukształtowanie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym jest nierozzerwalnie związane z modelem tegoż postępowania odrębnego oraz z jego charakterem. W przeciwieństwie do podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, gdzie kluczowe znaczenie ma dokumentowy charakter wskazanego postępowania odrębnego (oparcie rozstrzygnięcia na podstawie dowodów w postaci dokumentów o wysokim stopniu pewności), wzorcowe ukształtowanie negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym definiuje jego model oparty o założenie oceny *prima facie* dokonywanej w szczególności na podstawie twierdzeń pozwu. Znajduje to swoje uzasadnienie tak ze względu na ujęcie historyczne, ale przede wszystkim celowościowe.

Dodatkowo, jak już wskazano wcześniej, w kontekście istoty wymierzania sprawiedliwości należy uznać, że organ procesowy ma możliwość stwierdzenia negatywnej podstawy do wydania nakazu zapłaty określonej w art. 499 § 1 k.p.c. (skutkującej jego niewydaniem) w sytuacji, w której dołączone do pozwu dokumenty pozbawiają twierdzenia pozwu wiarygodności. Uznać należy, że możliwość ta nie stanowi obowiązku weryfikacji twierdzeń pozwu w oparciu o dołączone dokumenty, a tym bardziej nie uprawnia organu procesowego do odmowy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym ze względu na brak załączenia przez powoda dokumentów dających możliwość dowodowego ustalenia powołanych w pozwie okoliczności. Odmienne zapatrywanie zbliżałoby postępowanie upominawczego do modelu postępowania dokumentowego, czyli postępowania nakazowego, co kłóci się z celowością jego istnienia. Równocześnie należy jednak kategorycznie uznać, że załączone przez powoda dokumenty, które w sposób oczywisty prowadzą do realizacji negatywnej podstawy z art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c. ze względu na zasady procesu cywilnego nie mogą pozostać bez znaczenia dla rozstrzygnięcia. Ignorowanie przez organ procesowy sprzeczności pomiędzy treścią przytoczonych przez powoda twierdzeń, a dołączonych dowodów zmierzających do wykazania ich prawdziwości, byłoby bowiem sprzeczne z samą istotą wymierzania sprawiedliwości w ujęciu sprawiedliwości materialnej.

Przyjęty przez ustawodawcę zamknięty katalog negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym należy uznać, co do zasady za prawidłowy i uzasadniony (m.in. w kontekście modelu postępowania upominawczego, charakteru upominawczego nakazu zapłaty, jako merytorycznego orzeczenia oraz celu samego

postępowania). Pamiętać należy jednakże, w kontekście zasługujących na krytykę postulatów bezrefleksyjnej automatyzacji postępowania upominawczego, że mogłoby się to przyczyniać do spadku efektywności w postaci potrzeby prowadzenia postępowania po skutecznym wniesieniu sprzeciwu (mającego charakter anulacyjny) w wyniku którego powództwo może podlegać choćby częściowemu oddaleniu, co nie jest kierunkiem oczekiwanym m.in. ze względu na zapewnienie i realizację postulatu szybkości postępowania.

W dalszej części opracowania zostanie podjęta próba oceny (również pod kątem neutralności technologicznej) scharakteryzowanych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym przy uwzględnieniu zmian technologicznych m.in. informatyzacji, automatyzacji oraz wykorzystania sztucznej inteligencji w wymiarze sprawiedliwości, a więc również w postępowaniu cywilnym.

Rozdział 5. Postępowanie nakazowe i upominawcze – perspektywa przyszłości

5.1. Uwagi ogólne

Henry Ford powiedział, że wszystko można robić lepiej, niż robi się dzisiaj, a także że prawie wszystko jest ponad potrzebę skomplikowane⁶⁸³. Słowa tego amerykańskiego przedsiębiorcy i wizjonera można odnieść również do wymiaru sprawiedliwości – w tym polskiego postępowania cywilnego. Charakteryzując w niniejszym opracowaniu postępowanie nakazowe i upominawcze w świetle podstaw wydania nakazu zapłaty w prawie polskim należy podjąć próbę odpowiedzi na dwie zasadnicze kwestie. Pierwszą z nich jest problem potrzeby jednoczesnego utrzymania regulacji postępowania nakazowego i postępowania upominawczego (z uwzględnieniem jednoczesnego funkcjonowania przepisów dotyczących innych postępowań odrębnych np. elektronicznego postępowania upominawczego). Drugą kwestią jest próba zasygnalizowania perspektywy przyszłości tychże postępowań odrębnych i samego orzeczenia tj. nakazu zapłaty w świetle postępujących tendencji do wykorzystania nowych technologii – w tym szeroko rozumianej sztucznej inteligencji w wymiarze sprawiedliwości. Rozważania te będą zaś nieuchronnie powiązane z kwestią tzw. neutralności technologicznej omawianych w opracowaniu regulacji.

Nie bez znaczenia dla obu wskazanych problemów jest spojrzenie na omawiane postępowania odrębne tj. postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze przede wszystkim przez pryzmat celu jakie stawia się wskazanym procedurom o charakterze sumarycznym i przyspieszonym, a więc realizacji postulatu szybkości i efektywności postępowania przy jednoczesnej potrzebie zachowania zasad postępowania oraz fundamentalnych gwarancji procesowych decydujących o rzetelności sądowego postępowania cywilnego⁶⁸⁴. Istotny dla rozstrzygnięcia obu wskazanych kwestii: oceny obu regulacji pod kątem potrzeby ich jednoczesnego utrzymania, a także postępującej tendencji do wykorzystania nowych technologii i stawianym temu wymaganiom - pozostaje wpływ szeroko rozumianych realiów życia codziennego - w tym realiów „sali sądowej” oraz otoczenia społeczno-gospodarczego. Odnosząc rozważania również do otoczenia, w jakim funkcjonuje system postępowania cywilnego, zasadnym jest wypracowywanie lub wzmacnianie już

⁶⁸³ H. Ford, S. Crowther, *My Life and Work*, New York 1922, s. 91-102.

⁶⁸⁴ Na temat koncepcji rzetelnego procesu cywilnego zob. A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, *passim*.

istniejących wzorców zrównoważonego reagowania na wielowymiarowość i dynamikę stosunków społeczno-gospodarczych⁶⁸⁵.

Kwestia oceny potrzeby funkcjonowania obu postępowań odrębnych nie może jednak opierać się wyłącznie o ich ewaluację w kontekście realizacji postulatu szybkości postępowania. Musi ona bowiem uwzględniać całokształt polskiego systemu postępowania cywilnego i stawianych mu zadań oraz celów, gdyż jak zasadnie wskazuje S. Cieślak w celu typologizacji kluczowych zjawisk zachodzących z udziałem postępowań odrębnych oraz ustalania generalnych prawidłowości dla całego systemu postępowania rozpoznawczego jedną z kluczowych kwestii jest honorowanie zasad tworzenia powiązań wewnątrzsystemowych oraz świadome zarządzanie tymi, które już funkcjonują. Rolą tych powiązań pozostaje bowiem utrzymanie spójności i komplementarności systemu poprzez porządkowanie oraz podnoszenie poziomu sprawności związków norm i instytucji procesowych, zaś każda zmiana musi również uwzględniać aksjologię postępowania cywilnego⁶⁸⁶.

5.2. Dywersyfikacja, czy unifikacja postępowania nakazowego i upominawczego

5.2.1. Charakterystyka aksjologii postępowania nakazowego i upominawczego

Odnosząc się do pojęcia aksjologii (jej założeń) postępowania cywilnego (a więc również postępowania nakazowego i upominawczego jako elementu polskiego systemu postępowania cywilnego) należy odwołać się do próby scharakteryzowania kryteriów pozwalających dokonywać oceny regulacji postępowania cywilnego pod kątem realizacji w jego ramach istotnych wartości oddziałujących na tę regulację niejako z zewnątrz. Wartości te uznaje się za tzw. warunki sprawiedliwości proceduralnej⁶⁸⁷. Każde postępowanie może być przy tym badane pod kątem jego celu i funkcji⁶⁸⁸.

W doktrynie wskazuje się, że załatwianie spraw cywilnych nie jest i nie może być wartością samą w sobie, lecz powinno odbywać się w sposób rzetelny, a więc powinno bazować zarówno na równości (równouprawnieniu) stron, jak i efektywności postępowania

⁶⁸⁵ M. Borucka-Arctowa, *Koncepcja sprawiedliwości proceduralnej i jej rola w okresie przemian systemu prawa – analiza teoretyczna i funkcjonalna* [w:] K. Pałeczki (red.), *Dynamika wartości w prawie*, Kraków 1997, s. 31.

⁶⁸⁶ S. Cieślak, *Powiązania...*, Warszawa 2013, s. 128-129.

⁶⁸⁷ Tenże, *Założenia aksjologiczne postępowania cywilnego – propozycja sformułowania kryteriów aksjologicznej oceny regulacji procesowej* [w:] S. Cieślak (red.), *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, Łódź 2020, s. 13.

⁶⁸⁸ M. Kostwiński, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *Założenia...*, Łódź 2020, s. 248.

(realizacji postulatu szybkości postępowania prowadzącej do rozpoznania sprawy bez zbędnej zwłoki) przy jednoczesnej potrzebie uwzględnienia racjonalności postępowania opartej na właściwym doborze środków potrzebnych do osiągnięcia założonych celów⁶⁸⁹. Ustawodawca powinien zapewnić rozwiązania, które pozwalają na zachowanie właściwej pozycji stron, a także umożliwiają szybkie załatwianie spraw cywilnych. Należy przy tym jednakże pamiętać, że sama realizacja postulatu szybkości postępowania nie może mieć charakteru absolutnego, albowiem zwiększenie szybkości rozpoznania spraw cywilnych nie może być dokonywane z uszczerbkiem dla rzetelnego wyjaśnienia okoliczności sprawy i w konsekwencji wydania trafnego rozstrzygnięcia merytorycznego jakim w przypadku postępowania nakazowego i upominawczego jest nakaz zapłaty⁶⁹⁰.

Postępowanie nakazowe oraz postępowanie upominawcze, jak już wskazano wcześniej, należą do grupy postępowań odrębnych o charakterze sumarycznym oraz przyspieszonym i pełnią niezwykle istotną funkcję w systemie polskiego postępowania cywilnego. Celem regulacji stanowiących normatywną podstawę tych procedur jest nie tylko załatwianie spraw cywilnych, lecz również selekcja spraw o charakterze bezspornym na początkowym etapie postępowania oraz doprowadzenie do ich szybkiego zakończenia poprzez wydanie merytorycznego orzeczenia w postaci nakazu zapłaty⁶⁹¹.

Funkcją postępowania nakazowego oraz postępowania upominawczego jest usprawnienie działania wymiaru sprawiedliwości, a także zapewnienie efektywnej ochrony prawnej powodowi, poprzez stworzenie możliwości szybkiego załatwienia sprawy cywilnej⁶⁹². Podstawowy cel jakemu ma służyć wprowadzanie postępowań odrębnych (czyli tzw. procedur wyjątkowych) względem zwykłego trybu procesowego to stworzenie możliwości szybszego uzyskania tytułu egzekucyjnego przez wierzyciela szczególnie w przypadku spraw prostych lub bezspornych. Taki cel funkcjonowania postępowań odrębnych przyświecał twórcom d.k.p.c. z 1930 r., którzy wprowadzili do systemu jedynie dwa postępowania odrębne o charakterze przyspieszonym, a więc postępowanie nakazowe oraz postępowanie upominawcze. Prostota ówczesnego systemu postępowania cywilnego zapewniała relatywnie szybką ścieżkę rozpoznawania spraw cywilnych, przy próbie jednoczesnej eliminacji zagrożeń dla sprawnego i efektywnego załatwiania spraw np. ze względu na wątpliwości co do kolejności

⁶⁸⁹ Zob. S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008, s. 55, S. Dalka, *Efektywność postępowania nakazowego i upominawczego w procesie cywilnym*, Palestra, nr 5-6/1978, s. 23.

⁶⁹⁰ M. Kostwiński, *Postępowanie...*[w:] S. Cieślak (red.), *Założenia...*, Łódź 2020, s. 248.

⁶⁹¹ Zob. S. Gołąb, *Projekty...*, Kraków 1930, s. 37, A. Thon, *System...*, Warszawa 1935, s. 4, M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Dynamika...*, Warszawa 1948, s. 26.

⁶⁹² J. Cagara, *Postępowanie...*, Nowe Prawo, nr 1/1971, s. 87.

stosowania przepisów różnych postępowań odrębnych w wyniku tzw. krzyżowania się przepisów⁶⁹³. Obecne podejście do funkcji postępowań przyspieszonych: nakazowego i upominawczego jest nierozzerwalnie skorelowane z realizacją postulatu szybkości postępowania, a więc sprawy cywilne powinny być rozpoznawane sprawnie i efektywnie, tak by można było osiągnąć założony cel postępowania w postaci rzetelnego załatwienia sprawy cywilnej⁶⁹⁴. Podejście to należy uznać za prawidłowe - w szczególności w kontekście otaczającej nas społeczno-gospodarczej rzeczywistości, która niesie ze sobą zwiększenie wpływu spraw cywilnych do sądów i wymusza dostosowanie regulacji nie tylko do rzeczywistości i jej potrzeb, ale przede wszystkim do realizacji celu – szybkości postępowania, z jednoczesnym zachowaniem jego rzetelności.

5.2.2. W kierunku jednolitości, czy odrębności postępowania nakazowego i upominawczego?

Od dłuższego czasu przedstawiciele doktryny postępowania cywilnego zgłaszają wobec ustawodawcy postulaty dotyczące potrzeby podjęcia działań zmierzających do ograniczenia ilości postępowań dla poszczególnych kategorii spraw, czyli postępowań odrębnych przewidzianych w k.p.c.⁶⁹⁵. Obserwacja działań ustawodawcy wskazuje jednak na zgoła odwrotny kierunek obrany i utrzymywany przez legislatora⁶⁹⁶. Od czasów obowiązywania d.k.p.c. z 1930 r. (przewidującego dwa postępowania odrębne: postępowanie nakazowe oraz postępowanie upominawcze) do chwili obecnej doczekaliśmy się bowiem kilkunastu postępowań odrębnych⁶⁹⁷, zaś najnowsze działania legislatora w kontekście przepisów

⁶⁹³ S. Cieślak, *Aksjologiczne uzasadnienie postępowań odrębnych w procesie cywilnym*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 5/2022, s. 50.

⁶⁹⁴ Tenże, *Formalizm...*, Warszawa 2008, s. 129.

⁶⁹⁵ Przedmiotowa kwestia była kluczowym tematem Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Jastrzębiej Górze w dniach 22–25 września 2021 r. zatytułowanego „Między jednolitością a odrębnościami Rodzaje i tryby postępowania cywilnego”, zaś efektem obrad była m.in. podjęta jednogłośnie uchwała Członków zjazdu wskazująca pilną potrzebę podjęcia przez ustawodawcę działań zmierzających do ograniczenia liczby postępowań odrębnych.

⁶⁹⁶ Zob. M. Mrówczyński, *Zmiany ustawodawcze z lat 2016–2020 a struktura systemu postępowania cywilnego* [w:] J. Jagieła, R. Kulski (red.), *Symbolae Andreae Marciniak dedicatae. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Marciniakowi*, Warszawa 2022, s. 97-118, gdzie autor wskazuje, że poprzez zwiększanie regulacji w zakresie postępowań odrębnych system postępowania cywilnego nie tylko komplikuje się, ale jest też „rozsadzany”. Takie działanie powoduje trudności praktyczne w zakresie kolidujących ze sobą przepisów o dwóch lub więcej postępowaniach odrębnych w procesie, przy jednocześnie zbyt ogólnie sformułowanych regułach kolizyjnych lub w ogóle ich braku. Rozwiązaniom prawnym nie towarzyszy dbałość ustawodawcy o należyłą jakość ustanawianych regulacji.

⁶⁹⁷ Obecnie wskazywana jest różna liczba postępowań odrębnych przez różnych autorów, co świadczy tylko o braku wewnętrznej spójności systemu procesowego i jednolitych założeń przy ich tworzeniu, a także o nieładzie legislacyjnym - tak m.in. T. Ereciński, *Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda* [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*,

wprowadzających kolejne postępowanie odrębne – postępowanie z udziałem konsumentów⁶⁹⁸, nie pozostawiają złudzeń w zakresie obecnego kierunku działań ustawodawcy, który jest całkowicie przeciwny wobec stanowiska przedstawicieli doktryny⁶⁹⁹.

W dyskusji w przedmiotowym zakresie kwestią problematyczną i niejednorodną jest jednak problem dwóch omawianych postępowań odrębnych: nakazowego i upominawczego, albowiem nie możemy zaobserwować tutaj jednolitego stanowiska doktryny (w przeciwieństwie do kształtującego się stopniowo konsensu, co do zasadności likwidacji postępowania uproszczonego)⁷⁰⁰.

Przedstawiciele doktryny zauważają potrzebę pewnej konsolidacji krajowych postępowań przyspieszonych ukształtowanych w oparciu o konstrukcję odwrócenia sporu (*ex parte*), takich jak postępowanie nakazowe, postępowanie upominawcze oraz elektroniczne postępowanie upominawcze. Nie ma jednakże w tym zakresie jednolitego stanowiska, co do zakresu tej zmiany, zaś utrwalona tradycja prawna i aspekty historycznoprawne przemawiają za utrzymaniem w tym zakresie obecnego stanu tj. zachowaniem postępowania nakazowego i upominawczego⁷⁰¹ jako dwóch osobnych postępowań odrębnych. Takie zapatrywanie skutkuje również założeniem o utrzymaniu regulacji w zakresie merytorycznych orzeczeń tj. nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym oraz nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym. Odrębne istnienie (rozróżnienie i funkcjonowanie) tychże postępowań odrębnych na chwilę obecną nie powinno budzić większych wątpliwości⁷⁰².

H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), Warszawa 2009, s. 6, S. Cieślak, *Zagadnienia ogólne dotyczące postępowań odrębnych w procesie cywilnym* [w:] S. Cieślak (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji Część 3. Postępowania odrębne w szczególnych kategoriach spraw*, Warszawa 2023, s. 80.

⁶⁹⁸ Dział IIb – Postępowanie z udziałem konsumentów - dodany ustawą z dnia 9.03.2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 614), która weszła w życie 1.07.2023 r. – art. 458¹⁴ - 458¹⁶ k.p.c.

⁶⁹⁹ A. Machnikowska, „*Nie mnożyć bytów ponad potrzebę*”. *O władzy sędziego na przykładzie postępowań odrębnych*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 5/2022, s. 181 i nast.

⁷⁰⁰ Zob. na ten temat zwłaszcza: A. Olaś, *E pluribus unum? O optymalny model procedury cywilnej w sprawach spornych – uwagi na tle Modelowych Europejskich Reguł Postępowania Cywilnego*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 5/2022, s. 294 i nast.

⁷⁰¹ Inną kwestią jest potrzeba utrzymania postępowania upominawczego oraz elektronicznego postępowania upominawczego (szerzej w tym zakresie w kontekście nowych technologii w dalszej części opracowania), gdyż w wyniku zm.kpc2019 (nowelizacji z 2019 r.) doszło do takiego pogłębienia różnic (np. w odróżnieniu od postępowania upominawczego elektroniczne postępowanie upominawcze ma fakultatywny charakter), że należy mówić o dwóch oddzielnych postępowaniach odrębnych, a nie uznaniu elektronicznego postępowania upominawczego za podtyp postępowania upominawczego, zob. A. Olaś, *Elektroniczne postępowanie upominawcze* [w:] S. Cieślak (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji Część 4. Postępowania odrębne. Postępowania przyspieszone*, Warszawa 2023, s. 742 i nast., Tenże, *Elektroniczne postępowanie upominawcze na mocy nowelizacji z 4.7.2019 r.* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk (red.), *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2020, s. 315.

⁷⁰² A. Jakubecki, *Jednolitość czy różnorodność postępowania cywilnego? Optymalny model kodeksu postępowania cywilnego*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 5/2022, s. 16. Wskazać należy, że formułowano już

Postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze to postępowania odrębne, w których rozpoznawana jest większość spraw cywilnych zawisłych przed polskimi sądami. Wpływa na to nie tylko zakres wskazanych postępowań, ale również przyjęty model (*ex parte*) zwiększający ich efektywność. Porównanie średniego czasu trwania postępowania nakazowego i upominawczego względem średniego czasu trwania innych postępowań wskazuje, że przyjęty model badanych procedur sprzyja realizacji postulatu szybkości postępowania⁷⁰³. Cel w postaci przyspieszenia załatwiania spraw cywilnych w postępowaniach nakazowym i upominawczym skłonił ustawodawcę do ograniczenia praw procesowych pozwanego na etapie do wydania nakazu zapłaty. W tym zakresie występuje swoiste zderzenie dwóch wartości: podwyższenie efektywności załatwiania niektórych kategorii spraw cywilnych z jednej strony oraz równość stron procesowych z drugiej⁷⁰⁴. Uznać jednak należy, że takie ukształtowanie modelu tychże postępowań respektuje (i nie narusza) zasady proporcjonalności⁷⁰⁵ wyeksponowanej w Modelowych Europejskich Regułach Postępowania Cywilnego ELI/UNIDROIT⁷⁰⁶, jako jednej z naczelnych zasad (*overriding principles*) postępowania cywilnego.

Niewątpliwa korzyść osiągnięta za pomocą postępowania nakazowego i upominawczego to dążenie do wyeliminowania z rozpoznawania w postępowaniu kontradiktoryjnym spraw, które mają charakter bezsporny. Postępowania te mają również na celu motywację dłużników

postulat ujednolicenia postępowania nakazowego i uproszczonego oraz wskazywano na możliwość stworzenia jednego postępowania przyspieszonego, konsolidującego postępowanie nakazowe i upominawcze dla spraw prostych, drobnych i bezspornych, jednakże nie zaproponowano w tym zakresie szczegółowych rozwiązań, a także nie rozwiązano problemu różnic w zakresie modelowego ukształtowania podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym, zob. M. Jędrzejewska, *Modele postępowania cywilnego w sprawach drobnych i prostych (model sądowy, arbitrażowy, administracyjny)*, Palestra, nr 7/1977, s. 14-25.

⁷⁰³ Dla przykładu w pierwszym półroczu 2019 r. z 5 061 122 spraw cywilnych załatwionych w sądach rejonowych, 4 002 520 załatwiono merytorycznie (m.in. wydano orzeczenie, a więc również nakaz zapłaty), zaś 1 626 678 spraw załatwiano w postępowaniu nakazowym lub postępowaniu upominawczym (wliczając w to elektroniczne postępowanie upominawcze, które stanowiło z tego 1 073 820 spraw), zaś w 2021 r. w EPU wpływ kształtował się na poziomie 1 910 305 i wydano 1 533 801 nakazów zapłaty. Nadto w I kwartale 2022 r. średni czas trwania (rep. Nc) postępowania nakazowego i upominawczego (w tym elektronicznego upominawczego) w sądach rejonowych wynosił 4,1 miesiąca w odniesieniu do (rep. C) oznaczonych jako procesowe, gdzie wynosił już 16,9 miesiąca, co wskazuje na dążenie do realizacji postulatu szybkości postępowania, źródło: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna>, zob. J. Klimczak, *Szybkość postępowań sądowych w Polsce i w innych państwach Europy*, Warszawa 2020, s. 7 i nast.

⁷⁰⁴ S. Cieślak, *Aksjologiczne...*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 5/2022, s. 51.

⁷⁰⁵ A. Olaś, *Czy zasada proporcjonalności? Uwagi na tle wybranych zmian w KPC wprowadzonych ustawą z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1469) w świetle Modelowych Europejskich Reguł Postępowania Cywilnego ELI/UNIDROIT* [w:] M. Skibińska (red.) *Realizacja zasad postępowania cywilnego na tle aktualnych zmian KPC*, Acta Iuridica Lebusana vol. 21, Zielona Góra 2022, s. 133 i nast.

⁷⁰⁶ ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure (przyjęte 15.07.2020 r. i 24.09.2020 r.) przez Radę Europejskiego Instytutu Prawa (ELI Council) oraz Radę Zarządzającą Międzynarodowego Instytutu Unifikacji Prawa Prywatnego (UNIDROIT Governing Council, <https://www.unidroit.org/instruments/civil-procedure/eli-unidroit-rules>, zob. A. Olaś, *W stronę modelowego Europejskiego Kodeksu Postępowania Cywilnego: od Projektu Storme do Modelowych Europejskich Reguł Postępowania Cywilnego*, Przegląd Sądowy, nr 9/2021.

do dobrowolnego spełniania świadczeń bezspornych⁷⁰⁷. Istnieje powszechne uznanie, że sądy nie byłyby w stanie rozpoznać wszystkich spośród kilku milionów spraw cywilnych, które corocznie do nich wpływają, gdyby nie postępowanie nakazowe i postępowania typu upominawczego (w tym zwłaszcza „zwykłe” postępowanie upominawcze i elektroniczne postępowanie upominawcze) i zapadające w nich nakazy zapłaty⁷⁰⁸. Jak się bowiem wskazuje orzeczenia te w większości nie podlegają zaskarżeniu, a w rezultacie postępowania te kończą się uprawomocnieniem merytorycznego orzeczenia wydanego *ex parte* na posiedzeniu niejawnym – nakazu zapłaty, bez potrzeby dalszego postępowania⁷⁰⁹.

Postępowanie nakazowe jako postępowanie o charakterze dokumentowym (cechującym się wysokim stopniem pewności dowodowych podstaw wydania nakazu zapłaty, co bez wątplenia przekłada się na stabilność orzeczenia i niski odsetek przypadków wymagających dalszego procedowania, co z kolei przyczynia się do realizacji postulatu szybkości postępowania) wpływa na racjonalne pod względem ekonomicznym wykorzystanie w ramach wymiaru sprawiedliwości środków, jakimi on dysponuje, odciążając tym samym ów system⁷¹⁰.

Sygnalizacji (albowiem ramy niniejszego opracowania nie pozwalają na szczegółowe omówienie problematyki, która nie mieści się w zakresie postępowania nakazowego i upominawczego oraz podstaw wydania nakazów zapłaty w tych postępowaniach odrębnych przewidzianych w k.p.c., lecz dotyczy projektowanych rozwiązań o charakterze alternatywnej względem sądowej drogi dochodzenia roszczeń) wymagają próby „analogowego” odciążenia polskiego wymiaru sprawiedliwości w zakresie dochodzenia roszczeń bezspornych poprzez proponowane rozwiązania wpisujące się we wspomniany wcześniej trend prywatyzacji wymiaru sprawiedliwości poprzez propozycję wprowadzenia regulacji dotyczących notarialnych nakazów zapłaty. Na gruncie k.p.c. notariusze od 1.10.1990 r. nie mają kompetencji do wydawania nakazów zapłaty w postępowaniu upominawczym. Pomimo to, w dyskusji na temat możliwości przyspieszenia postępowania cywilnego w Polsce co kilka lat powraca kwestia przywrócenia tych uprawnień notariatowi w celu odciążenia sądów powszechnych.

⁷⁰⁷ S. Cieślak, *Aksjologiczne...*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 5/2022, s. 51.

⁷⁰⁸ P. Jadłowski, *Postępowanie upominawcze i nakazowe de lege ferenda*, Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ, nr 1/2017, 69 i nast.

⁷⁰⁹ zob. S. Dalka, *Ochrona...*, Gdańsk 1977, s. 282–285, gdzie autor przeprowadził analizę w Polsce w latach 70. XX w. i ustalił, że zaskarżalność nakazów zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym wynosiła ok. 8%. A. Harast, *Elektroniczne...*, Monitor Prawniczy, nr 20/2009, s. 1095, Legalis/el.2023, wskazuje, że ponad 90% nakazów zapłaty w postępowaniu upominawczym nie jest zaskarżanych.

⁷¹⁰ S. Cieślak, *Zagadnienia...*[w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 165-166.

Ostatnią propozycją w tym zakresie jest poselski projekt ustawy o zmianie ustawy - Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw z 9.01.2023 r.⁷¹¹. Zgodnie z art. 1 ust. 24 projektu przewiduje się w dziale II ustawy Prawo o notariacie po rozdziale 7 dodanie rozdziału 7a: „Notarialne nakazy zapłaty” zawierającego regulacje art. 105a – 105k Prawa o notariacie odnoszących się do wskazanych notarialnych nakazów zapłaty. Zgodnie z projektowanym rozwiązaniem na pisemny wniosek notariusz wydaje notarialny nakaz zapłaty obejmujący roszczenie majątkowe w kwocie do 75 000 złotych, jeżeli zasadność dochodzonego roszczenia nie budzi wątpliwości i dochodzone roszczenie jest udowodnione dołączonym do wniosku dokumentem, a w szczególności: dokumentem urzędowym lub zaakceptowanym przez dłużnika rachunkiem lub wezwaniem dłużnika do zapłaty i pisemnym oświadczeniem dłużnika o uznaniu długu. Miesięcznie notariusz mógłby wydać nie więcej niż 200 notarialnych nakazów zapłaty. Wnioskodawca wniosek o wydanie notarialnego nakazu zapłaty składałby na ustalonym formularzu. Jak wskazuje projekt w notarialnym nakazie zapłaty nakazuje się osobie zobowiązanej, żeby w ciągu dwóch tygodni od dnia doręczenia tego nakazu uiszczyła określone w nim należności w całości wraz z kosztami wydania tego nakazu albo w tym terminie wniosła sprzeciw do notariusza. Notarialny nakaz zapłaty nie mógłby być wydany, jeżeli zasadność roszczenia budzi wątpliwości, roszczenie stało się wymagalne wcześniej niż w okresie 3 lat przed dniem złożenia wniosku o wydanie notarialnego nakazu zapłaty, wniosek nie spełnia warunków formalnych przewidzianych w projekcie (w szczególności nie został złożony na urzędowym formularzu), o to samo roszczenie między tymi samymi uczestnikami jest w toku lub została prawomocnie zakończona sprawa wszczęta przed sądem powszechnym. W razie braku podstaw do wydania notarialnego nakazu zapłaty notariusz sporządza protokół o odmowie jego wydania, którego odpis doręcza wnioskodawcy. Odmowa wydania notarialnego nakazu zapłaty nie podlega zaskarżeniu. Projekt przewiduje rozwiązanie dotyczące doręczenia takiegoż nakazu, utraty mocy nakazu oraz sprzeciw od notarialnego nakazu zapłaty, który co do zasady wnosiliby się w formie pisemnej w terminie dwutygodniowym od dnia jego doręczenia do notariusza, który wydał notarialny nakaz zapłaty. Według projektu skuteczne wniesienie sprzeciwu powoduje utratę mocy notarialnego nakazu zapłaty, co notariusz stwierdza protokołem, którego odpis doręcza wnioskodawcy oraz osobie zobowiązanej. Warto wskazać, że projekt zakłada, że jeśli warunki techniczne i organizacyjne kancelarii notariusza to umożliwiają, notarialny nakaz zapłaty może być wydany przy wykorzystaniu systemu teleinformatycznego.

⁷¹¹ Zob. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw z 9.01.2023 r., Druk nr 3107, Sejm RP IX kadencja.

Jak się wskazuje w uzasadnieniu projektu zadania z zakresu szczególnej ochrony prawnej przyznane notariuszom obejmują czynności, w których nie występuje spór między uczestnikami. Sporządzenie przez notariusza nakazu zapłaty nie powinno być utożsamiane z kompetencją sądu do sprawowania wymiaru sprawiedliwości, lecz ma charakter udzielenia ochrony prawnej i uwzględnia istniejące już rozwiązania w zakresie wydawania aktu poświadczenia dziedziczenia, które zastępuje orzeczenie sądu wydawane w postępowaniu o stwierdzeniu nabycia spadku⁷¹². Nadto wskazuje się, że projektowana regulacja dotycząca notarialnego nakazu zapłaty jest jak się określa w uzasadnieniu „regulacją *sui generis*”, a sam nakaz nie będzie miał w obrocie skutków prawomocnego wyroku, zaś jego skutki można natomiast porównać przez analogię do skutków ugody pozasądowej zawartej w formie aktu notarialnego przez strony, w której dłużnik poddaje się egzekucji, co stanowi następnie podstawę do nadania przez sąd klauzuli wykonalności. Projektodawca wskazuje, że projektowane przepisy będą stanowić odrębną podstawę wydania nakazu zapłaty, niezależną od postępowań uregulowanych w k.p.c. Według projektodawców regulacja pozycji notariusza jako „sędziego spraw niespornych”, dokonującego czynności na pograniczu ochrony prawnej i wymiaru sprawiedliwości, będzie stanowić jeden z instrumentów realizacji założonego przez projektodawcę celu, jakim jest odciążenie sądów od rozpoznawania spraw prostych oraz bezspornych i dzięki temu przyspieszenie postępowań sądowych w innych sprawach. Z drugiej strony ma zapewnić obywatelom szybsze dochodzenie roszczeń i jest to w ocenie projektodawcy wyraz kompleksowego podejścia do idei ograniczenia kognicji sądów powszechnych⁷¹³.

Jak już wskazano na wstępie nie sposób odnieść się wyczerpująco do całości proponowanych rozwiązań, które jednakże należy ocenić negatywnie⁷¹⁴. Proponowane rozwiązania budzą wątpliwości z punktu widzenia konstytucyjnego (w tym art. 175 Konstytucji), zasady sądowego wymiaru sprawiedliwości,

⁷¹² Uzasadnienie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw z 9.01.2023 r., Druk nr 3107, Sejm RP IX kadencja, s. 4., zob. też projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności, VIII kadencja, projekt nr UD 96. Przepisy o notarialnych nakazach zapłaty nie znalazły się jednak w ostatecznej wersji rządowego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności, złożonego w Sejmie 29.12.2016 r., VIII kadencja, druk sejm. nr 1185, i uchwalonego jako ustawa z 7.04.2017 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia dochodzenia wierzytelności (Dz.U. poz. 933). Na temat tego projektu zob. również krytyczne uwagi: A. Olaś, *Postępowanie...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 634 i nast., J. Kudła, *„Prywatyzacja” postępowania cywilnego – analiza starych i nowych postulatów de lege ferenda* [w:] I. Gil (red.), *Postępowanie cywilne w dobie przemian*, Warszawa 2017, s. 256 i nast.

⁷¹³ Tamże, s. 7.

⁷¹⁴ Proponowany projekt w zakresie notarialnych nakazów zapłaty został negatywnie oceniony w trybie konsultacji przez Krajową Radę Sądownictwa, Prokuratora Krajowego, Krajową Radę Notarialną, zob. <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=3107>

prawa do sprawiedliwego oraz rzetelnego procesu, a także będą prowadzić do dalszej dekompozycji systemu wymiaru sprawiedliwości w Polsce – w tym regulacji przewidzianych w k.p.c. (postępowanie w sprawie notarialnego zapłaty jako swoista pozasądowa „hybryda”, łącząca cechy postępowania typu nakazowego/dokumentowego i upominawczego) Poszukiwanie rozwiązania problemu przewlekłości postępowania i realizacji postulatów jego szybkości nie powinno być realizowane poprzez próby swoistej prywatyzacji wymiaru sprawiedliwości i „analogowego” odciążania sądów poprzez poszukiwanie „dodatkowych rąk do pracy” poza systemem sądownictwa, co miałyby stanowić remedium na wszelkie problemy obecnej sytuacji w szeroko rozumianym wymiarze sprawiedliwości⁷¹⁵.

Odnosząc się do modelu postępowania upominawczego w świetle negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym (zredukowanych, co do zasady do oceny twierdzeń pozwu poprzez art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c.) wskazać należy na ryzyko rzetelności zapadających w nim orzeczeń w kontekście dążenia do realizacji postulatów szybkości postępowania za wszelką cenę przy jednoczesnym ryzyku mierności jakościowej (merytorycznej) upominawczych nakazów zapłaty w odniesieniu do następczej konfrontacji twierdzeń pozwu i ewentualnych dowodów ze stanowiskiem pozwanego, który zdecydował się wnieść sprzeciw, czego konsekwencją może być wydłużenie postępowania oraz ewentualne oddalenie powództwa choćby w części. Oceniając to ryzyko uznać należy, że osiągnięte korzyści przewyższają ewentualne wady tak ukształtowanego modelu dwóch postępowań o charakterze przyspieszonym: postępowania nakazowego i upominawczego oraz uzasadniają opowiedzenie się za utrzymaniem na chwilę obecną obu postępowań odrębnych. Łatwość zaskarżenia upominawczego nakazu zapłaty w kontekście zasady dyspozycyjności (rozporządzalności), która pozwala pozwanemu na decydowanie o korzystaniu z prawa do obrony, sposobu jego wykonywania, bądź rezygnacji z tego prawa, pozwala uznać, wskazane powyżej mankamenty związane z ułomnością rozpoznawania spraw w postępowaniu upominawczym za akceptowalne. Pozwany, który nie zgadza się z roszczeniem, które zasądzono w upominawczym nakazie zapłaty może bez większych trudności proceduralnych doprowadzić do eliminacji tego orzeczenia z obrotu, otwierając zarazem drogę do pełnego, merytorycznego

⁷¹⁵ Negatywnie rozwiązania w zakresie notarialnych nakazów zapłaty ocenił T. Zembrzuski słusznie wskazując, że upoważnienie notariusza do dokonywania czynności zrównanych konstrukcyjnie z wydawaniem orzeczeń sądowych koliduje z normą z art. 45 Konstytucji RP gwarantującą każdemu prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd, co dyskwalifikuje proponowane rozwiązania, zob. szerzej T. Zembrzuski, *Notarialny nakaz zapłaty – w stronę prywatyzacji wymiaru sprawiedliwości*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 1/2023, s. 51-74.

rozpoznania sprawy w kontradictoryjnym postępowaniu umożliwiającym przedstawienie przez obie strony sporu swoich twierdzeń (w tym zarzutów) oraz dowodów na ich poparcie.

Wskazując na zasadność utrzymania obecnego modelu tychże postępowań (a więc rezygnując z założenia ich ujednoczenia, czy też likwidacji któregoś z nich) dochodzimy do kolejnego aspektu omawianej regulacji tj. konieczności opowiedzenia się za modelem pełnego rozdzielenia regulacji obu postępowań odrębnych, względnie uznania za prawidłowy przyjętego obecnie rozwiązania pośredniego, który wynika ze zmian wprowadzonych na mocy zm.kpc.2019, gdzie ustawodawca dokonał usystematyzowania i ujednoczenia przepisów regulujących postępowanie nakazowe i upominawcze. Jak już wcześniej wskazano, z dniem 7.11.2019 r. dodano art. 480¹–480⁴ k.p.c. i przeniesiono do tych przepisów ogólną regulację dla obu postępowań odrębnych tj. nakazowego i upominawczego, zaś w rozdziale 2 - Postępowanie nakazowe - oraz w rozdziale 3 - Postępowanie upominawcze - pozostawiono wyłącznie regulacje charakterystyczne dla każdego z tych postępowań oraz przesądzające o ich odrębności.

Wspólne dla obu postępowań przepisy ogólne regulują m.in. ujednoczony zakres przedmiotowy postępowania nakazowego i postępowania upominawczego, termin do zaspokojenia roszczenia w całości wraz z kosztami albo wniesienie w tym terminie środka zaskarżenia, ogólną regulację co do środka zaskarżenia, czy też przyznanie referendarzowi sądowemu uprawnień do dokonywania czynności w postępowaniu nakazowym i upominawczym. Jak już wcześniej sygnalizowano, wyodrębnienie przepisów ogólnych (zawierających wspólne rozwiązania) dla postępowania nakazowego i upominawczego nie jest zabiegiem nowym, albowiem regulacja ogólna (w rozdziale 1 działu V k.p.c. - choć w innym zakresie) obowiązywała do 1.07.2000 r.⁷¹⁶, zaś w okresie do wejścia w życie zm.kpc.2019 z dniem 7.11.2019 r. obowiązywał model całkowitego wyodrębnienia (rozdzielenia) regulacji dotyczących postępowania nakazowego i upominawczego.

Przepisy ogólne umieszczono w dziale V tytułu VII części pierwszej księgi pierwszej k.p.c., lecz pierwotnie ustawodawca planował zastąpić je określeniem „przepisy wspólne”. W uzasadnieniu nowelizacji zm.kpc.2019 wskazywano, że postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze, „mimo że są do siebie zbliżone i wykorzystują te same rozwiązania, są mimo wszystko oddzielnymi postępowaniami odrębnymi, a nie wariantami

⁷¹⁶ Regulacje art. 480, 482 i 483 k.p.c. zostały z dniem 1.07.2000 r. uchylone przez art. 1 ustawy z 24.05.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554 ze zm.).

tego samego postępowania odrębnego”. Pomimo to zdecydowano się pozostawić dotychczasowe brzmienie sformułowania uzasadniając go jako utrwalony podział regulacji procesowych na ogólne i szczególne⁷¹⁷. Rozwiązanie to, należy ocenić jako prawidłowe. Obecnie przyjęty konstrukcyjny model pośredni prowadzi do prawidłowego wyodrębnienia przepisów ogólnych (wspólnej regulacji) dla postępowania nakazowego i upominawczego (bez zbędnego powielania wspólnych regulacji), przy jednoczesnym zachowaniu przepisów właściwych dla każdego z tychże postępowań odrębnych – przesądzających o ich odrębnościach i modelowych różnicach, które wzmacniają tezę o zasadności utrzymania na chwilę obecną obu omawianych postępowań odrębnych.

Ewentualne próby ujednoczenia (połączenia w jedno) tychże postępowań, bądź likwidacji jednego z nich musiały by być poprzedzone nie tylko dyskusją doktryny i środowiska praktyków, ale również poparte argumentami celowościowymi – również w kontekście realizacji szybkości postępowania. Na chwilę obecną brak jest dostatecznych przesłanek, w tym przekonujących argumentów dla podjęcia takiej rewolucyjnej w skutkach decyzji.

Jednocześnie wskazać należy, że przyjęty model obu postępowań o charakterze przyspieszonym uznać trzeba, co do zasady za prawidłowy – w szczególności w zakresie stawianego im celu, a więc właśnie realizacji postulatu szybkości postępowania, który może okazać się w niedalekiej przyszłości łatwiejszy do urzeczywistnienia, nie ze względu na kolejną nowelizację przepisów k.p.c. (prowadzącą np. do redakcyjnego przemodelowania przepisów dotyczących postępowania nakazowego i upominawczego poprzez np. ujęcie jej w jednej jednostce redakcyjnej), lecz ze względu na dążenie do wyeliminowania słabego punktu polskiego wymiaru sprawiedliwości tj. zbyt małej liczby orzeczników w odniesieniu do ilości spraw. Próba wyeliminowania tego problemu zmierzająca do realizacji postulatu szybkości postępowania, przy jednoczesnym zapewnieniu rzetelności procesu oraz wysokiej jakości merytorycznej wydawanych orzeczeń (w tym przypadku nakazów zapłaty) może łączyć się z zastosowaniem nowych technologii w wymiarze sprawiedliwości, w tym postępowaniu cywilnym.

⁷¹⁷ T. Zembrzusi [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks...*, Warszawa 2021 – uwagi do art. 484¹ k.p.c., Lex/el.2023.

5.3. Postępowanie nakazowe i upominawcze w świetle nowych technologii

5.3.1. Uwagi ogólne

Od kilkunastu lat coraz bardziej zauważalne jest wykorzystanie nowych technologii w wymiarze sprawiedliwości, zaś niewątpliwym przełomem w tym zakresie była pandemia COVID-19⁷¹⁸, która wymusiła szerokie wykorzystanie metod komunikacji na odległość w obszarach, w których proces informatyzacji wymiaru sprawiedliwości, w tym zwłaszcza w obszarze załatwiania spraw cywilnych był do tej pory powolny i niezadowolający. Informatyzacja wymiaru sprawiedliwości i elektroniczna (w tym digitalizacja) pism procesowych i sądowych, pojawienie się nowych sposobów komunikacji, możliwości przechowywania danych na dyskach wirtualnych (w tzw. chmurach), jak też systemy oparte na sztucznej inteligencji w nieuchronny sposób zmieniają sposób rozumienia zawodu prawnika i jego wykonywanie⁷¹⁹. Jednakże pomimo upływu lat i szybkiego rozwoju technologii wydaje się, że pojęcie tzw. „e-sprawiedliwości” czy jeszcze węższej możliwości wykorzystania sztucznej inteligencji w sądownictwie (w tym postępowaniu cywilnym) w powszechnej świadomości prawniczej są zagadnieniami nie tylko enigmatycznymi, ale również niezwykle złożonymi⁷²⁰.

Niniejsza problematyka składa się z dwóch kluczowych płaszczyzn tj. płaszczyzny prawniczej (na którą składają się przede wszystkim kwestie legislacyjne tj. opracowanie lub dostosowanie już istniejących regulacji w celu stworzenia niezbędnych ram prawnych dla zastosowania nowych technologii w procesie sądowego stosowania prawa) oraz płaszczyzny technologicznej (a więc sfery technicznej, która polega m.in. na opracowaniu narzędzi w postaci np. algorytmów, programów, systemów, a więc przygotowania sfery *hardware* oraz *software*⁷²¹). Dostrzec można zatem w tym zakresie potrzebę harmonijnej współpracy, a nawet swoistej symbiozy dwóch środowisk: środowiska prawniczego oraz szeroko rozumianego środowiska technicznego (w skład którego wejdą różni specjaliści, w szczególności z branży technologii informacyjnych i komunikacyjnych / ICT⁷²²).

⁷¹⁸ Zob. K. Gajda-Roszczyńska, *Przebudowa wymiaru sprawiedliwości w czasach pandemii COVID-19 ze szczególnym uwzględnieniem postępowania cywilnego*, Polski Proces Cywilny, nr 1/2022, s. 9 i nast., Taż (red.), *Impact of the COVID-19 Pandemic on Justice Systems*, Göttingen, 2023.

⁷¹⁹ Szerzej zob. opinia rzecznika generalnego TSUE M. Watheleta w sprawie Lahorgue, C-99/16, EU:C:2017:107, punkt 2.

⁷²⁰ Zob. P. Fik, P. Staszczuk, *Sztuczna inteligencja w unijnej koncepcji e-sprawiedliwości – teoria i możliwy wpływ na praktykę*, Europejski Przegląd Sądowy, nr 7/2022, s. 4-9.

⁷²¹ Najogólniejszy podział przyjmuje, że *hardware* to sprzęt komputerowy, zaś *software* to oprogramowanie.

⁷²² Ang. Information and Communication Technologies.

Prawidłowe, w tym efektywne wdrożenie nowych technologii w wymiarze sprawiedliwości wymaga ścisłej współpracy interdyscyplinarnego zespołu specjalistów, których wiedza umożliwi w tym zakresie skuteczność oraz osiągnięcie założonych celów.

Już na wstępie niniejszych rozważań wskazać należy, że ramy niniejszego opracowania nie pozwalają na pełne omówienie wszystkich kwestii związanych z nowymi technologiami w wymiarze sprawiedliwości. Z konieczności zostanie ono ograniczone do zasygnalizowania najważniejszych kwestii, ze szczególnym uwzględnieniem kierunku rozwoju oraz zastosowania nowych technologii w postępowaniu nakazowym i upominawczym. Przedmiotowa analiza w szczególności obejmie kwestie prawne (m.in. w zakresie oceny tzw. neutralności technologicznej), zaś kwestie techniczne zostaną wskazane jedynie w ograniczonym i niezbędnym zakresie, ze względu na przedmiot niniejszego opracowania i wyznaczone w tym zakresie ramy.

Podkreślenia wymaga, że zastosowanie nowych technologii – w tym sztucznej inteligencji / AI⁷²³ w wymiarze sprawiedliwości jest nie tylko przedmiotem badań w zakresie technicznym, ale również w zakresie prawnym⁷²⁴ - w tym m.in. na poziomie Unii Europejskiej⁷²⁵. Celem większości opracowań i aktów jest wskazanie potrzeby dopilnowania, aby systemy sztucznej inteligencji stosowane w Unii Europejskiej były bezpieczne, przejrzyste, identyfikowalne, zgodne z podstawowymi zasadami etycznymi, w tym

⁷²³ Nie ma jednolitego pojęcia sztucznej inteligencji, zwanej skrótowo SI (*Artificial Intelligence* – AI). Jedną z najbardziej uniwersalnych definicji jest ta wypracowana w drodze konsensusu w grupie ekspertów w ramach rekomendacji dla krajów OECD i członków stowarzyszonych w 2019 r. (*OECD Recommendation of the Council on Artificial Intelligence*): „System AI to system oparty na maszynie, który może, dla określonego zestawu celów zdefiniowanych przez człowieka, przewidywać, rekomendować lub podejmować decyzje wpływające na środowisko rzeczywiste lub wirtualne. Systemy AI są zaprojektowane do działania na różnych poziomach autonomii”. Szerzej zob. T. Zalewski, *Definicja sztucznej inteligencji* [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020, Rozdział I, Legalis/el.2023. Pamiętać jednakże należy, że postęp technologiczny powoduje szybką dezaktualizację definicji legalnych odnoszących się do rozwiązań opartych na technologii i z tego powodu ustawodawca unika zazwyczaj definiowania takich pojęć, dążąc do jak najszerzej neutralności technologicznej regulacji prawnych.

⁷²⁴ Wskazać należy w tym zakresie na szereg opracowań, wytycznych i aktów prawnych w tym zakresie, które na chwilę obecną nie stanowią pełnej i komplementarnej regulacji dotyczącej nowych technologii oraz wykorzystania sztucznej inteligencji w wymiarze sprawiedliwości, zob. Europejską Kartę Etyczną dotyczącą stosowania sztucznej inteligencji w sądownictwie (*European Ethical Charter on the use of artificial intelligence in judicial systems and their environment*) Komisji Rady Europy na rzecz Skutecznego Wymiaru Sprawiedliwości (CEPEJ) z dnia 4.11.2018 r. (<https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>), Rekomendację CM/Rec(2020)1 Komitetu Ministrów Rady Europy do państw członkowskich w sprawie wpływu systemów algorytmicznych na prawa człowieka (*Recommendation CM/Rec(2020)1 of the Committee of Ministers to member States on the human rights impacts of algorithmic systems*) z dnia 8.04.2020 r., (https://search.coe.int/cm/pages/result_details.aspx?objectId=09000016809e1154).

⁷²⁵ Zob. m.in. Rada Unii Europejskiej, Konkluzje prezydencji – Karta praw podstawowych w kontekście sztucznej inteligencji i przemian cyfrowych, 11481/20, 2020 r., (<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11481-2020-INIT/pl/pdf>) oraz projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiający zharmonizowane przepisy dotyczące sztucznej inteligencji (Akt w sprawie sztucznej inteligencji) i zmieniające niektóre akty ustawodawcze Unii z dnia 21.04.2021 r., COM(2021) 206 final 2021/0106(COD), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0206>.

niedyskryminujące i przyjazne dla środowiska⁷²⁶. Wszelkie systemy sztucznej inteligencji muszą być nadzorowane przez ludzi, aby zapobiegać jakimkolwiek szkodliwym skutkom⁷²⁷. Wskazać należy, że unijna koncepcja e-sprawiedliwości została opracowana jako jeden z elementów strategii jednolitego rynku cyfrowego, ustanowionego i obecnie rozwijanego w ramach kompetencji dzielonych Unii i ma na celu umożliwienie gospodarce, przemysłowi i społeczeństwu Europy w pełni skorzystać z nowej ery cyfrowej⁷²⁸. Jako taka jest ona częścią unijnego projektu cyfrowej Europy⁷²⁹. Unijna koncepcja e-sprawiedliwości zbudowana i opierająca się na swoistych filarach ma ułatwić dostęp do wymiaru sprawiedliwości i usprawnić systemy sądowe w tym w sprawach transgranicznych, z myślą o obywatelach, osobach wykonujących zawody prawnicze i odpowiednich organach, z uwzględnieniem niezależności sądów i podziału władzy, zaś cel ten ma być osiąganym poprzez upraszczanie i wprowadzanie komunikacji cyfrowej, dostęp do procedur i informacji prawnych oraz interoperacyjność systemów informatycznych, także w wymiarze transgranicznym⁷³⁰.

Pierwszym „filarem” e-sprawiedliwości są narzędzia (rozwiązania systemowe), które mogą być wykorzystywane „oddolnie” przez każdego obywatela Unii Europejskiej. W tym zakresie można wyróżnić portal *e-justice*, który jest dostępny we wszystkich 23 językach urzędowych Unii i który ma zapewniać informacje na temat systemów sądowniczych w poszczególnych państwach członkowskich oraz, w konsekwencji, ułatwiać dostęp do wymiaru sprawiedliwości w całej Unii Europejskiej. Jedną z jego najważniejszych funkcji jest także możliwość wypełnienia interaktywnych formularzy

⁷²⁶ Zob. J. Olszewski, *Wybrane problemy prawa UE w zakresie sztucznej inteligencji* [w:] A. Kaźmierczyk, K. Michałowska, M. Szaraniec (red.), *Verba volant, scripta manet. Księga jubileuszowa dedykowana Pani Profesor Bogusławie Gneli*, Warszawa 2023, s. 840-848.

⁷²⁷ Zob. pkt 1.1. uzasadnienia projektu Aktu w sprawie sztucznej inteligencji. Zwrócić uwagę należy, że w pkt 40 preambuły Aktu wskazano, że niektóre systemy sztucznej inteligencji przeznaczone na potrzeby sprawowania wymiaru sprawiedliwości i procesów demokratycznych należy sklasyfikować jako systemy wysokiego ryzyka, biorąc pod uwagę ich potencjalnie istotny wpływ na demokrację, praworządność, wolności osobiste, a także prawo do skutecznego środka odwoławczego i do rzetelnego procesu sądowego. W szczególności, aby wyeliminować potencjalne ryzyko tendencyjności, efektu czarnej skrzynki i błędów, jako systemy wysokiego ryzyka należy kwalifikować systemy sztucznej inteligencji, które mają za zadanie pomóc organom sądowym w badaniu i interpretacji faktów i przepisów oraz w stosowaniu tych przepisów do konkretnego stanu faktycznego. Taka kwalifikacja nie powinna jednak rozciągać się na systemy sztucznej inteligencji przeznaczone do czysto pomocniczych czynności administracyjnych, które nie mają wpływu na faktyczne sprawowanie wymiaru sprawiedliwości w poszczególnych przypadkach, takich jak anonimizacja lub pseudonimizacja orzeczeń sądowych, dokumentów lub danych, komunikacja między członkami personelu, zadania administracyjne lub przydział zasobów.

⁷²⁸ P. Fik, P. Staszczuk, *Sztuczna...*, Europejski Przegląd Sądowy, nr 7/2022, s. 4.

⁷²⁹ Zob. <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/digital-single-market/>.

⁷³⁰ Strategia dotycząca e-sprawiedliwości na lata 2019–2023 (2019/C 96/04), Dz. Urz. UE C 96/3 z 13.03.2019 r. (dalej jako strategia 2019-2023). Zob. też J. Covelo de Abreu, *The Role of Artificial Intelligence in the European e-Justice Paradigm – Suiing Effective Judicial Protection Demands, Progress in Artificial Intelligence*, nr 8/2019, s. 299-300.

dotyczących wystawiania aktów urzędowych (takich jak np. akty urodzenia, zgonu czy małżeństwa na podstawie rozporządzenia PE i Rady (UE) 2016/1191 z dnia 6.07.2016 r. w sprawie promowania swobodnego przepływu obywateli poprzez uproszczenie wymogów dotyczących przedkładania określonych dokumentów urzędowych w Unii Europejskiej i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1024/2012⁷³¹) w konkretnym państwie członkowskim. W ramach tego filaru „oddolnego” e-sprawiedliwości należy także wskazać możliwość prowadzenia cyfrowych postępowań sądowych z wykorzystaniem bezpiecznych kanałów elektronicznych⁷³² (dostępnych także na portalu *e-justice*) na podstawie rozporządzenia (WE) nr 861/2007 PE i Rady z dnia 11.07.2007 r. ustanawiającego europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń⁷³³.

Drugim „filarem” e-sprawiedliwości są narzędzia przewidziane dla samych organów administracyjnych i sądowych w ramach współpracy transgranicznej, zaś podstawowym narzędziem dostępnym w ramach tego filaru jest tzw. *e-CODEX*, który jest cyfrową platformą umożliwiającą wymianę danych w obszarze prawa i jest on stale rozwijany, ale nie jest mechanizmem zupełnie nowym. Jego pierwsze pilotażowe użycie miało miejsce już w 2013 r. w ramach postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty. W ramach celów e-sprawiedliwości wskazano dostęp do informacji w obszarze wymiaru sprawiedliwości, w tym o prawach obywateli i o prawie unijnym. Postuluje się również transgraniczne łączenie rejestrów przedsiębiorców i wszelkich baz danych mogących ułatwić postępowanie sądowe oraz jeszcze szersze udostępnianie informacji o procedurach dostępnych w państwach członkowskich, a także e-komunikację w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości poprzez kontynuację dematerializacji postępowań sądowych i pozasądowych, tak aby zapewnić łatwiejszy i szybszy dostęp do sądów oraz ułatwienie korzystania z postępowań pozasądowych

⁷³¹ Dz. Urz. UE L 316/1 z 14.11.2014.

⁷³² Jest to postępowanie sądowe z wykorzystaniem mechanizmów cyfrowych, które jednak nie zastępują procesu decyzyjnego samego sędziego, a jedynie ułatwiają przeprowadzenie samego postępowania poprzez udostępnienie właściwych narzędzi informatycznych. Por. Ch. Dubois, V. Mansvelt, P. Delvenne, *Entre nécessité et opportunités : la digitalisation de la justice belge par l'ordre des avocats, Droit et société*, nr 3/2019, s. 555 i nast. Warto zwrócić uwagę na art. 125 § 5-6 dodany ustawą z dnia 18.11.2020 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 2320, ze zm. z Dz.U. z 2022 r. poz. 1002), która wchodzi w życie z dniem 10.12.2023 r. zgodnie z komunikatem z dnia 29.05.2023 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 1077) wydanym na podstawie art. 155 ust. 10 ustawy zmieniającej. Zgodnie ze wskazanym komunikatem na podstawie art. 155 ust. 10 ustawy z dnia 18.11.2020 r. o doręczeniach elektronicznych (Dz.U. z 2023 r. poz. 285) ogłasza się, że termin wdrożenia rozwiązań technicznych niezbędnych do doręczenia korespondencji z wykorzystaniem publicznej usługi rejestrowanego doręczenia elektronicznego lub publicznej usługi hybrydowej oraz udostępnienia w systemie teleinformatycznym punktu dostępu do usług rejestrowanego doręczenia elektronicznego w ruchu transgranicznym określa się na dzień 10.12.2023 r.

⁷³³ Dz. Urz. UE L 199/1 z 31.7.2007.

(co wydaje się elementem koniecznym przy działaniach zmierzających do wykorzystania nowych technologii w wymiarze sprawiedliwości)⁷³⁴.

Nadto, wskazuje się na tzw. interoperacyjność poprzez zobligowanie państw członkowskich do technicznego wdrożenia krajowych systemów e-sprawiedliwości i zarządzania nimi, co jest niezbędne do wzajemnych połączeń między systemami państw członkowskich.

Przechodząc do dalszych rozważań wskazać należy na etapowość wykorzystania nowych technologii w wymiarze sprawiedliwości (w tym w postępowaniu cywilnym). Syntetyczne zdefiniowanie tychże etapów powinno prowadzić do próby określenia miejsca sztucznej inteligencji w ramach koncepcji e-sprawiedliwości i możliwego jej zastosowania w procesie cyfryzacji wymiaru sprawiedliwości (a w konsekwencji odniesienia tej materii do postępowania nakazowego i postępowania upominawczego).

5.3.2. Etapy wdrażania nowych technologii w wymiarze sprawiedliwości

Aby rozważyć wykorzystanie nowych technologii – w tym sztucznej inteligencji w praktyce wymiaru sprawiedliwości (w wymiarze unijnym, a w szczególności krajowym) należy rozdzielić trzy płaszczyzny rozwoju cyfryzacji szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości tj. komputeryzację, informatyzację (cyfryzację w sensie ścisłym), automatyzację i w końcu wykorzystanie sztucznej inteligencji w procesie realizacji sprawiedliwości⁷³⁵ (szczególności w zakresie decyzyjnym). Proces komputeryzacji i informatyzacji wymiaru sprawiedliwości nie jest tendencją nową.

Na kanwie polskiego wymiaru sprawiedliwości zauważalny jest trend mający na celu postępującą informatyzację na różnych płaszczyznach od digitalizacji akt, poprzez umożliwienie dostępu do licznych rejestrów za pomocą Internetu (takich jak np. księgi wieczyste, Krajowy Rejestr Sądowy czy Krajowy Rejestr Zadłużonych)⁷³⁶,

⁷³⁴ P. Fik, P. Staszczuk, *Sztuczna...*, Europejski Przegląd Sądowy, nr 7/2022, s. 5.

⁷³⁵ Wg systematyki J. Gołaczyńskiego pierwszym stopniem, poprzedzającą informatyzację jest sama komputeryzacja czyli wprowadzenie sprzętu IT do sądów, jako urządzeń wspomagających pracę sędziów i sekretariatów. Nie jest to jeszcze informatyzacja, bo komputeryzacja jest możliwa (i pierwotnie następowała w latach 90 i na początku XXI w.) nawet bez dostępu do sieci internet oraz wykorzystania specjalistycznego oprogramowania repertoryjnego itd. Informatyzacja jest natomiast wg Autora procesem o szerszym zasięgu niż komputeryzacja i polega m.in. na racjonalnym wykorzystaniu uprzednio wprowadzonych już danych w postaci elektronicznej do systemów teleinformatycznych w możliwie największym dopuszczalnym zakresie, także przez systemy teleinformatyczne innych podmiotów. zob. m.in. J. Gołaczyński, *e-Sąd przyszłości*, Monitor Prawniczy, nr 2/2019, Legalis/el.2022.

⁷³⁶ Zob. J. Korolczuk, *Informatyzacja postępowania sądowego. Szanse i zagrożenia*, Młody Jurysta, nr 4/2018, s. 37-54. Warto zauważyć, że w pewnym zakresie proces informatyzacji publicznych rejestrów odbywa się poza

wprowadzenie innych rozwiązań o charakterze cyfrowym (np. wdrożenie protokołu elektronicznego⁷³⁷ i elektronicznego potwierdzenia odbioru, czy też uruchomienie Systemu Losowego Przydziału Spraw w sądach powszechnych⁷³⁸), aż do próby stworzenia regulacji i rozwiązań umożliwiających prowadzenie postępowań sądowych w formie cyfrowej np. elektroniczne postępowanie upominawcze⁷³⁹. Wskazany etap informatyzacji dotyczy całego wymiaru sprawiedliwości – w szczególności sądów i prowadzonych przez nich postępowań w tym także w sprawach cywilnych.

Nie budzi żadnych wątpliwości postępujący proces komputeryzacji polskiego wymiaru sprawiedliwości, tak jak następny etap wykorzystania nowych technologii w postaci informatyzacji (cyfryzacji, czy też elektronicznej⁷⁴⁰). Obecnie art. 125 § 1^a k.p.c. przewiduje możliwość wyboru wnoszenia pism procesowych elektronicznie (za pośrednictwem systemu teleinformatycznego przeznaczonego do obsługi sądowego postępowania cywilnego), gdy warunki techniczne leżące po stronie sądu na to pozwalają. Należy bowiem oczekiwać, że sądy będą stopniowo zaopatrywane w system teleinformatyczny obsługujący postępowanie sądowe, który to system wymaga stworzenia, starannego przetestowania, a następnie wdrożenia oraz stałego utrzymania, w tym zwłaszcza w zakresie związanym z eliminacją pojawiających się błędów oraz zapewnieniem cyber-bezpieczeństwa, co wymaga bieżącego reagowania na pojawiające się nieustannie nowe zagrożenia, w postaci złośliwego oprogramowania (ang. *mal-ware*) w postaci wirusów oraz narzędzi szpiegowskich (ang. *spy-ware*).

Warto podkreślić, że jedynym postępowaniem rozpoznawczym w pełni z informatyzowanym (choć w dalszym ciągu „hybrydowym” z uwagi na względną fakultatywność korzystania przez pozwanego z systemu teleinformatycznym w tym postępowaniu) jest wciąż elektroniczne postępowanie upominawcze⁷⁴¹, które stanowi

organami władzy publicznej w ścisłym tego słowa znaczeniu (zob. Rejestry Notarialne w tym Rejestr Spadkowy oraz Rejestr Testamentów prowadzone w systemie teleinformatycznym przez Krajową Radę Notarialną). Zjawisko to, w raz z rozszerzaniem kompetencji notariuszy jako przedstawicieli prawniczego zawodu zaufania publicznego, do dokonywania czynności w sprawach spadkowych, w pewnym zakresie wpisuje się w fenomen tzw. prywatyzacji wymiaru sprawiedliwości.

⁷³⁷ Dokonane na mocy ustawy z 29.04.2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2010 r. Nr 108, poz. 684).

⁷³⁸ Sposób funkcjonowania systemu teleinformatycznego służącego losowemu przydziałowi spraw i zadań sądu, działającego na podstawie generatora liczb losowych jest określony obecnie w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1141).

⁷³⁹ Postępowanie to zostało ukształtowane jako jedno z postępowań odrębnych i wprowadzone do k.p.c. ustawą z dnia 9.01.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie z dniem 1.01.2010 r. (Dz.U. z 2009, Nr 26, poz. 156.).

⁷⁴⁰ Zob. A. Jarocho, *Zasada równości stron w kontekście elektronicznej postępowania cywilnego* [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016, s. 18 i nast.

⁷⁴¹ Szerzej na temat regulacji elektronicznego postępowania upominawczego zob. m.in. A. Olaś, *Elektroniczne...* [w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 742-862, J. R. Antoniuk, *Postępowanie sądu*

postępowanie odrębne przewidziane przez k.p.c. (art. 505²⁸ – 505³⁹ k.p.c.). Nowelizacja k.p.c. w wyniku, której wprowadzono elektroniczne postępowanie upominawcze (tzw. EPU) stanowiła jeden z etapów informatyzacji wymiaru sprawiedliwości i miała m.in. na celu istotne ograniczenie liczby spraw załatwianych w zwykłym postępowaniu

właściwego po przekazaniu mu sprawy wniesionej w elektronicznym postępowaniu upominawczym (uwagi na tle art. 505³⁷ k.p.c.), *Monitor Prawniczy*, nr 20/2012, Tenże, *Pozew i sprzeciw od nakazu zapłaty wniesione w elektronicznym postępowaniu upominawczym po przekazaniu sprawy do sądu właściwego (uwagi na tle znowelizowanego art. 505³⁷*, *Polski Proces Cywilny*, nr 4/2015, G. Bar, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – poradnik dla powoda*, *Prawo Mediów Elektronicznych*, nr 4/2012, J. Bodio, *Pisma procesowe w elektronicznym postępowaniu upominawczym – warunki formalne i uzupełnienie ich braków*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka (red.), *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Doświadczenia i perspektywy*, Lublin 2017, A. Brenk, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – kilka uwag na temat e-sądu*, *Krajowa Rada Sądownicza* nr 3/2014, S. Cieślak, *Elektroniczne...*, *Monitor Prawniczy*, nr 7/2010, B. Draniewicz, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, *Edukacja Prawnicza*, nr 5/2010, Tenże, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – charakterystyka wybranych elementów*, *Edukacja Prawnicza*, nr 11/2010, P. Fik, *Art. 505^{29a} k.p.c. na tle nowelizacji z 10 maja 2013 r. – uwag kilka*, *Przegląd Sądowy*, nr 5/2014, K. Flaga-Gieruszyńska, A. Klich, *Realizacja zasady prawa do sądu w elektronicznym postępowaniu upominawczym*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka (red.), *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Doświadczenia i perspektywy*, Lublin 2017, R. Flejszar, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, *Państwo i społeczeństwo*, nr 3/2009, J. Gołaczyński, *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, Warszawa 2010, Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2014, Tenże, *Informatyczny przełom w postępowaniu cywilnym? Rozważania nad elektronicznym postępowaniem upominawczym*, *Palestra*, nr 9-10/2009, Tenże, *Elektroniczne postępowanie upominawcze po nowelizacji* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak (red.), Sopot 2016, Tenże, *Elektroniczne postępowanie upominawcze w świetle celów informatyzacji podmiotów publicznych*, *Acta Universitatis Wratislaviensis Przegląd Prawa i Administracji*, nr 2/2020, B. Kaczmarek–Templin, *Mechanizm rozpoznania sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym – polemika*, *Monitor Prawniczy*, nr 16/2010, M. Kaczyński, *Sprzeciw od nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym*, *Radca Prawny*, nr 1/2011, A. Kościółek, *Sprzeciw w elektronicznym postępowaniu upominawczym – uwagi na tle obowiązujących oraz projektowanych rozwiązań legislacyjnych*, *Monitor Prawniczy*, nr 13/2013, Taż, *Elektroniczne postępowanie upominawcze w świetle zmian legislacyjnych* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka, *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Doświadczenia i perspektywy*, Lublin 2017, Taż, *Systemy automatycznego orzekania w sprawach cywilnych ze szczególnym uwzględnieniem elektronicznego postępowania upominawczego*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza* 2012, z. 74, S. Kotecka, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, *Boston IT Security Review*, nr 3/2008, S. Kotecka, A. Zalesińska, *Wpływ nowelizacji przepisów KPC o elektronicznym postępowaniu upominawczym na jego szybkość*, *Prawo Mediów Elektronicznych*, nr 1/2012, A. Olaś, *Umorzenie elektronicznego postępowania upominawczego na wniosek powoda po nowelizacji z 10.7.2015 r. – cz. I i II*, *Monitor Prawniczy*, nr 6-7/2016, Tenże, *Czy w razie cofnięcia przez powoda pozwu w elektronicznym postępowaniu upominawczym wskutek zapłaty powodowi przysługuje wobec pozwanego roszczenie o zwrot kosztów procesu?*, *Polski Proces Cywilny*, nr 2/2021, B. Pękalski, *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Ogólna charakterystyka*, *Ministerstwo Sprawiedliwości*, Warszawa 2008, P. Potejko, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – fikcja wymiaru sprawiedliwości?*, *Monitor Prawniczy*, nr 1/2010, P. Rylski, *Funkcjonowanie w praktyce przepisów o elektronicznym postępowaniu upominawczym na etapie po wniesieniu sprzeciwu lub po przekazaniu sprawy sądowi właściwości ogólnej*, *Prawo w działaniu. Sprawy cywilne*, nr 24/2015, J. Studzińska, *Wytoczenie powództwa w elektronicznym postępowaniu upominawczym i jego umorzenie a bieg terminu przedawnienia – cz. I i II*, *Monitor Prawniczy*, nr 2-3/2015, M. Tchórzewski, P. Telenga, *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz.*, Warszawa 2010, G. Tylec, J. Misztal–Konecka, *Elektroniczne aspekty wymiaru sprawiedliwości. Projekt elektronicznego postępowania upominawczego*, Bydgosz – Lublin 2009, G. Tylec, P. Telusiewicz, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – pierwsze 3 miesiące. Uwagi dotyczące praktyki funkcjonowania*, *Monitor Prawniczy*, nr 14/2010, A. Zalesińska, *Portal Informacyjny, Portal Orzeczeń i elektroniczne postępowanie upominawcze. Zagadnienia praktyczne* [w:] D. Szostek (red.), *Bezpieczeństwo danych i IT w kancelarii prawnej radcowskiej, adwokackiej, notarialnej, komorniczej*, Warszawa 2018, T. Zembrzusi, *Elektroniczne postępowanie upominawcze, a skuteczność ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym* [w:] T. Giaro (red.), *Skuteczność prawa. Konferencja Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, 27 lutego 2009 r.*, Warszawa 2010.

upominawczym, a także zwiększenie szybkości postępowania. Utworzono tzw. e-sąd, jako wydział jednego z sądów powszechnych, a precyzując rozpoznawanie spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym powierzono VI Wydziałowi Cywilnemu Sądu Rejonowego Lublin-Zachód w Lublinie⁷⁴². Przebieg postępowania zaprojektowano tak, że strona, która wnosi pozew, komunikuje się z e-sądem wyłącznie drogą elektroniczną za pomocą specjalnego systemu informatycznego (art. 505³¹ § 1 k.p.c.)⁷⁴³. Po zarejestrowaniu na platformie internetowej www.e-sad.gov.pl, powód może złożyć pozew oraz inne pisma procesowe, zaś pozwany ma możliwość wyboru sposobu komunikacji z e-sądem: elektroniczny (poprzez dedykowany system) lub tradycyjny (art. 505³¹ § 2 k.p.c.)⁷⁴⁴.

Wskazać należy, że system teleinformatyczny *e-sądu* pełni m.in. funkcję biura podawczego, organu doręczeniowego, programu repetytoryjnego, sądowych akt sprawy oraz repozytorium przechowującego elektroniczne tytuły wykonawcze. W konsekwencji, pomimo braku automatyzacji procesu decyzyjnego - co do oceny podstaw wydania nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym (albowiem ocena i decyzja w tym zakresie jest w pełni autonomiczną decyzją człowieka - orzecznika), informatyzacja czynności procesowych i technicznych w tym postępowaniu poszła dalej niż np. w angielskim systemie *Money Claim Online*⁷⁴⁵. Pamiętać również należy, że polskie elektroniczne postępowanie upominawcze nie jest w pełni oryginalną koncepcją naszego ustawodawcy, albowiem szerokie wykorzystanie technologii informatycznych w ramach specjalnych postępowań sądowych (w celu zwiększenia dostępu do sądu, przyspieszenie przebiegu postępowania, odciążenia sądów oraz zmniejszenia kosztów postępowania) znane jest innym krajom m.in. wchodzącym w skład Unii Europejskiej⁷⁴⁶.

Wskazać należy, że na gruncie polskim pomimo prób informatyzacji i wykorzystania nowych technologii przepisy ogólne w k.p.c. dotyczące składania pism procesowych, doręczeń

⁷⁴² Obowiązujące rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie przekazania rozpoznawania spraw w elektronicznym postępowaniu upominawczym z dnia 29 listopada 2012 r. (Dz.U. z 2012 r. poz. 1348).

⁷⁴³ S. Cieślak, *Elektroniczne...*, Monitor Prawniczy, nr 7/2010, s. 359 i nast., Legalis/el.2023.

⁷⁴⁴ M. Siemaszkiewicz, *Automatyzacja postępowania cywilnego – zagadnienia wybrane*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 1/2017, s. 43, M. Załucki, *Nowe technologie a sprawność i przyszłość sądownictwa w Polsce*, Przegląd Sądowy, nr 11-12/2021, Lex/el.2023.

⁷⁴⁵ J. Pawliczak, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – założone cele a praktyka funkcjonowania*, Warszawa 2011, s. 11, J. Pawliczak, A. Pietryka, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – ocena skutków regulacji*, KRS, nr 4/2011, s. 31.

⁷⁴⁶ A. Harast, *Elektroniczne...*, Monitor Prawniczy, nr 20/2009, s. 1085 i nast., Legalis/el.2023. Można w tym zakresie wskazać np. na Łotwę, gdzie wprowadzono system umożliwiający składanie spraw *on-line* do sądów wraz wypełnianiem i przesyłaniem elektronicznych formularzy, kalkulator umożliwiający obliczenie opłat sądowych, czy też monitorowanie statusu spraw, zob. *Quality of Public Administration A Toolbox for Practitioners, Theme 7* [w:] *Quality justice systems, European Commission's Inter-service group on Public Administration Quality and Innovation*, Luksemburg 2017, s. 55–56.

elektronicznych, elektronicznych czynności sądowych nie są systemowo stosowane z uwagi na brak utworzenia i wdrożenia systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie cywilne⁷⁴⁷. Wydaje się, że kluczem do wprowadzania dalszych rozwiązań informatycznych w sądach musi być kierunek digitalizacji akt postępowania i umożliwienie do nich wglądu zarówno przez pracowników sądu, w tym orzeczników (sędziów, asesorów i referendarzy sądowych) rozstrzygających sprawę, stron postępowania, jak i innych osób zainteresowanych (np. biegłych sądowych). Taka zmiana formy prowadzenia akt zapewniłaby przepływ informacji o postępowaniu pomiędzy zainteresowanymi w czasie rzeczywistym. Wskazać należy, że prowadzenie ich w dotychczasowej formie (jako akt podstawowych) zamyka możliwość dalszego rozwoju środków elektronicznych, które miałyby na celu dalszą automatyzację procesów sądowych⁷⁴⁸. Akta sprawy, zgodnie z art. 53 p.u.s.p. będą musiały być utrwalone w systemie teleinformatycznym (tak jak np. akta rejestrowe, w elektronicznym postępowaniu upominawczym oraz w postępowaniu upadłościowym), zaś dostęp do tych akt, zgodnie z art. 9 k.p.c., powinny mieć strony i ich pełnomocnicy. Konsekwencją tego winno być zmierzanie do upowszechnienia centralnego i jednolitego systemu teleinformatycznego obsługującego postępowania sądowe⁷⁴⁹.

Dążenie do automatyzacji wymiaru sprawiedliwości (w tym postępowania cywilnego) i ewentualne zastosowanie sztucznej inteligencji musi być poprzedzone zsynchronizowanym rozwojem narzędzi do dalszego rozwoju⁷⁵⁰. Kluczowym etapem jest szeroka informatyzacja

⁷⁴⁷ J. Gołaczyński, *Informatyzacja postępowania cywilnego. Od odrębności do modelu podstawowego*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 5/2022, s. 152.

⁷⁴⁸ G. Sikorski, *Geneza, rozwój i perspektywy systemów informatycznych wspomagających procesy merytoryczne w sądach powszechnych* [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016, s. 47 i nast.

⁷⁴⁹ J. Gołaczyński, *Informatyzacja...*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 5/2022, s. 173.

⁷⁵⁰ Na chwilę obecną można zauważyć mnogość różnych narzędzi mających na celu informatyzację wymiaru sprawiedliwości np. e-PUAP, Portal Informacyjny Sądów Powszechnych, Sędzia2, Currenda i wiele innych - jednakże należy sformułować postulat opracowania jednego, spójnego i kompatybilnego systemu informatycznego do obsługi polskiego wymiaru sprawiedliwości - cyfrowego systemu sądowego, który obejmowałby swoim zakresem całe postępowanie tak na etapie polubownego rozwiązywania sporów np. mediacji, poprzez postępowanie sądowe (tj. etap postępowania rozpoznawczego) oraz postępowanie egzekucyjne, zob. Ł. Małecki-Tepicht, *Rewolucja cyfrowa w sądownictwie - przegląd obszarów i narzędzi wzmacniania efektywności wymiaru sprawiedliwości*, Iustitia, nr 2/2020, s. 70-75, R. Cisek, *Informatyzacja sądownictwa w Polsce. Co zostało zrobione? Na co jeszcze czekamy?*, Na wokandzie, nr 2/2011, E. Gapska, *Wykorzystanie technik informatycznych w cywilnym postępowaniu sądowym* [w:] P. Pogonowski (red.), P. Cioch (red.), E. Gapska (red.), J. Nowińska (red.), *Współczesne przemiany postępowania cywilnego*, Warszawa 2010, J. Gołaczyński, *Elektroniczne biuro podawcze* [w:] *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016, J. Gołaczyński, A. Zalesińska, *Kierunki informatyzacji postępowania cywilnego po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r.*, Monitor Prawniczy, nr 7/2020, J. Gołaczyński, S. Kotecka, *Kolejny etap informatyzacji postępowania cywilnego. Uwagi na tle projektu zmiany ustawy - Kodeks postępowania cywilnego. Cz. I, Prawo Mediów Elektronicznych*, nr 2/2010, J. Gołaczyński, *Informatyzacja postępowania cywilnego - uwagi wprowadzające* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka (red.), *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Doświadczenia i perspektywy*, Lublin 2017, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.),

(cyfryzacja) wymiaru sprawiedliwości (w tym postępowania cywilnego) umożliwiająca w pełni cyfrową wymianę informacji na linii strony-organ procesowy na każdym etapie postępowania (nie ograniczając się do fragmentarycznych uregulowań, lecz dążąc do zapewnienia możliwości przeprowadzenia całego postępowania za pomocą cyfrowego systemu sądowego jako narzędzia przy zachowaniu roli człowieka, którą pełni w wymiarze sprawiedliwości), przy uwzględnieniu możliwości wniesienia pism w formie tradycyjnej, lecz przy jednoczesnym zapewnieniu mechanizmu i narzędzi do digitalizacji tychże dokumentów w celu dalszego procedowania już przy użyciu narzędzi cyfrowych.

Kluczową kwestią z punktu widzenia rozwoju cyfrowego (jego kolejnego etapu) wymiaru sprawiedliwości (w szczególności postępowania cywilnego) jest ocena, w jakim zakresie z punktu widzenia praktycznego można zastosować nowe technologie, w tym przede wszystkim sztuczną inteligencję, w naczelnej roli jaką spełnia wymiar sprawiedliwości tj. wymiarze decyzyjnym – orzecznictwym⁷⁵¹. W tym zakresie istotne są dwie płaszczyzny: automatyzacja oraz możliwość wykorzystania sztucznej inteligencji w procesie orzekania.

W literaturze przedstawiciele doktryny dość swobodnie posługują się pojęciem automatyzacji⁷⁵², którą należy rozróżnić od pełnego i autonomicznego wykorzystania sztucznej inteligencji. W doktrynie sztuczna inteligencja (*Artificial Intelligence – AI*) jest definiowana jako system, który pozwala na wykonywanie zadań wymagających procesu uczenia się i uwzględnienia nowych okoliczności w toku rozwiązywania danego problemu i który w różnym stopniu – w zależności od konfiguracji – może działać autonomicznie oraz wchodzić w interakcję z otoczeniem⁷⁵³. Nie można jej zatem utożsamiać z prostymi algorytmami. Algorytmy wykonują przydzielone im z góry zadania poprzez otrzymane instrukcje – linijki kodu (tzw. „system ekspertowy” automatyzacji procesu decyzyjnego),

Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2016, A. Kościółek, *Elektroniczne czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, Taż, *Elektroniczne czynności procesowe – wczoraj, dziś i jutro* [w:] E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, Sopot 2016, K. Markiewicz, *Informatyzacja postępowania cywilnego – de lege lata i de lege ferenda* [w:] K. Markiewicz, A. Torbus (red.), *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym kodeksie postępowania cywilnego*, Warszawa 2014.

⁷⁵¹ I. Izarova, *Digitalization of justice in Ukraine: some remarks on the main goal* [w:] K. Gajda-Roszczyńska (red.), *Impact...*, Göttingen, 2023, s. 235 i nast.

⁷⁵² M. Dymitruk, *Sztuczna inteligencja w wymiarze sprawiedliwości?* [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo...*, Warszawa 2020, Rozdział XX.6., *Legalis/el. 2023* posługuje się pojęciem „automatyzacja” jako pełnego udziału sztucznej inteligencji w procesie orzecznictwym w postępowaniu sądowym, w przeciwieństwie do modelu „doradczego”, w którym AI jest tylko narzędziem ułatwiającym człowiekowi wydanie orzeczenia.

⁷⁵³ A. Olaś, *Looking beyond Covid-19 pandemic: does Artificial Intelligence have a role to play in preparing the justice system for the next global pandemic or similar hardship? The European perspective* [w:] K. Gajda-Roszczyńska (red.), *Impact...*, Göttingen, 2023, s. 249 i nast.

zaś sztuczna inteligencja to coś więcej, ponieważ oprócz wykonywania przypisanych jej zadań ma ona w swoim genie (*definiensie*) także dążność do ciągłego udoskonalania się i wyboru najefektywniejszych rezultatów na przyszłość (z ang. tzw. *machine learning*)⁷⁵⁴.

Na potrzeby niniejszego opracowania uznać należy, że automatyzacja wymiaru sprawiedliwości to wykorzystywane algorytmy wykonujące przydzielone im z góry zadania poprzez otrzymane instrukcje – linijki kodu. Nie jest to zupełnie nowa płaszczyzna rozwoju wymiaru sprawiedliwości, gdyż tak rozumiana automatyzacja jest wykorzystywana i stosowana w wielu krajach⁷⁵⁵ np. w niemieckim postępowaniu cywilnym (*Elektronische Mahnverfahren/Automatisiertes/automationsunterstützten Datenverarbeitung (ADV) Mahnverfahren*). Niemieckie ZPO nie wyodrębnia osobnego postępowania elektronicznego, lecz mamy do czynienia z jednolitą regulacją postępowania upominawczego (*Mahnverfahren*), postępowania odrębnego o fakultatywnym charakterze wykorzystującego nowe technologie. Powód wedle uznania może wnieść wniosek (pozew) o wydanie nakazu zapłaty na urzędowym formularzu składanym w tradycyjnej formie papierowej, na elektronicznych nośnikach danych lub drogą elektroniczną (przy wykorzystaniu dedykowanego oprogramowania – np. *ProfiMahn lub TAR/WEB*, za pomocą ogólnodostępnej, bezpłatnej strony internetowej – *Online-Mahn Antrag* ewentualnie przy wykorzystaniu elektronicznej skrzynki pocztowej dla sądów i urzędów tzw. *EGVP*)⁷⁵⁶. W niemieckim postępowaniu upominawczym automatyzacja polega jedynie na prostym przetwarzaniu danych podanych przez wierzyciela, które to dane nie są poddawane analizie prawnej czy faktycznej przez sztuczną inteligencję mającą umiejętność nie tylko analitycznej oceny danych, ale przede wszystkim samodoskonalenia poprzez uczenie się w trakcie kolejnych postępowań⁷⁵⁷. Nakaz zapłaty w niemieckim postępowaniu upominawczym sporządzany jest przez wewnętrzny system komputerowy bez konieczności interwencji ze strony czynnika ludzkiego, zaś w ramach systemu

⁷⁵⁴ Zob. P. Fik, P. Staszczuk, *Sztuczna...*, Europejski Przegląd Sądowy, nr 7/2022, s. 6.

⁷⁵⁵ Austria uznawana jest za globalnego prekursora w zakresie rozwoju komunikacji elektronicznej w postępowaniu cywilnym oraz jego informatyzacji i proces ten rozpoczęła już od 1976 r., a w której informatyzacja, automatyzacja i użycie nowych technologii w wymiarze sprawiedliwości skupia się w tzw. *Österreichisches Bundesrechenzentrum* i portalu dedykowanemu wymiarowi sprawiedliwości *justizonline.gv.at*. Kolejnym przykładem europejskich krajów intensyfikujących wdrażanie nowych technologii w postępowaniu cywilnym są m.in. Estonia oraz Wielka Brytania (w szczególności Anglia i Walia), zob. M. Dargas-Draganik, *Wykorzystanie sztucznej inteligencji w postępowaniach sądowych na przykładzie Chin i Estonii*, Gdańskie Studia Azji Wschodniej, nr 22/2022, A. Garlacz, *Money Claim Online – składanie pozwów przez Internet w Anglii i Walii*, Monitor Prawniczy, nr 16/2006 (dodatek Prawo Mediów Elektronicznych nr 5), Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze w Anglii i Walii (Money Claim Online)* [w:] J. Gołaczyński (red.), *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, Warszawa 2010, K. Jasik-Kuchta, *Proponowane zmiany w polskim elektronicznym postępowaniu upominawczym w świetle rozwiązań Online Civil Money Claims*, Monitor Prawa Handlowego, nr 4/2018.

⁷⁵⁶ B. Sujecki, *Das elektronische Mahnverfahren*, Monachium 2008, s. 124 i nast.

⁷⁵⁷ A. Harast, *Elektroniczne...*, Monitor Prawniczy, nr 20/2009, s. 1087 i nast.

EDV (*Elektronische Datenverarbeitung*) automatycznie weryfikowane są dane, sprawdzana jest właściwość sądu, a pozew badany jest poprzez sprawdzenie np. danych pozwu, czy też okresu dochodzonego roszczenia (czy np. nie obejmuje przyszłych świadczeń)⁷⁵⁸. W razie potrzeby system wystawia powodowi wezwanie do uzupełnienia braków, a gdy wystąpią braki, które nie mogą podlegać ocenie przez system komputerowy (np. gdy w miejscu, gdzie należy wskazać roszczenie, wstawione są litery, a nie cyfry), system dokonuje wydruku, po czym przekazuje urzędnikowi sądowemu (*Rechtspfleger*) pozew do sprawdzenia, przygotowania i rozstrzygnięcia, zaś komunikacja pomiędzy sądem upominawczym a powodem odbywa się nie tylko w jedną stronę, czyli od powoda do sądu, ale również odwrotnie⁷⁵⁹. Dysponentem i decydentem w ramach niemieckiego postępowania upominawczego jest zawsze człowiek (właściwy orzecznik), zaś ocena przedstawionych przez powoda faktów uzasadniających wydanie nakazu zapłaty następuje w sposób zautomatyzowany (przy pomocy opracowanego algorytmu w oparciu o przygotowany system za pośrednictwem Internetu). Ocena ta nie następuje jednak przy użyciu sztucznej inteligencji.

Głównym wyzwaniem w kwestii udziału nowych technologii w wymiarze sprawiedliwości (m.in. w postępowaniu cywilnym) i rozwoju unijnej koncepcji e-sprawiedliwości (oraz jej zastosowania na poziomie krajowym) w przyszłości będzie odpowiedź na pytanie, w jakim zakresie możliwe jest wykroczenie poza czystą automatyzację w ramach wykorzystania sztucznej inteligencji w wymiarze sprawiedliwości. W konsekwencji, pojawią się wątpliwości odnoszące się do tego, jaki model zastosowania sztucznej inteligencji należy przyjąć i w zakresie jakich spraw (kategorii czy też rodzajów postępowań) sztuczna inteligencja mogłaby znaleźć szersze niż obecnie zastosowanie.

Jak już wskazywano wcześniej ramy niniejszego opracowania pozwalają jedynie na zasygnalizowanie pewnych aspektów wskazanej problematyki, która nie jest kwestią czysto prawniczą, lecz balansuje na styku prawa (i neutralnych technologicznie rozwiązań prawnych umożliwiających stosowanie nowych technologii w tym sztucznej inteligencji) oraz inżynierii (tj. m.in. informatyki, robotyki – która to dziedzina będzie musiała odpowiedzieć na techniczne

⁷⁵⁸ K. Knoppek, *Postępowanie...*[w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea...*, Warszawa 2011, s. 378-380.

⁷⁵⁹ A. Olaś, *Elektroniczne...*[w:] S. Cieślak (red.), *System...*, Warszawa 2023, s. 746-747, A. Harast, *Elektroniczne...*, Monitor Prawniczy, nr 20/2009, s. 1087 i nast., K. Knoppek, *Teoretyczne...* [w:] A. Nowak (red.) *Wokół...*, Katowice 2001, s. 106-108, zob. również, B. Sujecki, *Das Europäische Mahnverfahren*, Neue Juristische Wochenschrift, nr 23/2007, Tenże, *Mahnverfahren. Mit elektronischem und europäischem Mahnverfahren*, Heidelberg 2007, Tenże, *Das Online-Mahnverfahren in Deutschland*, MMR nr 6/2006, *passim*.

aspekty i możliwość zastosowania nowej technologii w wymiarze sprawiedliwości – w szczególności w zakresie stworzenia rozwiązań na poziomie *software i hardware*)⁷⁶⁰.

Rozważyć należy dwa modele przyszłego zastosowania sztucznej inteligencji w polskich postępowaniach sądowych (w szczególności postępowaniu cywilnym) tj.: model pełnego i autonomicznego wykorzystania oraz model doradczy. W przypadku pierwszego z nich, najpełniejszego (najszerszego) – zakłada się zastosowanie technik sztucznej inteligencji do stworzenia systemu, który uprawniony byłby do samodzielnego przeprowadzenia postępowania sądowego (zamiast sędziego lub referendarza sądowego - człowieka), dokonując ogółu niezbędnych czynności i rozumowań wymaganych do wydania merytorycznego orzeczenia, a sama decyzja (orzeczenie) systemu byłoby wiążące

⁷⁶⁰ Zob. G. Aini, *A Summary of the Research on the Judicial Application of Artificial Intelligence*, Chinese Studies 2020, vol. 9, G. Bar, *Przejrzystość, w tym wyjaśnialność, jako wymóg prawny dla systemów Sztucznej Inteligencji*, Monitor Prawniczy, nr 20/2020, M. Bartoszek, *Zastosowanie sztucznej inteligencji w sądownictwie w świetle zasady skutecznej ochrony sądowej*, Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis, nr 11/2022, A. Bieliński, *Potencjalne obszary zastosowania sztucznej inteligencji w postępowaniu cywilnym – czy obecnie ma to rację bytu i czy jesteśmy na takie rozwiązania gotowi?* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe: zagadnienia wybrane*, Warszawa 2019, N. Carboni, M. Velicogna, *Electronic data exchange within European justice: e-CODEX Challenges, threats and opportunities* [w:] *International Journal For Court Administration*, Williamsburg 2012, E. Chmura-Szczecińska, *Automatyzacja decyzji w prawie – pola i granice stosowania*, Studia Prawnicze PAN, nr 2/2021, A. Chroma, *e-CODEX i elektronizacja systemu sądownictwa jako element rozwoju big data* [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016, E. Dobrzeńska, *e-SENS solutions within European e-Justice context* [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016, M. Dymitruk, J. Gołaczyński, *Elektroniczny sąd a sztuczna inteligencja w prawie polskim* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe: zagadnienia wybrane*, Warszawa 2019, M. Górski, *Dziesiąty element. Sztuczna inteligencja jako sędzia a prawo do sądu*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 3/2022, K. Jasińska, *Czy „referendarza z Lublina” może zastąpić „sędzia robot”?*, Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały 2020, nr 1 (26), B. Kaczmarek-Templin, *Sztuczna inteligencja (AI) i perspektywy jej wykorzystania w postępowaniu przed sądem cywilnym*, Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały, nr 2/2022, K. Kálmán, L. Kiss, K. Mezei, B. Szentgáli-Tóth, *Oprogramowania oparte na sztucznej inteligencji w sądach na całym świecie: praktyka, perspektywy i wyzwania mające znaczenie dla Węgier i Europy Środkowej*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 2/2022, A. Kasperska, *Problemy zastosowania sztucznych sieci neuronalnych w praktyce prawniczej*, Przegląd Prawa Publicznego, nr 11/2017, A. Kościółek, A. Banaszewska, *Automatyzacja orzekania w europejskim postępowaniu nakazowym*, [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016, A. Kościółek, *Wykorzystanie sztucznej inteligencji w sądowym postępowaniu cywilnym – zagadnienia wybrane* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe: zagadnienia wybrane*, Warszawa 2019, M. Kotalczyk, *Sztuczna inteligencja w służbie polskiego sądu – propozycje rozwiązań*, Iustitia, nr 2/2021, E. Kurowska-Tober, Ł. Czynienik, M. Koniarska, *Aspekty prawne sztucznej inteligencji – zarys problematyki*, Monitor Prawniczy, nr 21/2019, P. Michalik, *Czy analiza predykcyjna stanowi zagrożenie dla rzeczywistej realizacji prawa do sądu?*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 1/2022, M. Nowakowski, *O moralnej odpowiedzialności HAL-a 9000, czyli etyka sztucznej inteligencji w praktyce. Czy potrzebujemy definicji sztucznej inteligencji?*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 1/2022, A. D. Reiling, *Courts and Artificial Intelligence*, *International Journal for Court Administration*, nr 11/2020, A. Sadłowski, *Sztuczna inteligencja jako system predykcyjny* [w:] B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii*, Warszawa 2021.

dla stron postępowania⁷⁶¹. W modelu takim całe postępowanie zmierzające do wydania merytorycznego orzeczenia jak i jego efekt w postaci np. wyroku, postanowienia, nakazu zapłaty pozbawiony byłby udziału czynnika ludzkiego. Wskazać należy, że rząd Estonii dokonujący w zakresie wymiaru sprawiedliwości ciągłej cyfryzacji (informatyzacji)⁷⁶² planował pełną automatyzację postępowania upominawczego, jednakże na chwilę obecną wycofano się z tego projektu⁷⁶³.

Wskazać należy, że na chwilę obecną założenie stworzenia i funkcjonowania całkowicie autonomicznego systemu opartego na sztucznej inteligencji tzw. sędziego-roboty jest z prawnego⁷⁶⁴ i technicznego punktu widzenia⁷⁶⁵, raczej niemożliwe. W tym zakresie

⁷⁶¹ M. Dymitruk, *Sztuczna...* [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo...*, Warszawa 2020, Rozdział XX.6., Legalis/el. 2023.

⁷⁶² Pierwszym projektem był system e-akt (*e-files system*), która to platforma umożliwiała również sądom przesyłanie obywatelom różnych dokumentów, a powiadomienia potwierdzają sędziom, że wszystkie akta zostały pomyślnie dostarczone. Każdy dokument jest oznaczony znacznikiem czasu i zawiera bezpieczny podpis elektroniczny, zaś informacje niejawne mogą być szyfrowane przez sądy w taki sposób, że żadna osoba trzecia nie będzie miała dostępu do danych. Każdy obywatel Estonii w bezpieczny sposób może dokonać uwierzytelnienia swojej tożsamości i uzyskania dostępu do platformy e-sprawiedliwości, poprzez którą może inicjować różnego rodzaju sprawy online. Dane są udostępnione między instytucjami powiązаныmi ze sprawą, a sądy mogą rozpocząć postępowanie z dokumentami związanymi z tą sprawą. Te interakcje opierają się na zasadzie jednorazowości, co znaczy, że duplikaty informacji nie są dozwolone w innych bazach danych i zachowana jest w tym zakresie kwestia danych wrażliwych (w tym osobowych) oraz poufność, zob. M. Dargas-Draganik, *Wykorzystanie...*, Gdańskie Studia Azji Wschodniej, nr 22/2022, s. 98-99.

⁷⁶³ W 2019 r. powstał w Estonii projekt mający na celu stworzenie sztucznej inteligencji, która zastąpiłaby sędziów w sprawach cywilnych o drobne roszczenia, nieprzekraczające 7000 euro i miał być oparty o krajowy system identyfikacji z wykorzystaniem uczenia maszynowego. Argumentem za realizacją projektu jest zbyt duża liczba spraw sądowych i zbyt mała liczba sędziów. Statystyki dostępne na oficjalnej stronie www.e-Estonia.com wskazują, że liczba sędziów w Estonii jest obecnie taka sama jak 20 lat temu, natomiast liczba spraw sądowych podwoiła się, co realnie wpływa na wydłużenie postępowania sądowego. Wskazywano, że Estonia pracuje nad stworzeniem systemu sztucznej inteligencji do rozstrzygania niektórych kategorii spraw (zob. np. E. Niiler, *Can AI Be a Fair Judge in Court? Estonia Thinks So*, <https://www.wired.com/story/can-ai-be-fair-judge-court-estonia-thinks-so/> oraz T. Kerikmäe, E. Pärn-Lee, *Legal dilemmas of Estonian artificial intelligence strategy: in between of e-society and global race*, AI & Society 2020.). Rząd Estonii zaprzeczył planom wprowadzenia postępowania opartego o autonomiczną sztuczną inteligencję (tzw. robota-sędziego) w oficjalnym komunikacie. Wskazano jedynie na potrzebę automatyzacji postępowania dla jego optymalizacji i częściowe zastąpienie postępowania analogowego postępowaniem opartym na danych. Jednym z celów działania rządu Estonii jest to, aby wszystkie sprawy sądowe były prowadzone cyfrowo, a procesy były w jak największym stopniu zoptymalizowane i zautomatyzowane, zob. oficjalny komunikat estońskiego Ministerstwa Sprawiedliwości z 16.02.2022 r., <https://www.just.ee/en/news/estonia-does-not-develop-ai-judge>.

⁷⁶⁴ Wskazać należy, że pkt 48 preambuły projektu Aktu w sprawie sztucznej inteligencji stanowiący, że systemy sztucznej inteligencji wysokiego ryzyka (a więc również stosowane na potrzeby wymiaru sprawiedliwości) należy projektować i opracowywać w taki sposób, aby osoby fizyczne mogły nadzorować ich funkcjonowanie. W tym celu przed wprowadzeniem systemu do obrotu lub jego oddaniem do użytku dostawca systemu powinien określić odpowiednie środki związane z nadzorem ze strony człowieka. W szczególności, w stosownych przypadkach, takie środki powinny gwarantować, że system podlega wbudowanym ograniczeniom operacyjnym, których sam nie jest w stanie obejść, i reaguje na działania człowieka-operatora systemu, oraz że osoby fizyczne, którym powierzono sprawowanie nadzoru ze strony człowieka, posiadają niezbędne kompetencje, przeszkolenie i uprawnienia do pełnienia tej funkcji.

⁷⁶⁵ Zgodnie z pkt 50 preambuły projektu Aktu w sprawie sztucznej inteligencji kluczowym wymogiem dotyczącym systemów sztucznej inteligencji wysokiego ryzyka jest solidność techniczna. Systemy te powinny być odporne na zagrożenia związane z ograniczeniami systemu (np. błędami, usterkami, niespójnościami, nieprzewidywanymi sytuacjami), jak również na szkodliwe działania, które mogą naruszyć bezpieczeństwo systemu sztucznej inteligencji i prowadzić do szkodliwych lub innych niepożądanych zachowań. Brak ochrony

samo dążenie do realizacji postulatów szybkości postępowania nie jest argumentem wystarczającym do uznania możliwości opracowania, wdrożenia i stosowania modelu autonomicznego sędziego-roboty. Wskazać należy, że na chwilę obecną winno się ściśle monitorować dziedziny technologii wykorzystywanych w usługach prawnych, takie jak na przykład sztuczna inteligencja, technologia *blockchain*⁷⁶⁶, e-tłumaczenia lub rzeczywistość wirtualna, by pozwolić zidentyfikować i wykorzystywać możliwości, które mogą mieć potencjalnie pozytywny wpływ na e-sprawiedliwość i określić kierunek i zakres jej rozwoju. Jak wskazują J. Morison i A. Harkens: „Obecnie, algorytmy pozostają inteligentnymi doradcami i narzędziami. Gdyby algorytmy wykorzystujące uczenie maszynowe [...] przejęły rolę tworzenia i egzekwowania prawa bez nadzoru, nie ma gwarancji, że kontynuowałyby te same przewidywalne wzory postępowania. W takiej sytuacji, rozwoju nowych sposobów rozumowania i argumentowania, opartych o rozpoznawanie wzorców i język niezrozumiały dla podmiotów prawa, prawo mogłoby stawać się coraz bardziej niepewne i podważalne”⁷⁶⁷.

Problemy jawiące się w kontekście wprowadzenia pełnego modelu postępowania sądowego opartego o autonomicznie funkcjonujący system sztucznej inteligencji to m.in. brak transparentności systemów sztucznej inteligencji działających w sądownictwie (tzw. efekt czarnej skrzynki, czyli możliwości pełnego prześledzenia i analizy wnioskowania systemu⁷⁶⁸), całkowita zależność wyników pracy systemów od danych, które są mu udostępniane, bezpośredni wpływ twórców systemów na ich działanie, brak możliwości zrozumienia działania systemów przez sędziów oraz brak możliwości uzyskania pełnej kontroli nad systemami przez orzeczników⁷⁶⁹. Komisja Europejska wskazuje, że organy sądowe coraz częściej przyjmują i wykorzystują aplikacje oparte na sztucznej inteligencji m.in. w zakresie anonimizacji orzeczeń sądowych, konwersji i transkrypcji mowy na tekst, tłumaczenia

przed tymi zagrożeniami może mieć konsekwencje dla bezpieczeństwa lub negatywnie wpłynąć na prawa podstawowe, na przykład z powodu błędnych decyzji bądź nieprawidłowych lub tendencyjnych wyników działania generowanych przez system sztucznej inteligencji.

⁷⁶⁶ K. Zacharzewski, M.T. Kłoda, *Przegląd zastosowania technologii blockchain w wymiarze sprawiedliwości w wybranych państwach*, Warszawa 2019, s. 15 i nast.

⁷⁶⁷ J. Morison, A. Harkens, *Re-engineering justice? Robot judges, computerised courts and (semi) automated legal decision-making*, Queen's University Belfast, Legal Studies, nr 4/2019, t. 39, s. 618-635.

⁷⁶⁸ Zgodnie z założeniami aktu w sprawie sztucznej inteligencji (pkt. 47 preambuły), należy zapobiec efektowi czarnej skrzynki, który może sprawić, że niektóre systemy sztucznej inteligencji staną się niezrozumiałe lub zbyt skomplikowane dla osób fizycznych, od systemów sztucznej inteligencji wysokiego ryzyka należy wymagać zapewnienia określonego stopnia przejrzystości. Użytkownicy powinni być w stanie interpretować wyniki działania systemu i odpowiednio z nich korzystać. W związku z tym do systemów sztucznej inteligencji wysokiego ryzyka należy dołączać odpowiednią dokumentację i instrukcję obsługi, a w stosownych przypadkach systemy te powinny zawierać zwięzłe i jasne informacje, w tym informacje dotyczące ewentualnego zagrożenia dla praw podstawowych oraz dyskryminacji.

⁷⁶⁹ M. Bartoszek, *Zastosowanie...*, *Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis*, nr 11/2022, s. 14-16.

maszynowego, *chatbotów*⁷⁷⁰ wspierających dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz automatyzacji procesów robotów (tj. automatyzacji procesów rutynowych tj. powtarzalnych czynności i wynikających z tego decyzji)⁷⁷¹.

Wydaje się, że pełny model systemu opartego na sztucznej inteligencji o charakterze autonomicznym przeprowadzającego postępowanie sądowe np. w sprawie cywilnej i wydającego orzeczenie bez udziału człowieka jest na chwilę obecną modelem wątpliwym (tak pod względem technologicznym, etycznym jak i prawnym). Jak słusznie wskazuje J. Gołaczyński: „zasadniczą kwestią do rozstrzygnięcia pozostaje, czy w sytuacji wykorzystania zaawansowanych systemów informatycznych opartych na sztucznej inteligencji, w oparciu o zgromadzone i analizowane dane, w procesie orzekania, nadal będziemy mieli do czynienia z sądem w rozumieniu art. 45 Konstytucji RP. Prawo do sądu jest bowiem realizowane przez niezależny, niezawisły i właściwy sąd. Sądem niezawisłym może być jedynie sąd złożony z ludzi, czyli niezależnym, w procesie orzekania od wpływów zewnętrznych. Gdyby przyjąć, że taki sąd mógłby być wykonywany przez system informatyczny, to na pewno niezawisłość nie mogłaby być cechą takiego sądu. Stąd, wydaje się, wprowadzenie do systemu sądowniczego możliwości „orzekania” za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, wymagałoby nawet zmiany Konstytucji RP”⁷⁷².

Wprowadzenie w pełni autonomicznego systemu prowadziłyby również do wątpliwości w zakresie realizacji art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej⁷⁷³ w odniesieniu do dziewięciu uprawnień strony, tj. prawa do skutecznego środka prawnego przed sądem, prawa do postępowania sądowego cechującego się walorami sprawiedliwości i jawności, charakteryzującego się szybkością („w rozsądnym terminie”), prawa do sądu, który winien być niezawisły i bezstronny, a także działać na podstawie ustanowionej uprzednio ustawy,

⁷⁷⁰ Coraz większą popularnością cieszą się programy, których działanie oparte jest o sztuczną inteligencję, zaś jednym z takich programów jest ChatGPT (chatbot oparty o model języka GPT-3 wprowadzony przez firmę OpenAI, umożliwiający generowanie odpowiedzi na pytania definiowane i wprowadzane przez użytkownika), który według informacji prasowych został wykorzystany jako narzędzie wspierające pracę sędziego, do uzyskania informacji m.in. statystycznych o wynikach podobnych spraw, a ułatwiających podjęcie merytorycznej decyzji w postaci orzeczenia, zob. www.theguardian.com/technology/2023/feb/03/colombia-judge-chatgpt-ruling.

⁷⁷¹ Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Sprawozdanie na temat wpływu sztucznej inteligencji, Internetu rzeczy i robotyki na bezpieczeństwo i odpowiedzialność” (*Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Digitalisation of justice in the European Union A toolbox of opportunities of 2.12.2020*, SWD (2020) 540 final) s. 10.

⁷⁷² J. Gołaczyński, *e-Sąd...*, Monitor Prawniczy, nr 2/2019, s. 99, Legalis/el.2023.

⁷⁷³ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7.06.2016 r. (Dz.Urz.UE.C Nr 202, str. 389).

jak również prawo do możliwości skorzystania z porady prawnej, obrońcy lub pełnomocnika, w tym również nieodpłatnie”⁷⁷⁴.

Promowanie rozwiązań, które eliminowałyby element "ludzki" (humanizmu) w ramach wymiaru sprawiedliwości, w tym podejmowania decyzji sądowych lub znacząco by je ograniczały jest dość wątpliwe. Wynika to, z jednej strony z tego, że potencjalne podejmowanie autonomicznych decyzji sądowych przez sztuczną inteligencję mogłoby być mało przejrzyste (brak weryfikowalności procesu decyzyjnego), a dodatkowo trudno oczekiwać byc sztuczną inteligencję można było oderwać od czynnika ludzkiego na potrzeby jej ewentualnego uznania za niezawisły i bezstronny sąd, ustanowiony dodatkowo na mocy ustawy. Pojęcie sądu i sędziego w zachodniej kulturze prawnej, opartej na fundamentach w postaci tradycji greckiej filozofii, rzymskiego prawa i judeo-chrześcijańskiej etyki, ma niewątpliwie wymiar antropologiczny. W pewnym sensie można wręcz stwierdzić, że sądowy wymiar sprawiedliwości jest immanentnie i niejako podwójnie antropocentryczny: stronami (uczestnikami) postępowań sądowych są osoby fizyczne (ludzie), bądź osoby prawne i inne jednostki organizacyjne zrzeszające (bezpośrednio lub pośrednio) osoby fizyczne, bądź realizujący ich interesy, zaś postępowanie prowadzone jest przez organy procesowe obsadzone przez osoby fizyczne, będące piastunami tych organów.

Kierunek i cel w określeniu zakresu udziału sztucznej inteligencji (również w wymiarze sprawiedliwości) określono w przewodnich zasadach Parlamentu Europejskiego, który wskazał, że sztuczna inteligencja, robotyka i powiązane z nimi technologie były, są i mają być ukierunkowane na człowieka, stworzone przez człowieka i kontrolowane przez człowieka⁷⁷⁵, co przesądza na chwilę obecną o kierunkowym modelu udziału sztucznej inteligencji m.in. w wymiarze sprawiedliwości. Niezależna Grupa Ekspertów Wysokiego Szczebla ds. Sztucznej Inteligencji Komisji Europejskiej wypracowała wytyczne w zakresie etyki dotyczące godnej zaufania sztucznej inteligencji⁷⁷⁶ wskazujące na przewodnią i nadzorczą rolę człowieka⁷⁷⁷, niezawodność techniczną systemów opartych na sztucznej inteligencji, zabezpieczenia bezpieczeństwa i ochronę prywatności, właściwe zarządzanie

⁷⁷⁴ Szerzej zob. M. Górski, *Dziesiąty...*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 3/2022, s. 4-10.

⁷⁷⁵ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 16.02.2017 r. zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie przepisów prawa cywilnego dotyczących robotyki (Dz.Urz. UE C 252 z 2018 r., s. 239) oraz rezolucja Parlamentu Europejskiego z 20.10.2020 r. zawierająca zalecenia dla Komisji w sprawie ram aspektów etycznych sztucznej inteligencji, robotyki i powiązanych z nimi technologii (Dz.Urz. UE C 404 z 2021 r., s. 63).

⁷⁷⁶ https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=60436

⁷⁷⁷ Zob. art. 14 unijnego projektu Aktu o sztucznej inteligencji, który stanowi, że systemy sztucznej inteligencji wysokiego ryzyka projektuje się i opracowuje się w taki sposób, w tym poprzez uwzględnienie odpowiednich narzędzi interfejsu człowiek-maszyna, aby w okresie wykorzystywania systemu sztucznej inteligencji wysokiego ryzyka mogły je skutecznie nadzorować osoby fizyczne.

danymi oraz zagwarantowanie przejrzystości, różnorodności, niedyskryminacji, sprawiedliwości, dobrostanu społecznego i środowiskowego oraz odpowiedzialność jako nadrzędne zasady związane z rozwojem sztucznej inteligencji i wykorzystania nowych technologii m.in. w wymiarze sprawiedliwości, a więc również w postępowaniu cywilnym⁷⁷⁸.

Sztuczna inteligencja nie jest narzędziem mającym zrewolucjonizować sposób podejmowania decyzji przez sąd, ale raczej sposobem usprawnienia jego pracy. Wskazać należy, że możliwym do rozważenia jest drugi model wykorzystania sztucznej inteligencji w wymiarze sprawiedliwości, którego celem nie jest zastąpienie człowieka (sędziego lub referendarza sądowego), a jego wsparcie, a więc przyjęcie modelu doradczego opartego na automatyzacji i sztucznej inteligencji. W zależności od kategorii spraw model ten w szerszym aspekcie mógłby przybrać formę systemu wsparcia opartego na sztucznej inteligencji dokonującego wstępnej analizy sprawy, którego efektem końcowym byłoby przedstawienie sędziemu propozycji rozstrzygnięcia sprawy i wymagającej ostatecznej akceptacji orzeczenia przez człowieka. Model ten mógłby przybrać również formę węższą tj. pomocniczą - wspierającą prowadzenie przez człowieka postępowania i analizę materiału, lecz nie proponującą rozstrzygnięcia, a mającą na celu jedynie usprawnienie postępowania i analizy danych.

Jeżeli chodzi o wykorzystanie sztucznej inteligencji w systemie doradczym, można już teraz wskazać w tym zakresie na doświadczenia innych państw, w szczególności w zakresie postępowań karnych. Rozwiązania te mogą stanowić cenne doświadczenie na potrzeby szerszego zastosowania sztucznej inteligencji w ramach postępowań cywilnych. I tak, próby zastosowania sztucznej inteligencji w wymiarze sprawiedliwości (nie bez problemów) miały już miejsce np. w amerykańskich sądach, gdzie wykorzystywany jest *Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions (Compass)*, który m.in. pomaga obliczać sankcje i wskazywać osoby skłonne do ponownego naruszenia prawa⁷⁷⁹. W Chińskiej Republice Ludowej wdrożono tzw. *System 206*, będący oprogramowaniem opartym na sztucznej inteligencji, wspomagającym wymiar

⁷⁷⁸ Szerzej zob. R. Stefanicki, *Sztuczna inteligencja tworzona przez człowieka, ukierunkowana na osobę ludzką i przez nią kontrolowana*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 1/2023, s. 4-15.

⁷⁷⁹ T. Brennan, W. Dieterich, B. Ehret, *Evaluating the predictive validity of the Compass risk and needs assessment system*, Criminal Justice and Behavior, nr 36/2009, s. 21 i nast. W związku z wykorzystywaniem systemu Compass amerykańska organizacja ProPublica przedstawiła raport w maju 2016 r., który dowodził, że system ten dyskryminuje czarnoskórych mężczyzn, albowiem program typował czarnoskórych mężczyzn statystycznie dwa razy częściej niż białych, W. Cyrny, *Sztuczna inteligencja kopiuje od nas złe nawyki*, 9.09.2019, <https://holistic.news/sztuczna-inteligencja-kopiuje-od-nas-zle-nawyki/>, szerzej zob. M. Załucki, *Nowe...*, Przegląd Sądowy, nr 11-12/2021, s. 7-20.

sprawiedliwości w sprawach karnych⁷⁸⁰, który ma pomóc sędziemu w wyszukiwaniu faktów i weryfikacji dowodów. System podczas procesu może przyjmować komendy głosowe i wyświetlać istotne informacje (np. zdjęcia lub nagrania dowodowe) za pośrednictwem ekranów cyfrowych, a ponadto może również działać jako stenograf, spisując zeznania świadków i oskarżonych, wypowiedzi sędziów oraz opinie prokuratorów, samodzielnie rozróżniając ich głosy⁷⁸¹. Jak się wydaje system ten ma jedynie funkcję pomocniczą, mającą ułatwiać sędziemu procedowanie zmierzające do wydania orzeczenia.

Nie ma przeszkód, by podjąć próbę wykorzystania systemów sztucznej inteligencji przy wykonywaniu różnego rodzaju czynności o charakterze technicznym jak np. sporządzanie transkrypcji posiedzeń sądowych z e-protokołów lub dokonanie tłumaczenia z języka obcego. Możliwość wykorzystania sztucznej inteligencji do wspierania postępowań sądowych powinna być oceniona pozytywnie. Należy jednakże zachować umiar i zapewnić udział człowieka (choćby na jego końcowym etapie), co stanowiłoby niejako bufor bezpieczeństwa i dawałoby gwarancję rzetelnej realizacji prawa do sądu oraz rozpoznania sprawy w sposób zindywidualizowany i empatyczny, a nie zmechanizowany i odhumanizowany⁷⁸².

Zastosowanie modelu doradczego testuje się w Brazylii, gdzie w ramach współpracy pomiędzy *University of Brasilia*, a brazylijskim Sądem Najwyższym (*Supremo Tribunal Federal*) rozpoczęto prace nad systemem, którego celem ma być wsparcie Sądu Najwyższego w przyjmowaniu i przetwarzaniu spraw do niego wpływających (w szczególności w zakresie wpływających środków odwoławczych). System VICTOR (nazwany na cześć byłego sędziego Sądu Najwyższego - Victora Leal Nunes) dokonuje m.in. automatycznej analizy dokumentów m.in. przy wykorzystaniu technik przetwarzania języka naturalnego (przy wykorzystaniu algorytmów analizy dokumentów – w tym pisma, przy jednoczesnej analizie różnych rodzajów plików np. tekstowych, graficznych itd.) i dokonuje wstępnego zbadania sprawy w oparciu o dostępne również w bazie danych informacje (np. w zakresie dotychczasowego orzecznictwa), zanim trafi ona do człowieka – orzecznika⁷⁸³.

Koniecznym wydaje się przede wszystkim stworzenie odpowiedniej bazy danych, z której wiedzę czerpałby system oparty na sztucznej inteligencji. Wykorzystanie metod sztucznej inteligencji w sądownictwie dotyczyć może zarówno usprawniania czynności

⁷⁸⁰ Y. Cui, *Artificial Intelligence and Judicial Modernization*, Singapore 2020, s. 43 i nast.

⁷⁸¹ P. Kostro, *AI zmienia chińskie sądy*, <https://mitsmr.pl/serie/czy-wiesz-ze/ai-zmienia-chinskie-sady/>.

⁷⁸² B. Kaczmarek-Templin, *Sztuczna...*, Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały, nr 2/2022, s. 74-75.

⁷⁸³ D. Becker, I. Ferrari, *VICTOR, the Brazilian Supreme Court's Artificial Intelligence: a beauty or a beast?*, Regulação 4.0: Desafios da Regulação Diante de Um Novo Paradigma Científico, Revista dos Tribunais, Sao Paolo, 2020, s. 1-10.

biurowych i organizacyjnych, jak również ulepszania i przyspieszania właściwej, merytorycznej pracy prawników (sędziów, referendarzy itd.).

Podkreślenia wymaga, że z całą pewnością model doradczy mógłby znaleźć zastosowanie w krajowym wymiarze sprawiedliwości znacznie szybciej niż model autonomicznego sędziego-roboty. Model doradczy mógłby dotyczyć przede wszystkim spraw cywilnych jak np. sprawy o zapłatę (rozpoznawanych np. w europejskim postępowaniu nakazowym, czy też wg krajowych regulacji k.p.c. tj. w postępowaniu nakazowym oraz postępowaniu upominawczym, o czym w dalszej części opracowania), czy też określonych kategorii spraw spadkowych np. postępowania o stwierdzenie nabycia spadku⁷⁸⁴.

Należy monitorować praktyki zastosowania sztucznej inteligencji w wymiarze sprawiedliwości w innych państwach, nie ograniczając się jednocześnie do państw członkowskich Unii, co zresztą wpisuje się w obecną pozycję sztucznej inteligencji w ramach koncepcji e-sprawiedliwości i szeroko rozumianej informatyzacji oraz automatyzacji polskiego wymiaru sprawiedliwości.

5.3.3. Automatyzacja oraz sztuczna inteligencja w postępowaniu nakazowym i upominawczym – możliwe kierunki rozwoju

Jak już wskazano wcześniej należy rozdzielić cztery płaszczyzny rozwoju i cyfryzacji szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości (w tym postępowania cywilnego) tj. komputeryzację, informatyzację (cyfryzację), automatyzację i w końcu wykorzystanie sztucznej inteligencji w procesie sądowego wymiaru sprawiedliwości – w szczególności w zakresie decyzyjnym / jurysdykcyjnym. Opowiadając się za ewentualnym dążeniem do informatyzacji i automatyzacji postępowania cywilnego z wykorzystaniem sztucznej inteligencji w modelu doradczym zastanowić należy się nad potencjalnym wykorzystaniem nowych technologii w postępowaniu nakazowym oraz upominawczym - w szczególności w zakresie ich potencjalnego udziału w ocenie podstaw wydania nakazu zapłaty (tak nakazowego jak i upominawczego) i formułowania propozycji merytorycznego orzeczenia, która to propozycja wymagałaby akceptacji człowieka - orzecznika. Przedmiotowa ocena dotyczyć musi kluczowych kwestii – oceny potrzeby wprowadzenia nowych technologii do wskazanych postępowań odrębnych, zakresu udziału nowej technologii

⁷⁸⁴ Zob. szerzej M. Załucki, *Wykorzystanie sztucznej inteligencji do rozstrzygania spraw spadkowych* [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020, Rozdział XI., Legalis/el. 2023.

w postępowaniu nakazowym i upominawczym oraz wreszcie potrzeby utrzymania obu postępowań odrębnych w przypadku wykorzystania nowych technologii⁷⁸⁵.

Informatyzacja i swoista automatyzacja nie jest nowością dla polskiego postępowania cywilnego, co wskazano wcześniej w odniesieniu do EPU – elektronicznego postępowania upominawczego. Jednakże wskazać należy, że przyjęty dotychczas model o ile był słusznym kierunkiem w momencie wprowadzania do k.p.c. i polskiego wymiaru sprawiedliwości (prezentowany był jako swoista rewolucja technologiczna krajowego postępowania cywilnego) na chwilę obecną w odniesieniu do postępowania cywilnego (w szerokim znaczeniu) jak i postępowań odrębnych: nakazowego oraz upominawczego jest modelem zbyt fragmentarycznym oraz niewystarczającym.

Informatyzacja, automatyzacja i wreszcie wykorzystanie sztucznej inteligencji nie może stanowić jednorazowego, wybiórczego rozwiązania dedykowanego dla jednego rodzaju postępowania odrębnego np. elektronicznego postępowania upominawczego, w dodatku o fakultatywnym charakterze. Jak już sygnalizowano należy postulować dążenie do opracowania całościowego i komplementarnego systemu sądowego, który umożliwiłby dokonywanie czynności (w tym procesowych) na każdym etapie postępowania i w każdym rodzaju sprawy cywilnej.

Wydaje się, że wprowadzanie fragmentarycznych rozwiązań prowadzi do zbędnego chaosu nie tylko prawnego, ale również technologicznego w postaci braku kompatybilności kolejnych rozwiązań. Istnieje potrzeba opracowania jednego, spójnego systemu teleinformatycznego dla którego postępowanie nakazowe oraz upominawcze stanowiłoby jedynie fragment działania (tak jak stanowią one wycinek systemu postępowania cywilnego). Dążeniu do stworzenia takiego systemu musi towarzyszyć idea powszechności zastosowania, a więc odejście od koncepcji jednego, wyspecjalizowanego e-sądu (w obecnej chwili fizycznie znajdującego się w Lublinie). Centralny system sądowy powinien obsługiwać każdy sąd powszechny na terenie RP, zaś każdy obywatel poprzez dedykowane oprogramowanie (lub serwis internetowy) powinien mieć równoprawny i nieopłatny dostęp do systemu, co przesądzałoby o jego powszechności.

Jak już wskazywano jednym z kluczowych postulatów, ale i problemów polskiego wymiaru sprawiedliwości jest szybkość, a właściwie powolność postępowania, skutkująca często jego przewlekłością. Składa się na to wiele czynników, ale główne to zwiększająca się ilość spraw (stale wzrastający wpływ) oraz niewystarczająca ilość

⁷⁸⁵ A. Olaś, *Looking...*[w:] K. Gajda-Roszczyńska (red.), *Impact...* Göttingen, 2023, s. 249 i nast.

pracowników wymiaru sprawiedliwości – w tym orzeczników. Jednym z celów postępowań przyspieszonych – postępowania nakazowego i upominawczego jest właśnie przyspieszenie postępowania.

Jak się wydaje działanie w kierunku informatyzacji i automatyzacji z wykorzystaniem sztucznej inteligencji jako modelu doradczego jest nie tylko potrzebne, ale również nieuniknione. Jak się wskazuje w przypadku brazylijskiego systemu VICTOR średni czas potrzebny do wstępnej oceny wniesionego przez człowieka pisma wynosi kilkadziesiąt minut, w sytuacji gdy sądowy system oparty o sztuczną inteligencję dokonuje tego w kilka sekund⁷⁸⁶. W przypadku opracowania systemu sądowego umożliwiającego komunikację stron oraz organu procesowego elektronicznie (stosowanie m.in. *e-doręczeń*⁷⁸⁷ oraz *e-płatności*) i prowadzenie postępowania w formie cyfrowej tj. możliwości wnoszenia pozwu oraz innych pism procesowych wraz z załącznikami (dowodami) w formie elektronicznej przy jednoczesnym umożliwieniu wnoszenia pisma w formie tradycyjnej⁷⁸⁸ - papierowej np. pozwu wraz z wekslem w fizycznej formie – przy digitalizacji przez sąd tych dokumentów⁷⁸⁹ jawi się pełna możliwość wykorzystania nowych technologii w postępowaniu cywilnym – w tym postępowaniu nakazowym oraz postępowaniu upominawczym.

Istnieje wiele systemów informatycznych, wpływających na wymiar sprawiedliwości. Są one jednak od siebie rozdzielone. W większości systemy te nie są połączone z innymi systemami, z których korzystają pracownicy wymiaru sprawiedliwości i strony postępowań, zaś niezbędnym jest wykorzystanie szans, jakie daje interoperacyjność⁷⁹⁰. Wydaje się, że wprowadzenie nowych technologii do wskazanych postępowań odrębnych w pewnym zakresie rozwiąże nabrzmiały od wielu lat problem przyspieszenia postępowania przy jednoczesnym obniżeniu jakości wstępnej oceny na rzecz szybkości postępowania, przy nie bójmy się tego powiedzieć cichej akceptacji dowodowej mierności w kontekście podstaw wydania nakazu zapłaty w przypadku niektórych powództw.

⁷⁸⁶ D. Becker, I. Ferrari, *VICTOR...*, Sao Paolo, 2020, s. 1-10.

⁷⁸⁷ Zob. Ł. Goździaszek, *Potwierdzenie e-doręczenia i potwierdzenie e-przesłania w postępowaniu cywilnym*, e-Biuletyn CBKE, nr 2/2007.

⁷⁸⁸ Digitalizacja dokumentów byłaby przeznaczona dla osób cyfrowo wykluczonych, w celu zapewnienia równego dostępu do sądu, zaś jak się wydaje w przypadku sprawnego działania systemu, odsetek pism składanych w formie papierowej z upływem czasu malałby, na rzecz pełnej cyfryzacji postępowania.

⁷⁸⁹ Odejście od ręcznego wydruku i wysyłki przyniosłoby ogromną oszczędność czasu i kosztów doręczeń pocztowych. W Hiszpanii digitalizacja akt sądowych przyniosła oszczędności wynoszące ok. 150 mln euro rocznie, zob. Raport: Sądy dostępne przez Internet, s. 44-46, <https://courtwatch.pl/wp-content/uploads/2020/10/FCWP-raport-sady-dostepne-przez-internet.pdf>.

⁷⁹⁰ N. Carboni, M. Velicogna, *Electronic data exchange within European justice: e-CODEX Challenges, threats and opportunities* [w:] *International Journal For Court Administration*, Williamsburg 2012, s. 4.

Wprowadzenie automatyzacji, w zakresie kwestii formalnych (lecz o charakterze oczywistym) jak np. sprawdzenie prawidłowości oznaczenia stron, wartości przedmiotu sporu, właściwości rzeczowej sądu itd. nie budzi wątpliwości. Problem w zakresie modelowego ukształtowania postępowań odrębnych o charakterze przyspieszonym w odniesieniu do podstaw wydania nakazu zapłaty i maksymalnej realizacji szybkości postępowania oparty jest o założenie czasu potrzebnego do rozpoznania sprawy i wydania merytorycznego orzeczenia przez człowieka - orzecznika. Stąd na przestrzeni lat na kanwie wskazanych wcześniej niemieckich rozwiązań (w zakresie postępowania upominawczego), czy też polskiego EPU można było zauważyć stałą tendencję w kierunku ograniczenia (lub wręcz wyeliminowania) oceny wszelkich dowodów, na rzecz analizy samych twierdzeń pozwu (ich oceny *ex parte* w kontekście negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty), przy założeniu minimalizacji czasu postępowania⁷⁹¹. Takie założenie prowadziło do wprowadzenia systemów komputerowych i wydawania nakazów zapłaty w niejako pełnym automatyzmie, co jednak zbliża taki nakaz zapłaty do roli miernego wezwania do zapłaty, a oddala od merytorycznego orzeczenia o dużym stopniu stabilności, co jednak w zamian znacznie skraca czas postępowania, jeżeli zasądzone nakazem zapłaty roszczenie okaże się *inter partes* bezsporne (nakaz zapłaty nie zostanie skutecznie zaskarżony przez pozwanego).

Zauważyć należy, że przyspieszenie postępowań dotyczących spraw rozpoznawanych w postępowaniu odrębnym na drodze częściowej automatyzacji zawsze dotyczyło postępowania, które modelowo stanowiło postępowanie upominawcze. Nigdy nie zdecydowano się na wprowadzenie postępowania elektronicznego opartego o model postępowania nakazowego. Przyczyna jest oczywista - jak już wskazywano postępowania te są modelowo postępowaniami dokumentowymi, zaś dokumenty stanowiące podstawę wydania nakazu zapłaty cechuje wysoki stopień pewności, co wymusza ich merytoryczną ocenę przez człowieka-orzecznika i oddala od propozycji automatyzacji takiego postępowania odrębnego. Wskazany problem staje się irrelevantny w sytuacji dążenia do opracowania doradczego systemu sądowego opartego o sztuczną inteligencję, który odciążyłby człowieka i dokonywał kontroli wniesionego powództwa pod kątem wstępnych wymogów pozwu, ale również merytorycznych podstaw wydania nakazu zapłaty (tak o charakterze pozytywnym

⁷⁹¹ Zob. Ł. Goździaszek, *Perspektywy wykorzystania sztucznej inteligencji w postępowaniu sądowym*, Przegląd Sądowy, nr 10/2015, Tenże, *Perspektywy pełnego zautomatyzowania elektronicznego postępowania upominawczego* [w:] *E-obywatel. E-sprawiedliwość. E-usługi*, K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), Warszawa 2017.

w przypadku postępowania nakazowego jak i negatywnych w przypadku postępowania upominawczego), proponując również określone rozstrzygnięcie.

Działanie systemu teleinformatycznego, który pracowałby 24 godziny na dobę spowodowałby znaczne skrócenie postępowania, a więc realizację nie tylko postulatów szybkości postępowania, ale również jednego z celów regulacji postępowań odrębnych o charakterze przyspieszonym: postępowania nakazowego i upominawczego. Takie działanie służyłoby znaczącemu przyspieszeniu i usprawnieniu załatwiania spraw cywilnych, a w rezultacie zwiększeniu efektywności ochrony prawnej udzielanej w postępowaniu cywilnym, przy równoczesnym istotnym obniżeniu kosztów funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. W przypadku opracowania centralnego systemu sądowego do obsługi postępowania sądowego - w tym postępowania upominawczego – jak się wydaje elektroniczne postępowanie upominawcze stałoby się zbędne, albowiem cel przyświecający tej procedurze zostałby zrealizowany przez samo postępowanie upominawcze, które prowadzone byłoby przy wsparciu systemu opartego o nowe technologie – w tym sztuczną inteligencję.

Przyjmując i akceptując wskazaną koncepcję rozwoju wymiaru sprawiedliwości (i nie oceniając szczegółowych wymagań o charakterze technologicznym, nad którymi rozważania przekraczałyby ramy niniejszego opracowania) zmierzyć należy się z próbą oceny obecnych uregulowań k.p.c. dotyczących podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym pod kątem tzw. neutralności technologicznej.

Wydaje się, że sytuacja jest prostsza w przypadku regulacji dotyczącej postępowania upominawczego, a w szczególności art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c. wskazującego na negatywne podstawy wydania nakazu zapłaty w tymże postępowaniu. Warto w tym zakresie odnieść się do funkcjonującej już regulacji elektronicznego postępowania upominawczego tj. art. 505²⁸ § 1 k.p.c. stanowiącego, że w elektronicznym postępowaniu upominawczym stosuje się przepisy o postępowaniu upominawczym z odrębnościami wynikającymi z regulacji dotyczącej EPU. Wobec tego ocena negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty w EPU następuje w oparciu o twierdzenia pozwu w odniesieniu do art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c. w zw. z art. 505²⁸ § 1 i 2 k.p.c. Zgodnie z art. 505³² § 1 k.p.c. w pozwie składanym w EPU powód powinien wskazać dowody na poparcie swoich twierdzeń, zaś dowodów nie dołącza się do pozwu. Wobec powyższego można z przekonaniem uznać, że w przypadku wdrażania nowych technologii w postępowaniu cywilnym mogą one swym zakresem obejmować postępowanie upominawcze, albowiem ocena negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym następuje również w oparciu o regulację przewidzianą dla zwykłego postępowania upominawczego. Wydaje się,

że regulacja negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym (art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c.) jest regulacją neutralną technologicznie i mogłaby być w dalszym ciągu stosowana nawet w przypadku wdrażania cyfrowego systemu sądowego (opartego o sztuczną inteligencję). Ponadto, zakres tej regulacji umożliwiłby analizę przez system twierdzeń pozwu w kontekście negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty i mógłby zaproponować orzecznikowi – człowiekowi propozycję rozstrzygnięcia do akceptacji. Wydaje się wreszcie, że równoczesne funkcjonowanie postępowania upominawczego i elektronicznego upominawczego byłoby zbędne albowiem to pierwsze skonsumowałoby EPU, którego dalsze istnienie pozbawione byłoby sensu (*de facto* nastąpiłaby konsolidacja tychże postępowań odrębnych).

Jak się wydaje z nieco inną sytuacją mamy do czynienia w przypadku postępowania nakazowego, a więc postępowania o charakterze dokumentowym. Jak już wskazywano art. 485 § 1-2¹ k.p.c. zawiera zamknięty katalog dokumentów (cechujących się co do zasady wysokim stopniem pewności) stanowiących podstawę (pozytywną) wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Wydaje się jednak, że rozwój nowych technologii – w tym sztucznej inteligencji będzie umożliwiał uwzględnienie również postępowania nakazowego, które także będzie mogło wejść w erę cyfryzacji i digitalizacji. Należy wskazać, że regulacje art. 485 § 1-2¹ k.p.c. również można uznać, co do zasady za neutralną technologicznie i umożliwiającą uwzględnienie postępowania nakazowego w systemie sądowym z udziałem sztucznej inteligencji. Problem w zakresie neutralności technologicznej może jawić się jedynie na styku pomiędzy analogowymi dokumentami stanowiącymi podstawę wydania nakazu zapłaty (np. weksel), a cyfryzacją, co było już sygnalizowane w części dotyczącej szczegółowego omówienia podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

W przypadku postępowania nakazowego w odniesieniu do cyfryzacji i digitalizacji należałoby zastanowić się nad pewnymi korektami w zakresie katalogu podstaw wydania nakazu zapłaty – w szczególności do omawianej już wcześniej formy dokumentowej. Przy uznaniu, że należy zachować obecny model i katalog podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (co np. w przypadku weksla wymaga złożenia oryginału z własnoręcznym podpisem wystawcy) należałoby uznać, że nie wyklucza to prowadzenia postępowania nakazowego w formie cyfrowej. W przypadku dowodów, które mają formę pisemną (dokument opatrzony własnoręcznym podpisem) dowody te składane byłyby w formie fizycznej, a następnie digitalizowane (konwertowane w celu uzyskania dokładnego cyfrowego odwzorowania „papierowego” dokumentu), co umożliwiłoby ich dalszą ocenę przez system.

W podobnym do pewnego stopnia kierunku wypowiedziała się N. Wójcik-Krokowska, która proponuje wprowadzenie nowego postępowania odrębnego o charakterze fakultatywnym – elektronicznego postępowania nakazowego⁷⁹². Według koncepcji tej autorki, zostałyby ono uregulowane w Części pierwszej w Księdze pierwszej Tytule VII Dziale VIII Kodeksu postępowania cywilnego zatytułowanym „Postępowania elektroniczne”. Wskazuje, się że nowe postępowanie stanowiłoby niejako uzupełnienie również obecnie funkcjonujących przedstawionych modeli postępowań przyspieszonych, tj. postępowania nakazowego prowadzonego w sposób tradycyjny i postępowania upominawczego prowadzonego w formie zwykłej wraz z elektroniczną odmianą, zaś regulacje związane tym postępowaniem, pozwalałyby na dokonanie wszystkich formalności od złożenia pozwu po uzyskanie elektronicznego nakazu zapłaty w specjalnie opracowanym systemie teleinformatycznym. W ramach rozwiązań funkcjonujących w tym postępowaniu składanie oświadczeń procesowych oraz dowodów (w tym zapisanych na plikach audio i video) odbywałoby się za pomocą systemu informatycznego obsługującego to postępowanie. Rozwiązanie w zakresie składania dowodów polegałoby na zamkniętym katalogu dopuszczalnych środków dowodowych. Udowodnienie okoliczności uzasadniających żądanie pozwu byłoby zatem ograniczone wyznaczeniem określonego katalogu dowodów (z reguły z dokumentów, jednakże Autorka nie precyzuje jakie dowody stanowiłyby podstawę wydania nakazu zapłaty w tym postępowaniu), dołączanych w ramach systemu informatycznego obsługującego elektroniczne postępowania nakazowe wraz z możliwością ich sformalizowanej digitalizacji. Złożone dowody z dokumentów byłyby opatrzone kwalifikowanym podpisem elektronicznym strony bądź pełnomocnika zawodowego albo notariusza lub digitalizowane przez sąd. Istotna różnica między elektronicznym postępowaniem nakazowym, a elektronicznym postępowaniem upominawczym dotyczyłaby możliwości załączania odpowiednich dowodów do pozwu i podstaw wydania nakazu zapłaty. Jak wskazuje Autorka, powód w elektronicznym postępowaniu nakazowym dochodziłby roszczeń pieniężnych przed jednym e-sądem, niezależnie od ich wysokości i miejsca zamieszkania pozwanego. Wobec tego w tym zakresie sąd mógłby funkcjonować analogicznie jak w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Ze względów praktycznych oraz posiadanego doświadczenia Autorka wskazuje, że mógłby to być np. lubelski e-sąd prowadzący elektroniczne postępowanie

⁷⁹² zob. N. Wójcik-Krokowska, *Jak efektywniej i szybciej rozstrzygać spory cywilne w postępowaniach odrębnych wykorzystując narzędzia informatyczne oraz sztuczną inteligencję. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, Monitor Prawniczy, nr 3/2023, s. 154-164, Legalis/el.2023.

upominawcze⁷⁹³. Autorka nie określa jednakże jaki byłby zakres kognicji sądu w pierwszej fazie elektronicznego postępowania nakazowego oraz nie wyjaśnia w jaki sposób poza możliwością złożenia pozwu wraz z dowodami w formie cyfrowej postępowanie to miałyby prowadzić do przyspieszenia postępowania. Samo odwołanie się w tym zakresie do doświadczeń opartych o elektroniczne postępowanie upominawcze wydaje się być nietrafione, albowiem jest to postępowanie o charakterze upominawczym ze wszystkimi cechami charakterystycznymi dla tego typu postępowań – w szczególności w zakresie podstaw wydania nakazu zapłaty i ich oceny, w tym zakresie, przez organ procesowy.

Wydaje się, że o ile samo założenie informatyzacji i wykorzystania nowych technologii na potrzeby postępowania nakazowego i nakazowego nakazu zapłaty jest prawidłowe, to nie sposób zgodzić się z postulatem wprowadzenia do k.p.c. kolejnego, nowego postępowania odrębnego. W świetle słusznych argumentów doktryny o konieczności silniejszej unifikacji i konsolidacji procedury cywilnej, a nie dalszej dywersyfikacji postępowań odrębnych i tworzenia „bytów ponad potrzebę”, postulat ten wydaje się być nie do przyjęcia. Wskazać należy raz jeszcze, że kierunkiem oczekiwanym jest wprowadzenie nowych technologii do polskiego wymiaru sprawiedliwości (w tym postępowania cywilnego) w sposób całościowy i systemowy. Podkreślić trzeba, że nie jest prawidłowym kierunkiem proponowana dalsza dywersyfikacja postępowań odrębnych i wprowadzanie rozwiązań o charakterze wybiórczym, a nie systemowym. Zmianom oraz wykorzystaniu nowych technologii – w tym sztucznej inteligencji w systemie doradczym winny podlegać funkcjonujące już postępowanie nakazowe oraz postępowanie upominawcze (w ramach całego systemu polskiego wymiaru sprawiedliwości, a nie kolejnego wyspecjalizowanego sądu). Należy, zaś unikać doraźnego tworzenia regulacji dotyczących nowego postępowania odrębnego, które miałyby być kolejnym uzupełnieniem polskiego k.p.c. w tym zakresie. Jak słusznie wskazano, nie sama w sobie szybkość i sprawność postępowania jest wartością, lecz jednolitość rozwiązań i reguł, jakim poddane jest postępowanie cywilne, prosta struktura całego systemu postępowania, umożliwiająca rzetelne zrealizowanie konstytucyjnego prawa do sądu⁷⁹⁴.

Nie można również tracić z pola widzenia, że wprowadzone zmiany w prawie cywilnym w zakresie m.in. stosowania formy dokumentowej jako nowego typu formy szczególnej oraz umieszczanie definicji formy elektronicznej w odrębnym przepisie jako równoważnego w stosunku do formy pisemnej, typu formy szczególnej (art. 77², 77³ i 78 k.c.) wskazują na

⁷⁹³ Tamże, s. 154-156.

⁷⁹⁴ M. Mrówczyński, *Zmiany...*[w:] J. Jagieła, R. Kulski (red.), *Symbolae...*, Warszawa 2022, s. 118.

pewną tendencję w samym funkcjonowaniu pojęcia dokument, którego definicja sama w sobie cechuje się technologiczną neutralnością⁷⁹⁵. Postępująca cyfryzacja i digitalizacja życia codziennego – w tym stosunków społeczno-gospodarczych będzie wymuszała dostosowanie w tym zakresie m.in. regulacji k.p.c. Treść dokumentu może zostać zatem dowolnie ujawniona (np. znaki graficzne, dźwięk, obraz), a także utrwalona na dowolnym nośniku (np. papier lub plik) i przy pomocy dowolnych środków (pióro, komputer, telefon komórkowy). Należy dodać, że granice tej neutralności wyznacza jednak realizowana przez dokument jej funkcja dowodowa, która wymaga, aby sposób utrwalenia informacji umożliwił jej zachowanie i odtworzenie⁷⁹⁶.

Wobec rozważanej cyfryzacji postępowania cywilnego – w tym postępowania nakazowego kierunek mający na celu złagodzenie rygorów, co do formy pewnych dokumentów stanowiących podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym wydaje się nie tylko nieunikniony, ale również niezbędny. W przypadku cyfryzacji postępowania nakazowego pewne poluzowanie rygoryzmu, co do formy dokumentów np. w kierunku akceptacji dokumentu w formie innej niż pisemna, z możliwością i uznaniem kwalifikowanego podpisu elektronicznego jako równoważnego z podpisem własnoręcznym będzie musiało dotyczyć np. dokumentu urzędowego, oświadczenia dłużnika o uznaniu długu, czy też weksla⁷⁹⁷.

Reasumując warto podkreślić, że regulacje dotyczące postępowania nakazowego i upominawczego (w szczególności w zakresie podstaw wydania nakazu zapłaty) są, co do zasady regulacjami neutralnymi technologicznie, umożliwiającymi ich zastosowanie w szeroko rozumianej cyfryzacji postępowania cywilnego. Samo stworzenie infrastruktury informatycznej niezbędnej do umożliwienia automatyzacji czynności związanych z prowadzeniem sekretariatów oraz obsługą spraw i zarządzaniem danymi dotyczącymi spraw, a także do zapewnienia dostępu do systemów informacji prawnej, elektronicznych baz danych (w tym orzecznictwa) oraz usługi sądowej to kierunek prawidłowy, lecz ciągle mieszczący się

⁷⁹⁵ Zob. J. Grykiel, *Kilka uwag o nowej definicji dokumentu i formie dokumentowej*, Monitor Prawniczy, nr 5/2016.

⁷⁹⁶ N. Wójcik-Krokowska, *Informatyzacja sądownictwa oraz postępowania cywilnego – postulaty de lege lata i de lege ferenda*, Monitor Prawniczy, nr 3/2021, s. 135.

⁷⁹⁷ Wydaje się, że w związku z szeroką cyfryzacją stosunków społeczno-gospodarczych na znaczeniu zyskają weksle w formie cyfrowej, które mogłyby stanowić podstawę do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym w przypadku jego cyfryzacji i wykorzystania sztucznej inteligencji. W perspektywie międzynarodowej warto zaś zwrócić uwagę na rozwiązanie weksla elektronicznego funkcjonujące na rynku japońskim na podstawie *Electronically Recorded Monetary Claims Act* z 2007 roku, <https://www.fsa.go.jp/common/law/ele01.pdf>. Warto zaznaczyć, że w Ministerstwie Cyfryzacji powołano grupę roboczą do opracowania weksla elektronicznego opartego o technologię *blockchain* (e-weksel), co wskazuje na kierunek rozwoju i przybliża do realizacji cyfryzacji – również wymiaru sprawiedliwości, zob. Weksle elektroniczne w technologii blockchain, w serwisie: www.gov.pl, zob. S. Kotecka, G. Wierzbicki, *Koncepcja elektronicznego weksla własnego w obrocie gospodarczym*, e-Biuletyn CBKE, nr 1/2009.

w etapie informatyzacji i prostej automatyzacji postępowania cywilnego⁷⁹⁸. Sumując, w związku z ciągłym rozwojem nowych technologii należy postulować stworzenie centralnego systemu sądowego kompatybilnego z już dostępnymi rozwiązaniami, który umożliwiłby efektywne sprawowanie wymiaru sprawiedliwości w zakresie postępowania cywilnego (w tym efektywne zarządzanie poszczególnymi sprawami – ang. *case-management*), którego elementem byłoby zdigitalizowane (cyfrowe) postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze⁷⁹⁹.

5.4. Podsumowanie

Analiza zawarta w niniejszym rozdziale jest nierozzerwalnie związana z wszystkimi wcześniejszymi rozważaniami przedmiotowego opracowania. Jej wynikiem jest próba oceny zasadności obecnej regulacji w kontekście samej dywersyfikacji podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym oraz potrzeby jednoczesnego funkcjonowania wskazanych postępowań odrębnych (postępowań o charakterze przyspieszonym i sumarycznym) przy równoczesnym uwzględnieniu aksjologii postępowań odrębnych, czy też potrzeby (możliwości) połączenia obu postępowań w jedno postępowanie odrębne.

Pomimo licznych postulatów likwidacji szeregu postępowań odrębnych należy opowiedzieć się za prawidłowością obecnej regulacji i potrzebą utrzymania obu postępowań odrębnych tj. postępowania nakazowego oraz postępowania upominawczego. Ukształtowanie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i postępowaniu upominawczym jest nierozzerwalnie związane z modelem tych postępowań odrębnych oraz z ich specyficznym charakterem. Utrzymanie na chwilę obecną dwóch postępowań odrębnych o charakterze przyspieszonym w modelu pośrednim tj. zawierającym przepisy wspólne oraz przepisy przesądzające o odrębnościach (m.in. w zakresie cech nakazów zapłaty w nich

⁷⁹⁸ E. Płocha, *O pojęciu sztucznej inteligencji i możliwościach jej zastosowania w postępowaniu cywilnym*, Prawo w działaniu, nr 4/2020, s. 273-291.

⁷⁹⁹ Wydaje się to trendem nieuniknionym ze względu na rozwój nowych technologii przyczyniających się do zwiększenia efektywności i szybkości postępowania cywilnego, ale również wpasowuje się w ogólny trend kierunkowania postępowania cywilnego w stronę pisemności, kosztem zasady ustności, jednakże zastosowanie nowych technologii może przyczynić się do swego rodzaju renesansu zasady ustności w kontekście możliwości np. przesłuchania świadka za pomocą środków komunikacji na odległość, zob. M. Dziurda, *Czy nadchodzi zmierzch zasady ustności w postępowaniu cywilnym?*, Polski Proces Cywilny, nr 1/2022 s. 125-148. Autor wskazuje, że postępowanie nakazowe i upominawcze w pierwszej fazie, przed wydaniem nakazu zapłaty, jest w pełni pisemne, zaś w EPU, ustność nie występuje w ogóle. Nadto wskazuje, że znaczenie postępowań, w których rozstrzygnięcia będą zapadać w oparciu jedynie o stanowiska pisemne, wnoszone w formie elektronicznej, będzie wzrastać, ze względu na istotny walor jakim jest szybkość takiego postępowania.

zapadających) znajduje swoje uzasadnienie tak ze względu na ujęcie historyczne (tradycję prawną) jak i celowościowe. Nie jest tym samym zasadna pełna konsolidacja obu procedur, prowadząca do ich unifikacji.

Przyjęty przez ustawodawcę zamknięty katalog podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i postępowaniu upominawczym należy uznać, co do zasady za prawidłowy i uzasadniony, a także spełniający na chwilę obecną wymóg tzw. neutralności technologicznej. Od kilku już lat trwa w Polsce proces, który można określić mianem budowy e-wymiaru sprawiedliwości, który polega na tym, że sądy w coraz większym stopniu zaczynają korzystać z możliwości, jakie daje im rozwój nowych technologii. Kolejne etapy rozwoju to komputeryzacja, informatyzacja, automatyzacja oraz wykorzystanie sztucznej inteligencji w modelu doradczym⁸⁰⁰.

Podejmowanie działań mających na celu dostosowanie funkcjonowania sądów powszechnych do nowych możliwości, jakie stwarza informatyzacja i cyfryzacja, ma wpływ na sprawność postępowań i ich szybkość, rozwój nowych technologii i informatyzację społeczeństwa⁸⁰¹. Przykłady zastosowania niektórych rozwiązań technologicznych z innych państw (w tym krajów członkowskich UE), w tym tych rozwiązań, które oparte są na sztucznej inteligencji⁸⁰², oraz pionierskie doświadczenia ze stosowaniem tych narzędzi dają nadzieję na ich skuteczne wykorzystanie zwłaszcza w zakresie możliwości usprawnienia funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości oraz realizacji postulatu szybkości postępowania. Wobec tego nie sposób pominąć w szeroko rozumianym procesie cyfryzacji oraz automatyzacji (aż po wykorzystanie sztucznej inteligencji) postępowań o charakterze przyspieszonym

⁸⁰⁰ R. Susskind, *Sądy internetowe i przyszłość wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2021, *passim*.

⁸⁰¹ V. Vebraitė, G. Strikaite-Latusinskaja, *Digitalization of justice in Lithuania* [w:] K. Gajda-Roszczyńska (red.), *Impact...*, Göttingen, 2023, s. 223 i nast.

⁸⁰² Przykładowo można wymienić tutaj francuski system analizy predykcyjnej *Predictice*, będący systemem analizy predykcyjnej polegającej na wykorzystaniu narzędzi sztucznej inteligencji do przewidywania prawdopodobieństwa nastąpienia określonych zdarzeń w przyszłości na podstawie danych historycznych, np. przewidywania wyniku postępowania sądowego w oparciu o dane dotyczące istniejącego orzecznictwa sądów oraz faktów sprawy, której wynik jest przewidywany. System *Predictice* (<https://predictice.com/fr>) jest systemem komercyjnym i ma służyć w głównej mierze pomocy profesjonalnym kancelariom prawnym przy ocenie ryzyka związanego z uczestnictwem w danym postępowaniu sądowym. Podstawą predykcji systemu (tj. w rzeczywistości przewidywania zachowań osób sprawujących wymiar sprawiedliwości, a więc m.in. konkretnych sędziów) jest przede wszystkim baza orzecznictwa sądów francuskich. Wskazać należy, że ostatnia reforma francuskiego wymiaru sprawiedliwości zakazała wykorzystywania danych dotyczących sędziów i innych osób sprawujących wymiar sprawiedliwości w celu dokonania analizy predykcyjnej ich działalności orzeczniczej (zakazane jest dokonywanie predykcji w stosunku do konkretnego sędziego lub innej osoby zaangażowanej w proces stosowania prawa, a za złamanie zakazu grozi kara od 5 lat pozbawienia wolności – art. 33 LOI n° 2019-222 du 23 mars 2019 de programmation 2018-2022 et de réforme pour la justice, tekst ustawy dostępny na portalu: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/article_jo/JORFARTI000038261761), zob. <https://www.artificiallawyer.com/2019/06/04/france-bans-judge-analytics-5-years-in-prison-for-rulebreakers/>, zob. szerzej M. Dymitruk, *Sztuczna...* [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo...*, Warszawa 2020, Rozdział XX.4., *Legalis/el.2023*.

tj. postępowania nakazowego i postępowania upominawczego, których modelowe ukształtowanie i zastosowanie w nich rozwiązania proceduralne mają na celu szybkie i sprawne załatwienie sprawy cywilnej, przy jednoczesnym zachowaniu wszelkich zasad procesu cywilnego – w tym jego rzetelności, efektywności⁸⁰³ i szeroko rozumianej sprawności⁸⁰⁴. Cyfryzacja postępowania cywilnego skutkuje trwałymi przeobrażeniami procesu cywilnego w jego poszczególnych aspektach, wpływając jednocześnie na przyspieszenie, usprawnienie i ekonomikę rozwiązań.

Z całą pewnością droga do zastosowania nowych technologii w polskim wymiarze sprawiedliwości nie jest prosta (należy dokonywać usprawnień z pewną dozą ostrożności⁸⁰⁵), jednakże obserwując europejskie i światowe trendy⁸⁰⁶, należy coraz odważniej sięgać po nowe narzędzia technologiczne i implementować je w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości na krajowym gruncie, przy należytych uwzględnieniu założeń unijnej koncepcji e-sprawiedliwości – w tym prymatu i naczelnej roli człowieka⁸⁰⁷. Wymiar sprawiedliwości jest i musi pozostać antropocentryczny, jeżeli ma należycie realizować powierzone mu zadania, służąc tym samym jednostkom oraz tworzonemu przez nie społeczeństwu i społecznościom.

Regulacje zarówno na szczeblu europejskim, jak i krajowym będą musiały zagwarantować neutralność technologiczną⁸⁰⁸. Należy mieć nadzieję, że powyższe postulaty

⁸⁰³ Zob. P. Pogonowski, *Efektywność filarem sprawiedliwego postępowania cywilnego*, Polski Proces Cywilny, nr 3/2021.

⁸⁰⁴ Sz. Rożek, *Sprawność postępowania cywilnego – uwagi praktyczne i postulaty de lege ferenda*, Monitor Prawniczy, nr 21/2006.

⁸⁰⁵ Zob. P. Polański, *Inwigilacja, dostępność, blockchain i sztuczna inteligencja: pytania o kierunki rozwoju prawa nowych technologii w erze rewolucji internetowej*, Monitor Prawniczy, nr 2/2019, M. Rojszczak, *Prawne aspekty systemów sztucznej inteligencji – zarys problemu* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe: zagadnienia wybrane*, Warszawa 2019.

⁸⁰⁶ Zob. J. Ulenaers, *The Impact of Artificial Intelligence on the Right to a Fair Trial: Towards a Robot Judge?*, Asian Journal of Law and Economics, vol. 11, No. 2, 2020, M. Załucki, *Computers in gowns and wigs. Some remarks about a new era of judiciary* [w:] L. Miraut Martin, M. Załucki (red.), *AI and human Rights*, Madrid 2021, Tenże, *LegalTech in the judiciary: Technological developments and the future of the court system* [w:] D. Szostek, M. Załucki (red.), *Legal Tech – Information technology tools in the administration of justice*, Baden-Baden 2021, V. Zocca, G. Spacagna, D. Slater, P. Roelants, *Deep Learning. Uczenie głębokie z językiem Python. Sztuczna inteligencja i sieci neuronowe*, Gliwice 2018, A. Auleytner, M. Stepień, *Wyjaśnialność sztucznej inteligencji a prawo autorskie. Rozważania na tle projektowanych uregulowań prawnych możliwości wyjaśnienia systemów sztucznej inteligencji*, Prawo Nowych Technologii, nr 1/2021, A. Auleytner, M. Stepień, *Dostęp do sztucznej inteligencji – równość i inne aspekty prawne dostępu do systemów sztucznej inteligencji*, Monitor Prawniczy, nr 21/2019, H. C. Boscheinen-Duursma, R. Khanyk-Pospolita, *Austrian and Ukrainian Comparative Study of E-Justice: Towards Confidence of Judicial Rights Protection*, Access to Justice in Eastern Europe, nr 4/2019.

⁸⁰⁷ M. Tegmark, *Życie 3.0. Człowiek w erze sztucznej inteligencji*, Warszawa 2019.

⁸⁰⁸ Zasada neutralności technologicznej została wskazana w art. 20 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (RODO) (Dz. Urz. UE L 119 z 4.05.2016, s. 1), które przewiduje prawo do przenoszenia danych osobowych (*data portability*), zgodnie z którym „osoba, której dane dotyczą, ma prawo otrzymać w ustrukturyzowanym, powszechnie używanym formacie nadającym się do odczytu maszynowego dane osobowe”.

dotyczące odważnego, a zarazem rozważnego wdrażania nowoczesnych technologii w poszczególnych wymiarach życia publicznego, w tym usług publicznych świadczonych przez organy władzy publicznej, zostaną uwzględnione także w ramach polskiego Kodeksu postępowania cywilnego – w tym na gruncie regulacji dotyczących omawianych postępowań odrębnych – postępowania nakazowego i postępowania upominawczego.

Zakończenie

Przedmiotem niniejszej rozprawy doktorskiej było omówienie regulacji prawnych polskiego Kodeksu postępowania cywilnego odnoszących się do podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym, co umożliwiło scharakteryzowanie wskazanych postępowań odrębnych przez pryzmat merytorycznego orzeczenia jakim jest nakaz zapłaty (w szczególności w odniesieniu do pozytywnych i negatywnych podstaw wydania nakazu zapłaty). Analizie poddane zostały wybrane zagadnienia (regulacje) dotyczące wskazanych postępowań odrębnych uznanych za uproszczone i przyspieszone. Pozwoliło to na scharakteryzowanie wskazanych postępowań, wykazanie ich istotnych podobieństw, a zarazem znaczących różnic przesądzających o ich prawnej odrębności.

Podsumowując przeprowadzone rozważania wrócić należy do stwierdzenia, że czas stał się dziś jedną z najbardziej cenionych wartości, zaś tendencja do uproszczenia i przyspieszenia czynności nie omija wymiaru sprawiedliwości – w tym procesie cywilnego. Środkiem prowadzącym do przyspieszenia rozpatrzenia spraw cywilnych jest usprawnienie przebiegu postępowania. Szybkość postępowania znalazła się na trwałe wśród głównych postulatów postępowania cywilnego i jest jedną z najczęstszych idei i celów wskazywanych w kolejnych (jakże licznych) zmianach k.p.c. wprowadzanych przez ustawodawcę. Realizacja postulatu szybkości postępowania jak nigdy stała się aktualna, lecz winna korespondować z poszukiwaniem rozwiązań zapewniających zachowanie jakości i pewności wymiaru sprawiedliwości, w tym także niezbędnych gwarancji procesowych wpisujących się w konstytucyjny i konwencyjny standard prawa do sądu, w tym rzetelnego procesu. Aktualny pozostaje pogląd wyrażony ponad 90 lat temu przez E. Waśkowskiego, że postępowanie, któremu można przypisać cechę efektywności, powinno być szybkie, proste i tanie⁸⁰⁹. Zmianom winno przyświecać jednakże założenie, że szybkość postępowania jest istotna, lecz nie może wpływać na swoistą mierność i brak stabilności wymiaru sprawiedliwości.

Bez wątpienia można uznać, że nakaz zapłaty jest drugą podstawową kategorią orzeczeń co do istoty sprawy wydawanych przez sądy w procesie w celu merytorycznego rozstrzygnięcia o żądaniu pozwu (tuż obok wyroków). Przeprowadzona charakterystyka nakazu zapłaty na tle innych orzeczeń sądowych pozwala uznać jego umiejscowienie jako orzeczenia merytorycznego w systemie orzeczeń w polskim Kodeksie postępowania cywilnego

⁸⁰⁹ E. Waśkowski, *Podręcznik procesu cywilnego*, Wilno 1932, s. 78 i nast.

za prawidłowe i nie budzące na chwilę obecną zastrzeżeń. Pewne wątpliwości jawią się na kanwie treści nakazu zapłaty tj. regulacji przepisów art. 480² § 1 i 2 k.p.c., których analiza prowadzi do uznania, że wprowadza on wyraźny brak równości stron postępowania w zależności od stosowanych postępowań odrębnych i wydawanych w nich nakazowych nakazów zapłaty oraz upominawczych nakazów zapłaty z punktu widzenia długości terminu do spełnienia świadczenia bądź zaskarżenia tego nakazu, co nie jest zjawiskiem pożądanym.

Nie można jednoznacznie pozytywnie ocenić wydłużenia terminu do miesiąca dla nakazów zapłaty w postępowaniu nakazowym doręczanych w kraju (i przyjętej za tym rozwiązaniem argumentacji), w sytuacji pozostawienia dwutygodniowego terminu dla nakazów zapłaty w postępowaniu upominawczym doręczanych na terenie RP. W mojej ocenie należy opowiedzieć się za wydłużeniem i ujednoczeniem terminów zaspokojenia roszczenia albo wniesienia środka zaskarżenia dla nakazów zapłaty tak nakazowych jak i upominawczych doręczanych na terenie RP. Termin ten winien wynosić miesiąc (co nie wydłuży drastycznie postępowania, a przyczyni się z całą pewnością do zwiększenia prawa strony do rzetelnego procesu respektującego zasadę równouprawnienia stron i możliwości obrony praw, poprzez dłuższy czas do przygotowania środka zaskarżenia, a także wyrównania szans strony, które nie powinno być dywersyfikowane w zależności od zastosowanej regulacji danego postępowania odrębnego). Tego rodzaju rozwiązanie, spójne z unormowaniem terminu do zaskarżenia europejskiego nakazu zapłaty *de lege ferenda* powinno być sygnałem i impulsem do rozważania wydłużenia terminów do wniesienia odpowiedzi na pozew (w nawiązaniu do długości terminu przewidzianego w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń), czy też zwykłych środków odwoławczych tj. zażalenia i apelacji.

Wskazać należy, że uwarunkowania historyczne regulacji postępowania nakazowego oraz postępowania upominawczego, kształtujące w tym zakresie rodzimą tradycję prawną, miały niebagatelny wpływ na obecny model tychże postępowań o charakterze przyspieszonym oraz determinowały ich rozwój. Uwarunkowania te – podobnie jak doświadczenia praktyki na gruncie stosowania przepisów o postępowaniu nakazowym i upominawczym na przekroju wielu dziesięcioleci - nie mogą być lekceważone w ramach analizy i oceny obowiązującego stanu prawnego, ani tym bardziej przy formułowaniu postulatów *de lege ferenda*, zmierzających do zapewnienia optymalnej realizacji funkcji i zadań stawianych tym procedurom w ramach systemu postępowania cywilnego jako pewnej całości.

Umieszczenie wskazanych postępowań odrębnych w systemie postępowania cywilnego i wykazane zachodzące między nimi zależności, w tym możliwość krzyżowania się regulacji dotyczących różnych postępowań odrębnych, a także zdefiniowanie postępowań

w odniesieniu do szczególnych cech postępowania nakazowego takich jak: fakultatywność, dokumentowy charakter i dwufazowość oraz charakter prawny nakazowego nakazu zapłaty, a także obligatoryjność, upominawczy charakter oraz jednofazowość postępowania upominawczego - są ściśle związane z podstawami wydania, bądź niewydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym.

Ukształtowanie podstaw wydania nakazu zapłaty jest nierozzerwalnie związane z modelem danego postępowania oraz jego charakterem i z niego wynika (co łączy się i przekłada również na charakterystykę merytorycznego orzeczenia – nakazu zapłaty wydawanego w omawianych postępowaniach odrębnych i posiadającego również szczególne cechy wynikające z przyjętego modelu danego postępowania odrębnego).

W przypadku podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym kluczowe znaczenie ma dokumentowy charakter tegoż postępowania odrębnego. Postępowanie nakazowe oparte na tym modelu jednoznacznie opiera swój cel na dążeniu do wydania orzeczenia w postaci nakazu zapłaty w oparciu (na podstawie) o dokumenty, cechujące się wysokim stopniem pewności. Poprzez takie modelowe ukształtowanie postępowania nakazowego (znajdujące swoje uzasadnienie tak ze względu na ujęcie historyczne, ale przede wszystkim celowościowe) ustawodawca określił zamknięty katalog dowodów (urzędowych i prywatnych), które w jego ocenie spełniają rolę i funkcję dowodowej podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym.

Zakres dokumentów stanowiących podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na przestrzeni lat ulegał licznym zmianom. W kontekście dowodowych podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym można dostrzec pewną niekonsekwencję ustawodawcy i dotyczy ona ustalenia i oceny stopnia pewności danego dokumentu, który ustawodawca uznaje za dostatecznie wiarygodny, aby mógł stanowić podstawę wydania nakazowego nakazu zapłaty.

W mojej ocenie nie budzi żadnych wątpliwości w tym zakresie uznanie za takie dokumenty dokumentu urzędowego, zaakceptowanego przez dłużnika rachunku, wezwania dłużnika do zapłaty i pisemnego oświadczenia dłużnika o uznaniu długu, weksła, czy też czeku (nie umniejszając wątpliwości i kwestii praktycznych, które pojawiają się w związku z przeprowadzoną analizą z każdej z tych podstaw, w tym zwłaszcza czeku, który obecnie w krajowym obrocie prawnym całkowicie wyszedł z użycia i jak się wydaje regulacja ta podzieli los przepisów dotyczących warrantu i rewersu jako podstawy wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym).

Wątpliwość budzi natomiast wskazanie przez ustawodawcę dokumentów wskazanych w art. 485 § 2¹ k.p.c., szczególnie w zakresie dokumentów potwierdzających koszty (niezależnie od ich wysokości) poniesione w związku z odzyskiwaniem należności na podstawie art. 10 ust. 2 u.p.n.o. Działanie ustawodawcy jest tu wyrazem dążenia do wzmocnienia dostępu do efektywnej ochrony sądowej dla przedsiębiorców w postaci możliwości uzyskania nakazowego nakazu zapłaty i w efekcie próbę zapobiegania zatorom płatniczym oraz przyspieszenia, a także zwiększenia pewności obrotu gospodarczego, co uzasadnia pewnego rodzaju poluzowanie rygoru w tym zakresie (i stanowi jak wskazywano próbę realizacji przez polskiego ustawodawcę postanowień implementowanej dyrektywy Unii Europejskiej).

Nie jest to jednak w mojej ocenie tendencja oczekiwana, albowiem charakter, model i rola postępowania nakazowego opartego na modelu dokumentowym (modelu *evidence, par preuve*) charakteryzuje bardzo wysoki stopień pewności dowodu stanowiącego podstawę wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. Wszelkie odstępstwa w tym zakresie będą prowadziły do nieuchronnej dekompozycji samego modelu tegoż postępowania odrębnego, mogąc w efekcie przyczynić się do spadku efektywności w postaci potrzeby prowadzenia drugiej fazy postępowania nakazowego w wyniku której nakaz zapłaty podlega uchyleniu, powództwo choćby częściowemu oddaleniu, co nie jest kierunkiem oczekiwanym m.in. ze względu na zapewnienie i realizację postulatu szybkości postępowania.

Przeprowadzona analiza prowadzi nadto, do konkluzji że ukształtowanie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym jest nierozzerwalnie związane z modelem tegoż postępowania odrębnego oraz z jego charakterem i w przeciwieństwie do podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, gdzie kluczowe znaczenie ma dokumentowy charakter wskazanego postępowania odrębnego modelowe ukształtowanie negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym definiuje jego model oparty o założenie oceny *prima facie* dokonywanej w szczególności na podstawie twierdzeń pozwu, co znajduje swe uzasadnienie tak ze względu na ujęcie historyczne, jak i przede wszystkim celowościowe.

W kontekście istoty wymierzania sprawiedliwości należy uznać, że organ procesowy ma możliwość stwierdzenia negatywnej podstawy (przeszkody) do wydania nakazu zapłaty określonej w art. 499 § 1 k.p.c. (skutkującej jego niewydaniem) w sytuacji, w której dołączone do pozwu dokumenty pozbawiają twierdzenia pozwu wiarygodności. Uznać należy, że możliwość ta nie stanowi obowiązku weryfikacji twierdzeń pozwu w oparciu o dołączone dokumenty, a tym bardziej nie uprawnia organu procesowego do odmowy wydania

nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym ze względu na brak załączenia przez powoda dokumentów dających możliwość dowodowego ustalenia powołanych w pozwie okoliczności. Zbliżałoby to bowiem postępowanie upominawcze do modelu postępowania dokumentowego. Równocześnie uznać jednak należy, że załączone przez powoda dokumenty, które w sposób oczywisty prowadzą do realizacji negatywnej podstawy z art. 499 § 1 pkt 1-3 k.p.c. ze względu na zasady procesu cywilnego oraz istotę sądowego wymiaru sprawiedliwości zmierzającego do realizacji ideałów sprawiedliwości materialnej i formalnej nie mogą pozostać bez znaczenia dla rozstrzygnięcia. Przyjęty przez ustawodawcę zamknięty katalog negatywnych podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym należy uznać, co do zasady za prawidłowy i uzasadniony (m.in. w kontekście modelu postępowania upominawczego, charakteru upominawczego nakazu zapłaty, jako merytorycznego orzeczenia oraz celu samego postępowania).

Wskazać należy, że mimo licznych postulatów likwidacji szeregu postępowań odrębnych (które co do zasady uznać należy za słuszne, lecz kierunkowo przeciwne działaniom ustawodawcy na przestrzeni lat, który zamiast ograniczać wprowadza kolejne nowe postępowania odrębne do polskiego k.p.c.) należy opowiedzieć się za prawidłowością obecnej regulacji i potrzebą jednoczesnego utrzymania (rozdzielenia) obu postępowań odrębnych tj. postępowania nakazowego oraz postępowania upominawczego. Nie jest więc zasadna pełna konsolidacja obu procedur, prowadząca do ich unifikacji.

Ukształtowanie podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i postępowaniu upominawczym jest nierozzerwalnie związane z modelem tych postępowań odrębnych oraz z ich specyficznym charakterem. Utrzymanie na chwilę obecną dwóch postępowań odrębnych o charakterze przyspieszonym w modelu pośrednim tj. zawierającym przepisy wspólne oraz przepisy przesądzające o odrębnościach (m.in. w zakresie cech nakazów zapłaty w nich zapadających) znajduje swoje uzasadnienie.

Postępowania te, pomimo zachodzących między nimi różnic, pełnią tożsamą funkcję i przyświeca im wspólny cel - mają za zadanie usprawnienie załatwiania spraw cywilnych, odciążenie wymiaru sprawiedliwości od konieczności czasochłonnego rozpoznawania spraw, m.in. w których roszczenie między stronami nie jest sporne oraz umożliwienie stronie czynnej uzyskania szybszej ochrony prawnej. Przyjęty przez ustawodawcę zamknięty katalog podstaw wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i postępowaniu upominawczym należy uznać, co do zasady za prawidłowy i uzasadniony, a także spełniający na chwilę obecną wymóg tzw. neutralności technologicznej.

Od kilku już lat trwa w Polsce proces, który można określić mianem budowy e-wymiaru sprawiedliwości (*e-justice*). Polega on na tym, że sądy w coraz większym stopniu zaczynają korzystać z możliwości, jakie daje im rozwój nowych technologii. Kolejne etapy rozwoju w procesie budowy e-wymiaru sprawiedliwości to komputeryzacja, informatyzacja, automatyzacja oraz wykorzystanie sztucznej inteligencji w modelu doradczym. Podejmowanie działań mających na celu dostosowanie funkcjonowania sądów powszechnych do nowych możliwości, jakie stwarza informatyzacja i cyfryzacja, ma wpływ na sprawność postępowań i ich szybkość, rozwój nowych technologii i informatyzację społeczeństwa.

Nie sposób pominąć w szeroko rozumianym procesie cyfryzacji oraz automatyzacji (aż po wykorzystanie sztucznej inteligencji) postępowań o charakterze przyspieszonym tj. postępowania nakazowego i postępowania upominawczego, których modelowe ukształtowanie i zastosowanie w nich rozwiązania mają na celu szybkie i sprawne załatwienie sprawy cywilnej, przy jednoczesnym zachowaniu wszelkich zasad procesu cywilnego – w tym jego rzetelności, efektywności i szeroko rozumianej sprawności, a także jawności i transparentności. Regulacje zarówno na szczeblu europejskim, jak i krajowym będą musiały zagwarantować neutralność technologiczną i wymóg ten nie ominię polskiego Kodeksu postępowania cywilnego – w tym regulacji dotyczących omawianych postępowań odrębnych – postępowania nakazowego i postępowania upominawczego.

Wracając do przytoczonego na wstępie niniejszej rozprawy słów włoskiego procesualisty F. Carneluttiego, który wskazywał, że twierdzenie o wymiarze sprawiedliwości, który jest szybki i pewny jest absurdalne, gdyż wymiar sprawiedliwości może być albo szybki, albo pewny⁸¹⁰, nie sposób nie odnieść wrażenia aktualności tegoż problemu w kontekście niebagatelnego problemu polskiego wymiaru sprawiedliwości, a mianowicie realizacji postulatu szybkości postępowania, z jednoczesnym zapewnieniem wysokiej jakości tego postępowania oraz zapadających w nim orzeczeń. Pogodzenie wymogów szybkości i efektywności postępowania oraz jego należytej rzetelności, w tym zachowania wszelkich gwarancji procesowych *prima vista*, może sprawiać wrażenie próby pogodzenia ognia z wodą. Z całą pewnością jest to przy tym swoisty „Święty Graal”, względnie „kamień filozoficzny” wymiaru sprawiedliwości (nie tylko w sprawach cywilnych), poszukiwany od dawna i bez ustanku przez wszystkich „racjonalnych ustawodawców”, w wielu jurysdykcjach pod różnymi szerokościami geograficznymi na całym świecie.

⁸¹⁰ F. Carnelutti, *Sistema...*, Padwa 1936, s. 71.

Można mieć nadzieję, że rozwój nowych technologii - w tym sztucznej inteligencji i jej udział oraz umiejętne zastosowanie w postępowaniu cywilnym będzie stanowiło przynajmniej częściowe rozwiązanie odwiecznego dylematu ustawodawcy w zakresie wyboru pomiędzy szybkością i jakością (oraz niestety niejednokrotnie obserwowanej nieudolnej próby pogodzenia tych wartości w postaci wysoce ułomnych rozwiązań legislacyjnych przyjmowanych w prawie procesowym cywilnym, osłabianych dodatkowo przez fatalne zarządzanie systemem wymiaru sprawiedliwości na poziomie organizacyjnym i kadrowym, a także wprowadzane rozwiązania ustrojowe osłabiające niezawisłość sędziowską i niezależność sądów).

Wskazać należy, że liczne nowelizacje k.p.c. wprowadzane przez ustawodawcę, co do zasady zawsze w jego ocenie mają przyczynić się do realizacji postulatu szybkości postępowania, co niestety jak zaobserwowaliśmy na przestrzeni lat nie odniosło zamierzonego skutku. Odnosząc to do tematyki niniejszego opracowania – charakterystyki postępowania nakazowego i upominawczego (ze szczególnym uwzględnieniem podstaw wydania nakazu zapłaty) można mieć nadzieję, że udział nowych technologii pozwoli na częściowe rozwiązanie kluczowego problemu – przewlekłości postępowania, bez podważania fundamentalnych zasad i gwarancji procesowych.

Wydaje się, że przeprowadzone rozważania upoważniają do wyrażania poglądu o zasadniczej prawidłowości konstrukcyjnego ukształtowania modelu tych postępowań jak i regulacji w tym zakresie, a także prawidłowego określenia celu jakie mają one spełniać. Problem jawi się nie w nieprawidłowościach samej regulacji, lecz w jej stosowaniu, co jednoznacznie odsyła do czynnika ludzkiego. Słabość dzisiejszego postępowania cywilnego to przewlekłość postępowania wynikająca przede wszystkim ze zbyt małej obsady sądów (w tym orzeczników – sędziów i referendarzy sądowych oraz kadry pomocniczej – asystentów sędziów, protokolantów oraz pracowników sekretariatów) mogącym sprostać stale zwiększającemu się wpływowi spraw. Problematyka ta nie omija postępowania nakazowego i postępowania upominawczego, zaś próbą rozwiązania tych problemów u schyłku pierwszej dekady XXI w. miało być wykorzystanie technologii informatycznych i wprowadzenie elektronicznego postępowania upominawczego, które jednak ze względu na swój fakultatywny charakter oraz ograniczony zakres zastosowania nie mogło nigdy pretendować do roli systemowego panaceum.

Zakładając jednak dążenie do zapewnienia jak najwyższego poziomu merytorycznego postępowań i samego orzeczenia, nie można w celu przyspieszenia postępowań decydować się na założenie i dążenie w kierunku bezrefleksyjnego automatyzmu np. postępowania

upominawczego (czy elektronicznego postępowania upominawczego), gdzie orzeczenie merytoryczne w postaci nakazu zapłaty przypominałoby urzędowe wezwanie do zapłaty. Takie założenie mogłoby doprowadzić do sytuacji, w której czynności mieszczące się w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości i zastrzeżone dla organu procesowego mogłaby wykonywać inna instytucja np. w sprawach konsumenckich – Powiatowy Rzecznik Praw Konsumenta, czy też jak wskazano wcześniej notariusz w proponowanym projekcie dotyczącym notarialnych nakazów zapłaty, co prowadziłoby do dekompozycji systemu, ale również ograniczałoby znaczenie bezstronnego i niezależnego sądu i jego znaczenie w demokratycznym państwie prawa oraz doprowadziłoby do degradacji ugruntowanego znaczenia nakazu zapłaty jako orzeczenia merytorycznego sądu zapadającego w wyniku rozpoznania sprawy w postępowaniu odrębnym przewidzianym przez k.p.c.

Z całą pewnością droga do efektywnego, kompleksowego zastosowania nowych technologii w polskim wymiarze sprawiedliwości nie jest drogą prostą, lecz obserwując europejskie i światowe trendy, powinniśmy coraz odważniej sięgać po nowe rozwiązania technologiczne (uwzględniając m.in. założenia unijnej koncepcji e-sprawiedliwości – w tym kluczowe znaczenie zasady przejrzystości i „wyjaśnialności” tj. transparentności procesu oceny i decyzji na każdym etapie postępowania przy wykorzystaniu nowych technologii oraz prymatu i naczelnej roli człowieka) i wprowadzać je do polskiego wymiaru sprawiedliwości – w tym postępowania cywilnego, którego niezwykle istotnym elementem są postępowania odrębne – postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze.

Punktem wyjścia dla wszelkich dalszych procesów informatyzacji postępowania cywilnego winno być stworzenie i wdrożenie jednolitego - efektywnego, bezpiecznego i niezawodnego systemu teleinformatycznego do obsługi wszystkich postępowań cywilnych (w tym rzecz jasna postępowania nakazowego i upominawczego, przy jednoczesnym unikaniu wprowadzania do k.p.c. nowych postępowań odrębnych), umożliwiającego wnoszenie pism procesowych za pośrednictwem tego systemu, doręczenia elektroniczne, a także przeprowadzanie posiedzeń zdalnych według ujednoliconego standardu, a wreszcie pełną digitalizację akt postępowań, stanowiącą warunek *sine qua non*, wykorzystania sztucznej inteligencji w formule pomocniczej i doradczej. Zastosowanie sztucznej inteligencji w wariantach doradczym i autonomicznym, a nie pełni autonomicznym (konceptcja „sędziego-robota”) determinowane jest przez antropocentryczny paradygmat sądowego wymiaru sprawiedliwości – wymiaru sprawiedliwości sprawowanego przez człowieka, wobec człowieka i dla człowieka, z uwzględnieniem elementu empatii

i humanitaryzmu, na który nie stać nawet najdoskonalszej maszyny / systemu sztucznej inteligencji.

Bibliografia

1. G. Aini, *A Summary of the Research on the Judicial Application of Artificial Intelligence*, Chinese Studies 2020, vol. 9.
2. M. Allerhand, *Nakaz zapłaty przeciw zmarłemu*, Polski proces cywilny, nr 20-21/1937.
3. M. Allerhand, *Zarzut potrącenia w postępowaniu nakazowym (na marginesie dekretu o usprawnieniu sądownictwa)*, Polski Proces Cywilny, nr 1-2/1939.
4. M. Allerhand, *Zarzut potrącenia w postępowaniu nakazowym (na marginesie orzeczeń Sądu Najwyższego)*, Polski Proces Cywilny, nr 24/1936.
5. M. Allerhand, *Kodeks postępowania cywilnego*, Lwów 1932.
6. M. Allerhand, *Wszczęcie postępowania nakazowego bez odpowiedniego wniosku powoda*, Polski Proces Cywilny, nr 14-15/1936.
7. J. R. Antoniuk, *Postępowanie sądu właściwego po przekazaniu mu sprawy wniesionej w elektronicznym postępowaniu upominawczym (uwagi na tle art. 505³⁷ k.p.c.)*, Monitor Prawniczy, nr 20/2012.
8. J. R. Antoniuk, *Pozew i sprzeciw od nakazu zapłaty wniesione w elektronicznym postępowaniu upominawczym po przekazaniu sprawy do sądu właściwego (uwagi na tle znowelizowanego art. 505³⁷)*, Polski Proces Cywilny, nr 4/2015.
9. M. Arciszewski, *Europejski nakaz zapłaty*, Monitor Prawniczy, nr 1/2008.
10. M. Arciszewski, *Europejski Tytuł Egzekucyjny w teorii i praktyce*, Warszawa 2007
11. A. Arkuszewska, *Charakter sprzeciwu od nakazu zapłaty – postępowanie upominawcze, europejskie postępowanie nakazowe, elektroniczne postępowanie upominawcze*, Monitor Prawniczy, nr 17/2011.
12. A. Arkuszewska, *Referendarz sądowy w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2011.
13. A. Arkuszewska, *Zakres kognicji i pozycja referendarza sądowego w postępowaniu cywilnym [w:] red. K. Markiewicz, A. Torbus, Podmioty w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2018.
14. A. Arkuszewska, *Informatyzacja postępowania arbitrażowego*, Warszawa 2019.
15. A. Arkuszewska [w:] P. Rylski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022.
16. A. Arkuszewska [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2019.
17. A. Arnold, *O nakazie zapłaty jako tytule zabezpieczenia*, Głos Adwokatów, nr 3/1935.
18. A. Auleytner, M. Stepień, *Wyjaśnialność sztucznej inteligencji a prawo autorskie. Rozważania na tle projektowanych uregulowań prawnych możliwości wyjaśnienia systemów sztucznej inteligencji*, Prawo Nowych Technologii, nr 1/2021.
19. A. Auleytner, M. Stepień, *Dostęp do sztucznej inteligencji – równość i inne aspekty prawne dostępu do systemów sztucznej inteligencji*, Monitor Prawniczy, nr 21/2019.
20. J. Balken – Neuman, *Potrącenie w postępowaniu nakazowym*, Nowa Palestra, nr 1-2/1939.
21. A. Banaszewska, *Sprzeciw w postępowaniu upominawczym w Niemczech na tle sprzeciwu od nakazu zapłaty w ramach polskich postępowań odrębnych*, [w:] D. Gil (red.) *Szczególne środki zaskarżenia w ujęciu komparatystycznym*, Lublin 2013.
22. P. Bańczyk, *Dopuszczalność wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie weksla własnego wystawionego przez konsumenta – wykładnia i zastosowanie w praktyce sądowej wyroku Trybunału Sprawiedliwości C-176/17, Profi Credit Polska, w stanie prawnym dotychczasowym i od 7.11.2019 r.*, Europejski Przegląd Sądowy, nr 1/2020.
23. G. Bar, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – poradnik dla powoda*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 4/2012.

24. G. Bar, *Przejrzystość, w tym wyjaśnialność, jako wymóg prawny dla systemów Sztucznej Inteligencji*, Monitor Prawniczy, nr 20/2020.
25. B. Barut – Skupień, *Wymiar opłaty sądowej od pozwu w postępowaniu upominawczym*, Przegląd Sądowy, nr 3/2009.
26. M. Bartoszek, *Zastosowanie sztucznej inteligencji w sądownictwie w świetle zasady skutecznej ochrony sądowej*, Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis, nr 11/2022.
27. A.W. Bartz, *Materialna prawomocność nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, Przegląd Sądowy, nr 9/1935.
28. A.W. Bartz, *Czy w postępowaniu nakazowym dopuszczalne jest potrącenie?*, Polski Proces Cywilny, nr 13/1934.
29. A.W. Bartz, *Czy można wydać tytuł wykonawczy przeciwko jednemu z pozwanych na mocy nakazu zapłaty, którego wypis nie został doręczony drugiemu wskutek nieodnalezienia go we wskazanym miejscu zamieszkania?*, Polski Proces Cywilny, nr 17/1934.
30. A.W. Bartz, *Czy w zarzutach przeciwko nakazowi zapłaty w postępowaniu nakazowym pozwany może poprzestać jedynie na zgłoszeniu zarzutu niewłaściwości sądu, nie składając wyjaśnień co do istoty sprawy?*, Polski Proces Cywilny, nr 1-2/1935.
31. A.W. Bartz, *Czy można w postępowaniu nakazowym wydać nakaz zapłaty przeciwko następcom prawnym dłużnika?*, Polski Proces Cywilny, nr 15-16/1935.
32. A. Baumbach, W. Lauterbach, J. Albers, P. Hartmann, *Zivilprozessordnung*, Monachium 2017.
33. A. Becker, *Elektronische Dokumente als Beweismittel im Zivilprozess*, Frankfurt am Mein 2004.
34. D. Becker, I. Ferrari, *VICTOR, the Brazilian Supreme Court's Artificial Intelligence: a beauty or a beast?*, Regulação 4.0: Desafios da Regulação Diante de Um Novo Paradigma Científico, Sao Paolo 2020.
35. J. Bekermann, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, Gazeta Sądowa Warszawska, nr 5/1933.
36. J. Bekerman, *O mocy dowodowej aktów notarialnych*, Gazeta Sądowa Warszawska, nr 11/1933.
37. J. Bekerman, *O mocy dowodowej dokumentów prywatnych*, Gazeta Sądowa Warszawska, nr 14/1933.
38. A. Begier, *Uwagi do art. 191[1] § 1-4 KPC – głos praktyka*, Iustitia, nr 4/2019.
39. J. Bentham, *Traktat o dowodach sądowych*, Gniezno 1939.
40. M. Bernaczyk, *Potrzeba budowy elektronicznej bazy orzecznictwa sądów powszechnych*, Na wokandzie, nr 2/2011.
41. P. Bertoli, *Verso un diritto processuale civile comunitario uniforme: l'ingiunzione europea di pagamento e le controversie di modest entitia*, Riv. Dir. Int. Priv. Proc. 2008.
42. W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1978.
43. W. Berutowicz (red. n.), Z. Resich (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II, Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji*, Warszawa 1987.
44. W. Berutowicz, *Wszczęcie procesu cywilnego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego, nr 27/1960.
45. W. Berutowicz, *Znaczenie prawne sądowego dochodzenia roszczeń*, Warszawa 1966.
46. W. Berutowicz, *Sądowe postępowanie cywilne w zarysie*, Wrocław 1974.
47. E. Betti, *Diritto processuale civile italiano*, Rzym 1936.
48. P. Beynon-Davies, *Systemy baz danych*, Warszawa 1993.
49. A. Bieliński, *Charakter podpisu w polskim prawie cywilnym materialnym i procesowym*, Warszawa 2007.
50. M. Biała, *Zmiany w doręczeniach przez portal informacyjny w związku z nowelizacją tzw. instrukcji kancelaryjnej*, Lex/el.2022.

51. M. Białecki (red.), S. Kotas-Turoboyska (red.), F. Manikowski (red.), E. Szczepanowska (red.), *Nowelizacja postępowania cywilnego. Wpływ zmian na praktykę sądową*, Warszawa 2021.
52. T. Białek, *Moc urzędowa dokumentów bankowych po wyroku TK z 15 marca 2011 r. - konsekwencje dla praktyki i następne zmiany ustawowe*, Monitor Prawa Bankowego, nr 12/2014.
53. J. Bibring, *Czy powodowi służy środek odwoławczy w przypadku, gdy dochodził powództwa drogą zwyczajnego pozwu, sąd jednak przez przeoczenie wydał nakaz zapłaty, zgodny z żądaniem pozwu?*, Polski Proces Cywilny, nr 20–21/1936.
54. J. Bibring J., *Zalety i wady części cywilnej dekretu o usprawnieniu postępowania sądowego*, Głos sądownictwa, nr 1/1939.
55. A. Bieliński, *Potencjalne obszary zastosowania sztucznej inteligencji w postępowaniu cywilnym – czy obecnie ma to rację bytu i czy jesteśmy na takie rozwiązania gotowi?* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe: zagadnienia wybrane*, Warszawa 2019.
56. G. Bieniek, E. Warzocha, *Funkcjonowanie przepisów KPC w praktyce sądów powszechnych*, Nowe Prawo, nr 3/1985.
57. W. Bijas, *Dowody z Facebooka w procesie cywilnym*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 2/2017.
58. J. Billemont, *Injonction de payer et injonction de faire*, [w:] J.J. Barbieri *Procédure civile 2014 – 2015. Juridictions civiles et commerciales. Conseil de prud'hommes*, Levallois 2013.
59. B. Bładowski, *Wydanie wyroku w procesie cywilnym*, Nowe Prawo, nr 11–12/1983.
60. B. Bładowski, *Orzeczenia nieistniejące w cywilnym postępowaniu odwoławczym*, Nowe Prawo, nr 1-3/1991.
61. B. Bładowski, *Czynności sądowe w sprawach cywilnych. Wzory. Komentarz*, Kraków 1999.
62. B. Bładowski, *Środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2007.
63. B. Bładowski, *Metodyka pracy sędziego cywilisty*, Warszawa 2013.
64. A. Bloch, M. Ehrenreich, M. Heller, O. Rastner, *Das zivilgerichtliche Verfahren in und außer Streitsachen*, Wiedeń 1912.
65. Ł. Błaszczak, *Wokół problematyki orzeczeń*, Toruń 2007.
66. Ł. Błaszczak (red.), K. Markiewicz (red.), *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory czynności sądowych i pism procesowych*, Warszawa 2014.
67. Ł. Błaszczak, *Wybrane przypadki orzeczeń nieistniejących (sententia non existens) w procesie cywilnym na przykładzie orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Radca Prawny, nr 10/2012.
68. Ł. Błaszczak (red.), K. Markiewicz (red.), *Dowody w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010.
69. Ł. Błaszczak (red.), *Dowody w postępowaniu cywilnym. System Postępowania Cywilnego. Tom 2*, Warszawa 2021.
70. Ł. Błaszczak, *Powództwo oczywiście bezzasadne. Art. 191(1) k.p.c.*, Warszawa 2021.
71. J. Bodio, *Pisma procesowe w elektronicznym postępowaniu upominawczym – warunki formalne i uzupełnienie ich braków*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka (red.), *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Doświadczenia i perspektywy*, Lublin 2017.
72. J. Bogobowicz, *Weksle w obrocie międzynarodowym. Podstawowe wiadomości z prawa czekowego*, Warszawa 1970.

73. G. Borkowski, *Cofnięcie pozwu w postępowaniach nakazowym i upominawczym*, Przegląd Sądowy, nr 11–12/2009.
74. M. Borucka-Arctowa, *Koncepcja sprawiedliwości proceduralnej i jej rola w okresie przemian systemu prawa – analiza teoretyczna i funkcjonalna* [w:] K. Pałeczki (red.) *Dynamika wartości w prawie*, Kraków 1997.
75. W. Borysiak, J.M. Kondek, *Postępowanie cywilne. Orzecznictwo*, Warszawa 2008.
76. W. Borysiak [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz.*, Warszawa 2021.
77. H. C. Boscheinen-Duursma, R. Khanyk-Pospolita, *Austrian and Ukrainian Comparative Study of E-Justice: Towards Confidence of Judicial Rights Protection*, Access to Justice in Eastern Europe, nr 4/2019.
78. A. Brenk, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – kilka uwag na temat e-sądu*, Krajowa Rada Sądownicza, nr 3/2014.
79. T. Brennan, W. Dieterich, B. Ehret, *Evaluating the predictive validity of the Compas risk and needs assessment system*, Criminal Justice and Behavior, nr 36/2009.
80. H.K. Briegleb, *Einleitung in die Theorie der summarischen Prozesse*, Lipsk 1859.
81. A. Brokamp, *Das Eurpäische Verfahren für geringfügige Forderungen*, Tübingen 2008.
82. W. Broniewicz, *Legitymacja procesowa*, Łódź 1963.
83. W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2006.
84. W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008.
85. W. Broniewicz, *W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym*, Nowe Prawo, nr 7-8/1972.
86. W. Broniewicz, *Warunki uwzględnienia powództwa*, Państwo i Prawo, nr 3/2003.
87. J. Cagara, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, Nowe Prawo, nr 1/1971.
88. J. Cagara, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, Warszawa 1987.
89. R. Canstein, *Lehrbuch der Geschichte und Theorie des oesterreichischen Civilprozessrechtes*, Berlin 1880.
90. R. Canstein, w: F. Leske, W. Loeweneld (red.), *Die Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr*, Berlin 1905.
91. N. Carboni, M. Velicogna, *Electronic data exchange within European justice: e-CODEX Challenges, threats and opportunities* [w:] *International Journal For Court Administration*, Williamsburg 2012.
92. F. Carnelutti, *Sistema di diretto processuale civile. T.I.*, Padwa 1936.
93. A. Chłopecki, *Sztuczna inteligencja – szkice prawnicze i futurologiczne*, Warszawa 2021.
94. E. Chmura-Szczecińska, *Automatyzacja decyzji w prawie – pola i granice stosowania*, Studia Prawnicze PAN, nr 2/2021.
95. W. Chojnowski, *Rodzaje weksli i ich składniki*, Warszawa 1969.
96. D. Chrapoński, *Odrębne postępowanie w sprawach gospodarczych – zarys regulacji*, Palestra, nr 11-12/ 2019.
97. D. Chrapoński, *Nowa regulacja postępowania uproszczonego w Kodeksie postępowania cywilnego*, Palestra, nr 7-8/2020.
98. A. Chroma, *e-CODEX i elektronizacja systemu sądownictwa jako element rozwoju big data* [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016.
99. S. Cieślak, *Zasada formalizmu przy wnoszeniu środków odwoławczych w postępowaniu cywilnym*, Przegląd Sądowy, nr 4/2001.
100. S. Cieślak, *Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego*, Warszawa 2004.
101. S. Cieślak, *Wpływ nowelizacji KPC na stopień sformalizowania postępowania cywilnego*, Monitor Prawniczy, nr 21/2004.

- 102.S. Cieślak, *Formalizm procesowy – środek czy cel postępowania cywilnego?* [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego. Zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.)*, Kraków 2006.
- 103.S. Cieślak, *Analiza prawnoporównawcza formalizmu postępowania cywilnego – cz. 1 i 2*, Monitor Prawniczy, nr 12-13/2007.
- 104.S. Cieślak [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, Warszawa 2015.
- 105.S. Cieślak [w:] E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, Sopot 2016.
- 106.S. Cieślak, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Monitor Prawniczy, nr 7/2010.
- 107.S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008.
- 108.S. Cieślak, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013.
- 109.S. Cieślak, *System postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym po zmianach Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzonych w życie w latach 2008 – 2010*, [w:] *Aurea praxis, aurea teoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011.
- 110.S. Cieślak, *Francuskie postępowania nakazowe w świetle powiązań wewnątrzsystemowych*, [w:] A. Laskowska-Hulisz, J. May, M. Mrówczyński (red.), *Honeste Procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, Warszawa 2018.
- 111.S. Cieślak (red.), *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, Łódź 2020.
- 112.S. Cieślak, *Założenia aksjologiczne postępowania cywilnego – propozycja sformułowania kryteriów aksjologicznej oceny regulacji procesowej* [w:] S. Cieślak (red.), *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, Łódź 2020.
- 113.S. Cieślak, *Aksjologiczne uzasadnienie postępowań odrębnych w procesie cywilnym*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 5/2022.
- 114.S. Cieślak, *Zagadnienia ogólne dotyczące postępowań odrębnych w procesie cywilnym* [w:] S. Cieślak (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji Część 3. Postępowania odrębne w szczególnych kategoriach spraw*, Warszawa 2023.
- 115.S. Cieślak, *Postępowanie nakazowe* [w:] S. Cieślak (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji Część 4. Postępowania odrębne. Postępowania przyspieszone*, Warszawa 2023.
- 116.R. Cisek, *Informatyzacja sądownictwa w Polsce. Co zostało zrobione? Na co jeszcze czekamy?*, Na wokandzie, nr 2/2011.
- 117.J. Ciszewski (red.), P. Nazaruk (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2022.
- 118.P. Ciurak, G. Wierczyński, *Nowe technologie w praktyce prawnika*, Sopot 2021.
- 119.G. Cornu, J. Foyer, *Procédure civile*, Paris 1996.
- 120.J.P. Cortes Dieguez, *Does the Proposed European Procedure Enhance the Resolution of Small Claims?*, Civil Justice Quarterly, nr 27/2008.
- 121.G. Couchez, *Procédure civile*, Paris 2004.
- 122.J. Covelo de Abreu, *The Role of Artificial Intelligence in the European e-Justice Paradigm – Suiting Effective Judicial Protection Demands*, Progress in Artificial Intelligence, nr 8/2019.
- 123.H. Croze, Ch. Morel, O. Fradin, *Procédure civile. Manuel pédagogique et pratique*, Paryż 2005.
- 124.Y. Cui, *Artificial Intelligence and Judicial Modernization*, Singapore 2020.
- 125.W. Czachórski, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2002.

126. M. Czarnecki, L. Bagińska, *Prawo wekslowe. Komentarz*, Warszawa 2018.
127. Ł. Czarnecki, *Dopuszczalność tzw. dowodu bezprawnego (nielegalnego, sprzecznego z prawem) w procesie cywilnym*, *Monitor Prawniczy*, nr 16/2016.
128. A. Czerwiński, *Czy po wniesieniu przez pozwanego zarzutów przeciwko nakazowi zapłaty sąd okręgowy rozstrzyga sprawę zawsze jednoosobowo?*, *Polski Proces Cywilny*, nr 5/1934.
129. M. Czubalski, *O pojęciu i klasyfikacji środków dowodowych*, *Państwo i Prawo*, nr 1/1968.
130. W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Berier, *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2018.
131. S. Dalka, *Dowód z dokumentów w postępowaniu cywilnym*, *Palestra*, nr 8-9/1974.
132. S. Dalka, *Dopuszczalność zmiany powództwa i przekształcenia podmiotowego w postępowaniu nakazowym*, *Państwo i Prawo*, nr 5/1974.
133. S. Dalka, *Ochrona sądowa roszczeń majątkowych w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, *Zeszyty Naukowe WPiA. Prawo*, Gdańsk 1977.
134. S. Dalka, *Sprzeciw w sądowym i arbitrażowym postępowaniu upominawczym*, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, nr 12/1978.
135. S. Dalka, *Arbitrażowe postępowanie upominawcze*, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, nr 3/1976.
136. S. Dalka, *Efektywność postępowania nakazowego i upominawczego w procesie cywilnym*, *Palestra*, nr 5-6/1978.
137. S. Dalka [w:] Z. Resich (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II, Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji*, Warszawa 1987.
138. S. Dalka, *Postępowanie nakazowe i upominawcze w świetle nowelizacji KPC*, *Rejent*, nr 7-8/1997.
139. M. Dargas-Draganik, *Wykorzystanie sztucznej inteligencji w postępowaniach sądowych na przykładzie Chin i Estonii*, *Gdańskie Studia Azji Wschodniej*, nr 22/2022.
140. J. Derlatka, *Powoływanie przez strony twierdzeń i dowodów w postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych*, *Monitor Prawniczy*, nr 1/2020.
141. J. Derlatka [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom V. Komentarz. Art. 1096–1217*, Warszawa 2020.
142. J. Derlatka, *Postępowanie z udziałem konsumentów - zagadnienia wybrane*, *Monitor Prawniczy*, nr 8/2023.
143. S. Dmowski, *Postępowanie nakazowe i upominawcze – wybrane zagadnienia prawne wylaniające się na tle nowelizacji KPC dokonanej ustawą z 1.3.1996 r.*, *Monitor Prawniczy*, nr 2/1997.
144. E. Dobrzeńska, *e-SENS solutions within European e-Justice context* [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016.
145. H. Dolecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2007.
146. H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2013.
147. A. Doliwa [w:] M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2023.
148. P. Dolniak, *Koszty odzyskiwania należności z tytułu transakcji handlowej*, *Przegląd Prawa Handlowego*, nr 6/2019.
149. P. Dolniak, *Przeciwdziałanie nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Komentarz*, Warszawa 2021.
150. S. Domański, *Wyciąg z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego a podstawa do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym*, *Polskie Prawo Handlowe*, nr 11/2009.

151. S. Domański, *Artykuł 485 § 3 k.p.c. jako samoistna podstawa do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym na podstawie wyciągu z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego*, Glosa, nr 4/2010.
152. M. Douchy–Oudot, *Procédure civile. L’action en justice. Le proces. Les voies de recours*, Paryż 2006.
153. B. Draniewicz, *Postępowanie nakazowe na podstawie weksla własnego – wybrane uwagi*, Radca Prawny, nr 6/2007.
154. B. Draniewicz, Ł. Piebiak, *Postępowania odrębne. Komentarz*, Warszawa 2007.
155. B. Draniewicz, *Faktura bez podpisu jako podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym – Glosa II CSK 131/05*, Monitor Prawniczy, nr 6/2009.
156. B. Draniewicz, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Edukacja Prawnicza, nr 5/2010.
157. B. Draniewicz, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – charakterystyka wybranych elementów*, Edukacja Prawnicza, nr 11/2010.
158. B. Draniewicz, *Uznanie niewłaściwe jako podstawa wydania nakazu zapłaty i zarzut potrącenia w postępowaniu nakazowym*, Prawo Spółek, nr 2/2007.
159. M. Drozdowicz, *(Nie)bezpieczny podpis elektroniczny*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 1/2003.
160. Ch. Dubois, V. Mansvelt, P. Delvenne, *Entre nécessité et opportunités : la digitalisation de la justice belge par l’ordre des avocats*, Droit et société, nr 3/2019.
161. P. Dutka, *Wyrok skazujący jako podstawa do wydania nakazu zapłaty*, Prokuratura i Prawo, nr 7/2016.
162. A. Dyl, *Czy możliwe jest powstrzymanie egzekucji wszczętej na podstawie nakazu zapłaty bezskutecznie doręczonego w trybie art. 139 § 1 k.p.c.?*, Polski Proces Cywilny, nr 2/2013.
163. M. Dymitruk, *Sztuczna inteligencja w wymiarze sprawiedliwości?* [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020.
164. M. Dymitruk, J. Gołaczyński, *Elektroniczny sąd a sztuczna inteligencja w prawie polskim*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe: zagadnienia wybrane*, Warszawa 2019.
165. M. Dziurda, *Postępowanie w sprawach własności intelektualnej z perspektywy systemowej*, Przegląd Sądowy, nr 10/2020.
166. M. Dziurda (red.), T. Zembrzusi (red.), *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, Warszawa 2021.
167. M. Dziurda, *Czy nadchodzi zmierzch zasady ustności w postępowaniu cywilnym?*, Polski Proces Cywilny, nr 1/2022.
168. M. Dziurda, *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 r.*, Warszawa 2023.
169. M. Dziurda, P. Grzegorzczak, *The influence of Covid-19 pandemic on the polish civil proceedings from the perspective of the Supreme Court* [w:] K. Gajda-Roszczyńska (red.), *Impact of the COVID-19 Pandemic on Justice Systems*, Göttingen, 2023.
170. M. Dziurda, M. Szrajter, *Postępowanie gospodarcze według nowych przepisów*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 1/ 2020.
171. T. Ereciński, *Z problematyki dowodu z dokumentu w sądowym postępowaniu cywilnym*, [w:] M. Jędrzejewska (red.), T. Ereciński (red.), *Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha*, Warszawa 1985.
172. T. Ereciński, *O nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego w ogólności*, Przegląd Sądowy, nr 10/1996.

173. T. Ereciński, *Postępowania odrębne de lege lata i de lege ferenda*, [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*, H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), Warszawa 2009.
174. T. Ereciński, *O potrzebie nowego Kodeksu postępowania cywilnego*, Państwo i Prawo, nr 4/2004.
175. T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016.
176. T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016.
177. T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2016.
178. T. Ereciński (red.), J. Gudowski (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Środki zaskarżenia*, Warszawa 2013.
179. T. Ereciński, K. Weitz, *Prawda i równość stron w postępowaniu cywilnym a orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego* [w:] T. Ereciński, K. Weitz (red.), *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego*, Warszawa 2010.
180. H. Fasching, *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. Band IV*, Wiedeń 1971.
181. P. Feliga [w:] P. Ryłski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022.
182. P. Feliga [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1–50539. Tom I*, Warszawa 2019.
183. P. Feliga, *Sprawiedliwe załatwienie sprawy gospodarczej jako cel odrębności postępowania w sprawach gospodarczych (art. 458¹–458¹³ KPC)*, [w:] P. Ryłski (red.), *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, Warszawa 2020.
184. F. Ferrand, *Mahnverfahren Allemande, Incjonction de payer Française et projects Communautaires: Remarques Comparatives*, Festschrift Schlosser 2005.
185. J. Fibinger-Jasińska, *Roszczenie z weksla a badanie z urzędu stosunku podstawowego*, Monitor Prawniczy, nr 1/2020.
186. F. Ks. Fierich, *Projekty polskiej procedury cywilnej w świetle nauki o stosunku procesowym*, Warszawa 1924.
187. F. Ks. Fierich, *Notatki z wykładu procedury cywilnej. Dział II. Część ogólna*, Kraków 1911.
188. P. Fik, M. Włosek, *Wybrane zagadnienia w świetle nowelizacji k.p.c.*, *Studia prawno-ekonomiczne*, Tom 86, Łódź 2012 r.
189. P. Fik, *Art. 505^{29a} k.p.c. na tle nowelizacji z 10 maja 2013 r. –uwag kilka*, Przegląd Sądowy, nr 5/2014.
190. P. Fik, P. Staszczuk, *Wątpliwości dotyczące możliwości dochodzenia rekompensaty za koszty odzyskiwania należności na podstawie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, Przegląd Sądowy, nr 7-8/2015.
191. P. Fik, P. Staszczuk, *Kolejny wymóg formalny pozwu - oświadczenie o próbie pozasądowego rozwiązania sporu*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 2/2017.
192. P. Fik, *Postępowanie uproszczone po nowelizacji z 4.7.2019 r.* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska (red.), R. Flejszar (red.), M. Malczyk (red.), *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2020.
193. P. Fik, *Mediacja cywilna* [w:] C. Rogula (red.), A. Zemke-Górecka (red.), *Mediacja w praktyce mediatora i pełnomocnika*, Warszawa 2021.
194. P. Fik, P. Staszczuk, *Sztuczna inteligencja w unijnej koncepcji e-sprawiedliwości – teoria i możliwy wpływ na praktykę*, Europejski Przegląd Sądowy, nr 7/2022.

195. P. Fik, *Termin w nakazach zapłaty do zaspokojenia roszczenia w całości albo wniesienia środka zaskarżenia (art. 480² § 2 k.p.c.)*, Palestra, nr 10/2022.
196. B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński Marek (red.), *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii*, Warszawa 2021.
197. B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński Marek (red.), *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii 2*, Warszawa 2023.
198. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, Warszawa 2015.
199. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Klich, *Realizacja zasady prawa do sądu w elektronicznym postępowaniu upominawczym*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka red., *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Doświadczenia i perspektywy*, Lublin 2017.
200. K. Flaga-Gieruszyńska, *Szybkość, sprawność i efektywność postępowania cywilnego – zagadnienia podstawowe*, Zeszyty Naukowe KUL, nr 3/2017.
201. K. Flaga-Gieruszyńska, *Środki dowodowe i postępowanie dowodowe w nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 4.07.2019 r.*, Palestra, nr 11–12/2019.
202. K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022.
203. K. Flaga-Gieruszyńska (red.), R. Flejszar (red.), M. Malczyk (red.), *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2020.
204. K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. System Postępowania Cywilnego. Tom 8*, Warszawa 2021.
205. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021.
206. K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2021.
207. K. Flaga-Gieruszyńska (red.), J. Gołaczyński (red.), *Prawo nowych technologii*, Warszawa 2021.
208. K. Flaga-Gieruszyńska, *Wybrane aspekty efektywności postępowań elektronicznych w sprawach transgranicznych* [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016.
209. M. Flasiński, *Wstęp do sztucznej inteligencji*, Warszawa 2018.
210. R. Flejszar, *Przedsiębiorca w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym*, Warszawa 2006.
211. R. Flejszar, *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz*, Warszawa 2007.
212. R. Flejszar, *Wydanie wyroku na posiedzeniu niejawnym w postępowaniu w sprawach gospodarczych*, Prawo Spółek, nr 10/2003.
213. R. Flejszar, *Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym*, Warszawa 2016.
214. R. Flejszar, *Postępowania przyspieszone po zmianach wprowadzonych nowelizacją KPC z 4.7.2019 r.*, Monitor Prawniczy, nr 21/2019.
215. R. Flejszar, *Postępowanie nakazowe i postępowanie upominawcze po nowelizacji z 4.7.2019 r. – wybrane zagadnienia*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk red., *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2020.
216. R. Flejszar, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Państwo i społeczeństwo, nr 3/2009.
217. R. Flejszar [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I B. Komentarz. Art. 425–729*, Warszawa 2020.
218. R. Flejszar, *Przedmiot postępowania uproszczonego w świetle prawa do rzetelnego procesu* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021.

- 219.M. Florczak-Wątor, A. Grabowski (red.), *Argumenty i rozumowania prawnicze w konstytucyjnym państwie prawa. Komentarz*, Warszawa 2021.
- 220.H. Ford, S. Crowther, *My Life and Work*, New York 1922.
221. M. Fras (red.), M. Habdas (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna (art. 1-125)*, Warszawa 2018.
- 222.R. Frey, *Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty*, PiPod UE, nr 6/2007.
- 223.R. Frey, *Postępowanie uproszczone w sprawach z zakresu prawa pracy*, Radca Prawny, nr 5/2001.
- 224.R. Frey, *Pracodawca jako powód w postępowaniu uproszczonym*, Monitor Prawniczy, nr 17/2001.
- 225.H. Fruchs, *Czy w postępowaniu nakazowym w razie uwzględnienia tylko części żądań można wydać częściowy nakaz zapłaty, czy też należy w tym przypadku całe postępowanie skierować na drogę zwykłego procesu?*, Nowy Proces Cywilny, nr 17/1933.
- 226.M. Fruchs, *W jakiej formie następuje uchylenie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym w razie przyjęcia tzw. przeszkód procesowych?*, Polski Proces Cywilny, nr 3-4/1937.
- 227.K. Gajda-Roszczyńska, *System koncentracji materiału procesowego po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw w postępowaniu zwyczajnym*, Polski Proces Cywilny, nr 1/2020.
- 228.K. Gajda-Roszczyńska, *Przebudowa wymiaru sprawiedliwości w czasach pandemii COVID-19 ze szczególnym uwzględnieniem postępowania cywilnego*, Polski Proces Cywilny, nr 1/2022.
- 229.K. Gajda-Roszczyńska (red.), *Impact of the COVID-19 Pandemic on Justice Systems*, Göttingen, 2023.
- 230.K. Gajda-Roszczyńska, *Reconstruction or erosion of justice systems as a result of Covid-19 pandemic – conclusions for the legal systems* [w:] K. Gajda-Roszczyńska (red.), *Impact of the COVID-19 Pandemic on Justice Systems*, Göttingen, 2023.
- 231.E. Gapska, *Czynności decyzyjne sądów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010.
- 232.E. Gapska, *Wady orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2009.
- 233.E. Gapska, *Konstytutywne elementy orzeczenia sądu cywilnego*, Rejent nr 7-8/2007.
- 234.E. Gapska, *Przeciwdziałanie nadużyciom prawa procesowego w znowelizowanym Kodeksie postępowania cywilnego. Cz. II – Powództwo oczywiście bezzasadne*, Monitor Prawniczy nr 16/2019.
- 235.E. Gapska, *Wykorzystanie technik informatycznych w cywilnym postępowaniu sądowym* [w:] P. Pogonowski (red.), P. Cioch (red.), E. Gapska (red.), J. Nowińska (red.), *Współczesne przemiany postępowania cywilnego*, Warszawa 2010.
- 236.T. Gardocka, D. Jagiełło (red.), *Dowody w postępowaniach sadowych*, Warszawa 2018.
- 237.A. Garlacz, *Money Claim Online – składanie pozwów przez Internet w Anglii i Walii*, Monitor Prawniczy, nr 16/ 2006 (dodatek Prawo Mediów Elektronicznych nr 5).
- 238.K. Gawelko, M. Załucki, *Brak wskazania dowodów w pozwie*, Prawo spółek, nr 12/2007.
- 239.M. Giaro, *Cywilnoprawne pojęcie pisemności w społeczeństwie informacyjnym*, Państwo i Prawo, nr 10/2009.
- 240.I. Gil, *Charakter prawny nakazów zapłaty*, [w:] Ł. Błaszczak (red.), *Wokół problematyki orzeczeń*, Toruń 2007.
- 241.I. Gil, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego – zmiany wprowadzone ustawą z 4.7.2019 r. oraz innymi ustawami – tabela porównawcza z komentarzem*, Monitor Prawniczy, nr 6/2020.
- 242.I. Gil, *Pojęcie sprawy gospodarczej i odrębności postępowania w sprawach gospodarczych według projektowanych zmian kodeksu postępowania cywilnego*,

- [w:] G. Jędrejek, S. Kotas, F. Manikowski (red.), *Postępowanie cywilne – wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, Warszawa 2019.
- 243.I. Gil, *Regulacje służące usprawnieniu cywilnego postępowania rozpoznawczego*, Warszawa 2020.
- 244.I. Gil, *Powództwo oczywiście bezzasadne jako jedna z regulacji usprawniających przebieg postępowania cywilnego* [w:] S. Cieślak (red.), *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, Łódź 2020.
- 245.I. Gil, P. Gil, *Dowodzenie w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2019.
- 246.C. Glanz, *Czy w postępowaniu, toczącym się na skutek sprzeciwu od nakazu upominawczego, może być wydany wyrok zaoczny?*, *Polski Proces Cywilny*, nr 14-15/1936.
- 247.A. Glasner, B. Thaler, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz.*, Kraków 1936.
- 248.E. Gniewek (red.), P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2021.
- 249.W. Goldman, *Środki dowodowe przeciwko osnowie weksłu*, *Polski Proces Cywilny*, nr 3-4/1938.
- 250.J. Gołaczyński, *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, Warszawa 2010.
- 251.J. Gołaczyński, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2007.
- 252.J. Gołaczyński, *Elektroniczne biuro podawcze*, [w:] *Informatyzacja postępowania cywilnego. Teoria i praktyka*, K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2016.
- 253.J. Gołaczyński, A. Zalesińska, *Kierunki informatyzacji postępowania cywilnego po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r.*, *Monitor Prawniczy*, nr 7/2020.
- 254.J. Gołaczyński, S. Kotecka, *Kolejny etap informatyzacji postępowania cywilnego. Uwagi na tle projektu zmiany ustawy – Kodeks postępowania cywilnego. Cz. I*, *Prawo Mediów Elektronicznych*, nr 2/2010.
- 255.J. Gołaczyński, *Informatyzacja postępowania cywilnego – uwagi wprowadzające*, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka red., *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Doświadczenia i perspektywy*, Lublin 2017.
- 256.J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Informatyzacja postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2016.
- 257.J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2019.
- 258.J. Gołaczyński (red.), *Postępowanie cywilne w czasie pandemii. E-doręczenia, rozprawa zdalna, posiedzenia niejawne, składanie pism procesowych*, Warszawa 2022.
- 259.J. Gołaczyński, *e-Sąd przyszłości*, *Monitor Prawniczy*, nr 2/2019.
- 260.J. Gołaczyński, *Informatyzacja postępowania cywilnego. Od odrębności do modelu podstawowego*, *Gdańskie Studia Prawnicze*, nr 5/2022.
- 261.S. Gołąb, *Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie, uzasadnienie, zdania odrębne*, Kraków 1930.
- 262.S. Gołąb, Z. Wusatowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie sporne*, Kraków 1933.
- 263.Sz. Gołębiowski, *Nowe instrumenty zwalczania opóźnień płatności w ustawie o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, *Przegląd Prawa Handlowego*, nr 1/2015.
- 264.K. Gonera, *Projekt zmian przepisów Kodeksu postępowania cywilnego zakładający uproszczenie i przyspieszenie rozpoznania niektórych kategorii spraw*, *Przegląd Legislacyjny*, nr 1/1999.
- 265.K. Gonera, *Kierunki uproszczenia procedury cywilnej*, *Jurysta*, nr 12/1999.

266. T. Gottwald, W. Viefhues, *Elektronische Rechtsverkehr in Österreich – Schlussfolgerungen aus deutscher Sicht*, MMR, nr 12/2004.
267. Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2014.
268. Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze w Anglii i Walii (Money Claim Online)* [w:] J. Gołaczyński (red.), *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, Warszawa 2010.
269. Ł. Goździaszek, *Oplaty w postępowaniu nakazowym, upominawczym i uproszczonym*, Monitor Prawniczy, nr 2/2009.
270. Ł. Goździaszek, *Udzielenie zabezpieczenia w elektronicznym postępowaniu upominawczym*, Polski Proces Cywilny, nr 2/2016.
271. Ł. Goździaszek, *Informatyczny przełom w postępowaniu cywilnym? Rozważania nad elektronicznym postępowaniem upominawczym*, Palestra, nr 9-10/2009.
272. Ł. Goździaszek, *Pozew i sprzeciw w postępowaniu w sprawie europejskiego nakazu zapłaty*, Radca Prawny, nr 3/2008.
273. Ł. Goździaszek, *Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń*, Monitor Prawniczy, nr 9/2009.
274. Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze po nowelizacji* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak (red.), Sopot 2016.
275. Ł. Goździaszek, *Potwierdzenie e-doręczenia i potwierdzenie e-przesłania w postępowaniu cywilnym*, e-Biuletyn CBKE, nr 2/2007.
276. Ł. Goździaszek, *Europejskie postępowanie nakazowe. Informatyzacja na wzór EPU?*, Na Wokandzie, nr 2/2011.
277. Ł. Goździaszek, *Perspektywy wykorzystania sztucznej inteligencji w postępowaniu sądowym*, Przegląd Sądowy, nr 10/2015.
278. Ł. Goździaszek, *Perspektywy pełnego zautomatyzowania elektronicznego postępowania upominawczego* [w:] *E-obywatel. E-sprawiedliwość. E-usługi*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2017.
279. Ł. Goździaszek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze w świetle celów informatyzacji podmiotów publicznych*, Acta Universitatis Wratislaviensis Przegląd Prawa i Administracji, nr 2/2020.
280. Ł. Goździaszek, *Normy informatyczne w prawie postępowania cywilnego*, Przegląd Sądowy, nr 2/2017.
281. Ł. Goździaszek [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2019.
282. A. Góra-Błaszczkowska, *Postanowienia sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2002.
283. A. Góra – Błaszczkowska, *Europejskie postępowania w sprawach trans granicznych – zagadnienia wybrane*, Monitor Prawniczy, nr 3/2010.
284. A. Góra-Błaszczkowska, *Orzeczenia w procesie cywilnym. Art. 316–366 KPC*, Warszawa 2020.
285. A. Góra-Błaszczkowska, *Zasada równości stron w procesie cywilnym*, Warszawa 2008
286. A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1-424¹²*, Warszawa 2020.
287. A. Góra-Błaszczkowska, *Zmiany dotyczące orzeczeń w świetle nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. a prawo stron do sądu* [w:] S. Cieślak (red.), *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, Łódź 2020.

- 288.A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I B. Komentarz. Art. 425–729*, Warszawa 2020.
- 289.A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Środki zaskarżenia. Tom 5. System Postępowania Cywilnego*, Warszawa 2023.
- 290.A. Górna [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Meritum. Postępowanie cywilne*, Warszawa 2017.
- 291.M. Górski, *Dziesiąty element. Sztuczna inteligencja jako sędzia a prawo do sądu*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 3/2022.
- 292.A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2008.
- 293.T. Grabowski, *Odmowa wydania nakazu zapłaty na podstawie weksla nienależycie opłaconego*, Nowe Prawo, nr 5/1974.
- 294.W. Grajdura, *Regulacja prawna orzeczeń sądowych w świetle nowelizacji KPC dokonanej ustawą z 4.7.2019 r.*, Monitor Prawniczy, nr 21/2019.
- 295.M. Grochowski, *Zwrot kosztów dochodzenia należności w transakcjach handlowych – dyspozytywność i jej granice*, Monitor Prawniczy nr, 7/2016.
- 296.M. Grochowski, *Czy koszty dochodzenia należności w transakcjach handlowych obejmują koszty postępowania?*, Monitor Prawniczy nr, 3/2017.
- 297.M. Gryboś, *Europejski nakaz zapłaty – kilka praktycznych uwag na tle redakcji orzeczenia*, Monitor Prawniczy, nr 2/2022.
- 298.J. Grykiel, *Kilka uwag o nowej definicji dokumentu i formie dokumentowej*, Monitor Prawniczy nr 5/2016.
- 299.P. Grzegorzczak (red.), K. Knoppek (red.), M. Walasik (red.) *Proces cywilny. Nauka, kodyfikacja, praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, Warszawa 2012.
- 300.P. Grzegorzczak, *Stabilność orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych w świetle standardów konstytucyjnych i międzynarodowych*, [w:] *Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Serock k. Warszawy, 24–26.09.2009 r.*, T. Ereciński, K. Weitz (red.), Warszawa 2010.
- 301.P. Grzegorzczak, *Przedmiotowy zakres prawomocności materialnej wyroku w procesie częściowym* [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, t. I*, Warszawa 2011.
302. J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, cz. 2 (art. 56–125)*, Warszawa 2021.
- 303.J. Gudowski, *Komentarz do postępowania cywilnego*, Warszawa 2001.
- 304.J. Gudowski [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016.
- 305.J. Gudowski (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego, t. III. Środki zaskarżenia, cz. I*, Warszawa 2013.
- 306.J. Gudowski [w:] T. Zembruski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian. Tom I i II*, Warszawa 2020.
- 307.E. Guinchard, *L'Europe, la procédure civile et le créancier: l'injonction de payer européenne et la procédure européenne de règlement des petits litiges*, Rev. trim. de dr. comm. 2008.
- 308.M. Guldener, *Schweizerisches Zivilprozessrecht*, Zurych 1958.
- 309.M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz do art. 1–352*, Warszawa 2021.
- 310.M. Gutowski, *Potrącenie w postępowaniu nakazowym – relacja między prawem materialnym, a procesowym*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 9/2004.

311. A. Guzińska [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2021.
312. R. Hall, *Vorbehaltsanerkennung und Anerkenntnisvorbehaltsurteil im Urkundenprozeß*, Berlin 1992.
313. H.R. Hansen, *Wirtschaftsinformatik I, Grundlagen betrieblicher Informationsverarbeitung*, Stuttgart 1998.
314. A. Harast, *Europejski nakaz zapłaty. Część I i II*, Monitor Prawniczy nr 16-17/2008.
315. A. Harast, *Elektroniczne postępowanie upominawcze (sądowe) w wybranych państwach Unii Europejskiej*, Monitor Prawniczy, nr 20/2009.
316. A. Harast, *Postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty*, Warszawa 2013.
317. A. Harast-Sidowska, *Europejskie postępowanie nakazowe i w sprawie drobnych roszczeń. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2015.
318. A. Harast-Sidowska [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz do art. 425–729*, Warszawa 2020.
319. A.G. Harla, *Precedensowy charakter sprawy cywilnej*, Prawo Spółek, nr 4/2001.
320. A.G. Harla, *Ciężar wspierania postępowania cywilnego przez strony i uczestników postępowania (art. 6 § 2 k.p.c.)*, [w:] *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, M. Tomalak (red.), Warszawa 2017.
321. A.G. Harla, *O właściwe rozumienie postulatu sprawności postępowania cywilnego (art. 6 § 1 KPC)* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021.
322. Ch. Hertel, *Der Urkundenprozeß*, Berlin 1992.
323. I. Heropolitańska, *Zarzuty przeciwko nakazowi zapłaty z weksla*, Warszawa 2000.
324. I. Heropolitańska, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Warszawa 2011.
325. I. Heropolitańska, *Weksel w obrocie gospodarczym*, Warszawa 2015.
326. H. Helmreich, *Erscheinungsformen des Mahnverfahrens im deutschsprachigen Rechtskreis unter besonderer Berücksichtigung des Mahnverfahrens in der Zivilprozeßordnung und seiner Vorgängermodelle*, Kolonia/Berlin/Bonn/Monachium 1995.
327. B. Hess, *Vereinfachte Verfahren und Mahnverfahren in Europa*, [w:] *Procedural laws in Europe: towards harmonisation*, red. M. Storme, Antwerpia 2003.
328. B. Hess, D. Bittmann, *Die Verordnungen zur Einführung eines Europäischen Mahnverfahrens und eines Europäischen Verfahrens für geringfügige Forderungen – ein substantieller Integrationsschritt im Europäischen Zivilprozessrecht*, IPrax, nr 4/2008.
329. I. Heropolitańska, *Weksel w obrocie gospodarczym*, Warszawa 1992.
330. I. Heropolitańska, *Zarzuty przeciwko nakazowi zapłaty weksla*, Warszawa 2000.
331. M. Honzatko, *Weksel i czek w prawie polskim*, Lwów 1938.
332. J. Horobiowski, J. Kaspryszyn, *Skutki procesowe nieudokumentowanego zarzutu potrącenia w postępowaniu nakazowym*, Palestra, nr 1-2/2003.
333. R. Hurbans, *Algorytmy sztucznej inteligencji*, Gliwice 2021.
334. I. Izarova, *Digitalization of justice in Ukraine: some remarks on the main goal* [w:] K. Gajda-Roszczyńska (red.), *Impact of the COVID-19 Pandemic on Justice Systems*, Göttingen, 2023.
335. T. Ivanc, *Theoretical background of using Information Technology in Evidence Taking*, [w:] V. Rijavec, T. Keresteš, T. Ivanc, *Dimensions of Evidence in European Civil Procedure*, Alphen an den Rijn 2016.
336. S. Jabłoński, *Czy w postępowaniu nakazowym stosuje się wynikająca z art. 339 kpc. zasada, że ulega uwzględnieniu roszczenie, które dopiero w toku postępowania stało się wymagalne?*, Polski Proces Cywilny, nr 11-12/1937.

- 337.P. Jadłowski, *Postępowanie upominawcze i nakazowe de lege ferenda*, Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ, nr 1/2017.
- 338.J. Jagieła, *Tymczasowa ochrona prawna w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2007.
- 339.A. Jakubecki, *Prejudycjalność w postępowaniu cywilnym*, Nowe Prawo 1982.
- 340.A. Jakubecki [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2013.
- 341.A. Jakubecki, *Doręczenie wyroku zaocznego lub nakazu zapłaty per aviso a obrona dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym*, [w:] *Ars in vita, ars in iure. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, A. Barańska, S. Cieślak (red.), Warszawa 2018.
- 342.A. Jakubecki, (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-729*, Warszawa 2019.
- 343.A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, Warszawa 2019.
- 344.A. Jakubecki, *Restitutio in integrum w sądowym postępowaniu cywilnym*, Lublin 2020.
- 345.A. Jakubecki, *Dostęp do ochrony prawnej w świetle ustawy nowelizującej KPC z 4.7.2019 r.* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021.
- 346.A. Jakubecki, *Jednolitość czy różnorodność postępowania cywilnego? Optymalny model kodeksu postępowania cywilnego*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 5/2022.
- 347.A. Janiak, *Wierzytelności bankowe w postępowaniu nakazowym (Uwagi na tle nowego art. 485 k.p.c.)*, Państwo i Prawo, nr 4/2001.
- 348.B. Janiszewska, *Uwagi o potrąceniu wierzytelności w postępowaniu nakazowym*, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego, nr 7/2006.
- 349.B. Janiszewski, M. Skorwider, *Sztuczna inteligencja. To, o czym dorośli Ci nie mówią*, Warszawa 2021.
- 350.J. Jankowski, *Wadliwa postać orzeczenia sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Palestra nr 12/1987.
- 351.J. Jankowski, *Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym*, Monitor Prawniczy, nr 10/2000.
- 352.J. Jankowski, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego dokonana mocą ustawy z 10.5.2013 r.*, Monitor Prawniczy, nr 15/2013.
- 353.J. Jankowski, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego mocą ustawy z 4.7.2019 r.*, Monitor Prawniczy, nr 18/2019.
- 354.J. Janowski, *Podpis elektroniczny w obrocie prawnym*, Warszawa 2007.
- 355.A. Januchowski, *Wyciąg z ksiąg funduszu sekurytacyjnego jako podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym*, Palestra, nr 7-8/2009.
- 356.T. Januszkiewicz, A. Zalesińska, *Udostępnianie akt sądowych on-line*, Człowiek i Dokumenty, nr 28/2013.
- 357.A. Jarocho, *Powództwo o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki kapitałowej*, Toruń 2010.
- 358.A. Jarocho, *Interes prawny jako podstawa zabezpieczenia roszczenia w postępowaniu cywilnym*, [w:] *Proces Cywilny. Nauka, kodyfikacja, praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, red. P. Grzegorzczak, K. Knoppek, M. Walasik, Warszawa 2012.
- 359.A. Jarocho, *Szybkość w postępowaniu w sprawach gospodarczych* [w:] S. Cieślak (red.), *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, Łódź 2020.
- 360.A. Jarocho, *Zasada równości stron w kontekście elektronicznej postępowania cywilnego* [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016.

361. A. Jasiołcki, *Postępowanie nakazowe z powództwa banku (art. 485 § 3 KPC) – do uchylecia czy zmiany (wybrane problemy)?*, Monitor Prawniczy, nr 7/2017.
362. K. Jasik-Kuchta, *Proponowane zmiany w polskim elektronicznym postępowaniu upominawczym w świetle rozwiązań Online Civil Money Claims*, Monitor Prawa Handlowego, nr 4/2018.
363. K. Jasińska, *Czy „referendarza z Lublina” może zastąpić „sędzia robot”?*, Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały 2020, nr 1 (26).
364. A. Jasiński, *Postępowanie nakazowe*, Prawo Gospodarcze, nr 11/1995.
365. R. Jastrzębski, *Funkcja wekslowa w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2003.
366. M. Jaśkiewicz, *Proces uproszczony czy formułkowy*, Prawo i Życie, nr 1/2001.
367. J. Jaśkiewicz, *Poznanie faktów w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013.
368. A. Jaworski [w:] P. Rylski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022.
369. S. Jaworski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do zmian*, Warszawa 2019.
370. B. Jeleń, *Doręczenie nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym*, Nowe Prawo, nr 9/1974.
371. G. Jędrejek, *Legitymacja procesowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2018.
372. G. Jędrejek (red.), S. Kotas (red.), F. Manikowski (red.), *Postępowanie cywilne - wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, Warszawa 2019.
373. G. Jędrejek (red.), *Postępowanie cywilne po nowelizacji. Vademecum*, Warszawa 2020.
374. A. Jędrzejewska, *Pisemna forma oświadczeń woli a „automatyzacja” obrotu prawnego*, Państwo i Prawo, nr 1/1993.
375. M. Jędrzejewska, *Podmiotowy zakres wymiaru sprawiedliwości (problem postępowania nakazowego i upominawczego)*, Acta UW, nr 170/1990.
376. M. Jędrzejewska, *Modele postępowania cywilnego w sprawach drobnych i prostych (model sądowy, arbitrażowy, administracyjny)*, Palestra, nr 7/1977.
377. M. Jędrzejewska, *Zmiana istoty postępowań odrębnych w sprawach prostych i drobnych*, Studia Iuridica 1998.
378. M. Jędrzejewska, *Wpływ czynności procesowych na bieg przedawnienia*, Warszawa 1985.
379. M. Jędrzejewska, *Możliwości i zakres ograniczenia obowiązków sędziego*, Przegląd Sądowy, nr 1/1995.
380. M. Jędrzejewska, *Podmiotowy zakres wymiaru sprawiedliwości (problem postępowania nakazowego i upominawczego)* [w:] H. Mądrzak (red.) *Zbiór rozpraw z zakresu postępowania cywilnego. Profesorowi Włodzimierzowi Berutowiczowi w 40-lecie pracy naukowej*, Wrocław 1990.
381. M. Jędrzejewska, *Postępowanie nakazowe w systemie prawa niemieckiego* [w:] G. Bałtruszajtys (red.) *Prawo wczoraj i dziś. Studia dedykowane profesor Katarzynie Sójce-Zielińskiej*, Warszawa 2000.
382. J. Jodłowski, *Czy na podstawie nakazu zapłaty wierzyciel może dokonać zabezpieczenia według swego uznania, czy też sąd określa sposób i zakres tego zabezpieczenia?*, Polski Proces Cywilny, nr 21 – 22/1934.
383. J. Jodłowski, *Od jakiej chwili biegnie termin do zgłoszenia wniosku o uzupełnienie nakazu zapłaty?*, Nowy Proces Cywilny, nr 11/1933.
384. J. Jodłowski, *Czy w razie uzupełnienia nakazu zapłaty pozwany zyskuje nowy termin dla zgłoszenia zarzutów?*, Nowy Proces Cywilny, nr 17/1933.
385. J. Jodłowski, *Odpis wekslu jako podstawa nakazu zapłaty i wyroku*, Polski Proces Cywilny nr 3-4/1937.
386. J. Jodłowski, *Kierunki reformy postępowania cywilnego*, Państwo i Prawo, nr 5/1987.
387. J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2005.

- 388.A. Jucewicz, *Wyciągi z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego jako podstawa wydania nakazu zapłaty*, Przegląd Sądowy, nr 11/2011.
- 389.T. Justyński, *Nadużycie prawa w polskim prawie cywilnym*, Kraków 2000.
- 390.M. Juško, *Zakres zastosowania ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, Monitor Prawniczy, nr 2/2017.
- 391.R. Jurga, M. Michalski, *Dochodzenie roszczeń wekslowych na drodze przymusowej*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 12/1994.
- 392.B. Kaczmarek, *Moc dowodowa dokumentu elektronicznego w postępowaniu cywilnym – polemika*, Monitor Prawniczy, nr 5/2008.
- 393.B. Kaczmarek, *Nowe technologie, nowe możliwości – nowoczesne formy komunikowania się sądu i stron procesu cywilnego, a także sądów między sobą – uwagi na tle aktualnych przepisów*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 8/2008.
- 394.B. Kaczmarek, *Informatyzacja postępowania cywilnego w wybranych państwach* [w:] J. Gołaczyński (red.), *Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i wybranych państwach*, Warszawa 2009.
- 395.B. Kaczmarek–Templin, *Mechanizm rozpoznania sprawy w elektronicznym postępowaniu upominawczym – polemika*, Monitor Prawniczy, nr 16/2010.
- 396.B. Kaczmarek–Templin, *Dowód z dokumentu elektronicznego w procesie cywilnym*, Warszawa 2012.
- 397.B. Kaczmarek–Templin [w:] Ł. Błaszczak (red.), *Dowody w postępowaniu cywilnym. System Postępowania Cywilnego. Tom 2*, Warszawa 2021.
- 398.B. Kaczmarek–Templin, *Sztuczna inteligencja (AI) i perspektywy jej wykorzystania w postępowaniu przed sądem cywilnym*, Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały, nr 2/2022.
- 399.M. Kaczyński [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz do art. 425–729*, Warszawa 2020.
- 400.M. Kaczyński, *Sprzeciw od nakazu zapłaty w elektronicznym postępowaniu upominawczym*, Radca Prawny, nr 1/ 2011.
- 401.M. Kaliński, *Weksel w postępowaniu nakazowym. Glosa do wyroku SA w Gdańsku z 9.7.1996 r. (I ACr 560/96)*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 2/1998.
- 402.K. Kálmán, L. Kiss, K. Mezei, B. Szentgáli-Tóth, *Oprogramowania oparte na sztucznej inteligencji w sądach na całym świecie: praktyka, perspektywy i wyzwania mające znaczenie dla Węgier i Europy Środkowej*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 2/2022.
- 403.G. Kamiński [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2023.
- 404.J. Kaplan, *Sztuczna inteligencja. Co każdy powinien wiedzieć*, Warszawa 2019.
- 405.G. Karaś [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 506–1217. Tom II*, Warszawa 2019.
- 406.G. Karaś [w:] J. Gołaczyński (red.), *Postępowanie cywilne w czasie pandemii. E-doręczenia, rozprawa zdalna, posiedzenia niejawne, składanie pism procesowych*, Warszawa 2022.
- 407.B. Karolczyk, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2013,
- 408.B. Karolczyk (red.), *Postępowanie cywilne po nowelizacji. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, Warszawa 2020.
- 409.B. Karolczyk [w:] T. Erciński (red.), T. Wiśniewski Tadeusz (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2016.
- 410.B. Karolczyk (red.), *Postępowanie cywilne w sprawach własności intelektualnej. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, Warszawa 2021.

- 411.B. Karolczyk, *O nowych wymaganiach pisma procesowego składanego przez zawodowego pełnomocnika (art. 128¹ KPC)*, Monitor Prawniczy, nr 8/2023.
- 412.A. Kasperska, *Problemy zastosowania sztucznych sieci neuronalnych w praktyce prawniczej*, Przegląd Prawa Publicznego, nr 11/2017.
- 413.S. Kastenblatt, *Nakaz w postępowaniu nakazowym jako tytuł zabezpieczenia*, Głos Adwokatów, nr 1-2/1935.
- 414.T. Kerikmäe, E. Pärn-Lee, *Legal dilemmas of Estonian artificial intelligence strategy: in between of e-society and global race*, AI & Society 2020.
- 415.K. Kędzior, *Konsekwencje uchylecia nakazu zapłaty z urzędu w postępowaniu upominawczym*, Palestra, nr 3-4/2008.
416. A. Kidyba, A. Olejniczak (red.), *Nowoczesne technologie. Szansa czy zagrożenie dla funkcjonowania przedsiębiorców w obrocie prawnym i postępowaniach sądowych*, Warszawa 2022.
- 417.E. Kießling, *Die Teilklage nach einem Mahnverfahren*, ZZP, nr 4/2006.
- 418.A. Kisielewicz, *Sztuczna inteligencja i logika*, Warszawa 2017.
- 419.W. Klawonn, *Nakaz zapłaty jako tytuł zabezpieczenia*, Przegląd Prawa Egzekucyjnego, nr 4-6/2006.
- 420.P. Klecha, *Nadanie nakazowi zapłaty klauzuli wykonalności z urzędu (art. 782 KPC)*, Monitor Prawniczy, nr 3/2008.
- 421.A. Klich [w:] K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz do wybranych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2021.
- 422.J. Klich-Rump, *Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia sądowego w procesie cywilnym*, Warszawa 1977.
- 423.J. Klimczak, *Szybkość postępowań sądowych w Polsce i w innych państwach Europy*, Warszawa 2020.
- 424.B. Kloiber, *Das Europäische Mahnverfahren*, ZfRV, nr 12/2009.
- 425.B. Klose, *Das Urkundenverfahren als Chance der Bauhandwerkersicherung?*, NJ, nr 3/2009.
- 426.Cz. P. Kłak, *Wyrok nakazowy, a postępowanie cywilne*, Palestra, nr 11-12/2004.
- 427.J. Knap, *Odpowiedzialność wekslowa*, Warszawa 1970.
- 428.J. Knap, *Postępowanie dowodowe*, Katowice 1965.
- 429.K. Knoppek, *Dokument w procesie cywilnym*, Poznań 1993.
- 430.K. Knoppek, *Model postępowania upominawczego de lege ferenda*, Przegląd Sądowy, nr 6/1993.
- 431.K. Knoppek, *Procesowe konsekwencje wprowadzenia do prawa cywilnego legalnej definicji dokumentu oraz formy dokumentowej*, [w:] T. Ereciński (red.), J. Gudowski (red.), M. Pazdan (red.) *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017.
- 432.K. Knoppek, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2022.
- 433.K. Knoppek, *Wokół sporu o ograniczenia, dowodowe przeciwko osnowie i ponad osnowę dokumentu (próba podsumowania)*, [w:] A. Marciniak (red.), *Vitoldo Broniewicz. Symbolae dedicatae. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza*, Łódź 1998.
- 434.K. Knoppek, *Teoretyczne założenia postępowania upominawczego*, [w:] A. Nowak (red.) *Wokół problematyki cywilnoprosesowej. Studium teoretycznoprawne. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Profesora Kazimierza Korzana*, Katowice 2001.
- 435.K. Knoppek, *Postępowanie upominawcze de lege ferenda*, [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis, aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, t. 1*, Warszawa 2011.

- 436.K. Knoppek [w:] T. Ereciński (red.), T. Wiśniewski (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom II. Część II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2016.
- 437.K. Knoppek [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom. I. Artykuły 1 –366*, Warszawa 2021.
- 438.K. Kolańczyk, *Prawo rzymskie*, Warszawa 2001.
- 439.J. Kołacz, *O skierowaniu sprawy z postępowania nakazowego do postępowania upominawczego – raz jeszcze*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 6/2010.
- 440.J. Kołacz, *Weksel „należycie wypelniony” jako podstawa wydania przez sąd nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym*, Przegląd Sądowy, nr 6/2009.
441. J. S. Konic, *Czy w nakazie zapłaty na podstawie weksla (art. 459 k.p.c.) można przyznać powodowi koszty, o których mowa w art. 47 pkt 3 i art. 48 pkt 3 prawa wekslowego, jeżeli są one uzasadnione dokumentami niepublicznymi i niewierzytelionymi, w szczególności rachunkiem banku?*, Nowy Proces Cywilny, nr 6/1933.
- 442.W. Korczemny, *Czy pozew w postępowaniu upominawczym /art.469 Kpc/ może być wytoczony przez nabywcę praw pierwotnego wierzyciela i przeciwko dłużnikowi nie pierwotnemu?*, Polski Proces Cywilny, nr 4/1935.
- 443.W. Korczemny, *Czy w postępowaniu upominawczym pozwany może, po wniesieniu sprzeciwu, zgłosić powództwo wzajemne?*, Polski Proces Cywilny, nr 5-6/1935.
- 444.W. Korczemny, *Czy może nastąpić sprzedaż nieruchomości w toku egzekucji na podstawie wekslowego/czekowego nieprawomocnego nakazu zapłaty?*, Polski Proces Cywilny, nr 15-16-17/1937.
- 445.J.M. Kormann, *Das neue Europäische Mahnverfahren im Vergleich zu den Mahnverfahren in Deutschland und Osterreich*, Jena 2007.
- 446.M. Kornhauser, *Czy można żądać wznowienia postępowania, zakończonego prawomocnym nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym?*, Nowy Proces Cywilny, nr 10/1933.
- 447.J. Korolczuk, *Informatyzacja postępowania sądowego. Szanse i zagrożenia*, Młody Jurysta, nr 4/2018.
- 448.K. Korzan, *Orzeczenia konstytucyjne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972.
- 449.K. Korzan, *Wyroki nieistniejące*, Acta Universitatis Wratislaviensis, No 307, Wrocław 1976.
- 450.M. Kostwiński, *Merytoryczne rozpoznanie sprawy w procesie cywilnym w ramach konstrukcji odwrócenia sporu*, Warszawa 2019.
- 451.M. Kostwiński, *Czy jest potrzebny nakaz świadczenia*, Polski Proces Cywilny, nr 4(21)/2015 .
- 452.M. Kostwiński, *Formalizm europejskiego postępowania nakazowego*, Studia Europejskie, nr 1/2013.
453. M. Kostwiński, *Dowody z dokumentów w postępowaniu nakazowym w kontekście formy dokumentowej czynności prawnych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego, nr 105/2019.
- 454.M. Kostwiński, *Zarzut potrącenia w postępowaniu nakazowym*, Transformacje Prawa Prywatnego, nr 1/2020.
- 455.M. Kostwiński, *Postępowanie nakazowe i upominawcze po nowelizacji k.p.c. z 4 lipca 2019 r. a postulat szybkości postępowania cywilnego oraz zasada równości* [w:] S. Cieślak (red.), *Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, Łódź 2020.
- 456.M. Kostwiński [w:] T. Zembrzuski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian. Tom I i II*, Warszawa 2020.

457. M. Kostwiński, *Postępowanie w sprawach gospodarczych*, [w:] S. Cieślak (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji Część 4. Postępowania odrębne. Postępowania przyspieszone*, Warszawa 2023.
458. A. Kościółek, *Elektroniczne czynności procesowe – wczoraj, dziś i jutro* [w:] E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak, *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, Sopot 2016.
459. A. Kościółek, *Elektroniczne czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012.
460. A. Kościółek, *Sprzeciw od europejskiego nakazu zapłaty a wwanie się w spór. Glosa do wyroku europejskiego trybunału sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2013 r.*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego, nr 84/2015.
461. A. Kościółek, *Elektroniczne czynności procesowe w świetle nowelizacji z 10.7.2015 r.*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 1/2017.
462. A. Kościółek, *Sprzeciw w elektronicznym postępowaniu upominawczym – uwagi na tle obowiązujących oraz projektowanych rozwiązań legislacyjnych*, Monitor Prawniczy, nr 13/2013.
463. A. Kościółek, *Elektroniczne postępowanie upominawcze w świetle zmian legislacyjnych* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, A. Jakubecki, J. Misztal-Konecka, *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Doświadczenia i perspektywy*, Lublin 2017.
464. A. Kościółek, *Zasady postępowania dowodowego. Klasyfikacja* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021.
465. A. Kościółek [w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania odrębne. System Postępowania Cywilnego. Tom 6*, Warszawa 2022.
466. A. Kościółek, *Systemy automatycznego orzekania w sprawach cywilnych ze szczególnym uwzględnieniem elektronicznego postępowania upominawczego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza 2012, z. 74.
467. A. Kościółek, A. Banaszewska, *Automatyzacja orzekania w europejskim postępowaniu nakazowym*, [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016.
468. A. Kościółek, *Wykorzystanie sztucznej inteligencji w sądowym postępowaniu cywilnym – zagadnienia wybrane* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe: zagadnienia wybrane*, Warszawa 2019.
469. M. Kotalczyk, *Sztuczna inteligencja w służbie polskiego sądu – propozycje rozwiązań*, Iustitia, nr 2/2021.
470. S. Kotecka, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Boston IT Security Review, nr 3/2008.
471. S. Kotecka, G. Wierzbicki, *Koncepcja elektronicznego weksla własnego w obrocie gospodarczym*, e-Biuletyn CBKE, nr 1/2009.
472. S. Kotecka, A. Zalesińska, *Wpływ nowelizacji przepisów KPC o elektronicznym postępowaniu upominawczym na jego szybkość*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 1/2012.
473. J. Kotłowska – Rudnik, *Uproszczenie postępowania cywilnego*, Gazeta Prawna, nr 19/1999.
474. D. Kotłowski, O. Piaskowska, K. Sadowski, *Skierowanie sprawy z postępowania nakazowego do postępowania upominawczego*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 2/2010.

475. M. Kotowicz, *Czy sprzeciw od nakazu zapłaty może zostać cofnięty? Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 13.05.2016 r., I ACa 1100/15*, *Polski Proces Cywilny*, nr 4/2019.
476. M. Kotowicz, S. Marciniak, *W kwestii dopuszczalności uchylecia nakazu zapłaty jako tytułu zabezpieczenia*, *Polski Proces Cywilny*, nr 2/2017.
477. S. Kowalski, *Prawo wekslowe i czekowe w roku 1936*, Lwów 1936.
478. M. Kowalewska, A. Malimiuk – Cieplak, *Stosowanie ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*, *Prawo Spółek*, nr 9/2005.
479. Ł. Kozłowski, *Postępowanie nakazowe w KPC po nowelizacji ustawą z 12.6.2003 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych*, *Monitor Prawniczy*, nr 16/2004.
480. M. Krakowiak, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego mocą ustawy z 4.7.2019 r. (Część IV – Dowody; Postępowanie dowodowe)*, *Monitor Prawniczy*, nr 24/2019.
481. B. Kreße, *Das Europäische Mahnverfahren*, *EWS*, nr 12/2008.
482. J. Krohn, G. Beyleveld, A. Bassens, *Uczenie głębokie i sztuczna inteligencja*, Gliwice 2021.
483. F. Kruszelnicki, *Zasady procesu cywilnego według polskiej procedury cywilnej*, *Głos Sądownictwa*, nr 9/1931.
484. F. Kruszelnicki, *Czy na podstawie nakazu zapłaty, niezaopatrzonego klauzulą wykonalności, możemy uzyskać wpis hipoteki zabezpieczającej?*, *Nowy Proces Cywilny*, nr 10/1933.
485. S. Kruszelnicki, *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem, cz. I*, Warszawa–Poznań 1938.
486. S. Krzemicki, *Kilka uwag w kwestii doręczania nakazów zapłaty w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, *Palestra*, nr 3/1939.
487. J. Kudła, „Prywatyzacja” postępowania cywilnego – analiza starych i nowych postulatów *de lege ferenda* [w:] I. Gil (red.), *Postępowanie cywilne w dobie przemian*, Warszawa 2017.
488. D. Kulgawczuk, *Niewłaściwe uznanie długu i jego skutki procesowe*, *Monitor Prawniczy*, nr 6/2008.
489. P. Kuliński, *Akt notarialny – szczególna postać dokumentu urzędowego jako dowód w postępowaniu cywilnym*, *Rejent*, nr 11/1996.
490. R. Kulski, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, Kraków 2006.
491. R. Kulski [w:] A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz do art. 425–729*, Warszawa 2020.
492. R. Kulski, *Odrębności postępowania w sprawach gospodarczych*, *Monitor Prawniczy*, nr 21/2019.
493. R. Kulski, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. – wprowadzenie*, *Monitor Prawniczy*, nr 21/2019.
494. R. Kulski, *Zastosowanie technologii informacyjnych w procesie cywilnym na tle prawnoporównawczym* [w:] A. Laskowska-Hulisz, J. May, M. Mrówczyński (red.), *Honeste Procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, Warszawa 2018.
495. R. Kulski, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 9.3.2023 r. – wprowadzenie*, *Monitor Prawniczy*, nr 8/2023.
496. R. Kulski, *Upadek polskiego Kodeksu postępowania cywilnego*, *Monitor Prawniczy*, nr 8/2023.
497. I. Kunicki, *Związanie sądu wydanym orzeczeniem w procesie cywilnym*, Warszawa 2010.
498. J. Künkel, *Das Vorbehaltsurteil als Annerkenntnis- und Versäumnisurteil im Urkunden- und Wechselprozeß*, *NJW*, nr 23/1963.
499. E. Kurowska-Tober, Ł. Czynieńnik, M. Koniarska, *Aspekty prawne sztucznej inteligencji – zarys problematyki*, *Monitor Prawniczy*, nr 21/2019.

- 500.F. Kurp, *Sztuczna inteligencja od podstaw*, Gliwice 2023.
- 501.M. Kuryłowicz, A. Wiliński, *Rzymskie prawo prywatne. Zarys wykładu*, Warszawa 2016.
- 502.M Kutaj [w:] K. Menszig-Wiese (red.), *Ustawa o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Komentarz*, Warszawa 2022.
- 503.L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020.
- 504.J. Lapiere, *Uгода sądowa w polskim procesie cywilnym*, Przegląd Sądowy, nr 2/1996.
- 505.J. Lapiere, *Uгода sądowa w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1968.
- 506.J. Lapiere, *Uznanie powództwa i jego związek z uznaniem roszczenia uregulowanym w Kodeksie cywilnym*, *Studia Prawnicze Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk*, Warszawa, nr 26-27/1970.
- 507.A. Laskowska , *Europejskie postępowanie nakazowe*, Przegląd Prawa Europejskiego, nr 4/2010.
- 508.A. Laskowska , *Europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń*, Przegląd Prawa Europejskiego, nr 5/2010.
- 509.A. Laskowska-Hulisz, *Zakres orzekania sądu pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 2018.
- 510.K.F. Lee, *Inteligencja sztuczna, rewolucja prawdziwa. Chiny, USA i przyszłość świata*, Boston 2019.
- 511.K.F. Lee, C. Qiufan, *Sztuczna inteligencja 2041. Dziesięć wizji przyszłości*, Redfern 2021.
- 512.Ch. Lefert, *Procédure civile*, Paryż 2007.
- 513.M. Lembcke, *Urkundenprozess – Zulässige Beweismittel und Darlegungslast*, MDR, nr 18/2008.
- 514.F. Leske, W. Loeweneld (red.), *Die Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr*, Berlin 1905.
- 515.W. de Laveaux, *Niewłaściwość miejscowa sądu w postępowaniu upominawczym*, *Głos Sądownictwa*, nr 6/1939.
- 516.J. Lewitter, *Brak protestu wekslu, a postępowanie nakazowe*, *Gazeta Sądowa Warszawska*, nr 19/1933.
- 517.G. de Leval, *Les ressources de l'inversion du contentieux*, [w:] M.T. Caupain, G. de Leval (red.), *L'efficacité de la Justice Civile en Europe*, Brussels 2000.
- 518.U. Liebheit, *Erledigung der Hauptsache im Mahnverfahren – Rücknahme eines Streitanspruchs*, 2019.
- 519.E.T. Liebman, *Manuale di diritto processuale civile*, Milano 2002.
- 520.K. Lipiński, *Stosowanie art. 207 KPC w związku z dekretem o przekazaniu państwowym biurom notarialnym niektórych czynności sądowych*, *Nowe Prawo* nr 10/1955.
- 521.J.J. Litauer, *Komentarz do procedury cywilnej*, Warszawa 1933.
- 522.J.J. Litauer, *Dowód z dokumentów w polskiej procedurze cywilnej*, *Polski Proces Cywilny*, nr 1-2/1936.
- 523.W. Litewski, *Rzymski proces cywilny*, Kraków 1988.
524. S. Lizer, *W kwestii zarządzeń sądu w postępowaniu cywilnym*, *Nowe Prawo*, nr 7-8/1973.
- 525.S. Lizer , *Zarządzenia według kodeksu postępowania cywilnego*, *Nowe Prawo*, nr 6/1969.
- 526.S. Lizer, *Dowód z dokumentu w postępowaniu cywilnym sądowym i arbitrażowym*, Katowice 1974.
- 527.K. Lubiński, P. Rawczyński, *Referendarz sądowy w polskim postępowaniu cywilnym na tle prawnoporównawczym*, [w:] red. T. Ereciński, J. Gudowski, M. Tomalak, *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu.*, Warszawa 2017.
- 528.K. Lubiński, P. Rawczyński, *Status prawny i zadania referendarza sądowego w postępowaniu cywilnym w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] A. Barańska,

- S. Cieślak (red.), *Ars in vita. Ars in iure. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, Warszawa 2018.
529. Z. Łabno, *Potrącenie w procesie cywilnym a stan sprawy w toku*, *Palestra*, nr 5/1971.
530. Z. Łabno, *Umorzenie postępowania cywilnego z mocy prawa a stan sprawy w toku*, *Nowe Prawo*, nr 7-8/1973.
531. M. Ławrynowicz, *Skutki utraty mocy nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym dla postępowania egzekucyjnego*, *Monitor Prawniczy*, nr 21/2007.
532. A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012.
533. A. Łazarska, *Rola sądu we współczesnym procesie cywilnym*, *Przegląd Sądowy*, nr 4/2010.
534. A. Łazarska, *Dopuszczalność procesowego restitutio in integrum w postępowaniu nakazowym*, *Przegląd Prawa Europejskiego*, nr 7/2017.
535. M. Łochowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1–458¹⁶. Tom I*, Warszawa 2023.
536. J. Łopatowska, *Nakaz zapłaty jako tytuł egzekucyjny oraz tytuł zabezpieczenia*, AUWr, 2003.
537. L. Łuczak-Noworolnik, A.F. Żurawski, *Formularze dotyczące postępowania w sprawie europejskiego nakazu zapłaty. Komentarz instruktażowy*, Warszawa 2016.
538. M. Machnij, *Znowelizowane postępowanie nakazowe*, *Monitor Prawniczy*, nr 7-8/2001.
539. A. Machnikowska, *Ewolucja zasad postępowania cywilnego w Polsce [w:] S. Cieślak (red.), Założenia aksjologiczne nowelizacji KPC z 4 lipca 2019 r.*, Łódź 2020.
540. A. Machnikowska, *Zasada jawności w postępowaniu procesowym - modernizacja czy marginalizacja? Wybrane zagadnienia*, *Polski Proces Cywilny*, nr 1/2022.
541. A. Machnikowska (red.), *Postępowania odrębne. System Postępowania Cywilnego. Tom 6*, Warszawa 2022.
542. A. Machnikowska, „*Nie mnożyć bytów ponad potrzebę*”. *O władzy sędziego na przykładzie postępowań odrębnych*, *Gdańskie Studia Prawnicze*, nr 5/2022.
543. P. Machnikowski, *Znaczenie nowelizacji art. 495 § 2 k.p.c. dla procesu wekslowego*, *Przegląd Sądowy*, nr 5/2003.
544. P. Machnikowski, *Weksel własny in blanco*, Warszawa 2002.
545. P. Machnikowski, *Prawo wekslowe*, Warszawa 2009.
546. A. Macholz, *Postępowanie nakazowe w sprawach wekslowych i czekowych według Kodeksu Postępowania Cywilnego z tekstem, tabelami kosztów sądowych i wzorami pism procesowych*, Poznań 1933.
547. Ł. Małecki-Tepicht, *Rewolucja cyfrowa w sądownictwie – przegląd obszarów i narzędzi wzmacniania efektywności wymiaru sprawiedliwości*, *Iustitia*, nr 2/2020.
548. Sz. Mamrot, *Elektronizacja postępowań sądowych. Doświadczenia z realizacji projektów e-CODEX oraz e-SENS [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016.
549. M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1-477(16)*, Warszawa 2020.
550. M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478-1217*, Warszawa 2021.
551. M. Manowska, *Dokumenty w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, *Prawo Spółek*, nr 5/1997.
552. M. Manowska, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego, a postępowanie nakazowe*, *Prawo Spółek*, nr 6/1998.
553. M. Manowska, *Postępowanie nakazowe jeszcze raz*, *Prawo Spółek*, nr 10/1998.
554. M. Manowska, *Dokument jako środek dowodowy w postępowaniu nakazowym*, *Prawo Spółek*, nr 4/1999.

555. M. Manowska, *Postępowanie uproszczone*, Prawo Spółek, nr 9/2000.
556. M. Manowska, *Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym jako merytoryczne orzeczenie sądu. Wybrane zagadnienia* [w:] P. Grzegorzczak (red.), K. Knoppek (red.), M. Walasik (red.) *Proces cywilny. Nauka, kodyfikacja, praktyka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Feliksowi Zedlerowi*, Warszawa 2012.
557. M. Manowska, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, Warszawa 2001.
558. M. Manowska, *Postępowanie nakazowe i upominawcze. Wydanie nakazu zapłaty. Tryb zaskarżenia. Rozpoznanie zarzutów i sprzeciwu*, Warszawa 2001.
559. M. Manowska, *Postępowanie uproszczone w procesie cywilnym*, Warszawa 2002.
560. M. Manowska, *Postępowanie sądowe w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2008.
561. M. Manowska, *Postępowanie nakazowe po nowelizacji ustawy z dnia 24 maja 2000 r. kodeksu postępowania cywilnego (wybrane zagadnienia)*, Przegląd Sądowy, nr 9/2000.
562. M. Manowska, *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2012.
563. M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478-1217*, Warszawa 2021.
564. A. Marciniak, *Notarialne tytuły egzekucyjne*, Warszawa 2017.
565. A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 205¹–424¹²*, Warszawa 2019.
566. A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz do art. 425–729*, Warszawa 2020.
567. A. Marciniak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom V. Komentarz. Art. 1096–1217*, Warszawa 2020.
568. K. Markiewicz, *Oznaczenie środka zaskarżenia a jego wybór (uwagi na tle art. 130 § 1 zd. 2 k.p.c.)*, Polski Proces Cywilny, nr 3/2015.
569. K. Markiewicz, *Problem sententia non existens na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Rejent, nr 11/2002.
570. K. Markiewicz, *Dokumenty i ich wtórniki w postępowaniu cywilnym*, Polski Proces Cywilny, nr 3/2016.
571. K. Markiewicz, *Informatyzacja postępowania cywilnego – de lege lata i de lege ferenda*, [w:] K. Markiewicz, A. Torbus (red.), *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym kodeksie postępowania cywilnego*, Warszawa 2014.
572. E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2008.
573. E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Meritum. Postępowanie cywilne*, Warszawa 2017
574. E. Marszałkowska-Krześ, *Nakaz zapłaty wydawany przez notariusza*, Rejent, nr 3/2010.
575. E. Marszałkowska-Krześ, *Nakaz zapłaty wydawany przez notariusza*, Rejent, nr 12/2016.
576. E. Marszałkowska-Krześ red., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2016;
577. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, *Władza dyskrecyjna a ciężar wspierania postępowania i działania z dobrymi obyczajami*, [w:] *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym kodeksie postępowania cywilnego*, red. K. Markiewicz, A. Torbus, Warszawa 2014.
578. E. Marszałkowska-Krześ, S. Krześ, *Nakaz zapłaty z urzędu w postępowaniu cywilnym*, Prawo Spółek, nr 10/1998.
579. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, Sopot 2016.
580. E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2021.
581. M. Matusiak-Frączak, *Nakaz zapłaty przeciwko konsumentowi wyłącznie na podstawie weksla. Glosa do wyroku TS z dnia 13 września 2018 r., C-176/17, Lex/el.2023.*
582. J. May, *Obrona pozwanego w procesie cywilnym przed sądem I instancji*, Warszawa 2013.

583. P. Mayr, *Europäisches Mahnverfahren und Österreich*, JBl 2008.
584. H. Mądrzak, *Postępowanie nakazowe i upominawcze po noweli z 24 maja 2000 r.*, Edukacja Prawnicza, nr 2/2000.
585. H. Mądrzak, *Postępowanie nakazowe i upominawcze po noweli z 24.5.2000 r. (wybrane zagadnienia)*, Monitor Prawniczy, nr 12/2000.
586. A. Mendrek, *Orzekanie o kosztach procesu cywilnego*, Sopot 2015.
587. A. Mendrek, *Wyrokowanie na posiedzeniu niejawnym – zagadnienia wybrane* [w:] M. Tomalak (red.), *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017.
588. A. Mendrek, *Problematyka dowodu z dokumentu w świetle nowelizacji Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego z 10.07.2015 r. – zagadnienia wybrane* [w:] P. Kostański (red.), P. Podrecki (red.), T. Targosz (red.), *Experientia docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*, Warszawa 2017.
589. A. Mendrek, *Pojęcie dokumentu urzędowego – zagadnienia wybrane*, Polski Proces Cywilny, nr 3/2018.
590. A. Mendrek, *Znaczenie złożenia lub dołączenia dokumentu do akt sprawy w świetle art. 243² KPC* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021.
591. M. Meyer – Berger, *Mahnverfahren und Vollstreckung*, Hamburg 2007.
592. M. Mędrała, *Kontaminacja postępowania sądowego w sprawach z zakresu prawa pracy z postępowaniem uproszczonym w relacji do funkcji ochronnej*, *Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej*, nr 1/2010.
593. M. Mędrała, *Funkcja ochronna postępowania sądowego w sprawach z zakresu prawa pracy*, Warszawa 2011.
594. O. Mędraś, M. Dzieciuch, *Zmiany w zakresie formy czynności bankowych. Praktyczne problemy związane z dokumentami elektronicznymi*, Monitor Prawniczy, nr 4/2021.
595. A. Miączyński, *Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, Zeszyty Naukowe UJ, nr 67/1974.
596. A. Miączyński, *Faktyczne i prawne istnienie orzeczenia w sądowym postępowaniu cywilnym*, Zeszyty Naukowe UJ, nr 55/1972.
597. J. Mieser, *Dowód na piśmie wedle nowego prawa materialnego i formalnego*, Nowa Palestra, nr 3/1934.
598. P. Michalik, *Czy analiza predykcja stanowi zagrożenie dla rzeczywistej realizacji prawa do sądu?*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 1/2022.
599. M. Michalska – Marciniak, *Zasada instancyjności w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013.
600. D. Michta, *Zaświadczenie o doręczeniu wyroku zaocznego lub nakazu zapłaty per awizo*, Palestra, nr 9/2017.
601. H. Mielke, *Änderungen in der zivilgerichtlichen Praxis durch Einführung eines europäischen Verfahrens für geringfügige Forderungen und eines europäischen Mahnverfahrens*, SchlHA 2009.
602. W. Mikułowski, *Czy wymóg dołączenia do pozwu w postępowaniu nakazowym oryginałów zamiast odpisów, zawarty w art. 467 Kpc., dotyczy pełnomocnictw?*, Nowy Proces Cywilny, nr 3/1933.
603. T. Misuk-Jodłowska [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2005.
604. W. Miszewski, *Proces cywilny*, Warszawa – Łódź 1946.
605. W. Miszewski, *Proces cywilny w zarysie, cz. I*, Warszawa-Łódź 1946.

- 606.J. Misztal – Konecka, *Kompetencje referendarza sądowego w cywilnym postępowaniu egzekucyjnym a wymierzanie sprawiedliwości*, Monitor Prawniczy, nr 8/2017.
- 607.J. Misztal – Konecka, *Umorzenie postępowania po przekazaniu sprawy z elektronicznego postępowania upominawczego – uwag kilka*, Monitor Prawniczy, nr 19/2012.
- 608.J. Misztal-Konecka, *Jawność postępowania cywilnego ze szczególnym uwzględnieniem elektronicznego postępowania upominawczego*, Kwartalnik Prawa Publicznego, nr 3/2012.
609. J. Misztal-Konecka, *Zarzuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym* [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Środki zaskarżenia. Tom 5. System Postępowania Cywilnego*, Warszawa 2023.
- 610.J. Misztal-Konecka, *Sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym* [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Środki zaskarżenia. Tom 5. System Postępowania Cywilnego*, Warszawa 2023.
- 611.M. Mizera, *Zdolność sądowa, interwencja uboczna oraz postępowanie nakazowe i upominawcze w sprawach gospodarczych*, Nowe Prawo, nr 10-12/1990.
- 612.J. Mokry, *Czynności procesowe podmiotów dochodzących ochrony praw w postępowaniu cywilnym*, Wrocław 1993.
- 613.L. Morawski, *Zasady wykładni prawa*, Toruń 2010.
- 614.J. Morison, A. Harkens, *Re-engineering justice? Robot judges, computerised courts and (semi) automated legal decision-making*, Queen's University Belfast, Legal Studies, nr 4/2019, t. 39.
- 615.R. Moszyński, *Czy nakaz zapłaty może być wydany, jeżeli w imieniu dłużnika wekslowego podpisała weksel osoba inna na podstawie pełnomocnictwa notarialnego, którego powód jednak do pozwu nie załączył?*, Polski Proces Cywilny, nr 13/1934.
- 616.D. Mróz-Szarmach, *Interes prawny w zaskarżeniu orzeczenia w cywilnym postępowaniu rozpoznawczym*, Warszawa 2020.
- 617.D. Mróz-Szarmach [w:] A. Machnikowska (red.), *Postępowania odrębne. System Postępowania Cywilnego. Tom 6*, Warszawa 2022.
- 618.M. Mrówczyński, *Zmiany ustawodawcze z lat 2016–2020 a struktura systemu postępowania cywilnego* [w:] J. Jagieła, R. Kulski (red.), *Symbolae Andreae Marciniak dedicatae. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Marciniakowi*, Warszawa 2022.
- 619.J. Mucha, *Zawistość sprawy w procesie cywilnym*, Warszawa 2014.
- 620.J. Mucha, *Ciężar wspierania postępowania i granice dyskrecjonalnej władzy sędziego w świetle znowelizowanych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego*, Radca Prawny, nr 6/2012.
- 621.M. Muliński, *Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności krajowemu tytułowi egzekucyjnemu*, Warszawa 2005.
- 622.M. Muliński [w:] A. Góra-Błaszczkowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I B. Komentarz. Art. 425–729*, Warszawa 2020.
- 623.H.J. Musielak, W. Voit (red.), *Zivilprozessordnung*, Monachium 2016.
624. H. Nagel (red.), E.-M. Bajons (red.), *Beweis - Preuve - Evidence. Grundzüge des zivilprozessualen Beweisrechts in Europa*, Baden-Baden 2003.
- 625.J.P. Naworski, *Sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym*, Radca Prawny, nr 3/2003.
- 626.J. P. Naworski, *Wykładnia art. 10 ust. 1 ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych – zagadnienia wybrane*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 3/2019.
- 627.R. Niczyפורuk, *Wniosek o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniach nakazowym i upominawczym jako przejaw zasady dyspozytywności w postępowaniu cywilnym*, Radca Prawny, nr 4/1998.

628. M. Niedużak, M. Szwasz, *Budowa e-wymiaru sprawiedliwości w Polsce*, E-mentor, nr 2/2013.
629. A.M. Niżankowska, *Wnoszenie pism do sądu drogą elektroniczną, cz. I*, Transformacje Prawa. Prywatnego, nr 1/2001.
630. R. Norkus, *Supaprastintitas civilinis procesas*, Wilno 2007.
631. J. Nowacki, „*Odpowiednie*” stosowanie przepisów prawa, Państwo i Prawo nr 3/1964.
632. A. Nowak, *Status wierzytelności bankowych w postępowaniu nakazowym i egzekucyjnym*, Głosa, nr 7/2003.
633. A. Nowak, *Uprzywilejowanie wierzytelności bankowych w postępowaniu nakazowym*, Monitor Prawniczy, nr 23/2001.
634. A. Nowak, *Wierzytelności z papierów wartościowych w postępowaniu nakazowym*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 5/2002.
635. M. Nowak, *Rodzaje dowodów elektronicznych w postępowaniu cywilnym*, Polski Proces Cywilny, nr 3/2022.
636. M. Nowakowski, *O moralnej odpowiedzialności HAL-a 9000, czyli etyka sztucznej inteligencji w praktyce. Czy potrzebujemy definicji sztucznej inteligencji?*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 1/2022.
637. R. Obrębski, *Właściwość rzeczowa sądu w postępowaniu nakazowym (rozważania o usprawnieniu procesu cywilnego)*, Rejent, nr 3/1999.
638. R. Obrębski, *Właściwość miejscowa sądu w postępowaniu nakazowym (de lege lata i de lege ferenda)*, Rejent, nr 2/2000.
639. M. Odrowska-Stasiak, *Zasady formułowania wniosków i oświadczeń stron w pismach procesowych, w kontekście zmian wprowadzonych ustawą z 9.3.2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Monitor Prawniczy, nr 8/2023.
640. A. Olaś, *Umorzenie procesu cywilnego*, Warszawa 2016.
641. A. Olaś, *Umorzenie elektronicznego postępowania upominawczego na wniosek powoda po nowelizacji z 10.7.2015 r. – cz. I*, Monitor Prawniczy, nr 6/2016.
642. A. Olaś, *Umorzenie elektronicznego postępowania upominawczego na wniosek powoda po nowelizacji z 10.7.2015 r. – cz. II*, Monitor Prawniczy, nr 7/2016.
643. A. Olaś, *Procesowa dopuszczalność restitutio in integrum po skutecznym wniesieniu sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym*, Polski Proces Cywilny, nr 4/2018.
644. A. Olaś, *Res iudicata pro veritate habetur? Rzecz o erozji stabilności prawomocnych orzeczeń: apologia powagi rzeczy osądzonej a poszukiwanie trzeciej drogi*, [w:] *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, T. Ereciński, J. Gudowski, M. Pazdan, Warszawa 2017.
645. A. Olaś, *Elektroniczne postępowanie upominawcze na mocy nowelizacji z 4.7.2019 r.* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk (red.), *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, Warszawa 2020.
646. A. Olaś, *Ius moderandi w postępowaniu cywilnym po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Polski Proces Cywilny, nr 1/2020.
647. A. Olaś, *Postępowanie uproszczone po zmianach wprowadzonych na mocy ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, [w:] P. Rylski red., *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, Warszawa 2020.
648. A. Olaś, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu nakazowym i upominawczym po zmianach wprowadzonych na mocy nowelizacji KPC z 4.7.2019 r.*, Monitor Prawniczy, nr 4/2021.

- 649.A. Olaś, *Czy w razie cofnięcia przez powoda pozwu w elektronicznym postępowaniu upominawczym wskutek zapłaty powodowi przysługuje wobec pozwanego roszczenie o zwrot kosztów procesu?*, *Polski Proces Cywilny*, nr 2/2021.
- 650.A. Olaś, *W stronę modelowego Europejskiego Kodeksu Postępowania Cywilnego: od Projektu Storme do Modelowych Europejskich Reguł Postępowania Cywilnego*, *Przegląd Sądowy*, nr 9/2021.
- 651.A. Olaś, *Czy zasada proporcjonalności? Uwagi na tle wybranych zmian w KPC wprowadzonych ustawą z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1469) w świetle Modelowych Europejskich Reguł Postępowania Cywilnego ELI/UNIDROIT* [w:] M. Skibińska (red.) *Realizacja zasad postępowania cywilnego na tle aktualnych zmian KPC*, *Acta Iuridica Lebusana* vol. 21, Zielona Góra 2022.
- 652.A. Olaś, *Zarzut potrącenia w procesie cywilnym*, Warszawa 2021.
- 653.A. Olaś [w:] P. Ryłski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022.
- 654.A. Olaś [w:] T. Zembrzuski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian. Tom I i II*, Warszawa 2020.
- 655.A. Olaś, *E pluribus unum? O optymalny model procedury cywilnej w sprawach spornych – uwagi na tle Modelowych Europejskich Reguł Postępowania Cywilnego*, *Gdańskie Studia Prawnicze*, nr 5/2022.
656. A. Olaś, *Postępowanie upominawcze* [w:] S. Cieślak (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji Część 4. Postępowania odrębne. Postępowania przyspieszone*, Warszawa 2023.
657. A. Olaś, *Elektroniczne postępowanie upominawcze* [w:] S. Cieślak (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji Część 4. Postępowania odrębne. Postępowania przyspieszone*, Warszawa 2023.
- 658.A. Olaś, *Postępowanie uproszczone* [w:] S. Cieślak (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Tom II. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji Część 4. Postępowania odrębne. Postępowania przyspieszone*, Warszawa 2023.
- 659.A. Olaś, *Looking beyond Covid-19 pandemic: does Artificial Intelligence have a role to play in preparing the justice system for the next global pandemic or similar hardship? The European perspective* [w:] K. Gajda-Roszczyńska (red.), *Impact of the COVID-19 Pandemic on Justice Systems*, Göttingen, 2023.
660. J. Olszewski, *Wybrane problemy prawa UE w zakresie sztucznej inteligencji* [w:] A. Kaźmierczyk, K. Michałowska, M. Szaraniec (red.), *Verba volant, scripta manet. Księga jubileuszowa dedykowana Pani Profesor Bogusławie Gnelli*, Warszawa 2023.
- 661.M. Olszewski, *O zabezpieczeniu wekslowym w prawie pracy – raz jeszcze*, *Monitor Prawa Pracy*, nr 5/2013.
- 662.M. Orecki [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367–505(39)*, Warszawa 2021.
- 663.K. Osajda (red.), W. Borysiak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2021.
- 664.M. Osowska – Grzelak, *Wzajemna relacja postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych z postępowaniem nakazowym. Część pierwsza*, *Przegląd Sądowy*, nr 6/2009.
- 665.M. Osowska – Grzelak, *Wzajemna relacja postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych z postępowaniem nakazowym. Część druga*, *Przegląd Sądowy*, nr 7-8/2009.
- 666.M. Osowska - Grzelak, *Wzajemna relacja postępowań odrębnych występujących w procesie cywilnym*, *Monitor Prawniczy*, nr 13/2008.
- 667.P. Osowy, *Wyrok zasądający*, Warszawa 2020.

- 668.B. Ostrzechowski, K. Riedl [w:] K. Osajda (red.), W. Borysiak (red.), *Ustawa o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Komentarz*, Warszawa 2021.
- 669.K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2020.
- 670.K. Panfil [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2021.
- 671.A. Paterek von Sperling, *Posługiwanie się formularzami z postępowaniu uproszczonym*, Przegląd Sądowy, nr 11-12/2002.
- 672.W. Patryas, *Przepisy o odpowiednim stosowaniu przepisów*, Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny, nr 3/2022.
- 673.Ch. Paulus, *Zivilprozessrecht. Erkenntnisverfahren, Zwangsvollstreckung und Europäisches Zivilprozessrecht*, Berlin 2016.
- 674.J. Pawliczak, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – założone cele a praktyka funkcjonowania*, Warszawa 2011.
- 675.J. Pawliczak, A. Pietryka, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – ocena skutków regulacji*, KRS, nr 4/2011.
- 676.L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego (część pierwsza) i przepisów wprowadzających kodeks postępowania cywilnego : wraz z ustawami i rozporządzeniami dodatkowymi, tudzież z umowami międzynarodowymi. T. 2, art. 393-507*, Kraków 1934.
- 677.L. Peiper, *Na marginesie orzeczeń Sądu Najwyższego. Zagadnienie tzw. oszustwa procesowego*, Polski Proces Cywilny, nr 7-8/1937.
- 678.M. Pełczyński, *Prekluzja w zgłaszaniu twierdzeń i dowodów w I instancji w postępowaniu zwykłym, w sprawach gospodarczych, nakazowym, upominawczym i uproszczonym*, Monitor Prawniczy, nr 7/2004.
- 679.A. Perez–Ragone, *Europäisches Mahnverfahren*, Kolonia 2004.
- 680.A. Pernfuß, *Die Effizienz des Europäischen Mahnverfahrens. Eine kritische Untersuchung wesentlicher Verfahrensmerkmale*, Baden – Baden 2009.
- 681.R. Perrot, *L'inversion du contentieux (ou les prousses de l'ordonnance sur requête)*, [w:] J. Normand (red.), *Justices et droits fondamentaux*, Paris 2003.
- 682.B. Pękalski, *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Ogólna charakterystyka*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2008.
- 683.G. Petschek, *Der österreichische Zivilprozeß. Eine systematische Darstellung*, Wiedeń 1963.
- 684.J. Petzel, *Systemy wyszukiwania informacji prawnej*, Warszawa 2017.
- 685.K. Piasecki, *Praktyka dowodu prima facie w procesach mankowych*, Nowe Prawo, nr 1/1960.
- 686.K. Piasecki, *Orzekanie ponad żądanie w procesie cywilnym*, Warszawa 1975.
- 687.K. Piasecki, *Zagadnienia procesowe weksła. Ogólne zagadnienia postępowania nakazowego*, Prawo Papierów Wartościowych, nr 10/2001.
- 688.K. Piasecki, *Postępowanie rozpoznawcze przed sądem pierwszej instancji* [w:] Z. Resich (red.) *System prawa procesowego cywilnego, t. II*, Wrocław 1987.
- 689.K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2006.
- 690.K. Piasecki, *Postępowanie rozpoznawcze przed sądem pierwszej instancji* [w:] *System prawa procesowego cywilnego*, red. Z. Resich, t. II, Wrocław 1987.
- 691.K. Piasecki, *Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 1981.
- 692.K. Piasecki, *Wyroki sądów pierwszej instancji, sądów apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych handlowych i gospodarczych*, Warszawa 2007.
- 693.K. Piasecki, *Postępowanie sporne rozpoznawcze w sprawach cywilnych*, Warszawa 2010.

694. W. Piasecki, J. Korzonek, *Kodeks postępowania cywilnego i przepisy wprowadzające k.p.c. z komentarzem*, Miejsce Piastowe 1931.
695. O. Piaskowska, D. Kotłowski, K. Sadowski, *Oryginal wyciągu z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego jako podstawa do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym – glosa – III CZP 65/09*, Monitor Prawniczy, nr 21/2010.
696. O. Piaskowska, D. Kotłowski, K. Sadowski, *Skierowanie sprawy z postępowania nakazowego do postępowania upominawczego*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 2/2010.
697. O. Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2020.
698. O. Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2022.
699. Ł. Piebiak, *Sprzeciw od nakazu zapłaty – Glosa III CZP 118/03*, Monitor Prawniczy, nr 2/2005.
700. Ł. Piebiak – *Postępowanie upominawcze - sprawy gospodarcze – Glosa I CK 363/02*, Monitor Prawniczy, nr 24/2005.
701. M. Piekarski, *Moc dowodowa ustaleń faktycznych zawartych w uzasadnieniu orzeczenia*, Nowe Prawo, nr 12/1954.
702. M. Piekarski, *Dochodzenie należności z weksla*, Warszawa 1970.
703. M. Piekarski, *Zmiana powództwa w postępowaniu nakazowym*, Państwo i Prawo, nr 10/1962.
704. K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz. Art. 1–449¹⁰*, Warszawa 2020.
705. H. Pietrzowski, *Postępowanie nakazowe w świetle noweli do Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 1 marca 1996 r.*, Przegląd Sądowy, nr 10/1996.
706. H. Pietrzowski, *Orzeczenia i ugody w praktyce sądów cywilnych*, Warszawa 2007.
707. H. Pietrzowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2021.
708. H. Pietrzowski [w:] T. Ereciński (red.), J. Gudowski (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. Tom III. Środki zaskarżenia*, Warszawa 2013.
709. M. Pilich, *Moc dowodowa dokumentów elektronicznych w postępowaniu cywilnym*, [w:] K. Ślebzak (red.), *Studia i analizy Sądu Najwyższego, Tom III*, Warszawa 2009.
710. M. Piotrowski, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, Monitor Prawniczy, nr 19/2001.
711. J. Pisuliński, *Europejski nakaz zapłaty*, Europejski Przegląd Sądowy, nr 1/2008.
712. J. Pisuliński, *Orzeczenia sądu w europejskim postępowaniu nakazowym*, Europejski Przegląd Sądowy, nr 1/2009.
713. J. Pisuliński, *Europejski nakaz zapłaty*, Materiały z konferencji pt. „Europejski nakaz zapłaty, zabezpieczenie, uznawanie i wykonywanie orzeczeń”, Warszawa 2007.
714. M. Plebanek, *Nadużycie praw procesowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012.
715. E. Płocha, *O pojęciu sztucznej inteligencji i możliwościach jej zastosowania w postępowaniu cywilnym*, Prawo w działaniu, nr 4/2020.
716. P. Pogonowski, *Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005.
717. P. Pogonowski, *Efektywność filarem sprawiedliwego postępowania cywilnego*, Polski Proces Cywilny, nr 3/2021.
718. P. Polański, *Inwigilacja, dostępność, blockchain i sztuczna inteligencja: pytania o kierunki rozwoju prawa nowych technologii w erze rewolucji internetowej*, Monitor Prawniczy, nr 2/2019.
719. J. Policzkiwicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Czynności sądowe w sprawach cywilnych. Wzory i komentarz*, Warszawa 1959.
720. H. de Ponteves, *Sztuczna inteligencja. Błyskawiczne wprowadzenie do uczenia maszynowego, uczenia ze wzmocnieniem*, Gliwice 2021.
721. P. Potejko, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – fikcja wymiaru sprawiedliwości?*, Monitor Prawniczy, nr 1/2010.

- 722.A. Przegalińska, P. Oksanowicz, *Sztuczna inteligencja. Nieludzka, arcyłudzka*, Warszawa 2023.
- 723.J. Puchała, *Zawistość spraw wszczętych przed sądami różnych państw członkowskich w świetle rozporządzenia nr 1215/2012*, Europejski Przegląd Sądowy, nr 11/2016.
- 724.W. Presser, *Postępowanie nakazowe i upominawcze*, Nowa Palestra, nr 2/1933.
- 725.M. Pyziak – Szafnicka, *Uznanie długu*, Łódź 1995.
- 726.T. Rauscher, *Europäisches Zivilprozeßrecht. Kommentar*, Monachium 2006.
- 727.W. Rechberger, D. Simotta, *Zivilprozessrecht. Erkenntnisverfahren*, Wien 2010.
- 728.A. D. Reiling, *Courts and Artificial Intelligence*, International Journal for Court Administration, nr 11/2020.
- 729.S. Rejman, *Postępowanie w sprawach o roszczenia pracowników oraz postępowanie nakazowe i upominawcze*, Centralne Zaoczne Studia Nowego Prawa Procesowego, Skrypt 57, Katowice 1965/66.
- 730.S. Rejman, *Dochodzenie roszczeń pracowniczych w postępowaniu upominawczym*, Nowe Prawo, nr 5/1970.
- 731.T. Rek, *Państwowe biura notarialne wobec nowych zadań*, Nowe Prawo, nr 6/1956.
- 732.K. Rellermeier, *Europäisches Mahnverfahren*, RPflegler, 2009.
- 733.Z. Resich, *Poznanie prawdy w procesie cywilnym*, Warszawa 1958.
- 734.Z. Resich, *Res iudicata*, Warszawa 1978.
- 735.Z. Resich, *Istota procesu cywilnego*, Warszawa 1985.
- 736.Z. Resich, *Zasady opracowania nowego Kodeksu postępowania cywilnego*, Nowe Prawo, nr 12/1965.
- 737.Z. Resich (red.), *System prawa procesowego cywilnego. Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji, t. II*, Warszawa 1987.
- 738.C.H. van Rhee, A. Uzelac (red.), *Evidence in Contemporary Civil Procedure*, Cambridge–Antwerp–Portland 2015.
- 739.M. Richter, *Kodeks postępowania cywilnego. Z przepisami wprowadzającymi oraz pokrewnymi ustawami i rozporządzeniami*, Przemyśl–Warszawa 1933.
- 740.J. Rodziewicz, *Prejudycjalność w postępowaniu cywilnym*, Gdańsk 2000.
- 741.C. Rogula (red.), A. Zemke-Górecka (red.), *Mediacja w praktyce mediatora i pełnomocnika*, Warszawa 2021.
- 742.M. Rojszczak, *Prawne aspekty systemów sztucznej inteligencji – zarys problemu* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, J. Gołaczyński, D. Szostek (red.), *Sztuczna inteligencja, blockchain, cyberbezpieczeństwo oraz dane osobowe: zagadnienia wybrane*, Warszawa 2019.
- 743.L. Rosenberg, K. Schwab, P. Gottwald, *Zivilprozessrecht*, Monachium 2010.
- 744.I. Rosenbluth, *Prawo wekslowe. Komentarz*, Kraków 1936.
- 745.I. Rosenbluth, *Podręcznik prawa wekslowego i czekowego*, Kraków 1938.
- 746.I. Rosenbluth, *Postępowanie nakazowe w sprawach wekslowych i czekowych*, Polski Proces Cywilny, nr 1-4/1938.
- 747.F. Rosengarten, *Podpis i jego znaczenie w prawie cywilnym*, Palestra, nr 1/1973.
- 748.F. Rosengarten, *Parafa a podpis*, Palestra, nr 11/1973.
- 749.F. Rosengarten, *Przywrócenie terminu a prawomocność orzeczeń cywilnych*, Palestra, nr 3/1974.
- 750.N. Rotbard, *Czy po wniesieniu przez pozwanego zarzutów przeciwko nakazowi zapłaty dopuszczalna jest zmiana powództwa przez przejście z roszczenia wekslowego na roszczenie z tytułu niesłusznego zbogacenia?*, Polski Proces Cywilny, nr 20/1937.
- 751.A. Rothel, I. Sparmann, *Das Europäische Mahnverfahren*, Wertpapiermitteilungen, nr 24/2007.

- 752.T. Rowiński, *Interes prawny w procesie cywilnym i w postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 1971.
- 753.T. Rowiński, *Zrzeczenie się roszczenia w polskim procesie cywilnym*, Nowe Prawo, nr 7-8, 1965.
- 754.B. Rozensztat, *Postępowanie upominawcze*, Palestra, nr 1/1935.
- 755.A. Röthel, I. Sparmann, *Das europäische Mahnverfahren*, WM, nr 24/2007.
- 756.Sz. Rożek, *Sprawność postępowania cywilnego – uwagi praktyczne i postulaty de lege ferenda*, Monitor Prawniczy, nr 21/2006.
- 757.E. Rudkowska-Ząbczyk, *Dowód z dokumentu w świetle projektowanych zmian kodeksie cywilnym*, [w:] J. Gołaczyński (red.), P. Machnikowski (red.), *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Edwarda Gniewka*, Warszawa 2010.
- 758.E. Rudkowska-Ząbczyk, [w:] E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2011.
- 759.E. Rudkowska-Ząbczyk [w:] Ł. Błaszczak (red.), K. Markiewicz (red.), *Dowody i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych. Komentarz praktyczny z orzecznictwem. Wzory czynności sądowych i pism procesowych*, Warszawa 2014.
- 760.F. Rusek, *Postępowanie zaoczne w procesie cywilnym*, Warszawa 1966.
- 761.M. Rusiński, *Dowód z dokumentu elektronicznego i wydruku w procesie cywilnym w świetle znowelizowanych przepisów kodeksu postępowania cywilnego*, Przegląd Sądowy, nr 2/2017.
- 762.S. Russell, P. Norvig, *Sztuczna inteligencja Nowe spojrzenie Tom 1 i 2*, Gliwice 2023.
- 763.D. Rutkowski [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2021.
- 764.L. Rutkowski, *Metody i techniki sztucznej inteligencji*, Warszawa 2012.
- 765.G. Rydlewski, *Rządzenie w epoce informacji cyfryzacji i sztucznej inteligencji*, Warszawa 2021.
- 766.P. Rylski, *Czy wyłączną przesłanką wstrzymania natychmiastowej wykonalności nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksła, warrantu, rewersu lub czeku jest groźba poniesienia przez pozwanego niepowetowanej szkody?*, Polski Proces Cywilny, nr 4/2011.
- 767.P. Rylski, *Działanie sądu z urzędu a podstawa faktyczna wyroku cywilnego*, Warszawa 2009.
- 768.P. Rylski, *Funkcjonowanie w praktyce przepisów o elektronicznym postępowaniu upominawczym na etapie po wniesieniu sprzeciwu lub po przekazaniu sprawy sądowi właściwości ogólnej*, Prawo w działaniu. Sprawy cywilne, nr 24/2015.
769. P. Rylski, *Niemożliwość lub nadmierne utrudnienie udowodnienia wysokości żądania jako przesłanki zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej w procesie cywilnym (art. 322 k.p.c.)* [w:] *Prawo handlowe XXI wieku. Czas stabilizacji, ewolucji czy rewolucji. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Okolskiego*, red. M. Modrzejewska, Warszawa 2010.
- 770.P. Rylski, *Stopień dowodu w postępowaniu cywilnym - zagadnienia podstawowe*, Polski Proces Cywilny, nr 3/2016.
- 771.P. Rylski, *Europejski nakaz zapłaty w praktyce sądowej*, Warszawa 2012.
- 772.P. Rylski (red.), *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, Warszawa 2020.
- 773.P. Rylski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022.
- 774.P. Rylski, *Jednolitość czy dywersyfikacja postępowania cywilnego?*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 1/2023.
- 775.P. Rylski, *Organisation of the Civil Proceedings in Poland against the Pandemic* [w:] K. Gajda-Roszczyńska (red.), *Impact of the COVID-19 Pandemic on Justice Systems*, Göttingen, 2023.

- 776.P. Rylski, T. Zembrzuski, *Rozpoznanie spraw cywilnych na posiedzeniu niejawnym*, Przegląd Sądowy, nr 6/2006.
- 777.M. Rzewuski (red.), *Rozstrzygnięcia sądowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021.
- 778.R. Sadlik, *Dochodzenie roszczeń z weksla w postępowaniu nakazowym*, Radca Prawny, nr 1-2/1999.
- 779.R. Sadlik, *Dochodzenie roszczeń z weksla in blanco*, Przegląd Sądowy, nr 9/2000.
- 780.A. Sadłowski, *Sztuczna inteligencja jako system predykcyjny*, [w:] B. Fischer, A. Pązik, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji i nowych technologii*, Warszawa 2021.
- 781.J. Sadowski [w:] T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1–505³⁹. Tom I*, Warszawa 2019.
- 782.W. Sadowski, M. Taborowski, *Współpraca sądowa w sprawach cywilnych*, Warszawa 2009.
- 783.M. Sadowski, *Co oznacza zakaz dołączania dowodów oraz obowiązek ich wskazania w treści pozwu wniesionego w elektronicznym postępowaniu upominawczym (art. 505³² § 1 k.p.c.)*, Polski Proces Cywilny nr 2/2011.
- 784.A. Sadza, *Konsekwencje procesowe ustalenia częściowego braku opłaty od pozwu po stwierdzeniu braku podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym*, Polski Proces Cywilny, nr 2/2013.
- 785.A. Sadza, *Czy przedstawienie w zarzutach od nakazu zapłaty niewykazanej wierzytelności do potrącenia (art. 493 § 3 k.p.c.) prowadzi do odrzucenia zarzutów?*, Polski Proces Cywilny, nr 3/2015.
- 786.I. Saenger (red.), *Zivilprozessordnung*, Baden-Baden 2017.
- 787.U. Salten, *Anforderungen an die Forderungsbezeichnung im gerichtlichen Mahnverfahren*, MDR, nr 10/2009.
- 788.U. Salten, K. Gräve, *Gerichtliches Mahnverfahren und Zwangsvollstreckung*, Kolonia 2007.
- 789.S. Samoliński, *Czy można wydać nakaz zapłaty na podstawie wekslu, jeżeli protest, będący warunkiem odpowiedzialności pozwanego, został sporządzony za granicą?*, Polski Proces Cywilny, nr 10/1934.
- 790.G. Sartor, L.K. Branting, *Judicial Applications of Artificial Intelligence*, Dordrecht 1998.
- 791.M. Sawczuk, *O celach i funkcjach postępowania cywilnego procesowego i nieprocesowego (niespornego)*, [w:] A. Marciniak (red.), *Symbolae Vitoldo Broniewicz dedicatae. Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza*, Łódź 1998.
- 792.R. Schmidt, *Dokument prywatny mający moc dokumentu urzędowego jako podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym cz. I i II*, Monitor Prawniczy, nr 8-9/2010.
- 793.P. Schlosser, *EU – Zivilprozessrecht. Kommentar*, Monachium 2009.
- 794.E. Schollmeyer, *Europäisches Mahnverfahren*, IPRax, 2002.
- 795.D. Segit, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – zakres podmiotowy i przedmiotowy* [w:] P. Telusiewicz (red.), *Model polskiego elektronicznego postępowania upominawczego*, Kraków 2012.
- 796.R. Selbman, *Das Mahnverfahren. Außergerichtlicher und gerichtlicher Forderungseinzug und konventionelles und automatisiertes Mahnverfahren*, Berlin 2002.
- 797.A. Serzysko, *Nakaz zapłaty dla weksli konsumenckich po nowelizacji*, Warszawa 2021.
- 798.W. Siedlecki, *Zasady wyrokowania w procesie cywilnym*, Warszawa 1957.
- 799.W. Siedlecki, *Nieważność procesu cywilnego*, Warszawa 1965.
- 800.W. Siedlecki, *Zasady orzekania oraz zasady zaskarżania orzeczeń w postępowaniu cywilnym w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Warszawa 1982.
- 801.W. Siedlecki, *Zasady orzekania w postępowaniu cywilnym*, Nowe Prawo, nr 6/1965.

802. W. Siedlecki, *Rola sądu w postępowaniu cywilnym (rozpoznawczym)*, Państwo i Prawo, nr 12/1966.
803. W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1977.
804. W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2004.
805. M. Siemaszkiewicz, *Automatyzacja postępowania cywilnego – zagadnienia wybrane*, Prawo Mediów Elektronicznych, nr 1/2017.
806. M. Sieńko, *Nowe modele koncentracji materiału procesowego*, [w:] P. Rylski (red.), *Reforma czy kolejna nowelizacja? Uwagi na tle ustawy z 4.7.2019 r. zmieniającej KPC*, Warszawa 2020.
807. D. Sierżant [w:] B. Karolczyk (red.), *Postępowanie cywilne w sprawach własności intelektualnej. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, Warszawa 2021.
808. G. Sikorski, *Geneza, rozwój i perspektywy systemów informatycznych wspomagających procesy merytoryczne w sądach powszechnych* [w:] B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016.
809. A. Skedl, *Das Mahnverfahren*, Lipsk 1891.
810. M. Skibińska, *Rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy cywilnej na posiedzeniu niejawnym na podstawie art. 148^l KPC w świetle zasad postępowania cywilnego i treści art. 5 KPC* [w:] *Ars in vita. Ars in iure. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Jankowskiemu*, red. A. Barańska, S. Cieślak, Warszawa 2018.
811. P. Sławicki, *Postępowanie upominawcze po skierowaniu sprawy z elektronicznego postępowania upominawczego – wybrane zagadnienia*, Monitor Prawniczy, nr 3/2016.
812. K. Sokólska, *Natychmiastowa wykonalność orzeczeń co do istoty sprawy w procesie cywilnym*, Warszawa 2023.
813. H. Solus, R. Perrot, *Droit judiciaire privé. Procédure de première instance*, Paryż 1991.
814. S. Sołtysik [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Artykuły 367–505(39)*, Warszawa 2021.
815. M. Sorysz, *Czy nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym lub upominawczym i wyrok zaoczny uwzględniający powództwo w całości lub części podlega uzasadnieniu?*, Monitor Prawniczy, nr 20/2009.
816. M. Sorysz, *Rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym w postępowaniu cywilnym w świetle zmiany k.p.c. z 10 lipca 2015 r.*, Palestra, nr 9/2016.
817. A. Stadler, *Rezension zum J. Kormanns: Das neue Europäische Mahnverfahren im Vergleich zu den Mahnverfahren in Deutschland und Österreich*, ZZP, nr 1/2010.
818. P. Staszczuk, *Czy unijna regulacja odpowiedzialności cywilnej za sztuczną inteligencję jest potrzebna?*, Europejski Przegląd Sądowy, nr 6/2022.
819. A. Stefaniak, *Dowód prima facie w procesie cywilnym*, Nowe Prawo, nr 10/1970.
820. A. Stefaniak, *Onus probandi w procesie cywilnym*, Lublin 1972.
821. R. Stefanicki, *Sztuczna inteligencja stworzona przez człowieka, ukierunkowana na osobę ludzką i przez nią kontrolowana*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 1/2023.
822. E. Stefańska [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Art. 478-1217*, Warszawa 2021.
823. K. Stefko, *Faktyczne przytoczenia stron w procesie cywilnym*, Lwów 1909.
824. F. Stein, *Grundriß des Zivilprozeßrechts*, Tübingen 1921.
825. F. Stein, *Urkunden- und Wechselprozess*, Lipsk 1877.
826. J. Stelmach, B. Brożek, *Metody prawnicze*, Kraków 2004.
827. B. Stelmach, *Dochodzenie roszczeń z weksla przeciwko konsumentom. Uwagi na kanwie wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 13.09.2018 r., w sprawie C-176/17, „Profi Credit Polska przeciwko Mariuszowi Wawrzoskowi”*, Przegląd Sądowy, nr 9/2020.

- 828.A. Stempniak [w:] A. Marcianiak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 2051–424¹²*, Warszawa 2019.
- 829.E. Storskrubb, *Civil Procedure and EU Law. A Policy Area Uncovered*, Oxford 2008.
- 830.M. Strus-Wołos, *Postępowanie odrębne z udziałem konsumentów – czy potrzebne jest procesowe wzmocnienie ochrony konsumenta?*, *Polski Proces Cywilny*, nr 2/2023.
- 831.J. Studzińska, *Wytoczenie powództwa w elektronicznym postępowaniu upominawczym i jego umorzenie a bieg terminu przedawnienia – cz. I*, *Monitor Prawniczy*, nr 2/2015.
- 832.J. Studzińska, *Wytoczenie powództwa w elektronicznym postępowaniu upominawczym i jego umorzenie a bieg terminu przedawnienia – cz. II*, *Monitor Prawniczy*, nr 3/2015.
- 833.R. Stürner, *Die Bindungswirkung des Vorbehaltsurteils im Urkundenprozeß*, *ZZP*, nr 4/1972.
- 834.R. Stürner, *Statthaftigkeit und Beweisbedürftigkeit im Urkundenprozeß*, *NJW*, nr 29/1972.
- 835.B. Sujecki, *Pierwsze kroki w kierunku europejskiego elektronicznego nakazu zapłaty*, *Prawo Mediów Elektronicznych* (7), dodatek do Monitora Prawniczego, nr 22/2007.
- 836.B. Sujecki, *The German electronic order for payment procedure*, *Digital Evidence and Electronic Signature Law Review*, nr 4/2007.
- 837.B. Sujecki, *Das Europäische Mahnverfahren*, *Neue Juristische Wochenschrift*, nr 23/2007.
- 838.B. Sujecki, *Mahnverfahren. Mit elektronischem und europäischem Mahnverfahren*, Heidelberg 2007.
- 839.B. Sujecki, *Das elektronische Mahnverfahren*, Monachium 2008 .
- 840.B. Sujecki, *Das elektronische Mahnverfahren: eine rechtsvergleichende und europarechtliche Untersuchung*, Tybinga 2008.
- 841.B. Sujecki, *Das Sprachproblem im europäischen Zivilverfahrensrecht – Ein ungelöstes (unlösbares) Problem*, *EuZW*, nr 21/2007.
- 842.B. Sujecki, *Erste Überlegungen zum europäischen elektronischen Mahnverfahren*, *MMR*, nr 4/2005.
- 843.B. Sujecki, *Europäisches Mahnverfahren*, *ZEuP*, 2006.
- 844.B. Sujecki, *Europäisches Mahnverfahren nach dem Verordnungsvorschlag der Europäischen Kommission*, *EuZW* 2005.
- 845.B. Sujecki, *Das Online-Mahnverfahren in Deutschland*, *MMR*, nr 6/2006.
- 846.J. Surma, *Hakowanie sztucznej inteligencji*, Warszawa 2021.
- 847.R. Susskind, *Sądy internetowe i przyszłość wymiaru sprawiedliwości*, Warszawa 2021.
- 848.T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 1–505³⁹. Tom I*, Warszawa 2019.
- 849.T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Komentarz. Art. 506–1217. Tom II*, Warszawa 2019.
- 850.T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–458¹⁶. Tom I*, Warszawa 2023.
- 851.T. Szanciło (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 459–1217. Tom II*, Warszawa 2023.
- 852.T. Szczurowski, *Specyfika nowego postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych*, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego* nr 11/2019.
- 853.T. Szczurowski, *Prekluzja twierdzeń i dowodów w nowym postępowaniu gospodarczym* [w:] M. Dziurda (red.), T. Zembruski (red.), *Praktyka wobec nowelizacji postępowania cywilnego. Konsekwencje zmian*, Warszawa 2021.
- 854.M. Szkuřlat, *Informatyzacja pozaprocesowych czynności sądu*, *Prawo Mediów Elektronicznych*, nr 2/2010.

- 855.M. Szmit, *Wybrane zagadnienia opiniowania sądowo-informatycznego*, Warszawa 2014.
- 856.D. Szostek, *Nowe ujęcie dokumentu w polskim prawie prywatnym ze szczególnym uwzględnieniem dokumentu w postaci elektronicznej*, Warszawa 2012.
- 857.A. Szpunar, *Wpływ uznania roszczenia na bieg przedawnienia*, Nowe Prawo, nr 7-8/1973.
- 858.A. Szpunar, *Uwagi o czeku sfalszowanym*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 7-8/1993.
- 859.A. Szpunar, *Bezpodstawne wzbogacenie w prawie wekslowym*, Przegląd Prawa Handlowego, nr 5/1993.
- 860.A. Szpunar, *Sądowe dochodzenie roszczeń z weksła*, Rejent, nr 5/1995.
- 861.A. Szpunar, *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, Warszawa 2000.
- 862.A. Szejnman, *Oplata od zarzutów w postępowaniu odrębnym*, Gazeta Sądowa Warszawska, nr 34/1933.
- 863.J. Szunk, J. Familie, *Postępowanie nakazowe według k.p.c.*, Warszawa 1933.
- 864.J. Szuszkiewicz, *Faktury VAT jako podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym*, Monitor Prawniczy, nr 9/2013.
- 865.M. Szwanenfeld, *Rozstrzygnięcie o kosztach w nakazie zapłaty*, Przegląd Sądowy, nr 1/2003.
- 866.M. Szwanenfeld, *Roszczenie o odsetki w ustawach o terminach zapłaty*, Monitor Prawniczy, nr 12/2004.
- 867.S. Szwerdorz, *Praktyka nakazowa, a prawo wekslowe*, Gazeta Sądowa Warszawska, nr 1/1934.
- 868.A. Szymańska, *Nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym*, Kortowski Przegląd Prawniczy, nr 1/2012.
- 869.B. Śliwczyński, L. Łuczak-Noworolnik (red.), *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, Poznań 2016.
870. Z. Świeboda, *Czynności procesowe w sądowym postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1990.
- 871.M. Świerczyński, *Moc dowodowa dokumentu elektronicznego w postępowaniu cywilnym – odpowiedź na polemikę*, Monitor Prawniczy, nr 6/2009.
- 872.J. Świerta, *Postępowanie nakazowe*, Kraków 1998.
- 873.R. Tadeusiewicz, *Archipelag sztucznej inteligencji*, Warszawa 2022.
- 874.M. Tchórzewski, P. Telenga, *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz.*, Warszawa 2010.
- 875.M. Tegmark, *Życie 3.0. Człowiek w erze sztucznej inteligencji*, Warszawa 2019.
- 876.M.L. de Tejada, L. d'Avout, *Les non-dits de la procedure europeenne d'injonction de payer*, Revue critique de Droit international prive, nr 4/2007.
- 877.P. Telenga [w:] A. Jakubecki, (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom I. Art. 1-729*, Warszawa 2019.
- 878.P. Telenga [w:] A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, Warszawa 2019.
- 879.H. Thomas, H. Putzo (red.), *Zivilprozessordnung*, Berlin 2022.
- 880.A. Thon, *Postępowanie upominawcze według Kpc.*, Polski Proces Cywilny, nr 5-9/1935.
- 881.A. Thon, *System postępowania upominawczego według k.p.c. w zarysie*, Warszawa 1935.
- 882.S.U. Tjarks, *Das „Venezianische” Stadtrecht Paduas von 1420*, Berlin 2013.
- 883.A. Torbus, *Assessment of the regulations adopted during the SARS-CoV-2 virus pandemic and their impact on the currently applicable insolvency law* [w:] K. Gajda-Roszczyńska (red.), *Impact of the COVID-19 Pandemic on Justice Systems*, Göttingen, 2023.
- 884.H. Trammer, *Następcza bezprzedmiotowość procesu cywilnego*, Kraków 1950.
- 885.B. Trocha, *Problematyka zawisłości sprawy w rozporządzeniu nr 1215/2012 (Bruksela I bis)*, Monitor Prawniczy, nr 20/2013 .
- 886.B. Trocha, *Skarga nadzwyczajna od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym – glosa – I NSNc 24/20*, Monitor Prawniczy, nr 2/2022.

- 887.B. Trocha, *Pozywanie podmiotów zagranicznych w postępowaniu nakazowym, upominawczym i elektronicznym upominawczym*, Polski Proces Cywilny, nr 2/2022.
888. B. Trocha, *Dokonywanie czynności procesowych przez podmioty zagraniczne inne niż osoby fizyczne w postępowaniu cywilnym przed sądem polskim*, Monitor Prawniczy, nr 3/2023.
- 889.B. Trocha, *Uprzywilejowanie podmiotów zagranicznych pod względem wymiaru terminów procesowych w polskim postępowaniu cywilnym*, Przegląd Sądowy, nr 7-8/2023.
- 890.J. Trzebiński, *Występowanie z nowymi roszczeniami w postępowaniu w sprawach gospodarczych oraz w postępowaniu nakazowym (art. 479⁴ § 2 i art. 495 § 2 k.p.c.)*, Przegląd Sądowy, nr 11-12/2010.
- 891.B. Tschütscher, M. Weber, *Die Verordnung zur Einführung eines Europäischen Mahnverfahrens*, ÖJZ, 2007.
- 892.A. Turczyn, *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego. Problemy praktyczne*, Warszawa 2020.
- 893.A. Turczyn [w:] O. Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2021.
- 894.J. Turek, *Czynności dowodowe sądu w procesie cywilnym*, Kraków 2003.
- 895.G. Tylec, J. Misztal – Konecka, *Elektroniczne aspekty wymiaru sprawiedliwości. Projekt elektronicznego postępowania upominawczego*, Bydgosz – Lublin 2009.
- 896.G. Tylec, P. Telusiewicz, *Elektroniczne postępowanie upominawcze – pierwsze 3 miesiące. Uwagi dotyczące praktyki funkcjonowania*, Monitor Prawniczy, nr 14/2010.
- 897.B. Tymecki, *Notarialny nakaz zapłaty. Uwagi de lege ferenda*, Rejent nr 10/2009.
- 898.J. Ulenaers, *The Impact of Artificial Intelligence on the Right to a Fair Trial: Towards a Robot Judge?*, Asian Journal of Law and Economics, vol. 11, No. 2, 2020.
- 899.M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008.
- 900.M. Uliasz, *Zażalenie na zarządzenie wzywające stronę do uzupełnienia opłaty od pozwu po stwierdzeniu braku podstaw do wydania nakazu zapłaty – glosa – III CZP 143/08*, Monitor Prawniczy, nr 23/2010.
- 901.D. Vaughan, *Umiejętności analityczne w pracy z danymi i sztuczną inteligencją*, Gliwice 2021.
- 902.V. Vebraitė, G. Strikaite-Latusinskaja, *Digitalization of justice in Lithuania* [w:] K. Gajda-Roszczyńska (red.), *Impact of the COVID-19 Pandemic on Justice Systems*, Göttingen, 2023.
- 903.M. Velicogna, G. Lupo, M. Mellone, *Notification and Service of Documents in National and European Civil Procedures*, Italian Ministry of Justice and CNR, 2015.
- 904.M. Vollkommer, *Aufrechnung nach Abstandnahme vom Urkundenprozess in der Berufungsinstanz*, NJW, nr 23/2000.
- 905.A. Wach, *Niedopuszczalność dochodzenia roszczeń ze stosunku pracy w postępowaniach: nakazowym i upominawczym*, Praca i Zabezpieczenie Społeczne, nr 2/1988.
- 906.R. Wagner, *Vom Brüsseler Übereinkommen über die Brüssel I – Verordnung zum Europäischen Vollstreckungstitel*, IPRax, nr 2/2002.
- 907.M. Walasik, *Poddanie się egzekucji aktem notarialnym*, Warszawa 2008.
- 908.C.P. Waldziński, *Sprostowanie orzeczenia w postępowaniu cywilnym – uwagi de lege lata*, Monitor Prawniczy, nr 2/2020.
- 909.S. Waliduda, *Zobowiązanie z weksla a nowy przepis art. 486 k.p.c.*, Palestra, nr 3-4/1997.
- 910.M. Waligórski, *O zawisłości prawnej*, Warszawa 1937.
911. M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947.
912. M. Waligórski, *Moc dowodowa ustaleń faktycznych zawartych w uzasadnieniu orzeczenia*, Nowe Prawo, nr 3/1953.

913. M. Waligórski, *Kumulacja roszczeń w procesie*, Polski Proces Cywilny, nr 19 – 20/1937.
914. M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Dynamika procesu (postępowanie)*, Warszawa 1948.
915. T. Walsh, *To żyje! Sztuczna inteligencja. Od logicznego fortepianu po zabójcze roboty*, Warszawa 2018.
916. H. Wahrman, *Zarzuty przeciwko wekslowemu nakazowi zapłaty w postępowaniu nakazowym*, Warszawa 1937.
917. H. Wahrman, *Weksel i czek w obrocie i postępowaniu sądowym*, Warszawa 1938.
918. S.A. Waliduda, *Zobowiązanie z weksla, a nowy przepis 486 k.p.c.*, Palestra, nr 3-4/1997.
919. E. Waśkowski, *Podręcznik procesu cywilnego*, Wilno 1932.
920. E. Waśkowski, *Istota czynności procesowych*, Polski Proces Cywilny, nr 24/1937.
921. M. Weber, R. Fucik, *Das österreichische und das Europäische Mahnverfahren*, Österreichische Juristen-Zeitung, nr 21/2008.
922. K. Weitz, *Dopuszczalność zażalenia na postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksla, czeku, WARRANTU lub rewersu*, Palestra, nr 5-6/2005.
923. K. Weitz, *Europejskie prawo procesowe cywilne – stan obecny i perspektywy dalszego rozwoju*, Przegląd Sądowy, nr 2/2007.
924. K. Weitz, *Europejski tytuł egzekucyjny dla roszczeń bezspornych*, Warszawa 2009.
925. K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005.
926. K. Weitz [w:] T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016.
927. K. Weitz, *Między integracją a dezintegracją prawa cywilnego materialnego i procesowego: emancypacja bez separacji*, Polski Proces Cywilny, nr 2/2023.
928. E. Wengerek, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1958.
929. E. Wengerek, *Czynności państwowych biur notarialnych w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, Nowe Prawo, nr 3/1957.
930. J. Widło, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2010.
931. J. Widło, A. Wróbel, *Postępowanie przed sądem własności ogólnej po przekazaniu sprawy z elektronicznego postępowania upominawczego w świetle art. 505³⁷ k.p.c. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, Przegląd Sądowy, nr 4/2012.
932. J. Widło, *Charakter prawny digitalizacji dokumentów w postępowaniu cywilnym* [w:] J. Gołaczyński (red.), *Informatyzacja postępowania sądowego i administracji publicznej*, Warszawa 2010.
933. J. Widło, *Dowód z dokumentu nieobejmującego podpisu wystawcy (w świetle nowelizacji Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego)*, Przegląd Sądowy, nr 9/2017.
934. T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013.
935. R. Więckowski, *Ostatnie zmiany w kodeksie postępowania cywilnego a legislacja*, Przegląd Sądowy, nr 3/1991.
936. T. Wiśniewski (red.), *System Prawa Procesowego Cywilnego. TOM 2. Część 2. Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji*, Warszawa 2016.
937. T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom. I. Artykuły 1 – 366*, Warszawa 2021.
938. T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom. II. Artykuły 367–505(39)*, Warszawa 2021.
939. S. Włodyka, *Zagadnienia procesowe weksla. Ogólne zagadnienia postępowania nakazowego*, Prawo Papierów Wartościowych, nr 10/2001.
940. T. Wojciechowski, *Zrzeczenie się prawa do wniesienia apelacji*, Przegląd Sądowy, nr 11-12/2006.

- 941.R. Wolff, *Erledigung im Mahnverfahren*, NJW, nr 8/2003.
- 942.A. Wolter, *Uznanie roszczenia a przedawnienie i termin zawity*, Nowe Prawo, nr 11/1960.
- 943.I. Wolwiak, *Zakończenie postępowania rozpoznawczego*, Warszawa 2019.
- 944.I. Wolwiak, *Odpowiednie stosowanie przepisów o procesie do samodzielnego postępowania uregulowanego w KPC*, Monitor Prawniczy, nr 8/2021.
- 945.I. Wolwiak [w:] P. Ryłski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022.
- 946.I. Wolwiak, *Usprawnienie czynności doręczenia pozwu*, Monitor Prawniczy, nr 6/2023.
- 947.B. Wołodkiewicz, *Wykonywanie orzeczeń z państw członkowskich Unii Europejskiej według rozporządzenia Bruksela Ia. Uwagi na tle nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego*, Polski Proces Cywilny, nr 2/2015.
- 948.N. Wójcik – Krokowska, *Środki zaskarżenia w europejskich postępowaniach w sprawach transgranicznych*, Europejski Przegląd Sądowy nr 1/2015.
- 949.N. Wójcik-Krokowska, *Sprzeciw od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym oraz w elektronicznym postępowaniu upominawczym*, Monitor Prawniczy, nr 5/2018.
- 950.N. Wójcik-Krokowska, *Informatyzacja sądownictwa oraz postępowania cywilnego – postulaty de lege lata i de lege ferenda*, Monitor Prawniczy, nr 3/2021.
- 951.N. Wójcik-Krokowska, *Jak efektywniej i szybciej rozstrzygać spory cywilne w postępowaniach odrębnych wykorzystując narzędzia informatyczne oraz sztuczną inteligencję. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, Monitor Prawniczy, nr 3/2023.
- 952.A. Wróbel, *Dostęp stron postępowania do akt sądowych w elektronicznym postępowaniu upominawczym – problemy praktyczne*, Monitor Prawniczy, nr 15/2011.
- 953.S. Wróblewski, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936.
- 954.Z. Wusatowski, *Postępowanie nakazowe według kodeksu postępowania cywilnego z wzorami postępowania*, Miejsce Piastowe 1931.
- 955.Z. Wusatowski, *Postępowanie upominawcze*, Ruch Prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny, nr 2/1933.
- 956.V.R. Yampolskiy, *Sztuczna inteligencja. Bezpieczeństwo i zabezpieczenia*, Warszawa 2022.
- 957.K. Zacharzewski, M.T. Kłoda, *Przegląd zastosowania technologii blockchain w wymiarze sprawiedliwości w wybranych państwach*, Warszawa 2019.
- 958.F. Zadrowski, *Czy protest wekslu z powodu nie zapłacenia jest warunkiem wydania nakazu zapłaty przeciwko akceptantowi wekslu trasowanego lub wystawcy wekslu własnego?*, Nowy Proces Cywilny, nr 1/1933.
- 959.F. Zadrowski, *Czy można wydać nakaz zapłaty na rzecz indosatariusza po proteście?*, Polski Proces Cywilny, nr 3/1935.
- 960.A. Zalesińska, *Wpływ informatyzacji na założenia konstrukcyjne procesu cywilnego*, Warszawa 2016.
- 961.A. Zalesińska, *Portal Informacyjny, Portal Orzeczeń i elektroniczne postępowanie upominawcze. Zagadnienia praktyczne* [w:] D. Szostek (red.), *Bezpieczeństwo danych i IT w kancelarii prawnej radcowskiej, adwokackiej, notarialnej, komorniczej*, Warszawa 2018.
- 962.A. Zalesińska [w:] J. Gołaczyński (red.), *Postępowanie cywilne w czasie pandemii. E-doręczenia, rozprawa zdalna, posiedzenia niejawne, składanie pism procesowych*, Warszawa 2022.
- 963.T. Zalewski, *Definicja sztucznej inteligencji* [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020.
- 964.M. Załucki (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2019.
- 965.M. Załucki, *Nowe technologie a sprawność i przyszłość sądownictwa w Polsce*, Przegląd Sądowy, nr 11-12/2021.

966. M. Załucki [w:] D. Szostek (red.), *Legal tech. Czyli jak bezpiecznie korzystać z narzędzi informatycznych w organizacji, w tym w kancelarii oraz dziale prawnym*, Warszawa 2021.
967. M. Załucki, *Wykorzystanie sztucznej inteligencji do rozstrzygania spraw spadkowych* [w:] L. Lai, M. Świerczyński (red.), *Prawo sztucznej inteligencji*, Warszawa 2020.
968. M. Załucki, *Computers in gowns and wigs. Some remarks about a new era of judiciary* [w:] L. Miraut Martin, M. Załucki (red.), *AI and human Rights*, Madrid 2021.
969. M. Załucki, *LegalTech in the judiciary: Technological developments and the future of the court system* [w:] D. Szostek, M. Załucki (red.), *Legal Tech – Information technology tools in the administration of justice*, Baden-Baden 2021.
970. Ł. Zamojski, *Doręczenie pozwanemu pierwszego pisma procesowego wywołującego potrzebę obrony na podstawie art. 139[1] KPC*, Monitor Prawa Handlowego, nr 3/2019.
971. Ł. Zamojski, *Postępowanie w sprawach gospodarczych oraz postępowanie uproszczone po zmianach KPC z 9.3.2023 r.*, Monitor Prawniczy, nr 8/2023.
972. K. Zagrobelny, *O potrąceniu w postępowaniu nakazowym*, Monitor Prawniczy, nr 15/2007.
973. T. Zarzycki, *Na marginesie postępowania nakazowego*, Gazeta Sądowa Warszawska, nr 16/1933.
974. J. Zatorska, *Komentarz do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1896/2006 z dnia 12 grudnia 2006 r. ustanawiającego postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty*, Warszawa 2009.
975. W. Zeiss, K. Schreiber, *Zivilprozessrecht*, Tybinga 2003.
976. D. Zawistowski [w:] H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2013.
977. D. Zawistowski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom. II. Artykuły 367–505(39)*, Warszawa 2021.
978. F. Zedler, *Czynności egzekucyjne a czynności procesowe (wybrane zagadnienia)* [w:] J. Jagieła, R. Kulski (red.), *Symbolae Andreae Marciniak dedicatae. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Marciniakowi*, Warszawa 2022.
979. F. Zedler, *Zmiana rozumienia terminu „zarządzenie” występującego w Kodeksie postępowania cywilnego*, Polski Proces Cywilny, nr 3/2020.
980. T. Zembrzuski, *Elektroniczne postępowanie upominawcze, a skuteczność ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym* [w:] T. Giaro (red.), *Skuteczność prawa. Konferencja Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, 27 lutego 2009 r.*, Warszawa 2010.
981. T. Zembrzuski, *Uznanie przed notariuszem podpisu na dokumencie za własnoręczny a nadanie tzw. przenośnej klauzuli wykonalności*, Monitor Prawniczy, nr 15/2020.
982. T. Zembrzuski [w:] T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom. II. Artykuły 367–505(39)*, Warszawa 2021.
983. T. Zembrzuski, *Brak podstaw do wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym a nadanie sprawie biegu* [w:] A. Laskowska-Hulisz (red.), J. May (red.), M. Mrówczyński (red.), *Honeste procedere. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Kazimierzowi Lubińskiemu*, Warszawa 2017.
984. T. Zembrzuski, *Powództwo oczywiście bezzasadne a dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym* [w:] K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Dostęp do ochrony prawnej w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2021.
985. T. Zembrzuski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian. Tom I i II*, Warszawa 2020.
986. T. Zembrzuski, *Notarialny nakaz zapłaty – w stronę prywatyzacji wymiaru sprawiedliwości*, Gdańskie Studia Prawnicze, nr 1/2023.

987. T. Zembrzuski, *Prawda jako wartość sprawiedliwego procesu*, Przegląd Sądowy, nr 7-8/2023.
988. A. Zieliński, *Postępowanie cywilne. Kompendium*, Warszawa 2008.
989. A. Zieliński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2010.
990. M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady - reguły – wskazówki*, Warszawa 2017.
991. V. Zocca, G. Spacagna, D. Slater, P. Roelants, *Deep Learning. Uczenie głębokie z językiem Python. Sztuczna inteligencja i sieci neuronowe*, Gliwice 2018.
992. W. Zylber, *Czy nakaz zapłaty może być wydany na podstawie dokumentu publicznego lub prywatnego, na którym podpisy są należycie uwierzytelnione, jeśli suma objęta tym dokumentem stała się przedterminowo wymagalna z powodu nieuiszczenia odsetek?*, Nowy Proces Cywilny, nr 12/1933.
993. W. Żukowski, *Ciężar wspierania postępowania w projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, przygotowanym przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego*, [w:] K. Markiewicz (red.), *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, Warszawa 2011.